ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 2
VENDREDI
2 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·678 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·678

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԿՐԱԿ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

13 ՄԵՌԵԱԼ (ՈՒԹ ՄԱՆՈՒԿ) ՄՕՏ 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ֆալուճայի մէջ է, Պաղտատէն 50 քիլոմեթր արեւմուտք, որ ծանր միջադէպ մը պատահած է, երկուշաբթի օր, Ապրիլ 28–ին, երբ ամերիկեան ուժերը կրակ բացած են ցուցարարներու բազմութեան մը վրայ: Առաջին հաշուեկշռի մը համաձայն, 13 մեռեալ կար, որոնց մէջ ութ մանուկներ եւ մօտ 50 վիրաւոր: Ամերիկեան բացատրութիւնը այն է որ, Ամերիկացիք հակազդած են կրակոցներու, ինչ որ ոչ մէկ ականատես կը հաստատէ: Պարզ է որ բնակչութիւնը կատղած է եւ չի զսպեր Ամերիկացիներու դէմ իր ատելութիւնը: Մէկը կը յիշէ Նոյնիսկ՝ «մեզ մօտ առած մը կայ որ կ'ըսէ, աւելի լաւ է ուղտի պահապան ըլլալ քան՝ խոզի պահապան: Այլ խօսքով, Սատտամին հետ դիւրին է գացուիլը, որովհետեւ գիտէինք թէ ինչ է կացութիւնը, որմէ կայունութիւն կար: Ամերիկացիներուն հետ որեւէ բան է, յաւելեալ, որպէս պարզեւ՝ անապահովութիւնը»: Ընդհանուր դժգոհութիւնը օրէ օր կը ծաւալի, բնակիչներուն համար «դրդռիչ պատճառ մը գոհերն են», դիտել կու տան որ Ամերիկացիք տուներէն կը մտնեն դէնք փնտռելու համար, մզկիթներուն կը մօտենան ազօթքի ժամուն: Ֆալուճան մեծամասնութեամբ սիւննի է եւ չի հանդուրժեր «ազատարարներուն» ներկայութիւնը: Ապրիլ 30–ի առաւօտուն ալ Ամերիկացիք կրկին կրակ բացած են Ֆալուճա բազմութեան վրայ: Երկու Իրաքցի եւս մեռած են:

*
**

Տ. Ռըմսֆելտ յայտարարած է որ իրենց զինուորական գործողութիւններուն վերջ պիտի դնեն Սաուտի Արաբիոյ մէջ եւ քաշեն զինուորական ուժերու դրեթէ ամբողջութիւնը, ուժեր որոնք հոն հաստատուած էին 1991–էն ի վեր: Այդ ուժերը պիտի փոխադրուին Քաթար, յայնորդ երկու չաբաթներու ընթացքին ալ 3–էն 4000 զինուոր եւս պիտի դրկուին Պաղտատ:

*
**

Թիատ, ուր կը գտնուէր, Ռըմսֆելտ յայտարարած է նաեւ որ «Ուաշինկթըն չի սպառնար Սուրիոյ», թէեւ ամբաստանած է Դամասկոսը, որ մարտիկներ ղրկած է Իրաք եւ թոյլ տուած որ տարբեր վարչակարգի պատասխանատուներ հեռանան Իրաքէն:

*
**

Նախկին վարչակարգէն երկու պատասխանատուներ եւս յանձնուած են Ամերիկացիներուն: Ասոնցմէ մէկը Քարիւղի նախարարն է, միւսն ալ Պասրայի կառավարիչը:

*
**

Հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը սկսած են ժողվել իրենց կալաշնիկովները: Երկու շաբաթ առաջ, շրջանի կառավարութիւնը օրէնք դուրս հռչակած էր զէնքի չուկան:

Նախապէս, զէնքերու վաճառումը մեծ թափ ստացած էր եւ այսօր, Քիւրտերէն մէկը ցաւով դիտել կու տայ՝ «պատերազմը վերջացած է, յաճախորդները հազուագիւտ են»:

*
**

Պրիւսէլի մէջ, ուր հաւաքուած էին Ապրիլ 29–ին, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Պելճիոյ եւ Լիւքսանպուրկի ղեկավարները չանք թափեցին, որպէսզի ալ աւելի չլարեն անդրատլանտեան մթնոլորտը: Պնդեցին որ «անդրատլանտեան ընկերակցութիւնը ռազմավարական հիմնական նախապատուութիւնը կը մնայ Եւրոպայի համար»: Ժապ Շիրոք բացատրած է այս առընչութեամբ. _ «Մեր երկիրները, արդարեւ, Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ–ի մէջ իրենց յանձնառութիւնները լրացուցիչ կը նկատեն: Աւելի զօրաւոր Եւրոպա մը կառուցանելով, կ'օժանդակենք աւելի զօրաւոր ատլանտեան դինակցութեան մը»: Շրէօտէր ալ աւելցուցած է՝ «մենք մեզ կը տեսնենք, այսօր՝ ինչպէս վաղը, որպէս ընկերակից եւ բարեկամ Միացեալ _ Նահանգներուն»:

Այս չորսերու պաշտպանութեան քաղաքականութեան մը նախաձեռնութիւնը ծնած է ռազմավարական կենսական մբատահոգութենէ մը: Այդ մտահոգութիւնն է լսելի դառնալ աշխարհի մէջ, Եւրոպա պէտք է զարկ տայ արտաքին հատարակաց քաղաքականութեան մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ԹԵԼ – ԱՎԻՒԻ ծովափի սրճարանի մը մէջ, ոչ շատ հեռու ամերիկեան դեսպանատունէն, պաղեստինցի քամիքազ մը պայթեցուցած է կրած ռումբը, Ապրիլ 30–ի վաղ առաւօտեան: Զոհս մեռեալ կար եւ աւելի քան 50 վիրաւոր, որոնց ութը ծանր վիճակի մէջ էին: Այս ոճրափորձը տեղի կ'ունենայ, պաղեստինեան իշխանութեան նոր վարչապետին՝ Ապու Մազէնի պաշտօնապէս գործի դլուխ անցնելէն քանի մը ժամ եւոք: Մազէնի նշանակումը վաւերացուած էր Խորհրդարանին կողմէ 18–ի դէմ 51 ձայնով: Ապու Մազէն յայտարարած էր որ կը մերժէ ահաբեկչութիւնը, ինչ դիմադիծ ալ ունենայ: Կոչ ըրած է Իսրայէլի որ բանակցութիւնները վերսկսին եւ ազդարարելով որ խաղաղութեան գինը, նախ կը կայանայ հրեայ գաղութներու հատատման ջնջումին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, գործազրկութիւնը 1% յաւելում կրած է Մարտին, ինչ որ ամէնէն մեծ համեմատութիւնն է 2001 Նոյեմբերէն ի վեր: Այս համեմատութիւնը կը նշանակէ թէ 24·500 յաւելեալ գործազուրկ կայ, ինչ որ 2 միլիոն 367 հազար 500–ի կը բարձրացնէ գործազուրկներու պաշտօնական թիւը: Միւս կողմէ, նուազագոյն տնտեսատվարձքը (ՍՄԻԲ) 5% յաւելում պիտի կրէ Յուլիս մէկին: Ընդհանուր ձեւով Ֆրանսայի տնտեսական վիճակը ծանր է եւ ամի ալ հեռանկար չկայ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԻԱ առաջարկած է Ուաշինկթընի հիմնական անհետացումը իր հիւլէական զէնքերուն եւ հրթիռներուն որու վտխարէն «մեծ ակնկալութիւն մը» ունի, առանց մանրամասնելու թէ ի՞նչ է այդ ակնկալութիւնը, որ անշուշտ տնտեսական բնոյթ ունի: Գորէական առաջարկը մերժուած է ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին կողմէ, ըստ որումն. _ «Հիւսիսային Գորէայի առաջարկը ճիշդ ուղղութեամբ առնուած քայլ մը չէ»:

ԼԻՄԱՍՈԼԻ ՄԷՋ (Կիպրոս) սահմանին բացուելէն ի վեր, առաջին միջադէպ մը պատահած է Ապրիլ 27–ին: Երկու Ցոյն – Կիպրացիներ ձերբակալուած են, որովհետեւ յարձակում գործած էին Թուրք կիպրացի խումբի մը վրայ:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԴԷՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութեանց Համադրումի Խորհուրդը (ՍԷ – ՍԷ _ Ա. _ ԷՖ) հաղորդագրութիւն մը հրատարակած է, Ապրիլ 29–ին, ուր իր վրդովմունքը կ'արտայայտէ Կոմիտասի արձանին դէմ թրքական արարքին դէմ (արձանը ծածկուած էր թրքական դրօշով եւ նկարահանուած, տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 29): Այդ արարքը նաեւ դրգռութիւն մը կը նկատէ իշխանութեանց հանդէպ եւ կը զարմանայ որ կարելի եղած է նմանատ արարք մը գործել 8–րդ թաղամասի ոստիկանատունէն քանի մը քայլ անդին եւ կը հրաւիրէ Փարիզի ոստիկանատունը որ աչալուրջ ըլլայ եւ միջոցներ ձեռք առնէ պաշտպանելու համար յուշարձանը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(28 Avril)

«Feu sacré» disputé à Jérusalem

Այս խորագրին տակ, թերթը թղթակցութիւն մը հրատարակած է Երուսաղէմէն (Քրիսթոֆ Պոլթանսքի), ուր կը նկատարդէ Շաբաթ օրուան (Ապրիլ 26) միջադէպերը Ս. Յարութեան տաճարին շուրջ: Իսրայէլցի զինուորները կը հրսկեն, կը դրէ, մինչ տարեց կին մը կ'ըսէ հայերէն «վիրաւորներ պիտի ըլլան»: Այդ օրը, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կ'ինայ առաջինը մուտք գործել սրբավայրը: Արիս Եպիսկոպոս Շիրվանեան կը դժգոհի ասկէ ալ որ՝ «Ցոյները չեն ճաթեր որ զեղեմանավայրը մտնենք: Սթաթու Քուոյի խղումն է»: Ու լրագրողը, որոշ հեգնական ոճով, կը շարունակէ իր նկարագրութիւնը, նախորդ տարուան միջադէպն ալ յիշելով ու եզրակացնելով թէ ի վերջոյ, երկու կրօնաւորները (յոյն եւ հայ) ողջ առողջ են· զատկուան նոր հրդեհ մը···:

հետեւ յարձակում գործած էին Թուրք կիպրացի խումբի մը վրայ:

ԲՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ, որ 2001 Հոկտեմբերէն ի վեր, Լոնտոն ապաստանած է հարցազրոյց մը տուած է «Մոնտ»ի թղթակիցին, ուր ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս միակ ընդդիմադիրը Պուտինի: Բոլոր միւսները, կ'ըսէ, կը վախնան: Քաղաքական սպանութիւններու եւ Վլադիմիր Պուտինի ստեղծած սիսթեմը կայ, բարոյական պատասխանատուութիւն մը ունի, կը չեշտէ Բերեզովսկի: Նախագահական ընտրութեան համար, այլընտրանք մը կը տեսնէ, զոր պիտի յայտնաբերէ աշնան:

ԳՈՆԿՈՑԻ ժողովրդավար հանրապետութեան արեւելեան շրջանը ջարդ մը տեղի ունեցած է չաբաթավերջին, որու հետեւանքով 60 մեռեալ կայ, մասնաւորապար կիներ եւ երախաներ:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ ՄԷՋ երկու լրագրողներ սպաննուած են, Ապրիլ 29–ին: Մէկը կը պատկանէր «Թրիպունա տէլ Սուր» չաբաթաթերթին, միւսն ալ՝ «էլ Կուաթիբօ» չաբաթաթերթին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՍՈՒՐԻԱ ԱԳՑԸ

Հակառակ ԱՄՆ–ու յայտնի դժկամութեան, Թուրքիոյ փոխ _ վարչապետ եւ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ մէկ օրուան այցով մը Դամասկոս գացած է. իրեն ընկերացած է գործի մարդոցմէ եւ լրագրողներէ բաղկացած փոքրաթիւ պատուիրակութիւն մը: Կիւլ հանդիպումներ ունեցած է Սուրիոյ նախագահին, վարչապետին, Արտաքին գործերու նախարարին հետ:

Դամասկոսէն վերադառնալէ առաջ մակերեսուած մամուլի ասուլիսին Թուրք նախարարը պատասխանելով ԱՄՆ–ու Սուրիոյ ուղղուած սպառնալիքներուն մասին հարցումի մը, ըսած է. «Թուրքիա եւ ԱՄՆ ռազմավարական դաշնակիցներ են: Սակայն, տակիս արդելք չէ որ Թուրքիա զարգացնէ իր դրացիներուն հետ յարաբերութիւնները: Ընդհակառակը· այդ յարաբերութիւնները պիտի օգնեն որ կարգ մը լարուած վիճակներ լուծում գտնեն: Մենք դոհ կ'ըլլանք, եթէ դեր մը կարենանք կատարել Սուրիոյ եւ ԱՄՆ–ու յարաբերութիւններուն մեղմացումին մէջ»:

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութեան չինովնականները մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգարայի Թեհրանի եւ Դամասկոսի հետ չփումներուն եւ որոշ անհանգստութիւն կը յայտնեն այդ մասին:

ԱՄՆ–ու Անգարայի նախկին դեսպանը Մ. Ապրամովից ըսած է թէ Թուրքիա պէտք է որոշէ այն ճակատը որուն պատկանիլ կը նախընտրէ· որոշէ թէ կ'ուզէ Սուրիոյ եւ Իրանի՞ նման երկիրներու հետ գտնուիլ, թէ արեւմտեան աշխարհին մէկ մասնիկը ըլլալ: Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիա երբէք այս աստիճան մեկուսացած չէր, թէ Անգարա պէտք է խուսափի երկակի չափանիշներով չարժելէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 29 / 30)

ԹԵՀՐԱՆ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Ապրիլ 29–ին մէկ օրուան պաշտօնական այցով Երեւան գացած է Իրանի արտաքին գործերու նախարարը Ք. Խարազի: Ան հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետին, Արտաքին գործերու, Պաշտպանութեան նախարարներուն եւ նախագահի աշխատակազմի ղեկավարին հետ: Հանդիպումներու նիւթ եղած են երկկողմանի հետաքրքրութեան ծրագիրներուն ընդլայնումը, Կովկասի ապահովութեան հարցերը: Ք. Խարազի որ նախապէս այցելած էր Բաքու եւ Թիֆլիս, յայտնած է թէ իր երկիրը պատրաստ է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումին մէջ միջնորդի դեր ստանձնելու:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ (ՄԱՅԻՍ 1) տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Մայիս 3–ի թիւ):

ԴԷՊՔԵՐԸ ՎԱՆԱՑ ԼԻՃԻՆ ԾՈՒՐՋ

ՋՕՐ. ՌԱՖԱՅԷԼ ՏԷ ՆՈԿԱԼԷՍ

Հայկական ցեղասպանութեան օտարալեզու կարեւոր վկայութիւններէն մէկը կը պատկանի վենեզուէլացի զօրավար Ռաֆայէլ տէ Նոկալէսին (1879 – 1936), որ 1914 – 1918–ին ծառայած է օսմանեան բանակին մէջ եւ Վանի ինքնապաշտպանութեան ժամանակ թուրք զօրքերու հրամանատարն էր: Այդ քառամեայ շրջանի իր ծաւալուն յուշերը սպաներէն քնագրով լոյս տեսած են 1924–ին, Պուէնոս – Այրէսի մէջ, «Cuatro años bajo la Media Luna» («Չորս տարի Մահիկին տակ») վերնագրով, եւ ապա թարգմանուած՝ անգլերէնի ու գերմաներէնի (1926): Սպաներէն բնագիրը վերահրատարակուած է Գարագասի մէջ (Վենեզուէլա), 1936–ին եւ 1991–ին (վերջինը՝ երկրորդ տպագրութեան լուսանկարչական վերատպումն է, նոր յառաջաբանով): Այս տարուան սկիզբը, անգլիահայ պատմաբան Արա Սարաֆեանի գլխաւորած «Sterndale Classics» նոր հրատարակչատունը սկսած է վերատպել ցեղասպանութեան վերաբերեալ օտար աղբիւրներ, որոնք երկար տարիներ ի վեր սպառած են կամ անգտանելի: Առաջին չորս վերատպումներու շարքին է, կ'իմանանք, Նոկալէսի յուշերու անգլերէն թարգմանութիւնը («Four Years Beneath the Crescent»):

Իր յուշերուն մէջ, Նոկալէս կ'իւրացնէ պատմութեան «թրքական տարբերակ»ը, թէ Հայերու ապստամբութիւններն ու պահանջատիրութիւնը դարձած են 1915–ի դէպքերու պատճառը: Ան Հայոց հանդէպ իր հակակրանքը չի թաքցներ, թէեւ զուտ վաւերական արտայայտութիւններ ալ չի խնայեր երբ հարկը կը տեսնէ: Բայց միեւնոյն տեղ երիտասարդ թուրքերու հանդէպ իր արհամարհանքը չի ծածկեր եւ ոչ ալ անոնց գործած ոճիրներուն նըկարագրութիւնը:

«Չորս տարի Մահիկին տակ» հայ թէ օտար պատմաբաններու կողմէ օգտագործուած է որպէս աղբիւր, բայց հայերէն որեւէ թարգմանութիւն դոյութիւն չունի: Ապագային կը ծրագրենք սպաներէն բնագրէն թարգմանել յուշերուն գլուխ «Հայկական» բաժինը (Բ. – ԺԱ. գլուխներ), որ կ'ընդգրկէ ամբողջ հատորին մէկ երրորդը: Առայժմ, ընթերցողին կը ներկայացնենք Զ. գլուխին առաջին մասը, ուր վենեզուէլացի զօրավարը կը պատմէ Ապրիլ 1915–ին Վան հասնելէ անմիջապէս առաջ իր կրած տպաւորութիւնները: Վերնագրումը մերն է: Աղբիւրը՝ Rafael de Nogales, Cuatro años bajo la Media Luna, Caracas 1991, p. 32-35.

Վ. Մ.

Երեկոյէն քիչ առաջ Ատըլճուազ հին բերդաքաղաքը մտանք, զոր անտառներ եւ ձիթենիի դաշտեր կը շրջապատէին՝ լեռներու կամարի մը մէջտեղը:

Կայտառ բարտիներ եւ արծաթեայ ուռիներ հոս ու հոն տանիքներու մէջէն կը ցցուէին, եւ սաղարթախիտ փշատենիներու չուքին հնագոյն մզկիթներու եւ զեղեցիկ դամբաններու մնացորդները կը հանդիսէին:

(Վանայ) լիճի ափին հանդիստ կ'օրօրուէին քանի մը նաւակ, իսկ պարապ ու մթին պաղարներուն մէջ միայն ուշադրութիւն կը գրաւէին կողոպտուած հայկական խանութները կամ չորցած արեան նշան մը որ կը ցուցնէր այն տեղը, ուր զոհը ինկած էր ոճրագործներու երկաթին տակ:

Մինչեւ ակռաները պինդ Թուրքերու եւ Քիւրտերու խումբեր փողոցները կը շրջէին ամէն ուղղութեամբ, իսկ հեռաւոր կրակոցներու արձագանգը կը յայտարարէր, որ մարդասպանութիւնը վերջացած չէր տակաւին:

Քայմաքամը ինծի կը սպասէր Սեռայլին դիմացը՝ սանճագի գլխաւոր դէմքերու ընկերակցութեամբ, կառավարութեան անունով զիս ողջունելու: Կարճ խօսակցութենէ ետք մտանք նիստերու դահլիճը, որ զարդարուած էր հարուստ գորգերով եւ Գուրանի հատուածներ վերարտադրող ոսկետառ արձանագրութիւններով:

Հոն իմացայ, այդ պարոններու բերնէն, կացութեան ծանրութիւնը եւ Հայերու կողմէ սպառնացող վտանգը, որոնք, ըստ անոնց, զիւղի չրջակայ բարգաւաճութիւնները դրաւած էին:

Այս միջոցին արեւը մարը մտաւ եւ երկինքը արեան գոյնով ներկուեցաւ, մինչ դէպի արեւելք Վան քաղաքը՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը, կրակ կ'առնէր ու փուլ կու գար թուրք թնդանօթներու ներգործութեան տակ, որոնք այդ կարմիր գիշերը կը ցնցէին իրենց հարուածներու հեռաւոր աղմուկով:

Ապրիլ 21· – Արեւածագին, կրակոցներու աղմուկէն արթնցայ: Հայերը գիւղին վրայ յարձակած էին:

Անմիջապէս ձիս հեծայ եւ քանի մը պինեալ մարդոց հետ դացի տեսնելու ի՞նչ կը պատահէր:

Բայց զարմանքով նկատեցի, որ յարձակողները անոնք չէին ի վերջոյ, այլ նոյնինքն իշխանութիւնները, որոնք, Քիւրտերու եւ Թաղի աւազակներու զօրակցութեամբ, Հայկական թաղամասի վրայ յարձակած էին ու կողոպտուի կ'ենթարկէին: Երեք – չորս հարիւր քրիստոնեայ արհեստաւորներ անյոյս կերպով կը պաշտպանուէին այդ խուժանին դէմ, որ դռներ կոտրելով ու պատեր ցատկելով, տուները կը մտնէր եւ, անպաշտպան զոհերը դաշունահարելէ ետք, այդ խեղճերուն կիները, մայրերը կամ աղջիկները կը ստիպէր , որ անոնց մարմինները ձեռքերէն կամ ոտքերէն մինչեւ վզերնուն քաշէին, ուր խուժամուժին մնացորդը կ'աւարտէր գործը եւ, մերկացնելէ ետք, դիակները ամէնուրեք կը ձգէր նետուած՝ աղտաւներու եւ շնագայլերու որպէս կեր:

Փողոցները լեցնող կրակոցներուն հակառակ, ի վերջոյ կարողացած էին մօտենալ իրաքանչիւրը ղեկավարող գիւղի «պըլըտի ռէյս»ին, հրամայելով որ ջարդը կասեցնէր, երբ վերջինս, ի զարմանս իմոյ, տեղեկացուց, որ ան միայն նահանգի ընդհանուր կառավարիչէ դրաւոր ու կարուկ հրաման մը կը գործադրէր՝ 12 տարեկանէն վեր բոլոր հայ տղամարդիկ ջարդելու:

Քաղաքային բնոյթով այդ հրամանագրին ի տես, որու գործադրութիւնը որպէս զինուորական չէի կրնար կանխել նոյնիսկ եթէ ուզէի, ժանտարմներուն հրամայեցի որ մեկնէին եւ սպասեցի որ վճռորիկը անցնէր:

Մէկ ու կէս ժամուան սպասէ ետք, Ատըլճուազի Հայերէն ընդամէնը եօթը վերապրողներ մնացեր էին, զոր միայն առրճանակի ուժով կրցած էի իրենց դահիճներէն ազատել:

Շրջապատուած՝ այդ դժբախտներով, որոնք ձիուս պոչէն ու գլուխէն բռնուած էին փրկութեան օղակի մը նման, եւ արեամբ յաղեցած ու աւարով լեցուն մարդկային գազաններու խուժանի մը հետեւողութեամբ, դէպի գիւղի կեդրոնը ուղղուեցայ խիտ զանգուածի մը ընդմէջէն, որ, ի դէպ, մեծաւ մասամբ թուրք եւ քիւրտ կիներէ կը բաղկանար, որոնք այդ ահռելի տեսարանը դիտած էին ափինքսի պէս անշարժ, փողոցներու երկայնքին նստած կամ տանիքներու վրայէն:

Երբ Սեռայլին առջեւ կանգ առի, քայմաքամը ինծի եկաւ, եւ կառավարութեան անունով շնորհակալութիւն յայտնեց՝ Հայերու այդ սարսափելի յարձակումէն գիւղը փրկած ըլլալուս համար:

Ապշած՝ նման յանդգնութեան դիմաց, սկիզբը չգիտցայ ի՞նչ պատասխանել: Եւ երբ աղաչեցի որ զերիներուս ողորմէր, ան խոստացաւ ատիկա՝ ձեռքը կուրծքին վրայ, եւ ծանր ու ժուժկալ չեչոտով աւելցուց, որ իր խոկ գլուխով (պաշըմ իւգերքնմէ) պատասխանատու պիտի ըլլար անոնց կեանքին:

Հակառակ ասոր, ան այդ նոյն դիւերը դւխատել տուաւ զիրենք եւ դիակները լիճը նետուեցան, ուրիշ 43 Հայերու մարմիններուն հետ, զորս պահուրտած էին Ատըլճուազ գիւղ ո՞ւր:

Ահա այսպէ՛ս է, որ Արեւելքի մէջ կը գործադրուին սուլթանի քաղաքային իշխանութիւններու երդումներն ու խոստումները:

*
**

Միջոցին, հեռագրային կապերը վերահաստատուած էին: Եւ քիչ ետք, չարժիչով նաւակ մը եկաւ, զոր ինծի հայթայթած էր Պիթլիսի վալին, որպէսզի կարենայի ճամբաս շարունակել:

Նաւ բարձրացայ: Վերջին անգամ ողջունելէ ետք Ատըլճուազի իշխանութիւններն ու ժողովուրդը, որոնք լճափին հաւաքուած էին հրաժեշտ տալու, դէպի վան մեկնեցանք եւ չուտով հեռացանք այդ քեսապէն, որ հեռուէն դիտուած աշխարհի ամէնէն խաղաղ տեղը կ'երեւէր:

Անձնակազմը կը բաղկանար նաւապետէն, ժանտարմներու խումբ մը եւ չորս Հայերէ, որոնք մեքենավարի եւ նաւաստիի դերը կը կատարէին:

Քիչ մը յոգնած զգալով, գացի պառկելու: Երբ արթնցայ, արդէն կէսօրէ ետք ժամը հինգն էր, բայց եղերքէն հեռու էինք տակաւին: Եւ մինչ կը պարտէի նաւուն վրայ, չարժիչին մօտ նշմարեցի որ չորս Հայերէն միայն երկուքը կը մնային: Ի՞նչ պատահած էր միւս երկուքին:

Ահա հարցում մը, զոր Միջին – Արեւելքի մէջ երբէք պէտք չէ ընել, բացի եթէ ուզէք անվճռորձի տեղ անցնիլ:

Սուլթանի քաղաքային իշխանութիւնները կը սպաննեն անաղմուկ եւ, նախընտրաբար, դիւերը, վամբիրներուն պէս, իրենց սպանդներուն համար սովորաբար ընտրելով խոր լիճեր, ուր դիակները ափ նետող հոսանքներ չըլլան, կամ լեռնային առանձնացած քարանձաւներ, ուր շուներ ու չնագայլեր օգնեն ոճիրներու հետքը ջնջելու:

*
**

Արդէն մութը կը կոխէր, երբ անցանք Աղթամարի վոքրիկ կղզիին առջեւէն, որ այլ չէնքեր չունէր, քան հին ու դեղեցիկ վանք մը, ուր կ'ապրէր Վանի Եպիսկոպոսը: Անոր արտաքին ճակատը այլաբանական պատկերներ ունէր, որոնք արդէն դրեթէ նշմարելի չէին նաւակէն՝ երեկոյեան ստուերներուն պատճառով:

Ի բաց առեալ եպիսկոպոսի եւ վանականներու դիակները, որոնք սրբավայրի գաւիթին առջեւ խառն կերպով դիզուած էին, այդ կղզիին վրայ ուրիշ մարդ արարածներ չէին երեւեր, բացի զիրենք սպաննող ժանտարմներու ջոկատէն:

Առանք մեզմէ չուտափոյթ խնդրած ըլլալով փամփուշտներ՝ երթալ սպաննելու համար Աստուած գիտէ ո՛վ, հինգ հազար զնդակներ ձգեցինք եւ ճամբան շարունակեցինք դէպի լճափ, որու ներկայութիւնը հազիւ տեսանելի էր հրդեհուած բնակավայրերու ցոլքերէն, որոնք երկինքը կ'ողողէին կարմրադոյն լոյսերով:

Աստղ չարքին, բոցերու ուժով կը յառկանչուէր Արտամետի պղտիկ քեսաբը, ուր Վանի հարուստ առեւտրականները կ'երթային ամառնային արձակուրդը անցընելու: Անոր եկեղեցին չահի կը նմանէր եւ մեղի կը ծառայէր որպէս ուղեցոյց:

Գիչերուան ժամը 10–էն քիչ առաջ յամաք ելանք խոր մութի եւ դրեթէ դերեզմանային լռութեան մէջ, որ հազիւ կ'ընդմիջուէր կրակոցներու հեռաւոր ճայնով կամ շնագայլերու lugubre ճայնով:

Զուգելով հոն սպասել մինչեւ արեւածագ, նաւակը ժանտարմներուն խնամքին տակ ձգեցինք եւ նաւապետն ու ես դաշտ ու արտ կտրեցինք, մինչեւ որ թուրք պահակի մը ուժեղ «քի՞մ վար»ը մեզ կանգնեցուց կէս ժամ ետք:

Բնակավայրին առաջին տուները հասնելով, Արտամետի գինուորական պետը եկաւ մեզ բարեւելու եւ չնորհաւորելու, որ ողջ – առողջ հասած էինք, քանի որ մեր կտրած ճանապարհը կը վիտար, ըստ իրենց, հայ բոմիքթաճիներով: Եւ այդպէս էր: Մեր ժամանումէն քանի մը վայրկեան ետք, այդ ուղղութեամբ քանի մը կրակոցներու լոյսը մեզ համոզեց որ դիպուածով փրկուած էինք:

Հրապարակը, ուր կը խօսէինք, ֆանտաստիկ կերպով լուսաւորուած էր բոցերէն, որոնք վիթխարի կրակէ օձերու նման հրվիզուած եկեղեցիի աւերակներէն դուրս կու գային: Եւ չրջակայ տուներու պատուհաններէն ամէն ուղղութեամբ մեր պաշըպոզուկներուն հրացանները կ'երեւէին, ընդհանրապէս՝ նկարչապեղ տիպարներ, փամփչտակալներով բեռնաւորուած, որոնք մօսլին կը պործածէին եւ զօտկատեղը կը կրէին լայնաչեղը դաշոյն մը եւ մաւզէր ատրճանակ մը:

Անոնց չարքին կային Քիւրտեր, որոնք քանի մը հարիւրնոց խումբի մը կը պատկանէին, որ յաջորդ առաւօտեան պիտի հասնէր՝ բնաջնջելու գիւղին չուրջ դեռ որոշ դիրքեր գրաւող Հայերը:

Տեսնելով որ թշնամիին կրակոցները կը սաստկանային եւ չկարենալով դիմանալ եկեղեցիի միացող աւերակներուն մէջ մնացած հայ դիակներուն այրած միսի հոտին, զգուշութեամբ մեկնեցանք պարտէզներու ընդմէջէն, մինչեւ որ կանգ առինք գեղեցիկ տան մը ճերմակ ճակատին առջեւ, ուր պիտի դիշերէինք:

Պառկելէ քանի մը վայրկեան առաջ մտքէս անցաւ սենեակիս մէկ պատուհանը բանալ՝ մեզ չրջապատող հրդեհներու գեղեցիկ տեսարանը վերջին անգամ դիտելու, իսկ երբ դէմքս դուրս հանեցի, քանի մը փամփուշտներու սուլոցը լսեցի, որոնցմէ մէկը վերարկուիս թեւէն անցաւ:

Գիչերուան լռութիւնը խախտող մէջընդմէջ կրակոցներուն հակառակ, քնացայ մինչեւ առաւօտ, երբ պիս արթընցուց դժոխային պոռչտուք մը, որուն հետեւեցան կրակոցներ ու հրացանազարկեր... Քիւրտերը հասած էին եւ Հայերուն վրայ յարձակած՝ կռնակէն:

Քառորդ ժամ անցաւ: Ու մինչ տանը պատչգամբը կը նախաճաշէի պիս թարեւելու եկած քանի մը քիւրտ չէյխերու ընկերակցութեամբ, ամէնէն ահաւոր չարժանկարներէն մէկը դիտեցինք զոր մարդ կարենայ երեւակայել:

Հալածուած՝ Քիւրտերու փամփուշտներէն, որոնք տասնեակներով զիրենք կը զդեահէին, Հայերը հոս ու հոն կը վազէին սարսափահար նպատատակներու պէս, այն աստիճան, որ իրենցմէ չատերը դեահին կը նստէին ապուշի նման մտածելու պատեհութիւն, զենումի պատրաստ ոչխարներու պէս՝ փրկութեան նուազագոյն ճիգն իսկ չընելով:

Մի քանի երիտասարդներու խմբակ մը կը չարունակէր պաշտպանուիլ անյոյս, պատի մը կռթնած, մինչեւ որ, ուժասպառ, մէկ առ մէկ ինկան Քիւրտերու հրաձիգներու եւ դաշոյններու հարուածներուն տակ, որոնք զատ կարելւոյն դանակին կը դիմէին՝ գնդակ խնայելու համար:

Ու մինչ ասիկա կը պատահէր պարտէզներուն մէջ, հրոսախումբերը կ'երթային ու կու գային՝ մահմետականներու չրախոսերու եւ տուներու քննութեամբ, եւ մնացած Հայեր փնտռելով. դտնելու պարագային, եաթաղանի հարուածով գլուխը կը պատռէին կամ դանակի հարուածով կոկորդը կը բանային ու կը զգեստէին:

Հարկ չեմ տեսներ ըսելու ինչպէ՞ս կը զգայի երբ, ժպիտը չրթներուս, կը ըտիպուէի բարբարոսութեան նման բռնատէրն մը դիտելու, ուր զոհերուն արիւնաչաղախ դիակները կը տապլտկէին մահուան ճիրաններուն եւ հոգեվարքի տնասելի ճիչերու մէջ, զորս կարծես կը լսեմ ամէն անգամ որ միտքս կու գան:

Աւարէն քիչ առաջ, fոմիքթաճիները իմ ներկայութեանս բերին երկու ազնուազարմ երիտասարդներ, որոնք պիս տեսնելով թեւերը վերցուցին՝ պաշտպանութիւնս հայցելով:

Որեւէ ձեւով զիրենք փրկելու ցանկութեամբ, պատուիրեցի որ մօտակայ չինք մը բանտարկէին, հրամայելով որ մարդ ձեռք չտար մինչեւ որ իրենց ճակատագիրը որոշէի:

Բայց այդ միջոցին քանի մը Քիւրտեր երեւցան, որոնք ձեւացնելով, թէ հրամանս չէին լսած, զիրենք եաեւի դրնէն հանեցին եւ չորս կրակոցով սպանեցին:

Կրակոցներու ճայնը եւ հոգեվարքի երկար աղաղակ մը ինծի անմիջապէս հասկցնել տուին պատահածը: Բայց վճռանալու տուի, քանի որ արեւելքցիներու մէջ մինչեւ իսկ անքաղաքավարութեան նշան է յուզում ցուցաբերել կամ անդարմանելիին դէմ բողոքել:

Ու երբ հայեացքս ուղղեցի դէպի եկեղեցին, որ հրաբուխի պէս կը չարունակէր այրիլ, նկատեցի որ պաշըպոզուկներու խումբ մը հաց կը բաժնէր սպանուած Հայերու կիներուն:

Այդ ահաւոր տեսարանը, որ կը նկայացնէր բարբարոսութիւնը՝ ձեռք ձեռքի տուած դժոխութեան հետ, պիս ապակնկալի բերաւ եւ համոզեց, որ Արեւելքի հակասութիւններու հայրենիքն է եւ պիտի մնայ:

Հոն կիները տափատ կը հագուէին, իսկ այրերը՝ փէշ· երբ մզկիթ կը մտնեն, կօչիկները կը հանեն եւ ֆէսը դլխուն կը սեղմեն. երբ ձի կը հեծնեն, վարդիով կ'եւլեն ու կ'իջնեն գահիճները, իսկ քայլը քայլին կ'երթան հարթավայրի վրայ:

Թուրքը, որպէս օրէնք, «ոչ» բառը ըսելու անկարող է: Երբ «այօր» կ'ըսէ, «վաղը» կ'ուզէ ըսել, իսկ երբ կ'ըսէ «վաղը» (եարըն), կ'ուզէ ըսել «երբեք»: Օրլարոսո՛ւն:

Սպաներէնէ թարգմանեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՄԵՆ

Նիւ Ճըրզի

ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Ա. Աշխարհամարտէն ետք Թուրքիոյ հետ վերապլլի մէջ հաշտութեան դաշինքը տորպղրող Ֆրանսա եւ դաշնակից երկիրները, ապերու միջեւ գործակցութիւնը ընդարձակելու, խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը հաստատ դարձնելու եւ երաշխաւորելու առաջադրութեամբ, 1920–ին հիմնեցին ընկերակցութիւն մը· Ազգերու Լիկայ:

Յաջորդող տարիներուն, մանաւանդ Լիկայ մէջ եւ ապա 1930–ական թուականներուն, պերման նացի կառավարութեան անմարդկային գործունէութեան դիմաց անկարող մնացած այս կազմակերպութեան անդամ ազգերը բնական է թէ ամեն աշխարհի պէտք է ըլլային: Ուրեմն, Համաշխարհային Բ. պատերազմի յաղթական երկիրները ասելի կատարեալ մայր կանոնադրութեամբ մը, Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ լիկան փոխարինեցին ՄԱԿ–ով (Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւն, 1945 Յունիս 26): Միջազգային խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը պաշտպանել եւ պահպանելու պաշտօնով այս կազմակերպութիւնը ունէր վեց մարմին, կարեւորագոյնները ըլլալով Ընդհանուր ժողովը (որուն մաս պիտի կազմէին մոլորակին բոլոր անկախ պետութիւնները), Ընդհանուր քարտուղարութիւնը (որուն ատչի ներկայացուցիչն է Քոֆի Անան) եւ Ապահովութեան Խորհուրդը, որ իրաւասու է որպէս գործադիր մարմին որոշումներ տալու, նոյնիսկ պատժական միջոցներ անօրինելու: Այս կարգին՝ կարեւոր է նաեւ Միջազգային Իրաւագիտական դատարանը (Լահէյի Առեանը): Ունի նաեւ բարեսիրական հաստատութիւններ. ԻՒՆԻՍԷՖ (երախաներու Սիլպոդական Օգնութեան Հիմնարկ), Ապաստանեալներու իրաւական պաշտպանութեան եւ նիւթական օգնութեան կոմիսարութիւն, Մարդկային իրաւանց ատեան, Անդաստութեան համաշխարհային ժողով, եւ այլն:

Պէտք է խոստովանիլ թէ Բ. Աշխարհամարտի յաղթական երկիրները չէին ձգին կցել պարտուած երկիրներու հողերէն կարեւոր մասեր, ինչպէս սովորութիւն էր ընել քանիերորդ դարէն առաջ: Գոհացան ահագնային որոշ փոխոխութիւններով. պահելով տեղեր, որոնք պատմական չըլլաններէ ի վեր կըռւախնձոր եղած եւ զարերու երկայնքով քանիցս ատր փոխած էին: Գաղթավայրերու կորուստի տեսակէտով կարեւոր վնասներ կրեցին Գերմանիա, Ճափոն եւ Իտալիա: Այս երկիրները որոշ ատեն մը սպառազինման արգելքի ենթարկուելով հանդերձ, իրաւունք ունեցան ազատ ընորութիւններով ատր կանդնել իրենց ներքին գործերուն եւ տնտեսական քաղաքականութեան: Կրցան զարկ տալ իրենց ճարտարարուեստին եւ մշակոյթին:

Հակառակ առաւելագոյն լայնախոհութեամբ կանխամտածուած ծրագրին, ՄԱԿ–ը չկրցաւ եւ չէր ալ կրնար մէկընեղ պալ աշխարհի բոլոր վէճերը լուծելու, վէրքերը բուժելու ուժով: Անոր յանձնուած աշխարհին մէջ կային մրցակցութիւններ, որոնք Բ. Համաշխարհային պատերազմի չմասնակցող երկիրներու միջեւ ալ էին: Նաեւ պանազան երկիրներու մէջ էթնիք խմորումներ եւ խլրտումներ, որոնք ներքին խնդիրներ պիտի նկատուէին, սակայն, աւելի վերջ ռազմական համեմատութիւններ պիտի առնէին: Արդէն Սովետական Միութիւնը հաշտութեան դաշինքներու առորագրութենէն իսկ առաջ, պիտի երկարէր իր ծանր թաթերը մինչեւ Պալթեան երկիրներ եւ Պալքաններու վրայով Գերմանիա: Պիտի առեղծուէր պրանեակներու դրութիւնը եւ 1949–ին Գերմանիա պիտի բաժնուէր երկու հանրապետութիւններու, որոնցմէ Արեւելեանը պիտի ըլլար սովետական եւ պիտի չինուէր Պերլինի պատմական եւ ամօթալի բաժանմունքի պատը: Արեւմտեան ազատ ռամկավար երկիրներու եւ կոմունիստ վարչաձեւի երկիրներու միջեւ պիտի սկսէր «պաղ պատերազմ» մը, որ երբեմն պիտի տաքնար ալ Կորէայի, Վիէթնամի պատերազմի նման առիթներով: Աշխարհի քարտէսը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կրէր, մանաւանդ Աֆրիկէի մէջ ուր գաղթավայրեր հետզհետէ պիտի չահէին իրենց անկախութիւնը, շատ անդամ ազատագրական կռիւներէ ետք որոնք առհասարակ պիտի չարունակուէին ներքին պատերազմներու կամ դրացի երկիրներու հետ հաշուեյարդարի հանդամանքով: Ասոնց համար ալ շատ տարբեր չէին քարտէսին կրած փոփոխութիւնները: Գօրէայի եւ Վիէթնամի բաժանումներէն առաջ, 1947–ին, հնդ ծովէզր Փաքիստանը որպէս անկախ իսլամական պետութիւն եւ հնդկական միութիւն մը, որ 1950–ին պիտի դառնար լաիք եւ դաշնակցային հանրապետութիւն, որ 1956–ին պիտի յայտնէր կցել Ֆրանսական Հնդկաստանը եւ 1961–ին ալ Փորթուգալեանը: 1950–ին Չինաստան վերջնական կերպով պիտի բռնադրաւէր Թիպէթը եւ Տալայ Լաման պիտի փախչէր արտասահման: 1971–ին, Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ նոր բախտորոշ եռանդ պիտի առնէր Պանկլատէշը, մինչ 1965–ին ծայր առած Գաշմիրի անհամաձայնութիւնն ու հակամարտութիւնը պիտի չարունակէին անհանդստացնել բոլոր երկիրները:

ՄԱԿ–ը չկրցաւ հակազդել, կանխել կամ միջամտել ոչ մէկուն: Տարբեր չեղաւ պարագան նաեւ Ֆրանսայի դէմ, որ աթոռական ոտքերի փորձերը դադրեցնելու համար բոլոր երկիրներու կողմէ ընդունուած համաձայնագիրը չատորագրեց մինչեւ իր նախատեսած ծրագրին՝ չորս վերջին վորձին աւարտը:

Այս գնացքը նոյն ձեւով չարունակուեցաւ ՄԱԿ–ի անզօր կեցուածքին դէմ, մերթ թեթեւ արիւնահոսութիւններու կերպարանքով, մերթ ալ թարախոտ պատերազմներու բնոյթով, մինչեւ հասանք Թիթոյի մահէն ետք Եուկոսլաւիոյ քայքայումով յայտնուած վիճակին, Կոլֆի պատերազմին եւ Աֆղանիստանի միջամտութեան ատեն մեծ, կամ գերպետութիւններ, իրենց կամքը պարտադրելով հանդերձ, կրցան իրագործութիւններուն տալ ՄԱԿ–ի հաւանութեամբ եւ անոր տրամադրութեանց համեմատ չարժած ըլլալու պատրանքը:

Իրականին մէջ, ՄԱԿ–ի համամտութիւնը ձեւական էր: Ատով իսկ, կրցաւ ոտքի մնալ եւ տակալ հիմնադիր անդամ ազգերու վէճօներով ատացած հարուածներուն:

Այս առթիւ կ'ուզեմ մէջբերել Հայոց հին ու նոր պատմութենէն որոշ հատուածներ եւ զուգահեռ մը փորձել Հրեաներու պատմական անդրադարձներուն հետ: Ի ձեռին ունիմ (ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾ ԳԻՐՔԸ) Աշխարհագրական բառգիրք – համայնագիտարանը, Ռիտըրս Տայճեսթ ընտրուած (1994):

Իսրայէլ (էջ 336 – 337) – Ասորեստանցիներու կողմէ Իսրայէլի գրաւումէն վերջ (Ք.Ա. 772) Հրեաները 2700 տարի պետութիւն չունեցան Հռովմէացիներու դէմ ապստամբելէ ետք (70 – 73 եւ 132 – 135) պարպեցին երկիրը եւ ցրուեցան: 1800 տարի ազգային օճախ մը չկրցան ունենալ, սակայն կրցան պահել իրենց մշակութային ինքնութիւնը: Ցաճախ ենթարկուեցան հալածանքներու, որոնցմէ ամենէ որ պատահեցան ԺԹ. դարուն, ծնունդ տուին սիոնականութեան, իսկ ցացիներու կողմէ կատարուած սպանդները ամիջական պատճառը եղան Իսրայէլի պետութեան հիմնուելուն:

1917–ին բրիտանացի Արտաքին գործոց նախարարը խոստացած էր ցեցուկ ըլլալ Պաղեստինի մէջ հրէական ազգային կեդրոնի մը կազմութեան, սակայն Անգլիացիները Արաբներուն ալ խոստացած էին սատար ըլլալ արաբական պետութիւններու կազմութեան, որոնց մէջ կար ցեաեւ Պաղեստինը: Ազգային լիկան 1922–ին Անգլիոյ իրաւունք տուաւ այդ տարածքը ղեկավարելու: Բ. Աշխարհամարտին եւ անկէ ետք ալ, Հրեաները բազմութեամբ եկան հաստատուիլ Պաղեստինի մէջ: Անգլիացիք չկարենալով սահմանափակել այս ներգաղթը. դիմեցին ՄԱԿ–ին, որ 1948ին հռչակեց ի նպաստ հրեայ եւ արաբ երկու երկիրներու հաստատումին, որմէ վերջ Անգլիացիք հաշուեցան շրջանցէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹի ժալ էլ Տիպի «Փիք Հոլ» սրահին մէջ, Ապրիլ 12–ին, տեղի ունեցած է ռոք երաժշտութեան իր տեսակին մէջ իւրայատուկ համերգ մը, նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան: «Ռոք՝ ցեղասպանութեան համար» խորագրեալ այս նախաձեռնութիւնը կազմակերպուած էր «Հայ ռոք երաժշտութեան խումբերը բռունցք»ի կողմէ եւ կ'ընդգրկէր ցեղասպանութեան նուիրուած 11 վիտէօ ֆլիփներու ցուցադրութիւն մեծ պատասխի վրայ եւ երեք ռոք խումբերու կողմէ ալ լայվ կատարումներ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան վանատան մէջ, Ապրիլ 10–ին, պարզեւաբաշխում մը տեղի ունեցած է, զոր կատարած են Մխիթարեան միաբանութեան վանատան հայր՝ Յակոբոս Վրդ. Զօփուրեան եւ յանուն մատակարար Մարմնի՝ ատենապետ Պ. Արթին Գահրաման: Առիթն էր Բանկալթիի Մխիթարեան Սանուց Միութեան առաջին հանդիսանալը Պոլսոյ 13 միութիւններու մասնակցութեամբ կազմակերպուած միջ–միութենական դիտական մրցումի մը: Ախոյեան խումբի անդամներն էին Մարալ Պալըմօղլու եւ Ճան էրզուրումլուօղլու, որոնց յանձնուած են պարգեւները:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Տատեան վարժարանին մէջ, Ապրիլ 15–ին, բանախօսած է տոքթ. Կարապետ Ադման քաղցկեղի մասին: Ան մանրամասնօրէն անդրադարձած է այդ ծանր հիւանդութեան փուլերուն, ախտաճանաչումէն առաջ եւ հիւանդութեան չրջանին:

«ՊԷՏՔ ՉԷ ՄՈՌՆԱԼ ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՐՀԱՒԻՐՔԸ ՉԿՐԿՆՈՒԻ»

կ'ըսէ Նազարէթ Պշտիկեան frտական թերթին

Քրտական «Իօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը Ապրիլ 24–ի առթիւ հարցազրոյց մը ըրած է վերապրող ծանօթ դէմք Նազարէթ Պշտիկեանի հետ (Ապրիլ 25): Ան ծննդավայր Զէյթունէն մինչեւ Փարիզ հասնիլը կը ներկայացնէ տարագրութեան, սարսափի, որբութեան, վերադարձի ու նոր աքսորի, թափառումներու, թշուառութեան հանդրուաններով կեանք մը:

Մարաչէն Հալէպ, անկէ Պաղտատ ու Երուսաղէմ տարագրուելէ ետք ան ուրիշ սակաւաթիւ վերապրողներու հետ կը վերադառնայ ծննդավայրը· կը տեսնէ համատարած թալանի, աւերումի պատկերը: Այսուհանդերձ, կը սկսին նոր կեանք կազմակերպել· այս անգամ ալ 1919–ին վրայ կը հասնի քէմալական հալածանքը: Կրկին կ'աքսորուի, ուրիշ երախաներու հետ կը տարուի Պէյրութի մէկ որբանոցը· այնքան դաժան է կեանքը որ հետիոտն կ'երթայ Երուսաղէմ: Հոն կը գտնէ հօրեղբայրը· հոն կը սկսի նաեւ թատրոնին հետ կապը:

1930–ին կը հասնի Փարիզ: Առաջին արհեստներէն կ'ըլլայ կօշկակարութիւնը: Ցետոյ ամուսնութիւն, հայրութիւն ու Բ. աշխարհամարտը· նորէն պատերազմ: Համայնավարներուն հետ դիմադրական չարժումին կը մասնակցի: Մօտ հարիւրամեայ կեանքի մը փորձառութեամբ կ'ըսէ· «Թուրքիա կ'ուզէ մոռցընել ցեղասպանութիւնը· բայց երբեք պիտի չմոռնանք»:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Նոյն իրիկունը, տղաս բազմած իր բարձերուն մէջ, իսկ ես սեղանիս առջեւ ասեղնագործելով իրարու հետ կը խօսինք:

Շուտով խօսիլը մոռցած՝ տղուս պէս մխիթարկերով պիտի արտայայտուիմ: Խօսակցութեան նիւթն է՝ «մեր ազատութիւնը», եր բկը լսեմ մեր յարկաբաժինին դրան զանգակին ձայնը:

Կը ցնցուիմ: Այս ձայնը չեմ լսած այդ ողբերգական երեկոյէն ի վեր: Ի՞նչ զանգակին ձայնն է: Այսպէս կը յայտնէր ան իր գալը ամէն երեկոյ:

Կ'ուզեմ վազել, բանալ, բայց քարացած կը կենամ, սիրտս է որ...

Զանգակը նորէն կը հնչէ:

Մոռցա՞ծ եմ բանալ, թէ ձեռքերս այն աստիճան կը դողան, որ չեմ կրնար դուռը բանալ: Քիչ կը մնայ, որ լսեմ. «Ա՛րա՛, սիրելի՛ս, համբերէ, հիմա՛ կը բանամ»...

Վերջապէս, դուռը կը բացուի:

Զարօն է կանգնած սեմին, փոքրիկ Սուրէնին հետ: Ամէնէն առաջ կը տեսնեմ Սուրիկին ուրախութենէն փայլող աչքերը: Այնպէ՛ս ուրախ է, որ վերջապէս մեր տունը գալու իր երազին հասաւ:

Ես լուռ կը նայիմ իրենց՝ առանց չարժելու: Սիրտս պիտի պայթի:

Այնքա՜ն կ'ուզէի, որ Զարօն մեր տունը գար, եւ ահա, կանգնած, բառ չեմ գտներ ըսելու:

– Ի՞նչ ունիս, Սօնա, – կ'ըսէ, – Զարօն, – հիւանդ պառկած տեղէդ հանեցի քեզ, վախնամ:

– Ո՛չ, – կ'աշխատիմ, – ցոյց կու տամ թաչկինակները, – այս զանգակին ձայնն է որ չանկարծ... Քանի՜ ժամանակ է որ չէի լսած այդ ձայնը...

– Ախ, կը հասկնամ, կարծեցիր որ...

Կը սպասեմ, որ ըսէ· «Այդ օրն ալ պիտի գայ»: Բայց Զարօն չըսեր այդ խօսքերը:

– Ա՛լ լինծի չեն հետեւիր, – կ'ըսեմ ժպտելով:

– Գիտե՛մ, անոր համար եկայ, – կ'ըսէ Զարօն:

Այս կինը ամէն բան գիտէ:

Կ'ուզեմ, որ Զարօն ըսէ· «Շատ լաւ նշան է սա»· բայց ան այդ խօսքերն ալ չըսեր:

Ես եմ, որ կ'ըսեմ, հաստա՛տ, համոզուած ձայնով.

– Շա՛տ լաւ նշան է այս, – ու քիչ մը լռելէ վերջ, կ'աւելցնեմ չեչտելով, – չա՛տ լաւ...

Զարօյին աչքերուն մէջ կը նայիմ ձեւով մը, որ կ'ըսէ· «Համարճակէ տեսնեմ, հակառակը պնդելու)...

Զարօն զարմացած ինձ կը նայի: Իր ներկայութեան միշտ վախկոտ, անհամարձակ աղջնակ մը եղած եմ· այս «հասունցած եւ իր կարծիքն ունեցող կին»ը ան չի ճանչնար: Զարօն ալ փոխուած է: Աչքերը աւելի խոր ինկած են, դէմքը աւելի գունատ է ու աչքերը սեւով եղերուած են:

«Կարծես ակնոց դրեր է», կը մտածեմ: Մեծ վիշտ մը ապրածի երեւոյթ ունի: Կը մեղքնամ ինքը: Ան տատապեր է, երբ ես երկու օր է դրեթէ ուրախ եմ, եւ ուզելով Զարօն ալ մասնակից ընել ուրախութեանս՝ կ'ըսեմ·

– Այս ազատութիւնը տօնելու համար, պիտի մնաք ընթրիքի մեզ մօտ:

Զարօն տարօրինակ կերպով մը կը նայի ինձ: Կը կարծեմ, որ չանդիմանական է իր նայուածքը: Ազատութեան մասին կը խօսիմ, երբ ժողովուրդը կը հեծէ: Կ'ուզեմ դարմանել սխալս:

– Օ՛, պզտիկ ազատութիւն մը անչուշտ, բարելաւում մը, լաւ յոյսեր տըուղ երեւոյթ մը միայն: Հիմա երթամ ընթրիքի համար պէտք եղածը գնեմ: Երկնքի թռչունին պէս ազատ եմ: Կրնամ երթալ, գալ:

– Ամէն բան բերած եմ, – կ'ըսէ Զարօն՝ Սուրէնին այնքան հպարտութեամբ բռնած սակաւը ցոյց տալով· – Դուն պիտի նստիս, եւ ես ամէն բան պիտի պատրաստեմ:

Զարօն արագ, արագ կը չարժի սենեակին մէջ, ու նոյնքան արագ կը խօսի: Զարմանալի է, որքա՛ն չատախօս մէկը եղաւ ան յանկարծ:

(Շար. 80)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վեհանոյշ Զընարլը Մելքոնեանի մահուան տարելիցին առթիւ Սիրվարդ Պալեան եւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան միասնաբար կը նուիրեն 100 Եւրօ «Յառաջի» եւ 100 Եւրօ Մաշտոց կազմակերպութեան (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Իվ.ԱԳինի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Ասրիէնն Թագւորեան 38 Եւրօ, Պր. Յարութիւն Գոլանճեան 15, Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան 15, Տէր եւ Տիկին Մ. Գարանֆիլեան 45, Ժիպ ընկերութիւն 50, Տէր եւ Տիկին Ր. Տէմիրմէնճեան 20, Տիկին Ժանն Վարդապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 300, Տէր եւ Տիկին Աչըգկէօզեան 15, Պր. Մոեփան Եոլճեան 9,15, Տիկին Սիմոնը Գասէյեան 16, Տիկին Մարի-Ռոզ Տէր Սահակեան, 20, Տէր եւ Տիկին Պերճ Համբար 40, Պր. Նուպար Մազլումեան 80, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մոամճեան 50, Պր. Տրդատ Աբրանեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փօլ Պէս 30, Պր. Յորժ Յակոբեան 100, Պր. Գեղամ Գալէնտէր 30, Պր. Ժան Սարաֆեան 30, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիւրեաքեան 200, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 150, Երեմեան Ընտանիք 15, Տիկին Մարի Սահաթճեան 20, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Պահարեան 15, Տիկին Տոմէնիքա Կարապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Շ. Աբրահեան 16, Տիկին Սիրարփի Փէչիմէնեան 30, Տիկին Սվէթլանա Իշխմէճեան 30, Տիկին Սիմա Տուզմանեան 40, Տիկին Լուիզ Միքայէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Կի Գուէրիքօ 25, Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւիթեան 100, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Տուզեան 30, Պր. Ռուբէն Մելիք – Մինասեանց 200, Տիկին Էլիզ Մինթաճեան 20 Եւրօ։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կարօյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մանուճիկը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վիգէն Դարբինեան ընտանիքին իրենց հօր՝ վաճէ Դարբինեանի մահուան առթիւ եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ փոխան ծաղիկի եղած նուէրներու համար.– Դարբինեան ընտանիք 50 Եւրօ, Մինասեան Տիւնայէթ Ալիճ ընտանիք 80 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լըմուան 30 Եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մանուճիւղի ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 5, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահը (Էմփաս տէ Մոն)։

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը չորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի՝ վաճէ Դարբինեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 50 Եւրօ, Օր. Տիւնա Մինասեան 80 Եւրօ։ Խաչիկ Օհանեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Փօլ Պապէրեան 40 Եւրօ, Տիկին Մարի Մեծատուրեան 30 Եւրօ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Տիկին Հանրիէթ Տիւլկէրեան, Տիկին Փարիզ Ամատունեան, Տիկին Ժոզէֆին Պիւլիօ, Տոքթոր Էտուար Տալաքիւբէեան, Պր. Ֆրանսիս Կուտսուզեան 500–ական Ֆր., Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 1200 Ֆր., Պր. Ժագ – Յակոբ Արթինեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Արթինեան, Պր. Ասարէ Գուլումեան, Տիկին Նիքոլ Տէր – Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալիքեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Թորիքեան, Պր. Քրիստիան Ֆէլօմանտիէ, Պր. Ժորժ Ճոլսէվեան 1000–ական Ֆր.։

(Շար.)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ»

2003 Ապրիլին հաստատուած է «ՎԱՀՐԻՃ եւ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ Թատերգութեան Մրցանակը՝ ի յիշատակ հասարակական գործիչ եւ մտաւորական Վահրիճ Ձէրէճեանի, սատարելու համար Սփիւռքի մէջ թատերական գրականութեան զարգացման։

Մասնակցութեան պայմանները են.

Ա.) Մրցանակին կրնան մասնակցիլ ըմփիւռքահայ այն բոլոր գրողները, որոնք հայերէնով գրուած թատերգութիւն մը, կամ թատերգութիւններու փունջ մը, – կը ներկայացնեն պատակազմին։

Բ) Ներկայացուած թատերգութիւնը պէտք է անտիպ ըլլայ, մեքենագրուած կամ համակարգիչի վրայ շարուած, երկու օրինակով։

Գ) Մրցանակի արժանացած թատերգութեան նիւթական պարգեւը 3000 ամերիկեան տոլար է։ Երկին հրատարակութեան ծախքերը կը հոգացուին հիմնադրամին կողմէ՝ իբրեւ «Վահրիճ եւ Վերժին Ձէրէճեան Թատերգութեան Մրցանակ»ի մասենաշար։

Դ) Երկերը հասցնելու պայմանաժամն է 2003 Սեպտեմբեր 30։

Ե) Դատակազմի անդամներն են. Վերժին Ձէրէճեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Տոքթոր Արմենակ Եղիայեան, Պէպօ Սիմոնեան, Պերճ Ֆազլեան։

ԴԱՏԱԿԱԶՄ
«ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին.
Vergine Djeredjian
P.O.Box 510, Beirut—LEBANON

15ème ANNIVERSAIRE DU MOUVEMENT DE LIBERATION DU HAUT-KARABAGH

RECEPTION

A l'occasion du 15ème anniversaire du mouvement de libération du Karabagh la représentation de la République du Haut-Karabagh en France organise une réception **le vendredi 9 mai prochain, à 19 heures 30,** dans les salons de l'Hôtel Napoléon, au 40, avenue de Friedland (Paris 8e). L'entrée est libre. Toutefois, le nombre de places étant limité nous vous prions de bien vouloir confirmer votre présence auprès de la représentation de la RHK, **avant le 6 mai,** au téléphone : 01 53 75 17 40, pour qu'un carton d'invitation vous soit envoyé dans les meilleurs délais.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պօմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ։ Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, ինչպէս նաեւ գրադարանէ, դիտաչխատանոցէ, հանդիսասրահէ, մարզադաշտէ, ճաշարանէ եւ այլ յարակից բաժիններէ։ Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին չինութեան վայրը։

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ։ Շինութեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 միլիոն եւրօ է։ Աչխատանքները պիտի ընթանան հանդրուաններով որոնց առաջինը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պէտք է աւարտի 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին. ան պիտի արժէ 2,9 միլիոն եւրօ։ Յաջորդ հանդրուանը կը նախատեսուի գործադրել 2004 Թուականին։

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին վարչական Խորհուրդը հանրային լայն հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր չէնքի կառուցման ծախքերը։ Այս առթիւ կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Ցբրանահայութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիգ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, իրականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը։

Միանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան։

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝

Hamaskaïne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaïne-france.com

Ձեր չէքերը ըրէք՝
Hamaskaïne-France — Construction
անուան։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1989 à 1996)

COMPLET

du samedi 5 au samedi 26 juillet
à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

Pour tous renseignements veuillez contacter :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Directrice
UGAB — Centre de Vacances
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

1) Du 4 au 18 Août, Voyage de jeunes,
prix : 840 Euros

2) Du 23 au 30 Octobre, Voyage tous âges,
prix : 1.065 Euros (avec extension possible de 2 jours au Karabagh, et retour le 3 Novembre).
Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
S'inscrire auprès de Solidarité Protestante France-Arménie :
1, rue Cabanis, 75014 Paris — Tél. : 01 47 35 30 23

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 3
SAMEDI
3 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·679 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·679

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇԻ ՀԱՄԱՐ ԿՈՒԻՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ ԵՆ

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՑՑԵՐ

Ապրահամ Լինքոլն օդանաւակիր նաւուն վրայ է, Գալիֆորնիոյ բացը, որ նախագահ Պուշ ելոյթ ունեցած է յայտարարելու համար թէ վերջ գտած են իրաքի կռիւները, երկիրը այլեւս ազատ է եւ թէ ԱՄՆ–ու հեռանկարները, ա-սինքն Ս· Հիւսէյնի վարչակարգին տապալումը, իրագործուած են: Խուսափած է «յաղթանակ»ի մասին խօսելէ, բայց, զոհ է արդիւնքէն: Ճաշոզութեամբ պսակուած է ահաբեկչութեան դէմ պայքարը:

*
**

Տեղւոյն վրայ, տակայն, Ամերիկացիներուն դէմ ցոյցերն ու արարքները կը շարունակուին: Ֆալուճայի մէջ, Ամերիկացիք կրկին կրակ բացած էին բազմութեան վրայ եւ 48 ժամուան մէջ, 16 իրաքցիներ սպաննուած էին: Աւսոր իբրեւ հետեւանք, ձեռնաւոր-ումբով յարձակում գործուած է ամերիկեան կայանի մը դէմ եւ եօթը զինուորներ վիրաւորուած են: Վառելանիւթի կայանի մը արկածալի հրդեհը Պաղտատ, առիթ տուած է նոր բախումներու, որոնց ընթացքին եւթը իրաքցիներ մեռած են:

*
**

Մայիս 2–ին, կը հաստատուէր որ զանգուածային բնաջնջման ոչ մէկ զէնք գտնուած էր:

*
**

ՊԻՆԿԷՕԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

105 ՄԵՌԵԱԼ, 500 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ 200 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Մայիս 1–ին, առաւօտեան ժամը 3–ը 27 անցած երկրաշարժ մը պատահած է Պինկէօլ, արեւելեան Թուրքիա, 6,4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանավոր վրայ: Մօտ հարիւր թեթեւ ցնցումներ ալ հետեւած են: Պարզ է որ մեծ խուճապ ստեղծուած է, մանաւանդ այն պատճառով որ ցնցումը տեղի ունեցած է երբ ամէն մարդ կը քնանար, մանաւանդ պիէրօթիկ նախակրթարանի մը աշակերտները, որոնց մեծ մասը թաղուած կը մնար աւերակներուն տակ եւ դեռ Մայիս 2–ին, չանք կը թափուէր ողջ մնացուկներ գտնելու ու փրկելու: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, մեռելներու թիւը 105 էր, 500 վիրաւոր կար եւ 200 ալ անհետացածներ: Էրտողան եւ քանի մը նախարարներ փութացած էին տեղւոյն վրայ եւ դէմ յանդիման գտնուած թաղիքներու թշնամական ցոյցերուն, քանի ամէնէն առաջ եւ հիմնայատակ քարուքանդ եղած են հանրային շէնքերը, դպրոց եւ այլն: 198 աշակերտներէն, որոնք դպրոցը կը դիւրեն, 35–ը կարելի եղած էր ազատել, բայց, ճայներ կը լքէին փլատակներէն, այսինքն դեռ ողջ ողջ թաղուածներ կային: Բողոքներուն պատճառն այն է որ հակառակ անոր որ շրջանը ծանօթ է իր երկրաշարժային բնոյթով (1971–ին 900 հոգի մեռած է) շինուած շէնքերը ոչ մէկ ձեւով ապահով են,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆՆԱԶՈՒՄԸ՝ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆ

Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբը (Եւրօ–Հայկական Դաշնակցութիւն) Մայիս 1 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, ինչ կը վերաբերի Պրիւսէլի Ապրիլ 29–ի Արտաքին Յանձնախումբի նիստին: Այդ նիստին կը քննուէր Ս· Օսթլանտէրի (Հոլանտացի, քրիստոնեայ – դեմոկրատ) տեղեկագիրը Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին:

Ոմանց համար այդ տեղեկագիրը որակած է «հաւասարակշռուած տեղեկագիր», ուրիշներու համար «Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումի տեղեկագիր», բայց եւ այնպէս բուռն վիճարկումի նիւթ եղած է, այն աստիճանի որ 283 սրբագրութիւններ (ամանդմանի) առաջարկուած են: Օսթլանտէր, իր բացատրականին մէջ ըսած է թէ միայն 21 սրբագրութիւններ առաջարկելու որպէս միջին ճամբայ, ընդունիլ օրինակ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը եւ մերժել ուրիշներ: Հայկական հարցերուն վերաբերող զանազան առաջարկներ եղած են թիւ 34 եւ 35 պարբերութեանց վերաբերող, ամրապնդելու համար Թուրքիոյ կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման դիմումը կարգ մը երեսփոխաններու կողմէ, ուրիշներ ալ, ընդհակառակն, ուզած են տկարացնել Հայաստանի չրջափակման վերացման նշումը: Ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան, տեղեկաբերը յայտարարած է որ կ'ընդունի Խրիսթոս Զաքարաքիսի առաջարկը որ կը նշէ ցեղասպանութիւնը:

Այս առընչութեամբ, Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբի նախագահուհին՝ Հիլտա Զոպոյեան դիտել տուած է, որ այս տեղեկագիրը կը յատկանշուի բացառիկ անկեղծութեամբ մը, խորքով եւ ձեւով, Ս· Օսթլանտէրի յայտարարութենէն եաք եւ կոչ ըրած որ երեսփոխանները յատկապէս անկեղծ ըլլան Թուրքիոյ հանդէպ հայկական թղթածրարին նկատմամբ:

Այրի Օսթլանտէրի տեղեկագրին քուէարկութիւնը Արտաքին Յանձնախումբին կողմէ տեղի կ'ունենայ Մայիս 12–ին, Սթրազպուրգ, որմէ եաք տեղի կ'ունենայ անոր քննութիւնը եւ իրացումը լիակատար նիստին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 29 / Մայիս 2)

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Ապրիլ 29 եւ 30–ին տեղի ունեցած է Գիտութեան ակադեմիային տարեկան ընդհանուր ժողովը որուն ընթացքին փոխնախագահ եւ քարտուղար Վլադիմիր Բարխուդարեան կատարած է 2002–ի տեղեկատուութիւնը: Ակադեմիայի գիտնականներու հետազօտութիւններով 99 աշխատութիւն եւ 1219 յօդուած լոյս տեսած է, 695–ը արտասահմանի մէջ: Ակադեմիկոս Էմիլ Գաբրիէլեան ընտրուած է Ֆրանսայի դեղագիտութեան ակադեմիային թղթակից անդամ: Տարւան ընթացքին 311 գիտնական արտասահման ղրկուած է: Վլադիմիր Բարխուդարեան ՀԱՊ–ի երկիրներու հետ գործակցութիւնը տակաւին անբաւարար նկատած է:

Ակադեմիային «Գիտութիւն» հրատարակչութենէն 49 աշխատութիւն լոյս տեսած է, 2500 տպաքանակով: Անտիպ աւելի քան 100 աշխատութիւն հրատարակելու կը սպասեն, անհրաժեշտ միջոցներու չգոյութեան պատճառով: Արդէն հրատարակուածներուն դերակշիռ մասը տպագրուած է հովանաւորներու չնորհիւ. պետական պիւտճէէն 5 միլիոն դրամ միայն յատկացուած է (շուրջ 8500 տոլար):

2002–ին Ակադեմիան ունեցած է 95 ակադեմիկոս, 20 թղթակից անդամ, 4395 աշխատակից որոնց 2462–ը գիտաշխատողներ են, 363–ը doctorներ, 1907–ը գիտութեան թեկնածուներ:

*
**

ՀՀԾ–Ն ԴԷՄ Է ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայոց Համազգային Շարժումի (ՀՀԾ) փոխ – նախագահ Արամ Մանուկեան Ապրիլ 30–ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած է թէ իրենց չարժումը դէմ է սահմանադրական փոփոխութիւններուն որոնք հանրաքուէի պիտի դրուին Մայիս 25–ին· ան ըսած է թէ այդ փոփոխութիւնները ընդունուելու պարագային Հայաստանի անկախութիւնը կը վտանգուի եւ քաղաքական դաշտը յատկութիւնը կը կորսնցնէ: Կուսակցութիւնը այս մասին յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակած է ուր փոփոխութեան նախաձեռնութիւնը սեփական ժողովուրդին դէմ դաւ կը նկատուի ու կոչ կ'ըլլայ երեսփոխանական թեկնածուներուն, քաղաքական ուժերուն, մտաւորականներուն որ ուսումնասիրեն ու իրենց վերաբերումը արտայայտեն:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԱՐՑԱԽ

Ապրիլ 23, Զորեքշաբթի երեկոյեան, երիտասարդներու բազմութեան ջահերով դէպի յուշահամալիր երթով սկսած է ցեղասպանութեան 88–րդ տարելիցին ոգեկոչումը: Ցաջորդ առաւօտ սկսած է հազարաւոր Արցախցիներու երթը, դէպի նոյն համալիրը: Ականատեսներ ըսած են թէ Սեւրեանակերտի այդ համալիրը երբեք այդքան բազմութիւն չէ խմբած: Ամէն մէկ այցելու տարած ծաղիկներով զարդարած է զոհերու յուշաքարը:

Ցարդանքի իր տուրքը մատուցանելու գացած է պետական աւագանին ալ, գլխաւորութեամբ նախագահ Ա· Ղուկասեանի· անոր ընկերացած են Ազգային ժողովի նախագահ Օ· Եսայեան, վարչապետ Ա· Դանիէլեան, Պաշտպանութեան նախարար Մ· Օհանեան, զօրապետեր:

Օրուան Բ· կէսին Լ.Ղ.Հ պատմաերկրագիտական թանգարանին մէջ բացուած է Ի· դարու սկիզբի Հայոց Եղեռնի լուսանկարներու, վաստաթուղթերու, կարեւոր ցուցանմոյշներու սրահ մը:

*
**

ՍԱՆ-ՓԱԻԼՕ

Պրազիլի մեծադոյն նահանգին՝ Սան Փաւլոյի Օրէնսդիր ժողովը օրէնք մը քուէարկած է, Ապրիլ 24–ը «1915–ի ապրիլեան ցեղասպանութեան 1·5 միլիոն նահատակներուն յիշատակի օր սահմանելու» մասին: Նոյն օրը բացումը կատարուած է նոյն ժողովին նուիրուած հայկական խաչքար – յուշարձանի մը: Բացումի հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Օրէնսդիր ժողովին նախագահը, երեսփոխանները, Հայաստանի դիւպլոմատական հարցերու նախարար Դ· Զոհրապեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, Հայաստանի հիւպատոսը, պրազիլահայութեան միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչները, կրօնական համայնքներու առաջնորդները, անդամներ, չարք մը երկիրներու հիւպատոսները, լրատուականներու թղթակիցներ:

*
**

ԱՆՎԵՐՈ

Ապրիլ 24–ին, քաղաքին Ս· Ուխլիպորտոս լատինական եկեղեցիին մէջ եղեռնի զոհերուն յիշատակին խաչքարի մը բացման արարողութիւնը կատարուած է: Նախաձեռնարկներէն տեղւոյն «Նուարդ» մշակութային–բարեսիրական միութեան նախագահը Գէորգ Մինասեան եւ լոյթով մը չնորհակալութիւն յայտնած է քաղաքապետ տիկին Լ· Տը Թիէժին, եկեղեցւոյ իշխանութիւններուն:

Ցարութիւն Քհնյ· Թաշճեան օրհնած է խաչքարը եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած:

Ներկայ եղած են պաշտօնական անձնաւորութիւններ, Հայաստանի հիւպատոս Լիլիթ Սարգսեան, լրատուականներու թղթակիցներ, համայնքի անդամներ:

Ելոյթներով քննադատուած է Թուրքիոյ կառավարութիւնը որ մինչեւ այսօր չէ ճանչցած ցեղասպանութիւնը:

Կոթողին պատրաստութեան ու փոխադրութեան ծախքերը հոգացած է Յովհաննէս Բարսեղեան: «Նուարդ» միութիւնը աշխատանք կը տանի որ նոյն եկեղեցւոյ կից հրապարակին տրուի Արամ Խաչատրեանի անունը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (292) թիւը որու ընդհանուր թեման է՝ հայ արձակը այսօր, հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Վ· Օշականի արձակին շուրջ
ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ժամանակակից
սփիւռահայ արձակը
ԽԱՉԻԿ ԹԻՕԼԷՕԼԵԱՆ

Սփիւռահայ ճոռ
վիպագրութիւնը
ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՈՒԹՈՒՆՈՒԹԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ

Ցեղասպանութեան համաչխարհային նշումներուն կեդրոնական տեղը զբաւեց այս տարի Փարիզը, 25 տարուան ջանքերու պսակումին արդիւնք՝ Կոմիտասի արձանին բացումով: Այդ արձանը որ զործն է քանդակագործ Դաւիթ Երեւանցիի, պատուանդանին արձանագրութեամբ, զրաւած դիրքով, պատուանդանին հետ վեց մեթրի բարձրութեամբ, ուշագրաւ ներկայութիւն մըն է Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ. ուշագրաւ՝ Հայերուս համար սփոփանքի, զոհունակութեան մը, նաեւ հպարտութեան որպէս առարկայ, Թուրքին հայեացքով՝ որպէս յիշողութեան փուշ, իսկ բոլոր միւսներուն՝ հետաքրքրութեան, թերեւս տեսարժան նոր կոթող մը Փարիզի սրտին վրայ:

Այսօր, տասը օրէ ի վեր Կոմիտասը կանգնած է 8–րդ թաղամասի գետափի ծառուղիին մէջտեղը, զրեթէ ամէն ժամու այցելուներ, երբեմն ծաղիկներ ալ կ'ընդունի, արդէն թիրախ եղած է անարգական արարքի մը. թուրք բանուորականներ կուսակցութեան պատկանող 10 – 15 հոգինոց խումբ մը թրքական դրօշով ծածկելը էր պատուանդանին արձանագրութիւնը ու իր արարքէն զոհ մարդու ընթացքով լուսանկարուած, լուսանկարն ալ հրատարակած թրքական թերթերու առաջին էջը: Եւ ըսել որ «բանուորական» մակդիրն ալ «եղբայրական»ի մը պատրանքը պարզուցած է ընդհանրապէս մեր մօտ: կարծա՞ծ ենք, թէ ուզած ենք հաւատալ որ բազուկին ուժը հաւասարութեան աւելի ամուր կնիք մը կը դնէ զանգուածներու մէջեւ, անկախ՝ անոնց ազգային պատկանելիութենէն: կամ այլ խօսքով՝ չանցած ենք այդ խումբին մօտ ազգայնականը քանի մը կաթիլ համամարդկայինով բարեխառնուած տեսնել: Ու արձանին բացումին վաղորդայնին իսկ, ամէնէն անհեթեթ անարգանքը կու գայ այդ չերտէն: Մարդ չի գիտեր, ի'նչպէս մեկնաբանել արարքը. պատանդանն ու անոր արձանագրութիւնը ծածկող դրօշակը չի՞ խորհրդանշեր նոյն պետութեան մինչեւ այսօր իրականութիւնը ոգեղելու «աւանդութիւնը»: Կամ, Կոմիտասի ոտքին տակ փռելով այդ դրօշակը, տիրութեան տրամադրութի՞ւն մը կը մատնուի տառապած արուեստագէտին: Մանաւանդ որ այդ տրամադրութեան արտայայտութիւնները սկսած են տեղ գտնել թուրք մամուլին մէջ, զանազան մօտեցումներով: Սակայն, այդ մասին ,աւելի եռքը: Վստահաբար, թուրք բանուորական կուսակցութեան չարքաշիները ոչ իսկ մտածած են իրենց ըրածին իմաստ մը տալու, կամ տրուելիք հաւանական մեկնաբանութիւններու մասին: Նեղմտութեան, ակնոցով որքա՞ն հեռուն կարելի է տեսնել:

Մէկդի դնելով թրքական դրօշակով արարքին պատճառած զգացական պոռթկումը, աւելի կարեւոր է արձանին բացումին օրուան ելոյթներով յատկանշուած տուեալը: Ան կը վերաբերի արտայայտուած յուզումին, զոհունակութեան հետ բանական բացայայտ կերպով տարուած զուգահեռի մը որ նիւթ ըրաւ Թուրքերու պատասխանատուութեան, ժողովուրդներու մերձեցումին, երկխօսութեան նման այժմէական թեմաներ. առաջին նշումը ըրաւ օրուան առաջին ելոյթով Փարիզի 8–րդ թաղամասի քաղաքապետը, մաղթելով որ ցեղասպանութեան այս կոթողը ժողովուրդներ մերձեցնող ազդակ ըլլայ: Փարիզի քաղաքապետը հարկ տեսաւ ըսելու որ այսօրուան Թուրքը կարելի չէ 1915–ի ոճիրին պատասխանատու նկատել...: Իսկ հանդիսութեան աւարտին Աֆթաֆիւրքի յուշաձան մըն ալ կանգնելու հեռանկարին մասին իր հաստատումը միայն կրնար վերյիշեալ զուգահեռին թեզը զօրացնել: Հետաքրքրական է դիտնալ թէ Փարիզի քաղաքապետարանը նման յուշարձանի մը առաջարկը որպէս վարկած վընդունելու եւ աշխատանքի նիւթ ընելու համար ի՛նչ առընչութիւն զտած է Թուրք դեկավարին եւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին միջեւ. նոյնիսկ եթէ հասկնալի նկատենք որ հայկականին կանգնումով չեն չափուիր Փարիզի ծրագիրները եւ հոն կրնայ զոհէն եւս պատասխանատուներէն մէկուն արձանն ալ օրակարգի նիւթ ըլլալ:

Հաշտութեան, մերձեցումի սքօղուած թելադրանքներուն անուղղակի, բայց բաւական բացայայտ պատասխան մըն էր նոյն հանդիսութեան Հայաստանի դեսպան է. Նալպանտեանի ելոյթով ըսուածը: Ան արտայայտելով մինչեւ այսօր Սփիւռքին կողմէ պաշտպանուած տեսակէտը ու պետական տարողութիւն տալով անոր, չեշտեց թէ հաշտութիւնը, երկխօսութիւնը մոռնալով չէ որ իրականութիւն կը դառնան, այլ յուշին յարգանքով:

Այսուհանդերձ, այնպէս կը թուի որ հաշտութեան, երկխօսութեան, մերձեցումի նորօրեայ հոսանքը որ բազմապատկ նաւարկողներ ունի, տակաւին երկար ատեն մեզմէ չիղ ու ժամանակ, համբերութիւն ու աչքի, մտքի լոյս պիտի խլէ, մինչեւ որ այդ ռազմավարութիւնը յղացողները, գործադիրները, միջնորդները, հերոսանալու մարմաջով անոնց կառքին ծափով ու թափով լծուածները հասկընան թէ կորսուած պայքարի մը եւած են:

Ճիշդ է որ նոյն յեսմիջօրէի հանդիսութեան, ելոյթները զրեթէ առանց այլեւայլի չեշտեցին անցեալը ջնջելու անկարելիութիւնը, զոհերուն հատուցումի անչրջանցելի պարտքը, Թուրքիոյ իսկական ժողովրդավարացումին անհրաժեշտութիւնը, այդ պետութեան կողմէ Հայերու իրաւունքը հատուցանելու պարտաւորութիւնը. սակայն, երեկոյեան ելոյթներուն հեղինակներէն ոչ մէկը պաշտօնական հանդամանքի տէր էր ու ըսածը կրնար նկատի առնուիլ որպէս այդ կարգի արտայայտութիւն: Ներկայացուցչական առաւելագոյն բնոյթ ունեցողը Փարիզի քրտական հիմնարկին դեկավար Ք. Նէզանինն էր. ան ցաւ յայտնեց որ քրտական ուժեր ալ ոճրագործի դերով հանդէս եկած էին, ինչ որ քրտական պատմութեան սեւ մէկ էջը կը կազմէր: Այսօր Քիւրտերը կ'ընդունին, ըսաւ, Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ կ'ուզեն որ Հայերու իրաւունքը ընդունուի: Նաեւ տուիկա չափանիշ նկատեց Թուրքիոյ ժողովրդավարացման: Անոր խօսքին մէջ զգացականը գլխաւոր բաղադրիչ տեսնողները համոզուած թերահաւատնե՞ր էին իսկապէս: Հապաղ Քիւրտիստանի մը տեսական – ենթադրելի – փափաքելի քարտէսներու մէջ մինչեւ նոյնիսկ երեւանի ընդդիմութեամբ չարժող մխքե՞րը, գծող ձեռքե՞րը...:

*
**

Կոմիտասի արձանին կապուած տարընոյթ հարցերուն կարգին է քաղաքականէն, զգացականէն հեռու, ուղղակի նիւթականի մարզը: կ'ապուի, կը դրուի, կը կրկնուի թէ կոթողին պիւտճէն անցնող երկու տարուան ընթացքին կարելի չէ եղած հայթայթել, նոյնիսկ կէսով: Ծրագրուածը իրականացնել կարելի եղած է չնորհիւ պատուական Հայու մը որ տրամադրած է հարկաւոր գումարը, յետագային, հանդանակութեամբ եւս առնելու համար փոխատուութիւնը: Եթէ ան չըլլար, ուրի՞շ մը կ'ընէր այդ ժեսթը: Թերեւս: Հաւանաբար: Սակայն, ի՞նչպէս բացատրել մասնակցութեան փոքր համեմատութիւնը, երբ ամէն մարդու սրտին խօսող իրագործում էր արձանը եւ դժուար է գտնել Ֆրանսահայ մը որ առընչուած չըլլայ 1915–ին: Սխա՞լ էր կարծել, հաւատալ որ ամէն վերապրող, վերապրողի ամէն մէկ չառաւիղ պիտի ուզէր անպայման մեծ կամ փոքր, գոնէ խորհրդանշական գումարով մը մասնակցիլ, իր հիւլէն բերել յուշարձանին: Նոյնիսկ տասը, քսան եւրոներով կոմիտասը պարտքով կանգնած չէր ըլլար, եթէ մասնակցութիւնը ընդհանուր ըլլար: Չեզաւ: Երեւոյթին հատատուածին մէջ կայ զարմանքն ալ տեսնելուն թէ «ինչո՞ւ»ն ոչ ոք հետաքրքրեց: Աւտոր փոխարէն, արձանին բացումին օրն իսկ, Ապրիլ 24–ին, հանդիսաւոր բաժինին առտուն եռք, արձանին գոնաւոր բացիկները կը վաճառուէին, ծախքին «բարձր գոցելու» բացատրութեամբ: Գոյացած հասոյթը քանի մը կրնա՞յ նշանակել այդ բացին մէջ. հաւանաբար՝ ոչ: Բայց ակներեւ էր երեւոյթին ճնշող, նեղացնող, անհարկի բնոյթը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քրիստոնեաններու, Հրեաներու եւ Արաբներու համար մասնաւոր նշանակութեան ելոյսաղէմ դուրս ձգուած էր այս քաժանումէն, որուն համար ՄԱԿ պիտի ընէր տարբեր կարգադրութիւն մը: Հրեաներու եւ Իսրայէլի գոյութիւնը մերժող Արաբներու միջեւ մղուեցան հինգ պատերազմները (1948, 1956, 1967, 1973 եւ 1982) եւ ահաբեկչական կռիւները: Հըրէական վայրագ յաղթանակներուն մէջ ակներեւ էր ԱՄՆ–ու զինուորական եւ զինանպիտական զօրակցութիւնը: Իսրայէլցիք նախ Այսրյորդանանի հետ բաժնեցին Երուսաղէմը, ապա լրիւ դրաւելով հռչակեցին մայրաքաղաք, ՄԱԿ-ի կողմէ Իսրայէլի ուղղուած բազմաթիւ պաղպարարութիւններ կամ որոշումներ բախեցան ԱՄՆ–ու վէթոյին եւ անզօր դարձան: Նոյնիսկ ԱՄՆ–ու ալ ձայնակցութեամբ յայտնուած պահանջներ մը նայիլ անհետեւանք եւ անպատիժ: Իսրայէլ միշտ վստահելով ԱՄՆ–ու բարեացակամ պաշտպանութեան, կը չարունակէ պահել գրաւեալ հողեր, նոր գաղթավայրեր հաստատել եւ Պաղեստինցիներու ինթիֆատան եւ քամիքազակական ահաբեկչութիւնը օգտագործելով կը յետաձգէ հաշտութեան եւ Պաղեստինի պետութեան հռչակումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ: (Էջ 64) – (Սովետական Միութենէն ծնած պետութիւններէն քեռըս ամէնէն դիւրաբեկը, որ կը փնտռէ քէ որու դառնայ): Ք.Ա. Ը. դարէն մինչեւ Դ. դար անկախ՝ Հայաստան տիրապետութեան տակ մնաց Պարսկաստանի եւ Օսմանեան կայսրութեան և 1920–ին մաս կազմեց Սովետական Միութեան հանրապետութիւններուն: 71 տարի վերջ Հայերը գտան իճիճավարութիւնը իրենց հողին վրայ, կամ գոնէ անկէ մնացած մասին վրայ. պատմական հողամաս մը, որ Թուրքիոյ կողմէ 1915–ի կոտորածներէն ետք կիսով չափով նուազած է, հակառակ Սեւրի դաշնագրին, որ չգործադրուեցաւ բնաւ: Գալով Հայոց Նախիջեւանի եւ Լեռնայինի Ղարաբաղի հողերուն, Ստալին ''լաւ'' գաղափարը ունեցաւ զանոնք տալու Ադրբէջանի (չակերտումը՝ Ա. Կ.): Հայաստանի հարցերուն մեծ մասը ատկէ ծագած է: 1988–ին ծայր տուած Ղարաբաղի պայքարը աւելի եւս թունաւորեց ձգտեալ յարաբերութիւնները, որոնք կային հայ եւ ազերի ժողովուրդներուն միջեւ:

Այս մէկ քերումները ըրի որպէս պաշտպանութիւն այն համոզումիս թէ հակառակ այն բախտաւորութեան որ ցարդ պաշտօնի կոչուած ՄԱԿ–ի բոլոր ընդհանուր քարտուղարները համամարդկային, կարող եւ նախաձեռնարկ յատկանիշներու տէր էին, առհասարակ չկրցան արդար որոշումներ տալ եւ զանոնք պարտադրել, այնքան առեն որ առանձ կը հակասէին զերպետութիւններու կամ վէթոյի իրաւունք ունեցող պետութիւններու շահերուն: Վերջապէս անխուսափելին պատահեցաւ եւ Իրաքի պատերազմին առթիւ ամենակոպիտ կերպով անբուժելի վէրք ստացաւ ՄԱԿ–ը, իր ամենազօրաւոր անդամին անխոհեմ եւ անյաջող քաղաքականութեան պատճառաւ:

ԱՄՆ սկզբնական չըջանին չկրցան ծածկել Իրաքի քարիւղի հոտէն զգացած հրմայքը: Աւելի վերջ, զանգուածային բնաջնջումի զէնքերով այլ երկիրներու սպառնալիք ըլլալու պատրուակը առաջ քշեցին Իրաքի ժողովուրդը բռնակալէ մը ազատելու, ժողովրդավարութիւն հաստատելու ասպետական նպատակ մը մէջտեղ դրին: Չհնակկիզ ունենալով Անգլիան, առ ոչինչ համարեցին ՄԱԿ–ը եւ Ապահովութեան Խորհուրդը:

Այժմ մահացուն մտած ՄԱԿ–ը այն անբուժելի հիւանդներէն է, որոնք կ'ապրին արուեստական միջոցներով:

ՄԱԿ–ի ընդհանուր ժողովի իրաքան-չիւր անդամ երկիր իրր թէ ունի հաւասար դիրք՝ իր քուէի իրաւունքով, առանց մեծ կամ փոքրի զանազանութեան: Իրականութեան մէջ այս քուէն կը ծառայէ միայն Ապահովութեան Խորհուրդի բնաւորութեան, կամ անդամակցութեան: Մինչդեռ 15 անդամ երկիրներէ հինգին, այսինքն հիմնադիր եւ մնայուն անդամներուն քով նկուն դիրք ունին միւսները, որոնց կարծիքն ու կամքը արժէք ունի այն առեն միայն, երբ չի հանդիպիր վէթոյի: 82 միլիոնոց Գերմանիա մը, 132 միլիոնոց Ճափոն մը եւ 58 միլիոնոց Իտալիա մը 60 տարի առաջ իրենց բանակին կրած պարտութեան ամօթով պիտի մանակցէին վէճերու: Պահ մը խորհինք, որ Ապահովութեան Խորհուրդին հերթական նորոգութեան չըլլանին անդամակցութեան կոչուած ըլլային հետեւեալ երկիրները, որոնք Բ. համաչխարհային պատերազմին մասնակցած չըլլալու, չգոք մնալու «յանցանքը» գործած են. Հնդկաստան՝ իր աւելի քան մէկ միլիառնակութեամբ (այսինքն մօտաւորապէս ամբողջ Եւրոպացիներուն մօտ կրկին թիւով), Ինտոնէզիա (215 միլիոն), Պրազիլիա (172 միլիոն), Փաքիստան (160 միլիոն), Մէքսիքա (102 միլիոն), Պանկլատէշ (131 միլիոն), Փիլիպպեան կղզիները (77 միլիոն) Նիժէրիա (165 միլիոն), Իրան (69 միլիոն) եւ Եգիպտոս (70 միլիոն), մօտ 2·2 միլիառնոց հաւատացեալներ, կրնային ապահովել Չինաստանի, Ռուսիոյ, ԱՄՆ–ու եւ Անգլիոյ համեմատութիւնը կամ ձեռնպահ կեցուածքը եւ պահանջին խուէարկել, օրինակ Գորսիքայի մը անկախութեան ի նպաստ: 59 միլիոնոց Ֆրանսայ իրաւունք ունի գործածելու իր վէթոն եւ ամուլ դարձնելու լրմէ 67 անդամ աւելի պերակչիռ (ամբողջ աչխարհի 2/3 համեմատութեամբ) հաւաքականութեան մը նախաձեռնութիւնը: կամ տրուի Չեխիոյ ի նպաստ որոշում մը եւ բախի Ռուսիոյ վէթոյին: եւ քանի որ երաշխը արդիլող ոչ մէկ օրէնք կայ, վահան Թէքէեանի արձքան համոզ խօսքը գործածելով՝ համարձակիլ փոքր ձենք յուսալ թէ այդ երկիրները որեւէ փոքր կամ մեծ պետութեան դրօշմով պիջին նայիլ Հայոց հին և նոր պատմութեան: Վերը տրուած պատմական տեղեկութիւններու հիման վրայ բաղդատութիւն մը ընեն Հրեաներու ի նպաստ եւ Հայերու ի վնաս գործուած արարքներու, անդրադառնան մէկուն համար զէրոյին մեկնելով Միջերկրական ծովու եզերքին փըռուած տարածքին եւ միւսին համար կոտրակուած ու մնացած քարակոյտին: եթէ մեծ երկիրներ պահանջէին չըջափակումին վերնայն ու Ղարաբաղի հարցին արդար լուծումը, հարկաւ թէ ԱՄՆ, առ հաւատարմութիւն իր դիմակիցին եւ իբ սէր ազրբէջանական քարիւղին, պիտի գործածէր իր վէթոն եւ վիժեցնէր որոշումը:

Անկասկած, այս անարդարութիւնը պիտի ըլլար ՄԱԿ–ի կանոնադրութեան համաձայն...

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀՄԸՄ–ի սկաուտական դպրոց–բանակումի սեմինարները տեղի ունեցած են երեք յաջորդական հանգրուաններով: Առաջինը «Զատարեան» կեդրոնին մէջ, Մարտ 16–ին, երկրորդը՝ Ֆիքսի ակումբին մէջ, Մարտ 30–ին եւ երրորդը՝ արշաւ – պտոյտով մը Այ-Վանի յունական սկաուտական փէյերյէյի յունական սկաուտական ֆիէսթա սիոնին բանակավայրին մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի, Ապրիլ 5 – 6–ին:

ՍՏԱՑՈՂ

ՀԵՏՔԵՐ ԵՒ ՑՈՒՇԵՐ

ՏՈՔԹՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՄԱՆՈՒԿԼԵԱՆ

Պոլիս, 2002

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ՆՐԱ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿԱՄԵԱՅ ՀՈՒՆՔԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանի Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան հետ համագործակցաբար Փարիզի «Մաշտոց» Հայ Լեզուի պաշտպանութեան Միութիւնը 2002 թ. Սեպտեմբեր ամսից նախաճեռնեց Երեւանի թիւ 163 եւ թիւ 170 դպրոցներում Արեւմտահայերէնի, Արեւմտահայ եւ Սփիւռքահայ գրականութեան վարժնական դասաւանդման մէկամեայ ծրագիրը աւագ դասարանների համար: Ուսումնական ծրագրերը եւ մեթոդական տարբեր խնդիրները համակարգում է Երեւանի Մ. Աբովեան մանկավարժական Պետական Համալսարանի «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնը, ուր նախապէս համապատասխան պատրաստուածութիւն էին անցել ընտրուած վարժարանների ուսուցիչները:

Դասընթացը քաղաքի Աւան արուարձանում գտնուող թիւ 170 դպրոցի 8-րդ դասարանում փորձարարական բնոյթ կրեց: Դպրոցի տնօրէն Սուսան Փարսադանեանը պատմում է, որ որոշակի ռիսկի խնդիր էր հէնց այդ դասարանի ընտրութիւնը, քանի որ մինչեւ կարգի վերջին դասարանն է եւ տարին քննութիւններով է փակւում, ինչը լրացուցիչ ծանրութիւն է աշակերտների համար: Դասարանի հայ մայր նոր էր եւ ուսուցչուհին՝ Անուշիկ Դանիէլեանը: «Իսկապէս հարկ եղաւ քրտնջան աշխատանք տանել, – ասում է փորձառու տնօրէնը, – եղաւ անգամ մի պահ, որ մեզ թուաց, թէ աշակերտները չեն կարողանալու յաղթահարել լեզուական, ինչու չէ՝ հոգեբանական պատնէշները: Բայց մենք հաւատացինք մեր ուսուցչուհուն»:

Տնօրէնի սենեակում ուրուագծուում են ուսումնական աշխատանքի մէջ նորաթուքիանն ու առօրեայի բերած տագնապները: «Արդէն մեր աշակերտը դպրոցականութեան ու լեզուի հարցերին ժամանակի թելադրանքով մօտենում է ոչ այնպիսի սիրով, ինչպիսին մենք պիտի ցանկանայինք», – չեչոում է տնօրէնը: Եւ նա ճիշդ է. քաղաքական – տնտեսական անվերջանալի դժուարութիւնների այս պարագային, չուկայական արժէքների տիրապետութեան դիմաց բարոյական ատնդական համակարգի այս նահանջի դարում, զարմանիք չէ, դիրքն ու նրա խորհուրդը թուում են կարծես անկարեւոր: Ցաջողակ գործարարն ու ուժի կրողները երբեմն ատելի են կողմնորոշուած մեր պատանիներին, քան դրքերից յորդացող վեհ զգացումները: Հիմա ո՛վ է դիրք կարդում...

Զարմանալը զարմանանք, որ այս դէպքում կարդում են, որ ուսուցչուհուն՝ Ա. Դանիէլեանին յաջողուել է գլխաւորը՝ իր տատնջհինգամեայ աշակերտներին կապել արեւմտահայերէնին, որոշ չափով վարժեցնել օտարացած ուղղագրութեան, սիրել տալ կխտածանօթ լեզուն, բացել հոգեւոր նոր աշխարհ, զօրացնել հայ գրականութեան ճանաչողական հիմերը՝ Դուրեան, Մեծարենց, Պատկանեան, Օտեան, Շանթ, Վարուժան, Կ. Զարեան, Համաստեղ, Շահնուր, Զահրատ, Իշխան, Սարըասլան...: Նշենք, որ դասընթացը դեռ կը չարունակուի մինչեւ Մայիսի վերջաւորութիւն: Այդպիսին է պայմանագիրը: Աշակերտները դեռ կը հասցնեն ծանօթանալ Վահէ Վահեանի, Զ. Խրախունու ու Ռ. Հատտեհեանի ստեղծագործական դիմանկարներին, կ'ընթերցեն հատուածներ նրանց գործերից:

Ապրիլի 22-ին, Եղեռնի յիշատակութեան նախօրէին, դասարանն ու ուսուցչուհին, էապէս յուզուած, խրատեսակ հաղուագուածութիւն էին տալիս դպրոցի ուսուցիչներին, ծնողներին, հիւրերին, միւս աշակերտներուն, թէ ինչի են հասել իրենք այս մէկ տարուայ ընթացքում: Հիւրերի թուում էին՝ ՀՀ, ԿԳ փոխ – նախարար Տիկին Ախտա Թոփուզեանը, «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնի աշխատակիցները, դասախօսներ, մատրականներ:

Լեփ – լեցուն դահլճում թեւածում է արեւմտահայերէնը: Օրուայ «հերոսը» 12ե-ամեայ Վահան Թէքէեանն էր, որի դերը ստանձնել էր փոքրամարմին Դաւիթը: Բեմը գեղարուեստական պայմանականութեամբ խմբագրատուն էր, ուր տառապած բանաստեղծի մտատիպարի առջեւ տողանցում էին եղեռնին գոհ դնացած գրչեղբայրները, ազգային ճակատագրի ծնունդ խոհերը, սիրոյ անզարտ երգերը, ժողովրդի պարզ մարդիկ՝ արեւմտահայ տարազ հագած: Բեմում բոլոր 17 աշակերտները կարինէն, երկու Անիները, Աննան, Ելենան, Լիանան, Գարիկը, Քրիստինէն, Մհերը, Կարէնը, միւսները ունէին իրենց դերը, իրենց խօսքի ու պնդահատութեան ծանրութիւնը, որ տանում էին առաջին պահերի կաչկանդուածութիւնից յետոյ նըկատելի վստահութեամբ: Չէին խաղում, չէին արտասանում: Ապրո՛ւմ էին: Մանաւանդ պատուրակէս տպաւորում էր նամակատարի դերն ստանձնած Գագիկը, որը, ըստ մատչգացման, բանաստեղծին կապում էր, մի կողմից՝ մեծ աշխարհին, միւս կողմից՝ յիշատակների թարգմանն էր, պատմութեան ու մեր ժամանակի կապաւորը:

Սրտառուչ էր ՀՀ ԿԳ փոխ – նախարար Տիկին Ախտա Թոփուզեանի խօսքը: Այն ուղղուած էր աշակերտներին, որոնք իրապէս յուզեցին իրեն՝ ողեկոչելով իր իսկ արեւմտահայ արմատների առթած հպարտութիւնը: Այն ուղղուած էր ուսուցչուհի Ա. Դանիէլեանին, որ մէկ տարի չարունակ ճշմարիտ հայրենասիրութիւն եւ մարդկային զգայունների ատաղն է բացել իր սաների առջեւ: «Վերամբարձ ճառեր պէտք չեն նոր սերնդի համար: Ահա՛ գործնական արդիւնքը: Այս աղջիկներն ու տղաները, – իսկ ես հերքուեցի այսպիսի տղաներ տեսնելով դրպրոցական բեմի վրայ, գիտեմ, թէ ինչքան դժուար բան է այս տարիքին տղաներին բեմ բարձրացնելը – այս աղջիկներն ու տղաները վաղը կեանք կը մըտնեն բարձր հոգու պաշարով, ինչի կարիքը այսօր արդէն ենք շատ ենք զգում»:

Աշակերտներին ուղղուած չնորհաւորանքի իր խօսքում «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնի տնօրէն, բանասիրութեան տոքթոր, փրոֆէսէօր Սուրէն Դանիէլեանը յոյս յայտնեց, որ այստեղ մենք ստացանք թերեւս զլխաւոր դասը՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականութիւնների միասնական ճանաչման մէջ է մեր հոգեւոր նկարագրի ամբողջութիւնը:

Եւ ամենավերջում հնչած Վ. Թէքէեանի «Ես սիրեցի» բանաստեղծութեան մեկնաբանութեան մէջ նրան գրաւեց մի նոր իմաստ. աշակերտները ուսուցչուհու հետ հաւաստում էին, որ մէկ տարուայ ընթացքում սովորելով, իւրացնելով՝ սիրեցի՛ն արեւմտահայ գրականութիւնը, նրա ոսկեղինիկ լեզուն, որ թէեւ ունի որոշ «հետաւորութիւն» մեր ունկերի համար, սակայն յուցաբերած հետեւողական նուիրումը այդ «հետաւորութիւնը» յաղթահարելու հրաշալի վկայութիւնը դարձաւ:

Եւ վերարժեւորելով բանաստեղծի յայտնի վիճարկումը՝ թէ «Ո՞վ կարդալ սիրտը գիտէ», մեր երեխաները հաստատեցին՝ «Մենք կարդալ սովորեցինք աբեւմտահայ գրականութեան սիրտը»:

Սա՛ է դլխաւոր ձեռքբերումը:

Ահա՛ թէ ինչու սրտաբուխ էր դպրոցի տնօրէնի, «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնի ղեկավարի եւ ՀՀ ԿԳ փոխ – նախարարի չնորհակալական խօսքը փարիզի «Մաշտոց» Հայ լեզուի Միութեան անդամներին, մասնաւորապէս նրա դործուն հիմնադիր համանախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանին, որոնց անդուլ չանքերի չնորհիւ է կեանքի կոչուել այս ուսումնական փորձնական եղակի ծրագիրը, որը յետագային եւս պիտի չարունակուիի ու զարգացում ունենայ:

ԷՄՄԱ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
«Սփիւռք»
Գիտատեսումնական կենտրոն

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՏԻԹՐՈՑԹԻ ՀԲԸՄ-եան Ալէք եւ Մարի Մանուկեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 21-ին, դասախոսութիւն մը տուած է պատմաբան եւ հանրային գործիչ՝ Թիրայր Լիպարիտեան: Բացման խօսքով Պ. Ե. Ազատեան, այս հանդիպման կազմակերպիչ՝ Պոլսահայ, ՀԲԸՄ ու Թէքէեան մշակութային մխութիւններու անունով բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն, ապա յայտնած որ հինդ տարուան պայմանագրութեամբ Թ. Լիպարիտեան պիտի աշխատի Մխիթարեան Էնն Արպըը համալսարանին ներս գործող Հայոց պատմութեան Ալէք Մանուկեան ամպիոնի որպէս դասախօս: Պ. Ազատեան ներկայացնելու համար դասախոսը հրաւիրած է Էնն Արպըը համալսարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան դասախոսը՝ տոքթ. Գէորգ Պարտադճեանը: Այս վերջինը անդրադարձած է Թիրայր Լիպարիտեանի կեանքին ու գործին, յիշելով անոր գիտական աշխատութիւնները եւ քաղաքական գործունէութիւնը եւ բեմը յանձնած է անոր:

Թ. Լիպարիտեան խօսած է նախ իր նոր պաշտօնին եւ ծրագիրներուն մասին, հակիրճ կերպով արտայայտուած է Հայաստանի պետականութեան կառուցման ընթացքին մասին, Սփիւռք – Հայաստան փոխյարաբերութիւններու, նաեւ Իրաքի պատերազմին եւ անոր հետեւանքներուն Հայաստանի վրայ: Առիթ տուած է ներկաներուն հարցումներ ընելու: Հուսկ, Պ.Ե. Ազատեան չնորհակալութիւն յայտնած է Պ.Պ. Պարտադճեանի եւ Լիպարիտեանի:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ «Ճորճ Վէսթըն – Թորոնթօ» արուեստի կեդրոնին մէջ, կազմակերպութեամբ Գանատահայ Գեղարուեստի Ընկերակցութեան եւ հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Ցովհան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանի, համերգ մը տեղի ունեցած է Մարտ 22-ին, որու համար Անգլիայէն յատկապէս հրաւիրուած էր Զիլինկիրեան քառեակը, որու անդամներն են՝ Լեւոն Զիլինկիրեան, Զարզ Սիվորթ, Սիւզի Մէսզարոս եւ Ֆիլիփ տէօ Կրութ: Աւելի քան 30 տարի է քառեակը մեծ համբաւ կը վայելէ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ եւ այլուր: Տիկին Լենա Ասլանեանի բացման խօսքէն ետք, դործադրուած է յայտագիրը, ուր տեղ դտած էին Մոցարթի, Կոմիտասի, Պէթհովընի գործերը: Նոյն յայտագիրը կրկնուած է Մարտ 23-ին Մոնրէալի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

ՊԱՔՐԳԻՒՂԻ Եուսուս Խմբէ թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 22-ին, Եչիլգիւղի Թատրոնի Սիրահարներու խումբը կատակերգութիւն մը ներկայացուցած է՝ «Կրնամ ամուսնանալ կնոջս հետ», պատրաստուած՝ ի նպաստ Թերաճ մանուկներու:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ ՔՆԹԷՔ թատրոնին մէջ, Ապրիլ 22-ին, երաժշտական երեկոյթ մը հրամցուցած է տեղւոյն հայկական էնթրատային «Ադուլիս» նուագախումբը: Ցայտագիրը կազմուած էր սիրուն երգեր եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է:

ԹԻՖԼԻՍ

ՄԱՀ ԳՐՈՂ ԲԵՆԻԿ ՍԷՅՐԱՆԵԱՆԻ

Թիֆլիսի մէջ 90 տարեկանին մահացած է գրող, լրագրող Բ. Սէյրանեան: Ան հեղինակ էր տասնեակ հատորներու, ինչպէս՝ «Ատաղերի հովիտ», «Պանթէոն մեծաց», «Հայկական նովէլներ», բայց նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, ծանօթ էր որպէս լրագրող: Աւելի քան կէս դարէ ի վեր մաս կը կազմէր «Վրաստան» թերթին խմբագրութեան: Անոր անունը այնքան նոյնացած էր այդ թերթին հետ որ դլխաւոր խմբագիր Վան Բայբուրդեան «Փրօ-Արմէնիա» ժողովի օրերուն պատասխանելով «Ցառաջ»ի հարցումներուն, կ'ըսէր թէ իրեն համար այնքան դիւրին չէ հայերէնի լաւատեղեակ խմբագիր գտնել ու 90-ամեայ Բ. Սէյրանեան կը չարունակէ վարել թերթին Գիտութեան եւ մշակոյթի բաժինը: Թերթին 1919-ին ծնած քարտուղարուհիին հետ վ. Բայբուրդեան Բ. Սէյրանեանը կը նկատէր «խմբագրութեան թալիսմանները», անոնց հետ գործակցութեան մէջ տեսնելով անոնց չափ երկարատեւ գործունէութիւն ունենալու երաչխիքը («Ցառաջ», Փետր. 14):

Բ. Սէյրանեան ծնած էր Հայաստանի Կոթի գիւղը: Ցետագային ընտանիքը հաստատուած էր Թիֆլիս: Երիտասարդը աւարտելէ ետք Թիֆլիսի Միհանիկեան մանկավարժական հիմնարկը, պաշտօն վարած էր Աբխազիոյ մէջ: Քանի մը տասնամեակէ ի վեր նախագահն էր Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական բաժնին:

Livres reçus

SELECTED POEMS

RAZMIK DAVOYAN

Translated by: **Armine Tamrazian**

Macmillan Publishers Limited,
2002, Oxford

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Les Amuse-Bush

Շեռչ – Միտք հրատարակչատունը, որ երգիծական գրականութեան բաժանմունք մը ունի, վերջերս լոյս ընծայած է վերնչեալ խորագրով հաճելի գրքոյկ մը, ուր հաւաքուած են նախագահ Պուշի «մտքերը», զորս պատրաստողները ժողուած են էլոյմներու, հարցազրոյցներու, մամուլի մէջ:

Մաս մաս նմոյշներ կու տանք. –

Մեր ներածականները, երթալով աւելի կուշան արտասահմանէն

(25 – 9 – 2000)

*
**

Արտաքին քաղաքականութիւն մը ունիմ, որու առանցքը արտասահմանն է

27 – 9 – 00

*
**

Իր կառավարութեան ուշադրութեան նչում մը. – «Մարդիկ կ'ակնկալեն որ ճախողինք: Մեր առաքելութիւնն է իրենց սաասմանները աւելի հեռու հրթալ»:

*
**

Կ'ընենք մեր ամբողջ կարելին վերջ դնելու համար լուծումին

4 – 10 – 01

*
**

Պիտի հսկեմ որ յարգուի գործադիր իշխանութիւնը, ոչ միայն ինծի համար, բայց, նաեւ իմ նախորդներուս:

29 – 1 – 01

*
**

Մահացու ամէն մէկ հրացանաձգութեան համար, գրեթէ երեք հատ ոչ մահացու հրացանաձգութիւն կայ: Եւ, այդ, անընդունելի է Միացեալ – Նահանգներու համար: Պարզապէս անընդունելի է: Ամէն բան պիտի ընենք դարման մը բերելու համար:

22 – 5 – 01

*
**

Եթէ գործէ հանուած էք, 100% անգործ էք

3 – 9 – 01

(Շար. Ա. Էջէն)

ընդհակառակն, չինուած են աժան ապրանքներով, որոնք առաջին ցնցումէն իսկ տեղի կու տան: Էրտողան իսկ ընդունած է որ «դիպուած չէ, եթէ հանրային շէնքերը աւելի վնաս կրած են քան միւսները: Շինութեան պայմանները չեն յարգուած եւ հակակշիռ ալ չէ եղած»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՕՎ

ԻՄՐԱՅԷԼ բուռն հակազդեցութեան դիմած է, Մայիս 1–ին, պաղեստինեան անձնասպանական ռճրափորձին որպէս պատասխան: Մուժելով Գազա, սպաննած է 15 պաղեստինցիներ, որոնց կարգին երկու տարու մանուկ մը, որու գանկին մէջ պարպուած են փամփուշտները: Այս բռտութիւնները կը պատահին երբ սկզբունքով ճամբայ պէտք է ելլէ խաղաղութեան գործընթացը, որ մկրտուած է «ճամբու ուղեգիծը»: Պուշ կրաւորական դիրք բռնած է եւ կը գոհանայ թելադրելով Իսրայէլի որ ինքզինք «զսպէ»: Այդ ճամբու ուղեգիծին երեք հանգրուանները են. – Ա.) Վերջ՝ ահաբեկչութեան եւ բռտութեան եւ քնականոնացում պաղեստինցիներու կեանքին: Իսրայէլ վերջ կը դնէ գաղթատիրութեան եւ կը քաշուի 2000 Սեպտեմբերին վերագրաւուած հողամասերէն: Պաղեստինեան ղեկավարութիւնը հրադադարի կոչ կ'ընէ եւ Իսրայէլի կը ճանչնայ գոյութիւն ունենալու իրաւունքը: Բ) Պաղեստինեան ընտրութիւններ կը կազմակերպուին: Գ) 2004–ի սկիզբը երկրորդ ժողով մը տեղի կ'ունենայ, որ ծնունդ պէտք է տայ Պաղեստինեան Պետութեան մը, վերջնական սահմաններով մինչեւ 2005: Պէտք է կարգադրուի նաեւ Երուսաղէմի, պաղեստինցի գաղթականներու եւ հրէական գաղթավայրերու հարցը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԻՆ առթիւ, Մայիս 1–ին, բազմաթիւ տողանցքներ տեղի ունեցան ամէն կողմ: Ֆրանսայի մէջ, աւելի քան 200 ցոյցեր տեղի ունեցան համախմբելով աւելի քան 200 հազար հոգի: Գլխաւոր լոզունգը կը վերաբերէր հանգստեան թոշակներու, որոնց համար նախատեսուած բարենորոգումները բողոքի առիթ տուած են աշխատաւորներու մօտ, մինչեւ իսկ դեռ աշխատանքի չկոչուած ուսանողներու: Այս ցոյցերը նախաբան մը կը նկատուին սենթիքաններու կողմէ Մայիս 13–ի մեծ չարժումին (ցոյց եւ գործադուլ):

15ème ANNIVERSAIRE DU MOUVEMENT DE LIBERATION DU HAUT-KARABAGH

RECEPTION

A l'occasion du 15ème anniversaire du mouvement de libération du Karabagh la représentation de la République du Haut-Karabagh en France organise une réception **le vendredi 9 mai prochain, à 19 heures 30,** dans les salons de l'Hôtel Napoléon, au 40, avenue de Friedland (Paris 8e). L'entrée est libre. Toutefois, le nombre de places étant limité nous vous prions de bien vouloir confirmer votre présence auprès de la représentation de la RHK, **avant le 6 mai,** au téléphone : 01 53 75 17 40. pour qu'un carton d'invitation vous soit envoyé dans les meilleurs délais.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզի Ա. թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 10, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

PARIS → EREVAN → PARIS

3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE

ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

Sabera@wanadoo.fr

www.saberatours.fr

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒԼԱԴԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ժան Առաքելեան 100 Եւրօ, Տիկին Շահնազ Փափազեանկիլ 30, Տիկին Գարին Սէյրան 5, Պ. Ռ. Եոփեան 76·22, Տէր եւ Տիկին Շաուլ Գազեան 40, Տէր եւ Տիկին Կ. Մաքինաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Պարկիրճեան 50, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պէրպէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Մոքոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Աստուրեան 35, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 25, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէվէրմէլ 20, Տիկին Մարի Գալակիւլեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Զէնէեան 30, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 40, Պր. Րոժէ Պարսամեան 45, Տիկին Սոնա Բաբէլեան 50, Պր. Վիգէն Ղուկասեան 30, Պր. Ժագի Զարիֆեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Մարի Լըդոզ 50, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թուղլուեան 30, Տիկին Լիլիզ Պատմաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 130, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճաբուճիւնեան 50, Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալֆեան 400, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 75, Օր. Փասքալ Գուսինեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Վարդիգեան 15·24 Եւրօ:

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷյԼի ՀԱՄԱԶԳԱՅինի ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼիրի ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷյԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Առոսիասխոն Իմբա, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Էօրտէքեան, Տէր եւ Տիկին Ռոտոլֆ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ամման Ճառապեան, Լէ Ֆրանճէյն Ընկերութիւն, Տիկին Մարի Պապայեան, Իժէ – Ա. – Ազդիւ, Տէր եւ Տիկին Ժան-Ժագ Վէյթէ, Պր. Ժան Կազարեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Տանտիքեան 1000–ական Ֆրանք, Օր. Ալեքսիա Օհաննէսեան, Պր. Ժան – Գլօտ Կարկիլօ 2000–ական Ֆրանք, Սամուէլ Ղազարոսեան 1000 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

Communiqué de Presse

A L'OCCASION DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN A ISSY-LES-MOULINEAUX :

→ Sous la Présidence d'honneur et en présence de M. ANDRE SANTINI
→ Avec la participation de nombreux artistes
→ En présence de personnalités du monde du football international, des média et de la vie publique

Assistez nombreux à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans :** 10 Euros

Réservations : **Le PACI :** 01 46 42 70 91 / **Les Ecoles arméniennes Espoir pour l'Arménie :** 01 47 36 02 50

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE
organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

կիրակի
ՄԱՅԻՍ 4
DIMANCHE
4 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 292

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·680 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·680

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՆՈՐ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Նոր բառը պէտք է հասկնալ ժամանակային եւ որակական իր կրկնակ իմաստներով: Այս վիպագրութիւնը քառերորդ դարու վերջին հնգամեակի բերքն է եւ արդիւնք է նորարար ճիգի:

Խօսքը կը վերաբերի վիպական վեց գործերու, որոնք իրարու ետեւէ լոյս տեսած են Լոս-Անճըլըսի եւ Փարիզի մէջ. Արթիւր Հասնումի (1995), Նամակներ Զաթ-արէնի (1996), Սեմեր (1997), Հարւածը (1998), Ցաւուն Հօր եւ Որդւոյ (1999), Նշան (2000): Առաջինի հեղինակն է Իչխան Ճինպաշեանը, երկրորդինը եւ չորրորդինը՝ Վահէ Պէրպէրեանը եւ միւս երկուքինը՝ Գրիգոր Պըլտեանը:

Այս հեղինակները գրեթէ նոյն սերունդին կը պատկանին: Ճինպաշեանն ու Պէրպէրեանը երիտասարդ են, Պըլտեանը քիչ մը աւելի տարեց է: Երեքն ալ ծնած են Պէյրութ, ապա առաջինները հաստատուած են Լոս-Անճըլըս եւ երրորդը՝ Փարիզ: Երեքն ալ կազմաւորուած են հայկական միջավայրի մէջ, յետոյ բացուած՝ Արեւմուտքին: Հիմնական այս նմանութենէն զատ, արուեստի ժամանակակից ըմբռնումն է միայն, որ կը միացնէ զիրենք: Այլապէս իրարմէ այնքան տարբեր են, որքան կրնան տարբեր ըլլալ վէպի իրենց սեփական ըմբռնումը ունեցող իւրայատուկ հեղինակներ: Ճիչուած երկերը նոր հրատարակութիւններ են, բայց ոչ՝ սկսնակի գործեր: Երեք հեղինակներն ալ ծանօթ դէմքեր են, Պըլտեանը ամուր համբաւի մը տէր է նոյնիսկ: Այս իրողութիւնը հասարակաց ուրիշ արժանիք մը կ'ապահովէ անոնց գիտակից մտածումի, կանխորոշ ընտրութեան արդիւնք են այս ստեղծագործութիւնները յատկանշող նորութիւնները:

ՃԻՆՊԱՇԵԱՆԸ յառաջապահ արձակագիրի եւ լրագրողի անցեալ մը ունի: Այս իրողութիւնը չատ բան կը բացատրէ իր վէպի բնոյթէն: Առողջ անպատկառութիւն մը կայ հոն, որ աւանդութիւններուն դէմ ելլող, զանոնք անտեսող երիտասարդինն է, եւ արագ, աշխոյժ եւ ուղղակի գրելաձեւ մը, որ լրագրողի փորձառութեամբ ամրացած վարժութիւն մը կրնայ ըլլալ:

Երիտասարդ հեղինակը հանդարտ ըմբոստ մըն է, որ բնականօրէն, առանց թատերական կեցուածքի կը քննադատէ հին սերունդի հին սովորութիւնները ու մշակութային ամլութիւնը եւ անոնց կը հակադրէ իր նոր մտածելակերպն ու յուզիչ աշխատանքը: Ամէն բանէ առաջ ան կը ստեղծագործէ իր անհատական հաճոյքին համար, իր մէջ խայտացող ըստեղծագործ եռանդին արտայայտութիւն տալու եւ չուզեր յաւակնիլ, որ հանրային պարտականութիւն մը կը կատարէ, մշակութային առաքելութիւն մը կ'իրագործէ, ինչպէս կը մտածեն յաճախ հին սերունդի մտաւորականները:

Լրագրողի փորձը կը յայտնուի յատկապէս վէպի կառոյցին մէջ: Հանդիպումներու չարք մըն է ան, իրարու յաջորդող տեսակցութիւններու շղթայ մը, որուն իւրաքանչիւր օղակը կերպարի մը կենդանագիրը կը ներկայացնէ եւ անոր կապուած բնորոշ դէպքերու շարան մը:

Հանդիպողը առաջին դէմքով պատմողն է միշտ, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս վէպը իր կեանքի մէկ շերտն է, այդ շերտը յատկանշող խորհրդածութիւններով, զգացումներով, արարքներով: Կեանքի այս շերտը սկզբունքով կը համապատասխանէ երկու ամիսի խոլ ու հեւքոտ տարիներ վաղքի մը Լոս-Անճըլըսի հայկական խայտաբղետ միջավայրին մէջ, բայց իրականութեան մէջ հարուստ է այդ կարճ ժամանակը պատրաստող հաւաքական ու անձնական ամբողջ անցեալով մը:

Վիպումի այս կերպին բնական հետեւանքը այն է, որ ամէն ինչ տեսնուած ու ներկայացուած է պատմողի անձնական հայեցակէտէն: Այս մօտեցումը կը չեզոքացնէ նայուածքին ուրոյնութիւնը, բայց նաեւ ներկայացուածի ենթակայական բնոյթը: Մեր առջեւ ունինք հայկական Լոս-Անճըլըսի համանկարը՝ նոր սերունդին պատկանող եւ հին մտայնութիւնը մերժող եսակեդրոն անհատի մը կողմէ:

Այս համանկարը կազմող բոլոր կերպարները բառային ստեղծումներ են, այն իմաստով որ կերտուած են բացառապար պատմողին բառերով: Անկախ, առարկայական գոյութիւն չունին կարծես, իրենց արարքներով չեն կենդանանար մեր երեւակայութեան մէջ, պատմողի խօսքերով կը յօրինուին իբրեւ ենթակայական կերպարներ, գրեթէ անձնական կարծիքի մարմնացումներ: Անոնց համադիր ամբողջութիւնը ընկերութեան մը պատկերացումը կը բերէ մեզի: Հոս քննադատաբար նկարուած են հին սերունդի ներկայացուցիչները, երդիծական վրձինոմով՝ տիպարային իւրայատկութիւն ունեցող անհատները եւ հետաքրքիր ու համակրական մօտեցումով՝ նոր սերունդի անդամները:

Հայաստանի եւ Սփիւռքի զանազան անկիւններէն Լոս-Անճըլըսի խառնարանը մէկտեղուած այս երիտասարդներու բարդ հոգեխառնութիւնն է զոր կը փորձէ վերլուծել Ճինպաշեան: Այս տեսակէտէ Արթիւր Հասնումին պահանկարի մը անմիջականութիւնը ունի եւ վաւերագրական արժէքը: Ան պատմութիւնն է իր եւ սերընդակիցներուն հասունացումին, ինքնիրագործումին:

Ճինպաշեանի հերոսներուն մեծ մասը արեւմտահայ է: Մականուններէն դատելով՝ քանի մը արեւելահայ ալ կայ անոնց մէջ, բայց տեսակարար կշիռը Արեւելքէն գաղթած Սփիւռքահայերու կողմէ ապահովուած է: Անոնք ընտանիքէն կամ նախկին միջավայրէն եկող հայկականութիւն մը ունին, բայց նաեւ նոր ընկերութիւններուն նոր ձեւով հակազդելու կերպ մը, որ իրենց վերջին կայքին ազդեցութեամբ կը բացատրուի: Այս կըրկնակ նկատումներով է որ անոնք անհատական ու հաւաքական իրենց ինքնութիւնը կը հաստատեն, կ'ըլլան:

Բարդ այս հոգեբանութեան բնական արտայայտութիւնն է լեզուն, որ կը դրծածէն, աւելի ճիշդը՝ որով խօսիլ կու տայ զիրենք Ճինպաշեան: Ինք ալ նոյն լեզուն կը գործածէ արդէն հեղինակային իր արտայայտութեան մէջ: Վէպի ամէնէն հետաքրքրական իրագործումներէն մէկն է ան: Աչխոյժ, արագ, առոյգ, արտայայտաձեւ մը, որ աւելի հարկատու է խօսակցական լեզուին, քան գրականին, որուն բաղկացուցիչ տարրերն են արաբերէնէ, թրքերէնէ, անգլերէնէ, նոյնիսկ ճէպէլ Մուսայի բարբառէն փոխառնուած տարրեր, որոնք իրարայատուկ համ մը կու տան մեր ծանօթ արեւմտահայերէնին:

Ճինպաշեան չի գոհանար այսքանով, նոր հասկացութիւններ արտայայտելու, հին զգայութիւններ նորոգելու համար նոր բառեր կը դարբնէ: Լեզուաչինութեան տպաւորիչ, բայց ինքնեկ ճիգ մը կայ այս երկին մէջ, որ հիմնովին կը նորէ վէպի արտայայտութեան աւանդական միջոցները: Միշտ չէ որ արդիւնաւոր է այս ճիգը, բայց բազմատասնեակ բառերու մէջ բուռ մըն են միայն անոնք, որ խորթ կը հնչեն: Խորթ հնչող տարրեր են նաեւ անգլիաբանութիւնները ու հայերէնի սխալները, որոնք սպրդած են վէպին մէջ:

Խորթութեան միեւնոյն տպաւորութիւնը կը գործեն հայհոյական խօսելակերպը եւ սեռայինի չափազանց ներկայութիւնը վէպի մթնոլորտին մէջ: Ճինպաշեան կ'ըմբոստանայ թապուի մը դէմ, կ'ուզէ ընտելացնել սեռը եւ բնական դարձնել, բայց կ'իյնայ ծայրայեղութեան մէջ:

Լեզուական այս թերութիւնները, սեռային այս սանձարձակութիւնը, երիտասարդական ամբողջ այս եռքը, սակայն, կրնան օրթագրուիլ, սանձուիլ, հանդարտիլ ժամանակի ընթացքին: Նոր խմորուղ, քիչ մը պղտոր, փրփրուն խմիչքի պէս է Ճինպաշեանի վիպագրութիւնը: Պէտք է ժամանակ տալ որ հանդչի, որ մաճառը դինիի վերածուի:

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԸ նոյնպէս Լոս-Անճըլըսի նոր սերունդին ապրումներն ու հոգեբանութիւնը կու տայ, բայց բոլորովին տարբեր մօտեցումով: Վիպելու իր կերպը աւելի մօտ է աւանդականին, բայց անձնադրոշմ է նոյնքան եւ յատկանշական: Նամակներ Զաթ-արէնի մէջ իրականն ու երեւակայականը կը հիւսուին իրարու, կը ստեղծեն վիպական աշխարհ մը, որ 90-ական թուականներու մեր իրականութիւնը կը ցոլացնէ եւ ազգային մեր մտայոյզ հարցերը կը հանդիսադրէ: Ցաւուն Հօր եւ Որդւոյ մէջ ալ իրականի տուեալներով երեւակայական պատմութիւն մը կը ստեղծուի, ուր կը յայտնուին արձագանդները Միացեալ-Նահանգներու տեղական եւ հայկական կեանքին:

Այս վէպերուն հեղինակը թատրոնի մարդ է միաժամանակ եւ դեղանկարիչ: Այս երկու մասնագիտութիւնները ալ արտայայտութիւն կը գտնեն իր վէպերուն մէջ: Անոնք թատերական են նկարչական՝ տեսարանային կառոյցի եւ տեսողութեան կարեւորութեամբ՝ ստեղծումի եւ ընկալումի զոյգ գործընթացներուն մէջ: Պէրպէրեան կը տեսնէ իր գրածը ու կենդանի ձեւով կը ցուցնէ զայն ընթերցողին: Իր նկարագրութիւնները դունագեղ ու տպաւորիչ պաստառներ են, իր հերոսները՝ բեմի կերպարներ, որոնք բեմական խօսակցութիւն կ'ունենան բնական հակումով:

Կը բաւէ որ երկու հոգի հանդիպին իրարու, որպէսզի կացութիւն մը ստեղծուի անմիջապէս, այդ կացութեան յարմարող բեմայարդարում նկարագրուի եւ երկխօսութիւն զարգանայ: Ու կերտուին խորութիւն ու թանձրութիւն ունեցող տիպարներ, որոնց խօսքերն ու արարքները բնական տպաւորութիւն կը գործեն մեր վրայ, նոյնիսկ երբ անոնք կը գտնուին ամէնէն անիրական միջավայրին ու պայմաններուն մէջ, ինչպէս է պարագան Նամակներու հերոսներուն:

Այս վերջինները միջին Հայեր են, որոնք կ'ապրին Լոս-Անճըլըսի մէջ Արցախի ազատագրական պայքարին ու Հայաստանի անկախութեան տարիներուն: Բայց դրական հնարքով մը կը փոխադրուին երեւակայական ու ցնորածին վայր մը՝ Զաթ-արէն, ուր վէպի դլխաւոր հերոսը Հայաստանի դեսպան կը դառնայ իբր թէ: Վէպի վերջաւորութեան կ'իմանանք որ այս ամբողջ պատմութիւնը հերոսի «միջկեանք»ի տագնապին ու հոգեկան հիւանդութեան արդիւնքն է: Հեղինակի դրական հնարքը կ'առարկայանայ մանաւանդ բայական ժամանակներու մասնաւոր գործածութեամբ: Ցնորական բաժիններուն մէջ անսովոր ներկայ մը կը գործածուի հետեւողականօրէն, մինչ իրական մասերուն մէջ սովորական անցեալ կատարեալով կը պատմուին դէպքերը:

Ցաւուն Հօր մէջ նման երկուութիւն չկայ, բայց իրական տուեալներու օգտագործումով կերտուած է վիպական ամբողջ աշխարհ մը, որ հեղինակի ըստեղծագործ երեւակայութեան կը պարտի իր գոյութիւնը: Պէրպէրեան, որ լաւ ծանօթ է Լիբանանի եւ Միացեալ-Նահանգներու կեանքին, Պէյրութէն Լոս-Անճըլըս գաղթած երիտասարդ մը եւ անոր հայրը կը տեղաւորէ բնորոշ պայմաններու մէջ ու թոյլ կու տայ որ առջեւան սկզբնական կացութիւնը զարգանայ վիպական ստեղծագործութեան բնական օրէնքներով: Հօր տիպարը ներշնչուած է գրամոլ չափահասի մը նախատիպարէն, զաւակինն ալ՝ թատրոնը սիրող երիտասարդի մը: Տեղաւորուած Լոս-Անճըլըսի առօրեային մէջ, ուր պատահմամբ կը հանդիպին ամերիկացի պոռնիկի մը, անոնք կը գործեն իրենց բնաւորութեան ու պայմաններու թելադրանքով ու կ'ապրին վիպաչխարհի կեանք մը, որ իրականի պատրանքը կու տայ իր հարազատութեամբ:

Այս իրողութեան մէջ է որ կը կայանայ հեղինակի յաջողութեան գաղտնիքը. համոզիչ կերպարներ ստեղծելու եւ լաւ յօրինուած պատմութիւններ պատմելու անուրանալի տաղանդ մը ունի ան, որուն չնորհիւ ամէնէն անսպասելի դէպքերն անգամ ընդունելի կը դառնան ընթերցողին: Եւ անգամ մը մտնելէ ետք վիպական հնարանքի ոլորտին մէջ, այս վերջինը հետաքրքրութեամբ, համայնած պէս նոյնիսկ, կը հետեւի գործողութեան մինչեւ անոր վախճանը: Ժողովրդային պատմիչի մը պատումի ու պատկերացումի բնական տաղանդով օժտուած է Պէրպէրեան:

Սրամիտ ու անչար երգիծողի անվիճելի չնորհով նաեւ:

Երկու վէպերուն մէջ ալ կան տիպարի, կացութեան, խօսքի ծիծաղի բազմաթիւ առիթներ, որ լուրջ կամ ողբերգական այս գործերը կը դարձնեն նաեւ հաճելի ընթերցումի նիւթեր: Հեղինակը անմեղ ծաղրի կ'ենթարկէ իր բարեկամները, որոնց անունները չրլուած ձեւով կու տայ Նամակներու հերոսներուն կամ անչար ծիծաղի առարկայ կը դարձնէ մըչակոյթի գործիչներ: Զի խնայեր նոյնիսկ իր անձին, քանի իր մականունին չըրջօնն ալ կը գործածէ իբրեւ վէպի հերոսի անուն: Անվնաս զուարթախոհութեան այս հակումը տեսակ մը մեղսակցութիւն կը ստեղծէ իր եւ ընթերցողին միջեւ, այս վերջինը մասնակից կը դարձընէ ստեղծումի խորհուրդին ու վայելքին:

Այս բոլոր առաւելութիւններու կողքին Պէրպէրեան ունի նաեւ թերութիւն մը, որ կարելի է բարեբախտաբար դիւրաւ սրբագրել: Իր ալ լեզուն, ինչպէս Ճինպաշեանինը, խոցելի դարձած է անգլիաբանութիւններով ու սխալներով, որոնցմէ սակայն, դժուար չէ ձերբազատիլը: Պէրպէրեան բնական տաղանդ մըն է եւ ինքնուս արուեստագէտ մը՝ ինչպէս թատրոնի եւ նկարչութեան, այնպէս ալ գրական արտայայտութեան ասպարէզին մէջ: Պատճառ մը չկայ որ առաջինին ու երկրորդին մէջ նուաճած վարպետութիւնը չնուաճէ նաեւ երրորդին մէջ:

ՊԸԼՏԵԱՆի վէպերը մաս կը կազմեն շարքի մը: Բոլորն ալ, տպուած եւ անտիպ, կը վերաբերին յետ-ժեռնեան չըրջանին, բայց յետահայեաց կերպով կ'անդրադառնան նաեւ բնաչխարհի կեանքին եւ տեղահանութեան սարսափներուն:

Վէպը, իրեն համար, ծանօթ կեանքէ ներչնչուած եւ ծանօթ միջավայրի մէջ տեղաւորուած պատմութիւն մըն է, որ ստեղծագործ երեւակայութեամբ կը վերակառուցէ ու կը վերապատմէ փոխակերպուած իրականութիւնը: Այս պատմութիւնը աւանդական ընթացք չունի: «Դէպքերու չարունակական զարգացում» չկայ հոն: Ճարտարական, խճանկարային կառոյց մըն է ներկայացուածը: Հոն տարբեր ժամանակներու մէջ յայտնուող դէմքեր ու պատահող դէպքեր իրենց տեղը կը գտնեն նոր ամբողջութեան մը մէջ, որուն իրացումին իր «մասնակցութիւն»ը կը բերէ նաեւ ընթերցողը:

Պատումի ձեւն ալ իւրայատուկ է: Սկզբունքով հեղինակը իր մանկութեան ու պատանութեան չրջանի դէպքերը կը պատմէ ու դէմքերը կը կենդանացնէ պատմողի մը կողմէ, որ իր կրկնակն է: Ուրեմն առաջին դէմքով տրուած պատ-

●▶

Վ. ՕՇԱԿԱՆԻ ԱՐՁԱԿԻՆ ԺՈՒՐՋ

ԳՐԵՑ՝ ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ո՞ր փնտռել Վահէ Օշականի տողին խւրայատկութիւնը: Ի՞նչ է որ հազիւ քանի մը տող կարդացած, գիտէք որ ձեր կարդացածը Օշական է ու միայն Օշական կրնայ ըլլալ: Շօշափած նիւթերո՞ւն մէջ, բառապաշարի՞ն, մթնոլորտի՞ մը, աշխարհահայեացքի՞ մը, թէ ոճի՛ մը մէջ: Բանաստեղծական գործերուն մէջ յատակօրէն զատորոշուող, բայց նաեւ արձակին, որուն վրայ կ'ուզենք ակնարկ մը սեւեռել այսօր փորձելով անոր մէջ բանալ հարցումներու այս կծիկը:

ՏԻԶԵՐԳԻՆ ՄԷՋ:

«Կար ու չկար ապսիւրտ, անպէտ տիեզերք մը կար, որու մէկ յետին փշրանքին վրայ նետուած, թափուած էին նոյնիսկ աննշան, անիմաստ մարդկային էակներ, որոնք իրենց անսահման միամտութեան մէջ կը կարծէին թէ տեղ մը ձեւով մը աստուած ըսուած բան մը կայ, որ կը զբաղէր իրենց ցնդիմ կեանքերու փրկութեամբ»[1]: *Այս հոյակապ տողերով կը բացուի Օշականի արձակ գրութիւններու երկրորդ հատորին առաջին գլուխը՝ «Սիրահարը»:*

Գրութիւնը կը կրէ «ժամանակակից հէքեաթ» ենթախորագիրը: Տարօրինակ հէքեաթ մըն է այս մէկը: Փոխանակ անցեալին մէջ թաղուած ըլլալու, ինչպէս «կար ու չկար»ով սկսող հէքեաթները սովոր են ըլլալու ընդհանրապէս, ենթակայ ժամանակի կրծումի հետեւանքներուն՝ խոչալականացումի, հեռաւորութեան ընձեռած դունաւորումի, անիրական մթնոլորտի, այս մէկը առաջին բառերէն իսկ սթափեցնող հովի մը նման ընթերցողի դէմքին կը զարնուի իր առարկայական բրտութեամբ: Գործածուած եզրերը խօսուն են՝ ապսիւրտ, անպէտ, յետին փշրանիք, թափուած էակներ, աննշան, անիմաստ, անսահման միամտութիւն, ցնդիմ կեանքեր: Օշականի «ժամանակակից հէքեաթ»ը՝ իւ տարբերութիւն մանկական հէքեաթներու խաղտարղէտ ու գունաւոր աշխարհներուն՝ ունի իր իւրայատուկ մթնոլորտը:

Առաջին ակնարկով՝ ուրուագծուածը ամբողջական լքուածութեամբ յատկանշուող միջավայր մը կ'երեւի: Ինքնիր վրայ փակ, ինքնիր անօգնականութեան յանձնուած միջավայր մը, ուրկէ կարծես որեւէ ելք չերեւիր: Անոր բնակիչները կը կարծեն թէ տեղ մը կայ իրենց կեանքերուն փրկութեամբ զբաղող աստւած մը, սակայն պատմողը գիտէ թէ եղածը միամտութեան արդիւնք պատրանք մըն է լոկ: Սակայն ո՞րն է պատրանքը: Աստուա՞ծ, փրկութի՞ւնը, թէ երկուքը:

Կար ու չկար հէքեաթը կար: Հէքեաթը կը վերաբերի նոյնքան մարդուն, որքան աստուծոյ: Ցատկանշականը երկուքին յարաբերութեան անվերադարձ կորուստն է, որուն կը հետեւի իմաստի կորուստը: Ո՞ւր փնտռել սակայն եւ ինչպէ՞ս փրկութիւնը անիմաստ էակներու ճղճիմ կեանքերուն, թափուած անպէտ տիեզերքի մը յետին փշրանքին: Կա՞յ իմաստ՝ իմաստէ պարպուած տիեզերքի մը մէջ, որուն մէջ իյնալով հանդերձ՝ մարդիկ «պլլուած տեղ մը երթալու եւ բան մը գիտնալու խարկաւիճին՝ հասեր էին իսաւերորդ դար»: Գոյութենապաշտներու անհեթեթի թեման է անշուշտ, - չիք աստուած, չիք փրկութիւն, միայն կեանքը, – այն քան սիրելի Վ. Օշականի, որ զանազան ձեւերով զարգացուցած է ան 50 տարւան գրական գործունէութեան ամբողջ երկայնքին:

Աստուած մեռաւ: Գուցէ մեռած էր սկիզբէն: Մարդ արարածը մինակ է տիեզերքին մէջ:

ԵՍ ՈՂՋ ԵՄ:

Հերոսներուն մօտ կրկնուող յանկերգ մըն է այս մէկը՝ երբեմն անոնց բերաններուն մէջ՝ երբեմն եղերական ապրում միայն, հիւանդագին պնդումի մը նման, աղերսանք մը, կարծես բառերով իսկ կեաքէն ներս սպրդիլ փափաքող, մինչեւ ենթական միշտ կը մնայ անոր լուսանցքին: Հարցը ողջ ըլլալը չէ միայն՝ այլ կեանքին մէջ:

«Ամէն անգամ, որ Զատկուան կամ ամբան արձակուրդին միջերկրականեան երկիր մը, Յունաստան կամ Կիպրոս երթար, կը խախտէր անձնականութեան կեդրոնը, անմատչելի բան մը կը դառնար, ինքն իր կրկներեւոյթը գրեթէ: Սեւ պայուսակը ամուր բռնած, կոկիկ, ըզգոյշ՝ կը կորսուէր մարդկութեան անդիմադրելի իրաւութեան մէջ: Շապիկը դուրս ինկած, ծուռ գլխարկով, կարճ ու ցիւրտ ոտաւ–փախտ կը խարէր գինիճ»: (*Փախստականը*)

Պատմուածքին հերոսը, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար դործածել հակահերոս եզրը, Յովհաննէս անունով քառասուննոց, ամուրի, համալսարանի դասախօս մըն է, որ կը նախընտրէ «Միսթըր ձէք» կանչուիլ Պիպլոս ճամբորդական գրասենեակի գործակալին կողմէ: Այնքան առեն ոչ կը գտնուի գիրքերու դրացնութեան մէջ, չափուած–ձեւուած յարաբերութիւններու ոլորտէն ներս համալսարանի իր գրասենեակի պատերուն, Յովհաննէս կը ճանչնայ ինքզինք: Այդէն խախտում անկ՝ կը յանձնէ զինք անձկութեան զգացողներ:

«Մէկ օրէն միւսը բոլոր տկարութիւնները, գոռս այնճան խնամքով կը ծածկէր Պէյրութ՝ մէջտեղ կ'ելլէին – էջերը յանկարծ մեծ կը թուէր, փորը ալեւոր կը ցցուէր, ամչկոտութիւնը, անփորձութիւնը, իմքնավստահութեան հսկայ պռթռալը, նոյնիսկ կծծիութիւնը [...]: Ու կը դառնար ծայր աստիճան զգայուն, խոցելի, մորթազերծ, չէր համարձակեր վերելակին հայելիին մէջ ինքզինքին նայելու, երբ մարդ ըլլար մէջը· ամէն մարդու ճամբուն վրայ ինքզինքը արգելք կը գգար ու այս առտու փունգտալէն ետք, անզգալաբար *վարարըն մի* ըսեր էր պռթռալ սենեակին...»:

Հոյակապ է երբեմն Օշականի նկարագրելու այս ոճը, քանի մը տող եւ արդէն ստեղծած է ենթակայի վախերուն ամբողջ ներաշխարհը: Պատկերը կը լրուի հակադրումներով՝ մէկ կողմէն համալսարանի ապահով պատերու դասախօսը, միւս կողմէն արձակուրդի վայրին մէջ կորսուած ու խոցելի օտարականը: կատարեալ դրսութեան նկարագրութիւն մը, ուր ենթական բռնուած է անլուծելի հակասութիւններու հանդոյցի մը մէջ. մէկ կողմէն կարելին կ'ընէ պատկանելու համար չըջապատին, մանելու համար հոն վխտացող կեանքէն ներս, միւս կողմէն կը մնայ բանտարկուած ինքնիր մորթին սահմանէն ներս կիսաւարտ վիճակի մը մէջ:

Տակաւին, այս բոլորին մէջ, իրեն կ'թուի թէ զբօսաշրջիկներուն մէջ իւնքն է միակ իրականը, միակ ապրողը, որովհետեւ «ինք միայն գիտէր, թէ կեանքի մէջ բոլորն ալ թուրիսթներու պէս արհեստական էակներ էին»: Մինչ ան կեցած է կեանքի աւազանին ծայրը ու ամէն չանք կ'ընէ կարենալ նետուելու անոր մէջ, ինքզինք կը համոզէ որ պատկերը ճիշդ հակառակն է, թէ ինքն է միակ ապրողը թուրիսթներու արուեստական աշխարհին մէջ:

«Միսթըր ձէք» փախստականն է, որ եւին ձգած «Նահրի իրենց տնակին հին օրերը» ոտքով–ձեռքով կը փորձէ «պատկանիլ» այդ թուրիսթներու երանութեան աշխարհին, որ կը մնայ միշտ իրեն համար անհասանելի, գիտնալով հանդերձ որ հոն ալ չկայ փրկութիւն, որովհետեւ անոնց աշխարհն ալ արուեստական է: Ան փախստականն է կեանքէն, որովհետեւ մարդոց կեանքերը՝ զբօսաշրջիկներու օրերուն նման՝ համրուած են ու ինչ ալ ընեն չեն կրնար բռնել զայն: Ապրելու համար, անոնք ստիպուած են անկէ իրենց բաժինը գողնալու: Սակայն մարդիկ գիտե՞ն թէ՝ մինչ իրենք կը քնանան՝ կեանքը կը սահի կ'երթայ:

ԱՐԹՆՅԻ՛Ք:

«Լայն, տարածուն, առատ հով մը, լոյսը ճաթելէն ի վեր կը հոսէր բաղաքին ամայի փողոցներէն, սակայն իրականութեան մէջ, որքան որ կը յիշէին մարդիկ՝ այդ հովը բնաւ չէր դադրած վազելէ, հետապնդելէ, փախչելէ, տանելէ, – ո՞ւր կ'երթար, ինչո՞ւ կ'երթար, ի՞նչ նշանակութիւն կար այդ վազքին մէջ, մա՛նաւանդ՝ որ մարդիկ կային, որ օդի անորոշ, տկար շարժում մը միայն կը զգային ու պզտիկ անկիւն մը բացուած՝ կը սպասէին, որ բան մը պատահէր...: Անշուշտ ոչինչ պատահեցաւ: Գրեթէ անշշուկ՝ հովը շարունակեց երթալ ու մարդ չգիտցաւ, թէ ինչ կ'անցներ–կը դառնար»: (*Ա.ծու*)

Մէկ կողմէն հովուն անիմաստ վազքը, միւս կողմէն մարդոց նոյնքան անիմաստ սպասումը բանի մը, որ չի գար: Անհեթեթին մէջ մէկ բան կարելի է ընել՝ անոր մինչեւ ծայրը երթալ: Բայց նախ պէտք է արթննալ այդ իրականութեան: Պէտք է սթափիլ: Ձեռքերը ծալած նստելով չի վերջանար: Շեշտելու համար վիճակը՝ Օշական յաճախ հերոսներուն հետ կը ներկայացնէ անոնց կապատկերները, որպէս հայելի: «Ընդբայր» վերնագրով կարճ կտորին մէջ երկու եղբայրներ են՝ մէկը վաթսուն տա-

●►

մուտիւն մըն է մեր կարդացածը: Բայց այս առաջին դէմքը միշտ նոյն մանուկ կամ պատանի պատմողը չի ներկայացներ, ու կը պատահի որ երկրորդ կամ երրորդ դէմքն ալ իրեն վերաբերին: Որովհետեւ ան նաեւ կերպար է. հեղինակը զայն դուրսէն ալ կը տեսնէ ու կը ցուցնէ: Գրողական հնարանքը ճարտար խաղի մը կը վերածուի եւ երբեմն ընթերցողը ճիգ պէտք է ընէ գիտնալու համար, թէ ո՛վ է խօսողը:

Սեմերու մէջ պատումը որոշ չափով միալար է տակաւին: Զայն մը կայ, մօրը ձայնը, եւ լսող մը՝ պատմողը: Մօրը եւ ուրիշներուն ձայնը իր մէջէն կը լսենք մենք եւ իր միջոցով կը ճանչնանք միւս դէմքերը: Հարուածի պատմելաձեւը տարբեր է: Մէկ գլուխէն միւսը հայեացակէտը կը փոխուի եւ Հայրասպանութեան միեւնոյն դէպքը կը տեսնենք զանազան անձերու տեսանկիւնէն: Կացութիւնը կը բարդանայ նաեւ այն պատճառով որ տարբեր հայեացակէտեր ունեցող այս կերպարները կը ներկայացուին միշտ պատմողին կողմէ: Նշանին մէջ ալ պատմողը հին դէպքեր կ'ոգեկոչէ, բայց անոնք ուրիշ ծիր ունին եւ կեդրոնական ուրիշ անձեր, աշխարհագրական նոյն միջավայրին եւ թաղային համատարած կեանքին ուրիշ դրուագներ կը հանդիսադրեն:

Վիպական այս գործերը ուրիշ տարբերութիւններ ալ ունին. Սեմերը, հակառակ Զայնի ներկայութեան, տեսողական ըզգայարանքին դիմող գործ է մանաւանդ իր նկարներու չարքերով ու այդ նկարները ապրեցնող կենդանագիրներով, մինչ յատկապէս լսողական զգայարանքին դիմող գործեր են Հարուածը եւ Նշանը:

Ցաջորդական երեք կենդանագիրներով ստեղծուած ամբողջութիւն մըն է Սեմերը, որ երեք կիներու ոդիսականին մէջէն բնաչխարհէն տարաշխարհ քչուող հայութեան պատմութիւնը կը վերստեղծէ եւ անոր բնաւորումը կը ներկայացնէ նոր կայքի մէջ: Այս պատճառով ալ կրնանք ըսել, թէ մայր իշխանութեան չրջանի պատմութիւն մըն է: Տղամարդիկը գոհուած են, կիներն են որ ազգի գոյութիւնը կը պահպանեն ու նոր պատմութիւնը կը դրեն: Իդական դէմքերու վէպն է:

Հարուածը դէպքերու վէպ է աւելի: Հայրասպանութիւնը, որ կորիզը կը կազմէ պատմութեան, դլխագիր դէպքն է ինքնին: Անոր չուրջ կը խմբուին միւսները, որոնք կազմաւորող գաղութի պատմութիւնը կը չինեն: Հոս արդէն տըղամարդիկն են գործող գլխաւոր անձերը ,որքան ալ որ կիները իրենց դերը ունենան թաղային մթնոլորտին ու հաւաքական հոգեբանութեան ստեղծումին մէջ:

Նշանն ալ դէպքերու վէպ է, յատկանշական կերպարներով, կենդանի տեսարաններով ու սիրային – սեռային որոշ մթնոլորտով: Տուն մը եւ ընտանիք մը ծանրութեան կեդրոնն են այս պատումվերյուծումին, բայց անոնց չուրջ կը տըրւի նաեւ թաղի կեանքը եւ անոր երկրաձգումը քաղաքի այլ մասերուն մէջ:

Այս վէպերը նոր ու իւրայատուկ են իրենց արտայայտութեան կերպով:

Պըլտեան վիպումի յատուկ լեզու մը ստեղծած է անոնց մէջ: Գիրքերու, թերթերու կամ խօսակցութեան սովորական լեզուն չէ ան, կենդանի արտայայտաձեւ մըն է, հիմնուած առոյգ արեւմտահայերէնի մը վրայ, որ կ'օգտագործէ նաեւ խօսակցական հայերէնի մանրամասնութիւններ, տեղական կամ միջազգային լեզուէ փոխ առնուած եզրեր, բայց մա՛նաւանդ բարբառային տարրեր, որոնք բացառիկ կենդանութիւն մը կու տան հեղինակային թէ՛ կերպարային արտայայտութեան:

Լեզուի իւրայատկութեան կ'ընկերանայ դրեւաճեւի եւ տպեւաճեւի իւրայատկութիւնը: Պըլտեան ճկուն կերպով կ'ընդելուզէ պատմողական, նկարագրական ու խօսակցական մասեր, հոգեբանական վերլուծումներով կը խորացնէ դանօնք, կը ստեղծէ չարք մը պատումի մանրապահերու, իրենք իրենց մէջ ամբողջ, բայց իրարու ազուցուող համադեր կերպով:

Նախադասութիւնը կը փռուի էջի լայնքին, կը ծաւալի, կ'ոլորուի, խօսքի առարկան՝ անձ, իր, ապրում, կը ներկայացնէ կարծես բոլոր կողմերէն, կը մանրամասնէ, կ'երանգաւորէ հաստատում մը, զայն ընկալելի կը դարձնէ մեր միտքին ու զգայարաններուն: Խօսքը կրնայ յորդիլ պարբերութենէն, նոր պարբերութեան մը, պարբերութիւններու նիւթ հայթայթել, նոյն մանրախուզական յատկանիշերով օժտել չարունակութիւնը: Երբեմն լման էջի մը երկայնքին: Բայց նախադասութիւնը կրնայ նաեւ քանի մը բառով սեղմուիլ նոր տողի մը վրայ, քանի մը բառով տարազել ըսուածը կամ եզրակացնել զայն: Այս արտայայտիչ լեզուն եւ անոր գործածութեան ճկուն ձեւը գլխաւոր նուաճումներէն մէկն են այս վէպերուն: Պըլտեան զայն կը ստեղծէ միտքով, բայց կ'օժտէ զգայարաններու թելադրած բոլոր նրբութիւններով:

Կ'օգտագործէ նաեւ տպագրական արդի արհեստավարժութեան ընձեռած հնարաւորութիւնները: Տարբեր դիրեր կը գործածէ, էջադրումի նոր ու անակնկալ ձեւեր, հատումի եւ հատուածումի նշանակալից կերպեր: Պատմութիւնը կ'ընկալուի միտքով, բայց նաեւ տեսողութեամբ՝ էջին վրայ իր փռուածքով, էջերու յարջորդականութեան տրամաբանական տրոհումով ու բաշխումով: Վէպը կազմուած է մասերէ, մասերը՝ գլուխներէ: Ասոնք իրենց կարգին տրոհուած են հատուածներու եւ մանրահատուածներու, որոնք բացութիւններով կ'անջատուին իրարմէ: Եւ ասոնց մէկէն միւսին անցումը նշանակալից է միշտ եւ նպատակադրուած: Պըլտեան վէպի ամբողջ նիւթը ներկայ կը պահէ իր երեւակայութեան մէջ, կը մանատէ զայն ու կ'ապուցէ անոր մանրամասները ըստ վիպումի պահանջին:

Վիպել կառուցել կը նշանակէ ամէն բանէ առաջ, ստեղծագործական երեւակայութեամբ կեանք տալ բանային կառոյցի մը, ասեղնագործութեան պէս բանել անոր տարրերը ու յեռել իրարու: Վիպելու արուեստը դրելու արհեստավարժութիւն կ'ենթադրէ: Ըսել չէ, սակայն, որ աւանդական վէպէն մեզի ծանօթ էատարրեր՝ կերպար, մթնոլորտ, միջավայր, տագնապ եւլն., չեն օգտագործուիր հոն: Պարզապէս տարբեր է զանոնք տալու հեղինակի մօտեցումը: Իր ներկայացուցած թաղամասը վաւերագրականի չափ հարազատ պատկերն է իրականին, պատմուած դէպքերը առնուած են թաղամասի իրական անցեալէն, բոլոր կերպարները իրական նախատիպեր ունին եւ երբեմն նո՛յն անունները կը կրեն, բայց այս ամբողջը վերստեղծուած է, վերապատմուած, վիպական իրագործումի մը մէջ համադրուած:

Իր վիպական առաջին երկի լոյս տեսնելէն առաջ Պըլտեանը տիրական դէմքն էր սփիւռքահայ ժամանակակից դրականութեան, չնորհիւ մտաւորական իր պատրաստութեան ու բանաստեղծական եւ դրաբանական վաստակին: Սեմերու, Հարուածի եւ Նշանի հրատարակութենէն ետք ան իր տիրակալութիւնը կը տարածէ նաեւ արձակի մարզին մէջ: Ու տանդի մեւնոյն ուժով եւ գրողական միեւնոյն արհեստավարժութեամբ նոր ուղի կը բանայ սփիւռքեան վէպին առջեւ:

Կարապետի միեւնոյն դերը կրնան խաղալ Ճինպաշեանը եւ Պէրպէրեանը տակաւին որոնումներու եւ խմորումի հանդրուանին գտնուող ամերիկահայ նոր դրականութեան համար: Բայց կ'արդիւնաւորուի՞ արդեօք այս առաքելութիւնը, քանմէկերորդ դարու սկիզբը հայ դըրականութիւնը կ'ապրի՞ ստեղծագործական նոր հանդրուան մը:

Նախանշանները քաջալերական չեն. տարիներէ ի վեր նոր ու արժէքաւոր անուններ չեն յայտնուած Սփիւռքի գրական հորիզոնին վրայ եւ ներկայիս գրական ոչ մէկ չարժում նորումի ու նորոգութեան յոյսեր կը ներշնչէ աշխարհասփիւռ մեր գաղութներուն մէջ: Կրնանք սակայն մխիթարուիլ այս վէպերու գոյութեամբ ու մաղթել, որ այս երեք հեղինակներու ստեղծագործական տեմպը վարակիչ ըլլայ նաեւ ուրիշներու համար:

Գ. Շ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՞նչ է հայկական ինքնութիւնը

Ինչպէ՞ս կրնանք պահպանել մեր ինքնութիւնը

Ինչպէ՞ս կրնանք ապահովել մեր ապագան

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր զաւակները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ մնալ

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր տունը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր դպրոցը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր եկեղեցին

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային կեանքը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային մարմինները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային հաստատութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային միութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային կազմակերպութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ընկերութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ակումբները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային կեդրոնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային միջավայրը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային մթնոլորտը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ոգին

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային հոգին

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային էութիւնը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային գոյութիւնը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ներկայութիւնը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ապագան

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային անցեալը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ներկան

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային հարցերը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային խնդիրները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային մտահոգութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ցաւերը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային վէրքերը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային սպասումները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ակնկալութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային երազանքները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային իղձերը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային փափաքները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ցանկութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային կամքը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ուղին

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ճանապարհը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային նպատակները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ուղղութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ընթացքը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային զարգացումները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային առաջընթացը

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային յաջողութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ձեռքբերումները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային նուաճումները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային պարտութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ձախողութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային անյաջողութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ձախորդութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային դժբախտութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային աղէտները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային ողբերգութիւնները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային սարսափները

Ինչպէ՞ս կրնանք հայ դարձնել մեր ազգային մղձաւանջ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԱՐՁԱԿԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

– 1 –

Maître : ...Il n'y a pour s'exprimer que la prose ou les vers.

Monsieur Jourdain : Il n'y a que la prose ou les vers ?

Maître : Non, Monsieur. Tout ce qui n'est point prose est vers, et tout ce qui n'est point vers est prose.

Monsieur Jourdain : Et comme l'on parle, qu'est ce que c'est donc que cela ?

Maître : De la prose.

Monsieur Jourdain : Quoi ? Quand je dis : «Nicole, apportez-moi mes pantoufles et me donnez mon bonnet de nuit», c'est de la prose ?

Maître : Oui, Monsieur.

Monsieur Jourdain : Par ma foi! Il y a plus de quarante ans que je dis de la prose sans que j'en susse rien...

Բայց Մէօսիէօ Ժուռտէնի Մէթրը կը սխալէր։ Ամէն ինչ որ բանաստեղծութիւն չէ, արձակ չէ։ Օրինակ՝ առօրեայ խօսակցութիւնը։ 1960-ական թուականներու սկիզբին, լեզուաբան Ռոման Եաքոպսըն Ֆոքթէյլ փարքիի մը սահմանուած սենեակներու մէջ զետեղեց բազմաթիւ գաղտնի ձայնագրող մեքենաներ։ Ֆոքթէյլէն ետք վերլուծելով արձանագրուած խօսակցութիւնները՝ յանգեցաւ այն եզրակացութեան, որ նոյնիսկ ուսեալ, վերնախաւին պատկանող անձերու խօսակցութիւնը հեռու է ճչգրիտ արձակ ըլլալէ, - խօսք է, քերականական եւ շարահիւսական օրէնքներ խախտող, կորսուած եւ անկատար։

Բայց եւ այնպէս չատ աւելի դիւրին է ըսել այն՝ ինչ որ չէ արձակը, քան այն՝ ինչ որ է։ Բրիտանական Համայնագիտարանը, օրինակ, թէ՛ կը հաստատէ որ արձակը ունի իր օրէնքները, թէ՛ ալ՝ որ չատ աւելի դժուար է զանոնք սահմանել, քան՝ աւանդական քերթողութեան օրէնքները։ Նոյնիսկ եթէ հարց տանք թէ ի՞նչ է գրական արձակը, իրաւիճակը նոյնն է, երկու պատճառներով։ Նախ՝ որովհետեւ իր թէ դրական ձգտումով հրատարակուած պատմուածքներ, վիպակներ ու վէպեր յաճախ խղճալի են իբրեւ արձակ։ Այսինքն, «դրական» ըլլալու տենչանքը ո՛չ մէկ որակ կ'երաշխաւորէ արձակին։ Երկրորդ, որովհետեւ կայ արձակ, որ «դրականութիւն» որակուելու մարմաջով չի գրուիր, այլ՝ կը գրուի իբրեւ հրապարակագրական կամ վերլուծական արձակ, բայց եւ այնպէս աւելի «դրական» է, իր ոճով, կառոյցով, ձեւի, նպատակի ու պարունակութեան հաւասարակշռութեամբ եւ ներդաշնակութեամբ, քան վերը նշուած առաջին ստորոգութեան պատկանող գրութիւնները։ Վերջերս, Լոս-Անճըլըսի մէջ, Ցակոբ Պալեան կը խօսէր «Շաւարշ Միսաքեանի հրապարակագրութեան գրականացումը» նիւթին մասին (տե՛ս. Գէորգ Պետիկեանի նոյնանուն թղթակցութիւնը, Ասպարէզ, Մարտ 13, 2003, էջ 5)։ Պալեան կ'ընդգծէ Շ.ի արձակի «որակն ու դրական դրոշմ»ը։ Ճաշակ եւ համոզիչ ունեցող ընթերցողներու մեծամասնութիւնը պիտի (դեռ) դասէր իր խմբագրականները, դրականութիւն նկատուելու տենչանքով բայց թափթփած արձակով գրի առնուած բազմաթիւ արձակներէ վեր։ Կան մտածողական արձակ գրութիւններ, որոնց մասին կարելի է նոյնը ըսել։ Օրինակ, Ցարութիւն Քիւրքճեանի «Փորձ Տարագրութեան Մասին / Essai sur l'Exil» երկլեզու հատորին մէջ (Փարիզ, 1978) «դիտակցութեան ձայն»ը կը խօսի ու կը գրէ արձակ մը, որ ըմբռնում ճչգրտութեամբ կը հետախուզէ արեւմտահայերէնի կարելիութիւնները։ Անոր ոճի եւ նիւթի ընծայած հաճոյքները՝ լրջութեան կալուածէն ներս, կարելի չէ ստորադասել «դրական»ի ընծայած հաճոյքին։ Ո՛րն է երբեմն պարագան Գրիգոր Պըլտեանի վերլուծական արձակին։ Դիւրամատչելի. օրինակ, Շահնուրի «Միրա Սրտի» (Փարիզ, մատենաշար «Ցառաջ», 1995) յօդուածներու հաւաքածոյին համար իր գրած «Ներածութիւն»ը, որ այս արձակ ժանրի օրինակելի մէկ նմոյշն է, խորաթափանց, կրթուած որեւէ արեւմտահայ մտքի համար մատչելի, եւ որուն մատուցած հաճոյքը, մեր մտածում եւ լեզու ընկալող զգայարանքին «դրական» է, ինչպէս նաեւ «դրական» են Շահնուրի յօդուածները։

Այլ խօսքով, սփիւռքահայ արձակը չատ հեռու է միատարր ըլլալէ։ Ունի հրապարակագրային, մտածողական - վերլուծական, պատմողական, հռետորական եւ այլ տեսակները, որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ կարելի է գտնել բարձրորակ արձակ, այսինքն՝ գրութիւններ որոնք նաեւ գրականութեան մակարդակ կը նուաճեն։ Միաժամանակ, այս բոլոր տեսակներուն, ի միջի այլոց «դրական» արձակին մեծ մասը կը ձախողի, որովհետեւ գրուած է լրագունդային ոճով, զգացակցութեան եւ հայկականութեան անտանելիօրէն կաղապարուած լեզուով, ապա նաեւ չէ օժտուած կառոյցի հասկացողութեամբ, ուր մնաց՝ իրագործումով։ Այդ լրագունդային լեզուի ու արձակագրական ոճի մասին պերճախօս է Իչխան Ձինպաշեան.–

«Ինչ որ աւելի բան կէս դարէ ի վեր, ու մանաւանդ հիմա, կը պակսի Հայութեան՝ լեզուն է, այսինքն՝ գործակալը աւանդին։ Ապշեցուցիչ է այն պարագան, որ մշակութային անձայրածիր գանձարանի մը տէր Հայութիւնը, ահա տասնամեակներէ ի վեր, Սփիւռքի մէջ երեսի վրայ թողած է հայերէն լեզուն, իր արտայայտչական էն ցայտուն գործիքը։ Հակաճեխուած ու սահմանափակուած՝ կուսակցական ու բարոյապաշտ բառապաշարին, Թեհրանէն Պէյրութ ու Պոսթընէն Լոս-Անճըլըս աշխատցուածը հրապարակագրական ու գրական հայերէն մըն է որ պարպուած է իր տարերքէն, իր հոտէն ու համէն. ճուրբի... ու սրամտութեան զգայութենէն, այնպէս որ արտայայտուածը հիմա լոկ կոյտ մըն է հաղորդիչներու, որոնք կրնան ճկարագրել բարձրաբերձ վերացականութիւններ, բայց ըսել բացարձակապէս ոչինչ, այնքան որ սնամէջ դարձած է մարմինը» («Գերիրական հայերէն. Լեզուն համայնակերտումի չարժընթացին մէջ», Բազմավէպ, 1–4, 1996, էջ 94)։

Ձինպաշեանի գրութիւնը փորձ մըն է մտածելու ոչ թէ արձակի հարցը, այլ գաղութ – Սփիւռք յղացքներու առընչուող հարցեր։ Սակայն, ան այդ հարցերը դիմակալելու գլխաւոր արգելքներէն մէկը կը նկատէ կիրարկուող գրական արեւմտահայերէնի անանկութիւնը՝ իբրեւ օրուան լեզու, իբրեւ ժամանակակից ըմփիւռքեան իրականութեան լեզու։ Կ'եզրակացնէ որ «Սփիւռքի գրականութիւնն ու հրապարակագրութիւնը, իրենց ամբողջութեան մէջ, նողկալի թշուառութիւններ են հիմա, անօգուտ ու յամեցնայնդէպս անորակ, լոկ զանցելի զարգէղն հայապահպանման օճախին չուրջ գետեղուած»։

«Նողկալի», թերեւս ոչ. սակայն կասկած չկայ որ թէ՛ մեր ժամանակակից արձակ գրականութեան, թէ՛ ալ հրապարակագրութեան մէկ կարեւոր մասը, անցեալը կը կրկնեն։ Ստիպուած ենք հարց տալ թէ ո՞ւր, ո՞ր գրողներու գործերուն մէջ կը գտնենք արձակ, որ կըրնայ ժամանակակից սփիւռքահայ իրականութիւնը ընկալել, դիմաւորել ներքին հոլովոյթի եւ արտաքին չրջապատի առթած նորութիւնները, զանոնք «օծել իրենց ուրոյն գեղագիտականով» (խօսքը Ձինպաշեանինն է, էջ 94), եւ մատուցել ընթերցողին։ Կ'ենթադրեմ որ ոեւէ մէկը որ հատոր մը պիտի գրէր այս նիւթին չուրջ, հարցումին պատասխանը պիտի որոնէր (այբուբենական կարգով նչուած) հետեւեալ գրողներու գործին մէջ.– Գուրգէեան Պօղոս, Երամեան Մարուշ, Թէքեան Վեհանոյշ, Կարապենց Ցակոբ, Ձինպաշեան Իչխան, Պէրպէրեան Վահէ, Պըլտեան Գրիգոր, Օշական Վահէ։ Բայց ես հատոր մը չեմ գրեր, այլ՝ ակնարկ մը։

– 2 –

Որքան ալ իրարմէ տարբերին այս գրողներու գործերը, կարելի է որոշ հասարակաց եզրեր գտնել անոնց մէջ, ի տարբերութիւն Սփիւռքի 1922 – 1975 սերունդի գրութիւններէն։ Ի՞նչ են այս սերունդ-զանազանող հատարակաց եզրերը։ Առաջինը, հասկնալի է, եղեռնի հանդէպ տարբեր մօտեցումն է։ (Արդէն, Մարկ Նշանեանի նման, այս ժամանակակից սերունդէն չատեր, նոր բառամթերքով մը օժտուած, Ջարդն ու Եղեռնը չէ, այլ Աղէ՛տն է որ կը մտածեն, մշակութային – հոգեբանական փլուզումը, ոչ՝ Գիւղը եւ Սպանդը)։ Նախորդ սերունդի այն գրականութիւնը, զոր Պըլտեան կոչած է «վկայութեան վէպը» («le roman de témoignage», իր «Cinquante ans de littérature arménienne en France» հատորին մէջ, Փարիզ, CNRS, 2001), կը հոլովէ Եղեռնը, յիշողութիւնը եւ կարօտը, ապա նաեւ յիշողութեան անխուսափելի երկուօրեակը՝ որ մոռացումն է։ Այդ մոռացումը, իր կարգին, այնքան ալ անցեալի հանդէպ յիշողութեան ձախողութեան արդիւնքը չէ, որքան ներկայի պահանջկոտութեան, գոնէ առաջին սերունդի ամէնէն լաւ գրութիւններուն մէջ, – պահանջկոտութիւն մը, որ կը պարտադրէ անցեալին եւ աւանդին աղաւաղումը, «սրբագրութիւնը», retouche–ը, ինչպէս պիտի ըսէին Շահնուր, Նահանջին մէջ, և իր մեկնաբանը՝ Մարկ Նշանեան («The Retreat of Shahan Shahnour», J. Soc. for Armenian Studies, Vol. 4, 1988-1989, էջեր 53–75)։ Իսկ ներկայի պահանջկոտութիւնը, օտարի ճանաչումի եւ ընկալումի պահանջկոտութիւնը, ընդհանրապէս կը մարմնանայ օտար կնոջ, Նէյթի մը կամ Մարի–Ժոզէթի մը ներկայութեամբ, Շահնուրի եւ Որբունիի մօտ։

Աղէտի վկայութենէն անցքը՝ դէպի սփիւռքեան (ոչ միայն «աքսորական», ոչ միայն «գաղութային») տագնապներու վկայութիւն, ժամանակակից լաւագոյն արձակի յատկանիշներէն է։ Այս տագնապներուն ամէնէն ուժականը, որ միաժամանակ վտանգաւոր, անձկութիւն պատճառող եւ խոստմնալից է, օտարին հետ հանդիպումն է։ Այս հանդիպումը ըլլա՛յ պարտադրուած կամ կամաւոր, այլեւս պարտադրաբար օտար կնոջ եւ սիրուհիի տիպարով չի ներկայանար, ինչ որ էր անցեալի պարագան։ Ձինպաշեանի Արխիւ Հասնումի (1995) վէպին մէջ, օրինակ, կը գտնենք «երիտասարդ սերունդի մը կերպարը, որուն ինքնութեան արդէն իսկ մաս կը կազմէ օտարը»։ Այդ Նոր Հայուն ինքնութիւնը «միատարր չէ, միայն հայութենէ չէ բաղկացած»։ Ձինպաշեան մեզի կու տայ «օտարահայը» (Ն. Թ. «Արխիւ Հասնումի», դասախօսութիւն՝ հրատարակուած «Բաց Նամակ»ի մէջ, 1997, էջ 90)։

Ներկայիս, մենք՝ սփիւռքահայ գրողներ եւ քննադատներ, կը գտնուինք վերտանգի մը սեմին։ Այդ վտանգը՝ բաղձալի հակում մը ուղղափառական օրէնքի մը վերածելու վտանգն է։ Օտարին, այլին, տարբերութեան հարցը, զոր պեղել սկսած էին արդէն Զապէլ Եսայեան եւ Շահնուր, ուրմանն տարի ետք եղած է օրակարգի նիւթ, եւ սկսած է իբրեւ ուղղափառութիւն տիրապետել մեր գրականութեան ընկալումին։ Իրարմէ չատ տարբեր սփիւռքահայ փորձառութիւններ կը գետեղուին նոյն միատարրող հանգանակի հեղինակութեան տակ։ Ուղղափառութենէն խուսափիլ՝ անչուշտ չի նշանակեր մերժել տարբերութեան (նաեւ այլին, օտարին) հիմնական դերը, թէ՛ անձնական, թէ՛ հաւաքական ինքնութեան կառուցումին մէջ։ Տարբերութեան ընդգծումի հակումը, որ անցեալ քանամեակին արմատացաւ մեր լուրջ քննադատներու եւ արձակագիրներու գործին մէջ, նախ՝ նուաճում մըն էր։ Բայց եւ այնպէս, անոր տիրապետումը բաղձալի չէ, մանաւանդ՝ ժամանակակից մեր գրականութեան վերլուծումի եւ արժեւորման աշխատանքին համար։

Որո՞նք են ժամանակակից հայ գրական արձակի յատկանչական թեքումները, այս առաջնակարգ կէտերէն անդին։ Մասնագիտական երկար յօդուած մը գոնէ, նախնտրաբար՝ հատոր մը պէտք է, զանոնք պարզաբանելու համար։ Հոս՝ ցանկ մը միայն։

Ա.) Ժամանակակից հայ արձակը չատ աւելի աւանդազուրկ է, քան բանաստեղծութիւնը։ Հակառակ Շահնուրի եւ Որբունիի, ապա նաեւ՝ աւելի մոռցուած, Հրաչ Զարդարեանի գոյութեան, պատումի անցեալն ու աւանդը լաւ ընկալուած չեն։ Սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը աւելի լաւ, մտերմօրէն կը ճանչնայ այն անցեալը, աւանդը, աւանդականը, աւանդութիւնը (նոյնը չեն) զոր ժառանգած է, եւ որմէ հեռանալ կը բաղձայ։ Ասիկա նաեւ, բանաստեղծութեան քննադատութիւնն ու տեսութիւնը աւելի զարգացած են մեր մօտ, եւ աւելի ընկալուած բանաստեղծներու կողմէ, որոնք չատ իրենց գործի տեսաբաններն են նաեւ։ Պըլտեանէն մինչեւ Ց. Պէրպէրեան եւ Մ. Երամեան։ Այս ըսել չի՛ նշանակեր որ գրական արձակ գրողները չեն մտածեր իրենց աշխատանքին մասին, քննական ոգիով։ Սակայն ընդհանուր վերլուծական աւանդ մը, տարածք մը, դպրոց մը չկայ դեռ։

Բ.) Մինչ բանաստեղծութեան մարզին մէջ Հայաստանը, գոնէ Զարեհնը, ապա նաեւ Էդոյեանը՝ իբրեւ տեսարան, միւսներկայ են, եւ ներկայ է նաեւ Հայրենիքի, այդ կէս-անծանօթ, երբեմն նոյնիսկ կէս-օտարացած հարազատի ընկալումը, սփիւռքահայութեան պատմողական գրական արձակի մէջ ան կը մնայ բացակայ, սակաւաթիւ բացառութիւններով։ Սփիւռքահայ արձակը իսկապէս տարագրութիւն մըն է, նոյնիսկ երբեմն օտարա-գրութիւն մը։

Գ.) Արձակի, ինչպէս բանաստեղծութեան մէջ հաւասարապէս, յառաջացած է թապուներու զանցումը, երբեմն դերա-զանցումը, մանաւանդ Լոս-Անճըլըսեան դպրոցին մէջ։ Նիւթի, ձեւի, լեզու-բառապաշարի յատուկ թապուներու այս զանցումները միշտ չէ որ արդիւնաւէտ են, սակայն անխուսափելի հոսանքի մը մաս կը կազմեն, ինչպէս կը տեսնենք ներկայիս, Հայաստանի նոր պատումներու եւ բանաստեղծութեան պարագային։

Դ.) Պատումի աւանդական հասկացողութիւն մը կայ, կերտուած՝ 19-րդ դարուն, – տիպարներ, դիպաշար, ժամանակի անցում, սկիզբ մը արարքներու, ոյվերջ մը կ'ենթադրէ։ Բաֆֆիէն՝ Մրախաս ու Համաստեղ, Ամիրեայն Աղբիւրի մինչեւ Նահանջ, պատումային կառոյցայս հասարակաց հասկացողութիւնը այեւս չկայ, թէ՛ հայ, թէ՛ օտար վէպի մէջ։ Մինչ բանաստեղծութիւնը անմնացական ձայնի մը, խօսքի մը առանցքային հին դերը լքեց, պատումը՝ տիպարի եւ դիպաշարի պատմողական տարբերակը անտեսել սորվեցաւ։ Այդ ըսել չէ թէ Պըլտեանի, Ձինպաշեանի, Վ. Պէրպէրեանի վէպերուն մէջ տիպարներ ու դէպքեր չկան։ Կան, սակայն կը ծառայեն պատումի տարբեր միջոցներու եւ հանգանակներու, զորս վերլուծելը կը պահանջէ ժամանակակից վերլուծական դպրոց մը բառամթերքն ու գաղափարները։ Պըլտեանի վէպերը կը պարունակեն այլ նոր հասկացողութեան ներքին տարրեր։ Նմանապէս, Մարկ Նշանեանի եւ Հայտանէն Գրիգոր Գ. Ցակոբեանի գործերուն մէջ սկսած է նման վերլուծումի մը ընձեռուիլ։

*Ե.) Ընդհանրապէս, նոր նիւթեր եւ նոր հեղինակներ չեն կրնար երաշխաւորել հիմնական դրական փոփոխութիւններ։ Ան տարբեր ընկալումներու արդիւնքն է։ Բայց եւ այնպէս, անդիմաթոս աշխարհի փորձառութիւնը, ապա այդ աշխարհի մեծ դերը՝ նոր մշակոյթներու կազմաւորման եւ աշխարհհայեցումի մէջ, իմծի ենթադրել կու տայ որ հայ կին արձակագիրներու բացակայութիւնը՝ եսայեանէն ի վեր, պէտք չէ եւ պիտի չտեւէ այսեւս։ Կին գրողներու ընտրած նիւթերը, սիրոյ, սեռայինութեան, ընտանիքի կեանքի փորձառութիւնները, եւ անոնց հանդէպ մտածումները ներքին տարբերութեան մը պիտի հանգեցնեն մեր գրականութեան մէջ։ Տարբերութիւնը առանց օտար ըլլալու։ Սփիւռքահայ պատմողական, գրական արձակի վերնորոգումը, որուն ամէնէն կարեւոր նոյժներէն են Ձինպաշեանի Արխիւը եւ Պըլտեանի երեք վէպերը, պիտի ստանայ նոր թափ եւ նոր դիմակ, երբ հայ գրողներու մեծ բացակայութիւնը այլեւս չմարզէն ներս փոխարինուի, անոր ներկայութեամբ։ Այդ, եւ անոր հետ արձակի քննադատութեան, պատումբեան եւ տեսութեան զարգացումը, որուն հիմը դրած են արդէն Նշանեան եւ Պըլտեան, պիտի երաշխաւորեն հայ գրական-պատմողական արձակի ապագան։ ■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 6
MARDI
6 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·681

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·681

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԵՐԵՔ ՇՐՋԱՆՆԵՐ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍԵՆ ԱՄՆ

ՄԱԿ-Ը ԴՈՒԻՐՍ ԿԸ ՄՆԱՑ

Ուաչինկթըն կը նախատեսէ երեք շրջաններու բաժնել Իրաքը եւ ամէն մէկուն ղեկավարութիւնը յանձնել ամերիկեան, բրիտանական եւ լեհ ուժերու, ընդհանուր հրամանատարութիւնը մնալով ամերիկացի զօր. Թոմի Ֆրանքսի ձեռքը: Իսկ ՄԱԿ-ը, որ դուրս կը մնայ որեւէ կարգադրութենէ:

Յարգ, զանգուածային բնաջնջման ոչ մէկ զէնք գտնուած է, բայց, Պուշ վըճռած է «գտնել» եւ յայտարարած է թէ մի-այն ժամանակի հարց է: Բացատրած է որ «Իրաք Գալիֆորնիոյ նահանգի չափով է, փապուղիներ կան, քարայրներ, նկուղներ, տեսակ-տեսակ բաներ», ուրեմն օր մը պիտի գտնուին: Նոյնը կը թուի ըլլալ Ս· Հիւսէյնի պարագան, որ ցայսօր չէ գտնուած, բայց, անոր մասին ալ արտայայտուած է Ռամսֆելտ ըսելով· «Այն տպաւորութիւնն ունիմ որ ողջ է: Ինք եւ իր մարդիկը պահուըտած են կամ փապուղիի մը մէջ կամ գետնատարկ մը: Եթէ ողջ է, կը գտնենք»: Դժգոհութիւն կայ նաեւ Թարէք Ազիզի նըկատմամբ, որ հարկ եղածին չափ «չի գործակցիր»:

Ամէն պարագայի մէջ, ժողովուրդին կացութիւնը ողբերգական է եւ ամէնէն հեղնական երեւոյթներէն մէկն ալ այն է որ վառելանիւթի սուր տագնապ կայ: Ժամերով սպասելէ ետք, մարդիկ վառելանիւթ չունին իրենց կառքերուն համար եւ ծնունդ առած է նաեւ սեւ չուկայ մը: Կեանքը բնականոն ընթացքի մէջ չէ մտած եւ ՄԱԿ-ը մարդասիրական աղէտի մը վախն ունի: Բնակիչներուն մօտ միշտ հակամերիկեան տրամադրութիւններ կան եւ ամերիկացի զինուոր մըն ալ վիրաւորուած է:

*
**

Արտաքին նախարար՝ Գ. Փաուըլ Դամասկոս գացած էր նախքան Պէյրութ անցնելը: Երկու ժամ տեսակցած է նախագահ Պաշար էլ-Ասատի հետ, որպէսզի Սուրիա յարմարի Միջին-Արեւելքի «ռազմավարական նոր կառոյցին»: Փաուըլ հրաւիրած է Սուրիան որ չխառնուի Իրաքեան հարցերուն:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ 30 ժամուան այցելութիւն մը կատարեց Մատրիտ (Մայիս 3 եւ 4) սըրբացնելու համար հինգ կրօնաւորներ, որոնց կարդին Հ. Փեդրօ Փովետա, զոր Նոթրպաեւտականները զնդակահարած էին քաղաքացիական պատերազմին ընթացքին: Բացայայտ կերպով յոգնած, Յովհ· Պօղոս Բ. խանդավառութեամբ տպչուելու 600 հազար երիտասարդներու կողմէ օդակայանը, ուր դիմաւորեցան նաեւ Նուանո Գարլոս Թագաւորը եւ Թագուհին: Խօսքն ուղղելով, սպանեալներն, համախմբուած երիտասարդութեան, յայտնեց թէ իրենց կը խօսի «83-ամեայ երիտասարդ մը»: Կիրակի օր, բազմութիւնը մէկ միլիոնի հասած էր եւ Պապը, երեք ժամ նախագահեց արարողութեան, բայց չկրցաւ ոտքի ելլել: Սրբացումը կը վերաբերէր երկու կրօնաւորներու եւ երեք կրօնատուհիներու, ինչ որ 470-ի կը հասցնէ իր քահանայապետութեան ընթացքին եղած սրբացումներու թիւը: Ակնարկելով, իր հոգեւոր ճառին մէջ, Պասք ահաբեկչութեան, Պապը հրաւիրեց զանոնք որ իրենց կեանքով վկայեն որ «զաղափարները իրենք զիրենք չեն պարտադրեր, այլ՝ կ'առաջարկուին»: Յովհ· Պօղոս Բ·ի 99-րդ ճամբորդութիւնն էր եւ դեռ պէտք է երթայ Պոսնիա եւ Հրէաստան, յետագային ալ՝ Մոնղոլիա: Բայց, օրէ օր կը տկարանայ եւ արթրոզն ու փարքինսոնի հիւանդութիւնը աւելր կը դործեն:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 3-ԻՆ «Առանց սահմանի թղթակիցներ» կազմակերպութիւնը կը տօնէր Մամուլի ազատութեան միջազգային 13-րդ Օրը եւ այդ առթիւ դիտել կու տար որ 2002-ին, 25 լրագրողներ սպաննուած էին եւ 2003-ի սկիզբէն՝ 17 մեռեալ կար: Կազմակերպութեան հաստատումն է նաեւ որ զրաքննութիւնը մեծ ծաւալ առած է եւ թէ մամուլի ազատութիւնը կաչկանդողներու գլուխը կը հասնի Շարոն: Կազմակերպութիւնը այս առիթով կրկին զայրացուցած է Անգարան, մամուլի անկախութիւնը բռնաբարող ղեկավարներու չարքին դասելով Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահ զօրավար՝ Էօզքէօքը: Անցեալ տարի ալ Սէն Լազար կայարանին մէջ անոր լուսանկարը ուրիշներու կարգին ցուցադրուած էր դեռ տինը, նոյն նպատակով:

ԻԶՄԻՐի չրջանն է որ նոր ցնցում մը պատահեցաւ Մայիս 4-ին, 4·4 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Պինկէօլի երկրաշարժի մեռեալներու վերջնական թիւն է 167 եւ 537 վիրաւորներ կային: Շրջանը քրտաբնակ է եւ զոհերն ալ քիւրտ են: Բախտաւոր եւ պատահած են ապահովութեան ուժերու եւ բնակիչներու միջեւ, այս վերջինները չեն կրցած զսպել իրենց բարկութիւնը խախուտ շինութիւններու պատճառաւ: Բազմաթիւ երախաներ ողջ ողջ թաղուած մնացած էին դպրոցին փլատակներուն տակ:

ԻՄՐԱՅԼԻ աշխատաւորական կուսակցութեան նախագահը՝ Ամրամ Միցնա իր հրաժարականը տուաւ: Կը կարծուի որ, Յունուարին, կուսակցութեան կրած ջախջախիչ պարտութիւնը երեսփոխանական ընտրութեան, պատճառն է այս հրաժարականին: Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, 19 աթոռ չահելով, իր պատմութեան ամէնէն ծանր պարտութիւնը կը կրէր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի եւ ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարները՝ Փափանտրէու եւ Կիւլ հանդիպում մը ունեցած են Մայիս 3-ին, Գաչ: Այս տեսակցութիւնը խորհրդանշական կը նկատուի ընտրուած վայրին ալ պատճառաւ (Թրքական քաղաք մը): Նախարարները որոշած են որ իրենց երկիրները ՄԱԿ-ի ներկայացնեն այն համաձայնագրերը զորս վաւերացուցած են, ինչ կը վերաբերի հականտատական ականներու:

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒԽԻ Ֆրանսական- Խորհուրդը իր առաջին նիստը գումարեց Մայիս 4-ին եւ նախագահ ընտրեց, ինչպէս կը սպասուէր Փարիզի մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօր: Այդ առթիւ, Ներքին նախարարը՝ Ն· Սարքոզի չնորհաւորեց, չեչտելով՝ «նախ եւ առաջ, փառաւոր յաղթանակ մըն է Ֆրանսայի բոլոր մահմետականներուն համար, որոնք ուզեցին դուրս ելլել պաղտատպահութենէն եւ նստիլ Հանրապետութեան սեղանը»: Այս նոր կառոյցը, պէտք է 4-էն 5 միլիոն մահմետական ներկայացնէ: Ընդհանուր թիւը 6 միլիոնէն աւելի կը նկատուի:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ հարաւային գաւառը՝ Զանպոանկա, բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են կառավարական ուժերու եւ մահմետական անջատողական ըմբոստներու միջեւ, որոնց հետեւանքով 22 մեռեալ կար:

ՖՐԱՆՍԱՑի կրթական ճիւղը իր չորրորդ ընդհանուր գործադուլին կը դիմէ Մայիս 6ին, բողոքելու համար կառավարութեան կրթական քաղաքականութեան դէմ: Դժգոհութեան գլխաւոր նիւթերն են հսկիչ – ուսանողներու 5000 պաշտօներու ջնջումը, օդնական – դաստիարակներու ծրագրուած անհետացումը եւ անոնց փոխարինումը «կրթութեան օժանդակ»ներու կողմէ եւ այլն, եւ այլն:

ՓԱՐԻԶի Գոմեդի Իթալիէն թատրոնի տնօրէնը յարձակման ենթարկուած է Մայիս 4-ի առաւօտուն: Խոշտանգուած եւ դէմքին ալ դաշոյնի հարուածներ ստացած է, որովհետեւ Աթթիլիո Մաճիուլի համարձակած էր թատերգութիւն մը դրել եւ ներկայացնել որ խորագրուած էր՝ «Ճորճ Պուշ ու լը Թրիսթ գաուպօյ ու Տիէօ» եւ կը ներկայացուէր 3 օրէ ի վեր: Յարձակողները գինք «Ապարներու բարեկամ» որակած են, մինչ ինք կ'ըսէ թէ թատերգութիւնը «հակապուշ, հակապատերազմ եւ հակա-ամէն բան» գործ մըն է: Բայց եւ այնպէս որոշեց դադրեցնել ներկայացումները, հաստատելով թէ Փարիզի մէջ իսկ արտայայտութեան ազատութիւն չկայ:

ՌՈՊԻՐ ԿԷՏԻԿԵԱՆ ֆիլմ մը կը պատրաստէ Միթերանի վրայ, քաղուած Ժորժ – Մարք Պենամուի գիրքէն: Հաւանական է որ Միթերանի դերը ստանձնէ Միշէլ Պուքէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 2 / 5)

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ

Համայնավար կուսակցութիւնը Մայիս 1-ին Գիմարիի Անկախութեան հրապարակին վրայ չքերթ մը կազմակերպած է, որմէ ետք կուսակցականներն ու անոնց համակիրները հանրակառքերով գացած են Երեւան: Հոն տեղի ունեցած է օրուան նուիրուած հանրապետական միջոցառում: Անով սկիզբ դրուած է խորհրդարանական ընտրական քարոզչութեան ալ: Կուսակցութեան Գիմարիի քաղաքային կոմիտէի Ա. քարտուղար, Եբեսիխան Գագիկ Մանուկեան համոզում յայտնած է որ խորհրդարանական ընտրութիւնը աւելի ժողովրդավար ձեւով տեղի կ'ունենայ, քանի որ թեկնածուներուն մէջ կան ազդեցիկ դէմքեր:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Եւրոպական Միութեան խորհրդարանական պատուիրակութեան ղեկավար Ուրսուլա Շլէյխէր որ Ադրբեջանի հետ խորհրդարանական դործակցութեան կոմիտէին նախագահներէն է, Բաքուի մէջ յայտնած է թէ Ադրբեջան պատրաստ չէ ռազմական ճամբով լուծելու Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Ան զրմանք արտայայտած է Ադրբեջանի մէջ Հայաստանի նկատմամբ տեսած յարձակողական վերաբերումին եւ Ղարաբաղի հարցը ռազմական ճամբով լուծելու անոնց յաւակնութեան, աւելցնելով որ Ադրբեջան պատրաստ չէ պատերազմի:

Եւրոպական Միութիւն – Ադրբեջան դործակցութեան խորհրդարանական կոմիտէին Բաքուի նիստին աւարտին Յայտարարութիւն մը ընդունուած է ուր ցաւ կը յայտնուի հակամարտութեան խաղաղ լուծման հոլովոյթին մէջ դիտարկուած տեղքայլին մասին: Դիմում եղած է Մինսկի խումբին որ զարկ տայ դործունէութեան «մնայուն եւ արդար» խաղաղութեան հասնելու համար: Շէյխէր ըսած է թէ կատարուած առաջարկները հիմնուած են Օ-էս-Սի-Ը-ի եւ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի չափանիշներուն եւ յատկապէս «սահմաններու անձեռնմխելիութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքներուն վրայ»:

*
**

ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԱՅՑԸ

Ղպտի եկեղեցիին պետը Շենուտա Գ· պատրիարքը Մայիս 2 – 3-ին այցելած է Էջմիածին: Ան Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընկերակցութեամբ Մայիս 3-ին գացած է Երեւանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարը ուր միասնաբար աղօթած են, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան: Նոյն օրը երկու կրօնաւորները այցելած են Գիտութեան ակադեմիա եւ նախագահ Ռ· Քոչարեանին: Շենուտա Գ· պատրիարքը չնորհակալութիւն յայտնելով իրեն ցոյց տրուած խանդավառ ընդունելութեան, ըսած է թէ այսուհետեւ աւելի եւս պիտի զօրանայ գործակցական ոգին քոյր երկու եկեղեցիներուն միջեւ:

*
**

ՉԱՐԵՆՑԻՆ ՏՈՒՆԸ ԾԱԽՈ՞Ւ Է

Գրիպոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան»ի հազարամեակի պատրաստութեան յանձնաժողովին նիստին Մշակոյթի նախարար Ռ· Շառոյեան տեղեկացուցած է թէ Կարսի մէջ ծախու հանուած է Զարենցի հօրենական տունը: Ան յոյժ յայտնած է որ հարուստ հայ մը կը դտնուի որպէսզի գնէ այդ տունը, պահպանելու համար բանաստեղծին յիշատակը:

*
**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ա.ՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՐՁԱՆԻ ԲԱՅՈՒՄ

Մայիս 1-ին Կոմիտաս երաժշտութեան տան մօտը, Մոսկովեան փողոցին հանդիպակաց, զետեղուած է նկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի պրոնզեայ 3·5 մեթր բարձրութեամբ արձանը: Կոթողը դործն է քանդակագործ Եուրի Պետրոսեանի որ շահած էր 1987-ին յայտարարուած մրցումը: Բացումին մասնակցած են Մշակոյթի նախարար Ռ· Շառոյեան, պաշտօնական անձնաւորութիւններ, արուեստագէտներ, Երեւանի քաղաքապետը: Արձանին ծախքը հոգացած է Սեւնիկ Գէորգեան որուն միջոցներով կանդնած է նաեւ Արամ Խաչատրեանի արձանը:

ՈՒԹՍՈՒՆՈՒԹԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցեղասպանութեան առընչուած ամէն ձեռնարկի նման, անոր տարելիցին նըշումն ալ, բնականաբար, չի կրնար չըբերանցել Թրքական հակազդեցութիւններու մարզը: Այն այս տարի չատ աւելի ընդգրկուն եղաւ, քան նախորդ տարիները, հասկնալի է, Փարիզի նման մայրաքաղաքի մը մէջ կոմիտասի արձանին բացումին պատճառով: Հակազդեցութեան արարքներու գլխաւորը, անշուշտ, այդ արձանին պատուանդանը եւ անոր արձանագրութիւնը Թրքական դրօշով ծածկելու անհեթեթութիւնն էր. արարք, որ հայկականին ուղղուած անարգանքի, ստորնութեան գերով չի սահմանափակուիր. թերեւս անկէ առաջ կ'ուզուի փարիզի քաղաքապետութեան, ուխտերդ Թաղամասի քաղաքապետութեան որոնք օրինական ուժն են կոթողին, նաեւ պատասխանատուն:

Արարքին, կամ արարքներու զուգահեռ ,նկատի առնելով Վիէնի խաչքարին պղծումն ալ որ քամահրակայիներու գործ չէր, անշուշտ, Թրքական մամուլը անհամար սխալներ, էջեր տրամադրեց նիւթին. յօդուած, պատմական ակնարկ, բաց նամակ, լուսանկար, լրատուութիւն, եւ այլն: Լրատուութեան բաժնին մէջ յատկապէս ուշադրաւ էր Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարին Անգարա կատարած վերլուծում այցը. ի միջի այլոց, Թուրք դեկավարներու հաւանական դժգոհութիւնը չէզոքացնելու նպատակը կը մատնէր ան, քիչ մը չատ պարզունակ արդարացումով:

Ինչ կը վերաբերի ըսուածին ու գրուածին, «մենք ջըրինք», «մենք չէինք»ի յանկերգին զով, կային զրեթէ աննախադէպ արտառոցութիւններ ու նաեւ ուշագրաւ արտայայտութիւններ: Երբեմն բաւական զուարճալի հակասութիւններու ալ վայր եղաւ Թուրք մամուլը:

Այս վերջին երեւոյթին լաւագոյն օրինակն է երկրին մեծագոյն տպաքանակին տէր «Հիւրրիյէթ»ի հոգեփոխութիւնը, գոնէ առերես: Թերթը Ֆրանսայի ճանաչումին վաղորդայնին, 2001 Փետրուար 1–ի թիւով, լուրը կու տար Կոմիտասի արձան կանգնելու որոշումին, կը հրատարակէր արձանին մանրաքանդակին լուսանկարն ալ, պատուանդանին առջեւը գետեղած միզող չան մը նկարը...: Այդ նոյն թերթն է որ արձանին բացումէն երեք օր եառ զրեթէ ամբողջական էջ մը նուիրած է նոյն Կոմիտասին, անոր արժէքին լորձաչուրթն գնահատութեամբ: Մուրատ Պարտաքչը նոյնիսկ վարկաբեկող կը գտնէ վարդապետին համար պատանդանին արձանագրութիւնը, «ցեղասպանութիւն» բառով...: Մանրամասն տրուած է անոր կենսագրութիւնը, մինչեւ իսկ կայ հետեւեալ նշումը. «Կոմիտասի աշակերտներուն կարգին էր Էտկար Մանաս անուն երիտասարդ մը որ տարիներ ետք Թուրքիոյ ազգային փառերգին մեղեդիին երգչախումբի համար դաշնակորդը պիտի ըլլար»:

Կոմիտասի առիթով կը յիշուին Թուրք դասական երաժշտութեան մէջ վաստակի տէր հայ արուեստագէտներ, ինչպէս՝ Պիմէն Շէն, Ուտի Հրանդ, Արթաքի Ճանտան, Լեւոն Խանճեան, եւ այլն:

Կոմիտասի փառաբանութեան տեղ տուած է նաեւ «ձումհուրիյէթ»ը, բոլոր միւս Թերթերուն կարգին. Օրալ Զալըշլար հոն հրատարակուած իր դրութեան մէջ կը յիշէ միզող չունին նկարը, անմիջապէս ծանրանալու համար այն դաղափարին վրայ Թէ «Կոմիտաս ծնած եւ մեծցած էր այս հողերուն վրայ»: Գրութիւնը կ'ամբարտաւանէ սա տողերով. «Կոմիտասի դասընթացքի մէջ մեռնելուն մեծագոյն պատասխանատուն իթթիհատական կառավարութիւնն էր: Կոմիտաս եւ իթթիհատականներու դեկավար Թալաթ Փաշա այս հողերուն արտադրութիւններն էին: Պէտք էր որ աւելի առաջ մենք տէր կանգնէինք Կոմիտասին»:

Տիրութեան ակնարկ այս ձգտումը հիմա, չի՞ յիշեցներ Սինանի, այնքա՞ն ուրիշներու վիճակած ճակատագիրը: Մանաւանդ որ զրեթէ նոյն օրերուն համաւ Այնթապի համալսարանէն «ծնողքի-տութեան փրոֆէսէօր»ի մը ուսանողասիրութեան եղրակացութիւնը: Այս «զինական»ը որ դեկավարն է եղեր նոյն համալսարանին բժշկական կենսաբանութեան եւ ծնաբանութեան ճիւղին, գտեր է որ Հայերը պալքանեան կամ եւրոպական ծագում չունին, այլ՝ սերած են Թուրքերու Սաքա ցեղէն...: Եղրակացութեան առաջնորդը է ծնաբանական եւ լեզուական հետազօտութիւնը: Նոյն հեղինակութիւնը պատրաստեր է տակաւին Թէ «քրիստոնէացած Թուրք» Հայերը կը դործածեն Սաքաներու այբուբենը...:

Արտառոցի ու անհեթեթի այս խառնուրդը որ ծրարուած է տգիտութեան Թանձր պատեանով մը, կրնայ միշտ յաւելեալ կատարելագործումի հասնիլ Թուրք համալսարանական, մամուլի շըրջանակներուն մէջ: Զարմանալի ոչինչ ունի երեւոյթը: Սակայն, կարեւորը այն է որ աւանդական հունէն քալող մեծամասնութեան քով սկսած է յայտնուիլ տարբեր մտածումի, դատումի տէր, պրպտող, հարցումներ ուղղելու համարձակութեան տէր խմբակ մը: Ակներեւ է որ յոդնածներ կան մօտ դարու մը ուրացումի յանկերդէն որ ի վերջոյ յայտնի կ'ըլլայ Թէ մեծ բանի ալ չէ ծառայած: «Մենք չէինք», «մենք չըրինք»ի պնդումը սկսած է տեղի տալ Թուրքիոյ մէջ իսկ, նոյնիսկ եթէ տակաւին ժխտումի պատը բաւական ամուր կը Թուի:

Հոն յայտնուած ուշագրաւ նոր ճեղքերէն է Թրքուհիի մը յօդուածը որուն կ'արձագանդէր «Մարմարա», Ապրիլ 28–ի Թիւով: Ան կը կոչուի Այչէ Հիւր ու հարց կու տայ. «Պատրաստ ենք դէմ – յանդիման գալու մեր պատմութեան» («Ռատիքալ», Ապրիլ 27): Ըսածը այն է Թէ հակառակ հրատարակուած հազարաւոր էջերու, Թուրքերը լրիւ չեն գիտեր Թէ 88 տարի առաջ պատահածը ի՛նչ էր: Իրենց միակ գիտցածը այն է Թէ Հայերու մեծագոյն մասը խնդիր մը ունի Թուրքիոյ հանրապետութեան հետ եւ ամէն տարի ցեղասպանութեան տարելից կը նշէ Ապրիլ 24–ին: Յօդուածագիրը անդրադառնալով դանազան աղբիւրներու, կը փորձէ ճշդել Ի. դարու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն Թիւը: Ստուգութիւն չդտնելով հանդերձ, այդ Թիւը կը տարբերի 1 – 2·5 միլիոնի միջեւ: Իսկ հանրապետութեան հիմնումի առաջին տարիներուն Հայերու Թիւը իջած է 300 հազարի, այսօր 50 հազար է: «Ի՞նչ է պատճառը որ Անատոլուի հարազատ ժողովուրդներէն մէկուն՝ Հայերուն Թիւը այսքան ողբերգական ձեւով իջած է» հարց կու տայ:

Ամփոփ կերպով անդրադառնալէ ետք Թրքական տեսակէտին, – Ռուսերու օժանդակութիւն, Օսմանցին Թիկունքէն հարուածելու փորձ, տեղահանութիւն, սով, համաճարակներ, աւազակային յարձակումներ, եւ այլն–, Ա. Հիւր կ'ըսէ Թէ Էնվէր փաշային Թալեաթի ղրկուած 1915 Մայիս 2 Թուակիր հեռագիր մը եւ Մայիս 27–ի օրէնքը մեկնակէտ եղաւ տեղահանութեան, աքսորներու: Կը չեչտէ աքսորեալներու, գոհերու Թիւերուն աղբիւրէ աղբիւր տարբերելու երեւոյթը:

Յօդուածագրին համար բուն հարցը դէպքերու, Թիւերու ճշդրտումը չէ. ոչ ալ այնքան պատահածին ցեղասպանութիւն կոչուելու տուեալը ունենալ, կամ չունենալը: Աւելի արմատական է իր հարցադրումը. «Այդ՞ճան դիւրի՞ն է ըսել որ տեղահանութիւնը մարդկութեան դէմ յանցանք մը չէ»: Ու դրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ պարբերութեամբ. «Ցստակ է Թէ այդ թուականներուն Հայերը շատ տառապեցան, ինչ պատճառաւ ալ ըլլայ: Ճշդել Թէ մեռելներուն Թիւը մէկ միլիոն չէր, այլ 200 հազար, չարդարացներ ողբերգութիւնը: Իսկ Հայերուն դաւաճանութիւն վերագրելով Օսմանեան կառավարութիւնը արդարացնելու փորձերն ալ Օսմանեան պետութեան ժխտումով հիմնուած Թուրքիոյ հանրապետութեան համար իմիջիմէ դրժել կը նշանակէ: Ուրեմն, պէտք է մեր պատմութեան հետ հաշուեյարդարի նստինք, պաշտպան կանգնելով այն ժողովուրդներուն, որոնք կը մտածեն Թէ կեղեքուած, աքսորուած, սպանուած են: Նըման նպատակ արտայայտելն իսկ կրնայ օգնել որ դիմացի կողմին վէրքերը փարթենք»:

Թրքական կաղապարուած, քարացած կեցուածքին մէջ որքա՞ն պէտք է բազմանան, տակաւին նման արամադրութիւններ, որպէսզի համընդհանուր ընկալումով հնչէ երեսփոխան Ֆ. Ռոշոլուանի Ապրիլ 24–ի Սէն Շամոնի ելոյթին հեռաձայն հաստատումը. «Այս աղաւօտեան հաւատով կ'ուզենք յայտնել Թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը Մարդկութեան հասարակաց պատմութեան, ժողովուրդներու համաշխարհային պատմութեան կը պատկանի. ոչ ոք կրնայ անգիտանալ անոր խոր տարողութիւնը եւ իմաստը: Կը կրկնենք Թէ ան աւելի քան երբեմ անհրաժեշտ է արդի շրջանի ցեղասպանութիւններու եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու երկար շարէն»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ... «ԿԻՆՈՑԻ ՏՈՒՆ» ԵԻ ՇԻՇԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

«Մեր հայրենիք»ի մէջ անկախութեան հրճանքին պատահած են տհաճ դէպքեր, որոնց «զարմանալի», «աճակնկալ» պատահները փակցուցած ենք՝ փայփայելով յոյս մը, Թէ տարիներու ընթացքին այդ բոլորը կը վերջանայ, ամէն ինչ կը տեղաւորուի իր բնականոն հունին մէջ, կիրքերը կը հանդարտին, անկախութենէն ու ազատութենէն չփացած տհասները կը հասկնան վերջապէս կոչտ իրականութեան պահանջքները, կը դառնան աւելի քաղաքակիրթ, կ'օժտուին քաղաքացիական դիտակցութեամբ, ուրիշներու հանդէպ յարդանքով եւ այլն: Բայց տարիներու ընթացքին որբագրուելու փոխարէն երբ կը խորանան տհասութիւնը, տգիտութիւնն ու դաւաճանութիւնը, արդէն կը սկսիմ կասկածիլ մեր խոկ ժողովուրդի, մեր խոկ համալսարանական կոչուող երիտասարդութեան առողջութեան, դաղափարականութեան ու քաղաքակրթուածութեան:

Ահա՛:

Վերջերս Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութիւնը եւ քանի մը այլ միութիւններ կազմակերպած էին չարժապատկերի միջազգային փառատօն մը՝ նուիրուած հայկական կինոյի 80–ամեակին: Փառատօնին մասնակցեցան Հայաստանէն, Ռուսաստանէն, Պուլկարիայէն, Ուկրանիայէն, Վրաստանէն, Ադրբեջանէն, Թուրքիայէն եւ այլ երկիրներէ արուեստագէտներ, բեմադրիչներ: Արեւստասէր հասարակութիւնը բոլոր ցուցադրութիւններուն ալ բերաւ իր աչխոյժ մասնակցութիւնը, իսկ դատակազմը պատան մրցանակներ չնորհեց մասնակից ժապաւէններուն:

Փառատօնի վերջին օրը, Ապրիլ 22–ին, մրցանակաբաչխութեան արարողութենէն ետք, պիտի ցուցադրուէր Թուրքիոյ ժապաւէնը: Հարկ է նչել, որ վերջին տարիներուն հայ բեմադրիչներու ստեղծադործութիւնները կը ցուցադրուին Թուրքիոյ զանազան փառատօներու ընթացքին, նախնապէս եւ անցեալ տարիներու փառատօներուն Թուրք բեմադրիչներու արտադրանքը ներկայացուած էր հայ հանդիսատեսին: Երկու երկիրներու մչակութային նմանատիպ յարաբերութիւնները կը կայանան անպաչտօն կերպով, քանի մը «ձախ» արուեստագէտներու նախաձեռնութեամբ: Արդէն Հայաստանի մէջ կայացած անցեալ փառատօնին ներկայացուած Թրքական ժապաւէնը կը պատմէր համչէնահայերու մասին, իսկ այս տարուանն ալ դրուագ մըն էր քրտական կեանքէն:

Փառատօնի կազմակերպիչները ու պետական արուեստագէտ Սեւան Աբաչեան կը խօսին Փիլմին մասին: Յանկարծ, այն պահուն երբ պիտի սկսէր ժապաւէնը, չուրջ քսան երիտասարդներ կը բարձրանան բեմ, բոլորիս ծանօթ կարմիր դրօչները ձեռքերնին, չրթունքներուն վրայ "Խաբանպուլը պիտի լինի արեան ծով" երդը եւ ... կ'արդիլեն Փիլմի ցուցադրումը: Չարիւրի չափ հանդիսատեսներու բողոքները կ'անտեսուին, բեմէն վար կ'ուր կը սրսկեն երիտասարդները, չիչերը միջոցին մէջ կ'երթան – կու դան: Ճաբահատեալ կազմակերպիչները կը յայտարարեն, որ Փիլմը պիտի չցուցադրուի, հանդիսատեսները հայհոյալից արտայայտութիւններ ընելով կը հեռանան դահլիճէն՝ հեռաչքըբուելով Թէ յետպային պիտի ցուցադրուի՞ արդեօք Փիլմը:

***

Յաչորդ օրը, Ապրիլի 23–ին, Մատենադարանին առջեւէն չահերով երթ կազմակերպուած է դէպի Ծիծեռնակաբերդի Մեծ Եղեռնի զոհերու յուչարձանը: Ամէն տարի հարիւրաւոր երիտասարդներ կը մասնակցին այս երթին, զրեթէ ասնդական բան մըն է այլեւս: Երթը կը սկսի նոյնպէս ասանդութիւն դարձած արարքով մը՝ Թուրքիոյ դրօչակի հրդկիզմամբ: Մատենադարանին առջեւ Թուրքիոյ դրօչակ կը վառեն՝ ծափողջոյններով, ափրիկեան ցեղախումբերու պարեր յիչեցնող խեղխեղ չարժումներով: Կ'երեւի, որ չատ մեծ բաւականութիւն կը ստանան, զոհ են. միլիոն ու կէս զոհերու յիչատակի ոգեկոչումը անոնց համար հասասարած է նման ծիսակատարութեան: Մինչ անհամատեղելի կը դանեմ Մատենադարանի մօտ նման վարքենական կիրքերու յագեցումը, իրենք անչուշտ խորհուրդ մը կը տեսնեն Մատենադարանի ու Թրքական հրկիզուած դրօչակին միջեւ: Ինչեւէ, կը սկսինք քալել, յեղափոխական երգեր կ'երդուին, խումբին մէջ կան մարդիկ, որոնք այս ու այն չահակիրներու բազմութիւնը ու կոնդ կ'առնէ յուչարձանի մուտքին: Կարմիր չասիկներով քանի մը երիտասարդներ ուղղակի կը խուժեն յուչարձանէն ներս, կը մօտենան հոս – հոն գտնուող մարդոց խումբերուն, կը դրուցեն անոնց հետ ու դուրս կը հանեն: Հատ մըն ալ կու գայ մեր քով.

– Հէ՞մ էք, ուսանողակա՞ն էք, պատնեչա՞ն էք:

– Չեմ հասկնար ի՛նչ կ'ըսէք: Չենք...

– Ուրեմն դուրս ելէք խնդրեմ, արարողութիւն պիտի ընենք:

– Այս արձանը որքան դիտեմ սեփականատէր չունի եւ դուք իրաւունք չունիք մեզ դուրս հանելու:

– Ո՛չ, պէտք է դուրս ելլէք, արդիւա՛ծ է:

Շուրջ կէս ժամ սեւած բանակցութենէ մը վերջ, վերին իշխանութիւնը յատուկ թոյլտուութիւն կը չնորհէ. արտօնած ենք ներկայ ըլլալու «արարողութեան»: Այնքա՞ն չնորհակալ ենք իրենց մեծահոդութենէն... Կարծէք լինած եմ վայրկեան մը, ուր քիչ յետոյ սատանական ծէս մը պիտի կատարուի: Արդէն մոռցած եղեռն, Յուչարձան, Ապրիլ 24՝ կը սպասեմ ըլլիքներու: Մի՛ ըսեր, քանի մը երիտասարդներ, պատանիներ երդում պիտի

ՍԱՐԷՆ-ԶՈՐԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ճաշի առիթը կ'ունենանք խօսելու՝ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին եւ կարգ մը համեմատութիւններ տալ թաղդատութիւններ ընելու՝ նաեւ Արեւելահայերէն – Արեւմտահայերէն բարբառներու միջեւ՝ անկախ անոնց ոզղագրական ու քերականական կանոններէն, որոնք յաճախ ընդվզեցուցիչ են եւ նոյնիսկ երբեմն զարթոկղեցուցիչ՝ չմեցուցիչին ալ տահմաններըը անցնելով: Զարքերարար առիթը կ'ունենանք սըրտցաւօրէն խօսելու այդ մասին, միասնաբար փորձելով լուծման ձեւ մը որոնել անոնցմէ տմանոց՝ միջոցներուն ու պայմաններուն ընձեռած չափով՝ տրամաբանութեան սահմաններուն մէջ:

Այսօրերս, մեր միտքը չարչրկող լուրջ պարագայ մը կայ, որ իսկապէս մեր կարեվիրքով դիւրաւ հարթելի հարց մըն է տրամաբանութեան սահմաններուն մէջ, բաւ է որ չհադրդիռները բարի տրամադրութիւններով մօտենան լուծման:

Պարագան՝ Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ բարբառներու միջեւ դործածուած բառերուն տարբերութիւնն է, ընկալման չփոթութիւն մը ստեղծելով խմաստի առումով: Հայաստանի մէջ, սովորութիւն է դործածել «կատականկար» բացատրութիւնը, որ ընթերդողը կը չեղեցնէ դասական «զարիքաթիւր» բացատրութեան խմաստին, որ իւրայատուկ նչանակութիւն մը ունի: Մեր մօտ՝ Արեւմտահայերուս, բոլորովին տարբեր ու սխալ ձեւ մըն է ոմանց կողմէ ալ թիւրաբար դործածուած «ծաղրանկար» ձեւը, որ պարագան ա՛լ աւելի կը հեռացնէ լրջութենէ, որովհետեւ իրականութեան մէջ՝ երդիծանկարը ո՛չ թէ կը ծաղրէ, այլ՝ ընդհակառակն՝ դատելու եւ խորհրդածելու կ'առաջնորդէ, ինչպէս որ Ֆրանսայիներու «Գոմէտի Ֆրանսէզ»ը իրականութեան մէջ՝ զաւեշտաբանական հաստատութիւն մը չէ, այլ՝ խորհելու, տրամաբանելու եւ դատելու առաջնորդող կազմակերպութիւն մը: Այնպէս որ, մեր կարծիքով՝ յարմարագոյնն է «երդիծանկար»ը, այդ ճիւղին արուեստագէտն ալ՝ «երդիծանկարիչ»:

Օսմանեան շրջանին՝ երդիծանկարի վարպետներէն եղած են երկու Հայեր՝ Նշան Պէրպէրեան եւ Կարապետ Փանոսեան, բայց ցարդ ոչ մէկ լուրջ Հայ պըրպտող հետաքրքրուած է անոնցմով եւ գրաղած: Մինչդեռ եղած են շրջաններ, ուր Հայ երդիծանկարիչներ իրենց ստեղծագործութիւններով մեծապէս դնահատուած են ամբողջ աշմարհի կողմէ: Անոնցմէ՝ մեր օրերուն մեզի ծանօթներէն եղած են Պուքրէշի երբեմնի «Ռըվիւ Ռումէն»ի աշխարհահռչակ երդիծանկարիչ Զիկ Տամատեանը, որ տարիներ ամբողջ աշխատակցած է նաեւ Ռոմանահայ «Նոր Կեանք» չաբաթաթերթին: Յետոյ, տարիներով սքանչացմամբ հետեւեցանք ամուսնի «Լէ Նուվէլ Տը Մոսքու»ի տաղանդաւոր երդիծանկարիչ Հովիւի ստեղծագործութիւններուն, որոնք, միջոց մը վերջ ալ, եթէ չենք սխալիր, աշխարհի այլ երկիրներուն մէջ լոյս տեսան՝ Ռընէ Հովիւեանն տորագրութեամբ: Արեւմուտքի մէջ ալ մեծ թիւով Հայ երդիծանկարիչներու գործերը զարդարեցին մամուլի էջերը, ուր յատկապէս փայլեցան Քիրազ եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ Նոր Աշխարհի մէջ՝ Շիրվանեան եւ ուրիշներ: Մեծ է թիւը նաեւ Միջին – Արեւելեան երկիրներու մամուլին մէջ իրենց տորագրութիւններով փայլող Հայ արուեստագէտներ, ինչպէս Լիբանանի մէջ Տիրան Ա.էֆմեան, որ Արաբական Աշխարհին տուաւ իրեն յատուկ տեղացի տիպարները՝ Ապու Ղանթուսը եւ ուրիշներ: Եգիպտոսի մէջ՝ Ալեքսանտր Սարուխան ալ ունեցաւ իր տեղացի տիպարները, իսկ Հայ կուսակցական կեանքի մէջ՝ նշանաւոր Ռոֆուսի, Ռոֆանուշ եւ Ռոֆունիկ տիպարները, որոնք իւրայատուկ ազդային յատկանիշներ կը կրէին: Իսթանպուլահայութիւնն ալ ունի իր պատուաբեր երդիծանկարիչները, ինչպէս՝ Սարգիս Փաչաճը, Օհան (Ցովհաննէս Շաչդալ), որոնք պատիւ կը բերեն Հայ ստեղծագործ տաղանդին:

«Ակօս»

ԿԼԵՆՏԷՅԼ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ 100

Կաղմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս – Անճըլըսի մանանճիւղին, Ապրիլ 5–ին, Կլենտէյլի Կեդրոնական դրադարանի սրահին մէջ, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նըւիրուած Շահան Շահնուրի ծննդեան հարիւրամեակին:

Բացման խօսքը արտասանած է կազմակերպիչ վարչութեանատենապետ՝ Վաչէ Սեմերճեան: Հանդիսութիւնը վարած է կրթական մշակ եւ դասախօսակ՝ Լարա Գուլումճեան, որ առաջին առթիւ ներկայացուցած է դասախօսը՝ Գրիգոր Քէօսէեանը, որպէս հրապարակագիր, խմբագիր, արուեստաբան: Անոր կեանքի ուղին մեկնելով Ալեքսանտրէթէն հասած է Պէյրութ, ապա՝ Պոսթընն: Ան, որ ամբողջ քանամեակ մը մօտէն ճանչցած է Շահնուրը, դիտել տուած է թէ դժուար է ներկայացնել մարդ մը անկէ բաժնելով անոր ստեղծագործական աշխարհը: Անճ – դործ չաղկապուած են յաճախ եւ յիշած է աւելի քան 200 տարիներու հեռաւորութենէ հնչող Պիւֆոնի խօսքը՝ «Ոճը ինքը մարդն է»: Գ. Քէօսէեան ուսած է հակիրճ կենսագրութիւնը Պոլսէն (1903) Սէն – Ռաֆայէլ (1974), հըրատարակած հատորները հայերէն, նըշելով թէ հայ դրագէտը գնահատուած էր Ֆրանսացի մտաւորականներէ, արժանացած Ռիվարոլ դրական մրցանակին, երբ Արմէն Լիւպէն դրչանունով կը դրէր Ֆրանսերէն: Գրիգոր Քէօսէեան մանրամասնօրէն եւ սպառիչ կերպով խօսած է Շահնուրի մասին, իր խօսքը աւարտած է գայն կոչելով՝ մեծատաղ մարդ, արուեստագէտ եւ ամբողջական հայ: Գրիգոր Քէօսէեանի քանախօսութենէն ետք, թմբկահար պատկեր մը ներկայացուած է համադրուած «Նահանջ»էն: Գեղարուեստական բաժինէ մը յետոյ, Շահնուր դրագէտը ներկայացուցած է քանաստեղծ, ուսուցիչ, տնօրէն, հանրային դործիչ՝ Զարեհ Մելքոնեան: Ան, սկիզբէն, չեշտած է թէ խօսիլ Շահնուրի մասին, կը նշանակէ խօսիլ հայ դրականութեան մասին: Ան յիշած է թէ Շահնուրի համար հայութեան չորս սիւներն են՝ Ս. Մեսրոպ, Կոմիտաս, Կաթողիկէն եւ Անդրանիկ, որոնց մէջ ան տեսած է Հայուն ուժականութիւնը:

Հանդիսութեան աւարտին, Լարա Գուլումճեան չնորհակալութեան խօսքով վճակած է երեկոյթը:

«ԱՊՐԻԼ 24»Ը ՇԱԻԻԼ

Շաւիլի հայ դաղութը, ի չարս վարիչեան արուարձաններու միւս դաղութներուն, իր կարգին նչեց Մեծ Եղեռնի 88–րդ տարելիցը: Բայց այս տարի, այդ նչումը աւելի պաշտօնական հանդամանք առաւ, չնորհիւ նորակառոյց յուչարձանին:

Այսպէս, Ապրիլի 27–ին, յետ պատարագին որ մատուցանեց Շաւիլի Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր Աբեղայ Մաչատրեան, նախ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիչատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն: Ապա, թափօրով ժողովուրդը, չուրջ 80 հոգի, ուղղուեցաւ, երկու Եռագոյներու առաջնորդութեամբ, դէպի յուչարձանը ուր ծաղկեպսակ մը դնուեցաւ մէկ վայրկեան լռութեամբ:

Ցաջորդաբար խօսք առին. –

– Հրայր Հրաչեան՝ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետը: Ան Ապրիլ 24–ի կարճ պատմականը ընելէ վերջ չեչտը դրաւ այն իրողութեան վրայ որ հակառակ Թուրքիոյ ցանկութեան որ էր տեսնել մէկ հայ, ան ալ թանդարանը, այսօր Հայը կ'ապրի ամէնուրեք, Հայաստանի հանրապետութենէն մինչեւ Սփիւռք եւ ի մասնաւորի Ֆրանսայի մէջ, ուր կը կառչի իր աւանդութիւններուն:

– Ցաջորդ խօսք առնողն էր Վարուժան Սիրաբեան որ արտայայտուեցաւ հայկական կազմակերպութիւններու համադրման խորհուրդին անունով: Իր ճառը աւելի քաղաքական բնոյթ ունէր. ան չեչտեց որ Թուրքիոյ կողմէ կատարուած ոճիրը պիտի հետապնդուի մինչեւ անոր արդար լուծումը: Միւս կողմէ, Պ. Սիրաբեան բուռն կերպով դէմ արտայայտուեցաւ Եւրոպայի Թուրքիոյ անդամակցութեանը:

– Վերջին խօսք առնողը եղաւ Շաւիլի քաղաքապետ՝ Պր. Ժան Լըվէն, որ իր հայեացքը ուղեց ուղղել ապագային վրայ. ան պատրաստ է ամէն ճիգ ի գործ դնել որպէսզի Հայոց լեզուն եւ հայ մչակոյթը աւելի մեծ տեղ դրաւեն քաղքին դպրոցներուն ծրագիրին մէջ:

Այս տպաւորիչ արարողութիւնը վերջ դտաւ Աստղիկ Տէտէյեանի երգած Կոմիտասի «Անտունի»ով եւ բոլորին կողմէ արտասանուած «Հայր Մեր»ով մը:

Հ. Հ.

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

19

– Ահա քու սիրած ապուխտդ, – կ'ըսէ՝ պնակը սեղանին վրայ դնելով, – ահա եւ խաղողի տերեւներով տօլման, որ նոյնպէս կը սիրես. ահա եւ փիլաւը...

Զարօն անդադար կը խօսի: Երբեմն երբեմն կը խնդայ իր ըսածներուն վրայ: Կը պատմէ թէ՝ ինչպէս իր դրացի խաղուհին, ան որ գարեջրատունը կ'աշխատի, իրիկուններըը գլուորելով տուն կու դայ, այնքա՛ն խմած կ'ըլլայ... Կը պատմէ թէ...

«Բայց ինծի ի՞նչ, Զարօ, ինծի ի՞նչ այս բոլորը», կը մտածեմ տխուր իրեն նայելով:

Սարսափելին այն է, որ Զարօն իբր թէ խնդալիք այս բաները պատմած ժամա – նակ դէմքին վրայ թառած այնպիսի տըխուր արտայայտութիւն մը ունի, իր ամբողջ արտաքինը այնքան «սգաւոր է», որ մէկը, եթէ չլսէ անոր խօսքերը եւ տեսնայ միայն դէմքին արտայայտութիւնը, յուսահատ չարժուղ իր յոչնած շրթներըը, պիտի ըսէ. «Ի՞նչ տխուր լուր մը կու տայ արդեօք այս կինը»...

Սրտիս մէջ ցաւ մը կը զդամ: Միայն Սուրիկն է, որ անչափ ուրախ է մեծ մայրը այսպէս ճարտասան եւ ուրախ տեսնելով:

Ոտքի կ'ելլամ ու կ'աչխատիմ խօսքին նիւթը փոխել: Կը խօսիմ Միս Հելէնին վրայ թողած սքանչելի տպաւորութեան մասին, կը խօսիմ Մելինէի մասին...

Այս վերջին անունը տալս եւ նպարավաճառ Գալուստեանը յիչելը մէկ կ'ըլլայ: Կը խնդայ բարձրաձայն:

– Դիտե՞ս, – կ'ըսէ, – եկաւ ինծի դըտաւ: Դուն կիներուն պատրիարքն ես, ըսաւ, կրնամ քեզի ամէն բան խոստովանիլ: Ծանր մեղք մը գործեցի, անոր քաւութեան համար ուխտ ըրի երկու հատ նուիրել աղքի գործերուն, որո՞ն տամ դրամը... Դրամն առի եւ երէկ Միս Հելէնին յանձնեցի: Անոր միջոցաւ կըրնանք դաւառները ղրկել եւ որոչ օգնութիւն հասցնել:

Այս խօսակցութիւնը քիչ մը կը մօտենար մեր իրականութեան: Բայց Զարօն որոչեր էր, ինչպէս կ'երեւայ, ամէն նիւթի մասին խօսիլ, բացի մեզ այրող նիւթերէն: Նոր պատմութիւն մը կը սկսի:

– Արայէն նամակ ստացայ, – ըսի վերջապէս համբերութենէս ելած. – Հայերէն նամակ է, եւ ասոր համար ալ չես կրնար ըսել, թէ լաւ փոփոխութեան մը նչան չէ:

Զարօն երկու ձեռքերով չեմուեցաւ սեղանին՝ անոնց դոզը ծածկելու համար: Շրթները աւելի սեղմուեցան եւ նայուածքը նմանը չտեսնուած վչտի արտայայտութիւն մը առաւ:

– Ո՞ւր է նամակը, – ըսաւ վերջապէս:

Տղուս բարձիկին տակէն հանեցի նամակը եւ իրեն տուի:

Նամակը աչ ու ձախ կ'երթայ Զարօյին ձեռքին մէջ: Կը ղայնանամ, մոռնալով որ ինձ հետ ալ այդպէս պատահեցաւ: Կը վշտանամ իսկ: «Ցուզուելու պատճառ չկայ», կ'ըսեմ մտքովս, «հայերէն նամակ է, առաջին հայերէն նամակը, չատ լաւ երեւոյթ է այս»:

Զի խօսի՛ր... Զի խօսի՛ր...

– Ցետո՞յ, – կ'ըսեմ անհամբեր, – ինչո՞ւ լուռ ես հիմա...

– Որքան չատ կը սիրէ քեզ Արան, եւ որքա՜ն հոյակապ, որքա՜ն հազուագիւտ մարդ է ան, – կ'ըսէ Զարօն հազիւ լսելի ձայնով:

– Ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսես... Ինչո՞ւ այդ խօսքերը ըրիր, – կը պոռամ Զարօյին մօտենալով:

Ցետոյ ցած, դրեթէ լալով կ'ըսեմ.

– Զարօ՛, Զարօ մայրիկ, ինչո՞ւ ըսիր այդ խօսքերը:

– Այսօր ըսածս չեմ դիտեր, Սօնա՛, սաստիկ դլխացաւ ունիմ: Ուչադրութիւն մի՛ դարձներ... Տե՛ս, ի՛նչ փառաւոր սեղան պատրաստեցի քեզ համար: Վո՛ւյ, կերակուրը կրակին վրայ այրեցաւ:

Ու Զարօն դուրս կ'ելլայ սենեակէն:

Վերադարձին կը սկսի մէկ նիւթէն միւսն անցնիլ: Ամէնէն անչնչան դէպքը չատախօսութեան նիւթ կը դառնայ: Վերջին օրերու իրարու յաջորդող հակատական յոյզերը քայքայեր են արդէն յոդնած ջղերս, այնպէս որ այս լռակեաց կնոջ անվերջ խօսիլը զիս տակնուվրայ կ'ընէ: Գոնէ դէմքին արտայայտութիւնը փոխել յաջողէր:

Կ'ուզեմ մօտենալ, կ'ուզեմ խնդրել, ծունկի դալով խնդրել.

– Լռէ՛ Զարօ, լռէ՛, առաջուան պէս եղիր: Ըսէ թէ ի՞նչ կը ծածկեն այդ անիմաստ խօսքերու հեղեղները:

Ցանկարծ Զարօն, սովորական բան մը ըսելու պէս, ուրախ պատմութեան մը վերջաւորութեան կ'աւելցնէ.

– Սօնա՛, պէտք է հնազանդիս Արային, պէտք է որ մեկնիս փոքրիկիդ հետ:

– Հասկցայ, անոր համար եկար, – կ'ըսեմ չոր ձայնով, – իսկ Արան թողում այս դժոխքին մէջ, այո՞:

(Շար. 81)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la
REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH
publié
par le Centre de Documentation Juive Contemporaine

près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et
(sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

Des informations complémentaires seront données ultérieurement

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իրմէ հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 50 եւրօ, Օր. Էլիզապէթ Գալանթարեան 76, Տիկին Նաթա Ալէքեան 20, Տէր եւ Տիկին Անթուան Խօշկիւլլու 50, Տիկին Վիքթորիա Գոնոզեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէմիրճեան 20, Տիկին Ալին Պահատէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խրիմեան 200, Տիկին Ալիս Զիթունի 100, Տէր եւ Տիկին ճէմս Զամիչ 30, Տիկին Նաթա Էրքիչ 10, Պր. Հանրի Պալոն 46, Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 25, Տիկին Անդինէ Մելքոնեան 15, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրվանեան 50, Տէր եւ Տիկին Արման Տէր – Սահակեան 50, Տիկին Թէրէզ Տէր – Աբէլեան 22, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 30, Օր. Մարի Քէամէճեան 20, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան 35, Տէր եւ Տիկին Ռիգրանիկ Ալթունեան 45, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան 80, Տիկին Մ. Վարդանեան – Նրանեան 40, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան, 15, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Վառվառեան 50, Տէր եւ Տիկին Բառլ Գազանճեան 120, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գազանճեան, 100, Տիկին Մանուշակ Պարսամօղլու 15, Տիկին Մաուլէն Փափազեան 76·22, Տիկին Ռնի Օսմանճեան 20, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 40, Տիկին Սոնա Պուտաքեան 300, Պր. Յովակիմ Ադամեան 400, Տիկին Էլիզ Զաքարեան 30, Տիկին Ալիս Քալըրճօղլու 20, Տիկին Սոնիա Ամարիկլիօ 40, Տիկին Լիտիա Լիանօզոֆ 75 եւրօ:

(Շար.)

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ՝

17ՐԴ ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 18, ժամը 15·30–ին

Մարսէյլ Հայ Մշակութային Տան
Վասպուրական սրահին մէջ

մասնակցութեամբ՝
Վարանի Թաաերախումբին

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԼԵՑԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԼԵՑԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

2001–ԻՆ

Հրաչեան եւ որդիք, Պր. Հիւկ Տէկրանժ, Տէր եւ Տիկին Ա. Մեսճեան, Պր. Լեւոն Ճոլաքեան, Թելէմարք ԷՄ – Ա – Տոմինօ, Էօրտէքեան Ընկերութիւն, Պր. Ռոպէր Սարաճեան 2000–ական Ֆր., Պր. Ժագ Տօնապետեան, Տոքթոր Ռոպէր Ագիլաքեան 1000–ական Ֆր., Տիրիքեան խումբ, Տէր եւ Տիկին Կի Լիւքա, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պալթայեան, Ժագ մսավաճառ, Պր. Ֆիլիփ Գազարեան, Տէր եւ Տիկին Շարլ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Էրիք – Լիւսի Սարաճեան, Ալ Պիւրօթիք 1500–ական Ֆր.:

(Շար.)

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes

dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)

vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le
Rév. Père BERNARD LUCCHESI
Enseignant à la Faculté de Théologie
à Lyon
et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai
à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

15ème ANNIVERSAIRE DU MOUVEMENT DE LIBERATION DU HAUT-KARABAGH

RECEPTION

A l'occasion du 15ème anniversaire du mouvement de libération du Karabagh la représentation de la République du Haut-Karabagh en France organise une réception **le vendredi 9 mai prochain, à 19 heures 30,** dans les salons de l'Hôtel Napoléon, au 40, avenue de Friedland (Paris 8e). L'entrée est libre. Toutefois, le nombre de places étant limité nous vous prions de bien vouloir confirmer votre présence auprès de la représentation de la RHK, **avant le 6 mai,** au téléphone : 01 53 75 17 40, pour qu'un carton d'invitation vous soit envoyé dans les meilleurs délais.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հայ երիտասարդ մը աշխատանք կը փնտռէ չինարարութեան կամ այլ ճիւղերու մէջ: Կառք վարելու արտօնագիր ունի:

Հեռաձայնել՝ Ագամի
06 – 24 – 27 – 78 – 14

*
**

Փորձառու տիկին մը ծերունի, կամ երախայ խնամելու գործ կը փնտռէ:

Դիմել՝ 01 – 39 – 33 – 40 – 48
Տիկին Արփիկի:

Communiqué de Presse

A L'OCCASION DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN A ISSY-LES-MOULINEAUX :

→ Sous la Présidence d'honneur et en présence de M. ANDRE SANTINI
→ Avec la participation de nombreuux artistes
→ En présence de personnalités du monde du football international, des média et de la vie publique

Assistez nombreux à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans :** 10 Euros

Réservations : **Le PACI :** 01 46 42 70 91 / **Les Ecoles arméniennes Espoir pour l'Arménie :** 01 47 36 02 50

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 10, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

*
**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 եւրօ Տէր եւ Տիկին Ա. Սեմէճեանէ Տիկին Լիւսի Էմրիճեանի յիշատակին:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 7
MERCREDI
7 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԳԻՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·682

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·682

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

Ի ՄՕՏՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՂ ՄԸ

Ամերիկացիներուն վարչական ղեկավարը՝ ձէ Կարնըր կ'ուզէ ժամ առաջ կառավարութիւն մը կազմել ընդդիմադիր տարրերուն հետ եւ կ'ուզէ որ այդ կառավարութիւնը կեանքի կոչուի մինչեւ Մայիսի կէսերուն: Կարնըր հաստատած է նաեւ իսլամացած դանիացի՝ Օլէ Վէօհլէրս Օլսէնը չրջանային համակարգողի իր պաշտօնին մէջ: Ան, ներկայիս իր երկրին դեսպանն էր Սուրիա: Իր նշանակումով, իրաք վարչական երեքէն չորս գօտիներու պիտի բաժնուի, նախապէս այդ երեք գօտիները յանձնուած էին ամերիկեան, բրիտանական եւ լեհ ղեկավարներու: Կարնըրի արագ չարժելու փափաքը կը բացատրուի անով որ Իրաքցիք սկսած են մտահոգուիլ ամերիկեան երկարող ներկայութենէ մը: Նախատեսուած կառավարութեան մէջ 7, 8 կամ 9 ղեկավարներ պիտի ըլլան, որոնց կարգին, հաւանաբար Քիւրտերու պարագլուխները՝ Պարզանի եւ Թալապանի: Կարնըր չի բացառեր նաեւ քրիստոնեայի մը եւ սիմնիի մը մասնակցութիւնը: Ըստ ոմանց սակայն, Կարնըր լաւատես է, որովհետեւ Ռուչի կառավարութեան մէջ խոր տարաձայնութիւններ կան այդ ուղղութեամբ, գլխաւորաբար Արտաքին եւ Պաշտպանութեան նախարարութիւններուն միջեւ: Ջանի մը օրէն, Պաղտատ կը ժամանէ ամերիկացի նոր կառավարիչը՝ Փօլ Պրէմէրը, որ պիտի հսկէ քաղաքական պրոցեսին:

***

Ամերիկեան ուժերը ձերբակալած են տիկին Հուսա Սալեհ Մեհմի Ամաչը, դիւանական մը որ մկրտուած էր «տիկին անթրաքս»: Միակ կինն էր հետապնդուած 55երու մէջ:

***

Իրան Իրաքի վերադարձուցած է իրաքցի 59 դերիները, որոնք վերջիններն են 1980-ի պատերազմին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՕՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը Հ. Ալիեւ Մայիս 3, Շաբաթ օր փութով Անգարայի դիւանագիտական հիւանդանոցը փոխադրուած է: Վերջերս հեռատեսիլի մը կայանին ելոյթին ընթացքին ունեցած կրկնակի նուաղումը առողջական լուրջ վիճակ առիթած է իրեն համար: Նոյն վիճակը պատճառ եղած է որ Բաքուի մէջ չուրջ հինգ հազար ցուցարարներ անոր հրաժարականը պահանջեն Մայիս 4-ին: Հ. Ալիեւ 79 տարեկան է:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Մայիս 5-ին, ժէ 8-ի (ամէնէն հարուստ երկիրները) ներքին եւ Արդարութեան նախարարները ժողով գումարած էին ապահովելու համար իրաւաբանական միջազգային համագործակցութիւն մը: Այս հանդիպումը նախագան մըն էր Էվիանի վեհաժողովին, որ Ցունիսի սկիզբը պիտի համախմբէ բոլոր ղեկավարները: ԱՄՆ-ու Արդարութեան նախարարը ամերիկացի առաջինն պատասխանատուն էր, որ ոտքը Ֆրանսա կը դնէր, Իրաքի դէպքերէն ի վեր: Բոլորն ալ համաձայնեցան որ հարկ է միջազգային ուշադրութիւնը ըլլալ ահաբեկչութեան նկատմամբ, որ չէ անհետացած: Ճոն Աշքրոֆ, ամերիկացի նախարարը, հրահանգ ստացած էր Սպիտակ Տունէն որ չարտայայտուի մամուլին առջեւ:

ՄԵՏԼԻՆի (Գոլոմպիա) կառավարիչը՝ Կիյէրմօ Կավիրիա եւ խաղաղութեան համար իր խորհրդականը, որոնք պատանդներն էին Յեղափոխական Զինեալ Ուժերուն, ազատուած են Մայիս 5-ին: Առեւանգուած էին 2002 Ապրիլ 21-ին: Կ'ըսուի թէ ութ զինուորներ ալ զնդակահարուած են: Յեղափոխական ուժերուն ձեռքն են միշտ նոխազահական նախկին թեկնածու (կանաչ) Ինգրիտ Պէթանքուռ, 47 սպաներ եւ 800 անձեր:

ՄԻԱՑԵԱԼ _ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեք նահանգներու մէջ (Քանսաս, Միսուրի եւ Թէնէսի) պատահած թաթառներէն եւ փոթորիկներէն 29 հոգի մեռած է չաբաթավերջին, 47 հոգի ալ հիւանդանոց փոխադրուած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Պութեֆլիքա պաշտօնանկ ըրած է իր վարչապետը՝ Ալի Պէնֆլիս, որ պործի գլուխ էր 2000 Օգոստոսէն ի վեր: Կը կարծուի որ խոր տարակարծութիւններ կան երկուքին միջեւ: Ալժերական մամուլին համաձայն 2004-ի նախագահական ընտրութիւնն ալ պատճառներէն մէկն է տարակարծութեան, քանի վարչապետը մտադիր է իր թեկնածութիւնը դնելու:

ՄԻԼԱՆՕՑի դատարանին առջեւ, Իտալիոյ վարչապետը՝ Սիլվիօ Պէրլուսքոնի ինքզինք պաշտպանեց ամբաստանելով Եւրոպական Ձանձնախումբին նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի: Պէրլուսքոնի մեղադրուած էր որ կաշառած է դատաւորներ, ՍՄՏ զիւղատնտեսական ճեռնարկին վաճառքի գործարքութեան կապակցութեամբ: Պէրլուսքոնի կ'ըսէ թէ զնորդը միայն 497 միլիառ լիռի կրցած է զնել կաշառելով «քաղաքական հոսանք մը» (Փրոտիի) եւ թէ ինք միջամտած է արգելք հանդիսանալու համար վաճառքին եւ այլ առաջարկ մը ընելով, վարչապետ Գրաքսիի դիմումին ընդառաջելով:

ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԱԾ ՎԱԽԸ

Խարբերդէն ԱՄՆ-ու տեղի ունեցած գաղթին (1820 _ 1921) մասին պատրաստուած յայտագիր մը որոշ չրջանակներու ընդդիմութեան բախած է: Յայտագիրը որուն հեղինակն է թրքական համալսարան մը, նպատակը ունեցած է Խարբերդի վառատօն մը կազմակերպելու եւ անոր հրաւիրելու նաեւ այսօր ԱՄՆ-ու մէջ ապրող հին թուրք ընտանիքներու շառաւիղները:

Ընդդիմադիրները որոնց կարգին է Լոզընդի Մտաւորականներու օճախին նախագահը փրոֆէսէօր Մ. Սարըլմազ, յայտարարութիւն մը հրապարակած են, ըսելու համար թէ ծրագիրը վտանգաւոր է եւ մտահոգիչ իմաստ կը կրէ: Ըսուածը այն է թէ ԱՄՆ-ու մէջ այդ տեսակի թուրք ընտանիք չկայ, քանի որ նշուած թուականներուն «աչխատելու» նպատակով Խարբերդէն մեկնողները, ինչպէս արձանագրութիւնները կը վկայեն, մեծ մասով Հայեր եղած են: Իսկ թուրք մեռնողները գրեթէ բոլորն ալ եւ զարձած են: Այդ առումով, Խարբերդի նման տօնավաճառի մը հրաւիրեալները անկարելի է որ թուրք ըլլան: Իրաց այս կացութեան մէջ, ծրագրին «Հայրենիքի յարդանք» նշումը վրդովեցնող իմաստներ կը ստանայ: Աւելի բաց խօսքով՝ վախը յայտնուած է թէ ծրագրին կիրարկումը կըրնայ հայկական եւ ասորական քարոզչութեան վերածուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 5 / 6)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԲԱՑՕՒԱԾ

Մայիս 6-ին Երեւանի մէջ բացուած է Հայ Դատի յանձնախումբերու երկօրեայ ընդհանուր խորհրդաժողովը: Ան առաջինն է որ տեղի կ'ունենայ Երեւան, անկախութենէն ի վեր: Կը մասնակցին քսան երկրէ չուրջ 130 ներկայացուցիչներ, յանձնախումբերուն ներկայի խնդիրներով կազմուած օրակարգով մը:

Խորհրդաժողովի նախօրեակին Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան ներկայացուցած է եւրոպական երկիրներու յանձնախումբերուն գործունէութիւնը, յիչելով 1987-ին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ իր պատասխանատուութիւնը ընդունելու Թուրքիոյ կառարուած թելադրանքը: Այդ մասին ան աւելցուցած է թէ Հայ Դատի յանձնախումբը կ'աչխատի այդ հարցը ներկայացնել ոչ որպէս քարոյական, այլ՝ քաղաքական խնդիր:

ԱՄՆ-ու մէջ տարուած աչխատանքին մասին ալ տեղեկացուցած է Ուաչինկթընի պրասենեակին ղեկավարը Արամ Համբարեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԺԻՒՏՈՑԻ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ Մայիս 3 - 4-ին տեղի ունեցած է ժիւտոյի Եւրոպայի մինչեւ 23 տարեկաններու ախոյեանութիւնը: Հայաստանէն 13 մարզիկ մասնակցած է, իսկ անոնցմէ եօթը մետալի արժանացած են: Հրազդանցի Արմէն Նազարեան (60 քիլօկրամ) որեւէ պարտութիւն չկրելով, չահած է ոսկիէ մետալ: Նոյնպէս հրազդանցի (73 քիլօկրամ) Վարուժան Իսրայէլեան եւ Անոյշ Ցակոբեան (52 քիլօկրամ) միայն վերջին հանդիպումին պարտուելով ունեցած են արծաթէ մեդալ, իսկ 66 եւ 100-էն աւելի ծանրութեան դասակարգէն Ղազարոս Գրիգորեան եւ Գէորգ Բարսեղեան, նաեւ Կարինէ Ղեւոնդեան եւ Սվետլանա Անտոնեան չահած են պրոնզէ մետալներ: Ռուսաստանի կազմէն Անահիտ Մխիթարեան (78 քիլօկրամ) եւս պրոնզէ մետալէ տէր դարձած է:

***

ԽՐԱՅԷԼԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՉԱՀԱԿԻՐՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ՆՈՅԵՄԻ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իսրայէլի անկախութեան տարեդարձին (Մայիս 14) պաշտօնական աթարողութեան ընթացքին, Մայիս 13-ի գիչերը ջահերու բոցավառման 14 մասնակիցներէն մէկը կ'ըլլայ Նոյեմի Նալպանտեան. ան այդ առիթով լոյս տեսած պաշտօնական գրքոյկին մէջ ներկայացուած է որպէս «1915-ի Հայերու ցեղասպանութենէն վերապրողներու Բ. սերունդի չառաւիղ»: Այս մասին տեղեկացուցած է երկրին ծանօթ «Հա՛արեց» օրաթերթը:

Իսրայէլեան կառավարութեան տեղեկատու կեդրոնի ղեկավարը յայտնած է, սակայն, թէ այդ նչումը ոչ մէկ ձեւով կ'արտայայտէ երկրին պաշտօնական կեցուածքը. այդ բնութագրումը տուած է ինքը, երիտասարդուհին: Ան ծնած է Հայֆա, ներկայիս կ'ապրի արեւելեան Երուսաղէմ, հիւանդապահուհի է:

***

Անդարա, տուով հանդերձ, այդքանէն ամէնամ ցեղասպանութեան նիւթին մասին Իսրայէլի կեցուածքին մէջ փոփոխութեան վախը զգացած է: Թուրքիոյ Իսրայէլի դեսպանը զացած է Արտաքին գործոց նախարարութիւն ու արտայայտած իր երկրին զգայնութիւնը: Թուրք մամուլին համաձայն («Հիւրրիյէթ», Մայիս 6), տուիկա պատճառ եղած է որ Իսրայէլեան կառավարութիւնը միջամտէ Նոյեմի Նալպանտեանի պատրաստած ելոյթէն հանուի «ցեղասպանութիւն» բառը...:

ԱՂԱՍԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հռոմի Մասթըրս Սերիներուն սկիզբէն իսկ Աղասի պարտուեցաւ 0-6, 7-6, 6-4 21-ամեայ սպանացի Տաւիտ Ֆերէրէ: Աղասի համաչխարհային թիւ մէկն էր, տիտղոս մը, զոր պիտի կորսնցնէ ի նպաստ աւստրալիացի Հէուիթի, որմէ խլած էր տիտղոսը: Այս մրցումին Աղասի 39 սխալներ գործած է, մինչ տարւոյն սկիզբէն ի վեր 23 մրցում չահած էր եւ միայն մէկ հատ կորսնցուցած: Նոյն այս առաջին հանդիպումին, սպանացի Մանթիլա յաղթեց 6-3, 1-6, 6-0 Նալպանտեանի (Ապրանքին):

ԹԷՆԻՍ

ԱՂԱՍԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

ԱՊՐԻԼԵՆ՝ ԱՊՐԻԼ

ԱՊՐԻԼ ՔԱՆՁՈՐՍՍ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Մեղաւորի մը զղացումով է որ կը գրեմ այս տողերը:

Այսօր, Ապրիլ 24 է: Մեր պատմութեան ամէնէն մթամած թուականը:

Որքան որ յիշողութիւնս ետ կ'երթայ, կեանքիս մէջ, ամէ՛ն Ապրիլ 24–ի օր, կամ եկեղեցւոյ, կամ քաղաքական հաւաքի, քայլերշաւի, ցոյցի, մշակութային ձեռնարկի մը ներկայ գտնուած եմ: Եղած եմ ունկնդիր, հանդիսատես, դասախօս, թատրոնի դերակատար, արտասանող, բեմադրիչ... Եւ ահա առաջի՛ն անգամ ըլլալով, այս տարի, մեղաւորի զգացումով արթնցայ, որովհետեւ այսօր, իմ ազգիս զաւակներուն հետ պիտի չըլլայի: Ներկայ պիտի չըլլայի մեր նահատակներու հոգւոյն համար կատարուած հոգեհանգըստեան պաշտօնին: Պիտի չըմբոշխնէի խունկը: Ներկայ պիտի չըլլայի քաղաքական եւ ոգեկոչական ձեռնարկներու՝ նորոգուելու նոյնի՛սկ բազմիցս կրկնուած խօսքերով, լոզունգներով: Ներկայ պիտի չըլլայի մշակութային ձեռնարկներու՝ լսելու մեր հինը յուշող նոր ձայները... Այլ խօսքով, զրկուած պիտի ըլլայի ազգիս զաւակներուն հետ ԱՊՐԻԼՈՒ Ապրիլը եւ պիտի բացակայէի՝ զօրակցելու մեր պահանջներու ոգիին... Այս տարի օտարներու մէջ պիտի ըլլայի:

Թէեւ առաջին անգամը չէր, որ Ապրիլ 24–ին օրը ներկայ կ'ըլլայի օտար հասարակութեան մը մէջ, բայց այդ առիթները տարբեր էին: Առանք բոլորն ալ առընչուած էին Ապրիլ 24–ի խորհուրդին հետ: Միշտ հրաւիրուած էի որպէս դասախօս: Նիւթս, կամ Հայկական Մշակութային Եղեռնը եղած էր, կամ՝ Ապրիլեան Դէպքերու քաղաքական եւ ընկերային վերլուծումը: Այսպէս, եղյմներ ունեցած էի՝ Հաֆըթրա Համալսարանի Միջազգային Իրաւաբանական Բաժանմունքի, Մըկիլլ, Նիւ – Եորքի եւ Գոլումպիա Համալսարաններու մէջ եւ մասնակցած էի որպէս գլխաւոր դասախօս՝ Նորթհ Գարոլայնա կայացած Ընկերային Հարցերու Գիտաժողովին: Այս ձեւով օտարներու մէջ ըլլալս եւ «բացակայութիւնս» հայկական ձեռնարկներէ, արդարացուիչ պատճառներով եղած էր: Բայց այսօր, պիտի դասախօսէի Նիւ – Եորքի Նահանգային Համալսարանին մէջ իսկ նիւթս ո՛չ մէկ կապ ունէր Ապրիլ 24–ին հետ: Այսօր, տարրաբանութիւն (Շիմի) պիտի դասաւանդէի:

Ահա մեծ եւ կրծող ցաւը:

Պատճա՞ռը հայկական ոգեկոչական ձեռնարկներէ բացակայելուն, համալսարանիս պարտականութիւնն էր: Նիւ – Եորքի կրկնուող ձիւնամրրիկներու հետեւանքով համալսարանը քանի մը օրով փակուած էր այս տարեշրջանին եւ դասընթացքները չեղեալ սեպուած էին: Բախտէս, իմ դասաւանդած օրերուն զուգադիպած էին ջնջուած օրերը: Կըրթական տարուան մէջ, չըլլեա օր չունենի որ յետաձգէի համալսարանիս դասախօսութիւնը: Սոխպուած էի Ապրիլ 24–ին օրը, ամբո՛ղջ օրը մէկընդմէջ, առաւօտեան ժամը ութէն մինչեւ գիշերուայ ժամը 9, դասաւանդել: Այլ խօսքով, առիթը չունէի որեւէ հայկական ձեռնարկի ներկայ գտնուելու:

Ահա, այս մեղաւոր զգացումով էր, որ նօթերս շալկած համալսարանի դասախօսական ամպիոնը մտայ: Սովորական ճշդապահութենէս քանի մը վայրկեան ետ էի: կարծէք ներքին չկամութիւն մը դիս ետ մղած էր: Ուսանողները արդէն իրենց տեղերը գրաւած էին, գիտէին որ ճիշդ ժամուն կը սկսին դասախօսութիւններս: Մտայ եւ սկսայ սովորական դասախօսութեանս:

Գրատախտակին վրայ գծած տարրաբանութեան մանրիկները (մոլէքիւլ) նոր ձեւեր կ'առնէին այսօր եւ տարօրինակ պատկերներ կը կազմէին աչքիս առջեւ: Բնականզրուկի վեցանկիւն չրջագիծը այսօր զանկերու տպաւորութիւն կը թողուր: Անոր կպչած ալքանական խումբերը իրենց ճիւղաւորումներով խաչեալներու կերպարանք կը ստանային: Էլեքթրոններու կլորաձեւ շրջագիծերը գանկերու վրայ փորուած խոռոչներ էին: Մանրիկներու անուանակոչումներու մէջ, պատահական թիւ 2 մը, անոր կողքին՝ 4 մը դրելու պահանջը կը պարտադրէր: Պատճառ ու արդիւնք յարաբերութիւններու բացատրութիւնները՝ Ապրիլեան պատմութեան դրուագներու քննութեան կը տանէին զիս: Արդիւնքի յարաբերական քանակի ակնկալումը՝ մեր ձեռքբերած արդիւնքներուն կը մղէր զիս... եւ այսպէս իրար հետ մրցող՝ գիտութիւն – զգացում մակընթացութեան մէջ կը տատանէի: Ձի՛գ պէտք էր թափէի՝ զգացականը անջատելու գիտակցակա – նէն: Սակայն ամէն գիծ գրատախտակին վրայ նոր պատկերի մը ակիզբը կը թուէր ըլլալ:

Շարունակեցի երեք ժամ տեւող դասախօսութիւնը: Սովորաբար դասախօսութեան կէսին, դադար մը կու տամ, որպէսզի գիտութեան եւ նիւթին ընկալումը դիւրանայ: Այս անգամուայ դադարը աւելի ինծի՛ համար էր քան թէ ուսանողներուն: Ե՛ս պէտք ունէի այդ դադարին: Գիտէ՛ի՛ որ ա՛յդ ժամուն եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէր: Կ'ուզէի մտքով հո՛ն ըլլալ Ե՛ս ալ... իմ հարազատներո՛ւս հետ... Չէ՞ որ՝ ԱՄԷՆ ՀԱՑ՝ ՆԱՀԱՏԱԿ Մ'ՈՒՆԻ ԻՐ ՀՈԳԻՈՑՆ ՄԷՋ: Այսպէս բանաձեւած էի օր մը իմ ելոյթներէն մէկուն ընթացքին: Եւ այսօր, հոգւոյս մէջ նստած այդ ՆԱՀԱՏԱ՛ԿՆ էր որ աչքերուս կը նայէր եւ ամօթի զգացումով կը պարսաւէր բացակայութիւնս:

Տասը վայրկեանի դադարը աւարտեցաւ: Ուսանողները ետ իրենց տեղերը գրաւեցին: Կաւիճը ձեռքս բռնած պիտի չարունակէի դասը: Ուսանողներէն մէկը ձեռքը բարձրացուց: Հարցնողին ընդառաջեցի: «Փրոֆէսէօ՛ր, հարցուց, «ո՞ւր ծնած էք»: Տարօրինակ էր հարցումը: Տարրաբանութեան հետ բացարձակապէս կապ չունեցող հարցում մը: Այլ առիթով կամ պիտի անտեսէի հարցումը կամ ալ խուսափողական ձեւով պատասխանէի: Բայց այս անգամ, այսօ՛ր մանաւանդ, հրաշք հարցում մըն էր, որ կարծէք չափունակութիւնն էր այն բոլոր տակնուվրայութեան, որ ամբողջ օրը արդէն դիս կլանած ու տանջած էր...

Հարցումը ալեկոծ ծով մը բացաւ մըտքիս առջեւ...

Արդարեւ, ես ու իմ սերնդակիցներս ո՞ւր ծնած ենք, ինչո՞ւ հո՛ն ծնած ենք, ինչպէ՞ս եղաւ որ մեր Երկրէն դո՛ւրս ծնած ենք... «Ծնունդ» բառին բո՛ւն իմաստը՝ հոգեկան – մտային բարդոյթը չէ՞ ծննդավայր – հայրենիք – պատպահանջ բարդ յարակցութեան թինգուկին: Սերունդ մըն ենք, որ անցեալի ու ներկայի պահանջներու մենամարտին մէջ ինկած լողորդի կը նմանինք: Փրկութեան ափի մը փնտռտուքի դերին ենք: Եղրակացութիւններ ունինք բայց միջոցներ որոնելու մէջ կը տուայտինք:

Նոթերուս տետրակը պոցեցի ... ու սկսայ նո՛ր դասախօսութեան մը, որ բացձակապէ՛ս կապ չունէր տարրաբանութեան հետ:

Առիթը ստեղծուած էր, եւ հարցումը՝ տեղին:

Այս նո՛ր դասախօսութեանս համար տարբեր մօտեցում պէտք էր որդեդրէի: Բարեբախտաբար կամ դժբախտաբար, այս օրերու համաչխարհային դէպքերը իրենց աչխարհագրական նպաստը բերին: Արդէն քանի մը չարաթէ ի վեր Իրաքի քարտէսը իր բոլոր մանրամասնութիւններով անպակաս է հեռատեսիլի պատուհէնը... Ամէն դիտող դիտէ ո՛ւր է Պաղտատ, ո՛ւր է Պասրա, Մուսուլ... Սուրիա եւ այլն... Լա՛ւ սկիզբ էր:

Հարցուցի ուսանողներուն թէ՝ այս օրերուն ի՞նչ քարտէս է որ կը տիրապետէ հեռատեսիլի պատուհաններուն վրայ: Ըսին՝ «Իրաքի քարտէսը»: Ըսի՝ «ահա այդտե՛ղ ծնած եմ: Իրաքի հարաւը՝ Պասրա քաղաքը»: «Բայց մականունդ ''եան''ով կը վերջանայ, հայկական մականուն չէ՞ատիկա: Ինչպէ՞ս եղաւ որ Պասրա ծնած ըլլաս» հարցուց ուսանող մը: Ուրախացայ որ գոնէ մէկը գիտէր որ «եան»ով վերջացող մականունները ընդհանրապէս հայկական են: Աւելի կարեւորը, ասիկա երկրո՛րդ հրաշք հարցումն էր, որ նո՛ր նիւթիս ասպարէզը կ'ընդլայնէր:

*Բայի պատմութեան էջերը իրենց բո՛ր մանրամասնութիւններով: Հայոց պատմութիւն, լեզու, մշակոյթ, գիրերու գիւտ, կրօն... Պատմեցի Եղեռնէն ազատած մօրս ու հօրս պատմութիւնը: Մօրս ականատես ըլլալը իր հօր մահուան: Թէ ինչպէս մեծ հայրս ամբողջ գիշերը ջրաղացի վրայ կապած խեղդամահ ըրած էին: Պատմեցի թէ ինչպէս մանուկ մօրեղբայրս իր մօրը կռնակին վրայ գընդակահարեր էին երբ անոնք զաղթի ճամբան բռնած Կոտոլի կիրճէն կ'անցնէին: Թէ ինչպէս հօրս առաջին կինն ու զաւակները սպանուեր էին: Թէ ինչպէս կնոջս մեծ հայրն ու մայրը իր հօր աչքերուն առջեւ գնդակահարեր էին: Թէ ինչպէս յղի կիներու արգանդները թուրով պատռած էին անմարդկային ղրաւի մը արդիւնքը գիտնալու համար: Թէ ինչպէս Հայ հոգեւորականը խաչի վրայ գամած էին՝ իր կրօնը ծաղրելու համար: Թէ ինչպէս նաւերով Սեւ Ծովուն մէջ խեղդամահ ըրած էին ամբողջ գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչները: Թէ ինչպէս մեր ամօթխած քոյրերն ու մայրերը իրենց պատիւը փրկելու համար, եփրատը ընտրած էին որպէս հանգստավայր: Ցետոյ պատմեցի թէ ինչպէս «տեղահանութեան» կեղծ պիտակին տակ, ամբողջ ազգ մը իր պատմական հողերէն, հայրենիքէն արմատախիլ ըրին եւ դէպի Սուրիոյ անապատ ղրկեցին... Պատմեցի թէ ինչպէս ծնողքս Վասպուրականէն արտաքսուած, ամիսներ քալելով, գաղթած էին Պարսկաստանի վրայով Իրաք եւ կայք հաստատած էին Պասրա, ուր ծնած էի ես: Այս բոլորը կատարուած էր Թուրքիոյ կառավարութեան կողմէ սկսած 1896–ին, գագաթնակէտի հասած 1915–ին եւ չարունակուած՝ 1922, 1926 թուականները եւ դեռ մինչեւ մեր օրերը: Ազգի մը կէսը միայն ողջ ճգած էին մնացեալ կէսը ազատու համար...: Ըսի դիտո՞ղ ինչ ըսել է հայրենիքէ զրկել ազգ մը: Այդ համազօր է այդ ազգի ոչնչացման: Պատմութիւնդ խլել, դարաւոր մշակութային դանձերդ տչնչացնել: Գիտցէք Հայուն մշակութային դանձերը ոչ միայն Հայ ազգին հպարտութիւնն են, այլ՝ համա՛յն մարդկութեան: Եզրակացուցի՝ Հայ ժողովուրդը մարդկային 1,5 միլիոն կորուստին հետ, կորսնցուց իր Հայրենիքը: Պատմական այս արարքը ցեղասպանութեան ընդունուած սահմանումներէն անդին կ'անցնի:

Ժամ ու կէս խօսած էի: Շունչ մը քաշեցի եւ ըսի թէ ամէն Ապրիլ 24–ին ես դասախօսութիւնս չեղեալ կը համարի որպէսզի ազգիս զաւակներուն հետ ըլլամ՝ Հայութեան այս խոհական օրը միասին ոգեկոչելու համար:

Բացարձակ լռութիւն կը տիրէր դասախօսական սրահին մէջ: Ուսանողները տարրաբանութիւնը մոռցած այս անգամ հարցումներու տարափով իրենց հետաքրքրութիւնը կ'ուզէին գոհացնել... «ինչո՞ւ չենք լսած այս հարցի մասին», «ոճրագործները պատժուեցա՞ն», «թուրք պետութիւնը ընդունա՞ծ է իր ոճիրը», «Հատուցում եղա՞ծ է Հայ ժողովուրդին», «Պատմական Հայաստանը ո՞ւր է» ... Հարցումներուն մէկ առ մէկ պատասխանեցի՝ մեր անտեսուած Դասը ըրնելով անոնց հետաքրքիր մտածողութեան առջեւ:

Դասաժամը վաղուց աւարտած էր բայց դեռ նստած էին ուսանողները կարծէք վերջին նորութիւն մը չփախցնելու համար: Դանդաղօրէն սկսան մէկ առ մէկ մեկնիլ: Սովորութեանս համաձայն պասեցի մինչեւ վերջին ուսանողը դուրս ելլէ որ իրմէ ետք ես մեկնիմ, պարզապէս վստահ ըլլալու որ ամէն հարցում պատասխանուած է:

Վերջին ուսանողը երբ դուրս կ'ելլէր, մօտեցաւ եւ ըսաւ «Փրոֆէսէօ՛ր, դուն անոնց հետ պէտք էր ըլլայիր այսօր»: Պահ մը նայեցայ այս երիտասարդի աչքերուն եւ ըսի՝ «ես ԱՆՈ՛ՆՑ հետ եմ արդէն»...

Մինակ էի դասարանին մէջ:

Սրբիչը առի եւ գրութիւնները ջնջեցի: Չեմ դիտեր ինչու աչքերս թաց էին:

Պայծառ ապագայի յոյսը թաց աչքերուս մէջ ամբարած, մէկչիս ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ խոնարհեցայ ու քալեցինք միասին...

Քանկըրս, Նիւ – Եորք

ՄԵԶԻ ԾԱՆՕԹ ԿԱՄ ՔԻՉ ԾԱՆՕԹ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԷՆ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

1923-1964

Գրեց՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Արցախցի աչքառու զաւակներէն է Հայ անուանի երաժիշտ, երգահան – երաժշտահան Անդրէյ Բաբայեա՛ն: Ան տարեկից էր `Առնօ Բաբաջանեանին, Ալ. Ծարուքեանին, Էդ. Միրզոյեանին, Ղ. Սարեանին, սակայն նուազ ծանօթ է անոնցմէ: Ունեցած է կարճատեւ, սակայն ըստեղծագործական տեսակէտէ բեղուստ կեանք մը: Ծնած է 80 տարի առաջ, Լեռնային Ղարաբաղ – Արցախի Մարտունի շրջանի արեւմուտքը գտնուող Մամնա գիւղին մէջ, 1923 Դեկտ. 27–ին:

Հոս տեղին է նշել, որ նոյն այդ տարուան սմառէն սկսեալ, Լեռնային Ղարաբաղը եւ իր բնակչութեան 90 առ հարիւրը կազմող Հայերը, հակառակ իրենց կամքին, դրուեցան օտարի կառավարման եւ երկարամեայ լուծին տակ: Տըւեալ մը, որ ժխտական անդրադարձ ունեցաւ Արցախցիներու կեանքի քաղաքական, ընկերային, տնտեսական բնագաւառներէ ներս, եւ գլխաւորաբար՝ խափանեց եւ դէպի կորուստ ճամբան ուղեկցեց իրենց սեփական հողին վրայ ապրող Հայերու մշակութային արժանիքները:

Օրինակ մը:

Խորհրդային (ռուսերէն) վեց հատորներէ բաղկացած Երաժշտական Հանրադիտարանին երրորդ հատորին մէջ Լեռնային Ղարաբաղի երաժշտութեանը յատկացուած յօդուածին մէջ կը կարդանք՝ Օգոստոս 6–ին յատուկ հանդիսաւորութեամբ կը տօնուի Ափրոդիտէին նուիրուած ''վարդավառ''ը: Աւելորդ է անդամ նշել որ յօդուածագիրը՝ Կ. Կասիմով, քաղաքը»: «Բայց մականունդ ''եան''ով կը վերջանայ, հայկական մականուն չէ՞ ատիկա: Ինչպէ՞ս եղաւ որ Պասրա ծնած ըլլաս» հարցուց ուսանող մը: Ուրախացայ որ գոնէ մէկը գիտէր որ «եան»ով վերջացող մականունները ընդհանրապէս հայկական են: Աւելի կարեւորը, ասիկա երկրո՛րդ հրաշք հարցումն էր, որ նո՛ր նիւթիս ասպարէզը կ'ընդլայնէր:

Բայի պատմութեան էջերը իրենց բո՛ր մանրամասնութիւններով: Հայոց պատմութիւն, լեզու, մշակոյթ, գիրերու գիւտ, կրօն... Պատմեցի Եղեռնէն ազատած մօրս ու հօրս պատմութիւնը: Մօրս ականատես ըլլալը իր հօր մահուան: Թէ ինչպէս մեծ հայրս ամբողջ գիշերը ջրաղացի վրայ կապած խեղդամահ ըրած էին: Պատմեցի թէ ինչպէս մանուկ մօրեղբայրս իր մօրը կռնակին վրայ գընդակահարեր էին երբ անոնք զաղթի ճամբան բռնած Կոտոլի կիրճէն կ'անցնէին: Թէ ինչպէս հօրս առաջին կինն ու զաւակները սպանուեր էին: Թէ ինչպէս կնոջս մեծ հայրն ու մայրը իր հօր աչքերուն առջեւ գնդակահարեր էին: Թէ ինչպէս յղի կիներու արգանդները թուրով պատռած էին անմարդկային ղրաւի մը արդիւնքը գիտնալու համար: Թէ ինչպէս Հայ հոգեւորականը խաչի վրայ գամած էին՝ իր կրօնը ծաղրելու համար: Թէ ինչպէս նաւերով Սեւ Ծովուն մէջ խեղդամահ ըրած էին ամբողջ գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչները: Թէ ինչպէս մեր ամօթխած քոյրերն ու մայրերը իրենց պատիւը փրկելու համար, եփրատը ընտրած էին որպէս հանգստավայր: Ցետոյ պատմեցի թէ ինչպէս «տեղահանութեան» կեղծ պիտակին տակ, ամբողջ ազգ մը իր պատմական հողերէն, հայրենիքէն արմատախիլ ըրին եւ դէպի Սուրիոյ անապատ ղրկեցին... Պատմեցի թէ ինչպէս ծնողքս Վասպուրականէն արտաքսուած, ամիսներ քալելով, գաղթած էին Պարսկաստանի վրայով Իրաք եւ կայք հաստատած էին Պասրա, ուր ծնած էի ես: Այս բոլորը կատարուած էր Թուրքիոյ կառավարութեան կողմէ սկսած 1896–ին, գագաթնակէտի հասած 1915–ին եւ չարունակուած՝ 1922, 1926 թուականները եւ դեռ մինչեւ մեր օրերը: Ազգի մը կէսը միայն ողջ ճգած էին մնացեալ կէսը ազատու համար...: Ըսի դիտո՞ղ ինչ ըսել է հայրենիքէ զրկել ազգ մը: Այդ համազօր է այդ ազգի ոչնչացման: Պատմութիւնդ խլել, դարաւոր մշակութային դանձերդ տչնչացնել: Գիտցէք Հայուն մշակութային դանձերը ոչ միայն Հայ ազգին հպարտութիւնն են, այլ՝ համա՛յն մարդկութեան: Եզրակացուցի՝ Հայ ժողովուրդը մարդկային 1,5 միլիոն կորուստին հետ, կորսնցուց իր Հայրենիքը: Պատմական այս արարքը ցեղասպանութեան ընդունուած սահմանումներէն անդին կ'անցնի:

Ժամ ու կէս խօսած էի: Շունչ մը քաշեցի եւ ըսի թէ ամէն Ապրիլ 24–ին ես դասախօսութիւնս չեղեալ կը համարի որպէսզի ազգիս զաւակներուն հետ ըլլամ՝ Հայութեան այս խոհական օրը միասին ոգեկոչելու համար:

Բացարձակ լռութիւն կը տիրէր դասախօսական սրահին մէջ: Ուսանողները տարրաբանութիւնը մոռցած այս անգամ հարցումներու տարափով իրենց հետաքրքրութիւնը կ'ուզէին գոհացնել... «ինչո՞ւ չենք լսած այս հարցի մասին», «ոճրագործները պատժուեցա՞ն», «թուրք պետութիւնը ընդունա՞ծ է իր ոճիրը», «Հատուցում եղա՞ծ է Հայ ժողովուրդին», «Պատմական Հայաստանը ո՞ւր է» ... Հարցումներուն մէկ առ մէկ պատասխանեցի՝ մեր անտեսուած Դասը ըրնելով անոնց հետաքրքիր մտածողութեան առջեւ:

Դասաժամը վաղուց աւարտած էր բայց դեռ նստած էին ուսանողները կարծէք վերջին նորութիւն մը չփախցնելու համար: Դանդաղօրէն սկսան մէկ առ մէկ մեկնիլ: Սովորութեանս համաձայն պասեցի մինչեւ վերջին ուսանողը դուրս ելլէ որ իրմէ ետք ես մեկնիմ, պարզապէս վստահ ըլլալու որ ամէն հարցում պատասխանուած է:

Վերջին ուսանողը երբ դուրս կ'ելլէր, մօտեցաւ եւ ըսաւ «Փրոֆէսէօ՛ր, դուն անոնց հետ պէտք էր ըլլայիր այսօր»: Պահ մը նայեցայ այս երիտասարդի աչքերուն եւ ըսի՝ «ես ԱՆՈ՛ՆՑ հետ եմ արդէն»...

Մինակ էի դասարանին մէջ:

Սրբիչը առի եւ գրութիւնները ջնջեցի: Չեմ դիտեր ինչու աչքերս թաց էին:

Պայծառ ապագայի յոյսը թաց աչքերուս մէջ ամբարած, մէկչիս ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ խոնարհեցայ ու քալեցինք միասին...

Քանկըրս, Նիւ – Եորք

Նոյն այս տարիներուն ան կը կատարէ նաեւ յօրինելու իր առաջին փորձերը:

1941–ին, երաժշտանոցի ստեղծագործական դասարանի առաջին տարին հազիւ ամբողջացուցած, 18–ամեայ Անդրէյ, կէս ձգելով իր ուսումը կը մեկնի պատերազմի ճակատ, ուր կը մնայ մինչեւ ա-նոր աւարտը՝ 1945:

Այդ տարիներուն, երիտասարդ Անդրէյին բախտ կը վիճակուի իր, պինուորական պարտականութիւններուն զուգահեռաբար տանիլ նաեւ երաժշտական ծառայութեան գործունէութիւն: Բանակի հրամանատարութիւնը իրեն կը վստահի իր ծառայած շրջանի բանակներու պինուորներէն կազմուած երգի – պարի 150 հոգինոց խումբին ղեկավարութիւնը: Նոյն ժամանակ, անոր յօրինած մարտական երգերէն ու նուագներէն չատեր կ'արժանանան պինուորներու ջերմ սիրոյն եւ անվերապահ գնահատանքին:

Պատերազմէն վերադարձին ան կը շարունակէ ձգած երաժշտական իր ուսումը երաժշտանոցէն ներս:

Այդ շրջանի իր դիւաւոր յօրինումներէն են՝

Երթեակ դաշնակի, ջութակի եւ թաւջութակի համար:

«Երիտասարդութիւն» Նախերգանք, գրուած համանուագախումբի համար.

Դաշնամուրային Մրցանուագ ժողովրդային գործիքներու ընկերակցութեամբ.

Քառամաս Համանուագ մը:

1950–ին աւարտելով Երաժշտանոցը Անդրէյ Բաբայեւ կ'անցնի Մոսկուա ուր կ'ընդունուի Երաժշտանոցին բարձրագոյն բաժինը (ասպիրանտուրան), եւ երեք տարի կը կատարելագործուի Եուրի Շապրինի (1887 – 1966) ղեկավարութեան ներքեւ:

Մոսկուա ուսման տարիներուն, Անդրէյ Բաբայեւի մօտ կը ծագի հայկական օպերա ստեղծելու գաղափարը, որուն կը յաջորդէ հետազօտական աշխատանքի քրտնաջան եւ երկար մէկ շրջան. այդ մասին Բաբայեւ կը գրէ.

Նախ քան «Արծուաբերդ» օպերան գրելը, ես լծուեցայ իմ հարազատ Հայ ժողովուրդի երաժշտական ժառանգութիւնը ուսումնասիրելու, ձգտելով հասնիլ անոր ակունքներուն, որոնք հիմք ծառայած են Կոմիտասի, Ալ. Սպենդիարեանի, Ռոմանոս Մելիքեանի, Արմէն Տիգրանեանի սքանչելի երկերուն:

«Արծուաբերդ»ը աւարտեցաւ 1957–ին եւ նոյն տարուան Նոյեմբերին բեմադրեցաւ Երեւանի Պետական Օպերային Թատրոնի բեմին վրայ:

Անոր հերոսներու՝ Ռուբէնի եւ Հարոյի սիրոյ պատմութիւնը զուգահեռ, օպերայի թատերագրքոյկին հեղինակները՝ Զ. Վարդանեան եւ Գ. Բորեան, առաջին պիծ հանած են այդ ժամանակաշրջանին (1930–ականներ) յատուկ, եւ Հայ գիւղային սուր կերպով յուզող ընկերային կարգ մը խնդիրներ:

«Արծուաբերդ» օպերայի երաժշտութեան մէջ կը զերակշռէ երգային տարրը. անոր հատուածներէն չատեր դիւրըմբռնելի եւ յիշողութեան մէջ տպաւորուող են: Երաժշտութեան զարգացումը հարազատօրէն կը բացայայտէ յուզիչ, սրատուչ դէպքերը եւ անոնց չուրջ եռեւան եկած հերոսներու քնարական կերպարները: Հարուստ եւ գունագեղ է օպերայի նուագախումբին հնչակազմութիւնը. ժողովրդային նուագարաններուն փոքրուց լաւագոյն ծանօթ բաները, օպերայի որոշ դրուագներու մէջ, նուագախումբի ջութակներու խումբին նուագածելը, կերպը փոխել տալով, առանձ կը բերէ այդ նուագարանները՝ մասնաւորաբար թառը յիշեցնող հնչողութիւններ:

Դիւրահասկնալի, «Արծուաբերդ»ին քովանդակութեան, նկարագրին, ներկայիս «այժմէականութենէ» դուրս ըլլալուն հանդամանքը պատճառ եղած է որ երկար տարիներ յաջողութեամբ ներկայացուելէ եւ լայն ժողովրդականութիւն վայելելէ յետոյ, մշակութային կարգ մը այլ արժէքներու նման ան եւս դուրս ձգուի Երեւանի Օպերայի խաղացանկէն՝ տրուելով մոռացութեան...

Վերոյիշեալ հանգամանքը, սակայն, որեւէ ձեւով չի նսեմացներ «Արծուաբերդ»ին դեղարուեստական ակնառու արժանիքները. 1958–ին, անոր հեղինակին՝ Անդրէյ Բաբայեւին Հայաստան կը շնորհէ Արուեստի Վաստակաւոր Գործիչի կոչումը:

Ա. Բաբաեւի երկրորդ օպերան «Պաղտատը աղբար», գրուած է Ցակոբ Պարոնեանի համանուն թատերախաղի հիման վրայ: Թատերագրքոյկին հեղինակները նոյն Զ. Վարդանեան եւ Գ. Բորեան են: Նախապէս ռատիօ – թեմադրութեան համար պատրաստուած այս ներկայացումը ամբողջապէս ձեւափոխելով Բաբայեւ զայն կը վերածէ օպերայի: Սակայն ան կը մնայ անատարտ հեղինակին կանխահաս ու անակնկալ մահուան պատճառաւ՝ 1964 Հոկտեմբեր 21–ին:

Հայաստանի Երաժշտահաններու Միութեան յանձնարարութեամբ Զ. Տէր – Թադեւոսեան կ'ամբողջացնէ եւ կ'աւարտէ այդ օպերան:

Ա. Բաբայեւին մահէն վերջ հրատարակուած են անոր երգերէն փունջ մը, Արամ Խաչատուրեանի ծանօթագրութեամբ, որուն մէջ Ա. Խաչատուրեան կ'ըսէ՝

Անդրէյ Բաբայեւ օժտուած էր մեղեդիներ ստեղծելու բացառիկ տաղանդով: Նրա մտածելակերպը պարզ է ու տրամաբանական, իսկ արտայայտչական ձեւերը՝ սահուն ու բարեհնչիւն:

... Նրա ստեղծագործական կապերը տարեց տարի աւելի ու աւելի էին ամրապնդւում հարազատ Հայաստանի հետ: Հայաստանի հետ էին կապուած նրա ամենանուիրական մտայղացումները ու ստեղծագործական ցնծագին ձգտումները: Եւ, առաջին հերթին, օպերաների ու բազմաթիւ երգերի ստեղծումը:

1967–ին, Մոսկուայի «Մուղիկա» հրատարակչատունը զեղեցիկ հատորով մը լոյս կ'ընծայէ «Արծուաբերդ» օպերան (երգ – դաշնամուր տարբերակով):

1968–ին, նոյնպէս Մոսկուայի մէջ լոյս կը տեսնէ Անդրէյ Բաբայեւի կեանքին եւ գործունէութեանը նուիրուած ամփոփ ղրքոյկ մը (ռուսերէն):

Բնութիւնը առատ, չապրելօրէն օժտած էր երաժիշտը յօրինական ձիրքով:

Ձնայած իր կարճատեւ կեանքին Անդրէյ Բաբայեւ ձգած է կարեւոր ստեղծագործական ժառանգ:

Բացի երկու օպերաներէն եւ վերոնշեալ գործերէն ան հեղինակած է՝

Զորս գանթաթ (երգեցողութիւն ընկերակցութեամբ զանազան նուագային խումբերու):

Համանուագախումբի համար՝ Վալս (վալս աճ փա, 1943), Շարանուագ (սիւիթ աճ սոլ, 1946), Թրիփլ փիւկ, 1949, Սիւիթ – փանթազի աճ սի պէմոլ 1953, Բափսոտի տը ֆոնսէր աճ սոլ, 1959, փոէմ տրամաթիֆ աճ լա, 1963, Սեռենկային երաժշտութեան յատուկ մէկ տասնեակի հասնող գործեր:

Զանազան կտորներ գրուած ժողովրդային նուագարաններէ կազմուած նուագախումբերու համար:

Դիւրամատչելի երաժշտութիւն՝ Միւզիք տը վաւիէթէ:

Տարբեր ժամանակներուն ան յօրինած է ութ դեղարուեստական, ութ մանկական ֆիլմերու (տէսեճ անիմէ), ինչպէս նաեւ ինը թատերական բեմադրութեանց երաժշտութիւնները:

Եւ, վերջապէս, յօրինած կամ մշակած է չուրջ 200 երգ դաշնամուրի ընկերակցութեամբ:

Անդրէյ Բաբայեւի ստեղծագործական գործունէութեան կարեւոր մէկ մասը կը կազմէին նաեւ Արեւելքի այլ ժողովուրդներու երաժշտութեանց ուսումնասիրութիւնը: Ինչպէս Սայաթ – Նովա, Կոմիտաս, Սարգիս Բալասանեան, Ալան Յովհաննէս եւ դեռ շատ ուրիշներ, Անդրէյ Բաբայեւ եւս իր ուշադրութեան առարկան դարձուց Հայերուն ղրացի, երբեմն ալ հեռաւոր ժողովուրդներու երաժշտութիւնները: Ան յաճախ յօրինեց Միջին Ասիոյ երկիրներէն, Վիէթնամէն, Հնդկաստանէն եւ այլ երկիրներէն ստացած պատուէրներու հիման վրայ. աշխատակցեցաւ Հնդիկ չարժապատկերի յայտնի դէմքերէն Ռաջ Կապուրի հետ:

Այսուհանդերձ, իր ամբողջ դիտակից կեանքին կարեւոր մէկ մասը Հայրենիքէն դուրս (Բաքու, Մոսկուա) ապրած ըլլալու իրողութիւնը ժխտական անդրադարձ չունեցաւ Հայ արուեստագէտին ստեղծագործական դիմագիծին վրայ. ան չկորսնցուց իր ազգային ջիղը, ոչ ալ պարպուեցաւ իր ոգիէն մնաց հայադրոշմ իր ընդհանրութեան մէջ:

Իր ստեղծագործական ողջ աշխատանքի մէջ արուեստագէտը իր ներշնչումը քաղեց այն վառ տպաւորութիւններէն որոնք կրած էր, նախ՝ մանկութեան չրջանին իր ժողովուրդին հետ ունեցած կենդանի շփումէն, իսկ յետագային՝ Մայր Հայրենիքէ, իր բազմաթիւ կեցութեանց ընթացքին:

Կ. Գ.

ՉՈՒԻՑԵՐԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Ե. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋԳԱՂՈՒԹԱՑԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

350 մարզիկներ ժամանած Եւրոպայի եօթը երկիրներէն, երկու պարանոցիկ երեկոյթներ –աւելի քան 450 մասնակիցներ առաջին՝ տիսco երեկոյթին եւ չուրջ 600 հիւրեր վակման պարահանդէսին– կ'ամփոփեն արձանագրած բացառիկ յաջողութիւնը Զուիցերահայ Միութեան կազմակերպած Ե. Հայկական Միջգաղութային խաղերուն:

Շնորհիւ իրենց չարունակական յաջողութեան, արդէն իսկ աւանդութիւն դարձած ժրընեւի հայկական խաղերը որոնք տեղի կ'ունենան երկու տարին անգամ մը Զատկուան տօներու ընթացքին, այլեւս արձանագրուած են Եւրոպայի բոլոր հայկական մարզամշակութային միութիւններու յուշատետր–օրացոյցի մէջ:

Զուիցերահայ Միութիւնը չէզոք կազմակերպութիւն մը ըլլալով, մրցաշարքի առիթով ի մի կը բերէ Եւրոպայի տարբեր պատկանելիութեան հայկական միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու երիտասարդ մարզիկները:

Այս տարի մրցաշարքին ներկայ էին հետեւեալ Եւրոպական աղջկանց եւ տղոց մարզախումբերը՝ Պելժիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւն, Ախթամար – Քէօլն (Գերմանիա), Արարատ – Ամսթերտամ (Հոլանտա), Արարատ - Քրէօցլինկըն (Զուիցերիա), Արաքս Պատըն-Վիւրթեմպէրկ (Շթութկարթ – Գերմանիա), Հայքոն – Շաֆհաուզըն (Զուիցերիա), Հայ Մարմնամարզական Ընդհանուր Միութիւն (ՀՄԸՄ) – Փարիզ (Ֆրանսա), ՀՄԸՄ – Լոնտոն (Անգլիա), ՀՄԸՄ – Իտալիա, Մարալ Հայկական Մշակութային եւ Մարզական Միութիւն – Էսլինկըն (Գերմանիա), Մասիս – Արաու (Զուիցերիա), Սասուն – Լուկանօ (Զուիցերիա), Նիսի Հայ Մարզական Միութիւն (Ֆրանսա), Գերմանահայ Կեդրոնական Միութիւն (Գերմանիա), Զուիցերահայ Միութիւն:

Ցաւօք սրտի, այս տարի Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (ՀԲԸՄ) եւրոպական հատուածներու մարզական խումբերը ներկայ չգտնուեցան խաղերուն, քանի որ նոյն թուականին կազմակերպուած էր ՀԲԸՄ–ի մրցաշարքը Ատրպէյճ մէջ:

Անմոռանալի այս երեք օրերու ընթացքին, ինչպէ՞ս չյիշել վակման արարողութիւնը, տողանցքը մեր երիտասարդ մարզիկներուն՝ չրջապատուած Թօփալեան դպրոցի պզտիկներով, որոնք Պ. Գրիգոր Ազատեանի հետ միասնաբար երգեցին Հայաստանի փառերգը. ինչպէ՞ս չյիշել տիսճոյի երեկոյթը, տիսճ–ճոքէ՝ Շանթ Ղուչեանի մասնակցութեամբ եւ վակման պարահանդէսը՝ Մարսէյլէն ժամանած Ատյաս եւ Մասիս նուագախումբերու մասնակցութեամբ, որու ընթացքին քոչարի պարող 600 հիւրերու ոգեւոր քայլերու ձայնը կը թնդար սրահին մէջ: Եւ ի վերջոյ, ինչպէ՞ս չյիշել քան հոգիէ բաղկացած կազմակերպիչ յանձնախումբը, որու անդամներու չորս ամիսներու անսակարկ չանքերուն եւ աշխատանքին կը պարտինք այն խաղերու անմոռանալի յաջողութիւնը:

Կեցցէ՛ Զուիցերահայ Միութիւնը, կեցցէ՛ն բոլոր այն անձերը որոնք իրենց աշխատանքով կամ նիւթական օժանդակութեամբ ատեր հանդիսացան մրցաշարքի կազմակերպման աշխատանքին եւ օժտեցին մեր երիտասարդութիւնը մեծ հայ ընտանիքին պատկանելիութեան զգացումով:

2003–ի խաղերը փակուած յայտարարեցան: Մնաք բարով ընկերներ մինչեւ 2005 թուականի ժրընեւի Զատկուան խաղերը:

Խաղերու արդիւնքները՝

Պասքէթպոլ՝

Տղաք՝ 1.– Գերմանահայ Կեդրոնական Միութիւն, 2.– ՀՄԸՄ–Փարիզ, 3.– Զուիցերահայ Միութիւն:

Աղջիկներ՝ 1.– ՀՄԸՄ–Լոնտոն, 2.–Զուիցերահայ Միութիւն, 3.– Նիսի Հայ Մարզական Միութիւն:

Ֆութպոլ՝

1.– Պելժիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւն (2), 2.– Սասուն – Լուկանօ, 3.– Պելժիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւն (3):

Վոլէյպոլ (Երկսեռ)՝

1.– Պելժիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւն (1), 2.– Արարատ – Քրէօցլինկըն, 3.– Զուիցերահայ Միութիւն:

Փինկ–փոնկ (երկսեռ)՝

1.– Ազատ Քէօշէեան (ՀՄԸՄ–Իտալիա), 2.– Զապէլ Քէօշէեան (ՀՄԸՄ–Իտալիա), 3.– Յարութիւն Քէօշէեան (ՀՄԸՄ–Իտալիա):

Մարզական ոգի (Ֆէր–փլէյ)՝

ՀՄԸՄ - Լոնտոն

Ամառ Մեսրոպեան մրցանակ՝

Գերմանահայ Կեդրոնական Միութիւն:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԳԼԵՐՄՈՆ-ՖԵՐԱՆԻ ՄԷՋ

Գլերմոն – Ֆերանի հայկական փոքր գաղութին ալ չի մոռնար Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումը, իր համեստ միջոցներով:

Այս տարի «Հանդիպում Հայ Մշակոյթ» Միութիւնը հրաւիրած էր իր անդամները, նաեւ Լուի Կինամարը որ հեղինակներէն մէկն է «Արմենի Ռանքոնթր»ին, միասն ըլլալով Ժերար Պագալեան:

Միութեան նախագահը Ժագլի Շահպազեան հակիրճ կերպով յիշեց անցեալի դէպքերը, մեկուկէս միլիոն նահատակները, ապա, Լուի Կինամար պատմեց թէ ինչպէս ղիպուածով Հայաստան գտնուած էր եւ սիրահարած: Մօտաւորապէս 30 սահիկներ ներկայացուց Հայաստանի տեսարժան վայրերը, բայց նաեւ հիւղաւաններ, ուր անտահման աղքատութիւն մը կը տիրէ: Հարցում մը եղաւ թէ ի՞նչ է Հայաստանի ապագան, ապա, ներկայացուց «Արմենի Ռանքոնթր» հատորը, որ պիտի մնայ յիշողութեան վկայութիւն մը:

ՀԱՅԿ ԺԱՆ ԵՈՐԿԻ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Les Amuse-Bush

Կը յուսամ որ փառամոլները կ'անդրադառնան, որ յաջողելու աւելի կարելիութիւններ ունին, երբ ընդդիմանան ձախողութեան:

18 – 1 – 01

***

Նախատեսութիւնները պիտի դլեն անցնի նիհչ որ նախատեսած էր:

27 – 9 – 00

***

Ինծի համար ամէնէն կարեւոր բանն այն է որ, միշտ յիշեմ թէ ի՞նչ է ամէնէն կարեւոր բանը:

20 – 2 – 01

***

Առաքելութիւնն է՝ կռուիլ եւ պատերազմը չահիլ, արդելք ըլլալու համար պատերազմին:

14 – 3 – 02

***

Մէջին – Արեւելքի խռովութիւնները ծնունդ կու տան խռովութիւններու ամբողջ շրջանին մէջ:

13 – 3 – 02

15ème ANNIVERSAIRE DU MOUVEMENT DE LIBERATION DU HAUT-KARABAGH

RECEPTION

A l'occasion du 15ème anniversaire du mouvement de libération du Karabagh la représentation de la République du Haut-Karabagh en France organise une réception **le vendredi 9 mai prochain, à 19 heures 30,** dans les salons de l'Hôtel Napoléon, au 40, avenue de Friedland (Paris 8e). L'entrée est libre. Toutefois, le nombre de places étant limité nous vous prions de bien vouloir confirmer votre présence auprès de la représentation de la RHK, **avant le 6 mai,** au téléphone : 01 53 75 17 40. pour qu'un carton d'invitation vous soit envoyé dans les meilleurs délais.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH publié par le Centre de Documentation Juive Contemporaine

près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et (sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

Des informations complémentaires seront données ultérieurement

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՂԱԳԻՆԻ հետեւեալ նուէրները. –

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն 150 Եւրօ, Տիկին Մարի Պօղոսեան 200, Պր. Աբգար Փէքմէզեան 30·49, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գուլումճեան 10, Օր. Ասթրիտ Տէր – Պարսամեան 70, Տիկին Սէլի Պապայեան 45, Տէր եւ Տիկին Ամէմեան 60, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 60, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Ֆալք 20, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Շնորհօքեան 50, Պր. Լորիս Մոսաիչեան 15, Պր. Ֆիլիփ Սարգիսեան 48, Տիկին Սիմոնն Հայրապետեան 20, Տիկին Մարիամ Յովհաննեան 30, Օրիորդ Ա.յտա Մաստիքեան 15, Պր. Ժան – Պաթիսթ Նիւիւճիւքեան 40, Պր. Խոսար Տէր – Յակոբեան 30, Տիկին Մամբրէ Սանտալճեան 50, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 50, Պր. Ստեփան Գըմգըմեան 60, Տէր եւ Տիկին Ա. Պասմաճեան 30, Տիկին Վ. Արթինեան 35, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վարդանեան 15, Տիկին Մարի Պալճեան 15, Պր. Ժիրայր Կիւրճեան 20, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թէքինէզեան 200, Պր. Լուսովիկ Զոլաքեան 30, Պր. Ժակ Ձամճեան 200, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զափարեան 40, Օր. Թուրսարգիսեան 150, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան 150, Տիկին Իսկուհի Փամպուքճեան 560, Տիկին Կապրիէլլ Կօչկարեան 16, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէչեան 20, Տէր եւ Տիկին Զանոմմինիկօ 40, Տիկին Մաուլէն – Մարի Թազօրեան 152·45, Տիկին Էլիզա Կարապետեան 30, Ժորժ Այվազեան 15, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ալթըգուլաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեան 100 Եւրօ:

(Շար.)

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes

dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)

vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le
Rév. Père BERNARD LUCCHESI
Enseignant à la Faculté de Théologie à Lyon
et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai
à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

2001–ԻՆ

Պիւլլիւքեան հիմնարկ 50·000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Մահիկեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Պապայեան, Շնորհք Գալուստեան Միութիւն 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրանք Գուլումեան 6000 ֆրանք, Օր. Սեդա Սիմոնեան, Հայ Դատի Յանձնախումբ (Մարսէյլ), Օրիորդ Ժօէլ Սարաճեան, Նազարիս Ընկերութիւն, Օր. Շուշան Ժալիք, Տոքթոր Ժան – Գլօտ Տիվարճեան, Տոքթոր Մարկրիթ Ծերուկեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Մաթիքեան, Պր. Արման Պարէյեան 1000–ական ֆրանք:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շամիրամ Խաչիկեանէ 50 Եւրօ:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ARMAD
ATELIER DE LA LANGUE ARMENIENNE

ԱՐՄԱԴԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒՈՒՄԸ

Fête annuelle d'Armad

le 10 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի

2003 Ապրիլին հաստատուած է «ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ Թատերգութեան Մրցանակ»ը՝ ի յիշատակ հասարական գործիչ եւ մտաւորական Վահրիճ Ձէրէճեանի, ստեղծելու համար Սփիւռքի մէջ թատերական գրականութեան զարգացման:

Մասնակցութեան պայմանները են.

Ա) Մրցանքին կրնան մասնակցիլ ըմփիւռքահայ այն բոլոր գրողները, որոնք հայերէնով գրուած թատերգութիւն մը, կամ թատերգութիւններու վիւնէթ մը, – կը ներկայացնեն դատակազմին:

Բ) Ներկայացուած թատերգութիւնը պէտք է անտիպ ըլլայ, մեքենագրուած կամ համակարգիչի վրայ չարուած, երկու օրինակով:

Գ) Մրցանակի արժանացած թատերգութեան նիւթական պարգեւը 3000 ամերիկեան տոլար է: Երկին հրատարակութեան ծախքերը կը հոգացուին հիմնադրամին կողմէ՝ իրրեւ «Վահրիճ եւ Վերժին Ձէրէճեան Թատերգութեան Մրցանակ»ի մասնեաշար:

Դ) Երկերը հասցնելու պայմանաժամն է 2003 Սեպտեմբեր 30:

Ե) Դատակազմի անդամներն են. Վերժին Ձէրէճեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Տոքթոր Արմենակ Եղիայեան, Պէպօ Սիմոնեան, Պերճ Ֆազլեան:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ
«ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐԷՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին.
Vergine Djeredjian
P.O.Box 510, Beirut—LEBANON

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր. 1929)
Երեք բաժնով

Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ երիտասարդ մը, արհեստով ոսկերիչ աշխատանք կը փնտռէ, նաեւ այլ ճիւղի մէջ
Դիմել՝ Պ. Կարէնի
06 _ 24 – 27 – 94 – 75

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 8
JEUDI
8 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.683

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.683

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԱՄՆ ՇԱՐԺՄԱՆ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԹԱԼԱՆԻՆ ԴԷՄ

Որպէս քննադատուած իրենց կրա-
տրական դիրքին համար, Ամերիկացիք
որոշած են գործի անցնիլ եւ պայքարիլ
թալանին դէմ, որ աւեր գործեց Պաղ-
տատ: Այս յանձնառութիւնը ստանձնեց
Արդարութեան նախարարը՝ Ճոն Աշքրոֆթ
(Լիոնի մէջ), որ յայտարարած է նաեւ
թէ.- «Թալանն ու կողոպուտը գործուած
են, չատ հաւանաբար, ոճրագործական
կազմակերպուած խմբակներու կողմէ:
Եթէ նոյնիսկ ոճրագործները, որոնք այդ
կողոպուտները գործած են, յայտնած են Ի-
րաքի սահմաններէն դուրս հանել առար-
կաները, պէտք է դիտնան որ արդարա-
դատութենէն չեն ազատիր»: Լիոնի կալ-
ւ – հռոմէական թանգարանին տնօրէնը,
որ նաեւ Հնաբանութեան Փոլին տնօրէնն
է, ժագ Լաֆարկ, քալ ծանօթ է Պաղ-
տատի թանգարանի 32 դուցասրահներուն
եւ դուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէր
ի մօտոյ Լիոնի մէջ: Իրեն համար, ամէ-
նէն կարեւորն այն է որ ցանկը դտնուի:
Ինք տեսած է, ձեռնագիր թղթիկներ են
եւ լսած է որ փճացուած են: Ան դեռ
աւելցնէ. – «Մէկ միլիոն տոլար տալով
է, որ ամերիկեան իշխանութիւնները
կրնան մոռցնել տալ, որ այդ կողոպուտ-
ը գործուեցաւ իրենց քիթին տակ եւ
դինուորները չշարժեցան իսկ ի տես թա-
լանին»:

*
**

Ս. Հիւսէյնի ընտանիքին կամ վարչա-
կարգին անդամները չուրջ 900 միլիոն
տոլար չորթած են իրաքեան կեդրոնական
Դրամատան մնտուկներէն:

*
**

Ֆրանսա կ'ամբաստանուի որ կեղծ ան-
ցագրեր չնորհած է իրաքցի պատասխա-
նատուներու, որոնք երկրէն փախուստ
տալ կ'ուզէին: Այս ամբաստանութիւնը
տեղ գտած է «Ուաշինկթըն Թայմզ»ի մէջ,
որ կը գրէ թէ անոնք բաշխուած են Սու-
րիա, բայց, չի ճշդեր ոչ անունները, ոչ
թիւը: Ուաշինկթընի Ֆրանսայի դես-
պանատունը վճռապէս հերքած է, չեչտե-
լով թէ ոչ անցագիր, ոչ ալ վիզա տըր-
ած է ոեւէ մէկուն:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ա Ղ Ա Վ

Ֆր. ՀՈԼԱՆԴ այլեւս վստահ կրնայ
ըլալ որ կը վերընտրուի Ընկերվարական
կուսակցութեան գլուխը քանի մը օրէն,
երբ Մայիս 16–էն 18, Տիժոնի մէջ
գումարուի կուսակցութեան համա-
գումարը: Արդարեւ, իր բանաձեւը
ապահովեց չարքայիններու ձայներու
62%–ը, մինչ Էմմանիւէլլիի եւ Ժ.-
լ. Մելանչոնի «Նոր աշխարհ»ը հազիւ
17,2%–ի կը հասնի եւ Մոնթպուրի «Նոր
ընկերվարութիւնը»՝ 16%–ի: Այսուհան-
դերձ, կարգ մը դաշնակցութիւններ կըր-
նան ղեկավարուիլ Հոլանտի հակառա-
կորդներուն կողմէ:

Ժ. ՇԻՐԱՔ, Մայիս 6–ին, հեռաձայնած
է Թ. Պլէրի չնորհաւորելու համար իր
յինամեակը եւ իր չնորհաւորութեան
հետ, որպէս տարեդարձի նուէր 6 չհ

Մութոն–Ռոչիլտ 1989 դրկած է, այսինքն
Պորտոյի ամէնէն ընտիր գինիներէն մէկը:

Ալժերիոյ նախագահը՝ Պութեֆլիքա
Ահմետ Ուահիան նշանակեց որպէս վար-
չապետ: Ծագումով Քապիլիայէն է, ուր
սակայն ամէնէն անժողովրդական դէմքն
է եւ արդէն «աղտոտ գործերու մարդ»ու
համբաւ ունի:

ՈՒԱԼԹԸՐ ՍԻՍՈՒԼՈՒ, Մանտելայի
ընկերը եւ ամէնէն բուռն պայքարողնե-
րէն մէկը Ափարթհէյտի դէմ, մեռաւ 90
տարեկանին Գափ (Հարաւի Ափրիկէ):
Զինք ընորոշող որակումներն էին՝ «Ազ-
ատագրման պայքարի ուղեղը», «Երկրին
իմաստունը», եւլն., եւլն.:

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՔԱՏԱՊԸ կը չարունակէ
աւեր գործել Զինաստան, որ գլխաւոր
օճախը կը մնայ, Վիէթնամ եւ Գանատա
կրցած են հակակշռել կացութիւնը, մինչ
երկրորդ պարագայ մը յայտնաբերուած է
Ֆրանսա: Այս վերջինը մաս կը կազմէր
խումբի մը որ Նանքին գացած էր եւ վե-
րադարձաւ Մայիս 2–ին: Ֆրանսայի այն
երկու անձերը, որոնք վարակուած են,
կը խնամուին Նոռ–Փա–տը–Գալէ: Հի-
անդութիւնը կը պահէ իր խորհրդաւոր
բնոյթը եթէ նոյնիսկ կարելի եղած է կա-
սեցնել համաճարակին տարածումը: Փա-
րիզի 13–րդ թաղամասը, ուր համախըմ-
բուած են Զինացիները, բոլորովին կղզի-
ացած է եւ առեւտրականները չուարած
են: Կորսնցուցած են իրենց գործառնու-
թեան 30%–ը:

ՇԱՐՈՆ տրամադիր է հանդիպելու Պա-
ղեստինեան Իշխանութեան նոր վարչա-
պետին, բայց խաղաղութեան համաձայ-
նութեան մը համար հարկ է որ Պաղես-
տինցիները հրաժարին դաղթականներու
Իսրայէլ վերադարձէն:

ՔԱՊՈՒԼի մէջ (Աֆղանիստան) Ամե-
րիկացիներուն դէմ ցոյցեր տեղի ունե-
ցած են Մայիս 6–ին, ինչ որ առաջին
անգամն է որ կը պատահի Թալիպաննե-
րու տապալումէն ի վեր:

ԻՏԱԼԻԱ որոշեց տօնել Ցովհ.–Պօղոս
Բ.ի քահանայապետութեան 25–ամեակը
25 տօնակատարութիւններով, կազմա-
կերպուած համայն աշխարհի մէջ: Ցով-
հաննէս–Պօղոս Բ. պապ ընտրուած է 1978
Հոկտ. 16–ին եւ պաշտօնի գլուխ անցած
Հոկտ. 22–ին: Առաջին տօնակատարու-
թիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12–
ին, Գրազովիա եւ վերջինը Հոկտեմբե-
րին, Հռոմ:

ԱՊՐԻԼԻՆ յանցագործութիւնը նուա-
զած է Ֆրանսայի մէջ 7,25% համեմա-
տութեամբ, բաղդատմամբ 2002 Ապրի-
լին, ըստ Ներքին նախարարութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական մարզի գործա-
դուլի եւ ցոյցի տարողութիւնը, Մայիս 6–
ին չունեցաւ նախորդներու ծաւալը: Կը
թուի որ չարժումը կը սպառի, թէեւ ան-
թականները որոշած են կրկին փողոց իջ-
նել Մայիս 19–ին: Ամէնէն բազմամդամ
ցոյցը, որ փարիզ տեղի ունեցաւ, 15
հազար հոգի համախմբած էր:

1945 ՄԱՅԻՍ 8–Ի ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին
առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգ-
շաբթի (Ուրբաթ, Մայիս 9–ի թիւ): Մեր
յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ – Կիրակի, Մայիս
10 / 11:

ՎՈԼՖՈՎԻՑԻ ՍՈՒՐ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՍՑԷԻՆ

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարին
խորհրդականը Փօլ Վոլֆովից հարցազը-
րոյց մը տուած է «Սի – էն – էն Թիւրք»
կայանին ու իրաքեան տագնապին չրջա-
նակին մէջ արժեւորած երկու երկիրնե-
րու յարաբերութիւնները:

Ծանօթ է որ Թուրքիա արտօնութիւն
չտուաւ Ուաշինկթընի որ իր տարածքէն
զինուոր փոխադրէ Իրաք, պատերազմին
մէջ հիւսիսային ճակատ մը բանալով:
Ամերիկացի դիւանագէտը այդ կեցուած-
քը նկատած է թրքական բանակին հեղի-
նակութեան տարացումին, իսկ Թուրք
կառավարութեան Իրաքի իրականութիւ-
նը չկարենալ ըմբռնելուն փաստը: Թե-
լադրած է որ Անգարա Իրանի եւ Սու-
րիոյ հետ իր յարաբերութիւններով «կա-
տարեալ համաձայնութեան» մէջ ըլլայ
ԱՄՆ–ու այդ երկիրներուն նկատմամբ
վարած քաղաքականութեան հետ: Ուշած
է նաեւ որ Թուրքիա Հիւսիսային Իրաքի
մէջ իր ընթացքը համակարգէ ԱՄՆ–ու
տարած քաղաքականութեան հետ:

Վոլֆովից ետք է տակաւին թէ այլ-
եւս հին կարեւորութիւնը կորսնցուցած է
Ինճիրլիքի իրենց խարիսխը եւ թէ իրենք
չեն ուզեր դտնուիլ տեղ մը ուր անբաղ-
ձալի են: Նոյնիսկ, վստահ չենք, ըսած
է, թէ այդ խարիսխը կը պահուի որպէս
կարեւոր կէտ մը:

Ամերիկացի խորհրդականը յստակօրէն
չեչտելով որ Թուրքիա սխալ ըրած է ամ-
բողջովին չվճուելով իրենց կառքին, դի-
տել տուած է որ եթէ Անգարա չմերժէր
իրենց պահանջները, կրնար անտեսական
չատ աւելի մեծ օժանդակութիւն ստա-
նալ, իսկ Հիւսիսային Իրաքի մէջ կացու-
թիւնը աւելի կարճ ժամանակէն կայու-
նացած կ'ըլլար:

Վոլֆովից իր խօսքերը աւարտած է
ըսելով որ Թուրքիա պէտք է ընդունի թէ
սխալած է եւ մտածէ թէ ինչպէս կրնայ
ասկէ ետք առաւելագոյն չափով օգնա-
կան ըլլալ ԱՄՆ–ու:

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՉԵՆՔ ԶԳՏԻՐ» Կ'ԸՍԷ fիւրs ղեկավարը

Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակ-
ցութեան ղեկավարը Մասուտ Պարզանի
որ Իրաքի նոր վարչութեան ինը հոգինոց
կազմին պիտի մասնակցի, պատասխա-
նած է Թրքական լրատու գործակալու-
թեան մը հարցումներուն: Ըսած է թէ
քրտական ապահովութեան յատուկ ուժե-
րը – փէշմէրկաները – այլեւս գոյութեան
իմաստ չունին եւ պիտի միանան Իրաքի
ազգային բանակին. այդ մասին ներկա-
յիս բանակցութիւններ կը տարուին:

Ինչ կը վերաբերի անկախ Քիւրտիստա-
նի մը վարկածին, Պարզանի կը ժխտէ
նման նպատակ: «Քիւրտերու անկախու-
թեան ձգտումին մասին պնդումը Անգա-
րայի սխալ հաշիւներէն մէկն է: Փորձը
ցոյց տուած է թէ դաշնակցային կառոյ-
ցը չատ հարցերու լուծում բերած է»
ըսած է ան:

Պարզանիի համաձայն, Քիւրտերը Ի-
րաքի ընակչութեան 25%–ը կը կազմեն.
Թիւրքմէնները 6%–ը, քրիստոնեաները
3%–ը, մնացեալը Արաբներէ կը բաղկա-
նայ:

Քիւրտ ղեկավարը խօսելով Թուրքիոյ
հետ իրենց յարաբերութիւններուն մա-
սին, կ'ըսէ թէ իրենք սպառնալիք չեն
Թուրքիոյ համար, թէ տարիներով միաս-
նարար պայքարած են փՔԿ–ի դէմ:
Ներկայիս յարաբերութիւնները բնակա-
նոնացման փուլէ մը կ'անցնին ու իրենք
Իրաքի վերակազմութեան մէջ զօրավիգ
պիտի ըլլան որպէսզի Թուրքիա արժանի
բաժինը ունենայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 6 / 7)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Հայ Դատի երեւանեան խորհրդաժողովին
բացումը կատարուած է Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի
անդամ Կարօ Արմէնեանի կողմէ, ապա
ներկաները ողջունած է նախագահի աշ-
խատակազմի ղեկավար Արտաշէս Թու-
մանեան: Ան ըսած է թէ նախագահ Ռ.
Քոչարեանի նախաձեռնութեամբ, Հա-
յաստանի արտաքին քաղաքականութեան
օրակարգին առաջնային հարցերէն է ցե-
ղասպանութեան եւ Հայ Դատի պաշտ-
պանութեան խնդիրը:

Խորհրդաժողովի Բ. օրը «Հայաստանի
արտաքին քաղաքականութիւնը եւ Հայ
Դատի խնդիրները» նիւթով ելոյթ ունե-
ցած է Վ. Օսկանեան: Ցօսելով Թուրքիոյ
կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման մա-
սին, ըսած է թէ Թուրքիոյ մէջ որոշ նո-
րութիւններ կան, ինչպէս՝ երկխօսու –
թեան փորձերը, «ցեղասպանութիւն» բա-
ռին ազատ գործածութիւնը, եւ այլն:

Ելոյթէն ետք, պատուիրակները ուշած
են դիտնալ թէ ի՛նչ է Հայաստանի կեց-
ուածքը՝ Եւրոպական Միութեան Թուր-
քիոյ անդամակցութեան եւ Գերմանիան
որպէս Հայերու ցեղասպանութեան մեղ-
սակից երկիր, դատապարտելու մասին:
Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Թուրքիոյ ան-
դամակցութիւնը Եւրոպայի մտածելիքն
ու որոշելիքն է: Ինչ կը վերաբերի
Գերմանիոյ, եթէ պատմութիւնը կը վկա-
յէ որ մեղսակիցներ կան, պէտք է ըսել,
սակայն, առանց մոռնալու քաղաքակա-
նութեան ու դիւանագիտութեան հար-
ցերը:

Խորհրդաժողովին ընթացքին արտա-
յայտուած է նաեւ ցեղասպանութեան
հարցով միջազգային դատարան դիմելու
եւ Թուրքիան դատի տալու հեռանկարը:
Նախարարը ըսած է թէ որեւէ նիւթով
դատարան դիմել կը նշանակէ չահելու
50% հաւանականութիւն ունենալ: Մինչ-
դեռ, ցեղասպանութեան մասին հարկ է
համազգային համախոհութեան հասնիլ.
նոյնիսկ Հայաստան պէտք չէ այդ վտան-
գին ընդառաջէ: Արդէն, աւելցուցած է
նախարարը, գործնական ձեւով կարելի
չէ Թուրքիան դատի տալ: Հայաստան
նման քայլ կրնայ առնել միայն Լա Հէյի
դատարանին կանոնադրութեան չրջա-
նակին մէջ, սակայն, երկու երկիրներէն
ոչ մէկը այդ կանոնադրութեան համա-
պատասխան յօդուածը ստորագրած է:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մայիս 5–ի
հրամանագրով Աչոտ Քոչարեան նչա-
նակուած է նախագահի մամուլի քար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՆՉԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Ապրիլ 24–ի տարելիցը անհամար նշումներու, ելոյթներու, յօդուածներու, արարողութիւններու նիւթ եղաւ նորէն: Այս բոլորը անդամ մը եւս, չսահմանափակուեցան հայկական շրջանակով: Օտար քաղաքական դէմքեր անդրադարձան օրուան իմաստին, կոչ ուղղեցին Թուրքիոյ որ վերջապէս ընդունի իր պատասխանատուութիւնը: Անոնցմէ ոմանց համար կատարուածը բացայայտօրէն ցեղասպանութիւն էր, երկրին քաղաքականութիւնը այդ սահմանումը ընդունած ըլլալով, ինչպէս օրինակ Ֆրանսան. ուրիշներ անդամ մը եւս պատկեցան տղբերդութեան, դժբախտութեան նման եզրերու չուրջ:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ հետաքրքրական ու մտածել թելադրող երեւոյթ էր տեսնել ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին ծաւալուն յօդուած մը, որ լոյս տեսած է Ապրիլ 24–ի օրն իսկ, ռուսական մամուլի հեղինակաւոր անուններէն «Իզվեստիա»յի մէջ: Աւելի՛ն. յօդուածին հեղինակը հայ մըն է, Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահ Արա Աբրահամեանը. ան ոչ միայն կը չեշտէ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին անհրաժեշտութիւնը եւ այդ քայլը առնելու կը հրաւիրէ Անգարան, այլեւ՝ որպէս պահանջատէր կողմ, կ'ընէ չօշափելի առաջարկներ:

Ռուսական թերթին Ա. էջին վրայ տեղ գտած յօդուածը թարգմանաբար լոյս տեսած է «Ազգ» օրաթերթին մէջ ալ:

Գրութիւնը բաժնուած է չորս պլուխներու. առաջինը որ խորագրուած է «Ի՞նչ կը նշենք այսօր» կ'ընէ հակիրճ պատմական մը. ոճիրը քաղաքական նպատակ կը հետապնդէր, ջնջելու համար համաթրքական ծրագրին իրականացման խոչընդոտ հայ ժողովուրդը: Իսկ այդ ծրագիրը թիրախ ունէր նաեւ Ռուսաստանը: Կ'ըսուի նաեւ թէ ոճիրը անպատիժ մնացած է, իսկ այդ պարագան թելադրական ընոյթով ներկայացաւ Հիթլէրի, անոր յետագայ ծրագիրներուն պատրաստութեան մէջ:

Երկրորդ պլուխը ունի «Ինչո՞ւ չենք կրնար մոռնալ այս ոճրագործութիւնը» խորագիրը. հոս, նախ անդրադարձ մը կայ հին վէրքերը չքերթելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումի պայքարէն ետ կենալու յորդորներուն. անոնք կը տրուին Թուրքիոյ զօրակիցներուն կողմէ որոնք կը պատճառաբանեն որ այդ պայքարը կը խոչընդոտէ դրացի երկիրներու քարեկամական յարաբերութիւններու հաստատումը: Կ'ըսուի նաեւ թէ այդ տեսակէտը կողմնակիցներ գտած է Հայաստանի մէջ ալ:

Նոյն պլուխին մէջ կ'ուղղուի ծանրակշիռ հարցումը որուն պատասխանը բարդ է ու մեծ բծախնդրութեան, լրջութեան կարօտ: «Մենք, ի վերջոյ, պէտք է ճըշդենք մեր կեցուածքը թէ բացի պատմական արդարութեան յաղթանակէն, ցեղասպանութիւնը ընդունելու մեր պահանջով ի՞նչ կ'ակնկալենք Թուրքերէն: Հայերու ո՛ր իրաւունքներուն վերադարձին վրայ կը պնդենք»:

Այս հարցումներուն ինք, հեղինակը կը պատասխանէ նկատի առնելով կատարուածէն ի վեր անցած երկար ժամանակը: Կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան հետեւանքներուն դարմանումը որպէս էթնիք եւ քաղաքական եղելութիւն պէտք է ընդունուի: Այսինքն, մեկնելով ներկայի քաղաքական վիճակէն, կարելի չէ մտածել Ուիլսընի որոշումին եւ Արեւմտահայաստանի ցեղային փոփոխութեան մասին: Բայց Թուրքիա պէտք է ընթացք տայ որ հայ գաղթականները իրենց հողերը վերադառնան. օգնէ առոր: "Հաւանօրէն ԱՄՆ, Ֆրանսա, Ռուսաստան եւ այլուր իրենց համար Բ. հայրենիք ստեղծած Հայերը ամբողջութեամբ չէ որ պիտի փափաքին վերադառնալ: Բայց Թուրքիա որպէս իր պարտքին գիտակցութեան տէր պետութիւն, գոնէ պէտք է Հայերուն ետ տայ Անին եւ Արարատը":

Բ. պահանջը կը վերաբերի հայկական հարստարապետական արժէքներու պահպանման: Ասկա կը չեշտուի թէ միայն Թուրքերու ղէմքը եւ կատարուածին միջազգային դատապարտումը կրնան երաշխիք ըլլալ որ Թուրքիա կրկին ցեղասպանութեան չի դիմեր իր քաղաքական հարցերը լուծելու համար:

Ա. Աբրահամեան կը հաւատայ որ ուշ կամ կանուխ Թուրքիա կը հետեւի Գերմանիոյ օրինակին: Որքան չուտով ըլլայ ատիկա, այնքան լաւ կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար: Իսկ այն պետութիւնները որոնք տակաւին չեն ընդունած ցեղասպանութիւնը, պէտք է դիտուին որպէս ոճիրին մասնակից կամ գործակից:

Նոյն գլուխին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ նիւթական հատուցումն ալ: Թուրքիա փաստը տալու համար որ մարդկային իրաւունքները կը յարգէ, պէտք է պատրաստակամ գտնուի նիւթական հատուցումի: Նաեւ, Հայերու նըկատմամբ իր հին քաղաքականութեան կրկին չդիմելու երաշխիք տայ, հրաժարելով Ադրբեջանի հետ ռազմաքաղաքական դաշինք կնքելէ:

«Ցեղասպանութեան հետեւանքներուն դարմանումը համահայկական խնդիր է» գլուխը կը չօշափէ նիւթին համահայկական տարողութիւնը, կ'ըսէ թէ 1915–ը կործանարար եղած է հայութեան պատմական ճակատագրին համար: Միւս կողմէ, Թուրքիա քաղաքական եւ դիւանագիտական լայնածաւալ աշխատանք կը տանի, խուսափելու համար ճանաչումէն: Մեծամեծ գումարներ կը ծախսէ նոյն նպատակին: Իսկ մենք, Ա. Աբրահամեան համոզուած է որ չենք օգտագործեր մեր բոլոր կարելիութիւնները: Ատոր համար հարկաւոր է մեր ընդհանուր ուժին միաւորումը: Բան մը որ նպատակներէն մէկն է Համաշխարհային Հայերու Միութեան ստեղծումին. իսկ այդ միութեան ստեղծումը առաջնային ծրագիրն է Արա Աբրահամեանի որ բազմաթիւ անգամներ հանդէս եկած է այդ մասին, հարցազրոյցներով, ելոյթներով:

Յօդուածին վերջին բաժինը կը կրէ «Ճանաչումի նոր փուլ» ենթախորագիրը. հեղինակը հոն կը յիշէ ցեղասպանութեան ճանաչումի պաշտօնական յայտարարութիւնները ունեցած, դատապարտած զանազան երկիրներու ղեկավարները, ղեկավար առեւանները: Նիւթ կ'ընէ Նիւ Եորքի Աղդարարութեան միջազդային կեդրոնին որոշումն ալ թէ 1915–ին կատարուածը ունի ցեղասպանութեան բոլոր յատկանիշերը որոնք հաստատած են ցեղասպանութեան համաձայնագրով: Այդ թուականէն եւք, կը զրէ թէ ցեղասպանութեան միջազդային ճանաչումը անխուսափելի է: Այսուհանդերձ, կը չեշտէ թէ «հարցին վերջնական լուծում կրնայ տալ միայն Թուրքիոյ դիրքորոշումը, աւելի պատրաստակամութիւնը՝ պետական մակարդակով լուծելու այս խնդիրը, միջազգային իրաւունքի հիմերով»:

Ա. Աբրահամեանի ստորագրութեամբ ըսուածներէն աւելի կարեւոր է երեւոյթը որ նման նիւթի մը առաջին էջէն տեղ յատկացուցած է ռուսական ծանօթ օրաթերթը: Որքա՞ն է ատոր մէջ ցեղասպանութեան գոհերու յիշատակը յարգելու, պատմական չարունակուող անարդարութիւնն մը մատնանիշ ընելու ձգտումը, եւ որքա՞ն՝ կատարուած յղումին քաղաքական կշիռը: «Իզվեստիա»յի նման մամուլի օրկան մը երբ այս միջուկով դըրութիւն կը հրատարակէ, անշուշտ նկատի առած է Անգարայի համար անոր կըրելիք իմաստը: Հետաքրքրական է որ դոնէ Թուրք մամուլին մէջ միայն քանի մը տողով արձագանգ գտաւ ան, քիչ մը հեգնական չեշտով. Թրքական թերթերը գրեցին որ Հայերը Արարատն ու Անին կը պահանջեն:

Ինչ կը վերաբերի Ա. Աբրահամեանի ըսածներուն, նախ, քաղաքական ազդակի դերին մասին մտածել կու տայ վանթրքական վտանգին Ռուսաստանի դէմ ալ ուղղուած ըլլալուն մասնանշումը: Մնացածին մէջ ընդհանուր առումով ուշադրաւ նորութիւն չկայ, եթէ մէկդի ձգուի Ուիլսընի որոշումին կամ Արեւմտեան Հայաստանի էթնիկական փոփոխութեան մասին «խօսք չի կրնար ըլլալ, ներկայի բաղաքական պայմաններէն մեկնելով»ը: Իսկ Թուրքիոյ ուղղուած «պէտք է»ներու չարքը, – հայ գաղթականներուն վերադարձին օդնել, հայկական յուշարձաններուն չէնսաեղ, ցեղասպանութեան զոհերուն հատուցում տալ, անցեալի ամօթ մը մաքրելու չահադրդռուիւն–, քիչ մը կուսակցական ճառերու կաղապարները յիշեցնող քաներ են որոնք հաւանաբար ոչինչ կ'ըսեն Անգարայի: Ան 88 տարիէ ի վեր բաւական վարժուիւն ունի առանց դժուարութեան մարսելու նոյնիսկ աւելի պարտաւորեցնող յղումներ: Մանաւանդ որ Ա. Աբրահամեան – գոնէ տակաւին – քաղաքական հանգամանքի տէր մէկը չէ, որպէսզի լսածը անկախ պարունակածէն, այդ բնոյթով լսելի ըլլայ Թուրքիոյ: Ան Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահն է. ճիշդ է, կը ձգտի Հայերու Համաշխարհային Միութեան մը, որուն կ'ըսէ թէ ստեղծումի ազդակներէն է Հայկական հարցին կարգաւորումին համար ուժերու համախմբումը: Վերջին չրջանին անոր անունին կապուած չէ յաստանի վարչապետութեան հաւանականութեան մասին ալ կը խօսուի: Վերտահաբար, կացութիւնը կը յստականայ ամսուան 25–ի երեսփոխանական ընտրութիւններէն ետք. գլխաւոր հարցը այդ ուղղութեամբ այն է որ իրեն զօրակից ՀՌԱԿ–ը (Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն) կ'ունենա՞յ քէէներու բաւարար տոկոս մը որպէսզի այդ պաշտօնին թեկնածուներուն մէջ տեղ դրաւէ ինք: Այլ խնդիր մըն ալ այն է որ դրաւելով նման դիրք, Ա. Աբրահամեան կը ստորագրէ՞ նման էջ մը:

Ամէն պարագայի, իր կրկնութիւններով, զգացականներով հանդերձ, ուշադրաւ է Ռուսաստանի մայրաքաղաքին Անգարայի ուղղուած նման յղումի մը երեւոյթը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՃԵԱՆ

Արցախեան հատվածի

«ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՐՏՔ Է, ԹԷԿՈՒԶ ԵՒ ԱՅՆ ԱԿՆԹԱՐԹ ԼԻՆԻ»

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

2002թ., Փետրուարի 16

Արեւ, չարունակ արեւ, եւ ոչ մի փաթիլ ձիւն... Ու յանկարծ երկինքը մըթնեց, ուժեղ քամի բարձրացաւ ու ձիւն տեղաց... Ցետոյ բուք սկսուեց, ձիւնախառը, ցուրտ օդը մարդկանց կուչ ածեց, համախմբեց...

Սակայն մշակոյթի տան ընդարձակ հրապարակում տեղ չկար. Արթիւր Մկրտչեանի յուշակոթողի բացումն էր այսօր՝ նրա ծննդեան օրը:

...Այս հրապարակում, ուր ձիւնն ու ցուրտն արհամարհելով հաւաքուել են Հադրութցիները ու հարեւանները գիւղեր, Արթիւր Մկրտչեանը բազմաթիւ անդամ է ելոյթ ունեցել, խօսել մարդկանց հետ, բացատրել Արցախի ազդային–ազատագրական պայքարի էութիւնը, Մայր Հայաստանի հետ վերամիաւորուելու անհրաժեշտութիւնը, յուսադրել մարդկանց, երբ նրանք ընկել են յուսահատութեան դիրքը, յոյս ու հաւատ քարոզել ազատ, անկախ ու երջանիկ ապագայի հանդէպ: Եւ երեւոյս հաճելի էր, որ սրբավայրը էր ընտրուած այս հրապարակը. նրա ու հաւաքուածներից իւրաքանչիւրի համար հարազատ հրապարակը: Այդ հանդիսաւոր ու յիշարժան օրը Արթիւր Մկրտչեանի յուշակոթողի առաջ երդում ունեցան ՀՁԴ երիտասարդական միութեան անդամ մի խումբ տղաներ ու աղջիկներ:

Որդու յուշակոթողին այցի եկաւ նաեւ մայրը՝ Լիւսիա Բադասեանը, եւ ալիկոծուեց մարդկանց հոգիները: Նա այդպէս էլ չհաշտուեց որդու բացակայութեան հետ եւ փնտռում է նրան ամէնուրեք, ամէն տեղ, որտեղ մնացել են նրա ոտնահետքերը, որտեղ թողել է իր մատնահետքերը, ժպիտը, հայեացքը: Ու միշտ սպասում՝ ամէն օր, տարուայ իւրաքանչիւր եղանակի հետ, հաւատում է մօր իրաւունքով, մօր հաւատով..

2003թ. Փետրուարի 16

Ուխտաճոր դիւղի դպրոցը, որտեղ սովորել է Արթիւրը, լիուերնացիոնալ էր սովորում էին Հայեր ու Թուրքեր: Թուրք Արիֆը մի օր դասամիջոցին վիճաբանութեան ժամանակ Արթիւրին ասաց.

– Էս դպրոցը մերն է, թոյլ ենք տուել, որ դուք էլ սովորէք:

Արթիւրը զայրացել էր.

– Տօ, չուն, էս դպրոցը հազար տարուայ պատմութիւն ունի, դուք վերջերս եկաք, մի կարգին տուն էլ չունէք, ապրում էք էշի ու ոչխարի հարեւանութեամբ: Դուք տա՞ռ ունէք, որ դպրոց ունենաք, ձեր պատմութիւնը Ալիեւով սկսում է, նրանով էլ վերջանում: Երբ չունէք, ախր ո՞նց էք յ՛ունենում...

...Այդ օրը թանգարանում հաւաքածոները չատ բան իմացան Արթիւր Մկրտչեան մարդու, նրա պատանեկութեան, երազանքների, ձգտումների մասին:

Արթիւրի ծննդեան 44–ամեակն էր, թէ կենդանի լինէ՛ր...

Ասում են հերոսները ծնւում են ճիշդ ժամանակին, ճիշդ տեղում: Մեղմաբարոյ, համեստ, ազնիւ, սկզբունքային... ահա նրա էութիւնը: Նա, որ ծնուեց ու մեծացաւ դիզակցու ազնիւ ընտանիքում եւ ապրեց մի կարճ, սակայն պատուաբեր կեանք, եւ դարձաւ մեր հպարտութիւնը:

...ԱՐԹԻՒՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Ասում են՝ կեանքը պարտք է, թէկուզ եւ այն ակնթարթի լինի: Այդն այդ վեհ յանուն ուրիշների ապրեց իր կեանքը եւ իմաստալից անցաւ ճակատագրով իրեն մատնանշուած ուղին: Անցաւ, սակայն մնաց իր ճանաչողների յիշողութիւններում, կարօտներում: Ապրեց պատմութիւն կերտելով ու յաւիտեանս մնաց այդ պատմութեան չմամրող էջերում:

2001թ. Ապրիլի 13

...Թեթեւ անձրեւում էր, բայց ոչ ոքի մտքով չէր անցնում անդամ հեռանալ. անձրեւն ի՞նչ է, որ կարողանար սառեցնել մարդկանց կարօտից ու յիշողութիւններից ջերմացած հոգիները. Հադրութցիները եկել էին իրենց երախտիքի տուրքը մատուցելու մի մարդու յիշատակին, ով իր ճանաչողների յիշողութիւններում մնաց որպէս կրքոտ հայրենասէր, զտարիւն արցախցի, ազնիւ ու մաքուր մարդ: Նրան, ով դեռ չատ երիտասարդ տարիքում նաեւ ի՛ր ուսերի վրայ կը վերցնէր Արցախեան ազատագրական չարժումը, այնուհետեւ կը քայլէր պատերազմի փշոտ ճամբաներով, ապա կը ստանձնէր ԼՂՀ Գերագոյն Խորհրդի առաջին նախագահի պաշտօնն ու... յաւիտեան կը մնար Հադրութցիների համար՝ «ՄԵՐ ԱՐԹԻՒՐԸ», հասարակայնութեան համար որպէս արժանի քաղաքացի՝ Արթիւր Մկրտչեան: Այդ օրը՝ Ապրիլի 13–ին, Արթիւրի մահուան տարելիցի նախօրեակին, նրա անունը կրող պատմաերկրագիտական թանգարանի սրահում հանդիսաւոր իրադրութեան մէջ բացուեց նրա կիսանդրին:

Մարդկային հոսքն անվերջ էր. յուզուած, խորհրդաւոր...

Պէտք էր տեսնել տիկին Գոհարի հայեացքը, լսել նրա խօսքերը. «Աստ երէկ էր, որ Հադրութից դուրս եկանք: Զգիտեմ, ինչով բացատրել դա. գո՞ւցէ նրանից է, որ ես հոգով միշտ այստեղ եմ եղել, միշտ կապուած եմ եղել Հադրութին, քանի որ Ղարաբաղը Հադրութով սիրեցի, ու ցանկացած յուշ կապուած է Հադրութի հետ: Եւ ուրախ եմ, որ այստեղ եմ, եւ տխուր, որ մենակ եմ նորից Հադրութ եկել: Բայց մխիթարեցնում է այն հանգամանքը, որ Հադրութցիները չեն մոռանում այն մարդուն, ոչ թէ որպէս երկրի նախագահի, այլ որպէս հայրենակցի, ով իր ամբողջ կեանքը, իր գործունէութիւնը նուիրեց միայն Ղարաբաղի բարօրութեանը: Ես այստեղ ինձ ոչ թէ հիւրի, այլ տանտիրոջ նման եմ զգում, քանի որ ինքս էլ միշտ էս ինձ Հադրութեցի եմ համարում: Ես Հադրութով ու Հադրութցիներով սիրեցի Ղարաբաղը, ու այն կապը, որը միշտ էս ինձ կապում է Ղարաբաղի հետ, դա Հադրութցիների չնորհիւ է...»:

ժամանակին, պատմութեան կանչով: Իսկ մենք ուզում ենք հաւատալ, որ նրանք մի-մի ապագաներ են, որ մի օր ելել ու գնացել են անչէջ հուրը բերելու ու... մի քիչ ուշացել են, պարզապէս ուշացել են... եւ գալու են, գո՞ւցէ տարուայ 13-րդ ամսին՝ յաղթած եօթգլխանի վիշապին, յոգնած, բայց երջանիկ...

Իսկ մենք մինչ այդ միշտ կը յիշենք նրանց, նրանց չարքերում եւ Արթիւր Մկրտչեանին՝ իր ուխտատեղի Ուխտաձորով, իր սիրելի Գոհարով, իր սեւաչէ մանուկներով, ու հայրենի ձորերի պէս խոյն ու անպարփակ հոգով:

Ա. Վ.

*
**

Հեղինակին մասին. –

Արփի Վանեան (ծն. 1977) հաղորդութեան երիտասարդ լրագրող մըն է. Հաղորդութեի չրջանային վարչութեան «Դիզակ» պաշտօնաթերթին խմբագրի տեղակալը: Նաեւ արձակագիր. Հրատարակութեան ընթացքի մէջ է անոր «Պատմուածքների ժողովածու»ն: Անդամ է Արցախի Գրողներու Միութեան:

Արցախի այդ հեռաւոր անկիւնէն ան համացանցի միջոցաւ կապ հաստատեց խմբագրութեանս հետ, ծանօթացնելով իր անձն ու «Դիզակ»ը, ղրկելով գրութիւններ:

Ա. Վանեան, ինչպէս կը գրէր, այն սերունդէն է, որուն մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը զուգադիպած են Արցախեան չարժումին, ապա պատերազմին: «Այդ տարիների ընթացքում ես իմ ընտանիքի հետ միշտ Հադրութում էի, հայրս ու եղբայրներս պատերազմի դաշտում էին: երկու անգամ հրետակոծութեան է ենթարկուել եւ հիմնայատակ փլուել իմ հայրական օճախը, բայց այդ բոլոր փորձութիւնները չկարողացան ընկճել, ստիպել որ թողնենք մեր ընտանիքը: Ընդհակառակը, այդ ամէնը Է'լ աւելի մեծացրեց սէրը հայրենիքի հանդէպ, հաւատը, որ ամէն ինչ լաւ կը լինի, որ պագան խոստումնալից է» կ'ըսէ ան:

Այսօր ուրախ է որ 1934-ին հիմնուած «Դիզակ»ը, 1992 – 93-ի ընդմիջումէն, խմբագրութեան կազմէն զոհեր տալ եւ, կը վերհրատարակուի: Երկրաշարժեայ թերթը կը հասնի մինչեւ ամենահեռաւոր դիւղերն ալ. վերջերս ուղեցած են համացանցի կապ՝

dizak7@ktsurf.net

որ կարելի կը դարձնէ յարաբերութիւն հաստատել Սփիւռքէն հայրենակիցներու հետ: Բան մը որ ինչպէս կ'ըսէ, ոչ միայն իր, այլեւ ամէն մէկ արցախցի երիտասարդի փափաքն է:

Հաճոյքով կը հրատարակենք իր արձակները որոնք թարմ չունչով պատկերներ կը բերեն մեզի ոչ այնքան ծանօթ չրջանի մը առօրեայէն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«Ց Ա Ռ Ա Ջ »Ի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՔՈՒԷՅԹ

Հայկական Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու 88-րդ տարելիցին առիթով անցեալի նման, այս տարի եւս մատուցուեցան պատարագներ, կատարուեցան հոգեհանգստեան արարողութիւններ. նոյնպէս, տեղի ունեցան ոգեկոչման հանդիսութիւններ Քուէյթի, Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի հայ համայնքներու մէջ հեռաւեալ կերպով:

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան՝ կազմակերպութեամբ Քուէյթի Ազգային Վարչուեան եւ մասնակցութեամբ Քուէյթի երիտասարդական Միութեան եւ Առաջնորդարանիս «Նարեկացի» երգչախումբի, տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւն տեղւոյս Սրբոց Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ:

Յանուն Ք. Ե. Մ.ի վարչութեան Պր. Յակոբ Խմբապետեանի կողմէ կատարուած բացման խօսքէն եաք մեծ յաջողութեամբ դործադրուեցաւ կռկիկ յայտադիր մը: Երգչախումբի ղեկավարն էր Պր. Գէորգ Հաճեան: Օրուան բանախօս Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանը 50 վայրկեանի մէջ ներկայացուց Հայկական Եղեռնի նախորդող պատմական իրադարձութիւնները, կանխամտածուած ցեղասպանութիւնը եւ Արեւմտեան Հայաստանի կորուստը. այնուհետեւ, ընդդծեց Հայ Դատի պահանջատիրութեան գծով թափուած ջանքերը Սփիւռքի մէջ անցնող տասնամեակներու ընթացքին: Իր խօսքը փակեց, անմահնոյն բանաստեղծ՝ Եղիշէ Զարենցի, «Ո՛վ հայ ժողովուրդ քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է», պատգամով:

Յաջորդ օրը՝ Ապրիլ 24-ի առաւօտեան՝ նախաձեռնութեամբ Առաջնորդին, մատուցուեցաւ պատարագ եւ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն: Օրուան պատարագիչն էր դաղութի հոգեւոր հովիւ՝ Արտակ Քհնյ. Քհհաեան, որ նաեւ քարոզեց յաւուր պատշաճի:

Յատկանշելի է, որ թէ՛ Ապրիլ 23-ի դիշերը եւ թէ՛ Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ներկայ էին հոծ թիւով հայ համայնքի անդամներ, որոնք մասնակցելով կատարուած ոգեկոչական հանդիսութեան եւ սրբազան արարողութեանդ, հաղորդակից դարձան մեր բիւրաւոր նահատակներու սրբազան պատգամին:

ՇԱՐԺԱ - ՏՈՒՊԱՅ

Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւնը այս տարի կատարուեցաւ յատուկ չուքով՝ նախագահութեամբ Թեմիս կաթողիկոսական Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանի եւ կազմակերպութեամբ Հիւսիսային Էմիրութեանց՝ Շարժա – Տուպայի Հայ համայնքի Ազգային Վարչութեան, Հինգշաբթի, Ապրիլ 24-ի երեկոյեան, ժամը 20·30-ին, Շարժայի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ համալիրին «Փիէր Քէօսէեան» սրահին մէջ: Օրուան բանախօսն էր այս առիթով յատկապէս Պարսկաստանէն հրաւիրուած՝ ծանօթ մատուռականն, ազգային – հանրային գործիչ եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան Խորհրդարանի անդամ՝ Պր. Ձորճ Աբրահամեան:

Բացման խօսքը կատարեց Ազգային Վարչութեան առենապետ՝ Պր. Նշան Պամամճեան, որմէ եաք համայնքի երիտասարդական եւ Պատանեկան Միութեան անդամներուն կողմէ ներկայացուեցաւ դեղեցիկ յայտադիր մը: Յատուկ դնահատանքի արժանի էր Աւետիս Ահարոնեանի «Վաղրիկ»ը պատմուածքի բեմականացումը:

Օրուան բանախօսը ուրուագծեց հայ ժողովուրդի վերջին վեց հարիւր տարիներու պատմութեան դլխաւոր հանդրուանները. Կիլիկեան Թագաւորութեան անկումէն եաք, հայութեան իր քաղաքական անկախութիւնը կորսնցնելու պատճառով ապրած տարկական վիճակը Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ, մինչեւ Երիտասարդ Թուրքերու կողմէ՝ պան-թուրանիզմի նպատակներու իրագործման համար հայութեան նկատմամբ գործադրուած ցեղասպանութիւնը:

Օրուան վարկման խօսքը կատարեց Կորիւն Արք., որ նախ դնահատեց կազմակրպուած ձեռնարկը եւ ապա իր հերթին վերանայեց իր պատգամը՝ ամէն օր հետապնդելու եւ իրականացնելու մեր բիւրաւոր նահատակներուն արիւնագիր կտակը:

Ոգեկոչման հանդիսութեան աւարտին, բոլոր ներկաները առաջնորդուեցան եկեղեցի, ուր ուչ դիշերին, մոմերու խորհրդաւոր լոյսերով, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն:

ԱՊՈՒ ՏԱՊԻ

Նկատի ունենալով, որ Զատկուան պատարագն ու Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներուն նուիրուած պատարագը մատուցուելու էր նոյն օրը՝ Ուրբաթ, Ապրիլ 25-ի առաւօտեան, ուստի, Ապու Տապիի Ժողովուրդին համար Զատկուան պատարագը մատուցուեցաւ Հինգշաբթի, Ապրիլ 24-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին Ապու Տապիի Պրիթիչ Գլէօպի մէջ տեղի ունեցաւ Եղեռնի նահատակներուն նուիրուած ձեռնարկը:

Օրուան բացման խօսքը կատարեց Ապու Տապիի Ազգային Վարչութեան առենապետ՝ Պր. Յարութ Գոճագեանը:

Այնուհետեւ օրուան բանախօս Պ. Ձորճ Աբրահամեանը Շարժայի մէջ իր ունեցած ելոյթի մէկ ամփոփումը ներկայացուց՝ թուով աւելի համեստ Ապա Տապիի ժողովուրդին:

Հանդէսի աւարտին, Կորիւն Արք. իր փակման խօսքին մէջ ընդդծեց առհասարակ սփիւռքահայութեան բոլոր զաւակներու միասնականութեամբ, հայրենիքի պետականութեան հետ գործակցաբար յառաջ տարուելիք Հայ Դատի աշխատանքներուն կարեւորութիւնը եւ «Պահպանիչ» աղօթքով փակուեցաւ օրուան հանդիսութիւնը:

ՍՏԱՑՈՂ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Տեղեկատու Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
Թիւ 1 (Ապրիլ – Մայիս)

Հրատարակութիւն Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան

339, avenue du Prado, Marseille 8e

*
**

ՓՐՓՈՒՐԻՑ ՄՐՈՒՐ
(ընտրանի)

ՎԱՐԱՆԴ

Թեհրան

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

19

– Արան, սիրելիս...
– Արան, ի՞նչ...
– Արան... կու գայ... քեզ... կը գըտնայ: Լա՛ւ, առոր մասին վազը կը խօսինք:

Զարօն կը սկսի նոր զուարճալի բան մը պատմել:

– Զարօ մայրիկ, լուէ՛...

Ոտքի ելայ իրեն մօտենալու համար եւ ըսացի ,որ ծնկերս կը կքին: Ո՛չ, չենուքը օգուտ չունի... Պիտի իյնամ, պիտի տարածուիմ տախտակամածին վրայ...

Անկողնիս մէջ էի, երբ ինքզինքս գըտայ: Զարօն, աւելի գունատ քան մահամերձ մը, նստած է քովս, բազկերակս ձեռքին մէջ ու անճկութեամբ կը սպասէ, որ աչքերս բանամ:

– Սօնա՛, սիրելի՛ աղջիկս, – կ'ըսէ Զարօն ծռելով, – չա՛տ յոգնած ես.

– Ձեր ընթրիքը հարամ ըրի, – կ'ըսեմ ժպտելով:

– Դեռ չուտ է, քիչ վերջը սեղանը այս անգամ կը բերեմ ճիշդ անկողնիդ քով դուն ալ թեթեւ բաներ կ'ուտես:

– Զարօ՛, լինդի գործ մը պէտք է տաս, օգտակար, նոյնիսկ վտանգաւոր գործ մը: Միս Հելէնը կ'ըսէ, որ մխիթարուելէ սիրած մարդուն ժողովուրդին համար աշխատելով:

Զարօն կը լռէ, յուսատու խօսքեր կը փնտռէ:

– Անպատճառ գործ մը, – կը կրկնեմ յամառօրէն:

– Լա՛ւ, փոքրիկ Սգնիւին ազատման գործին պիտի օգնես լինդի...

– Կը խոստանա՞ս:

– Այո՛...

Աչքերս կը գոցեմ պրպիլելու համար հոգիիս խորքերէն քամուած կաթիլ մը արցունքը, որ հասեր է վերջապէս աչքերուս:

– Զարօ, քիչ առաջ ըսիր. «Որքա՜ն չատ կը սիրէ քեզ Արան»: Ինչ են, էէ՞, այդպիսի սէրերը, Զարօ՛:

– Շա՛տ, չա՛տ քիչ, Սօնա, հազուագի՛ւտ...

– Եւ ամբողջ կեանք մը լուսաւորելու չափ մեծ, Զարօ, նոյնիսկ հեռուէն, չա՛տ հեռուէն...

– Այո՛, նոյնիսկ չա՛տ հեռուէն, Սօնա: Դուն բախտաւոր աղջիկ ես, Արային լոյսը քու վրա՛դ...

Թէեւ մինակ ենք, բայց չատ ցած ձայնով, դրեթէ չշուկով կը խօսինք:

– Տեղափոխուած ժամանակ կրնան վախչիլ, – կ'ըսեմ դրեթէ աղաչական, Զարօյին նայելով:

– Անչո՛ւշտ, անշո՛ւշտ, Սօնա: Երբ կովկաս երթաս, Արան էրզրումի, Կարսի համբով կու գայ քեզ կը գտնայ:

Աչխարհագրական այս տեղեկութիւնները, ամէն գնով հաւատալու ձգտող հոգիս կ'օրօրուեն:

Էրզրումի, Կարսի դիծը: Ինչպէ՞ս չէի մտածած այդ մասին:

– Զարօ, լաւանալուս պէս, փոքրիկը առած պիտի երթամ կովկաս, Արայի ծնողացը քով... Արային ուզածը այդ է, հիմա կը հասկնամ: Պիտի երթա՛մ...

Կ'ամչնամ այսպէս տկար վիճակի մը մէջ ինկած ըլլալուս համար: Անկարող եմ նոյնիսկ նստելու եւ զաւաթ մը կաթը մինակս խմելու, առանց ուրիշին ձանձրութիւն տալու:

Զարօն իր հազար ու մի զբաղումներուն մէջ, ստիպուած է մութը կոխելուն պէս դալ փոքրիկովս եւ ինձմով զբաղիլ: Հիմա նորէն սակաւախօս է ան, նոյնիսկ աւելի, քան առաջ: Գուցէ այդ դիշեր – ւան չատ խօսիլը հաւաստարակչռելու համար:

Դէմքը այնքան գունատ է եւ խիստ, որ առանց ընդդիմանալ համարձակելու, կ'ուտեմ իր տուած արիւնոտ մխերը, կուլ կու տամ թարմ հաւկիթները ու հինդ դինին, որ Միս Հելէնն կը ղրկէ ինձ ամէն օր:

– Դեռ քանի մը օր առաջ տղուս օրրան կառքը չորրորդ յարկը բարձրացուցի, իսկ հիմա դպալն իսկ ծանր կու գայ ձեռքերուս, – կ'ըսեմ Զուիցերիացի ծեր բըժիշկին եւ իր կնոջ, որոնք Զարօյէն իմանալով հիւանդութեանս մասին՝ եկած են պիս տեսնելու, աչքերնին բարութեամբ եւ ձեռքերնին զանազան ծրարներով լեցուն:

– Ուժերուդ մինչեւ վերջին կաթիլը գացեր ես, աղջիկս, – կ'ըսէ բարի բժիշկը պիս քննելէ վերջ. – Կատարեալ անանկ մըն ես...

Ճիշդ է, որ անկողնիս ծածկոցը չատ բարակ մարմին մը կը կազապարէ:

– Օր մը փողոցը պիտի իյնար ու ա՛լ չպիտի եղլար, – կ'ըսէ Զարօն՝ յուզումը ծածկելու համար իր ամէնէն խիստ ձայնը առնելով, – եւ առիթէն կ'օգտուի թարմ հաւկիթով ծեծուած տաք կաթը ինձ խմցնելու:

Ատկէ աւելի զղուելու խիչէ չեմ դիտեր ես: Բայց Զարօն այնքան դժգոհ եւ բեւեռի մը ունի (արդեօք դիտա՞մդ այդպէս կ'ընէ որ խմեմ), այնքան բարկացած կ'երեւայ ինձ դէմ, որ նոպկանքս դսպելով անչշուկ կը խմեմ տուածը:

– Տասը օր այսպէս պառկիս եւ ամիս մը դիւղը մնաս, առաջուան Սօնան կ'ըլլաս, – կ'ըսէ բժիշկը, – եթէ միայն խելօք ըլլաս ու հնազանդիս:

Ան ուժի դեղեր կը բերէ իր հետը ամէն օր: Զիս առողջացնելու իր անհամբերութեանը մէջ, դեղերու չիշեր կը չարէ սեղանիս վրայ: Թիւ 1, Թիւ 2, կարծեմ մինչեւ տասը կը հասնի անոնց թիւը:

– Շաբաթէ մը կ'ելլաս, – կ'ըսէ ժըպտուն՝ ինձ նայելով:

– Անցեալ շաբաթ ալ այդպէս ըսիք, – կ'ըսեմ. – Երբ որ լաւանամ, ի՞նչ պիտի ընեմ այս ձեր ըրածները փոխարինելու համար:

(Շար. 82)

(Շար. Ա. Էջէն)

տուզար: Ծնած է 1957–ին, ատարած՝ Վիէննայի դիւանագիտական ակադե – միային եւ Հոլանտայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկին յատուկ դասընթացքները:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՍԱՄՊՈՑԻ ՃԻՒՂԻՆ ՄԷՋ 9 ՄԵՏԱԼ

Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած սամպոյի եւրոպական ախոյենութեան հայատանդի մարզիկները 9 մետալի տիրացած են: Գիւմրիէն Երուանդ Գրիգորեան (52 քիլօկրամ) եւ Յովհաննէս Դաւթեան (58 քիլօկրամ), Վանաձորէն Լաերտ Ասատեան (74 քիլօկրամ) արժանացած են ոսկէ մետալի: Արծաթէ մետալ ունեցած են գիւմրեցի Յովհաննէս Մալխասեան (62 քիլօկրամ) եւ արցախցի Աշոտ Դանիէլեան (68 քիլօկրամ). կիներու մրցաշարքին Գ. տեղը գրաւած է Թամար Մուրատեան (56 քիլօկրամ):

Պատանիներու դասակարգէն երեւանցի Գուրգէն Պաղտասարեան (52 քիլօկրամ) չահած է արծաթէ, իսկ Գիւմրիէն Վահան Վարդանեան (48 քիլօկրամ) եւ կիներէն Անի Յակոբեան (52 քիլօկրամ) պրոնզէ մետալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզի Ա. Թադէոսեան մանուածխւղի ժողովը Շաբաթ, Մայիս 10, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՆՈՐ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ
ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

2001–ԻՆ

Օր. Գլեման Թիւթէլեան, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն, Պր. Քրիսթոֆ Մաս, Պր. Քրիսթոֆ Կուտասուզեան, Տիկին Պէաթրիս Սեմերճեան, Պր. Արթին Պիրկին 1000–ական Ֆր., Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան 700 Ֆր., Օր. Անահիտ Զէօկիւրեան 10·000 Ֆր., Փանկալօս Էօրլ, կթեքսի Ընկերութիւն 1500–ական Ֆրանք, Պր. Պորիս Մանուկեան (Պորման) 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գասպարեան, Օտէմիս Աբրահամ 1000–Ֆրանք:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH publié par le Centre de Documentation Juive Contemporaine

près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et (sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

Des informations complémentaires seront données ultérieurement

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի
Մայիս 15, ժամը 20·30–ին

Փարիզահայ դերձակը, տպագրիչը եւ ուսուցիչը

ՋԱՆԻԿ ՍՐԱՄԵՃԵԱՆ

... Ըսէ՛, թէպետ հեռաւոր տեղ, Սրտիս մօտ ենք Հայերուն:

Բանախօս՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝ ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է:

L'ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

reçoit

le vendredi 16 mai à 20 heures 30

dans la salle paroissiale de St Grégoire l'Illuminateur

69, ave Henri Barbusse, 95400 Arnouville-lès-Gonesse

HRATCH BEDROSSIAN

qui présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN-DEIR EZ ZOR

de Mgr GREGOIRE BALAKIAN

paru au **Cercle d'Ecrits Caucasiens**

Vente du livre—Signature—Cocktail

RER: Villiers-le-Bel

—— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԴԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 20 Եւրօ, Պ. Մ. Մկրտիչեան 50, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 100, Տիկին Մարի Թօփալեան 61, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան 20, Տէր եւ Տիկին Թումա 50, Պր. Շառլ Եազըճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փէհլիվան 100, Տիկին Նոյեմի Օրսինի 60, Տէր եւ Տիկին Բոժէ Պալեան 70, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Բալֆ Գրիգորեան 30, Պր. Ժիրայր Վարդիվառեան 50, Տիկին Վալէրի Մուամճեան 50, Տէր եւ Տիկին Բոժէ Զրբաչեան 300, Պր. Խոսրով Տէր 200, Տիկին Զապէլ Գիւրէմիտճեան 20, Պր. Անդրէ Դուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տէրտէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Ահարոն Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժապ Փանոսեան 30, Պր. Լորան Պալեան 30, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Սերժ 60, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Զիլինկիրեան 25, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 50, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարմոն 31, Տիկին Ժընվիէւ Գրմգըմեան 30, Տիկին Անահիտ Գափթան 35, Տէր եւ Տիկին Ապրօ Գաբաօղլանեան 150, Պր. Վիւսամ Նէհմէ 70, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Րիվէ 150, Տէր եւ Տիկին Րիչար Նէվրուզ 30, Պր. Ճէք Փըրկիչեան 50, Տէր եւ Տիկին Փիլիփ Լասիր 107, Տէր եւ Տիկին Փիլիփ Սէմէրճեան – Փէպիւս 80, Տէր եւ Տիկին Համճուամ Սուքիասեան 20, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 30, Տիկին Նելլի Գաբրիէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 25, Տիկին Սիրանոյշ Թուֆանեան 45, Տիկին Քրիստին Օհանեան – Տըլաղրուա 20, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան 100 եւ Լոս – Անճըլըսէն գնդապետ Ճ. Տէմիրճեան 50 տոլար:

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission **Foi et Traditions Arméniennes** dans le cadre des activités **«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»** (Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur») vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le **Rév. Père BERNARD LUCCHESI** Enseignant à la Faculté de Théologie à Lyon et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian» 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris Siret : 571 027 317 000 15 Commission Paritaire : N° 55935

A R M A D
ATELIER DE LA LANGUE ARMENIENNE

ԱՐՄԱՏԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Fête annuelle d'Armad

le 10 mai à 16 heures suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne 8, rue du Groupe Manouchian, 94140 Alfortville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE

organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·684 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·684

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

«ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ»ԷՆ ԵՏՔ՝ ՔԱՈՍ ԵՒ ԳՈԼԵՌԱ

Մինչ Միացեալ – Նահանգները վերադարձ մը կը կատարեն ՄԱԿ–ի մէջ, դիմելով Ապահովութեան Խորհուրդին, որ վերջնէ Իրաքի դէմ պատժամիջոցները, Իրաքի մէջ քաոս կը տիրէ եւ Պասրայի չրջանն ալ գոլեռայի համաճարակ մը ծայր առած է: Եթէ ԱՄՆ Ապահովութեան Խորհուրդին կը դիմեն ինչ կը վերաբերի պատժամիջոցներուն, բացարձակապէս դէմ կը մնան ՄԱԿ–ի քննիչներուն վերադարձին Իրաք: Իրենց առարկութիւնն այն է որ, տեղւոյն վրայ իրենք ունին հարկ եղած քննիչները եւ անոնք կը կատարեն պէտք եղած աշխատանքը: Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուելիք բանաձեւը ութ էջ կը պարունակէ եւ կը նախատեսէ 1990–ին հռչակուած չրջափակման չրջումը: Պէտք է ստեղծուի նաեւ «օժանդակութեան ֆոնտ մը» ուր պիտի փոխանցուին Իրաքեան բոլոր եկամուտները, ներառեալ քարիւղային: Այս ֆոնտը հսկողութեան տակ պիտի ըլլայ միջազգային խորհրդակցական յանձնախումբի մը, որու կազմը պիտի ընդգրկէ Համաչիարհային դրամատան, ԷՖ – ԷՄ – ի (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) եւ ՄԱԿ–ի ներկայացուցիչներ: Հետաքրքրականն մանրամասնութիւնն այն է որ բանաձեւը կը չեշտէ թէ «ֆոնտին դրամը կը ծախսուի Իշխանութեան դեկավարութեան ներքեւ», խորհրդակցաբար փոխանցման չրջանի ապագայ կառավարութեան հետ: Միշտ կը կրկնուի Իշխանութիւն տարազը, որ ուրիշ մէկը չէ քան դրաման բանակը, այլ խօսքով՝ Ամերիկացիք եւ Բրիտանացիք, որոնց կ'ենթադրուի «պատասխանատուութեան գործադրութիւնը» 12 ամսուան ժամանակաչրջանի մը համար:

Ամէն պարագայի մէջ, Պուշի «ազատագրած» Իրաքի վիճակը կը հաստատէ որ ԱՄՆ ոչինչ նախատեսած էին Ս. Հիւսիսյնի վարչակարգի յետ – տապալման չրջանին համար եւ, արդարօրէն, ժողովուրդին դժգոհութիւնը մեծ է: Անգործութիւն, անապահովութիւն, տարրական կարիքներու չգոյութիւն եւ դեռ չուրի պակասը Պասրայի եւ չրջակայքը ազէտի կացութիւն մը ստեղծած է եւ պատճառ եղած գոլեռայի:

***

Առանց իսկ հրապարակային առաջարկներու, Ամերիկեան ԲՊՈ ընկերութիւնը որ մասնաճիւղ մըն է ամերիկեան Հալլիպըրթըն քարիւղային խմբակին (զոր կը վարէր Ռ. Չէնէյ, նախքան փոխ – նախագահ դառնալը) ձեռք ձգած է Իրաքեան քարիւղի մէկ մասին պայմանագիրը: Կը թուի թէ Մարտ 24–ին իսկ այս կարգադրութիւնը եղած էր, թէեւ երեսփոխան մը փորձած է հերքել:

***

Մարդասիրական դեռնի վրայ աղէտալի կացութիւն մը կը տիրէ: Առանց Սահմանի Բժիչկները կը դատապարտեն ամերիկեան իշխանութիւնները, որոնք կը խոչընդոտեն իրենց աշխատանքը: Պաղտատի վերադարձող բժիչկ մը կը նկարագրէ տիրող վիճակը եւ իրենց անկարելիութիւնը միջամտելու, իշխանութեանց ընդդիմութեան պատճառով:

***

Պաղտատի մէջ, ամերիկացի զինուոր մը սպանուած է Իրաքցիի մը կրակոցէն:

***

Մայիս 7–ին, Իրանի Արտաքին Նախարարը՝ Քամալ Խարազի յայտարարած է որ իր երկիրը պատրաստ է երկխօսութեան Միացեալ – Նահանգներու հետ, հակառակ անոր որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած են 1980–էն ի վեր: Խորհրդարանի 153 երեսփոխաններ ալ (290–ի վրայ) նամակ մը ստորագրած են, ուր կը պահանջեն որ Իրան բնականոն դարձնէ իր յարաբերութիւնները միջազգային հասարակապետու – թեան հետ, որպէսզի իրենց երկիրն ալ Իրաքի ճակատագիրը չունենայ:

***

Ո՞ւր են Իրաքի քիմիական զէնքերը: Ձիշդ է որ Պուշ յայտարարեց թէ վճռած է «գտնել» եւ ի վերջոյ բան մը պէտք է գտնէ, որպէս արդարացում իր յարձակման:

Մայիս 7–ին, ամերիկեան հեռատեսիլի բոլոր կայանները յայտարարած են թէ «չատ կարեւոր մամուլի ասուլիս մը պիտի տրուի Ուաչինկթըն Իրաքի զանգուածային քնաջնջման զէնքերու մասին»: Ի վերջոյ, քանի մը լրագրողներու առջեւ, Պաշտպանութեան նախարարութեան ենթանախարար մը յայտարարած է որ քանի մը չաբաթ առաջ, Իրաքի հիւսիսը բեռնակառք մը գտնուած է որ «կրնար օգտագործուած ըլլալ» որպէս տարրալուծարան քիմիական զէնքերու պարպացման նպատակաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՑԻ ՄԷՋ, սպանուած բրիտանացի լրագրողը՝ ձէյմս Միլլէր զոհ գացած է իսրայէլեան փամփուշտներու, ինչպէս հաստատուած է դիմաղննութեամբ: Իսրայէլեան ուժերու հրամանատարին կը կարդը՝ գնդապետ Ավի Լեվի փորձած էր այլ վարկած մը ներկայացնել, ըստ որում կրնար զոհ գացած ըլլալ պաղեստինեան փամփուշտներու: Միւս կողմէ, պաղեստինցի 18 ամսու տղեկ մը սպանուած է ծոծրակին ատացած փամփուշտէն, գաղթականականին իր տան մէջ իսկ, ուր Իսրայէլացիք կը կրակէին:

ՌԱՖԱԻԻՆ վճռական կը մնայ հանդիստեան Թոչակներու բարեփոխման ծրագրին վրայ: Մայիս 7–ին, հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանէն չեշտեց թէ այլ լուծում չկայ եւ ընդունելով հանդերձ, որ ականջ կու տայ ցոյցերուն եւ լոզունգներուն, ճշդեց որ «փողոցը կրնայ արտայայտուիլ, բայց՝ չի կառավարեր»: Հանդստեան Թոչակներու հարցը տարիներէ ի վեր կը ձգձգուի եւ պարզ է որ լուծումի մը պէտք է յանգի: Զախը, հինգ տարիներու երկայնքին խուսափեցաւ հարցը հրապարակ դնելէ ու ստիպողաբար մնաց աչի ուսերուն: Մարտ 13–ի գործադուլն ու ցոյցերը պիտի չազդեն կառավարութեան որոշումներուն վրայ, եթէ նոյնիսկ կէտեր կան որ բանակցութեան նիւթ կրնան ըլլալ: Ինչ որ անընդունելի է եւ անտրամաբանական երկաթուղիի գործադուլն է (եւ կրնայ նոյնիսկ մէկ օրուան չսահմանափակուիլ), քանի ուղեվարներու եւ փոխադրութեան այլ միջոցներու աշխատաւորներու չի վերաբերիր, ինչ որ կը ծրագրուի: Անոնց պայմանները անփոփոխ կը մնան:

ՍԻՈՖՈՖԻ մօտ (Հունգարիա) գերման գրօսաշրջիկներու հանրակառք մը բախում ունեցած է Փեչտա – Նակիքաչա ճեպընթացին հետ Պալաթոնի լիճի ափերուն եւ որու հետեւանքով 33 հոգի մեռած է եւ 11 ուրիչներ ալ վիրաւորուած են:

ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԱԻԱԳ ԱՐՔ·
ՊԱՂՏԱՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ Է

Մայիս 9 Թուականը իմակով, Սեպուհ կը տեղեկացնէ որ Աւագ Արք· Պաղտատ վերադարձած է եւ քրիստոնեայ միւս հոգեւոր պետերուն հետ յայտարարութիւնները կ'ընէ մամուլէն թէ հեռատեսիլէն:

Սեպուհ կը յայտնէ նաեւ «պատերազմը վերջնալէն ետք մեր ողջ ապրելը հրաշքի նման է: Ով կ'ուզէ ըլլայ նախագահ, բայց, մենք հանգիստ ապրինք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 7 / 9)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ՇՈՒՇիի ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 9–ի ղոյդ տօներուն –Ցաղթանակի եւ Շուշիի ազատագրման (1992)– առթիւ ուղերձով մը դիմած է իր հայրենակիցներուն: Ճեգեկոչած է յիշատակը Բ. աշխարհամարտին խորհրդային բանակին մաս կազմած հարիւր հազարաւոր Հայերուն. ըսած է թէ անոնց արժանաւոր փառանդներն ալ Շուշիի ազատագրումով Մայիս 9 Թուականին նոր իմաստ հաղորդեցին: Այդ օրը դարձաւ արցախահայութեան վճռականութեան եւ Ղարաբաղի ազատ ու խաղաղ հեռանկարի խորհրդանիշը:

***

ՆԱՂԴԱԼԵԱՆի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹիՒՆԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Դատախազութիւնը դիմում կատարած էր լրագրող Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան առթիւ թացուած քրէական գործին նախաքննութիւնը երկու ամիս երկարաձգելու: Դատարանը Մայիս 7–ին ընդառաջած է դիմումին ու համաձայնած երկարաձգումին:

***

ՎՐԱՍՏԱՆի ԻԼԻԱ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ – ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԷՋՄիԱԾին ԱՑԸ

Գարեգին Բ.ի հրաւէրով, Մայիս 7–ին եռօրեայ այցով էջմիածին հասած է Վրաց ուղղափառ եկեղեցիին պետը, Համայն Վրաստանի Կաթողիկոս – Պատրիարք Իլիա Բ.ի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Նոյն օրն իսկ Մայր Տաճարին մէջ կատարուած է բարի գալուստի արարողութիւն մը:

Ճաշօրդի օրը երկու եկեղեցականները այցելած են Եղեռնի յուշարձանը ուր Վրաց Կաթողիկոս – Պատրիարքը ծաղկեպսակ զետեղած է է ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին: Ան պատասխանելով հարցումին թէ իր երկիրը չի՞ պատրաստուիր պաշտօնապէս ճանչնալու ցեղասպանութիւնը, ըսած է թէ այդ հարցով պէտք է միայն պետական անձնաւորութիւնները զբաղին:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Յաւուվ իմացանք որ, Չորեքչաբթի, Մայիս 7–ի վաղ առաւօտեան, իր մահկանացուն կնքած է զաղութիս ծանօթ դէմքերէն՝ մէթը Արմէն Բարսեղեան, միակ զաւակը Նահատակ Սարգիս Բարսեղեանի (Շամիլ) եւ դրագիտուհի Պերճուհիի:

Արմէն ծնած էր Պոլիս, 1914 Հոկտեմբերին: Ցեռադային մօրը հետ անցած Պուլկարիա, Թիֆլիս, ապա՝ անկախ Հայաստան, ուր Պերճուհի Խորհրդարանի անդամ կ'ընտրուէր: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, կ'անցնէին Փարիզ, 1923–ին եւ Արմէն կը յաճախէր իրաւաբանութեան համալսարանը, ուրկէ չրջանաւարտ էր:

Փարիզի մէջ, Արմէն Բարսեղեան գործօն մասնակցութիւն բերած է հայկական կեանքին, տասնեակ տարիներով անդամակցած է Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան, որու նաեւ առենապետութիւնը վարած է: Եղած է նաեւ իրաւական խորհրդական Մայր Աթոռի Հոգեւոր Խորհուրդին:

***

Դպիրաս՞ծը թէ նախախնամութիւնը այնպէս տնօրինեցին, որ Արմէն Բարսեղեան իր մահկանացուն կնքէ այն չրջանին, երբ «Ցառաջ»ի մէջ լոյս կը տեսնեն իր մօր՝ Պերճուհիի «Խանճուած օրերը», ուր ան ի՛նչ դուրգուրանքով կ'արտայայտուի իր մէկ տարեկան զաւկին մասին եւ այնքան կարօտով եւ բարեմիտ յոյսով կը սպասէ իր ամուսնոյն՝ Վանի Սարգիսին վերադարձին: Ողբացեալին աղջիկը, կ'ըսէր մեզի թէ ամէն օր, յուզումով կը բանար թերթը, վերյիչելով իր մայրը, որ իր մահկանացուն կնքեց 1940–ին: Նախ թաղուեցաւ Թիէի գերեզմանատունը, ապա, 2001–ի սկիզբը, մարմինը փոխադրուեցաւ Պանէօ – Փարիզիէնի մատուռ գերեզմանները:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ 4–րդ էջ:

ԱՄՆ ԿԸ ԽՍՏԱՆԱ՞Ն, ԱՆԳԱՐԱՁԻ ՀԱՆԴԷՊ

ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարին խորհրդականին Թուրքիան ամբաստանող արտայայտութիւններուն թիկունք կանգնած է փոխ – նախարարն ալ, ըսելով որ Թուրքիա չատ մեծ կարեւորութիւն տուաւ ինքն իրեն, ինչ որ սխալ էր: Կրոսման աւելցուցած է թէ ԱՄՆ – Թուրքիա գործակցութիւնը չի կրնար չարամնակուիլ այնպէս թէ ոչինչ պատահած է, հակառակ որ երկու կողմին չահն ալ կը պահանջէ զայն. սակայն, ի վերջոյ բաներ մը պատահած են:

Փոխ – նախարար Կրոսման չահարկած է քրտական խաղաքարտն ալ, ըսելով որ Հիւսիսային Իրաքի մէջ գտնուող քիւրտ պինեալ կազմաւորումները իրենք պիտի չէզոքացնեն, ուստի Անգարա պատճառ պիտի չունենայ այլեւս այդ կազմաւորումներուն պատրուակով իրաքեան հողը մտնելու:

Ինչ կը վերաբերի յետպատերազմեան փոխ–նախարարը ըսած է թէ Թուրքիա պէտք է Եւրոպական Միութեան հետ առաւելագոյն սերտ կապեր մշակէ եւ օր մը անպայման անդամակցի անոր: Ամերիկա մաս կը կազմէ ԱՄՆ–ու մարտավարական չահերուն եւ քաղաքականութեան:

Թուրքիոյ վարչապետը հակադրելով Վոլֆովիցի խօսքերուն, ըսած է թէ իրենք ոչ մէկ սխալ գործած են. իսկ Արտաքին գործերու նախարարը «գործնապաչտ, մտերիմ, դրական» որակած է ամերիկացի խորհրդականին արտայայտութիւնը:

ԽՈՀԵՐ ՀՕԱՄԲԱԿԻ ՄԸ ՍԵՄԻՆ

Բաւական երկար ատեն է դիտողը եղած էինք ամերիկահայ իրականութեան, զլխաւորաբար՝ մամուլի միջոցաւ, ինչպէս եւ կարճատեւ այցելութիւններու ճամբով : Աւելի քան երկու տարի առաջ Արժանթինէն փոխադրուելով Միացեալ Նահանգներ, առիթը ունեցանք աւելի մօտէն ծանօթութիւն մը հաստատելու :

Տեղին չէ այստեղ քաղաքական մը փորձել ամերիկահայ եւ արժանթինահայ համայնքներուն միջեւ, այլապէս՝ հեռաքրքրական եւ ուսանելի : Բայց չհետեւիլ կան է անդրադառնալ, թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ, թերեւս միայն Պոլսոյ բացառութեամբ, Սփիւռքի ամէնէն եկեղեցակեդրոն համայնքը կ'ապրի :

Եկեղեցին կարեւորութիւնը, թերեւս, պէտք է նաեւ վերագրել ԱՄՆ–ու աւանդութեան, ուր կրօնքը ամերիկեան բարեխառնութիւնը (ethos) կազմաւորող մէկ տարրն է : Բայց, առանց քննելու անոր արմատները, տպաւորիչ է նկատել թէ ո՞ր աստիճան համայնքին կեանքը՝ դուրս կրօնականէն մինչեւ ընկերայինը, պայմանաւորուած է եկեղեցիներու դոյութեամբ :

Միայն այն փաստը, որ ըստ 1984–ի տուեալներու, աւելի քան 100 կիրակնօրեայ դպրոցներ կային՝ 6·000 աշակերտներով, ինչպէս եւ 75 շաբաթօրեայ դպրոցներ (որոնց կարեւոր մէկ մասը նոյնպէս եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ կը գործեն), 20 ամէնօրեայ դպրոցներու դիմաց՝ 5·000 աշակերտներով, խօսուն ապացոյց մըն է այդ կարեւորութեան (1) :

Դիտողի մը համար, նոյնքան տպաւորիչ է, որքան բնական, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, որ եկեղեցական հարցերը՝ ժողովրդային անտարբերութենէն մինչեւ լեզուի գործածութիւնը, երիտասարդներու մասնակցութենէն մինչեւ յարանուանական վէճերը, այնքան շատ տեղ գրաւեն մամուլին մէջ, յատկապէս՝ անգլիատառը : Ինչպէս եւ բոլոր խընդիրներուն թագն ու պսակը՝ 70–ամեայ պառակտումին հարցը :

Այս վերջին հարցը մեզի խորթ է, անշուշտ, քանի որ կու գանք միջավայրէ մը, ուր եկեղեցական ճակատին վրայ դոյութիւն չունին պիտակները, ինչպէս «մեր»ը եւ «անոնց»ը, հոգ չէ թէ ուրիշ կալուածներու մէջ նմանօրինակ պիտակներու առատութիւնը նախանձելի չըլլայ : Բայց տրուած ըլլալով եկեղեցիի կարեւորութիւնը ամերիկահայութեան համար, ուղղակի զարմանալի է տեսնել, որ մինչեւ այսօր այս վարչական հարցին լուծումը մնացած է բարձի թողի վրայ, հակառակ ժամանակ առ ժամանակ կատարուած ճիգերու, որոնց թիւն ու արդիւնքը՝ վերջին հաշուով, տեւական ճախողութեան ապացոյցն են :

Մերթ ընդ մերթ կը կարդանք տարբեր փորձեր՝ տագնապը լուծելու պատմական մակարդակին վրայ, այսինքն, պատասխանատուներուն հաշուեյարդարը կատարելու : Սակայն, այդ փորձերը յաջող չեն եղած, քանի որ ընդհանրապէս բխած են այս կամ այն կողմը բռնած անձերէ կամ քաղաքական բացայայտ նպատակներ հետապնդող գրիչներէ :

Խորքին մէջ, նման «լուծում» անօգուտ է, քանի որ ճշդել թէ ո՞վ է պատասխանատուն (երը) գործնապէս չի տարբեր ներկայ տագնապի աւարտին :

Սակայն, պատմութիւնը մեզի կ'ընծայէ ուրիշ օրինակներ, թէ ինչպէ՞ս կարելի է լուծումի մը յանգիլ, երբ անոր հասնելու կամեցողութիւնը գոյութիւն ունի : Այդպիսի օրինակ մը կ'ուզենք բերել Արժանթինէն, աւելի ճիշդ, Պուէնոս – Այրէսի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան պատմութենէն :

Հոգաբարձութիւնը, որ ոչ – պաշտօնական կերպով նաեւ ծանօթ է «Հայ Կեդրոն» անունով, հիմնուած՝ 1925–ին եւ պետականօրէն ճանչցուած՝ 1930–ին, մինչեւ օրս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գործերը կը վարէ արժանթինեան մայրաքաղաքին մէջ եւ, որոշ ձեւով, յաչս տեղական հանրութեան հայ գաղութի ներկայացուցչական հանգամանք մը ունի :

Մեր օրինակը կու գայ 1930–ական թուականներէն, ճիշդ այն օրերէն, երբ Ամերիկայի մէջ պառակտումը կը հասնէր իր գագաթնակէտին (2) :

Մինչ իր գոյութեան առաջին տասնամեակին եկեղեցական հարցերու մեծօրինակ ընդհանրապէս անկուսակցական վարչութեան մը ձեռքը մնացած էր, 1932 – 1933–ին, քաղաքական տարբեր հոսանքներու զարգացումը գաղութին մէջ պատճառ դարձաւ, որ եկեղեցւոյ հակակշռին ի խնդիր մրցակցութիւն մը սկսէր անոնց միջեւ : Մայիս 1934–ին, անդիր համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, այսպէս կոչուած՝ «դաշինքներու եւ հատուածներու դրութիւն» մը : Անոր համաձայն, Հոգաբարձութեան Վարչական Մորհուրդի ութ աթոռները հատուածներուն կը բաժնուէին դաշնակցական եւ ոչ – դաշնակցական հատուածներուն միջեւ :

Մայիս 1935–ին ընտրութիւններուն, ամիւռնիահայ հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը՝ Արմէն Պերկամալի, որ արդէն վարչական ու նիւթական նշանակալից դեր մը կատարած էր գաղութի կազմաւորման վաղ տարիներուն, Հոգաբարձութեան առենապետ ընտրուեցաւ : Սակայն, նոյն ընտրութիւններուն, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը մնացեալ եօթը աթոռներէն հինգը չհաճեցաւ : Նախորդ տարւան համաձայնութիւնը չեղեալ կը համարուէր եւ նախապէս ձեռք ձգուած հաւասարակշռութիւնը յօդս կը ցնդէր : Այս կացութիւնը քաղաքական լարուածութիւնը կը բարձրացնէր, ի հարկէ :

Պերկամալիի առաջին գործերէն մէկը կ'ըլլար լուծել Մայր Տաճարի չինութեան հարցը, որ մօտ տասնամեակէ մը ի վեր գաղութի առկախ խնդիրներէն մէկն էր : Նոյեմբեր 1935–ին, նիւթական թարգաման վիճակ վայելող ուրիշ ամիւռնիահայ մը՝ Հրանդ Նիքօղոսեան, կը խոստանար հոգալ եկեղեցւոյ չինութեան ծախքերը : Բայց մէկ պայման կը դնէր՝ Հոգաբարձութեան տագնապին լուծումը :

Մայիս 1936–ի ընտրութիւնները կը մօտենային : Այդ ամսուան սկիզբը, քանի մը օրերու տարբերութեամբ եւ առանց իրարու հետ կապ ունենալու, Պուէնոս – Այրէս կը ժամանէին Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին վարչապետ Սիմոն Վրացեանը եւ ամիւռնիահայ առեւտրական եւ հանրային գործիչ Մարգոս Պաղդըճեանը, որ Պերկամալիի զարմիկն էր ու Մանչեսթըրի հռչակաւոր Պաղդըճեան Տան տէրերէն մէկը (Պերկամալի այս հաստատութեան, Պուէնոս – Այրէսի մասնաճիւղի վարիչն էր) : Վրացեանի եւ Պաղդըճեանի միջամտութիւնը նախախնամական եղաւ : Պաղդըճեանի նախագահութեամբ երեք նիստեր գումարուեցան երկու կողմերու եւ Հոգաբարձութեան վարչութեան անդամներու ներկայութեամբ, որոնց աւարտին վարչութեան հինգ դաշնակցական անդամներէն երեքը համաձայնեցան հրաժարելու : Այս ձեւով, «կեցցէ՛ համերաշխութիւնը» անունով միացեալ ցանկ մը ընտրուեցաւ Հոգաբարձութեան վարչութեան համար ու վերականգնուեցաւ 1934–ի համաձայնութիւնը :

Ու այս պայմանը լրացուած ըլլալով, Նիքօղոսեան ձեռնարկեց եկեղեցւոյ չինութեան, որ աւարտեցաւ Մայիս 1937–ին : Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի օծումը տեղի ունեցաւ Յունիս 1938, ձեռամբ Հարաւային Ամերիկայի Նորընտիր Հայրապետական Պատուիրակ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի :

Փորձելով համառօտ կերպով ներկայացնել համաձայնութեան մը պատմութիւնը, մեր նպատակը անցեալի դաս մը բերելն է ներկային : Ի դէպ, այս համաձայնութիւնը արդէն խախտած էր Մայիս 1938–ին, բայց Սեպտեմբերին վերականգնուած էր տարբեր ձեւով (մէկ դաշնակցական, մէկ ոչ – դաշնակցական եւ վեց չէզոք), ու այդպէս տեւեց, բացառելով 1947 – 1951 ժամանակաշրջանը, մինչեւ 1968 :

Բայց եկեղեցիի օծումէն երկու ամիս առաջ՝ 1938 Ապրիլ 24–ին, Եղեռնի 23–ամեակին առիթով, Գարեգին Արք. Խաչատուրեան իր քարոզին մէջ կ'անդրադառնար Եգեկիէլի մարգարէութեան ժԷ. գլուխին : Այդ քարոզին հետեւեալ հատուածը պահպանուած է լրագրական հաղորդումին մէջ. –

«Ցամքած ոսկորները կրնան վերակենդանանալ (...) եթէ մանաւանդ, գիտնանք գնահատել եւ կեանքի վերածել խորհուրդը մարգարէական տեսիլին երկրորդ մասը կազմող երկու գաւազաններու միաւորման : Այդ գաւազանները մեր Ազգին թանկագին մնացորդները քաժան քաժան ընող հատուածական, կուսակցական հակամարտութիւններն են, «Միութիւն» անունին տակ համախմբուած կողմերու անհամաձայնութիւններն են : Պէտք ունինք ՄԻԿ ԳԱԻԱԶԱՆի ներքեւ հաշտեցնելու մեր տարակարծութիւնները մեր դոյութեան եւ ճակատագրին վերաբերմամբ (3) :

Թերեւս կարելի է յուսալ, որ 65 տարիներու խորերէն եկող այս խօսքերը առաջնորդ դառնան, որպէսզի 2003 թուականը՝ Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պառակտումի 70–ամեակը, ըլլայ նաեւ բաժանումի լուծումի տարին :

Ինչո՞ւ չէ : Այս մտքի՞նքը այնքան յանախակի բանաձեւուած է, որ անդամ մը եւս դայն դրի առնելը գուցէ օգնէր վերջապէս դիտակցինք, թէ խօսքով կարելի չէ իրագործել միութիւնը, այլ անկեղծ ու նպատակասլաց գործով :

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ
Նիւ Ճըրզի

(1) Տուեալները ըստ հետեւեալ յօդուածին՝ Pergrouhi N. Svajian, «The Armenian School Movement in America», *Journal of Armenian Studies*, 1-2, (1986-1987), p. 112–117 : Աւելի քարմ տեղեկութիւններ չենք կրցած գտնել մեզի մատչելի աղբիւրներուն մէջ :

(2) Խնդրին մանրամասնութիւնները տե՛ս Վարդան Մատթէոսեան, «Հայ եկեղեցւոյ ծագումն ու զարգացումը Պուէնոս – Այրէսի մէջ (1912 – 1938)», Հայագիտական Տարեգիրք, հ. է. – Ը., 1995 – 1996 :

(3) «Թեմականք», Հայ կեդրոն, Մայիս – Յունիս 1938, էջ 24 (ընդգծումները բնագրային են) :

GALERIE FRAMOND

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Հաւաքական ցուցահանդէսի մը յաջողութեան հիմնական երկու նախապայմաններն են անկասկած նկարիչներու արուեստին վաւերականութիւնը, եւ իրարու հետ, իրարու մէջեւ անոնց գործերուն ներդաշնակութիւնը : Կազմակերպիչին համար այս ներդաշնակութեան յայտնաբերման գործընթացը կրկնապէս կը դժուարանայ, երբ արուեստագէտները կու գան ո՛չ միայն տարբեր ըլլալնակներէ, հնարելու համար տարբեր միջավայրերէ, այլ նաեւ տարբեր ժամանակներէ, ժամանակակիցի սահմանին վրայ, մասնաւորաբար այս պարագային, երբ կ'առաջադրուի տասնհինգ նկարիչներու քառասունութ գործերը համատեղ ցուցադրել, եւ թէ ամէն արուեստագէտ ինքնին իւրօրինակ աշխարհ մըն է՝ դիծ, կերպար ու գոյն :

Բծախնդիր, հոգածու, մէկ խօսքով՝ արուեստին նուիրեալ կազմակերպիչը նըկատի ունենալու է այս բոլոր տուեալները, ձեւով մը անպայման գտնելու համար արուեստի այդ գործերը իրարու հետ հաշտեցնող ներդաշնակութեան կապը : Այս ձեւով միայն, արուեստասէր այցելուն, որ ժամանակ կը գտնէ աշխարհի այս թոհուբոհին մէջ դեղեցիկը փընտռելու, գտնադեղ պահը վայելելու, կը քաղէ ամբողջական տպաւորութիւն մը :

Կալըրի Ֆրամոն այսօր մեզի կ'ընծայէ դեղարուեստական վայելքի այս պատեհութիւնը՝ համադրումով ծանօթ նկարիչներու՝ Տը Քոնինքի, Ռոնէրի, Ասատուրի, Լըզիէօրի, Գուէնի, ինչպէս նաեւ այլ նկարիչներու «Թուղթի» վրայ աշխատուած գործերուն – գծագրութիւն, կուաշ, վոսթէլ, ջրաներկ – «Մաղկած ծառը» (Խոթէվ, գծագրութիւն), Ռոնէրի երեք նաթիւր մորթերը (ջրաներկ), «Ձայլասրահը», (Տը Քոնինք, մատիտանկար), եւ այլ գործեր կը մատնեն կազմակերպիչին զգայուն մօտեցումը, տարիներու փորձառութեամբ հասունցած-ան յաջողած է ցուցահանդէսին մասնակից արուեստագէտներուն միջեւ ստեղծել այդ ներդաշնակութիւնը, որով նայուածքը անդադրաբար կը տարի մէկ գործէն միւսը :

Նուրբ գիծեր ու գոյներ՝ դիտելու, դառնելու եւ վայելելու իմաստուն, հարբուտացնող զարգացում մը կ'ընծայեն մեր նայուածքին, եւ անպայման գեղեցկութեան յուզումը՝ մեր սրտին, ստեղծուած պահին մտերմութեան մէջ ներգրաւելով մեզ, այդ գործերէն իւրաքանչիւրը ըլլալով պատուհան մը՝ բացուած տեսարանի մը կամ պահի մը վրայ, կամ ամբողջ աշխարհ մը չընձանկող :

Ն. Թ.

Du 23 avril au 31 mai
Galerie Framond
3, rue des Saints-Pères, 75006 PARIS
M° St Germain des Prés

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ
ԳԱՂՈՒԹԵ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍ

Այս տարի եւս, Ապրիլ 24–ին, Լոս-Անճելըսի հայութիւնը տպաւորիչ ձեռնարկներով ոգեկոչեց Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան 88–ամեակը : Առաւօտեան ժամը 9·30 – 10·30, Մոնթեբելլոյի Նահատակաց Յուշարձանին ածղկեպսակներ զետեղեցին Հայ քաղաքական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան պաշտօն :

Ժամը 10·30 – 12·30, Հոլիվուտի «Փոքրիկ Հայաստան» կոչուած շրջանին մէջ տեղի ունեցաւ Միացեալ Հայ Երիտասարդութեան կազմակերպած տպաւորիչ ցոյցը, որուն մասնակցեցան աւելի քան 30 հազար Հայեր : Լրատուական զանազան կայաններու պատկանող 4 թռանիներ հեռուեցան ցոյցին եւ հեռատեսիլի միջոցաւ տեղեկագրեցին միլիոնաւոր դիտողներուն : Հայերէն եւ անգլերէն կոչեր պարունակող պաստառներով հազարաւոր ցուցարարներ քալեցին չորս 4 քառակուսի միլըմեթր տարածութիւնի մը, իրենց կարգապահութեամբ եւ վընասակարութեամբ խորապէս տպաւորելով շրջանի բնակչութիւնը եւ մանաւանդ ամերիկեան լրատուական միջոցները : Երբորդ տարին ըլլալով, Միացեալ Հայ Երիտասարդութեան (մեծ մասամբ ուսանողներ) կազմակերպած բազմահազարանոց ցոյցը յոյժ տպաւորիչ էր եւ արդարօրէն կրնայ նախանձը չարժել հայ երեք կուսակցութիւններուն :

Կէսօրէ ետք ժամը 13 – 16, տեղի ունեցաւ Եղեռնի Ոգեկոչման Միացեալ Գործադիր մարմնի կազմակերպած ցոյցը, առաջնորդութեամբ՝ թեմին զոյգ Առաջնորդներուն, Հայ կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու հովիւներուն, Հ.Բ.Ը.Մ.Ի., Հ.Ց.Դ.Ի., Ռ.Ա.Կ.Մ.Ի. եւ Հայրենակցական, Մարզական եւ բարեսիրական Միութիւններու դեկավարներուն : Հոլիվուտի «Ալէք Փիլիպոս» վարժարանի շրջափակէն սկսած շուրջ 3 հազար հոգինոց բազոքի ցոյցերը, պահանջատիրական պաստառներով յառաջացաւ մինչեւ Արկայլ խաչմերուկը, ուր գործադրուեցաւ պաշտօնական յայտադիր մը : Ծօսք առնելով Լոս – Անճելըսի քաղաքապետը, նահանգային պաշտօնատարներ, Կլենտէյլի քաղաքապետը, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ այլ անձնաւորութիւններ, չեշտեցին հայկական ցեղասպանութեան անժամանցելիութիւնը, հայ ժողովուրդի պահանջին արդարութիւնը եւ Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան անխուսափելի ճանաչումը :

Ժամը 16 – 18, տեղի ունեցաւ Հ.Ե.Դ.Ի. կազմակերպած բազոքի ցոյցը Լոս – Անճելըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, մասնակցութեամբ բազմահարիւր երիտասարդներու :

Երեկոյեան ժամը 17·30 – 21, Կլենտէյլի «Սիվիք Աուտիթորիում»ին մէջ տեղի ունեցաւ Ոգեկոչման պաշտօնական հան-

դիտութիւնը, կազմակերպութեամբ Կլենտէյլի քաղաքապետարանին եւ մանակատէզի Ողեկոչման Միացեալ Մարմնոյ: Ներկայ եղան 1500 հոգի: Հանդիսութեան ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Գալիֆորնիոյ նահանգապետ Կրէյ Տէյվիս: Ասոնք առին կլենտէյլի քաղաքապետը, Գալիֆորնիոյ նահանգապետը, Հայաստանի ազգ հիւպատոսը, պաշտօնատար անձնաւորութիւններ: Օրուան բանախօսը՝ վրոֆիէսօր Վահագն Տատրեան, ներկայացուց (անգլերէն) զերմանական, ատրբիական, բրիտանական եւ օսմանեան արխիւներու մէջ գոյութիւն ունեցող եւ Հայոց ցեղասպանութիւնը հաստատող փաստաթուղթերը: Գեղարուեստական բաժինն հանդէս եկաւ նաեւ բանաստեղծուհի Ալիսիա Կիրակոսեան:

Ողեկոչման հանդիսութիւններ տեղի ունեցան նաեւ Փասատինա, Լինքոլն, Կլենտէյլ եւ այլուր, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. զանազան կոմիտէներու, Ս.Դ.Հ.Կ. «Նոր Սերունդ» եւ «Կայծ» Երիտասարդական Միութիւններուն, Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ այլն:

ՓԱՆԱՏԱ

Ապրիլ 24–ին, քայլարշաւ մը կազմակերպուած է Մոնրէալի Հայ Կեդրոնէն դէպի Մարսըլէզն Ուիլսընի ցեղասպանութեան գոհերուն նուիրուած յուշարձանը: Բացման խօսքը արտասանած է Մանուէլ Քէօսէեան: Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, խօսք առած են Մարիա Քէօսէեան եւ Մարիա Տոլմաճեան (ՀՑԴ, ԳԵՄ), Ժիրայր Պաստմաճեան (Հայ Դատ): Ապրիլ 27–ին, Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ տեղի ունեցած են քոքթէյլ մը եւ ժողովրդային հաւաք մը: Օրուան բանախօսը եղած է Գերմանիայէն հրաւիրուած Վոլֆկանկ Կուպէ: Եղած են բազմաթիւ այլ խօսք առնողներ:

Թորոնթոյի Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 27–ին, քաղաքական հաւաք մը տեղի ունեցած է, որու բացումը կատարած է Մարիան Դաւիթեան: Խօսք առած են Բաֆֆի Սարգիսեան, Ձիմ Փիթըրսըն, Ձէրի Ֆելիքս, Տէյվիտ Քէվլըն, Ֆրէնք Սքարփէթի: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մուրատ Մուրատեան, եզրափակիչ խօսքը արտասանած է կաթողիկոսական Փոխանորդ Խաժակ Արք. Պաքրեան:

ԼԻԲԱՆԱՆ

Կազմակերպութեամբ հայ քաղաքական 3 կուսակցութիւններուն, Ապրիլ 24–ին, Պուրճ Համուտի «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած է Հայկական Ցեղասպանութեան 88–ամեակի ոգեկոչման յատուկ հանդիսութիւն, որուն ներկայ գտնուած են մարմնակրթութեան եւ երիտասարդութեան նախարար Սեպուհ Յովհաննեան, կուսակցութիւններ, Լիբանանի մէջ Հայաստանի դեսպան Արեղ Յովհաննիսեան եւ երեսփոխաններ:

Միւս կողմէ, Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, Անթիլիասի Մայրավանքի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ մատուցուած պատարագով ոգեկոչուած է յիշատակը մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն:

ԿԻՊՐՈՍ

Նիկոսիոյ մէջ տեղի ունեցած է մեծ հանդիսութիւն՝ Ապրիլեան Եղեռնի զոհերու յիշատակին: Ձեռնարկին ներկայ եղած են Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահը՝ Տիմիթրիս Խրիսթոֆիաս, գաղութի կաթողիկոսական Փոխանորդը, հայկական կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ, Կիպրոսի 8 կուսակցութեանց ներկայացուցիչները (որոնք բոլորն ալ խօսք առած են այս առիթով): Խրիսթոֆիաս խօսք առած եւ նշած է, որ Հայկական Ցեղասպանութիւնը 20–րդ դարու առաջին եղեռնագործութիւնն է եւ կոչ ուղղած է Թուրքիոյ՝ ճանչնալու զայն, ինչ որ կարեւոր քայլ մը կրնայ ըլլալ միջազգային էրաւունքի սկզբունքները յարգելու իմաստով:

ՕՍԻՐԻԱ

Ապրիլ 24–ին, Դամասկոսի «Սէյիտէթ Տիմաշք» եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ներկայութեամբ բազմահարիւր հայորդիներու, հանդիսաւոր կերպով յիշատակուած է Հայկական Ցեղասպանութեան 88–ամեակը: Փոխանցուած է ՀՑԴ ՍԵՄ–ի «Դրօշակ» մանաւանդին խօսքը, որմէ ետք բեմ հրաւիրուած է Պէյրութէն Հրաչ Վարժապետեան, որ համապարփակ ձեւով ներկայացուցած է Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը:

Հայ երեք հոգեւոր պետերու հովանաւորութեամբ եւ Հայ Առաքելական համայնքի կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 23–ին, Հալէպի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին նուիրուած յուշահանդէս: Ցուշահանդէսը, հորիւրաւոր Հալէպահայերու շարքին, ներկայ եղած են ՀՀ Հալէպի գլխաւոր հիւպատոս Ա. Մելքոնեան, Սուրիոյ Խորհրդարանի հայ ներկայացուցիչ Ս. Սմպուլեան, հոգեւոր հայրեր, միութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ: Հանդիսութեան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբան Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Հանդիսութեան վարման խօսքը կատարած է թեմի առաջնորդ Սուրէն Արք. Գոթաճոյեան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքի մէջ կազմակերպութեամբ ՀՑԴ Ցունաստանի Հայ Դատի յանձնախումբին եւ ՌԱԿ–ի Հայ Իրաւանց Խորհուրդին տեղի ունեցած է քաղաքական ճեռնարկ:

Աթէնքի «Ափիքոն» ընդարձակ հանդիսասրահին մէջ, Ցունահայերու կողքին ձեռնարկին ներկայ եղած եւ ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Ցունաստանի Խորհրդարանի նախկին Ափոստոլոս Գաբրիամանիս, վարչապետ Քոսթաս Սիմիթիս եւ Ցունաստանի կառավարութեան անունով՝ նախարար Սթեֆանոս Մանիքաս, Աթէնքի նահանգապետ Եանի Զղուրոյի ներկայացուցիչ՝ փոխ–նահանգապետ Մարիս Փաչվանտիոս, ՓԱՄՕԲի կողմէ՝ Անտոնիս Քարաս, Նոր Համրապետութիւն Կուսակցութեան կողմէ՝ Անաստասիոս Ներանձիս, Սինասփիզմօ կուսակցութեան կողմէ Ցունաստան – Հայաստան խորհրդարանական յանձնաժողովի նախագահ Ֆոթիս Քուվելիս, ՏԻՔՔԻ կուսակցութեան անունով՝ Տամիանոս Վասիլիատիս:

Օրուան գլխաւոր բանախօս, Ցունաստանի Խորհրդարանի նախագահ Ափոստոլոս Գաբրիամանիս իր խօսքին մէջ դիտել տուած է, որ «Ցեղասպանութիւնը աշխարհին սորվեցուցած Թուրքիա քաղաքակիրթ ազգերու ցանկին մաս կազմելու համար պէտք է ընդունի իր յանցանքը: Անդրադառնալով 1915–էն առաջ տեղի ունեցած ջարդերուն, Գաբրիամանիս դիտել տուած է, որ 1915–ին 1·5 միլիոն Հայերու ջարդը տեղի չունենար առանց մեծ պետութիւններու դիտակցութեան եւ մեղսակցութեան:

Միւս կողմէ, Սելանիկի մէջ, Ապրիլ 24–ին տեղի ունեցած է ձեռնարկ, որուն ընթացքին խօսք առած է նախկին նախարար, Երեսփոխան Թէոտորոս Քանկալոս:

ԻՐԱՆ

Իրանահայեր համախմբուած են Թեհրանի մէջ ՄԱԿ–ի կեդրոնատեղիին դիմաց, կոչ ուղղելով Թուրքիոյ՝ գործադրած ցեղասպանութիւնը ճանչնալու:

Իրանեան մեճլիսի (Խորհրդարան) անդամ Լեւոն Դաւիթեան կոչ ուղղած է մամուլին ըստ արժանւոյն տեղեկագրելու ՄԱԿ–ի գրասենեակներուն դիմաց կատարուած ցոյցը: Դաւիթեան աւելցուցած է՝ «Մեր քայլարշաւը սկսաւ Հայոց եկեղեցիէն, ուրկէ ուղղուեցանք ՄԱԿ–ի գրասենեակներ եւ բանաձեւ մը յանձնեցինք պատասխանատուներուն, որպէսզի ներկայացուի ՄԱԿ–ի պատկան մարմիններուն»:

ՍԱՐԻԿ 24–Ը ՎԻԹՐՈԼԻ ՄԷՋ

Քանի մը տարուան ընդհատումէ մը յետոյ, Մէկէր գոյգի օրով, նոր քաղաքապետը՝ Կի Օպինօ հրաւիրեց Վիթրոլի Հայ ընտանիքները, Ապրիլ 30–ին, ժամը 18–ին համախմբուելու «1915 Ապրիլ 24 հրապարակը» ոգեկոչելու համար 88–րդ տարելիցը Ապրիլեան Եղեռնի:

Յարգանքի պահերէն յետոյ, ծաղկեպսակի զետեղում եւ վայրկեան մը լռութիւն, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան արտասանեց Հոգւոցը:

Խօսք առին յաջորդաբար Մարսէյլի 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան եւ Վիթրոլի քաղաքապետը՝ Կի Օպինօ:

Արարողութեան աւարտին ներկայ բազմութիւնը, չուրջ հարիւր հոգի, հրաւիրուեցաւ համատեղուիլ բարեկամութեան գաւաթի մը չուրջ:

ԱՄՄԱՐԵԱՆ-ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

Երկու երիտասարդ արուեստագէտ՝ Գրիգոր Ամմարեան եւ Օլիվիէ Փէհլիվանեան բազմազան յայտագրով մը հանդէս եկան Մայիս 2, Ուրբաթ իրիկուն Փարիզի Ս. Խաչ հայ կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ: Երիտասարդներէն առաջինը դաշնակահար է, երեւանէն, երեք տարիէ ի վեր Փարիզի երաժշտանոցին մէջ կը կատարելագործէ իր արուեստը: Երկրորդը ջութակահար է, տակաւին ուսանող նոյն երաժշտանոցին: Մնած է Փարիզ:

Իրենց յայտագրին գլխաւոր կտորներն էին Սէզար Ֆրանքի ջութակի ու դաշնակի Ա մաժէօր սոնաթը եւ է. Կրիկի օփ. 45 սոնաթը: Ապա Ա. Խաչատուրեանի Օրօրը, Գիչերայինը եւ Կոմիտասի Կռունկը: Միասնական այս բաժինէն դատ, Օ. Փէհլիվանեան նուագեց Պախի սոնաթ մը, իսկ Գ. Ամմարեան՝ Տէպուիսիի «Լ'իլ Ժուայէօզ»ը եւ Ա. Բաբաջանեանի «Գափրիչիօ»ն:

Երկու երիտասարդները միասին տարիէ ի վեր միասին կ'աշխատին. այդքանը արդէն բաւած է համերաշխ միասնութիւն մը ունենալու նման կարեւոր յայտագրով մը: Հաճելի երեկոյ մըն էր, մանաւանդ արտասնդող, որ դասական երաժշտութեան հայ արուեստագէտներու հարուստ աւանդութիւնը նոր ուժերով աւիշ կը առնայ, կը չարունակուի:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Publications reçues

ALBUM
OF ARMENIAN PALEOGRAPHY

Edited by
MICHAEL E. STONE,
DICKRAN KOUYMJIAN
and HENNING LEHMANN

(554 pages, illustrated, hardbound)

AARHUS UNIVERSITY PRESS
Langelandsgade 177, DK-8200,
Danemark

(Prix : 217 Euros)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Սահակեան Դպրաց դասուն 300–ամեակին առթիւ, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, Մայիս 4 Թուականիր կոնդակ մը հրապարակած է, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց.– «Սաղմոս երախտաւոր զգայումներով եւ հանդիսաւոր աղօթքով կը յիշատակենք Սահմիոյ Դպրաց Դասուն բոլոր հանդուցեալ դպրապետներն ու դպիրները, որոնք սիրով ու նուիրումով կատարեցին իրենց սրբազան պարտականութիւնը: Այսօր, հակառակ մերօրեայ հակակրօն կամ հոգեվնաս հոսանքներուն, հոգեւոր ուրախութիւն կը զգանք վկայելով որ երէց կամ երիտասարդ նուիրեալներու փաղանգ մը կը չարունակէ սիրայօժար ծառայութիւն բերել Սամաթիոյ Դպրաց Դասու չարքերուն մէջ: Դպրաց Դասու սիրելի անդամներ.– Դուք կը չարունակէք «Ձեր ձայնով առ Տէր կարդալ եւ առ Տէր աղաղակել» (Սաղմոս ճԽԱ. 2) վսեմ պարծառութեան Ս. Եկեղեցւոյ եւ ի մխիթարութիւն ձեր եւ հաւատացեալ ժողովուրդին: Աչխատանք կը տանիք պատրաստուելու չարականներու եւ պատարագի երգեցողութեան, ինչպէս նաեւ տոհմական երգերու կատարման: Դուք էք այս պատմական Դպրաց Դասուն մերօրեայ ջահակիրները ու մեր անդին հոգեւոր աւանդը պատնէշի վրայ պահողները, եւ արդարեւ յոյս կ'առթէք ապագայի նըկատմամբ»:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 26–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Փրանսահայ դերող Ս. Զանգուի «Զարմանալի աչխարհ» հատորին հրատարակութեան առթիւ. Պատս հրատարակչականին կողմէ: Հաւաքոյթը բացած է Պօղոս Զալկըճը– օղլու, ապա, բեմը յանձնած օրուան չորս երիտասարդ բանախօսներու՝ Ռոպէր Քոփթաչ, Նաթալի Պաղտատ, Լեռնա Գարաքիւթիւք, Անի Պարոնեան: Բանախօսութիւններէն ետք, բեմ հրաւիրուած է Զանգուի գաղղիական դասընկերը՝ Նուրհան Թրենց, հուսկ չնորհակալութեան խօսքով հաւաքոյթը փակած է Պօղոս Զալկըճօղլու:

*
**

ԳԻՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան, Ապրիլ 25–ին գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ցովհաննէս Թումանեանի մահուան 80–ամեակին: Երեկոյթը վարած է Վահագն Գաղուսեան: Բանաստեղծին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է վերապատուելի Ցովհաննէս Սարմազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՄՈՆՐԻՕԼԻ Ազատ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, Ապրիլ 6–ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Պոլսահայ Մշակութային Միութեան, համերգ մը տրուած է դաշնակահարուհի Սեդա Դանիէլ: Ցայտագրին մաս կազմած են Շոփէնի, Մոսքովսքիի, Խաչատրեանի, Պելլինիի եւ Բաբաճանեանի գործերը:

ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐՈԴՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Պիքֆայայի Դպրեվանքին չէնքը նորոգութեան պահանջ ունենալով գործի ձեռնարկուած է: Ընդառաջելով Արամ Ա. Կաթողիկոսին առաջարկին, 125 հազար տոլարի յատկացում ըրած է Կիլիկիոյ Հիմնարկը, սկսելու համար անմիջական աչխատանքներուն: Կը նորոգուին սաներու քնակութեան բոլոր վայրերը. անոնք կ'օժտուին արդիական սարքերով, այլ յարմարութիւններով: Ծրագրուած է աչխատանքը աւարտել մինչեւ ամառ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՆԹԻՏ

•

– Բժիչկ, յղի եմ, իսկ երեխան կարծես թէ սխալ դիրքով է:

– Ազդութի՞ւնը:

– Հայ:

– Գլխի ճարը կը տեսնի: Ցաջո՛ղդը:

*
**

Համերգ է: Երգչուհին բարձրանում է բեմ, կատարում երգը, դուրս տալիս ու պատրաստուում դնալ: Բայց դահլիճից ձայներ են հնչում .«Մէկ էլ, մէկ էլ երգիր»:

Ուրախացած երգչուհին մի անգամ էլ է երգում, դուրս տալիս: Ձայները՝ դահլիճից.

– Մի՛ հեռացիր: Եւս մի երգ:

Ակոպէս կրկնւում է մի քանի անգամ: Երգչուհին դիմում է դահլիճին.

– Ես երջանիկ եմ, որ այդչափ ջերմ էք ինձ ընդունում: Բայց հասկացէք, յոգնել եմ...

Ամբողջ դահլիճը՝ միաճայն.

– Երգի՛ր մինչեւ սովորես:

Անն–Պերճուհի եւ Միշէլ–Սարգիս Բարսեղեան,
զաւակները,
Անի Ռիքու–Բարսեղեան,
հարսը,
Ռեժիս Լապուրտէթ,
փեսան,
Ժանն, Լուիզ, Եսթեր եւ Ֆլորեսթան,
թոռները,
Քրիսթին Տէր–Դաւթեան,
զարմուհին,
Եւ ընտանեկան համայն պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

Փարիզի Ատեանի պատուակալ փաստաբան
Նախկին Ատենապետ
Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Կրօնական Ընկերակցութեան

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 7–ին, 88 տարեկանին:

Ծուղարկաւորութիւնը կը կատարուի
Երկուշաբթի, Մայիս 12, ժամը 15–ին
Փարիզի Ս. Ծովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

47, Bd Murat, 75016 Paris

Anne Berdjouhie et Michel Sarkis Barseghian,
ses enfants,

Annie Ricou-Barseghian,
sa belle-fillle,

Régis Labourdette,
son gendre,

Jeanne, Louise, Esther et Florestan,
ses petits-enfants,

Christiane Ter-Davtian,
sa cousine,

Et toute la Famille

ont la douleur de faire part du décès de

Armen PARSEGHIAN

Avocat honoraire à la Cour de Paris
Ancien Président de l'Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
de Paris

survenu mercredi 7 mai 2003, à l'âge de 88 ans.

Les obsèques auront lieu le lundi 12 mai à 15 heures en la Cathédrale arménienne St. Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

47, Bd Murat, 75016 Paris

PARIS → EREVAN → PARIS

3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE

ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

Sabera@wanadoo.fr

www.saberatours.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

Communiqué de Presse

A L'OCCASION DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN A ISSY-LES-MOULINEAUX :

→ Sous la Présidence d'honneur et en présence de M. ANDRE SANTINI
→ Avec la participation de nombreux artistes
→ En présence de personnalités du monde du football international, des média et de la vie publique

Assistez nombreux à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans** : 10 Euros

Réservations : **Le PACI** : 01 46 42 70 91 / **Les Ecoles arméniennes Espoir pour l'Arménie** : 01 47 36 02 50

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՄ. – Սարգօ Կէտիկ 150 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրենգեալ կնոջ՝ ԷկլաՒրիճի – Լիւսէթի մահուան 8–րդ տարելիցին ի յիշատակ (1995, Մայիս 11):

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ՝

17ՐԴ ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 18, ժամը 15·30–ին

Մարսէյլ Հայ Մշակութային Տան
Վասպուրական սրահին մէջ

մասնակցութեամբ՝
Վարանսի Թատերախումբին

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի
Մայիս 15, ժամը 20·30–ին

Փարիզահայ դերձակը,
ապագրիչը եւ ուսուցիչը

ՋԱՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

... Ըսէ՛, թէպետ հեռաւոր տեղ,
Սրտիւ մօտ եմ Հայերուն:

Բանախօս՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է:

L'ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

reçoit

le vendredi 16 mai à 20 heures 30

dans la salle paroissiale
de St Grégoire l'Illuminateur
69, ave Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

HRATCH BEDROSSIAN

qui présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN-DEIR EZ ZOR

de Mgr GREGOIRE BALAKIAN
paru au **Cercle d'Ecrits Caucasiens**

Vente du livre—Signature—Cocktail

RER: Villiers-le-Bel

—— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la
REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH
publié
par le Centre de Documentation Juive Contemporaine

près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et
(sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

Des informations complémentaires seront données ultérieurement

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A R M A D
ATELIER DE LA LANGUE ARMENIENNE

ԱՐՄԱՏ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Fête annuelle d'Armad

le 10 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le
Rév. Père BERNARD LUCCHESI
Enseignant à la Faculté de Théologie à Lyon
et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai
à 19 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 13
MARDI
13 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·685

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·685

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐ ՄԸ

ԱՅԱԹՈԼԱ ՀԱՔԻՄԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Իրաքի համար Ուաշինկթընն նոր դեկավար մը ղրկեց յանձին Փօլ Պրէմէրի, որ կը փոխարինէ Ճէյ Կարնըրը: Պրէմէր իր պաշտօնին գլուխը պիտի անցնէր Մայիս 13–ին եւ հաւանաբար իր հրամանին տակ պահէ Կարնըրը: ԱՄՆ կ'ուզեն նորոգել Իրաքի իրենց ղեկավարութիւնը մինչեւ որ կարելի ըլլայ տեղացիներէ կազմուած իշխանութիւն մը հաստատել, ինչ որ բաւական բարդ հարց մըն է:

Նիւ գլխաւոր հոգածքին ղեկավարը՝ Մոհամէտ Պաքէր Հաքիմ Պասրա վերադարձած է Մայիս 10–ին, 23 տարիներու աքսորական կեանք մը ապրելի ետք Իրան: Ծանդաւառ ընդունելութեան մը արժանանալէ ետք, Այաթոլա Հաքիմ եղբայր մը ունեցած է, ուր խոտօրէն դատապարտած է ամերիկեան գրաւումը: Ան չէ՛տած է.– «Իրաքցի ժողովուրդը ի վիճակի է նոր Իրաք մը կառուցանելու եւ երաշխաւորելու իր ապահովութիւնը առանց ուրիշ երկրի մը օգնութեան: Պէտք է ձգեն (Ամերիկացիք) Իրաքը Իրաքցիներուն»: Անցեալին, կողմնակից էր իսլամական Հանրապետութեան մը հաստատման, ներկայիս կ'արտայայտուի «արդիական Իրաքի մը» ի նպաստ, հիմնուած Իսլամի սկզբունքներուն վրայ, բայց, կենսական դեր մը չնորհելով կնոջ եւ երիտասարդութեան: Բացարձակապէս կը մերժէ մասնակցիլ Ամերիկացիներուն կողմէ նշանակուած կառավարութեան մը:

*
**

«Ուաշինկթըն Փոսթ» կը հաղորդէր որ, Ուաշինկթընի նշանակած անկախ քննիչները, որոնք պէտք է օգնէին զինուորականներուն զանգուածային բնաջնջման պէնքերը գտնելու համար, պիտի վերադառնան: Խումբը չատ յուսախաբ եղած է որ որեւէ արդիւնքի չէ հասած, այսինքն պէնք չէ գտած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Կ. Փաուըլ 48 ժամուան այցելութիւն մը կատարեց (Մայիս 11–12) Իսրայէլ եւ դրաւեալ հողամասերը: Այս ժամանակաշրջանին Իսրայէլ մեղմացուց չընչփակումը, այսինքն անցքը բացաւ, բայց, նախարարին մեկնումէն անմիջապէս ետք, կրկին խստացուց: Փաուըլ որու պաշտօնն է համոզել Իսրայէլը եւ Պաղեստինցիները որ ընդունին «Ճամբու ուղեգիծը», Շարոնէն զատ, տեսնուեցաւ նաեւ Պաղեստինցիներու նոր վարչապետին հետ, Ապու Մազէնի հետ այդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երիքով եւ ոչ Ռամալա ուր է Պաղեստինեան Իշխանութիւնը, որպէսզի Արաֆաթ ինքնակոչ հիւր չկարենայ ըլլալ: Խաղաղութեան այս ծրագիրը պէտք է Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծման յանգի 2005–ին:

ԻՐԱՆԻ բանակը որոշած է աւելի ծայրայեղ միջոցներու դիմել օտար զինուորականներու նկատմամբ, իբրեւ հետեւանք առջի չաբթուան անձնասպանական ռճբախումբին զոր գործած էր, թէ – Ամէն, բրիտանական հպատակութիւն ունեցող մահմետական մը: Ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները անբաղձալի են այլեւս Իսրայէլի մէջ եւ Մայիս 9–ին, Լոնտոնի Ինթէրնէշընըլ դատապարտեց, նոյն օրուան ընթացքին, Իսրայէլեան բանակի գործողութիւնը «Մէջազգային Զօրակցութեան Շարժում»ին դրաւեանեակներուն դէմ: Այս Շարժումին անդամներէն ոմանք «մարդկային վահան»ի դեր կը խաղան կռիւներու գօտիին մէջ: Այս գործողութեան առեն Յահալը (Իսրայէլեան բանակ) երեք կիներ ձերբակալած է (երկուքը՝ Ամերիկուհի) եւ ճշդած, որ այն օտարները, որոնք Գազա կը մտնեն պէտք է թուղթ մը ստորագրեն զերծ պահելով Իսրայէլը որեւէ պատասխանատուութենէ ինչ կը վերաբերի իրենց ապահովութեան:

ԳՐՈԶՆիի ՄԷՋ (Զէչէնիա) ռճբափորձ մը գործուած է Մայիս 9–ին, ինչ որ արդելք եղած է 1945–ի յաղթանակի տարեդարձի ոգեկոչման արարողութեան: Մէկ մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւորներ:

ԳՈՆԿՈՑի ժողովրդավար հանրապետութեան Իլիուշին 76 բեռնատար օդանաւը անսովոր արկած մը ունեցաւ Մայիս 9–ին, երբ 3000 մեթր բարձրութեան հասած էր արդէն: Թռիչքի ընթացքին յանկարծ եռեւի դուռը բացուած է ու ճամբորդները բոլորն ալ դուրս քաշուած են ու պարապը ինկած: Իշխանութիւնները զոհերու որեւէ թիւ չեն տար, հաւանաբար այն պատճառով որ այդ բեռնատար օդանաւը պէտք չէ զինուորներու հետ, անոնց ընտանիքներն ալ փոխադրէր: 200 զոհի խօսք կայ բայց, կարելի չէ ստուգել: Ռուսական օդանաւին այդ եռեւի դուռը աւրուած պէտք է ըլլար, որպէսզի յանկարծ բացուի:

ՊԻՆ ԼԱՏԷՆ մեռեր է 2001–ի վերջերը, ըստ ՍԻ–ԷՆ–ԷՈ–ԷՍ–ի հետաղօտող կնոջ մը տարած աշխատանքներուն, հիմնուած Ալ – Քաիտայի ղեկավարին հեռատեսիլէն երեւումներու վրայ: Այս լուրը հսկայ տառերով կու տար «Փիկառօ» Մայիս 9–ին, հակառակ անոր որ ստոյգ ոչինչ կար:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իսլամապաշտ նախկին վարչապետը՝ Նեճմէթթին Էրպաքան ընտրուեցաւ իսլամամէտ Սաատէթ (Երջանկութիւն) կուսակցութեան գլուխը: Փետրուարի վերջաւորութենէն ի վեր, այլեւս քաղաքական արդելքի տակ չէր: 1998–ին է որ Սահմանադրական Ատեանը զինք ամբաստանած էր հակալայիք գործունէութեան համար:

«ՊԷՐԼՈՒՄԲՈՆի անկարող է Եւրոպան ղեկավարելու» կը գտնէ բրիտանական էքոնոմիսթ չաբաթաթերթը, անդրադառնալով Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութեան, որ Յուլիս 1–ին Յունաստանէն Իտալիոյ կ'անցնի: Թերթին համաձայն, Պէրլուսքոնի նախ պէտք է դատական իր հարցերը կարգադրէ, համբաւը վերահաստատէ, ապա միայն Եւրոպայի անունով խօսի:

ԻՐԱՆի նախագահը՝ Խաթամի, Մայիս 12–ին Պէյրութ ժամանած է եռօրեայ այցելութեան մը համար: 1979–ի իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր, պարսիկ ղեկավարի մը առաջին այցելութիւնն է Լիբանան:

ԼԻԹՈՒԱՆԱՑիՆԵՐԸ 90% համեմատութեամբ «այո՛» ըսին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան վերաբերող հանրաքուէին, Մայիս 11–ին: Մասնակցութիւնը մեծ համեմատութեան մը չէր հասած, բայց, աւելի էր քան 50%, ինչ որ կ'օրինականացնէ հանրաքուէն:

ՖՐԱՆՍԱՑի ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ըստիպողական բաժանմունքի բժիշկներու գործադուլը կը տարածուի, թէեւ ազդեցութիւն չունենար հիւանդներուն վրայ, քանի աշխատելու կը պարտադրուին: Ասոնք կը բողոքեն աշխատանքի իրենց պայմաններուն դէմ, երբեմն մինչեւ 90 ժամ կ'աշխատին չաբաթական, բժիշկները քիչ են, վարձատրութիւնն ալ անբաւարար ըլլալով, թեկնածու չկայ:

ԱՂՐԻԵՋԱՆի նախագահը Հ. Ալիեւ որ բժշկական լուրջ խնամքի տակ է Անգարա, հիւանդանոցին մէջ նշած է ութսունամեակը: Թրքական աղբիւրներու համաձայն, երիկամներու եւ սրտի ծանր հարցեր ունի, այսուհանդերձ, հերքած է այն չշուկները, ըստ որոնց իշխանութիւնը պիտի յանձնէ իր որդիին՝ Իլհամ Ալիեւի: Հ. Ալիեւ նոյնիսկ Բ. աշխարհամարտի աւարտը նշող Մայիս 8–ի (Ադրբեջան տօնական օր հռչակած է Մայիս 8–ը, փոխանակ 9–ի, չկապելու համար Շուշիի անկումին հետ) Յաղթանակի օրուան ուղերձին մէջ ըսած է թէ իր երկրին բանակը ունի ուժը եւ ոգին, ազատագրելու համար Ղարաբաղը, եթէ դիւանագիտական խաղաղ միջոցներով անկարելի ըլլայ լուծումի յանգիլ:

ՄԱՐՈՒԲի Մոհամէտ Ջ. թաղաւորը մանչ զաւակ մը ունեցաւ Մայիս 8–ին, որ կը կրէ իր մեծ հօր՝ Հասանի անունը եւ կը դառնայ գահաժառանգ իշխան: Երբ իր կարգը գայ, Հասան Գ. անունով Մարոքի 16–րդ թագաւորը կ'ըլլայ, ալեւի գերդաստանի մը, որ կ'իշխէ 17–րդ դարու կէսերէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 10 / 12)

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱԶՏԻԿԵԱՆի «ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ» ՀԱՏՈՐԸ

Երեւանի մէջ հատորով լոյս տեսած է Վենետիկի Մխիթարեան միաբաններէն Հ. Յարութիւն Պզտիկեանի «Հայաստանեան պատկերներ» յօդուածաշարքը (լոյս տեսած «Յառաջ»ի մէջ): Մայիս 7–ին Գրողներու Տան մէջ նշուած է հրատարակութիւնը: Ելոյթներ ունեցած են միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, Մեսրոպ Աբգ· Աշճեան, դրող Մարկօ Ղուկասեան եւ ուրիշներ: Հատուածներու ընթերցումներ եղած են հատորէն, հնչած են դասական երգեր: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

*
**

ԱՐՑԱԽի ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Մայիս 9–ի պետական հանդիսաւոր նիստին պետական չքանչաններ յանձնուած են վաստակաւոր Արցախցիներու, նաեւ ամբիւզքէն գործիչներու: Պարգեւատրուածներու կարգին են պարոնուհի Գոգսը, Ֆրանսայէն Քէպապճեան ընտանիքը:

ՂՂՀ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Մայիս 9ի Յաղթանակի օրուան եւ Շուշիի ազատագրման տարեդարձին առթիւ Ստեփանակերտ այցելած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան: Անոնք արցախցի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ ծաղկեպսակ զետեղած են յուշահամալիրին, ապա այցելած Շուշի:

Յաջորդ օրը Ստեփանակերտի մէջ նախագահ Ա. Ղուկասեան ընդունած է Հայ Դատի պատուիրակութիւնը որ Արցախ գացած է Երեւանի մէջ գումարուած համագումարէն ետք:

*
**

ԱՐՑԱԽի ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Մայիս 9–ի պետական հանդիսաւոր նիստին պետական չքանչաններ յանձնուած են վաստակաւոր Արցախցիներու, նաեւ ամբիւզքէն գործիչներու: Պարգեւատրուածներու կարգին են պարոնուհի Գոգսը, Ֆրանսայէն Քէպապճեան ընտանիքը:

ՆՇՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ԵՒ ՇՈՒՇիի ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒՆ

Մայիս 9–ին Փարիզի «Նափոլէոն» պանդոկի սրահներուն մէջ նշուեցաւ Ղարաբաղեան չարժումին 15–ամեակը եւ Շուշիի ազատագրումին 11ամեակը: Երկու եղելութիւն որոնք նոր էջ մը բացին մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Քաղաքական, մտաւորականական, դպրոցական, կազմակերպչական, հոգեւորական, մամուլի ներկայացուցիչներէ ստեղծուած բազմութիւն մը փութացած էր Ղարաբաղի Փարիզի ներկայացուցիչ Յովհաննէս Գէորգեանի հրաւէրին, նշելու համար զոյգ տարեդարձները: Հոն էին Հայաստանի դեսպանատան կազմը, գլխաւորութեամբ դեսպան Է. Նալպանտեանի, Ղարաբաղի ներկայացուցչական մարմինը, Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Աբգ·, Փարիզի հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ Յովսէփ Վրդ· Քէլէկեան, վերապատուելի Սամուէլ Սահակեան, Խսիի քաղաքապետը Ա. Սանթինի:

Ողջոյնի խօսքով (Ֆրանսերէն) հանդէս եկաւ Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Յ· Գէորգեան· ապա կարդաց ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի ուղերձին թարգմանութիւնը: Նախագահը կը չեչտէր թէ 15 տարիէ ի վեր Ղարաբաղի ժողովուրդը կ'ապրէր իր ճակատագիրը աղատօրէն որոշելու պայմաններուն մէջ: Այդ հոլովոյթին ընթացքին Ֆրանսայի նեցուկը կարեւոր եղած էր ու Ա. Ղուկասեան ապահովութիւն կ'արտայայտէր որ ան յետագային ալ կը չարունակուի:

Խօսք առնելու կը հրաւիրուէր նաեւ Հայաստանի դեսպանը· ան (հայերէն) մեր պատմութեան ամէնէն փայլուն էջերէն նկատեց Ղարաբաղի չարժումը· ոգեկոչեց լաւագոյնները որոնք ինկան պայքարի դաշտին վրայ: Ըսաւ թէ երկու տարի առաջ Փարիզի մէջ նախագահ Շիրաքի հետ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումին լուծումի լուրջ յոյսեր ծագած էին, բայց արդիւնքը վրիպեցաւ:

Դեսպանը ներկաներուն ուղղուած շնորհակալութեան խօսքով վակեց ելոյթը, յետագայ յաջողութիւններուն համար միասնութիւնը կարեւորագոյն պզտակ նկատելով: Շնորհակալութեան յատուկ բաժին մը ուղղուեցաւ Ա. Սանթինիի որ ամէն առթիւ կու տար հայութեան նկատմամբ անկեղծ բարեկամութեան ապացոյցը:

պիտի յանձնէ իր որդիին՝ Իլհամ Ալիեւի: Հ. Ալիեւ նոյնիսկ Բ. աշխարհամարտի աւարտը նշող Մայիս 8–ի (Ադրբեջան տօնական օր հռչակած է Մայիս 8–ը, փոխանակ 9–ի, չկապելու համար Շուշիի անկումին հետ) Յաղթանակի օրուան ուղերձին մէջ ըսած է թէ իր երկրին բանակը ունի ուժը եւ ոգին, ազատագրելու համար Ղարաբաղը, եթէ դիւանագիտական խաղաղ միջոցներով անկարելի ըլլայ լուծումի յանգիլ:

ՄԱՐՈՒԲի Մոհամէտ Ջ. թաղաւորը մանչ զաւակ մը ունեցաւ Մայիս 8–ին, որ կը կրէ իր մեծ հօր՝ Հասանի անունը եւ կը դառնայ գահաժառանգ իշխան: Երբ իր կարգը գայ, Հասան Գ. անունով Մարոքի 16–րդ թագաւորը կ'ըլլայ, ալեւի գերդաստանի մը, որ կ'իշխէ 17–րդ դարու կէսերէն:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ...

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԿԸ ՍՊԱՍԷԻՆՔ։ ԵԿԱՆ ԱՌԱՆՑ ՈՒՇԱՑՈՒՄԻ, յարգելով մեր միջեւ անյեստաձղելի ժամադրութիւնն մը, ժամանակէն առաջ, կարծէք զրան եւին ալ կը սպասէին։ Ահա հարկ եղաւ որ խումբ մը թուրք ստահակներ զային Փարիզ եւ փորձէին անարգել Կոմիտասի արձանը, որպէսզի դեղեցիկ, հրաշալի զգացում մը ծաղկէր մեր ներաշխարհին մէջ։ Այսպէս, Կոմիտասը, որ տասնամեակներէ ի վեր, մինչեւ հիմա կ'ապրէր իւրաքանչիւրիս սրտին մէջ միայն, եւ որուն լուսեղէն էութեան հետ կը խօսէինք մաքրամաքուր ու վեհ յուզումով, երկիւղածութեամբ, եկեղեցիներու խնկաբոյր կամարներուն տակ, հազիւ լսելի տխուր եղանակի մը չեչտերով, չարչարեալ էակ մը՝ կուզպ բերանով, եւ որ կ'ըսուէր թէ իր հոգեկան տառապանքներուն անդիմադրելի ճնշումին տակ ընկճուած էր, ընդմիշտ դատապարտուած՝ լռութեան, յանկարծ հրաշալի հոգեվոխութեամբ մը այդ վանական արարքին իսկ ազդանշանին վրայ, կը տառնար գերագոյն խորհրդանշանի հարազատ համեմատութիւնները։ Իր խաւարումէն մինչեւ մուտն ի գերեզման, իր չարչարանքներուն համար եղած էր պատանդը մեր յիշողութեան։

Երկար ատեն վարանեցանք հարցը յիսուն անկիւններէ դիտելով ու դատելով. տարակուսեցանք մինչեւ վերջին րոպէն հարց տալով մենք մեզի, թէ ինչը պիտի կրնար լիովին խորհրդանշել մեր Նահատակութիւնը եւ միեւնոյն ատեն ներշնչել մեզի՝ Արդարութեան վերահաստատման մեր անժամանցելի պահանջքը, յստակօրէն խօսուն պատգամով մը, – Յաւերժական բո՞ցը Այծմանօթ... Նահատակին, վեհանիստ կամա՞ր մը՝ մչտավառ կանթեղով մը, երկփեղկ երկնասլաց կոթո՞ղ մը, սրբատաշ ու գեղակերտ խաչքա՞ր մը, թէ հեծեալ ազգային հերոս մը՝ Սիմոն Պոլիվարի թէ Լա Ֆայէթի ու Ալպէր Ա.ի նման, եւ կամ նման Ադամ Միցքիեւիչի, որոնց արձանները բնակիչներն են փարիզի գեղեցկագոյն ծառուղիին։ Եւ ասոնց չարքին՝ Կոմիտասը. ինչպէ՞ս ազդուն, գերզգայուն էակ, իր կենդանութեան իսկ արդէն ոգեղինացած՝ երկրի վրայ, պիտի կարենար ազդովին իրեն վստահուած առաքելութիւնը կրել իր ուսերուն վրայ։ Ըլլալէ ետք պատանդը մեր յիշողութեան, պիտի չդառնա՞ր յաւերժական պատանդը մեր պահանջատիրութեան։ Իրաւունք ունէի՞նք դինք եւս ձեռով մը դրօշի տակ կանչելու։ Եւ յետոյ, ինչպէ՞ս կրնար ան խորհրդանշել մեր պահանջատիրութեան ոգին։

Զօրավար Սիմոն Պոլիվար կը խորհրդանշէր Լատին Ամերիկայի ազատագրումը. Մարքի Տը Լա Ֆայէթ կրնար հարազատօրէն ներկայացնել մարդասիրական զգացումներով տոգորուն, ազատութեան եւ մարդկային իրաւունքներու զաղափարապաշտ Ֆրանսան յարակցաբար Միացեալ – Նահանգներու. ազատական գինուորեալ արքայ Ալպէր Ա. ե՛ւ Պելժիա եւ Ֆրանսան։ Ապա Ադամ Միցքիեւիչը (*), լեհ մեծագոյն բանաստեղծը, «Լեհաստանի Հոգին», «Ազատութեան Ոգին» հարազատօրէն կը ներկայացնէր իր երկիրը։ Ծառուղիին չորս արձաններըը հասարակաց պատգամ մը ունէին, – Ազատութիւն և իրաւունք։ Եւ ահա ասոնց չարքին՝ Կոմիտասը՝ ճիշդ այն քառանկիւն ծառուղիին վրայ, որուն մէւս ծայրին կը բարձրանան Անթուան Պուրտէլի բազմախորհուրդ ճեռակերտը՝ «Ազատադրութեան Մարզարէ» Ադամ Միցքիեւիչի կոթող – արձանը։

Մեր վարանումը երկարաձգուեր էր մինչեւ վերջին րոպէն, մինչեւ յուշարձանին պաշտօնական բացումը, մինչեւ բացման վաղորդայնին՝ երեք – չորս օր ետք, ճիշդ մինչեւ այդ սրբապիղծ անարգանքը, հաւանական չարքին առաջինը, զոր ուղեցին չպրտել իր երեսին, մեր երեսին։

Եւ ահա պատահեցաւ հրաշալիքը։

Ճիշդ այդ պահուն ազգովին զգացինք թէ տարիներու երկայնքին հոգեւին կանանոց, լռութեան դատապարտուած, Կոմիտաս, որուն սուգը կրեր էինք ութսունութ տարիներ, յանկարծ փըշրեր էր իր կալանքները, վերադարձեր էր խօսքի իր ազատութիւնը, եւ ահա այդ արձանը կը պատգամէր. մինչեւ իսկ պատգամը ուղիղ դծով հասեր էր հասցէատիրոջ։ Պրոնզակերտ եւ ամրանիստ պատառանդանով այդ արձանը կ'առաջնորդէր մեզ։ Հիմա, Կոմիտասը հոն էր, մեր մէջ եկած։ Կորնգուցած չէինք, բայց զինք վերադտանք իր հարազատ չքեղութեան մէջ։ Կենդանութիւն էր առած, յարուցեալ էր Կոմիտաս մարդարէի իր հանդերձներուն մէջ։ Ու իր պատգամը կը հռչակէր արար աշխարհին, եւ առաջին հերթին՝ Թուրքերուն, որոնք՝ դէպքին յաջորդող օրերուն, դատելով իրենց անտարբերութեան հովերով արձանին չուրջ ղեղերումներէն, ամօթխած ու վարանոտ մօտեցումէն այցի կու գային հոն։ Կոմիտաս կը խօսէր Թուրքերուն։ Եւ ասիկա պզտիկ չհա մը չէր։

Ապա այն պատուէն անդին, զոր Ֆրանսական Պետութիւնը ընծայած էր բացօթեայ պանթէոնին մէջ տեղ տալով Կոմիտասի արձանին, այդ արձանին տեղադրումով հռչակուած Ֆրանսայի հովանաւոր միանականութեան նշանակութիւնը յայտուն, տեսանելի եւ խմանալի կը դառնար։ Կոմիտասի յաւերժական պատգամին մէջ դրանցուած էր այդ նշանակութիւնը անպայման։ Եւ հիմա յարակցաբար չվախնանք բառերէն. անտեղի չէ համակրական մտածում մըն ալ հանդէպ ձեռակերտի հեղինակին. Պուրտէլի անմիջական կրկնապէս պատուաբեր հրեանութեան մէջ Դաւիթ Երեանցին իր կենդանութեան իսկ անմահութեան վաւերական վկայադիրը ստացած կ'ըլլայ։

Այս իմաստով Կոմիտասի արձանը կը դառնար երրորդ հաղարամեակի ուխտավայր մը, մեզ մեր ինքնութեան խարսխող, ուր ուխտի կ'երթանք արդէն, եւ ուխտի պիտի երթանք ոչ միայն Ապրիլ 24–է Ապրիլ 24, իր պատգամով մենք մեզ վերանորոգելու, եւ ինքնավստահ ու լաւատես ընթանալու կեանքի ուղիներով։ Աւելորդ պիտի չըլլար նաեւ մատնանշել յուզիչ բան մըն ալ։ Կային անձեր, որոնք ուխտի գացեր էին պաշտօնական բացումէն չատ առաջ, եւ օրը օրին հետեւեր էին աշխատանքներուն յառաջացման, պատուանդանը դրկող փոսին տալով մաս մը իրենց մաղթանքնե – րէն եւ զգացումներէն, ճեռակերտին հիմը զօրացնելու, անսասան պահելու համար։ Հաւատքի հարց է։ Միշտ այդպէս եղած է։ Միշտ այդպէս պիտի ըլլայ։

Գողգոթան, մե՛ր, ի՛ր գողգոթան երկար ուղեւորութեան ծայրին կը բացուէր լուսաւոր հորիզոնի մը վրայ, որ տեսանելի էր, ինչպէս արեւածագը Գոնգորտի հրապարակին վրայ, Լուվրէն անդին։

Տեսե՞ր էք ոսկեզոյս արեւածագը, որ Գոնգորտի հրապարակին վրայով, ամբողջ օրուան մը երթին համար ուղղութիւն վերցնելով Օպելիսքի ոսկեզօծ սրածայր կատարէն, կ'իջնէ, Սէնի ափերն ի վեր կը տարածուի, եւ յետոյ կ'երթայ ողջունելու անաղարտ, վեհ ճակատը Կոմիտասի, մեծ նահատակը, մեծ յարուցեալը, ինքը՝ ազատագրուած Կոմիտասը...

– Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ...

(*) Ադամ Միցքիեւիչ (1798 – 1855), Լեհաստանի ամէնէն հռչակաւոր բանաստեղծը, ինքինին շահեկան երեւոյթ մը կը մնայ մեր գրականութեան կապակցութեամբ։ Օտար ո՛չ մէկ հեղինակ ունեցած է այնքան մեծ թիւով եւ բանի մը սերունդներու վրայ յաջորդաբար հայ թարգմանիչ, որքան Ա. Միցքիեւիչ։ Առաջին թարգմանիչը եղած է Յ. Յովհաննիսեան։ Թարգմանութիւններ կատարած են Արշակ Զօպանեան, Յովհաննէս Թումանեան, Օնոփրիոս Աւոփեան, Դանիէլ Վարուժան, Ռուբէն Զարդարեան, Փ. Փուշնէրեան, Վ. Նորենց, Գէորգ Էմին, Պարոյր Սեւակ...

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՆԱՐԳԱՆՔԸ՝ «ՖՐԱՆՍԱՑԻ՛»

Իրաքի պատերազմին բռնած դիրքին պատճառով, Ֆրանսա կատարեալ վարկաբեկուածի պատկեր մը կը պարզէ ԱՄՆ–էն դիտողին աչքին։ Այնքան որ «Ֆրանսացի՛» որակումը անգամ անարգանքի տեղ սկսած է գործածուիլ։ Վերջերս «Նիւ –Եորք Թայմզ»ը բառացիօրէն տեղ տուած էր Սպիտակ Տան խորհրդականներէն մէկուն արտայայտութեան, նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալու մտադիր դեմոկրատի մը հասցէին. խորհրդականը ըսած էր թէ ան «կարծես Ֆրանսացի է»...։ Լրագրող մը ուշադրութեան յանձնելով պարագան, կ'ըսէ թէ այդ նախադասութեան «Ֆրանսացի»ն որեւէ ցեղի, կրօնքի, ազգի անունով փոխանակել ահագին դժգոհութեան, բողոքներու տեղի կ'ուտար։ Սակայն, «Ֆրանսացի»ի պարագային ճարն – ճուն չէ եղած։

Նոյն լրագրողը որ զանազացի է, կը պատմէ թէ «Ֆրանսական տապկած գետնախնձոր»ին «ազատութեան տապկուած գետնախնձոր» անուանումէն ետք, իրեն հարց տուած են որ ինք ալ այնուհետեւ ինքզինք պիտի ներկայացնէ որպէս «ազատութեա՞ն զանազացի» մը։

Պատերազմին ի նպաստ կատարուած քարոզչութիւնն ալ կ'օգտագործէ նոյն ազդակը։ Հոն կ'ըսուի թէ նախագահ Ճ. Պուշ մեծ խիզախութեամբ առաջնորդած է ազատութեան ուժերը. ապա կը շարունակուի. «Սակայն, որոշ կէտ դաշնակիցներ, ինչպէս Ֆրանսան, խոչընդոտեցին անոր ընթացքը։ Իսկ ներքին չրջանակին մէջ, նախագահ Պուշ գործ ստեղծելու եւ անտեսութիւնը աշխուժացնելու նպատակով տուրքերու կարեւոր նուազում առաջարկեց, բայց հոն ալ որոշ կէտ հանրապետականներ ընդդիմացան իրեն»։

Լրագրողը կ'ըսէ թէ հետեւելով անոնց տրամաբանութեան, Պուշ պայքարած է ազատութեան համար, բայց Ֆրանսացիները ղինք խոչընդոտած են. տուրքերու զեղչին ընդդիմադիրները ո՛չ ըսած են իրեն։ Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Ֆրանսացիներուն պէս, անոնք ալ թըշնամի են ազատութեան։ Վախնալով որ կատարուած քարոզչութիւնը բաւական չափով յստակ չըլլար, անոր հեղինակները Ֆրանսական Եռագոյն մըն ալ զետեղած են ընդդիմադիր ծերակուտականներուն քով։ Ասիկա ձեւ մըն է ըսելու թէ անոնք վարուած են Ֆրանսացիի պէս։ Այլ խօսքով՝ պէտք է դէշ Ամերիկացիներ նկատուին։ Այդ արշաւը Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր մարտավարական աւելի լայն չրջանակով մը կը դործածուի, նախադահ Պուշի ընդդիմութիւնը հայրենասիրութեան պակաս նկատող ընթացքով։ Այսօր, այլեւս հարկ չկայ ահաբեկիչներու, կամ Սատտամ Հիւսէյնի նկատմամբ ներողամտութեան տրամադրութիւն ունեցողները ամբաստանելու կը բաւէ զանոնք Ֆրանսացիներու կարգին դասել։ Մնացածը ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

(ՓՈՓՐ ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

● Ապրիլ 24–ին Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդարանիստ եկեղեցւոյ մէջ, 1915–ի Հայոց Եղեռնի յուշատօնին առթիւ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն ժամը 11–ին։

Պատարագիչն էր Արիստակէս Աբեղայ Այվազեան, իսկ Հոգեհանդստեան պաշտօնին նախագահեց Գերմանահայ թեմի Առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեանը։

Նոյն օրը, ժամը 20–ին եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Քէօլնի Հայ համայնքի եւ Արմին Թ. Վէկնէր կազմակերպութեան կողմէ կազմակերպուած Ճիշտակի երեկոյթ։

Օրուան նիւթին չուրջ ելոյթ ունեցողներն էին՝ Քրիստոփոր Հաճքէը (Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերութեան նախագահ), Հիւլեա Էնկէ (Թրքական Մարդկային Իրաւունքներու Կազմակերպութեան ներկայացուցիչ), Միքայէլ Վէկնէր (Արմին Թ. Վէկնէրի որդին), ինչպէս նաեւ Կինեթէր Վալլրաֆ (Գերմանացի յայտնի դրագէտ) եւ Պենիամին Պարլաք (Հայ համայնքի երիտասարդական կազմակերպութենէն)։ Երեկոյթի ընթացքին հնչեցին «Կռունկ»ը Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեանի կողմէ, Ուլրիխ Քլանի կատարմամբ, ինչպէս նաեւ Կոմիտաս Վարդապետի «Քելեր ցոլեր»ը եւ Կ. Չեպթարեանի «Եռեակ»ը Անյա Հինդէր, Ռոպէրթ Տիմբըլմայէրի եւ Ուլրիխ Քլանի կատարմամբ։

Գարեգին Արք. Պեքճեանի Հանդստեան աղօթքով աւարտեցաւ Ճիշտակի երեկոն։

● Ապրիլ 24–ին Միւնխէնի Հայ կազմակերպութիւններ՝ Հայկական Հարցերու Հաստատութեան, Պաւարիոյ Հայ Հայրենակցական Միութեան եւ Միւնխէնի Եկեղեցական Համայնքի միասնական ծրագրով կատարուեցաւ ոգեկոչումը Ապրիլեան Նահատակներուն։

Հինգշաբթի երեկոյեան հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք եկեղեցւոյ սրբատին մէջ տեղի ունեցաւ յուշատօն Մեծ Եղեռնի նուիրուած ոտանաւորներով ու երգերով։ Յուշահանդէսի ընթացքին ամէն մէկ կազմակերպութեան ներկայացուցիչ խօսք ուղեց ներկաներուն, հրաւիրելով զանոնք չմոռնալ յիշատակը եւ արդար դատը ցեղասպանութեան պահերուն, ինչպէս նաեւ պահանջել անոր ճանաչումն ու դատապարտումը։

● Նոյն օրը Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ համայնքի նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ, Շտութկարթի կեդրոնական դերեզմանատան մէջ գտնուող հայ նահատակներու յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Մեծ Եղեռնի 1.5 միլիոն նահատակներու։ Շրջանի հոգեւոր հովիւ Սրմաշ Աբեղայ Նալպանտեան իր քարոզին մէջ ոգեկոչեց Ապրիլեան նահատակներու յիշատակը։

● Ապրիլ 27, Պատըն Վիւրթէմպէրկի Հայ համայնքի երիտասարդաց յանձնախումբը կազմակերպած էր նաեւ յուշատօն, նուիրուած Մեծ Եղեռնին։ Օրուան դասախօսութիւնը կատարեց Կարէն Պոտտարեան «Միջազգային Իրաւունքը եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը» նիւթով։ Յուշատօնը չարունակուեցաւ գեղարուեստական բաժնով։

● Ապրիլ 19 – 20–ին «Խօսինք մէկ ձայնով» յանձնախումբը, որուն մաս կը կազմեն Հայ, Յոյն, Ասորի եւ տարբեր կազմակերպութիւններ, ի չարս որոնց նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքը, կազմակերպած էր քայլարշաւ՝ դէպի Պէրլինի կեդրոնը գտնուող Թրքական Հիւպատոսարանը։ Քայլարշաւէն եաք բազմահարիւր ներկաներ հաւաքուեցան Պէրլինի Հարտընպէրկ – Ֆաղանըպրեսէ խաչմերուկը, այն վայրը, ուր 1921ին Սողոմոն Թէհլիրեան ահաբեկած էր Ճեղասպանութեան հիմնական մեղաւորներէն մէկը՝ Թալէաթ Փաշան։ Հոն տեղի ունեցաւ բողոքի ցոյց մը։

Նոյն օրը, յետ միջօրէին, Պէրլինի Շէօնըպէրկ Թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ վիճակումի կլոր սեղան մը, մասնակցութեամբ չարք մը մասնագէտ անձերու։ Կլոր Սեղանի մասնակիցները՝ դէկավարութեամբ Տիկին Թէսա Հոֆմանի, նիւթ ունենալով Հայոց Ցեղասպանութիւնը, ինչպէս նաեւ Ասորիներու եւ Փոքր Ասիոյ

Ցոյներու ղէմ գործուած զանգուածա-
վին կոտորածները, կատարեցին զիտա-
կան, պատմական իրաւական ու բարո-
յական վերլուծական մը: Տեղի ունեցաւ
մաքերու փոխանակութիւն Գերմանիոյ
մէջ Ցեղասպանութեան արդիւնաւէտ ո-
ղեկոչման եւ դերման կառավարութեան
կողմէ անոր ճանաչման հնարաւորու-
թիւններու մասին:

• Ապրիլ 20-ին Պէրլինի Ցոյն – Օրթո-
տոքս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ բիւ-
րաւոր զոհերու յիշատակման աղօթք մը:

• Ապրիլ 24-ին Հայ եկեղեցւոյ Պէր-
լինի համայնքը քաղաքի Աւետարանական
եկեղեցւոյ «Հաուս տէր Քիրխը» կոչուող
դիւաժողովներու սրահին մէջ կազմա-
կերպած էր եկեղեցական եւ աշխարհիկ
ձեռնարկ մը:

Նախ, ձեռամբ Սերվրէ Վարդապետ Ի-
սախանեանի մատուցուեցաւ հոգեհան-
գստեան պաշտօն:

Հոգեհանգիստէն ետք համայնքի վար-
չութեան ատենապետ Պետրոս Տիքիճեան
խօսք առաւ եւ իր բացման խօսքէն յետոյ
տեղի ունեցաւ ոդեկոչման ձեռնարկ մը:

Նախ խօսեցաւ Տիկին Թէսա Հոֆմանը՝
«Մենք՝ Գերմանացիներս եւ Հայոց Ցե-
ղասպանութիւնը» նիւթով: Ան անդրա-
դարձաւ գերման պետութեան պատաս-
խանատուութեան՝ հետեւցնելով, որ
գերման կառավարութիւնը անմիջական
եւ բարոյական պարտաւորութիւն ունի
պաշտօնապէս ճանչնալու Հայոց ցեղաս-
պանութիւնը:

Երկրորդ բանախօսն էր գերմանացի
հրապարակագիր եւ գերմանական «Տէր
Շպիկէլ» յայտնի ամսագրի նախկին
խմբագիր, գերմանական արխիւներու
Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ
նիւթերու մասնագէտ՝ Վոլֆկանկ Կուսթ.
«Գերմանիոյ դերը Հայոց ցեղասպանու-
թեան մէջ՝ յընթացս Ա. Համաշխարհա-
յին պատերազմի» նիւթով: Ան գերմա-
նական արխիւներու մէջ պահպանուող,
հանրութեան յայտնի, բայց նաեւ բազ-
մաթիւ նոր վաւերաթղթերու լոյսին ներ-
քեւ անդրադարձաւ Հայոց ցեղասպանու-
թեան մէջ Կայսերական Գերմանիոյ պա-
տասխանատուութեան հարցին եւ կա-
տարուած ցեղասպանութիւնը հանդուր-
ժելու եւ նոյնիսկ անոր մեղսակից ըլլա-
լու դրդապատճառներուն: Ան յոյս յայտ-
նեց, որ օր մը գերման կառավարութիւ-
նը քայլ մը կ'ընէ ցեղասպանութեան
խնդրին զոհերու յետնորդներէն:

Երրորդ բանախօսն էր Վերապատուելի
Մաթիւա Րիխթէր, որ բանախօսեց «Քի-
չել – Ցուսալ – Դարմանել» նիւթով:

Բանախօսութիւնները կ'ընդմիջուէին
դաշնամուրի վրայ կատարումներով, որ
կը հրամցուէին դաշնակահարուհի Նելլի
Շմալէնպէրք – Խաչատուրեանի կողմէ:

Հոգեհանգստեան արարողութեան ներ-
կայ էին նաեւ Հայաստանի Հանրապե-
տութեան Գերմանիոյ դեսպան Տիկին
Կարինէ Ղազինեան, դեսպանութեան այլ
աշխատակիցներ:

• Գերմանահայոց Թեմը օժտուեցաւ
ուրիշ կուսակրօն եկեղեցականով մը եւս,
յանձին՝ Արխատակէս Աբեղայ Այվազե-
նի, որ որոշ ժամանակէ մը ի վեր որպէս
ուսանող կը գտնուէր Գերմանիոյ մէջ:
Գարեգին Բ. Ամենայն Հայց Կաթողիկոսի
բարեհաճ կարգադրութեամբ եւ Ապրիլ 23
Թուակիր նամակի հաստատումով Հայր
Սուրբը պաշտօնապէս կը կոչուի հով-
ւական աշխատանքի եւ Թեմիս Առաջնորդ
Գարեգին Արք. Պեքճեանի ու Թեմական
Խորհուրդի տնօրինութեամբ Առաջնոր-
դարանին մէջ կը ստանձնէ Լուսաբա –
րութեան, ինչպէս նաեւ կազմա-
կերպչական քարմաթիւ պատասխանատու
պաշտօնները:

• Ապրիլ 27-ին Առաջնորդարանին մէջ
Առաջնորդին հրաւէրով ու նախագահու-
թեամբ տեղի ունեցաւ ժողով մը, որուն
կը մասնակցէին Թեմական Խորհուրդի
անդամներէն զատ Գերմանահայոց կեդ-
րոնական Խորհուրդի եւ Հայ Գործարար-
ներու Միութեան ներկայացուցիչներ:

Ժողովի նպատակն էր յիշեալ կազմա-
կերպութիւններու միջեւ զարգացնել հա-
մագործակցութիւնը եւ առ այդ՝ որոնել
ու ստեղծել միջոցները Գերմանահայ գա-
ղութի այժմէական հարցերուն լուծում –
ներ գտնելու:

Օրակարգը ունէր երեք նիւթեր: Առա-
ջինը՝ հնարաւոր սահմանները մէջ Ապ-
րիլեան Եղեռնի Ցուշատօնին գլխաւոր
ձեռնարկը կազմակերպել միասնական
ջանքերով, Գերմանիոյ տարածքի վը-
րայ: Երկրորդ՝ կեդրոնական Խորհուրդի
կողմէ ամէն տարի երկու անգամ կազ-
մակերպուած երիտասարդական հանդի-
պումներուն եւ մէկ չարթուան ճամբարի
օրերուն Առաջնորդարանի հետ սերտ
համագործակցութեամբ կրօնական դա-
սընթացքներ կազմակերպել, թէ երիտա-
սարդներու եւ թէ ծնողներու համար,
որպէսզի զոհացում տրուի ժողովուրդի
կրօնական կրթութեան պահանջքին, եւ
այսպէսով կատարուի փորձ՝ առաջքն
առնելու կարգ մը անհատներու աղանդա-
ւորներու գերիկը իյնալուն:

Իսկ ժողովի երրորդ նիւթն էր՝ Մը-
չակութային ու Տեղեկատուութեան կեդ-
րոնի մը կառուցումը Առաջնորդարանի
կողքին կամ այլ հողամասի մը վրայ: Կը
նախատեսուի այս կեդրոնը նաեւ դարձը-
նել վերոյիշեալ կազմակերպութիւններու
խարիսխը, ուր անոնք պիտի ունենան ի-
րենց գրասենեակները եւ պիտի օգտուին
կեդրոնի միւս առաւելութիւններէն:

ՔԷօլն, ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
2003, Ապրիլ 29

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԼՐԱԳՐՈՂ
ՏԻԳՐԱՆ ՈՍԿՈՒՆԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Գանոնկա Փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. «Մա-
նուկեան» վարժարանի «Աղաճանեան» սը-
րահին մէջ, Ապրիլ 12-ին, տեղի ունեցած
է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Տիգ-
րան Ոսկունիին, անոր լրագրական գոր-
ծունէութեան 60-ամեակին եւ նոր հրա-
տարակուած «Հայրենի Հորիզոն» գոյք
հատորներուն առթիւ: Ներկայ եղած են
աւելի քան 200 հոգի: Հանդիսութիւնը
վարած է «Նոր Կեանք»ի խմբագիր Գրի-
գոր Շէնեան: Տիգրան Ոսկունիի վաս-
տակին արժեւորումը կատարած եւ անոր
կենսագրականը տուած է առակագիր Եղ-
նիկ Բալայեան: Տիգրան Ոսկունի,
բուն անունով Գուլումճեան, ծնած է
1925-ին Դամասկոս: Նախակրթութիւնը
ստացած է Ազգային Միացեալ վարժա-
րանին մէջ, ապա յաճախած Դամասկոսի
Ֆրանսական լիսէին: 1943-ին մտած է
Հ. Ց. Դ. շարքերը: 1945-ին փոխադրը-
ւած է Պէյրութ, ուր ստանձնած է «Ազ-
դակ» օրաթերթի խմբագրի պաշտօնը,
զոր վարած է 30 տարի: Պէյրութի մէջ
Ոսկունի պատասխանատու պաշտօններ
վարած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Համազ-
գայինի եւ Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի
մէջ, աշխատակցելով նոյն ատեն «Նայ-
րի», «Ալիք» եւ «Բագին» գրական թեր-
թերուն: 60-ական թուականներուն հա-
յերէնի թարգմանած է ֆրանսական գը-
րականութեան գլուխ գործոցներ՝ Անտրէ
Ժիտ, Ալպէր Քամիւ, Ժան-Փօլ Սարթր,
Անտրէ Մօրուա եւ ուրիշներ: 1976-ին
Ոսկունի փոխադրուած է Միացեալ Նա-
հանգներ եւ հաստատուած Սան Ֆրան-
սիսքօ, քանի մը տարի եղած է ԱՆԶԱ-ի
նախագահ Ճորճ Մարտիկեանի անձնական
քարտուղարը, ապա 11 տարի պաշտօնա-
վարած է ամերիկեան դրամատան մը
մէջ:

Վաչէ Մանուկեանի եւ Վահան Շամլը-
եանի մեկենասութեամբ լոյս տեսած
Ոսկունիի «Հայրենի Հորիզոն» գոյք հա-
տորները ներկայացուցած է Տօքթոր
Գէորգ Քէչիչեան:

Փակման խօսքը արտասանած է առաջ-
նորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան եւ Ոսկու-
նիի կուրծքը զարդարած է Ամենայն Հա-
յոց Կաթողիկոսին կողմէ շնորհուած «Ս.
Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանով: Շը-
նորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած
է մեծարեալը:

*
**

«ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ»
ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ
«Կարապետեան» սրահին մէջ, Ապրիլ
16-ին, տեղի ունեցած է վրոթֆէյսէօր
Գէորգ Պըլոպեանի «Տէրունական աղօթ-
քի մեկնութիւն» գիրքին ներկայացումը,
կազմակերպութեամբ Ազգային Առաջ-
նորդարանի Կրօնական դաստիարակու-
թեան խորհուրդին: Բացումը կատարած
է Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան: Ցայտագիրը
վարած է Առաջնորդարանի դիւանապետ
Սարգիս Մահսերեճեան: Օրուան դասա-
խօսը՝ Մեսրոպ Ս. Քհնյ. Թաշճեան,
անդրադարձած է հատորին բովանդակու-
թեան, բաժիններուն եւ ներքին զարգա-
ցումին, նշելով որ անիկա ո՛չ միայն կը
ներկայացնէ Տէրունական աղօթքին Ս.
Գրային տարբերակներուն քննարկումը,
այլեւ կը սկսի նոյնինքն աղօթք հասա-
ցողութեան քննարկումով, կ'անցնի Տէ-
րունական աղօթքի ներքին բաժանումնե-
րէն, որոնցմէ առաջինը Աստուածոյ փա-
ռաբանումն է, իսկ երկրորդը՝ Աստուծմէ
մարդոց խնդրանքներու բաժինը: Շնոր-
հակալութեան խօսքով հանդէս եկած է
վրոթֆէյսէօր Պըլոպեան, անդրադառնալով
նաեւ իր ուսումնասիրական աշխատանքին
տարբեր հանդրուաններուն եւ հատորին
ծնունդ տուող պայմաններուն: Գնահա-
տանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ
Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Գոր-
ծադրուած է դեղարուեստական յայտա-
պիր մը, որմէ ետք հեղինակը մակագրած
է իր հատորէն օրինակներ, հիւրասի-
րութեան առնութեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԷՔՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ

Երիտասարդ խմբավար Ալէքն Ալթունեան Փասքալ Տիւսափէնի «Փէրէլա» օ-
փերային ներկայացումները կը ղեկավա-
րէ Մոնփըլիէի մէջ, Մայիս 13 եւ 15-ին:
Առաջին ներկայացում մը տեղի ունեցած
է արդէն Մայիս 11-ին:

«Փէրէլա»ն ժամանակակից Ֆրանսայի
երգահանին տասը մասով մէկ գործն է
որ առաջին անգամ անցեալ Փետրուարին
բեմադրուեցաւ Փարիզ, Պաստիլի օփե-
րային բեմին վրայ, ղեկավարութեամբ՝
Փարիզի օփերային մնայուն խմբավար
Ճէյմս Կոնլոնի որուն օգնականն էր Ալէքն
Ալթունեան:

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Մ. «Տէր-
միրճեան» կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ,
ՀԲԸՄ – ՀԵԸ «Անդրանիկ» Մշակութա-
յին Միութեան կազմակերպութեամբ,
Ապրիլեան ձեռնարկ մը տեղի ունեցած
է, Ապրիլ 22-ին, որու ընթացքին գլխա-
ւոր բանախօսը՝ նախկին նախարար
Միշէլ Եոտէ չէշած է ի մէջ այլոց. –
«Հակառակ իր պատմութեան տեւողու-
թեան ու մանաւանդ ցեղասպանութեան
ընթացքին հայ ժողովուրդին դէմ չըղ-
թայազերծուած բնաջնջումի գործողու-
թիւններուն, այս ժողովուրդը միշտ ալ
կրցած է փիւնիկի պէս վեր յառնել իր
տանջանքներէն եւ իր նպաստը բերած է
ապրած երկիրներու կեանքին ու պաշտ-
պան հանդիսացած է մասնաւորաբար Մի-
ջին – Արեւելքի արաբական արդար դա-
տերուն»: Ձեռնարկը խորագրուած էր՝
«Հայ ժողովուրդին նպաստը Միջին – Ա-
րեւելքի քաղաքակրթութեան» եւ բացու-
մը կատարած է Լալա Արապեան որ ներ-
կայացուցած է օրուան բանախօսը:

ՔԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Դրեց՝ ԳԵՐՃՈՒՀԻ

20

Այս խօսքերը լսած ժամանակ Զարո-
ւին ալ կը նայիմ վախվխելով:

– Ա՛յ քեզ տրամաբանութիւն, – կ'ըսէ
բարի ծերունին. – Մեծայարդ տիկինը կը
խնամենք, որ լաւանայ, իսկ ան լաւա-
նալ չուզեր, որովհետեւ երախտագիտու-
թիւնը ծանր կու գայ իրեն... Բայց ա-
ղոչնանալով է որ...

Ցորեկները Մելինէն է քովս: Քաղցր
Մելինէն: Անոր հետ դիւրին է գործս:
Պնամ խարտեաշութիւն ընել եւ մաս մը
միս պնակիս տակը դնել իբրեւ թէ կեր-
ած:

Հիմա Մելինէն հանդարտ տխրութիւն
մը ունի: Իր սիրելին ապահով կերպով
հեռացած է հրդեհուած ճամբաներէն:
Ան ամէն օր կու գայ ծրարներով: Միս
հիլէն առողջութեանս վերաբերեալ խոր-
հուրդներու եւ ուտելիքներու ահագին
պաշար մը կը ղրկէ հետը:

Միս հիլէն ինքն ալ եկաւ դիչեր մը:
Պատուած էր: Տեսնողը պիտի կարծէր,
որ արեւելքցի կին մըն է: Սեւ կեղծամ
դրած ու սեւ մաշուած վերարկու մը հա-
գած էր: Ան չէր ուզեր, որ իմացուէր թէ
ինք Հայերու հետ յարաբերութեան մէջ
է:

Զարօն երկու բժիշկներու խորհուրդ-
ներուն միջին ճամբուն կը հետեւէր՝ իր
կողմէն ալ լրացնելով իր հասկցած ձե-
ւով: Ան արդիլած էր ինձ չատ խօսիլը:
Արդիլած էր, որ այցելեն ինծի:

Այս վերջին արգելքը ծանր կու գայ:
Դեռ չեմ գիտեր, թէ ինձ բախտակից
կանայք ինչ լուրեր ստացան իրենց ա-
մուսիններէն: Երբեմն դուռը կը զարնեն:
Մելինէն կը բանայ ու փսփսուքով խօ-
սակցութիւն մը կը սկսի: Երբ կը հար-
ցնեմ թէ՝ ո՞վ էր, միշտ անորոշ պա-
տասխան մը կը ստանամ:

– Սխալեր էին, վարի յարկին համար
էր:

– Ժանեակ ծախող կին մըն էր...

Աչքերս փակած կիսաքուն վիճակ մը
ունիմ ամբողջ օրը: Կը զգամ, սակայն,
որ Մելինէն անհամբերութեամբ կը սպա-
սէ, որ աչքերս բանամ, որպէսզի իր
սիրելիի մասին խօսի ինձ: Ամէնէն ան-
նշան դէպքերն իսկ, իրմէ պատմուած,
գոյն եւ երանգ կը ստանան:

Իր ամէնէն երջանիկ օրերէն մին է,
կ'ըսէ, Ծննդեան այն Մեսան իրիկունը,
երբ ինքը, Զապէլն ու Պեհիկեանը իրենց
տունը ընթրիքի հրաւիրած էր:

– Կը կարծէի, որ նշանուած էին: Ոեւէ
սպասում կամ յոյս չունէի, բայց գոհ էի
որ վերջապէս գտեր էի մէկը, որու մա-
սին կրնայի երազել, մէկով ոգեւորուիլ:
Աչքափը կը բաւէր ինձ այն ատեն: Ինչ
էր կեանքս, դիտես արդէն: Երբ մեկնե-
ցան, զգացի որ եղուարդ տեսած էր զիս,
վերջապէս: Ձեմ գիտեր, ինչպէս բա-
ցատրել: Զիս տեսած էր անշուշտ առաջ
ալ, ամէն օր, նոյնիսկ քանի մը անգամ-
ներ օրուան ընթացքին, բայց այդ դիչեր,
ան զիս տեսաւ եղածիս պէս, գիս ինչ-
տեղ, պէտք էր ըսէի: Այդ զգացումը ինձ
համար երջանկութեան հաւասար էր:
Ցուսալ կարենալու քաղաւորութիւնը
այնքա՜ն մեծ կը թուէր ինձ, որ ծովը,
պատուհանէս միշտ անծայրածիր երեւ-
ցող ծովը, աննշան պզտիկ բան մը ե-
րեւցաւ այդ երեկոյ: Երբեք չկրցայ բա-
ցատրել թէ ինչի արդիւնք էր այդ:
Ցոյսիս մեծութի՞ւնն էր պատճառը... Կը
նայէի, կը նայէի, ա՞յս է ամէն օրուան
տեսած ծովս, կ'ըսէի ես ինձ...

– Իսկ Զապէլէն լուր ունի՞ս, – կը հար-
ցնեմ:

– Երբ որ ձերբակալութիւնները եւ
խոտութիւնները սկսան ու զպրոցը փակ-
ուեցաւ, Զապէլ Ատաբազար իր ծնողած
քովն գնաց: Կ'ըսեն թէ՝ Ատաբազարի ժո-
ղովուրդն ալ տեղահանուած է ու քշուած
դէպի անապատները: Ա՜խ, խե՜ղճ
Զապէլ... Ի՞նչ եղաւ արդեօք այդ սքան-
չելի աղջիկը իր վիրաւոր սրտով...

Այս վերջին խօսքերը չատ ցած ձայնով
ըսաւ Մելինէ:

– Կը կարծե՞ս:

– Հիմա, ա՛լ բոլորովին համոզուած
եմ, – կ'ըսէ Մելինէ յուզուած ձայնով.–
Մինակ մնալէս ի վեր, կը մտածեմ ան-
ցածի մասին եւ վստահ եմ, որ ան սիրած
էր Եդուարդը: Գիտնայիր՝ ի՛նչ վեհանձն
եղաւ ինձ հետ: Ոեւէ զառնութիւն, ոեւէ
սառնութիւն ցոյց չտուաւ: Ընդհակառա-
կը, կ'ուզէր, որ գոյայի, գնահատէի եր-
ջանկութիւնս: Զնկատեցի իր տառապի-
լը, չա՜տ երջանիկ էի: Ան է արդարա-
ցումս: Լուսաստղի մը պէս եկաւ անցաւ
ամէն բան: Մայրս կ'ըսէ, որ հիմա Սա-
մաթիան մեռելատունի կը նմանի: Մի-
այն ծերունիներ ու պառաւներ կ'երեւան
փողոցը: Գիշերը մութը չկոխած, դըռ-
ները կը փակուին եւ տուները կը լռեն:

(Շար. 83)

HAMASKAINE
CONSTRUIT UNE ECOLE
A MARSEILLE
POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse !
Je participe !

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Խիլ Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Էօժէնի Ալեքսանեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ _ հօր՝ Կղեմէս Ալեքսանեանի մահուան առթիւ։

Այս ախուր առիթով Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան նուիրած են 50 Եւրօ Խիլ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ողբացեալին թաղմ յիշատակին։

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet

deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles

Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :
— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com
— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le
Rév. Père BERNARD LUCCHESI
Enseignant à la Faculté de Théologie
à Lyon
et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai
à 19 heures
dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la
REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH
publié
par le Centre de Documentation Juive Contemporaine
près de 30 contributions
le **Vendredi 16 mai à 20h45**
en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et (sous réserve) Yves Ternon

Ouvrage disponible à la MCA

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՍՈՒԲԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի
Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Փարիզահայ դերձակը, տպագրիչը եւ ուսուցիչը

ՋԱՆԻԿ ՍՐԱՄԵԱՆ

... Ըսէ՛, թէպետ հեռաւոր տեղ, Սրտիւ մօտ եմ Հայերուն։

Բանախօս՝ **ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ**
Ընթերցողները՝
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V•
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է։

L'ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

reçoit

le vendredi 16 mai à 20 heures 30

dans la salle paroissiale
de St Grégoire l'Illuminateur
69, ave Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

HRATCH BEDROSSIAN

qui présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN-DEIR EZ ZOR

de Mgr GREGOIRE BALAKIAN
paru au **Cercle d'Ecrits Caucasiens**

Vente du livre—Signature—Cocktail

RER: Villiers-le-Bel

—— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE
organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

1) Du 4 au 18 Août, Voyage de jeunes,
prix : 840 Euros

2) Du 23 au 30 Octobre, Voyage tous âges,
prix : 1.065 Euros (avec extension possible de 2 jours au Karabagh, et retour le 3 Novembre).

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
S'inscrire auprès de Solidarité Protestante France-Arménie :
1, rue Cabanis, 75014 Paris — Tél. : 01 47 35 30 23

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՒԱՏԵԱՆ ՕՐ
ՄԱՅԻՍ 14
MERCREDI
14 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·686

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·668

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՆՈՐ ՓՈՐՁ

Մինսկի խոմբքին Ռուսաստանի նախագահը Ն. Կրիբկով յայտնած է թէ Ղարաբաղի հարցին համար լուծումի նոր տարբերակ մը կը պատրաստուի որ դեռ հաստատ պիտի տայ կողմերուն: Այդ տարբերակը կ'ընդգրկէ միջազգային մի քանի երկիրներու այն առաջարկները որոնք կողմերէն ընդունելի են: Ան աւելցուցած է թէ Մինսկի խոմբքին նախագահները շարունակ իրենց այցին հանդիպում պիտի ունենան նաեւ Ղարաբաղի նախագահ Ա. Ղուկասեանի, ինչպէս՝ Ղարաբաղի ազրբէջանական համայնքին ղեկավարներուն հետ: «Ոչ մէկ կողմին նախընտրութիւն տուած ենք եւ չենք կարծեր որ Ղարաբաղի Հայերուն ղեկավարին հետ մեր հանդիպումը հարց կը յարուցանէ» ըսած է ան: Սակայն, արդէն Ազրբէջանի Արտաքին գործերու նախարարը Գուլիեւ յայտնած է թէ համաձայն չէ Կրիբկովի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 13)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 12-ի հրամանագրով մը Ազգային ապահովութեան անօրէնի տեղակալ, հետախուզութեան գլխաւոր վարչութեան պետ նշանակած է Արմէն Դարբինեանը: Երկրորդ հրամանագրով մը ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ նշանակուած է Արմէն Մարտիրոսեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՍՏի մէջ (Սաուտի Արաբիա) երեք կառքերու պայթումէն, բնակութեան թաղամասի մը մէջ, երեք մեռեալ եւ 50-ի մօտ վիրաւորներ կային, Մայիս 13-ին: Քարուքանդ եղած չէնքին մէջ կ'ապրէին գլխաւորաբար Ամերիկացիներ եւ արեւմտեան երկիրներու քաղաքացիները, արդէն 50 վիրաւորներու 44-ը Ամերիկացի են: Այս ոճրագործները գործուած են ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարին՝ Կ. Փաուըլի ժամանումէն հազիւ քանի մը ժամ առաջ: Ամերիկացի նախարարին համար Ալ-Ջայիտայի գործն է:

ՋԻՋԻՆՈՑ հիւանդային չրջանը ոճրագործ մը գործուած է Մայիս 12-ին վարչական չէնքի մը դէմ, որ իշխանութեան կը պատկանի: Արարքը տեղի ունեցած է Ջնամենկօ, ռուսական սահմանին մօտ քաղաք մը: 40 մեռեալ կար եւ աւելի քան 70 վիրաւոր: Պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառք մըն է որ օդը ելած է քարուքանդ ընելով չէնքը:

ԹԵՀՐԱՆի յեղափոխական դատարանը ծանր պատիժներու դատապարտեց ազատական ընդդիմութեան 15 անդամներ դռնփակ դատավարութեան մը աւարտին, Մայիս 10-ին: 11 եւ 10 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց Թ. Ռահմանին՝ ազգայնական ճախի պատմական դէմքը եւ Լ. Սահապին՝ Իրանի ազատագրութեան Շարժումին հիմնադիրներէն մէկուն զաւակը: Ամբաստանութիւնն այն է որ ուզած են վարչակարգը տապալել:

«ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԹԱՅՄՋ» ամերիկեան ամսագին աչքառու եւ համբաւ վայելող օրաթերթը այնքան վարկաբեկուած է, որ Մայիս 11-ի իր թիւով կը խոստովանի թէ հասած վնասը ամբողջովին չհատուցուեցաւ ոչ դալ չարթու, ոչ դալ ամիս, ոչ իսկ դալիք ամիսներու ընթացքին»: Ինչ պատահած է: Թերթին մէկ լրագրողը՝ Ճէյսըն Պլէրի 73 յօդուածներէն 36-ին մէջ յայտնաբերուած են սուտեր, չինծու թղթակցութիւններ, բանագողութիւններ, որոնք հրատարակուած են ամիսներէ ի վեր: Թերթը չորս էջերու մէջ կը մանրամասնէ իր աշխատակցին գեղծարարութիւնները: Ճ. Պլէր յօդուածներ ղրկած է Մարիլանտէն, Թեքսասէն, այլ վայրերէ, երբ Նիւ-Եորք նստած էր: Գոյութիւն չունեցող տեսարաններ նկարագրած է, եւլն. եւլն.:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ԺԽՏԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺԽՏՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՀԱՑ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ ԱԼ

Թուրքիոյ կրթական նախարարը Հիւսէյին Ճելիք, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» Մայիս 12-ին, «Ականատեսներու վկայութեամբ Վանի ու մերձակայքին մէջ 1915-ի հայկական դէպքերը» խորագիրով յօդուած մը տորպեդած է, կրթութեան հարցերու յատուկ պարբերաթերթի մը Ապրիլի թիւին մէջ: Թըրքական պաշտօնական թէզին անթիւ ու անվհատ կրկնութիւններէն մէկն է այդ յօդուածը որ ըսել կ'ուզէ վստահաբար թէ Թրքական պետութիւնը մտադիր չէ ստորակէտ մը իսկ փոխելու իր տեսակէտէն, որքան ալ ծաւալին հայկական պընդումները, որքան ալ թուրք «այլախոհ»ներ յայտնուին:

Նախարարը չզոհանալով պետական անճնաւորութեան պարտականութիւնը կատարելով, ինչպէս կը դրէր նոյն օրան «Հիւրրիյէթ»ը, գործնական քայլերու ալ դիմած է, իր կառքին լծելու համար նոր հասնող սերունդը, ի մէջ այլոց հայ աշակերտութիւնը: Թրքական այս օրաթերթը զոր կարելի չէ յանդուգն կամ այլախոհ մը նկատել, տեղեկատուութիւնը խորագրած էր· «Հայերէն Հայերու ցեղասպանութեան մասին գրութիւն պահանջուեցաւ»:

Հարցը կը վերաբերի նոյն նախարարին ստորագրութեամբ Ապրիլ 14-ին նախակրթարաններուն եւ երկրորդական վարժարաններուն ղրկուած շրջաբերականի մը. հոն կը պահանջուի որ «Պայքար Անհիմն ցեղասպանութեան պնդումնե-րուն դէմ» գլուխին տակ շարադրութեան պարտականութիւն տրուի աշակերտութեան, այդ նիւթով դասախօսութիւններ կազմակերպուին, ականատեսներու վկայութիւններ նիւթ ըլլան եւ այլն: Նոյն շրջանակին մէջ առնուած են Պոնտացի Յոյներու եւ Ասորիներու պարագաներն ալ: Թելադրուեր է օգտուիլ նաեւ այդ մասին պատրաստուած խոսգեալ սալիկէ: Վարժարանները պէտք է մինչեւ Մայիս 30 կրթական անօրէնութիւններուն տեղեկացնեն թելադրանքին ուղղութեամբ տարուած աշխատանքը:

Շրջաբերականով օգտագործելի աղբիւրներու ցանկ մըն ալ տրուած է. հոն կան «Ատանայի մէջ Հայերու գործած ջարդերը եւ Ֆրանքեւհայ յարաբերութիւնները», «Հայկական եկեղեցին եւ ահաբեկչութիւնը» խորագրուած հատորներ: Նախարարութիւնը չարադրութեան ընդհանուր մրցում մըն ալ կազմակերպեր է, «Ա. աշխարհամարտին հայկական ապստամբութիւնը եւ զոհողութիւնը» նիւթով: Լաւագոյն գրութիւնները, կ'ըսուի թէ պիտի հրատարակուին «Կրթութիւնը դիմութեան ու մոքին լոյսին տակ» պարբերականին մէջ:

Թրքական թերթը այս տեղեկատուութեան հետ արձագանգած է «Ակօս» շաբաթաթերթին տնօրէն Հրանդ Տինքի տեսակէտին. ան կ'ըսէ թէ Թուրքիա միշտ նոր որոնումներու հետամուտ է, դէմ դնելու համար միջազգային ասպարէզին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան հայկական մշտանորոգ պնդումներուն: Կրթական նախարարութեան վերջին կարգադրութեամբ «Ներացած գլուխներ ոչ-նչով տակաւին իրենց միջեւ չեն կրցած կարգաւորել թէ ի՛նչն է հիմնաւոր եւ ի՛նչ բան անհիմն, այսօր կը ջանան խնդրին մէջ ներքաշել երիտասարդ սերունդները եւ անոնց ականջին հասցնել: Ի վերայ ամենայնի, ատոր մէջ կը ներքաշեն հայկական վարժարանները ալ, պահանջելով որ երիտասարդ Հայեր "Հայկական անհիմն պնդումներ"ու դէմ խօսքեր շարադրեն:

Կ'առաջարկեն ականատես վկաներ ունկընդրել տալ թրքահայ համայնքին զատկներուն որոնց հոգեկան անդորրը չխանգարելու համար, մեծերը լուռ ու իրենց մեծ հայրերուն պատահածները չեն պատմած նոր սերունդներուն»:

Ի՞նչ մտածել, ի՞նչ ըսել, ընդվզելու կամ զայրանալու ամէն կարողութիւն բթացնող նման մտայնութեան դէմ: Ուշացած ո՞ր մակարդակին հասած է թուրք պետութիւնը որ յոյսի օղակ կը նկատէ նախակրթարանի մատ մը երախան իսկ: Մանաւանդ տիկա կ'ընէ մոռցած՝ որ Հայերու «կարծեցեալ ցեղասպանութեան» մասին ականատես վկաներ ունկնդրելու իր թելադրանքին անսալու համար հայ երախան հեռուն երթալու պէտք չունի: Պոլսոյ յատկապէս ներկայի հայութիւնը որ կարեւոր մեծամասնութեամբ ծագումով գաւառացիներէ, անոնց չառաւիղներն կը բաղկանայ, ամէն մէկ ընտանիքի մէջ ունի ականատեսը, վերապրողը որ յաճախ լուռ է, ինչպէս արդարօրէն կ'ըսէ Հ. Տինք: Ո՞ր ականատեսին վկայութիւնը պիտի ունկնդրէ հայ երախան, պատանին, երիտասարդը, զրելու համար շարադրութեան այս պարտականութիւնը:

Ծիծաղելին չի սպաններ, ճի՛շդ է· սակայն, կը խեղճացնէ, կ'այլանդակէ մարդ արարածը, երբ մանաւանդ մարդն ալ, սանձերն ալ անցած են «ամենազօր» խուճապին ձեռքը:

Բարեբախտաբար, կայ մեսալին միւս երեսն ալ· այդ մասին յաջորդով:

Lettre à mon ami arménien

Quand Arpik Missakian m'a demandé d'écrire un article sur ton livre, je me suis trouvé embarassé. Je ne pouvais tout de même pas, comme un critique libre de tout lien, me borner à inciter le lecteur à acheter de toute urgence le dernier ouvrage de Gérard Chaliand, **Mémoire de ma mémoire,** qui vient de paraître aux Editions Julliard. Pas dans **Haratch,** cœur de la conscience arménienne. Pas avec toi duquel je suis proche depuis si longtemps, lorsque nous nous sommes rencontrés sur les chemins d'Arménie, que tu ne faisais alors qu'emprunter. Pour parler de ces pages où tu as mis ton âme à nu, je préfère t'écrire. C'est grave ce que tu viens de faire. Ta démarche mérite considération et respect.

Tandis qu'il continuait sa route en descendant le fleuve, le guerrier solitaire a suspendu sa marche. Le soleil commençait à baisser à l'horizon. Il s'est regardé dans l'eau paisible et il y a recherché le jaillissement de la source, et l'impétuosité du torrent. Il avait trempé ses ans dans le mouvement et l'action, mais il a senti que le moment était venu de décanter le passé, de filtrer l'or des origines. La mémoire joue en effet d'étranges tours aux écrivains. Tu t'étais engagé sur les voies de la liberté aux côtés des peuples opprimés. Mais comme tu avais une tête bien faite, tu as su contrôler tes impulsions sans renier tes fidélités. Tu as seulement analysé les événements et expliqué pourquoi des causes justes triomphent et d'autres qui ne le sont pas moins échouent. A l'idéologie tu as préféré la géopolitique et à la fureur aveugle la stratégie. Tu aimes à prendre le globe terrestre dans ta main et à le faire tourner pour expliquer les rapports de force, la découverte du monde, l'histoire du dernier millénaire et la guerre des étoiles. Ta soif de connaissance est sans limite, de deux mille ans de christianisme aux textes fondateurs de la pensée occidentale, car, quand bien même tu aimes à parcourir la planète, tu restes un occidental, ce que l'on appelait jadis un homme de la renaissance. Et voilà bien le problème; dans renaissance, il y a naissance et le voyageur infatigable n'avait pas fini d'explorer sa mémoire.

Au fond demeurait une question : pourquoi suis-je ce que je suis ? N'y a-t-il pas, se demanda l'observateur des guérillas, une explication plus profonde, l'écho d'un héritage ? Il t'a fallu vingt-quatre ans pour apporter la réponse. C'est peu si l'on en juge par la qualité de cette réponse. On t'a parfois reproché d'avoir ajouté un «d» à ton patronyme. Tu as lancé le «d» et, comme un coup de dés n'abolit jamais le hasard de la naissance, tu t'es livré à un fascinant jeu de mémoire. Tu as écrit comme tu n'avais encore jamais écrit, débridé, croulant sous les mots et les images pour dire, tout en évoquant ce que tu fus, d'où tu viens, qui furent les tiens et combien tu n'as jamais cessé de les aimer. Tu t'es retrouvé dans les fédaïs de la dernière décennie du XIXe siècle, tu as revécu en évoquant leurs marches épuisantes ton odyssée à travers un demi siècle de luttes révolutionnaires. Tu as donné la parole à ceux que tu avait trop longtemps maintenus dans un inconscient refoulé, mais jamais renié. Tu t'es immergé dans ce passé pour dialoguer avec eux qui t'avaient, sans cesse, tenu la main dans les épreuves: ton père d'abord qui est toi en toi plus que toi et à qui, par tes paroles et tes actes, tu redonnes vie; et puis, le frère aîné, l'oncle Tchalian, le héros de Hadjine, mort avec ses compagnons, dans ses montagnes, après une année de résistance acharnée.

Je peux donc dire aux lecteurs d'**Haratch** que dans **Mémoire de ma mémoire,** Gérard Chaliand livre à une communauté qui n'a pas toujours compris qu'il était un des plus beaux textes écrits sur le génocide des Arméniens. Par ce qu'il était porteur de cette mémoire et qu'il était aussi un homme de son temps, dans son temps, à l'automne d'une vie bien remplie, dans une catharsis frénétique, le poète a retrouvé le souffle épique de la marche têtue de ses jeunes années. Il avait partagé et échangé avec tant de peuples et tant de civilisations. Il avait parcouru les steppes, franchi les précipices et traversé des mers impossibles. Mais, au cours de ces voyages, il n'avait cessé d'emporter avec lui, comme tout Arménien, les cendres de ses ancêtres.

Aujourd'hui, mon ami, tu as déposé l'urne en lieu sûr, dans le temple de la littéraure, où ceux qui trouvent les mots pour dire la part d'humanité qu'ils portent en eux ont une chance de trouver l'éternité.

YVES TERNON

Gérard Chaliand, **Mémoire de ma mémoire,** Paris, Julliard, 2003, 18 Euros.

ԱԶԱՏՆ ԿՈՄԻՏԱՍ

ԽՄԲ. – 1969, Նոյեմբեր 23-ին է որ, Պէյրութի մէջ, Սիմոն Սիմոնեան, Կոմիտասի հարիւրամեակին առթիւ, իր «Սփիւռք» շաբաթաթերթին մէջ լոյս կ'ընծայէր Շահան Շահնուրի «Ազատն Կոմիտասը» առանց յիշատակելու ոչ թուականը (1935), ոչ ալ աղբիւրը («Ապագայ», Փարիզ, խմբագիր՝ Հրաչ Երուանդ): Ու ծայր կու տար ահաւասիկ վէվէուկ մը, որու «լա»ն կու տար երեւանի «Հայրենիքի Ձայն»էն Վահագն Դաւթեան ու սփիւռհահայ մամուլն ալ կը վերածուէր հնազանդ երգչախումբի մը: Ածական չէր պակսեր վարկաբեկելու համար «Նահանջ»ի հեղինակը, յօդուածագիրներու կողմէ, որոնք ըստ ազգագոյն պարկեշտութիւնն իսկ չէին ունեցած նախ յօդուածը կարդալու, անձնական կարծիք մը կազմելու համար: «Ցառաջ», այդ նպատակաւ, 1970 Յունուար 25-ի թիւով կը վերահրատարակէր խնդրոյ առարկայ յօդուածը, Շահնուրի հաւանութեամբ եւ իր կողմէ կատարուած լեզուական փոքր բարեփոխումներով: Քանի մը ամիս ետք, Ապրիլին, անհրաժեշտ կը դառնար զայն հրատարակել առանձին գրքոյկով (պահանջին գոհացում տալու համար, կը կատարուէր երկրորդ տպագրութիւն մը), որու կցուած էր նաեւ Շահնուրի «Վաղը» գրութիւնը, ուր կ'արտայայտուէր այս մասին: Գրքոյկը լոյս կը տեսնէր հետեւեալ ներածականով. –

«Երբ Շաւարշ Միսաքեան իր Ցառաջի սիւնակները կը բանար գրական աշխարհի անծանօթ երիտասարդի մը, Շահան Շահնուրի առջեւ, տուած կ'ըլլար իր հոտառութեան եւ գրական զգայնութեան մէկ սուր ապացոյցը: Ծանօթ է «Նահանջը առանց երգի»ի ընդունած անմիջական յաջողութիւնը: Ծանօթ չէ սակայն պարագան թէ՝ երբ տակաւին իբր թերթօն կը հրատարակէր վէպը, եւ վիակատար ամբողջութիւն մը չէր իմաստաւորած ստորաբաժանումներ, գտնուեցան ընթերցողներ, որ բողոք բարձրացուցին Նահանջի համարձակութիւններուն դէմ եւ նոյնիսկ պահանջեցին անոր դադարումը, չեղտուած խստութեամբ: Շաւարշ Միսաքեան անդրդուելի մնաց իր ընտրութեանը մէջ, անտեսեց ապաժամ քննադատութիւններ եւ թերթօնը յանգեցաւ իր ճշդրիտ աւարտին:

Այսօր, քառասուն տարի ետք, միշտ հաւատարիմ Ցառաջի հիմնադրի ոգիին եւ միշտ անտարբեր հանդէպ անհիմն քննադատութիւններու, ահա կը հրատարակենք Շահնուրի Ազատն Կոմիտասը, հաւատալով որ գրագէտը պէտք է վայելէ արտայայտութեան լիակատար ազատութիւն, երբ իր մտածումը իր մէջ կը պարունակէ անձնական հսկիչներ:

Ապրիլ 1970 *"ՑԱՌԱՋ"»*

***

Այսօր, երբ իր արձանը կ'իշխէ փարիզի ամէնէն աչքառու հրապարակներէն մէկուն վրայ, աւելի քան երբեմ այժմէական է Շահնուրի «Ազատն Կոմիտասը»:

Կը խորհիմ որ մեր առխարհը քան մը պիտի չհորանջէր, եթէ իր երեսէն Հայը անհետանայ վերջնական չքացումով: Բայց ան բան մը պիտի չհասկանար եթէ Հայը արդիւնաւորէ, անգամ մը եւս, իր հանճարին թաքուն ուժերը:

Ի՞նչ ենք ի վերջոյ այսօր, մեր դաղթականութեան սա հազարէր – ինը հարիւր – երեսուն եւ հինդ թուականին, եթէ ոչ թշուառ եւ խոցոտ բարիաներու թափառականութիւն մը, նշանակ՝ քաղաքավարական կարեկցութեան եթէ ոչ արհամարհանքի: Ի՞նչ ենք այսօր, եթէ ոչ եղերականօրէն սնանկ, այլ յաւակնոտ այլանդակութիւն մը, որ քարշ կու տայ իր քէներն ու անբուժելի վէրքերը: ըՍտրուկ՝ որ եղբայրասպան կռիւի մէջ կը հերոսանայ: Երբեմն ոչ իսկ այդ:

Եւ եթէ պատահի որ հայ ժողովուրդի ընդերքէն փայլատակէ ինչ որ ստեղծագործ ուժ է եւ թէ պատահի որ այդ ուժը գտնէ իր կիւրարկման յատուկ տարբը, կասկած չկայ որ նոր դեղեցկութիւն մը աւելցած պիտի ըլլայ աշխարհի դեղեցկութիւններուն վրայ: Գեղեցկութիւն՝ որ պիտի ըլլայ այնքան թանկագին եւ պայծառ, որքան նեմ եղած է այն չփոթութիւնը ուրկէ կը յառնու ան:

Եւ այդ դեղեցկութիւնը չի կրնար էյայտնուիլ: Այն պարզ իրողութիւնը թէ Հայը կրցեր է դիմադրել դարերու խորտակիչ ճնշումին, ինքնին արդէն յաղթանակ մըն է, վոյթ չէ թէ ան եղած ըլլայ լուռ յաղթանակ մը, նման անոնց որ կը տարուբերին խաւար անկիւններու մէջ, Աչխարհի տեսողութենէն հեռու: Նոր յաղթանակը պիտի գայ ա՛յսօր եւս, քանի որ անցեալի մէջ ան մեզ չնորհուած է բաղմիցս, եւ մենք այսօր կրնանք թուել անոնցմէ չորսը – Ս. Մեսրոպ, Կոմիտաս, Կաթողիկէ եւ Անդրանիկ:

Առնցմէ դուրս ոչինչ ունինք որ ըլլայ ճշմարիտ յաղթանակ եւ անվիճելի նուաճում: Այս չորսերն են միայն որոնց մօտ կարելի է ապաստանիլ յուսալքման եւ ուրացումի դաժան դիւերներուն, ինչպէս մարդ պիտի ընէր դէպի լոյսը:

Ո՛չ այն լոյսը որ մութը փարատելով կը բաւականանայ: Այլ ան մի՛ւսը, որ կ'ընէ աւելի քան մը եւս: Երբ ան կը բռնավառի ձեղունէն առկախ բազմադրուագ ջահին մէջ, ներսէն կը վառէ իր համեստ նախատիպերը, որոնք չար ի չար կ'առկախուէին բիւրեղեայ ողկոյզներու նման, եւ կը մնային գոց՝ իրենց ներքին լոյսին վրայ: Մեծագոյնին արժանիքն է նպաստաւորել իրմէ նուազ մեծերը, եւ փոխադարձաբար նպաստաւորուիլ անոնց կազմած չուրջանակի համաստեղութենէն: Նմանապէս ալ, մեր չորս ջահերէն իւրաքանչիւրը տուած է նոր խոյանք մը, լաւագոյն չողարձակում մը իր համեստ նախատիպերուն, որոնց բոլորախոհմ համաստեղութիւնը կ'ընդլայնի դարէ դար, ցոլքէ ցոլք եւ կ'երթայ Ս. Մեսրոպէն Ղեւոնդ Երէցին եւ յաջորդաբար, Կաթողիկէէն՝ գրչածաղկումին եւ յաջորդաբար, Կոմիտասէն՝ իր հինգ սաներուն եւ յաջորդաբար, Անդրանիկէն՝ անուանի եւ անանուն բոլոր մարտիկներուն:

Եւ ի՞նչ է, ի վերջոյ, այսօրինակ լուսաւորում մը եթէ ան ազատութիւն չէ: Հայ խօսքը թափել գրչական ինքնուրոյն ձեւի մը մէջ (graphie) կը նշանակէ զայն տարանջատել օտարէն եւ չեչտել իր ազգային հպատակութիւնը: Եւ քանի որ մեր ազատութիւնները եղեր են չորս հատ, թուղթի վրայ միայն կարելի է ըսել – «եթէ այսօր Հայը անհետանայ...»: Միակ ազատութեան մը գոյութիւնը անկարելի կը դարձնէ չուտափոյթ մահը, ինչպէս որ միակ ազատութեան մը սուր դիտակցութիւնը կարելի կը դարձնէ նոր ազատութիւն:

Եւ հակադրաբար մահուան, որ անմիջական չի կրնար ըլլալ, ազատութիւնը կը յայտնուի աննախատեսելի պահու մը, քանի որ ան գործն է միակ հանճարի մը: Ան կ'ըլլայ տեսակ մը նմանակը բարձրիմաստ ազատութեան: Ան որ ծնունդն է ազդի մը իմացական եւ ոգեկան աչխարհին, եւ որ, հակադարձ չարժումով մը, սահմանուած է ձեւաւորել այդ նո՛յն աշխարհը, նման նորածինին որ կ'ազդէ իր մօրը վրայ, ան կը հպատակի դասակարգումի մը: Դասակարգութիւն մը՝ ըստ ոգեկան ուժի տարողութեան: Մեր ճարտարապետութիւնը կը գտնուի միջոցին մէջ առաւելապէս: Անդրանիկը՝ ժամանակին: Մեր երգն ու լեզուն են որ, առաւելս գտուած նիւթական տարրերէ, կը մնան իբրեւ գուտ ոգեկան ազատութիւններ: Չամաձայն այս դասակարգումին, Վարդապետը կու գայ Ս. Մեսրոպէն վերջ, իբրեւ երկրորդ Սուրբ մը: Ան կ'ըլլայ մեծագոյնը, Ապրիլ 11-ի մեր կերտաւորումն:

Որքա՜ն ցանկալի պիտի ըլլար, որ մեզի տրուէր յիշատակել հինգերորդ յաղթանակ մը եւս, այս անգամ գրական – իմացական դասէն, քանի որ մտածումի աչխարհը, իր արտայայտչական անսահմանութեան կարելիութիւններով, կ'երթայ թէեւ գուգընթաց ուղիով, բայց չատ աւելի հեռուները, քան թէ գեղջկական մեղեդիին գուտ գգացական դիւթանքը: Բայց եթէ անկարող ենք ընել այդ մէկը, արդար է որ յիշենք գոնէ մեր մտաւորականութիւնը, որ նոր հունի մէջ մտցուց մեր լեզուն, նոր սլացք տուաւ անոր եւ ձեւաւորեց մեր Մեծասքանչը:

Ձեւաւորե՛լ: Ահա գործողութիւն մը, որ կեդրոնական առանցքն իսկ է քիչ մը ամէն ստեղծագործութեան, որով հաւէ գրականութեան եւ արուեստի, քանի որ գրականութիւնը ձեւաւորումն իսկ է ներքին եւ արտաքին աչխարհներու անխմաստ խառնակութեան: Արուեստի մարդը, լաւ եւս է ըսել՝ հասարակ մահկանացուն, անմիջական պահանջը ունի ապահովու – թեան: Այսինքն՝ ըմբռնելի ձեւին, ճըշդորոշին եւ ճանաչելիին, բաներ՝ զորս ինք կը ստեղծէ, հարկադրաբար, սկըսեալ այն բնազդական, չբսելու համար մեքենական չարժումէն, որով մարդ իր մազերը կը ձեւաւորէ ձեռքի չարժումով մը, մինչեւ Աստուծոյ գաղափարը, զոր դարձուածք է ըմբռնելի, միշտ ի խնդիր ապահովութեան:

Ձեւի յաղթանակներն են մեր չորս ազատութիւնները: Մէկը ձեւ դղեցուց ձայնին, որ չունչ էր եւ ոգի: Միւսը՝ քարին, որ հաւատք էր եւ Լուսաւորչի կանթեղ: Ձեւ է եւ օրէնք: Ջապէլ եւ Հրանդ Աստուրներու քերականութիւնը, որ կը պայմանադրէ մեր մտածելակերպը, երբ կը ճշդէ բառերուն յաջորդական կարգը նախադասութեան մէջ: Մեր մշտաւորականութեան այս մտահոգութիւնը դէպի օրինաւորութիւն եւ առաւել հայեցիութիւն, խթան մը եղաւ որպէսզի Աբեւելահայն ալ սկսի սանտրել իր խառնակ լեզուն, խուսափիլ թուրք եւ թաթար բառապաշարէն եւ ոուսահնչիւն ֆրանսերէնէն, որքան ալ որ համեղ ըլլայ քարբառային գրականութիւնը: Գալով մեր Վարդապետին...

Ան երգահան էր, քիչ մը նման այն ֆրանսացի մշակին որ թաքուն գանձ մը երեւան կը հանէ իր արօրին չեղբով կը կոչուի հնարիչ (inventeur): Հայ երգը «հնարեց» Կոմիտաս, բանաւորը վերածելով գրաւոր, այսինքն փոխանցելի արուեստի: Հոս թերեւս աւելորդ չըլլայ ըսել թէ գերման մտաւորականութեան կ'իյնայ պատիւը առաջին անգամ հետաքրքրուած ըլլալու ժողովրդական բանաստեղծութեամբ: Ժ. դարու վերջերուն է որ Համան եւ Հէրտէր կ'ըսէին. – «Բանաստեղծութիւնը մարդկային ցեղին մայրենի լեզուն է»: Կոմիտաս որ այդ կողմերէն անցաւ, չվարանեցաւ, ի պահանջել հարկին մեր «մայրենի լեզուն» յղկելու, ինչպէս հնարիչ մակը կը մաքրէ իր հողածածկ զանգը: Հոմ բնագիրէն քիչ բան փոխեց Կոմիտաս, պիտի ըսէինք, եթէ չգիտնայինք թէ քիչ բան գոյութիւն չունի բանաստեղծութեան մէջ: Միակ բառի մը, նոյնիսկ վանկի մը փոփոխութիւնը բաւ է որպէսզի բանաստեղծութիւնը նուազի կամ թեւածէ: Այս խմաստուն միջամտութիւնը գրաւականն էր այն սուր ըզգօյնութեան, որով Վարդապետը կը թափանցէր բանաստեղծութեան ոգիին:

Այդ ոգին ինք գտած էր հայրենի ժողովուրդին ծոցը, ճակատագրական հանդիպումով մը: Տեղի ունեցած էր անմիջական նոյնացում: Տեսակ մը սպառիչ գերիվարում: Իր յափշտակութիւնը նըմանն էր այն տաղնապալից հրճուանքին, որով հնախոյզը կը կարծէ տեսնել, կը տե՛սնէ նոյնիսկ խրամատի կիսաստուերին մէջ լուսարձակումը մեր Անահիտին՝ գրեթէ անեղծ: Դարերու խորէն յառնած չինականն է որ կը վերսկսէր իր երգն ու չուրջպարը, ընդդէմ այս անտովոր կրօնաւորին, որ այնքան խոր կ'ապրէր սիրերգը, որքան չարականը: Անոնք երկու երեսներն էին նո՛յն կրօնքին:

Ամրողջական եւ այլամերժ սէրն էր այդ կրօնքը, որ ի մի կը ձուլէր հայրենասէրը, երաժիշտը, տեսաբանը եւ դաստիարակը: Մարդը միակտուր էր, այլ եւ՝ ներդաշնակ բազմակերպութիւն: Իր մոգական ճարտը կ'արթնցնէր ինչ որ հանդչող կրակ էր Հայու հոգիին խորը: Երգը բո՛ւն իսկ մեր նախնի երգն էր, ըլլալով հանդերձ նորագոյնը: Եւ այս նորագոյն երգը հանդիպեցաւ, բարեպատեհ ղուգադիպութեամբ, մեր նորածագ ազատութեան, այսինքն Հիւրիսէթի օրերուն, երբ Հայը կ'ապրէր զարթօնքի անմոռանալի չրջան մը:

Ի՞նչ օրեր: «Երբ կը մտածեմ, կարծես թէ սիրտս պիտի ապառի»: Այսպէս պիտի ըսէր Ֆրանսուա Վիլոն: Մեր ճայնը լուսած էր: Գրեթէ: Վեց վիլայէթները մեզի կու տային: Վեց հատ առէք կ'ըսէին: Մենք ալ կ'առնէինք վեց հատ: Ինչո՞ւ մարդու սիրտ կոտրել: «Գիրերու դիւռնի փառապանծ օրերուն, տեղացի ճոյները կ'ըսէին մեզի. – «Փէտաֆիմու, չաս մի պոռաք. Շուռը դրան եռեմ է, կը լսէ...»: Այսպէս կ'ըսէին ճոյները: Ունինք չէին պիտեր թէ մեր բարեկամը, թալատթ, դժուարաւ կը զսպէր իր արտասուքը երբ կը հեռեւէր ընկեր Սիմոն Զաւարեանի դադաղին: Այդ օրերուն, վոսփորի կապոյտ ջուրերը կը հոսէին այդ ուղղութեամբ...

Այս չրջանը փակող Ապրիլ 11-ը պատահառ մը չէ, որ Հիւրիսէթը չմոռայ այն ինչ որ է – Հայկական Վերածնունդի առաջին (համեստ) հանգրուանը, երկրորդն ըլլալով Հանրապետութեան հռչակումը որուն պիտի յաջորդէր Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը: Բարեբաստիկ զուգադիպութիւնը, որով Կոմիտաս ճիշդ այդ օրերուն կը բերէր իր եզակի նպաստը, միակը չէր իր տեսակին մէջ: Կար տակաւին երկրորդ զուգադիպութիւն մը, թէեւ համեստօնակ տեսակի:

Տղեղ արտաքինով անտաչ տղամարդ մը, Արմենակ Շահմուրատեան, կը կատարէր տեսակ մը հրաչագործութիւն: Շինականի իր չեչտը երգին կու տար, իր ընդոծին բնականութեամբ, անդերազանցելի բուրմունք մը եւ գունագեղում: Որպէ՞ս թէ երգը մասնաւորապէս յղացած ըլլար այդ չեչտին համար: Հրաչագործութիւնը հոն էր, որ չնորհիւ Կոմիտասի եւ իր օժտեալ մեկներգիչին, «դըրսեցին» կը ստանար տեսակ մը ազնուականացում: Մարդու տեղ կ'անցնէր Պոլսեցիի աչքին, իրերահաղորդ աւազանները կը գործէին լաւագոյն զեղումով ընդմէջ Պոլսոյ եւ գաւառի: Պէտք չ'մոռնալ սակայն, որ նոյն «դրսեցին» տակաւին տէրն էր երկրորդ գանձի մը, որ ահաւասիկ:

Այն առասպելական պատմուածքը, առաւել կամ նուազ բարոյացուցիչ եւ հայրենասիրական, զոր մենք կը կոչենք հէքեաթ, պէտք ունէր երկրորդ կոմիտասի մը: Պէտի ունէր նմանարուն հանճարի մը, որ դդար ժողովրդական զրոյցը, բիւրեղացնէր գայն եւ բանաւորը բարձրացնէր գրականի: Այդ հանճարը պակսեցաւ մեզի: Անոնք որ փորձեցին գրական այդ սեռը, մնացին միջակի վար, հակառակ անոր որ հարազատ գանակներն էին գաւառի: Մեր ժողովուրդը, որ անդրադէտ էր բարձրադոյն տոկոսով, իր երեւակայութիւնը վատահած էր հէքեաթի մոգական գօրութեան, թողնելին չուրջ խմբուած բոլորակի: Ասպետը չէր կրնար ըլլալ նուազ ինքնատիպ քան բանաստեղծութիւնը: Բայց ան չհասաւ արուեստի բարձրութեան: Այնպէս որ հայ ընտանիքը մնաց ինքն իր վրայ գոց եւ ամբարիշտ: Եւ եթէ չկորչինք այն թակարդներէն զոր նամանեղրութիւնը կը լարէ գրողին առջեւ, կըրնանք առնել օրինակը, ինչո՞ւ չէ, կերմաչափին:

Հայ պետականութեան կործանումը նման է չերմաչափի չախչախումին, որով նաեւ անդիկի կոտորակումին: Հայ ընտանիքը անդիկի այն ամբակուռ մեռոզեայ գնդիկն է, որ կը ցրուի խօլաբար: Ինքն իր վրայ գոց՝ ան կը մնայ այլեւս մերժ եւ բացառիկ ուժով կը դիմադրէ Թուրքին որ կը կոչէ «այլազգի»: Ընտանիքի գաղափարին միսթիքը չի կրնար սակայն փոխարինել ազգային զգայումին միսթիքը: Որպէսզի կատարուի տարրըստուած գնդիկներուն այնքա՛ն ցանկալի միացումը, ոմանք պահանջը զգացին բարձրաստիճան չերմութեան, ձուլելը համար անդիկը որ մեռաղ է: Ցեղասպանութիւնը, կամ ինչ որ անոր կը նմանէր, ճախողեցաւ ողբերգականօրէն: Եթէ ճիշդ է որ անոր մէկ անուղղակի հետեւանքն եղաւ կովկասեան փրկարար յաղթութիւնը, ուղղակի հետեւանքով՝ յղութեամբ սաստկացաւ, այս անգամ ամբողջ երկրագունդի մակերեսին: Եւ եթէ աչքի առջեւ ունենանք սա յառաջատութիւնը – անհատ, ընտանիք, ազգ եւ մարդկութիւն, կը տեսնենք որ Հայը անչափաժացած է երկրորդ հանգրուանին վրայ ու չէ հասած ազգութեան ատեանին: Այսօր կան տարանջատ ընտանիքներ, բայց չկայ Ազգն Հայոց:

Անշուշտ Հայկազեան լեզուն, աչակցութեամբ Եկեղեցիին, պիտի կրնար, չատ անգամ կրնա՛յ բարեբախտաբար միութեան տարր մը կազմել հողմացրիւ

Հայութեան մէջ: Բայց ամենազօր չէ ան, քանի որ անցեալի բարբառներուն վրայ կու դայ աւելնալ նորերը, ողբալի խառնակութեամբ: Կոմիտասն է որ կը տապալէ պատուարները: Սպասելով այն օրուան, երբ պիտի գետեղուի պետական նուիրեան հիմնաքարը, այսօ՛ր, մեր գաղթականութեան ներկայ վիճակին մէջ, Կոմիտասն է միայն որ ընտանեկան հանգրուանէն բարձրացած է ազգայինին: Հո՛գի է իր մեծութիւնը: Կը բաւէ ըսել – «Սիրտս նման է էն փլած տներ», որպէսզի Հայը հասկնայ ուրիշ Հայ մը:

Ի՛ուղեմ վերջին հատուածս տրամադրել մեր Թմբուկին: Հանճարը կրնայ ծնիլ գաւառի խորը, բայց մայրաքաղաքն է որ զայն կը նուիրագործէ: Ան է որ կը տարածէ համբաւը, ըլլալով արձագանգի Թմբուկ (caisse de résonance): Եւ մեր մայրաքաղաքը Պոլիսն էր: Պէտք է ցաւիլ որ այս՝ այսպէս էր: Բայց մեզքը Պոլիսինը չէ, երբ կովկասահայ գանգուածը մնացած էր ռուսամոլ, ծիծաղելի աւոպիզմով եւ անպատրաստ, իր ցըրտածութեա՛մբն խակ, Թմբուկի դերին: Սիմոն Վրացեան, որ կարելի չէ կողմնակալութեամբ ամբաստանել այս պարագային, կը վկայէ թէ Վարդապետը տիպուեցաւ խոյս տալ Կովկասէն և Վանքի հեղձուցիչ մթնոլորտէն: Ան Պոլսոյ մէջ միայն կրնար դանել այն տարբը զոր կը փնտռէր եւ զոր գտաւ:

Արդարեւ, Պոլսահայութիւնը խակոյն չըլլապատեց Վարդապետը, իր դրագէտներու բազմահոյլ վաղանդով, իր հնչեղ մամուլով, վարժարաններու լայն ցանցով, այլ մանաւանդ իր խանդավառ երիտասարդութեամբ: Օդը թնդաց: Պոլսահայը պաշտեց իր Կոմիտասը, բայց ախո՛ռ, չկրցաւ պաշտպանել զայն:

Երբ օրագոյցը նշեց Կարմիր Կիրակի, աղէտը դարման չունէր: Ժամը ուշ էր եւ արեւը խաւարած:

Եւ Վարդապետը բռնեց ճամբան Զանկեզուրը – Այաչի, որ կ'երկարի մինչեւ Վիլխվրար:

Ան ինկաւ Գողգոթայի ճամբուն վրայ մէկ անգամ, յետոյ երկու անգամ, եւ ոչ մէկ փիւռթիւն կրցաւ արգիլել վերջին անկումը:

Ան որ նուիրը եղէգ մըն էր հրաշագործ, ոչ ճաթեցաւ: Եւ այդպէս մնաց: Վահան Թէքէեան կ'ըսէ.– «Ճպոտան ընդմիշտ ճաթած է հիմա...»:

Եւ որովհետեւ խաչուեցաւ ան, եւ որովհետեւ թաղուեցաւ ան, ահա յարութիւն կ'առնէ մեր անսահման պաշտամունքին եւ խանդաղատանքին մէջ, ան՝ Ազատն Կոմիտաս:

Շ. Շ.

— NOUVEAUX LIVRES —

«Du bon usage du thé et des épices en Asie»

de Jean Chardin *

Les éditions «L'Inventaire» sont connues de notre communauté. Elles ont, en effet, déjà publié un certain nombre d'ouvrages consacrés à l'Arménie et aux Arméniens. Citons :

— **Il venait de la ville noire. Souvenirs d'un Arménien du Caucase** par Nikita Dastakian. 1998, 413 p.

— **Les massacres de Diarbékir. Correspondance diplomatique de Gustave Meyrier, Vice-Consul de France.** 2000, 259 p.

— **Journal caucasien (1928-1931) de Paolo Vita Finzi, Consul Général d'Italie à Tiflis.** 2000, 219 p.

Récemment elles viennent d'éditer un texte inédit de Jean Chardin (1643-1713), joallier, négociant, orientaliste et huguenot de religion. Il s'agit d'un document d'une présentation très élégante où le célèbre voyageur français répond aux questions posées par un certain Monsieur Cabart de Villarmont pour l'informer des coutumes et mœurs en usage en Orient.

Outre le thé, encore pratiquement inconnu en Europe, l'ouvrage traite du cachou, du savon, de la canelle et d'épices diverses, de la fabrique de drogues, du verre...A propos du savon, Jean Chardin explique que toute l'Asie en fait mais que le savon d'Alep «blanc, fin et ferme... passe tous les autres»...

On y apprend également que c'est bien l'Arménien Pascal qui, en 1672, ouvre le premier café de Paris, Quai de l'Ecole,, près du Pont-Neuf, avant le Procope, en général cité dans les guides comme le premier café de Paris. En fait, Procopio Cortelli, qui avait été serveur chez Pascal, n'ouvre son café qu'en 1682 mais deviendra, par la suite, célèbre grâce à sa clientèle privilégiée.

On prend également connaissance, dans ce livre, des liens privilégiés que Jean Chardin avait réussi à tisser avec les Arméniens de la Nouvelle Djoulfa (Ispahan) en ayant l'honneur de les représenter en 1688 à Londres pour signer un traité de commerce avec la Compagnie anglaise des Indes orientales. Ce rapport est précédé d'un texte de présentation de Ina Baghdiantz-Mc Cabe, qui montre le rôle important joué par les marchands français dans cette région du globe du XVIe au XVIIIe siècle, et surtout après la création par Colbert et sur ordre de Louis XIV, de la Compagnie royale des Indes orientales françaises, dont Jean Chardin était l'un des plus illustres représentants.

H. HERATCHIAN

* Du bon usage du thé et des épices en Asie. Réponses à Monsieur Cabart de Villarmont. Texte établi, présenté et commenté par Ina Baghdiantz-Mc Cabe, *Paris, Editions L'Inventaire*, 2002, 215 *p.*, 24 *Euros.*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՔՃԵԱՆԻ ՎԷՊՐ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ Մարզարիտա Եախոնտովայի եւ Մարիաննա Մխիթարեանի թարգմանութեամբ ու համալսարանի աստուածաբանութեան բաժնի տեսուչ Շահէ Ա.րք. Ա.ճէմեանի նախաձեռնութեամբ, ռուսերէն լոյս տեսած է Մովսէս Պէյազճեանի «Լուսաւոր աչքերով օտարականը» վէպը: Հատորին մէջ տեղ գտած է Մոնրէալէն Շաքէ Մինասեանի դրախօսութիւնը:

Մ. Պէյազճեան ծնած է Հալէպ, յետոյ փոխադրուած Պէյրութ: 1976–էն ի վեր կ'ապրի Փարիզ: Հեղինակ է չուրջ տասնեակ մը հատորներու:

***

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ ՍԱՀԱՐՈՎԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Ս. Պետերբուրգի մէջ Մայիս 7–ին իր անունը կրող հրապարակին վրայ կանգնած է Ա. Սախարովի արձանը, որ գործն է քանդակագործ Լեւոն Լազարեանի: Բացման արարողութեան ներկայ եղած են պետական դէմքեր, գրողներ, արուեստագէտներ, դիւանականներ:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս տարի կրկին, Կրընոպլի հայկական կազմակերպութիւնները միասնաբար ոգեկոչեցին Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներու յիշատակը: Ապրիլ 17–ին Սէն Մարթէն տ'Իւռի «Մոն Սինէ» սրահին մէջ, ներկայացուեցաւ Ռ. Քէչիչեանի «Ա.րամ» ժապաւէնը, որու յաջորդեց վիճարկում մը, նիւթ ունենալով՝ «Հայ Դատը պինեմայի ընդմէջէն»: Այս առթիւ, հրաւիրուած էին Փիլմը իրագործողը՝ Ռ. Քէչիչեան եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահուհին՝ Հիլտա Զոպոյեան, որոնք պատասխանեցին ներկաները հետաքրքրող հարցումներուն:

Ապրիլ 23–ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ, տեղւոյն նախագահուհիին եւ վարչական կազմին հրաւէրով, տեղի ունեցան դասախօսութիւն եւ վիճարկում: Օրուան դասախօսն էր՝ Ժերար Շալեան, որ նախ ներկայացուց նոր լոյս տեսած իր հատորը՝ «Մէմոար տը մա մէմոար», ապա արտայայտուեցաւ Իրաքի ներկայ կացութեան մասին, պարզելով իր տեսակէտները եւ պատասխանելով ներկաներու հարցումներուն:

Անի Մատէն արտասանեց Դ. Վարուժանի կարմիր հողը (Փրանսերէն), Օր. Ց. Մովսիսեան Պարոյր Սեւակի՝ Քիչ ենք, բայց, հայ ենք: Ապա, եղաւ անմար բոցի արձարծումը եւ մեխակներու զետեղումը տեղի ունեցաւ ներկաներու կողմէ:

Ապրիլ 24, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Սէն Մարթէն տ'Իւռի Նոթր Տամ տը լա Տէլիվրանտ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցան նահատակներու յիշատակին: Պատարագիչն էր Տէքինի հոգեւոր հովիւը՝ Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Ճարութիւնեան: Արարողութեան ատրճին, ժողովուրդը եւ մանաւանդ երիտասարդները լոզունգներով եւ եռագոյն դրօշներով համախմբուեցան Ապրիլ 24 հրապարակը, ուր մէկ վայրկեան լռութենէ եւ Հոգւոյդ եառ, խօսք առին տեղւոյն քաղաքապետը՝ Ռընէ Փրոպի, Հայ Մշակոյթի Տան վարչական՝ Ալէն Վիւրէ եւ Նոր սերունդի կողմէ՝ Լինտա Տեփոյեան: Ֆրանսական եւ հայկական միութիւններու պատասխանատուները ծաղկեպակներ գետեղեցին Ապրիլ 24–ի եւ Մ. Մանուչեանի յուշաքարին ներքեւ:

Ժողովուրդը քալեց մինչեւ փառք Փօլ Միխթըլ, հանրային պարտէզը քաղաքապետարանին կից նահատակներու յիշատակի խաչքարը, ուր Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ խօսք առաւ Մ. Ադամեան, նաեւ արտայայտուեցան Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ Գ. Գուլումճեան եւ այլ անձնաւորութիւններ՝ Ժ. Փօլ Ժիրօ (ընդհանուր խորհրդական), Կրընոպլի քաղաքապետ՝ Հ. Տեսթօ, որոնք ցաւ յայտնեցին Թուրքիոյ բռնած դիրքին համեմատ: Աչքարին առջեւ, ծաղկեպակներ գետեղուեցան, ներկաներն ալ մէկական մեխակ դրին:

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՊՈՒՀԱՀԻ

20

– Մայրիկդ կը տեսնա՞ս:

– Այո՛, հիմա մայրիկս շատ փոխուած է, ա՛լ չի տգեր, չի դանդատիր: Կորով մը եկած է վրան: Աչեղնադործութիւնները կ'ըսէ Փրանսական տան մը համար, ուր աշխատած էր անցեալին մէջ ալ եւ ինչը անձամբ քաղաք կը բերէ իր աշխատանքը: Այդ օրերուն ես ալ այդ խանութը կ'երթամ ու կը տեսնուինք: Երբեմն մխաին սուրճ խմելու կ'երթանք: Անկէ իմացայ, որ ձերբակալերը են նպարավաճառ Գալուստեանը, որը վերջերս սկսեր էր կասկածելի երեւալ Թուրքերուն՝ ձկնորսական Թաղը իր ըրած յաճախակի այցելութիւններով: Մայրս պատմեց, որ Գալուստեան բնաւ ընկճուած չէ եղեր... «Ասիկա մեծ պատիւ է ինձ համար», ըսեր է մայրիկին: Ձերբակալերը են մինչեւ անոր մեր անվնաս տէրացու Ասպետեանը, ձիշդ օղիի չիչերով տուն մտած ժամանակը... «Ա.ռ աս եւ լաւ պահէ», ըսեր է դուռը եղած տանտիրուհիին, – «անմիջապէս պիտի վերադառնամ, յանցանք մը չունիմ»... Բայց ա՛լ չեն տեսեր զինքը:

– Իր եռեւէն սպասեղ օղիի չիչեր մի– այն կան, – կ'ըսեմ, – չատ ողբերգական չէ՛:

– Բռնադրաւեր են Գալուստեանին երկու խանութներուն ապրանքները իբր թէ բանակին պէտքերուն համար: Կ'ըսեն թէ՝ պիտի ղրաւեն նաեւ տուները:

– Զանգատինքդ Մելինէ, ինչ որ Պոլսոյ մէջ կը կատարուի, բուն երկրին մէջ կատարուածին հետ համեմատել անդամ չենք կրնար:

Մելինէն անմիջապէս կը դառնայ իր սիրական նիւթին:

– Կը կարծե՞ս, որ ես ու Եղուարդը կրկին հանդիպինք, – կը հարցնէ:

Ամէն խօսակցութիւն այս հարցումով կը վերջանայ:

– Կը կարծե՞ս, որ Սրան եւ ես կրկին իրարու կը հանդիպինք, – կը հարցնեմ ես ալ իր ձայնը եւ չեշտը կեղծելով:

Եւ իրարու կը նայինք հարցական:

***

Զարօն տարաւ հիւանդութենէս առաջ ասեղնադործած թաշկինակներս եւ վերարտարձաւ պատկառելի դումարով մը: Ցանդիմաններ էր խանութպանուհին, եւ ան ինքնաբերաբար, աւելին վճարած եւ մասամբ լրացուցած էր անցեալին մէջ իր պակաս վճարածները:

– Դրամին համար չէ՛, մարդ պէ՛տք է իր իրաւունքը պաշտպանէ: Ահա եւ ինքնահոս գրիչդ, – կ'ըսէ Զարօն սուր նայուածքով մը:

Այդ ուժասպառ վիճակիս մէջ ինձ թոյլ չտուին փոքրիկս իմ կաթովս կերակրելու: Այս առաջին վիշտն էր, որ կը պատճառէի զաւակիս: Ան թէեւ հիւսեղէններ կ'ուտէր, բայց իր սիրական սնունդը մամային կաթը ծծելն էր: Դէմքը երանութեամբ կը փայլէր եւ որկրամոլի մը պէս կը ծծէր՝ կանգ առնելով, ժպտալով, ճռուողելով, պիս պղտւելով կրկին ծծել սկսելու համար:

Սրտաճմլիկ կուլար, երբ կը ծարաւնար եւ իր սպառածը չէի տար իրեն: Սկսան իմ սենեակս չբերել զինքը, մոռցնելու համար, բայց կեղծ ծծակով իրեն կաթ տալու բոլոր փորձերը անցան ապարդիւն: Ան զգուանքով գլուխը անդին կը դարձնէր եւ փիլիսոփայի մը պէս լռութեամբ կ'արտայայտէր իր տխրութիւնը:

Ես ալ տխուր էի: Տղուս եւ իմ միջեւ անմիջական, հիմնական ու անբացատրելի կապը չէիր այլեւս: Ես կը դաղրէի իմ կեանքիս մասնիկէն, իմ արիւնէս տալէն: Կը դաղրէի իրեն համար կենսական եւ անհրաժեշտ մէկը ըլլալէն:

Անհարադրելի է երանութեան այն զգացումը, որ մայր մը կը զդայ իր փոքրիկը իր կաթով անուցած ժամանակ: Ամենատգէտ կինն անգամ երանութեան, գոհունակութեան, ինքնագնահատութեան արտայայտութիւն մը ունի այդ վայրկեաններուն իր փոքրիկին վրայ ծռած ժամանակ: Այդ զգացումը միայն երանութիւն չէ, – հպարտութեան եւ մանաւանդ ստեղծագործութեան խառն զգացում մը կը համակէ հոգիդ:

Տղուս լուռ գողգոջը, իր բացարձակ արհամարհանքը կեղծ ծծակին դէմ ազդեցին նոյնիսկ ծերունի բժիշկիս եւ Զարոյին վրայ, եւ անոնք թոյլ տուին, որ օրը անգամ մը ես կերակրեմ զաւակս, այն պայմանաւ որ ուտեմ ինձ տրուածները:

Տղաս վերյիշեց իր ճիչերը, ժպիտները, իր ուրախութիւնը եւ սէրը արտայայտելու իր ձեւերը:

Արդէն ինձ տրուած խնամքները զուր չէին անցած: Ես չուտով ոտքի ելայ՝ առանց սպառելու բժիշկին բերած դեղի բոլոր սրուակները: Ոտքի ելլելուս յաջորդ իրիկունը Զարօն եկաւ երեսը կարմիր ու աչքերը փայլուն:

Մելինէն եւ ես իրարու նայեցանք նշակալից: Կարեւոր բան մը պատահած ըլլալու էր:

Զարօն հանեց վերարկուն, դլխի քօղը եւ զարձաւ մեզ.

– Աղջիկնե՛ր, վանը ազատուած է...

Զարմացած կը նայինք իրեն: Անցուդարձին ծանօթ չենք եւ մեր դլխին մէջ ծագած հարցերէն ո՛ր մէկը տայ իրեն, չենք դիտեր: Սուրիկն է որ կը մօտենայ՝ աչքերը խոշոր բացած: «Ազատուած» բառը, որ այնքան կը լսէ եւ որուն իմաստը լաւ չընդուներ, կը վառէ իր երեւակայութիւնը:

– Թագաւո՞ր պիտի տան, մեծ մայրիկ:

– Չէ՛, այդքան չէ՛, տղաս: Արդէն թագաւոր չենք ալ ուզեր: Բայց զօրավար կ'ուզենք, – կ'աւելցնէ Զարօն՝ Սուրիկի տխրութիւնը տեսնելով. – Ահա եղածը: Վանայ ժողովուրդը Ապրիլէն ի վեր հայկական թաղամասը իր ձեռքը կը պահէր Արամի հրամանատարութեամբ եւ կռիւի դեկավարներու չնորհիւ: Անոնք պետրադասեր էին դիմադրել մինչեւ վերջին չունչերնին քան տեղահանութեան կամ դինաթափութեան պատրուակին տակ ջարդուիլ... Անշուշտ չէին կրնար երկար դիմանալ դինուած կանոնաւոր զօրքերու դէմ, եւ չատ մտահոդուած էինք անոնց համար...

(Շար. 84)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՒԱՃԻ. – Ցակոբ եւ Մարի – Լուիզ Պալեան 100 ելբօ հայերէն թերթին յաջողութիւն մաղթելով:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH publié par le Centre de Documentation Juive Contemporaine

près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :

Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et (sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur

GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :

«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission **Foi et Traditions Arméniennes** dans le cadre des activités **«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»** (Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur») vous invite à la conférence :

Comment l'Homme est créé et sauvé par Dieu selon Saint Augustin

présentée par le **Rév. Père BERNARD LUCCHESI**
Enseignant à la Faculté de Théologie à Lyon et à l'ISTR de Marseille

Mercredi 14 mai à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 10-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 23, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ

Hôtel Lutetia, 45, Bd Raspail, 75006 Paris

Métro: Sèvres Babylone

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

Séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի
Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Փարիզահայ դերձակը, տպագրիչը եւ ուսուցիչը

ՋԱՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

... Ըսէ՛, թէպետ հեռաւոր տեղ, Սրտիւ մօտ եմ Հայերուն:

Բանախօս՝ **ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ**

Ընթերցումները՝ **ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ**

10 bis, rue Thouin, Paris V[e]
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է:

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse ! Je participe !

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

L'ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

reçoit

le vendredi 16 mai à 20 heures 30

dans la salle paroissiale de St Grégoire l'Illuminateur

69, ave Henri Barbusse, 95400 Arnouville-lès-Gonesse

HRATCH BEDROSSIAN

qui présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN-DEIR EZ ZOR

de Mgr GREGOIRE BALAKIAN

paru au **Cercle d'Ecrits Caucasiens**

Vente du livre—Signature—Cocktail

RER: Villiers-le-Bel

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15
JEUDI
15 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·687 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·687

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿ

ԾԱԻԱԼՈՒՆ ՁՈՅՁԵՐ

ՓՈՂՈՑԸ ՉԻ ԿԱՌԱՎԱՐԵՐ,
ԲԱՅՑ, ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Մէկ միլիոն ըստ Ներքին Նախարարութեան, 2 միլիոն ըստ սենտիքաններուն, թիւերն են այն ցուցարարներուն, որոնք փողոց իջած էին, Մայիս 13–ին, Ֆրանսայի դրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Իր ամէնէն բազմամարդ ցոյցը կ'ունենար Մարսէյլ 80 հազար ցուցարարներով, ինչ որ չէր տեսնուած 1995–էն ի վեր, Փարիզի մէջ 250 հազար էր ցուցարարներու թիւը սենտիքաններուն համար, 100 հազար՝ ոստիկանութեան: Շատ ծանր էր փոխադրութեանց միջոցներու պործադուլը, Փարիզի մեթրոն ամբողջովին անդամալոյծ էր, քիչ էր բանող հանրակառքերու թիւը, ինչ կը վերաբերի երկաթուղիին, փարիզեան արուարձաններու երթեւեկը բոլորովին դադրած էր, մեծ դիծերու վրայ քանի մը ճեպընթացներ կային, բայց, ընդհանուր ձեւով, ամբողջ երկիրը դրեթէ անդամալոյծ էր, վճռի մը մէջ, ուր մայիսեան տօնական օրերը, 35 ժամերու ստեղծած կացութիւնը արդէն իսկ մեծ վնաս կը բերեն երկրին ճակին, որ ամէնէն ցած մակարդակին իջած է: Գործադուլի չարժումին միացած էին նաեւ կազ – ելեկտրականութիւն, ուսման ճակատ, նոյնիսկ ոչ հանրային մարզեր: Զորեքշաբթի օր, Մայիս 14, կացութիւնը մասնակի բարելաւում մը արձանագրած էր միայն: Երկաթուղին կը բանէր շատ անկանոն կերպով, փարիզի մեթրոյին քանի մը դիծերը միայն երթեւեկը կ'ապահովէին, այն ալ ոչ յաճախակի:

Ամէն պարագայի մէջ, երբ Ռաֆարէն ճախող արտայայտութիւն մը ունեցաւ, ըսելով թէ «փողոցը չի կառավարեր», այս պանդուխտային ցոյցով, կրնայ հաստատել թէ փողոցը իր խօսքը ունի ըսելիք, թէ անցեալին ալ «կառավարած է», եթէ յիշէ որ նախորդ կառավարութիւնները ստիպուեցան յետ – քայլ ընել, երբ ժողովուրդը փողոց իջաւ (օրինակ՝ կըրթական դեռնի վրայ): Այսօր, Ռաֆարէն կը բախի ծանր դժուարութեանց, սենտիքանները, որոնց հետ Ընկերային Հարցերու նախարարը հանդիպում ունէր Մայիս 14–ի իրիկունը, չատ վճռական էին եւ կը սպառնային գործադուլի աւելի ծայրայեղ եւ երկար չարժումներու դիմել, այսինքն՝ կրկնել 1995 Դեկտեմբերը: Կասկած չկայ որ հանգստեան թոշակներու դրութիւնը բարենորոգումի կը կարօտի, սենտիքաններն ալ համաձայն են, բայց, կառավարութեան որոշած բարենորոգումները չեն ընդունիր: Եւ Ռաֆարէն, կը յիշէ հաւանաբար, որ երբ «փողոցը արտայայտուեցաւ», Ժիւպէ (1995, Դեկտեմբերին) յետ քայլ ըրաւ ըսելով թէ փողոցը, ճիշդ է, չի կառավարեր, բայց, երբ ուզէ կառավարել կու տայ: Ինչ պիտի ընէ կառավարութիւնը: Տրամադիր է բանակցելու կոմունակի փոքր 3 – 4 կարդադրութիւններու չուրջ, բայց, ոչ՝ հիմնականին, մինչ բողոքները կը վերաբերին հիմնականին, այսինքն աշխատանքի ժամանակաշրջանի երկարաձգումին հանրային մարզին մէջ նախ, ապա՝ նաեւ այլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ռիւտի ոճրափորձերէն քանի՞ հոգի մեռած է: Մայիս 13–ին ալ, այսինքն երեք ոճրափորձերէն յետոյ, Ամերիկացիք կ'ըսէին թէ 91 մեռեալ կար, իսկ Սաուտցիները՝ 29: Արաբերէն քանի մը ժամ ետք է, որ Ռիատ կը ժամանէր ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը, որու համար Ալ – Քահտայի գործն է: Միեւնոյն առեն, տեղւոյն ամերիկեան դեսպանատունը թելադրեց իր քաղաքացիներուն հեռանալ երկրէն: Ամերիկեան դպրոցները փակուեցան: Պուշ ալ յայտարարեց թէ պիտի սաստկացնէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը, հետապնդէ յանցագործները եւ դատէ, որպէսզի տեսնեն թէ ի՞նչ է ամերիկեան արդարադատութիւնը: Բայց եւ այնպէս, ոճրափորձերը նեղ կապուած կը մնան Միացեալ – Նահանգները, որոնք չեն դիտեր ինչ դիրք բռնել Սաուտի Արաբիոյ նկատմամբ:

ԶԻՋԻՆԻՈՑ անձնասպանական ոճրափորձին զոհերու թիւը չատ աւելի մեծ է, քան ինչ որ յայտարարուած էր սկիզբը: Նոր հաշուեկշռի մը համաձայն, որ վերջնական բնոյթ չունի, մեռեալներու թիւը 54 է, բայց, վիրաւորներուն մէջ չատեր ծանր վիճակի մէջ են: Մեռեալներուն մէջ 22 կիներ կան, 7 մանուկներ: Արաբերէն թիւրախն էր վարչական չէնք մը, բայց ոչ ոք ստանձնեց պատասխանատուութիւնը:

ԻՐԱՆի նախագահին Խաթամիի պէյրութ այցելութեան առթիւ, լիբանանեան նախագահութիւնը հաղորդագրութեան մը մէջ, կը չեշտէ որ Խաթամի «կը մերժէ ամերիկեան սպառնալիքները եւ կը կրկնէ իր զօրակցութիւնը բոլոր ժողովուրդներու օրինական դիմադրութեան»: Ծանօթ է որ Պուշ զգուշացուցած էր Իրանը, որ զօրավիգ չըլլայ Լիբանանի Հեզպոլային: Այս սպառնալիքները նպատակ ու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·
ԿՐԱՍՆՈՑԱՐՍԿ ՄԵԿՆԱԾ

Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Մայիս 14–ին մեկնած է Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմը ուր Մայիս 15–ին տեղի կ'ունենար կրասնոյարսկի առաջին հայկական եկեղեցիին՝ Ս· Սարգիսի օծումը:

*
**

ԱՐԱՄ Ա·Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԽԱԹԱՄԻԻ ՀԵՏ

Երեքշաբթի, Մայիս 13–ին Պէյրութի մէջ Արամ Ա· կաթողիկոս հանդիպում մը ունեցած է Իրանի նախագահ Խաթամիի հետ որ եռօրեայ այցով Լիբանան կը գտնուէր: Հանդիպումին հրաւէրը ուղղած է նախագահը: Նիւթ եղած են իրանի հայ համայնքը, մշակոյթներու երկխօսութիւնը, Լիբանան – Իրան զօրակցութիւնը: Հանդիպումը անցած է սիրալիր ու բարեկամական մթնոլորտի մէջ: Արամ Ա· Խաթամիի նուիրած է Անթիլիաս տպուած նոր Ջուզայի ձեռագիրներու հատորը որպէս «կենդանի վկայութիւն մը հայ ժողովուրդի ստեղծագործ գոյութեան եւ Իրանի մէջ գարաւոր ներկայութեան»: Իրանի նախագահը հանդիպումին աւարտին իր երկիրը այցի հրաւիրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսը:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՄԵՍՐՈՊ Ա.ՐՔ· ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Ա.րք· Մուրատեան Մայիս 14–ին մեկնած է ԱՄՆ: Ցաջորդ օրը Պալթիմորի կաթողիկէ համալսարանը զինք կը պատուէր պատուակալ տոքթորի աստիճանով: Տուչութեան որոշումին հիմ ծառայած են Մեսրոպ Ա.րք·ի վերջին տասը տարուան դասախօսութիւնները, ճառերը, նաեւ միջեկեղեցական, միջկրօնական եւ միջմշակութային մարզերուն մէջ ունեցած գործունէութիւնը: Պատրիարքը Պոլիս կը վերադառնայ Մայիս 19–ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՏԱԼԻՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ

Հայերու ցեղասպանութեան կալուածին մէջ թուրք պետական չրջանակներու խուճապը մատնող երեւոյթներուն քով կայ իրականութեան մատ առ մատ կըտրած ճամբուն փաստն ալ: Ան կը տրուի զլխաւորաբար թուրք լրագրողներու, երբեմն մտաւորականներու, նաեւ ընթերցողներու կողմէ:

Մայիս 12–ի «Մարմարա»ն հայերու «կարծեցեալ ցեղասպանութեան» մասին հրթիռական նախարարին հրահանգած չարաղրութեան մրցումին լուրին հետ արձագանգած էր երկու յօդուածի ալ: Պաշտօնականին հակադիր կեցուածքով դըրուելիններ են անոնք. մէկը ստորագրուած է Օրալ Չալըշլարի կողմէ («Ճումհուրիյէթ», Մայիս 12), միւսը՝ Թանէր Աքչամի («Րատի՞ալ», Մայիս 11–ի յաւելուած):

Առաջինը կը խծբծէ ցեղասպանութեան նախորդած «իբրեւ թէ»ն. կ'ըսէ թէ բարձրադոյն ուսումի հիմնարկը պիտի որոչէ թէ պիտութեան մարդիկը ի՛նչպէս պէտք է մտածեն «հայկական ցեղասպանութեան» մասին. ու այդ կեցուածքը կը կոչէ «ահաւասի՛կ թրմական ձեւով գիտական աշխատանք մը»: Կը խծբծէ նաեւ մինչեւ նախակրթարանի աշակերտներէն բան յուսալու մտայնութիւնը: Այդ մասին հետեւեալ տողերը փաստը կու տան որ Օ· Չալըշլար մօտէն ծանօթ է այդ չրջանակին մտայնութեան. «Հայկական վարժարանը ի՞նչ ընէ: Եթէ հրահանգը չգործադրէ, տարեվերջին ճնիչներ կու գան ու անոնց մուխը կը մարեն: Ուրեմն, իրենէ ալ պիտի ստիպուին տղոց խօսիլ "իբրեւ թէ կատարուած ցեղասպանութեան" մասին»:

Այսուհանդերձ, լրագրողը հայ երախայէն աւելի խարէութեան թիրախ կը նկատէ թուրք երախան. առաջինը, կ'ըսէ, ի վերջոյ իր ընտանիքէն, տակաւին ապրող վկաներէն պիտի իմանայ թէ ինչու այս երկրին մէջ ապրող 2 միլիոն Հայերէն 60 հազար մնացած է: Մինչ թուրք մանուկը մտիկ ընելէ եւք պաշտօնական տեսակէտը, «ի՞նչպիսի յուսախաբութիւն պիտի ապրի, երբ աշխարհի ամէն կողմը մարդիկ իրեն պատմեն իրականութիւնները»: Յօդուածագրին համար 1915–ը Օսմանեան պատմութեան սեւ էջերէն մէկն է· ինք ոչինչով պարտաւոր է Իթթիհատի «մարդկային մեծ յանցանքի»ը ստանձնելու, վերջն ալ ճշմարտութեան ընդդիմանալու, պնդելով որ այդ բոլորը չեն պատահած: Չարց կու տայ թէ թուրք հասարականութիւնը ի՞նչ կը շահի եթէ ըրիատարդներ դաստիարակուին անիրական առասպելներով:

«Առասպել» որակումը կը դործածէ երկրորդ յօդուածագիրը Թ. Աքչամ եւս: Կը կեդրոնանայ չարունակաբար կըրկնուող առասպելներէն միայն երկուքին վրայ· մէկը «Հայերու վնաս պատճառած» ըլլալու յանգանքով դատուած ու պատժուած պատասխանատուներու վերաբերող է: Թ· Աքչամ կ'ըսէ թէ այդ տեսակէտը առաջին անգչամ Ֆ· Կիւրիւնի «Հայկական թղթածրարը» հատորին մէջ տեղ գտաւ, ապա գործածուեցաւ որպէս լուրջ տեղեկութիւն: Մինչդեռ, այդ մարդիկը որոնց, կ'ըսէ թէ լման ցանկը չի հրապարակուիր, Հայու ապրանք լուրացուցածներ են: Իթթիհատականները դատի դիմած են անոնց դէմ, որովհետեւ իրենք իրենց ծրագիրը ունէին հայկական ստացուածքներու գործածութեան համար: Այդ եկամուտով պատերազմին ծախքը պիտի դիմագրաւուէր, թուրք քաղքենի դասակարգ մը ստեղծուէր, մահմետական գաղթականները տեղաւորուէին Հայերու տուներէն եւ Հայերու ունեցածին վրայով պիտի դիմագրաւուէր Հայերու տեղահանութեան ծախքը:

Աքչամ ատոր կցուած առասպել կը նըկատէ նաեւ Թրքական պնդումը թէ տարագրուած Հայերուն ապրանքներուն փոխարժէքը անոնց վճարուած է իրենց աքսորավայրին մէջ:

Աքչամի նկատի առած երկրորդ առասպելը արեւմտեան չրջաններու բողոքական եւ կաթոլիկէ Հայերուն տեղահանուած չըլլալու տեսակէտն է: Ան հերքելով այդ տեսակէտը, կը խօսի Թալէաթի երկու հեռագիրներուն մասին. անոնց մէջ կը հրահանգուի բողոքական Հայերը իրենց տեղը ձգել: Սակայն, հեռագիրները կը կրեն 1915 Օգոստոս 4 եւ 15 թուականները երբ արդէն տեղահանուած էին բողոքականներն ալ, կաթոլիկէներն ալ: "Արդարեւ, Սեպտեմբեր 18–ին կեսարիայէն, Էսկիշէհիրէն, Տիյարպէքիրէն, Նիյտէէն ղրկուած պատասխան – հեռագիրներով կուսակալները կը հաւաստեն թէ իրենց շրջաններուն բոլոր Հայերը տեղահանուած են եւ ոչ մէկ Հայ մնացած է":

Թ· Աքչամ այդ փաստաթուղթերը կը նկատէ «ձեւակերպութեան» համար գըրուած· կ'ըսէ նաեւ թէ նոյն կուսակալները բերանացի հրահանգ ալ ստացած են, որպէսզի ղրկուած հեռագիրներուն կարեւորութիւն չտան:

Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով·

"Կը մնայ մաղթել որ մեր մօտ այլեւս դադրի միայն Ապրիլ ամսուան մէջ օրակարգի նիւթ մը ըլլալէ սա խնդիրը, որ միջազգային հանրային կարծիքը կ'ընդունի որպէս հայկական ցեղասպանութիւն եւ որ մեր մօտ տակաւին կը յիշուի միայն որպէս «հայկական հարց»: Կը մնայ մաղթել տակաւին որ այս նիւթը մաքրագործուի բոլոր առասպելներէն եւ առարկայ դառնայ լուրջ բանավէճի մը: Որովհետեւ ա՛ն որ չի դիմակայեր իր անցեալը, չի կրնար կառուցանել իր ապագան":

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 13 / 14)

ՕԹԱՆ–Ի ԸՆԴԴ· ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օթան–ի ընդհանուր քարտուղար Լորա Ռապըրթսըն Մայիս 13–ին Երեւան հասած է, վերջին մանրամասնութիւնները քննելու համար կազմակերպութեան ռազմափորձերուն որոնք այս տարի տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ մօտ 20 երկրի մասնակցութեամբ: Անոնց կարգին է Թուրքիա· Ադրբեջան չի մասնակցիր: Ռապըրթսըն հանդիպում կ'ունենար նախագահ Ռ· Քոչարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի հետ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ (ՏԵՄԻՐՃԵԱՆ)

(1886-1978)

Առիթը տուն տուղ այս տողերուն, ո՛չ ի յուշ իր ծննդեան, ո՛չ ի յուշ իր մահուան տարեդարձ մը կամ տարելից մըն է, յիշելի թուականով եւ ամեակով:

Առիթը, պարզապէս պատահաբար ընթերցումի նիւթ դարձած յիշողութեան ճամբով գիւղագրութեան հայող սա տաք խօսքերն են.–

«Ըսեմ ինձի, թէ արմտացի եմ, թէ Արմտանը մէկ չէ, երկու է, մէկը մեծ, միւսը պզտիկ, ես պզտիկէն եմ: Եփրատի ձախ ափն ենք: Տերսիմի լեռները լաւ ես կարելի է, աւելոց մենք Մրգա կամ Տուժիկի լեռներ կ'ըսենք, երկու կիրճ ունի՝ Պեհրէն ու Խոստան, Խոստային ճիփ ճիշդ դէմն ենք:

Մենք մեծ արմտացիներուն հետ ամառի վէճ մը ունինք որ մեր ազգակցութիւններուն հետ կը շարունակուի: Աւելոց ամառաններուն շատը սեփականացուցած ենք, թափու ունինք, մեզի ինչ մաս մը ձգած ենք: Ամառատ ըսուածն ալ կազմեստաններ են: Մեր տղաքը յաճախ ամառնային ճիպ ճիշդ դէմն ենք:

– Առուն միենակ ձե՞րն է· մերն ալ է, առուինիս կ'ուտէք, վերի գեղցիներ, չհասնիք ուտելու, – կ'ըսեն մեզի:

Զարմանալին հոն է որ մեր գիւղէն ամառոց հարս գացող աղջիկներն ալ ամառոց կը միանան:

– Աղջի, Մարօ, էս ի՛նչ ես, Բարիկացոց աղջիկ, աղջիկ շանձագ, դուն մենէ չե՞ս, – կը յանդիմանենք զինքը:

– Ձենէ ըլլալով, – կը պատասխանէ, – առուն պէտք է մերն ալ ըլլայ· ինչո՞ւ մեր արտերը անջրդի մնան, ձերինները ջրարբի ըլլան»:

Արտաքուստ անպաճոյճ, երեւութապէս պարզ եւ անզարդ այս խօսքերուն տակին կ'ուրուագծուի խոնարհ դէմքը արմտացի Մնձուրիի:

Մեր գիւղագրին, – վերջինը, անկասկած, – կեանքի պատմութիւնը, բաւական չեշտ դիծերով, կը գտնենք անոր վերջին հատորին քսանըհինգ ծաւալումն էջերուն մէջ: «Կոտնիկ, ուստի՞ կու գաս»ի (1974) Հաշուեկշիռ գլուխին տակ:

Մնձուրի, աւազանի անունով Յակոբ Տեմիրճեան, լոյս աշխարհ կու գայ Փոքր Արմտան, հասարակ տեղիք գիւղ մը Եփրատի ձախ ափին, Մնձուրի լեռնաշղթայի դէմ յանդիման: Ծննդեան թուականը՝ 1886:

Ի դէպ, աղուոր չէ՞ք գտներ իր ծննդեան հայող սա քանի մը տողերը, այնքա՜ն պարզ, միանգամայն այնքա՜ն խօսուն.–

«1886–ին, երբ իմ մայրս ինձմով յղի, իմ գիւղիս կաւի լեռը կաւ հանելու ելաւ, լեռը վրան փլաւ, էնթարիին մէկ փէշը դուրսը մնաց· եթէ չնշմարէին, անմիջապէս չֆշէին դուրս, շնչահեղձ պիտի ըլլար եւ ես աշխարհ պիտի չգայի»:

Շարունակենք լերկ ու մերկ կեանքի մը պատմութիւնը: Դեռ փոքր տարիքի տըղայ, դեռ դեռահաս, հօրը ձեռքէն բռնած, կ'երթայ Պոլիս ուսանելու: Կը յաճախէ Սզդ· կեդրոնական վարժարան, Ֆրանսական վարժարան եւ Ռոպերթ գոլէժ: Այստեղ՝ քանի մը տարի միայն· կիսատ կը թողու ուսումը եւ կը դառնայ հայցադործ, փոսպան հօրը կողքին: Տարիներ ետք, 1907-ին, արդէն հասուն տարիքի երիտասարդ, կը վերադառնայ գիւղ: Անդամ մը եւս գեղացի: Եւ, նորէն ձեռք կ'առնէ բահ–բրիչ–գերանդի: Հերկ ու ցան: Այսոց առընթեր գիւղի պէսպէս աշխատանք: Ժամանակ առ ժամանակ ալ, ձմեռները, կը վարէ ուսուցչական պաշտօն:

Այսպէս մինչեւ 1914··· երբ բարեբախտ դիպուածով Պոլիս գտնուելով··· հրաշքով կ'ազատի Մեծ Սպանդէն:

Անկէ մինչեւ խոր ծերութիւն եւ անդարձ մեկնում, – 1978, իննսունեւերկու տարուս, – մերթ հացագործ է, մերթ իր իսկ գործածած բառով՝ կերավաճառ է: Երկար ժամանակով ալ կը ստանձնէ քարտուղարի պաշտօն ժամերու մէջ:

*Հիմա ներկայացնենք գրագէտին գըրչին ԲԵՐՔԸ, քանակի թուարկումով: 225 պատմուածք, 75 ժամանակագրութիւն, 26 գիւղանկար, 12 հէքեաթ, ամբողջը՝ 333 գործ: Առնցմէ 94–ը կ'ամփոփուին իրերայաջորդ երեք հատորներու մէջ, – կապոյտ լոյս (1958, հրատարակուած Խաչիկ Սանուց Մխիթեան նախաձեռնութեամբ), Արմտան (1966, հրատ. Յ. Գանտալեանի նախաձեռնութեամբ եւ գըրասէր պոլսահայերու նիւթական օժանդակութեամբ) եւ Կոտնիկ ուստի՞ կու գաս (1974, հրատ. Մարմարա օրաթերթի նախաձեռնութեամբ կազմուած յանձնախումբի մը կողմէ)**:

*Գրիչը կը չարժի նախ «Մասիս»ի մէջ: Լոյս կ'ընծայէ «Հարս կու կեսուր» պատմուածքը (1906): Կը կատարէ թարգմանութիւններ Լերմոնտովէ, Թենիէ: Մինչեւ 1914, Մնձուրի կ'աշխատակցի «Ազդակ»ի, «Ազատամարտ»ի, «Մեհեան»ի**, 1919–էն ետք Շամտանճեանի «Ոստան»ին, «Բարձրավանք»ին (Հրատարակչական կազմ՝ Գ. Գալաֆեան, Կ. Զարեան, Վ. Թէքէեան, Շ. Պերպերեան, Յ. Օշականն)***, Մանուկ Աբեղեանի «Ազդարար»ին, «Մարմարա»յին: Այս առընչութեամբ նկատենք, թէ գիւղագիրը պոլսահայ օրաթերթին գրական էջերուն գարդը կը կազմէ շատ երկար տարեն: Ստուգիւ, ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից մը, Զահրատեան գերարդիականչ բանաստեղծութիւններուն, Գուրգէն Թըրթենցի եւ Եղուարդ Սիմքէչեանի քերթողութեանց, Ռ. Հատտէճեանի պատմուածքներուն եւ արդի գրականութիւնը ծանօթացնող աշխատութիւններուն կողքին, քովն ի վեր ատենց, Մնձուրի կ'երթայ իր զմայլելի Արմտանը՝ մշտանորոգ խանդավառութեամբ:*

*(Եւ, մտածել թէ Գրական էջերու ծրագրին ի տես, գրողը վերապահ դիրք կը բռնէ ըսելով, – ձայինիս այս մէկն ալ բանի՞ թիւ կը շարունակուի)****:*

Մնձուրի, չատ իրաւամբ, կրնայ նըկատուիլ ինքնագարգացման ցայտուն օրինակ: Ընթերցումի ճամբով տեղ հասնելու, բարձրութիւն նուաճելու պերճախօս օրինակ: Ստուգիւ, անյագ ընթերցող, յատկապէս օտար, Ֆրանսական գըրական էջերու, կ'ապահովէ կարեւոր, հարկաւոր դիրք պոլսահայ մտաւոր–հոգեւոր աշխարհին մէջ:

Առա՞նցքը իր գրչի սեւեռումներուն, աչքի յարումներուն: Բայց լաւ է, որ ինքը խօսի եւ մենք լսենք, «Ռեժիոնալիսք գըրականութիւն մը կ'ըսենք, իրապաշտութեան, րէալիզմին մէկ տեսակը: Ես տեղի մը, աշխարհագրութեան մը մարդը, սովորութիւններն ու բարբերը կը պատմեմ: Եթէ Ակնը, Արմտանը, Տիվրիկը, Երզնկան, Արաբկիրը, Զմշկածագը կը խօսեցնեմ՝ պանծացնելու համար չեմ ըներ· սա տեղերը լաւ կը ճանչնամ, բայլ–բայլ գիտեմ, ատկէ է···» (քաղ.՝ «Կոտնիկ ուստի՞ կու գաս»էն):

*Կրած ազդեցութիւնները՞ գրչի ճեւաւորումի, կազապարումի ուղղութեամբ: «Ֆլօպէրը զիս զի՛ս ըրաւ ··· վարպետներս Զապէլ Եսայեանն ու Արտաշէս Ցարութիւնեանը (Մալկարացին) եղան»*****:*

Երբ կը խօսի Ֆրանսացի գրագէտին՝ Ֆլօպէրի մասին, ի մտի կ'ունենայ գըլխաւորաբար այս վերջնոյն «Գոռեսիոնատոս»ը, անոր վերջին երկու հատորները:

Այսքանը ըսելէ ետք, այլեւս բացայայտ կը դառնայ Մնձուրիի մշակած գրականութեան էութիւնը, խորքը ասոր: Ակնյայտ կերպով կը հետեւի Ծըրիմեանի, Սրուանձտեանցի, Թլկատինցիի, Զարդարեանի, Գ. Անդրէասեանի, Մշոյ Գեղամի, Համաստեղի եւ դեռ ուրիշներով կազմուած փայլուն անունները քայլերուն:

Այո՛, անկասկած Մնձուրիի ներքին աշխարհը հայրենի գաւառը կ'ըլլայ, իր ծննդավայրը՝ մանկութեան եւ պատանեկութեան լեղի–անոյշ տպաւորութիւններով պարուրուած Արմտանը՝ իր բնութեան հրաշալիքներով, գիւղացի մարդոցմով, ժամով եւ դամով, կովերու բառաչով ու ոչխարներու մայիւնով:

Լեզուն պարզ եւ անպաճոյճ է, անզարդ՝ գրական էջերով պատկերացած չափով մը անառաչ, չափով մը անկուփ գիւղի հաճեա մարդոց նման, զարհեցի թէ լեռընցի: Ունի պատմելու անսեթեւեթ ոճ, որուն չնորհիւ ամէն չնչաւոր էակ մասնայատուկ կենդանութիւն մը կը զգենու իր գրչին տակ:

Գիւղը, որ դեռ ինը եւ աւելի տասնամեակ առաջ բարախուն սիրտով կ'եռար, աշխոյժ քայլերով կը յառաջանար եւ եռուն թափով կ'ոստոստէր, կը խայտար իր չնաչխարհիկ տիպարներու երդերով ու պարերով, աշխատանքի քրտինքով ու բերքի ծանրութեան տակ կքած մամիններով, աւա՛ղ, չատոնց ի վեր փոշիացած է: Անհետ չքացած, կարմիր չրջանակով մատնանշելի գլխադիր կէտ դարձած է, այլեւս, մե՛ր աշխարհագրական քարտէսին վրայ:

Արդ, ի՛նչ որ կը մնայ գիւղէն, գաւառէն (իմա՝ այդ Աչխարհէն) առաւելաբար մեր գիւղագիրներու էջերուն մէջ կարելի է հանդիպիլ: Եւ, Մնձուրիի այսօրինակ էջերը հարուստ են մեծ ու փոքր արարուածներով, հասուն կամ ո՛չ դերակատարներով: Քանի անոր գրչի վաստակին ծանրութիւնը յենարան կ'ունենայ մեր երբեմնի գաւառը, մեր «Դրախտ կորուսեալ»ը:

Մանրամասնենք քիչիկ մը: Գիւղագիրին գրչին չնորհիւ մայր հողին ախորժելի բոյրը մինչեւ մեր ռունդերը կը հասնի··· անչա՛փ հաճելի, անչա՛փ հեշտալի···:

Գրագէտը միշտ ներկայ է իր էջերուն մէջ, ներկայութիւն մը սակայն, որ կը մնայ հազիւ նշմարելի, նոյնիսկ երբ ան առաջին դէմքով կը խօսի, կը խօսեցնէ մարդիկը, անասունները, բնութիւնը:

Թանձր վրձինով չեն պատկերանար անոր տիպարները: Դուք հոն չէք գըտներ նկարագրի այլատեսակ, այլաբուն խառնուածքներէ բխած չեչտուած բախտներ, հոգեբանութիւններու սուր լուծհարում, յայտնապէս ներքին:

Հազիւ թէ հանդիպիք անսանձ, անզուսպ խռովքներու, թէեւ խռովիչ, վրդովիչ պահեր, անկասկած, կ'արձանանան հոս ու հոն, անոր ծանր կչռող ԲԵՐՔԻՆ ՄԷՋ:

Մնձուրիի մօտ (նոյնը նկատելի է Համաստեղի քով) բարութիւնը, իբր նկարագրի ընդհանրական եւ տարածական դիծ, միչտ դոյ է, ներկայութիւն է: Զէ՞ որ ասիկա քաղաքի «քաղաքակրթութեան» հոգեկան եւ նկարագրային այլանդակութեան, խաթարումին չենթարկուած գիւղացի մարդուն յատկանիշը եղած է առհասարակ, մանաւանդ այդ օրերուն, այդ ժամանակներուն:

Գաւառի գրականութեան այս Պոլսեցին, վերջին «մնացորդաց»ը կրնանք համարիլ, իրաւամբ: Ճամենայն դէպս, այդպէս ալ պիտի ըլլար անխուսափելի կերպով: Զէ՞ որ գաւառը եթէ նոյնիսկ արմատախիլ եղած չըլլար, եթէ նոյնիսկ կործանած չըլլար Սեւ Օր մը, այսքան երկար տասնամեակներ ետք, արդէն կորսնցուցած պիտի ըլլար իր նահապետական, հինէն եկող հնաբոյր դիմագիծը: Տոհմական ազնիւ, ասպետական դիմագիծը: Ուստի իր «գրիչ»ները:

Գաւառի գրականութիւն մշակողներուն մէջ բացառիկ մեծութիւն մը չէ անշուշտ Մնձուրի, մասնաւորաբար, երբ նկատի առնենք քանի մը գագաթ Արաքսէն յայտնոյա, թէ յայնկոյս (Զարդարեան, Բասկունց, մէջերնին Համաստեղ, օրինակ) այսուհանդերձ ան իր արժանի տեղը եւ աթոռը կը գրաւէ աներկբայ կերպով:

Աւիկա կը հաստատուի յատակ ու մեկին: Քանի ժամանակ առ ժամանակ մարդ մեծ հաճոյքով կը կարդայ էջեր անկէ եւ··· մտովին ու հոգեւին կը պատկերացնէ իր կորուսեալ Դրախտին անգին թանկագին հարստութիւնը:

Այսքանի համար արդէն՝ մէկ մեծ չըՆորհակալութիւն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

(*) Մնձուրի աղջիկներէ մը մասին ալ կը խօսի, գրելով, – 1931–ին գրեցի ''Երկրորդ ամուսնութիւնը'' գիրքս, որ պոլսական կեանքէն վիպակ մըն է 87 էջնոց··· Այս պատմուածքս Մանուկ Աբեղեանի Ազդարարին մէջ թերթօն եղաւ, յետոյ Ասլանեան իր տպարանէն հրատարակեց եւ գիրք ըրաւ: Հինգ հրատարակեց եւ գիրք ըրաւ: Հինգ հրատարակութիւն օրինակ հանեց··· («Մարմարա», 1985, Մայիս 7):

(**) Պարտինք արձանագրել, թէ Շ. Միսաէեան կը բացայերէ եւ հրապարակ կը հանէ մեր գիւղագիրը, Պոլիս: Ցետագային ինչպէս Շահնուր, Շուշանեան եւ ուրիշներ, Փարիզ:

(***) Հանդէսին շուրջ կը համախմբուին եղեռնէ ազատած մտաւորականներ՝ արեւմտահայ հոգեւոր կեանքը վերակերտելու ձգտումով:

(****) Իբր պատմութիւն արձանագրենք, թէ Գրական էջերու գլխաւոր խմբագիրները կ'ըլլան Զահրատ, Խրախունի եւ Հատտէճեան:

(*****) Ազգային գաւառական գրականութեան ի նպաստ հոսանք մը ծայր կու տայ՝ Արտաշէս Ցարութիւնեանի արծարծած ''Վաղուան գրականութեան հարցը'' անունով ծանօթ բանավէճին առիթով: Արտաշէս Ցարութիւնեանէ զատ հոսանքին գլուխը կը կանգնին Յովհաննէս Գազանճեան, Դաւիթ Խաչկոնց, Ռ. Զարդարեան: Գաւառական գրականութեան դէմ կ'արտայայտուին Պոլսահայ գրողներ՝ գլխաւորութեամբ Ռեթէոս Պէրպէրեանի:

ժ. Մ.

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Սելանիկի հայ գաղութը ունի աւելի քան 100 տարուան պատմութիւն: Հինէն Հայեր կայք հաստատած են այս գաղութը, զբաղած են առեւտրականութեամբ, վաճառականութեամբ, գործավաճառութեամբ եւ անձնական զանազան տեսակի արհեստներով: 1903–ին, հիմնած եւ կառուցած են Հայ Առաքելական Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին: Ունեցած են հայկական քանի մը առօրեայ վարժարաններ, որոնք տարիներու ընթացքին ինչ – ինչ պատճառներով ու մանաւանդ հայութեան թիւին նօսրացումով փակուած են: Առաւելաբար գաղութը հայութեամբ ողողուած է 1915–ի Ջարդերէն ետք: Հազարաւոր Հայեր գաղթական վիճակի մէջ կայք հաստատած են այս գաղութը եւ կրցած կարճ ժամանակամիջոցի մէջ իրենք զիրենք պարտադրել առօրեայ կեանքին մէջ: 1947–ին, ներգաղթին, բազմաթիւ Հայեր վերադարձած են Հայրենիք, թողլով ամէն բան իրենց ետին եւ նոր յոյսերով ու ակընկալութիւններով մեկնած Հայրենիք: Ժամանակի ընթացքին ինչպէս ամէն գաղութներու մէջ պարզուող երեւոյթ է, հոս նաեւ եղած են խառն ամուսնութիւններ· իրականութիւն մը որուն պատճառաւ հայկական ասանդութիւնները ու բարքերը օրէ օր մոռացութեան մատնուած են եւ տեղի տուած այլ սովորութիւններու: Գաղութս օրէ օր կը նօսրանայ եւ այսօր մօտաւորապէս կը հաշուէ 750 Հայեր: Անշուշտ նկատի ունինք նորածինները մինչեւ ամէնէն ծերը, ինչպէս նաեւ խառն ամուսնութիւնները: Երեւոյթ մը, որուն գլխաւոր դրդապատճառը քիչ ամուսնութիւններն են ու մանաւանդ մէկ կամ երկու զաւակ ունենալը, ինչպէս առ հասարակ սովորութիւնն է նաեւ տեղացի ժողովուրդին:

Գաղութս այժմ ունի գործող հետեւեալ մխութիւնները. –

Թաղային Խորհուրդ
Եկեղեցասէր Տիկնանց Մխիթարեան
Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի Թեսաղոնիկէի Յանձնախումբ
Հ.Գ. Խաչի Շրջանային Վարչութիւն
Հ. Գ. Խաչի Տեղային «Անի» Մանաւիւղ
Համազգային Մշակութային Մխիթարեան
Հ.Մ.Ը. Մխիթարեան
Հ. Բ. Ը. Մխիթարեան
Հ.Ց.Դ. «Սողոմոն Թեհլիրեան» Երիտասարդական Մխիթարեան
Հ.Ց.Դ. «Լեւոն Շանթ» Պատանեկան Մխիթարեան:

Ազգային եւ համայնքային կեանքը կը բնորոշուի անով, որ յաճախակի ձեռնարկներ իւրաքանչիւր մխիթարեան կողմէ կը լեցնեն հայութեան կեանքը: Այստեղ արմատախիլ եղած չըլլար, եթէ նոյնիսկ կործանած չըլլար Սեւ Օր մը, այսքան երկար տասնամեակներ ետք, արդէն կորսնցուցած պիտի ըլլար իր նահապետական, հինէն եկող հնաբոյր դիմագիծը: Տոհմական ազնիւ, ասպետական դիմագիծը: Ուստի իր «գրիչ»ները:

Գաւառի գրականութիւն մշակողներուն մէջ բացառիկ մեծութիւն մը չէ անշուշտ Մնձուրի, մասնաւորաբար, երբ նկատի առնենք քանի մը գագաթ Արաքսէն յայտնոյա, թէ յայնկոյս (Զարդարեան, Բասկունց, մէջերնին Համաստեղ, օրինակ) այսուհանդերձ ան իր արժանի տեղը եւ աթոռը կը գրաւէ աներկբայ կերպով:

Աւիկա կը հաստատուի յատակ ու մեկին: Քանի ժամանակ առ ժամանակ մարդ մեծ հաճոյքով կը կարդայ էջեր անկէ եւ··· մտովին ու հոգեւին կը պատկերացնէ իր կորուսեալ Դրախտին անգին թանկագին հարստութիւնը:

Այսքանի համար արդէն՝ մէկ մեծ ՉՈրհակալութիւն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

(*) Մնձուրի աղջիկներէ մը մասին ալ կը խօսի, գրելով, – 1931–ին գրեցի ''Երկրորդ ամուսնութիւնը'' գիրքս, որ պոլսական կեանքէն վիպակ մըն է 87 էջնոց··· Այս պատմուածքս Մանուկ Աբեղեանի Ազդարարին մէջ թերթօն եղաւ, յետոյ Ասլանեան իր տպարանէն հրատարակեց եւ գիրք ըրաւ: Հինգ հրատարակութիւն օրինակ հանեց··· («Մարմարա», 1985, Մայիս 7):

(**) Պարտինք արձանագրել, թէ Շ. Միսաէեան կը բացայերէ եւ հրապարակ կը հանէ մեր գիւղագիրը, Պոլիս: Ցետագային ինչպէս Շահնուր, Շուշանեան եւ ուրիշներ, Փարիզ:

(***) Հանդէսին շուրջ կը համախմբուին եղեռնէ ազատած մտաւորականներ՝ արեւմտահայ հոգեւոր կեանքը վերակերտելու ձգտումով:

(****) Իբր պատմութիւն արձանագրենք, թէ Գրական էջերու գլխաւոր խմբագիրները կ'ըլլան Զահրատ, Խրախունի եւ Հատտէճեան:

(*****) Ազգային գաւառական գրականութեան ի նպաստ հոսանք մը ծայր կու տայ՝ Արտաշէս Ցարութիւնեանի արծարծած ''Վաղուան գրականութեան հարցը'' անունով ծանօթ բանավէճին առիթով: Արտաշէս Ցարութիւնեանէ զատ հոսանքին գլուխը կը կանգնին Յովհաննէս Գազանճեան, Դաւիթ Խաչկոնց, Ռ. Զարդարեան: Գաւառական գրականութեան դէմ կ'արտայայտուին Պոլսահայ գրողներ՝ գլխաւորութեամբ Ռեթէոս Պէրպէրեանի:

ժ. Մ.

յիշենք նաեւ յատկապէս Հայմատղզային Մշակութային Միութեան եւ Թաղակառոյցի Համագործակցութեամբ, յաձախ պաղութը բախտաւորութիւնը կ'ունենայ հայաստանէն կամ արտասահմանէն դասախօսներ, երգչախումբեր, նկարիչներ եւ այլ տեսակի ձեռնարկներ ունենալ եւ վայելել հայկական բարձր արուեստ: Իւրաքանչիւր միութիւն, իր համեստ ուժերով կը փորձէ երթէ ոչ ամէն ամիս, գոնէ երկու ամիսը անգամ մը յաջող երեկոյթով կամ ձեռնարկով մը ներկայանալ հանրութեան:

Առանձին կերպով յիշատակութեան արժանի են Ապրիլ 24–ի նախօրեակին եւ ծիսդ օրին Հայ Դատի եւ Երիտասարդական կողմէ կազմակերպուած յունարէն եւ հայերէն լեզուներով, իւրայատուկ ձեռնարկները, դասախօսութիւնները ու կատարուած ջոյները:

Գաղութիս բարեբախտութիւններէն պիտաորագոյնն է զուտ հայկական առօրեայ վարժարանէ: Անոր փոխարէն բարեբախտաբար ունի չարաքաղեայ «Մալաքեան – Գասպարեան Ծաղկոց» դպրոցը, անօրէնութեամբ Տիկին Կիլա Գասպարեանի: «Ծաղկոց» կը յաձախեն Թեսաղոնիկահայ 12 եւ յատկապէս Հայաստանէն չորանց գոնուող ժամանակաւոր թէ մնայուն կայք հաստատող աւելի քան 70 պատանիներ, բոլորն ալ 14 տարեկանէն վար: Դպրոցէն ներս արեւելահայ լեզուի ուսուցումը ստանձնած են Հայաստանցի վարժուհիներ, Տիկին Անահիտ Համբարձումեան, Տիկին Արմինէ Կարապետեան, Տիկին Աննա Քնճոյեան եւ Օրիորդ Գոհար Ցովհաննէսեան: Իսկ արեւմտահայերէնը՝ Օր. Մարգրիտ Գոստիկեան եւ չորանիս Հոգեւոր Հովիւ՝ Խորէն Վրդ. Տողրամաճեան, որ մեւնոյն ժամանակ բոլոր աշակերտութեան յաձախակի դասախօսութիւններ կու տայ ազգային, պատմական եւ կրօնական թեմաներով: Ան նաեւ ստանձնած է ազգային եւ ժողովրդական երգեր ուսուցանելու պարտականութիւնը բոլոր աշակերտութեան: Հարկ կը զգանք այստեղ յիշել նաեւ անունը երկար տարիներով «Ծաղկոց»ի անօրէնութիւնն ու հայերէն լեզուի դասատուութիւնը ստանձնած՝ Տիկին Արմէնուհի Աբէլեանի որ աւելի քան 35 տարի իր անխոնջ աշխատանքով եւ ծանօթութեամբ յատուկ դրոշմը թողուց դպրոցին ներս:

Շաբաթօրեայ այս դպրոցի կողքին Հ. Գ. Խաչի Շրջանային Վարչութեան մեծագոյն իրագործումներէն եւ յաջողութիւններէն մէկն է Խալքիտիքիի ամարանոցը: Այստեղ ամէն տարի ամրան, ցունատանէն թէ արտասահմանէն հայ պատանիներ կը խմբուին 15 – 20 օրերու համար եւ ուր կրօնական եւ ազգային դաստիարակութիւն կը ստանան: Այլ խօսքով Ամարանոցը կատարելագործումն ու ամբողջացումն է «Ծաղկոց»ին, որովհետեւ այդ ժամանակաշրջանին հայեցի առօրեայ դաստիարակութեամբ, զգալի կը դառնայ անոնց յառաջդիմութիւնը զանազան նիւթերու եւ մասնաւորաբար հայերէն լեզուի ու երգի մէջ: Ցիշենք այստեղ, որ Ամարանոցը կը գործէ երկու շրջանով, եւ կ'ունենայ աւելի քան 150 բանակող պատանիներ ամէն տարի, որպէս ընդհանուր թիւ:

Հայերէն լեզուի ուսուցման համար, յատկապէս շրջանիս չափահասներուն համար, Հոգեւոր Հովիւը իր նախաձեռնութեամբ, շաբաթը երեք անգամ տարբեր խումբերու անձնական եւ մասնաւոր դասերով կը պարապի, եւ կը մատակարարէ անոնց լեզուական պահանջները: Կարելի է ըսել ամէն տարիէ այր թէ կին կը յաձախեն հայերէն այս դասընթացներուն եւ մեծապէս խանդավառուած են:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Գերմանահայ Համակարի

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՑՈՒՇԵՐԵԿՈՆ

Ցեղասպանութեան կեդրոնական յուշերեկոն Գերմանիոյ մէջ այս տարի կազմակերպած էին «Գերմանահայոց կեդրոնական խորհուրդը» եւ Պէրլինի հայ համայնքը, Ապրիլ 24–ին, Շէօնպէրկի քաղաքապետարանի Վիլլի Պրանտ սրահին մէջ:

Նախ տեղի ունեցաւ վիճարկում մը, ծանօթ դիտանականներու հետ, որոնք «Մխանակո՞ն յիշողութիւն. Հայերու ցեղասպանութիւնը եւրոպական յիշողութեան մէջ» խորագրին տակ քննարկեցին Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան հերքումի քաղաքական տարողութեան հարցը: Այս կլոր սեղանին մասնակցեցան տոքթոր Միհրան Տասդաղ (Պոխում), տոքթոր Ռալֆ Ձորտանս (Քէօլն), փրոֆէսէօր տոքթոր Օթթօ Լուխթերհանտ (Համպուրգ), փրոֆէսէօր տոքթոր Ուտօ Շթայնպախ (Համպուրգ), փրոֆէսէօր տոքթոր Վոլֆկանկ Վիփերման (Պէրլին): Վիճարկումը վարեց Քրիսթին Փլաթ, Պոխումի Համալսարանի «Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկ»ին կողմէ:

Վիճարկման առանցքը կը կազմէր եւրոպական յիշողութեան մշակոյթի ծիրին մէջ հայկական փորձառութեան դերի եւ իմաստի հարցը: Մինչ Ողջակիզման պարագային յստակ է, որ հերքումը նոյնպէս դատապարտելի է ինչպէս արարքը ինքնին, հայկական ցեղասպանութեան պարագային կը պակսի տակաւին նման միանշանակ կեցուածք: Արդեօ՞ք եւրոպական Միութիւնը կրնայ ներառել Թուրքիոյ պէս Հանրապետութիւն մը, որ ցեղասպանութեան հերքումը դարձուցած է իր ազգային ինքնութեան քննորոշիչ կէտերէն մէկը:

Ցուշերեկոյին մասնակցեցան գրեթէ 300 հայ եւ գերմանացի հիւրեր՝ դիւանագէտներ, դիտնականներ, արուեստագէտներ, «Հրէական կեդրոնական խորհուրդ»ի ներկայացուցիչներ, եւ այլն: «Գերմանահայոց կեդրոնական խորհուրդ»ին, անոր նախագահին՝ տոքթոր Շաւարշ Ցովա – սափեանի եւ Պէրլինի հայ համայնքին կողմէ բարի գալուստի խօսք արտասանեց Պր. Վարդգէս Ալեանաք: Շեշտեց յիշողութեան կարեւորութիւնը, մանաւանդ չրջարկի մը մէջ որ յիշողութեան վրայ յամառումը ժամանակավրէպ կը նկատէ: Հայաստանի հանրապետութեան պաշտօնական կեցուածքն ալ ներկայացուց դեսպանուհի Տիկին Կարինէ Ղազինեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը փրոֆէսէօր տոքթոր Եուլիոս Հ. Շէօփըն էր, Փոցտամի «Մովսէս Մենտելսոն» կեդրոնի տնօրէնը: Իր տպաւորիչ ճառին մէջ ան քննադատեց Գերմանիոյ կառավարութեան կեցուածքը եւ կոչ ուղղեց կառավարութեան ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը: Այս ճառը հրատարակուեցաւ «Տի Վէլթ» օրաթերթին Ապրիլ 26–ի թիւին մէջ:

Երաժշտական բաժինէն զատ, որուն մասնակցեցան Պէրլինի հայ համայնքի երգչախումբը, Արա Մալիքեան (ջութակ) եւ Սերոժ Քրամեան (դաշնակ), մեծ տպաւորութիւն գործեց ղերասանուհի Եութա Լամփէի հայկական բանաստեղծութիւններու արտասանութիւնը. ան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Կարմիր հողը», Վ. Թէքէեանի «Ահաւոր բան մը այնտեղ...»ը, Գ. Պըլտեանի «Մանտրաներ»էն հատուած մը եւ Մանտըլշթամի «Հայաստան»ը: Այդ բաժինով ստեղծուեցաւ մթնոլորտ մը ուր պահ մը կարծես անարտայայտելին, անբերեւակայելին գրեթէ ֆիզիքական զգայնութիւն դարձան:

Իր յուզիչ փակման խօսքին մէջ Ռ. Ձորտանս գրեթէ ծիսական բնոյթի ճառով մը «Հոգեհանդստեան արարողութիւն» մը կատարեց ցեղասպանութեան զոհերուն համար:

Այս տարուան յուշերեկոյով Պէրլինի համայնքը չարունակեց յուշերեկոներու այն աւանդութիւնը, որ սկսած էր անցեալ տարիներուն Ֆրանքֆուրթի Փաօլզ եկեղեցիին մէջ: Այս տարուան միջոցառումը, որ հաղորդուեցաւ Deutsch Landfunk–ի WDR–ի եւ NDR–ի կողմէ, քայլ մըն էր հայկական փորձառութիւնը զետեղելու գերմանական յիշողութեան մշակոյթին մէջ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱԼԵԱՆԱՔ

Գերմանահայոց
Կեդրոնական Խորհուրդ
Պէրլինի Հայ համայնք

Publications reçues

Revue d'histoire de la Shoah
Le Monde Juif

AILLEURS, HIER, AUTREMENT
Connaissance et Reconnaissance du Génocide des Arméniens
N° 177-178, Janvier-Août 2003

Centre de Documentation Juive Contemporaine
17, rue Geoffroy-l'Asnier, 75004 Paris
(adresse temporaire en 2003,
37, rue de Turenne, 75003 Paris)
Tél. : 01. 42. 77. 44. 72,

Abonnement un an : 35 Euros

Disponibles à la Librairie H. Samuelian:
51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris
et aux FNAC.

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

20

– Իսկ ինչպէ՞ս ազատուեր են, – կ'ըսենք Մելինէին եւ ես միաժամանակ:

– Գիտէք, որ Ռուսաստան պատերազմի մէջ է Թուրքերուն հետ: Կովկասի մէջ Հայերը կամաւորական խմբեր կազմեր են մեծ մասամբ հայ զինուորականներու պետավարութեամբ, որոնք ռուսական բանակի օժանդակութեամբ, նախ Վան, յետոյ Շատախ կը հասնին եւ ահա Թուրքերը կը նահանջեն...

Զարոյի ձայնը ուրախութենէն կը դողայ այս վերջին խօսքերը ըսած ատեն: Տատապանքէն հիւծուած իր ամէն մէկ հիւլէն կը ցնցուի այդ վայրկեանին. – Թուրքի՛ նահանջ հայ հողին վրայէն, Թող ըլլայ անոր մէկ փոքրիկ անկիւնէն, Թող ըլլայ կարճ ժամանակուան մը համար... Նոր օրերու աւետիս է աս:

– Ուրեմն ժողովուրդը իր տեղը կը մըննայ անվտա՞նգ, ապահո՞վ:

– Մանրամասնութիւններ չկան եւ ըստացուած լուրը բաւական հին է: Ամէն պարագայի, եթէ նահանջել ալ պէտք ըլլայ, ժողովուրդը իր պատիւին, կեանքին եւ իր չարժուն ստացուածքին տէրը պիտի ըլլայ ու պիտի նահանջէ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ կը նահանջեն պատերազմի ժամանակ: Այդ պարագային, անգամ մը որ զաղթող ժողովուրդը Կովկաս հասնի, փրկուած է: Կովկասի հայութիւնը բարեկեցիկ է, հիւրընկալ եւ առատաձեռն: Զքաւորները պէտք եղած օժանդակութիւնը կը ստանան: Առայժմ նահանջի մասին խօսք չկայ: Վանայ ժողովուրդը եւ չրջակաները ցնծութեան մէջ են: Այդպէս պէտք է ըլլանք եւ մենք...

– Արան որքա՞ն պիտի ուրախանայ, – կ'ըսեմ:

– Մե՛նք ալ պէտք է ուրախանանք: Անշուշտ, աս չէ մեր ուզածը: Հայութեան կէսը կոտորուեցաւ: Ուրախանալը տարբեր իմաստ ունի հոս: Այս խաւարին մէջ այս կազդուրիչ լուրը կայծ մըն է, աւելի՛ն, ան քոյ մըն է, որմէ կրնայ ժողովուրդին ճակատագիրը որոշ չափով լուսաւորուիլ... Բարոյալքուածները կրնան ոգեւորուիլ, կրկին հաւատալ:

Զարօն կը նստի, յոգնած, կարծես կ'ամչնայ այնքան չատ խօսած ըլլալուն համար:

Կը նայիմ իրեն եւ կը յիշեմ Սամաթիայի նպարավաճառին ըսածը՝ «Կին Պատրիարք»: Զարօն աւելի է քան կին պատրիարք մը: Ան հայութեան զգայասիրտն է: Անոր սրտին մէջ կ'արձագանգեն բոլոր յոյզերը, բոլոր յոյսերը, բոլոր հառաչները, բոլոր հաւատքները:

– Պիտի տօնե՞նք այս օրը, – կ'ըսեմ Մելինէին, – մեզ հետ պիտի ընթրես այս գիշեր:

– Ուրախութեամբ կը մնայի, բայց Միս Հելէնն կը սպասէ զիս:

– Չէ՛, ան ալ հոս պիտի գայ մուրթը կոխելուն պէս, – կ'ըսէ Զարօն. – Գիտէք, որ Հելէնն իրրեւ իր քաղաքը կը նկատէ Վանը: Առաջ իրեն գայի լուրը տալու: Ուզեց մեզ ընթրիքի հրաւիրել այս առթիւ, բայց Սօնան դեռ չի կրնար դուրս ելլալ: Ինքը պիտի գայ երեկոն մեզ հետ անցընելու: Երթամ ընթրիք պատրաստեմ:

Զարօն իր ձեռքի ծրարով անցաւ խոհանոց: Մելինէն եւ ես սեղանի պատրաստութեամբ զբաղեցանք:

Սուրիկն անգամ, որ քնաւ չի սիրեր պատուիլ տղուս քովէն, ոգեւորուած՝ կ'օդնէ մեզ: Իր գեղեցիկ խոշոր աչքերը կը փայլին եւ բարձր ձայնով կ'երգէ:

– Ես զօրավար պիտի ըլլամ եւ դուն իմ հարսս պիտի ըլլաս, – կ'ըսէ Մելինէին:

Լաւ ճաշակ ունի Սուրիկը, բայց չատ ալ դիւրազգած է, կը վշտանայ, որ իր հարսնացուն կը խնդայ: Ահա պիտի լայ...

– Շատ լաւ, – կ'ըսէ Մելինէն լուրջ ձեւ մը առնելով, – քու հարսդ պիտի ըլլամ:

– Քեզի ոսկի խնճոր մը պիտի տամ, երբ որ դեռինը ձգես, հուրի մը պիտի երեւայ եւ քեզի բոլո՛ր ուզածներդ պիտի տայ:

Հէգքեաթը եւ իրականութիւնը կը խառնուին իր փոքրիկ ուղեղին մէջ: Այնքան տխուր կեանք մը ունեցած է, որ այս պատրաստութիւնները, մեծ մօրը ոգեւորութիւնը, անոր պատմածները գինքը տարած են իր լսած հէգքեաթներուն աշխարհին մէջ: Երբեմն երբեմն կը վազէ դաստիարակութիւն կը ստանան: Այլ խօսքով Ամարանոցը կատարելագործումն ու ամբողջացումն է «Ծաղկոց»ին, որովհետեւ այդ ժամանակաշրջանին հայեցի առօրեայ դաստիարակութեամբ, զգալի կը դառնայ անոնց յառաջդիմութիւնը զանազան նիւթերու եւ մասնաւորաբար հայերէն լեզուի ու երգի մէջ: Ցիշենք այստեղ, որ Ամարանոցը կը գործէ երկու շրջանով, եւ կ'ունենայ աւելի քան 150 բանակող պատանիներ ամէն տարի, որպէս ընդհանուր թիւ:

Հայերէն լեզուի ուսուցման համար, յատկապէս շրջանիս չափահասներուն համար, Հոգեւոր Հովիւը իր նախաձեռնութեամբ, չաբաթը երեք անգամ տարբեր խումբերու անձնական եւ մասնաւոր դասերով կը պարապի, եւ կը մատակարարէ անոնց լեզուական պահանջները: Կարելի է ըսել ամէն տարիէ այր թէ կին կը յաձախեն հայերէն այս դասընթացներուն եւ մեծապէս խանդավառուած են:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 թ. Մայիսի 25–ին կայանալու է Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովի ընտրութիւնները:

Այդ կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրական տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները կարձարկելու հնարաւորութիւն կ'ունենան:

Ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8–ից մինչեւ 20՝ տեղական ժամանակով:

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ. Մայիսի 25–ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ ընտրութիւններին:

ՖՐԱՆՍԻԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

9, rue Viète, 75017 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 50 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին Ամերիկեան Բարեգործական Միութեան յիշատակին:

(Շար. Ա. Էջէն)

նին, կ'ըսէ հաղորդագրութիւնը, սիոնական ինքնութեան չահերուն ծառայել:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ կառավարութենէն հրաժարեցաւ Գլէդ Շորթ, որ Մեջկղային Զարգացման նախարար էր, արտայայտելով իր խոր տարակարծութիւնը Թոնի Պլէրի հետ որ «կ'ապրի պատմութեան մէջ իր զրաւելիք տեղին մղձաւանջով» եւ տիքթաթներով կը կառավարէ:

*ՊՐԻԺԻԹ ՊԱՐՏՈՑԻ «ձիւէ մը լուսթեան մէջ» հատորը մեծ աղմուկ կը հանէ հրապարակ հանուելէն առաջ իսկ: Այսօր 68 տարեկան, ան որ կնոջ, աւելի ճիշդ էգի խորհրդանիշ մը եղաւ իր երիտասարդութեան եւ համաչխարհային համբաւի տիրացաւ «Եւ Աստուած կինը ստեղծեց» ֆիլմով (Վատիմ), մեծ գայթակղութիւն ստեղծած է, որովհետեւ, կ'ըսէ, համարձակութիւն ունեցած է պարզելու իր տեսակէտները եւ խորքին մէջ բարձրաձայն ըսելու ինչ որ հաւանաբար շատեր կը մտածեն, բայց, կը վախնան արտայայտելու: ՄՌԱՓ–ը դատի ալ դիմած է, որպէսզի դիրքը հրապարակէն քաշուի ան առարկութեամբ, որ ցեղապաշտ արտայայտութիւններ կը պարունակէ: Պըրիժիթ Պարտո կը դատապարտէ բարքերու ազատագրումը որ պատուոյ տեղ կու տայ մանկամոլներու, կը ձաղկէ «առանց թուղթի» ստահակները որոնք «կը պըղծեն եւ կը դրաւեն մեր եկեղեցիները խոզանոցի վերածելու համար»: Պ. Պարտո չի ծածկեր իր խոր սէրը կենդանիներուն համար եւ կը թուի որ ի յառաջագոյնէ կը զուարճանայ խորհելով թէ պիտի խենթեցնէ անոնք որոնք զինք կ'ատեն: Մայիս 12–ին, «հերոսուհին» էր Մարք – Օլիվիէ Ֆոժիէլի «կարելի չէ հաճելի ըլլալ բոլորին» յայտագրին եւ այս վերջինը մեծ ջանք թափեց նեղը դնելու համար Պարտոն իր դիրքին համար, մինչ ան չէր ուզեր խօսիլ այդ մասին: Դատապարտելի կամ ոչ, այս պատմութեան ցաւալի երեւոյթն այն է որ ժողովրդավար Ֆրանսայի մէջ իսկ այլեւս կարելի չէ արտայայտութեան ազատութիւն վայելել, թէկուզ անպատշաճ: Ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ մէջազգային Լիկան չուզեր դատի դիմել, նախընտրելով արհամարհել, կ'ըսէ «Աբհամարհանքը իր լաւագոյն ֆիլմերէն մէկուն խորագիրն է եւ միայն ատոր արժանի է»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS

reçoit

le vendredi 16 mai à 20 heures 30

dans la salle paroissiale
de St Grégoire l'Illuminateur
69, ave Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

HRATCH BEDROSSIAN

qui présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN,
BERLIN-DEIR EZ ZOR

de Mgr GREGOIRE BALAKIAN

paru au **Cercle d'Ecrits Caucasiens**

Vente du livre—Signature—Cocktail

RER: Villiers-le-Bel

—— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter
à la présentation de l'ouvrage

AILLEURS, HIER, AUTREMENT :

Connaissance et reconnaissance du GENOCIDE DES ARMENIENS

Numéro spécial de la
REVUE D'HISTOIRE DE LA SHOAH
publié
par le Centre de Documentation Juive Contemporaine
près de 30 contributions

le **Vendredi 16 mai à 20h45**

en présence de :
Claire Mouradian, Hélène Strapélias, Dzovinar Kevonian et
(sous réserve) **Yves Ternon**

Ouvrage disponible à la MCA

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter à la présentation
de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur
GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :
«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐԶԱԿԱՆ «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան 85–ամեակին առիթով, Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսը կը կազմակերպէ իր աւանդական մարզական «Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքը, բարձր հովանաւորութեամբ Իսի–լէ–Մուլինոյի քաղաքապետ-եպիսկոպոս Պրն. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ–ի:

150 մարզիկներ (ֆութպոլ, պասքէթ), Հ.Մ.Ը.Մ–ի մասնաճիւղեր, թէ այլ, Եւրոպայի տարբեր չրջաններէն՝ Զուիցերիա, Գերմանիա, Անգլիա, Հ.Մ.Ը.Մ.–Արծիւ (Մարսէյլ), Հ.Մ.Ը.Մ–Վալանս, Փարիզէն՝ A.S.O.A., U.G.A.B. եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանս կը հաւաքուին Փարիզ, մասնակցելու հայկական մթնոլորտ ստեղծելու նպատակին ծառայող այս մրցաշարքին:

Խաղերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ (ժամը 14–էն սկսեալ) եւ Կիրակի, Յունիս 7 եւ 8–ին, Իսի–լէ–Մուլինոյի Jean Bouin դաշտին վրայ:

Եկէ՛ք, մասնաբար վայելենք Հ.Մ.Ը.Մ–Ֆրանսի նախաձեռնած այս խանդավառ մթնոլորտը:

Ցաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝
01 · 47 · 78 · 10 · 53 *թիւին:*

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE

organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 16
VENDREDI
16 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·688 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·688

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԲԱԻԱՐԱՐ ՆԿԱՏՈՒԵԾԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Երէկ գործադուլի եւ ցոյցերու բուն օրը – Մայիս 13 – Փարիզի ճամբաները լայ էին եւ կառքերու երթեւեկը համեմատաբար դիւրին, բոլորովին տարբեր էր Մայիս 14–ին պարզուած պատկերը, երբ երկաթուղի, բայց, մանաւանդ մեթրոյն անակնկալ գործադուլի կը դիմէին: Փարիզի մօտենալու համար մինչեւ 300 քիլոմեթր խճողում կար եւ 2 – 3, երբեմն 4 ժամ կը տեւէր մինչեւ Փարիզի դուռները հասնիլ, մինչ ընդհանրապէս 15–էն 20 վայրկեանի հարց է: Նոյնն էր կացութիւնը յաջորդ օրն ալ, Մայիս 15–ին, երբ կը հաստատուէր երէկ նախորդ դիւերանի բանակցութիւնները ձախողած էին: Արդարեւ, Ընկերային Հարցերու նախարարը Ֆրանսուա Ֆիյոն մինչեւ առաւօտեան 4 բանակցած էր սենատեքանէ – րուն հետ, բայց ոչ մէկ դրական արդիւնքի կարելի եղած էր յանդիլ: Նախարարը 14 բարեփոխումներ առաջարկած էր նախատեսուած ծրագրին վրայ, բայց, ԷՖ – Ո եւ Սէ – ժէ – Թէ սենտիքաները, իր յառաջադուելէ անբաւարար կը դտնէին, մինչ միւս սենտիքանները կ'ընդունէին որ կառավարութիւնը որոշ զիջումներ ըրած է եւ հարկ է չարունակել: Նախարարը, սակայն ճշդած էր թէ «կառավարութիւնը իր կարելիութիւններուն մինչեւ ծայրը դացած է» եւ ժամը 4–ին, կը յայտարարէր՝ «Հիմա ձեռնէք որ երթամ քնանամ»:

Կառավարութեան դիմումները կը վերաբերին երկրորդական կէտերու: Օրինակ, ՍՄԻՔ–ին որու, նպաստը 75%–ը (հանդստեան թոշակի առեն) կը վերածուէր 85%–ի եւ կարելիութիւն կը տեղծուէր նաեւ որ անոնք որոնք 16 տարեկանէն առաջ աշխատիլ սկսած են, կրնան 60 տարեկանէն առաջ հանդստեան կոչուիլ:

Սէ – էֆ – Տէ – Թէ սենտիքան ալ, որու հաւանութեան վրայ յոյս դրած էր կառավարութիւնը տեղի չի տար ամբողջովին: Քարտուղարը՝ Ժը· Շէրէք կ'ուզէ որ ի գօրու ըլլալէ դադրի «Պալատիւբ բարենորոգումը» եւ 20 լաւագոյն տարիները նկատի առնուին հիմնական աշխատավարձին հաշիւին համար, փոխանակ 2008–ին նախատեսուած 25–ին, երբ «Պալատիւբ բարենորոգումը» իր լրումին կը հասնի: Սէ – ժէ – Թէ–ն թոշակներու դրութեան հիմնական բարենորոգում մը կ'ուզէ եւ կը դնէ որ Ֆիյոնի ծրագիրը ամբողջովին պէտք է վերանայուի: Իսկ Մարք Պլոնտէլի (ԷՖ – Ո) համար սոցիալական որեւէ բնոյթ չունի հանդըստեան թոշակներու բարենորոգման հարցը: Ըստ իրեն համար, սակերու վճարման ժամանակաշրջանը պէտք է 37–ուկէս տարի ըլլայ (ներկայիս այդպէս է պետական մարմին մէջ եւ 40 տարի ոչ պետական):

***

Այս հարցին կողքին, կան այլ հարցեր ալ, գլխաւորաբար ուսման ճիւղին մէջ: Նոր գործադուլ մը նախատեսուած է երկուշաբթի, Մայիս 19–ին:

***

Կառավարութիւնը դեռ ունի ուրիշ կարեւոր հոգ մըն ալ, ինչ կը վերաբերի Ընկերային Ապահովութեան Հիւանդութեան Մնատուկին, որու բացը, իր պատմութեան բոլոր մրցանիշները կոտրած է, հասնելով ութ միլիառ եւրոյի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԷՋ (Իրաք) հասարակայ փոսեր յայտնաբերուած են հազարաւոր դիակներով: Կը կարծուի որ այս փոսերը կը վերաբերին 1991–ի չիի ապստամբութեան, երբ Ս· Հիւսէյն ջախջախեց շարժումը անողոք կերպով: Հարիւրաւոր ընտանիքներ ցնցուած եւ չուարած, հարազատները կը փնտռեն: Առաջին առթիւ 3000 մարմիններ հանուած էին եւ 1500–ին ինքնութիւնը կարելի եղած էր ճշդել: Միւս կողմէ, Ամերիկացիք յայտնած են որ երեք ղեկավար եւս ձերբակալած են:

ՋԷՋԷՆԻՈՑ ՄԷՋ, Մայիս 13–ին, նոր ոճրափորձ մը գործուած է, որու զոհ դացած են 30 հոգի, ըստ ստիպողական կացութեան չէչէնի նախարար՝ Ռուսլան Ասատայեւի: Այս երկրորդ ոճրափորձը, 48 ժամուան ընթացքին տեղի ունեցած է Գրոզնիէն 45 քիլոմեթր արեւելք՝ Իւլխան – Եուրթ գիւղին մէջ: Այս նոր ահաբեկութիւնը կը հերքէ Մոսկուայի այն յայտարարութիւնը ըստ որուն Զէչէնիոյ կացութիւնը քնականոնացման ճամբուն վրայ է, բայց, կրեմլին կը պնդէ որ «օտար ձեռքերու գործն է»: Շուրջ 15 հազար մահմետականներ, Զէչէնիայէն եւ կովկասեան դրացի հանրապետութիւններէն հաւաքուած էին այդ օրը կրօնական տոնակատարութեան մը առթիւ, զոր կազմակերպած էր «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութիւնը, գլխաւորը պուտինամէտ: Այդ պահուն է, որ 46 տարու չէչէն կին մը մօտեցած է պաշտօնական ամպիոնին, ուր համախմբուած են պատասխանատու անձերը եւ պայթեցուցած մէջքին կրած պայթուցիկը: Կինը այրին է անձի մը որ սպաննուած է 1999–ին: Կը կարծուի որ ոճրափորձի թիրախն էր Ահմատ Կադիրով, որ դաւաճան մը կը նկատուի անկախապաշտներուն կողմէ եւ քանիցս արդէն քանի մը ոճրափորձերու թիրախ եղած էր: Այս անդամ ալ փըրկուած է: Արարքը խստօրէն դատապարտուած է ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին կողմէ, որ Մոսկուա կը դտնուէր համադեղու համար Ռուսաստանը, որ չընդդիմանայ ամերիկեան ծրագրին Իրաքի դէմ պատժամիջոցներու ջնջումին կապակցութեամբ:

ԱՐԺԱՆԹինի նախկին նախագահը՝ Գարլոս Մենէմ, որ կրկին թեկնածու էր եւ առաջին շրջանին, Ապրիլ 27–ին, ձայներու 24%–ին արժանացած էր, հրաժարեցաւ ներկայանալէ Բ· շրջանին (Մայիս 18), ի տես հարցախոյզերու արդիւնքներուն, ըստ որոնց չախչախիչ պարտութիւն մը կրնայ կրել: Իր այս որոշումը պատճառ է որ մրցակիցը՝ Նեսթոր Քիրչներ ընտրուած նկատուի ընտրութենէն առաջ իսկ: Պուէնոս – Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթի հանրածանօթ խմբագիրը Եոաքիմ Մորալես դիտել կու տայ որ Մենէմ իր այս դիրքով կը տկարացնէ եւ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ իր մրցակիցին ընտրութիւնը, երկրին դլուխը ձգելով նախագահ մը որու ընտրութեան օրինականութիւնը խնդրոյ առարկայ է:

ՍՍ.ՀԱ.ՄԱ. պատանդ լինկած դբօսաշրջիկներէն 17–ը կարելի եղած էր փրկել առջի օր ալժերական բանակի միջամտութեամբ: Դեռ կան 15 ուրիշներ, մեծամասնութեամբ Գերմանացի: Այս ապատագրումը տեղի ունեցած է Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին այցելութեան վարդարդային, բայց, պայմանները չատ յստակ չեն:

ՇԱՐՈՆ բորբոքին կը մերժէ վերջ տալ պաղեստինեան տեղատարման գրաւեալ հողամասերու մէջ, ինչ որ նախատեսուած պայմաններէն մէկն է «ճամբու ուղեգիծին» որ խաղաղութեան գործընթացին ծրագիրն է:

ԻՐԱՔի Միսան գաւառին մէջ, ինը մանուկներ սպաննուած են եւ եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած պայթուցիկներով խաղացած ատեն: Հիլլայի մէջ ալ (Իրաքի հարաւը) ամերիկացի զինուոր մը սպաննուած է ապստամի մը պայթումէն: Միւս կողմէ, «պատերազմի ոճիրի» ամբաստանութեամբ, բողոք մը ներկայացուած է Պրիւսէլի դատարանին առջեւ զոբաւալ Թոմի Ֆրանքսի դէմ, որ Իրաքի անդլեամերիկեան ուժերու հրամանատարն է: Միւս կողմէ, գոլերան միշտ աւելր կը գործէ Պասրա:

ՍԻԼՎԻՕ ՊԷՐԼՈՒՍՔՈՆԻ վճռած է փրկել Վենետիկը, որ ինչպէս ծանօթ է, ամէն օր քիչ մը աւելի ջրամոյն կ'ըլլայ եւ կրնայ օր մը բոլորովին անհետանալ: Մայիս 14–ին, Իտալիոյ վարչապետը առաջին քարը դրած է ծրագրի մը, որ մինչեւ 2011 պէտք է փակէ ծովուղի հետ 3 անցքերը: Ծրագիրը 37 տարեկան է արդէն եւ այդքան տարիներու երկայնքին վէճերու, տակարկութիւններու նիւթ եղած է: Ծրագիրը մկրտուած է՝ Մովսէս:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Գաննի 56–րդ վարտոնին բացումը կատարեց, Մայիս 14–ին, Մոնիքա Պելլուչի, որ նաեւ դերակատարուհին է Մաթրիքս Ռըլոնտըտ Փիլմին (Վաչովսկի եղբայրներուն), որ կը ներկայացուի մրցումէն դուրս: Առաջին իրիկունը, նաեւ մրցումէ դուրս ներկայացուեցաւ Ջանֆրանքօ լա Թիւլիփ, որ շատ պաղ ընդունելութիւն մը գտաւ: «Լիպերասիոն» ֆիլմը կ'որակէ «էօն նաէ փաթեթիք է ռասիսթ տը Զրավչիք»: Դժուար է նաեւ մոռնալ Ժերար Փիլիփը որ տասնեակ տարիներ առաջ հերոսն էր նոյն Փիլմին: Այս անգամ, Փիլմը այնքան ողորմելի արտադրութիւն մը կը թուի ըլլալ, որ նոյն թերթը անհրաժեշտ կը դտնէ ներողութիւն խնդրել, անոնցմէ որոնք հեռաւոր երկիրներէ մինչեւ Գանն եկած են...:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թաղապետական դատարանը (5 տարի յետաձգումով) 9 տարի բանտարկութեան դատապարտած է 4 կիներ, «Եղափոխական Նոր Այլընտրանք» խումբին անդամ, որոնք ամբաստանուած էին ահաբեկչական արարքներու եւ Նիքոլա Բ ·յարին արձանին քանդումին համար:

ՓԱՐԻԶի Մէջ հանդիպում ունեցան Իսրայէլի եւ Քաթարի Արտաքին նախարարները քննելու համար Մէջին – Արեւելքի կացութիւնը եւ իրենց առեւտրական յարաբերութիւններու ապագան:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 2·5 միլիոն եւրօ պիտի տայ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ որպէսզի պայքարին ոճրագործութեան դէմ եւ ապահով դարձնեն պետերով գծուած իրենց սահմանները Դանուբի վրայ:

ԹԷՆԻՍ

Թէնիսի Համպուրգի միջազգային մըցաշարքին Գ· օրը, Մայիս 14–ին, Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) պարտութեան մատնեց Ֆրանսացի Անթոնի Տիւփուին՝ 5–7, 6–2, 6–3 արդիւնքով: Իսկ Սարգիս Սարգսեան (Հայաստան) ծանր պարտութիւն մը կրեց միջազգային Թիւ 3, Զուիցերացի Ռոճըը Ֆետերըրէ, որ չահեցաւ 6–1, 6–1:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 14 / 15)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Մայիս 14–ին Սթրազպուրկ հասած է, մասնակցելու համար Եւրոպայի Խորհուրդի 112–րդ նստաշրջանի աշխատանքներուն: Նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդի ընդհ· քարտուղար Վ· Շուխմըրի, Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահին ու քարտուղարին հետ: Նիւթ եղած են Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնը, անոր տրուած արժեւորումները, մահապատիժի ջնջումին վերջին զարգացումները: Կողմերը մեծապէս կարեւոր նկատած են Մայիս 25–ի խորհրդարանական ընտրութեան միջազգային չափանիշներու յարգանքը:

***

ԿՈՎԿԱՍԸ ՕԹԱՆի ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ ՇՐՋԱՆ Է

ՕԹԱՆ-ի ընդհ· քարտուղարը Ճ· Ռասպըրթըն Երեւանի մէջ նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ հանդիպումէն ետք միանական մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ կազմակերպութեան համար Կովկասը առաջնային տարածք է· ան ուրախութիւն արտայայտած է որ Հայաստան կարեւոր դեր կը խաղայ «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին մէջ եւ որքան մեծնայ գործակցութիւնը, այնքան կ'աւելնայ Հայաստանի օգնելու ՕԹԱՆ-ի կարելիութիւնը:

Ծօսելով ՀԱՊ–ի հաւաքական ապահովութեան պայմանագրին ՕԹԱՆ–ի հետ մրցակցելու նիւթին մասին, Ճ· Ռասպըրթըն ըսած է թէ երկու կազմակերպութիւնները լրացուցիչ դերով կրնան չըրջանի ապահովութեան երաշխիք դառնալ: ՕԹԱՆ – Ռուսաստան յարաբերութիւնները մասին ալ ամերիկացի դիւանագէտը ըսած է թէ անոնք բարձր մակարդակ ունին, թէ նախապէս, ճիշդ է, հակառակորդներ էին, բայց ներկայիս կացութիւնը արմատապէս փոխուած է, քանի որ երկուքն ալ ունին հաստարակաց թշնամի:

***

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՆԵՐՔԻՒ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՆԿՈՒՂՆԵՐ

Երեւանի ճամբու շինութեան աշխատանքներուն ընթացքին, Հանրապետութեան հրապարակին աւազանին ներքեւ ստորերկրեայ նկուղներ յայտնաբերուած են: Ըստ Երեւանի ղեկասար ճարտարապետ Նարեկ Սարգսեանի, այդ նկուղները պատկանած են ԺԹ· դարուն այդ վայրին մէջ գոյութիւն ունեցող բնակարաններու: Հրապարակին շինութեան ընթացքին այդ բնակարանները քանդուած են, բայց պահուած են նկուղները: Փորձագիտական խումբերու հետազոտութիւններէն ետք կ'որոշուի նկուղներուն վերջնական ճակատագիրը:

ՆՈՐԱՏԻՊ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»

(ՀԱՏՈՐ ԻԱ., ՊԷՅՐՈՒԹ, 2001, 466 ԷՋ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Անցնող տարուան առաջին կիսուն է որ հրապարակ ելաւ եւ հետաքրքրուղ ընթերցողներու փոքրաթիւ խաւի մը տրամադրութեան յանձնուեցաւ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի ամենավերջին թիւը՝ չարքին 21–րդը։

Սփիւռքի տարածքին հրատարակուող հայալեզու հայագիտական պարբերական – կանոներու վոխտ ցանկին մէջ («Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Հասկ Տարեգիրք»)՝ «Հայկազեան»ը յարաբերաբար ամէնէն երիտասարդն է, եւ որ լոյս կը տեսնէ իբրեւ Պէյրութի Հայկազեան Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնի հրատարակութիւն, 1970–էն ի վեր։

Աւելի քան 30 տարուան անցեալ ունեցող տարեգիրք մըն է ուրեմն «Հայկազեան»ը, որուն սկզբնական 10 հատորները (1970–էն մինչեւ 1984՝ ներառեալ) խմբագրուած են Երուանդ Հ. Քասունիի կողմէ։ Վեց տարուան դադարէ մը ետք՝ Հանդէսը վերայայտնուած է 1991–ին, այս անգամ պատասխանատու խմբագիր ունենալով Հ. Անդրանիկ Ծ. Վրդ. Կոռանեանը, խմբագրական խորհուրդի մը օժանդակութեամբ։ Այդ թուականէն ցայսօր, Հանդէսը լոյս կը տեսնէ միշտ կանոնաւոր պարբերականութեամբ, ամէն տարի հրատարակելով պատկառելի ու բովանդակալից թիւ մը, որուն չուրջ համախմբուած կը տեսնենք Հայաստանէն թէ սփիւռքէն երեւելի անուններ։ Հանդէսը սովորաբար կը հրատարակուի 400 տպաքանակով, որուն կարեւոր մէկ տոկոսը կը տրամադրուի Հայաստանի դրական եւ ակադեմական շրջանակներուն։ Գործին նիւթական յանձնառումին մէջ գլխաւոր նեցուկի դեր ստանձնած է Լիզինի «Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւն»ը։

Հանդէսին այժմու ԻԱ. հատորը կ'ընդգրկէ ուսումնասիրութիւններէ եւ գրախօսականներէ բաղկացեալ 21 յօդուածներ, դրոս ստորագրած են 19 աշխատակիցներ (11–ը՝ Հայաստանէն, 8–ը՝ սփիւռքէն)։ Ուսումնասիրութիւններուն կցուած են 15 տողնոց անգլերէն ամփոփումներ ալ։ Հատորը ունի նաեւ մատենագրական եւ տեղեկատուական անջատ բաժիններ։

Առաջին յօդուածը կու գայ պղտզագրագէտ – բանասէր Լեւոն Սվազլեանէն (Երեւան)՝ քրքրելու համար «Վարդավառի հեթանոսական ակունքները արեւմտահայոց քաւնահիւսութեան մէջ»։ Ան արագ ակնարկ մը կը նետէ Կեսարիոյ, Մալաթիոյ, Խարբերդի, Այնթապի, Մարաշի, Մուսա – լերան, Քեսապի եւ հայաբնակ այլ շրջաններու մէջ վարդավառի տօնախմբութեանց ղեկցած հեթանոսական կարգ մը սովորութիւններուն վրայ, հաստատելով որ «ամէնուրեք Վարդավառի ուխտագնացութիւնները կատարուել են գետերի, աղբիւրներու եւ ակերի մօտ։ Հետեւաբար Վարդավառի տօնի հիմքում ջրի հետ կապուած արարողութիւնն է, որը վկայում է, որ այդ տօնը նուիրուած է եղել ջրի աստուածութեանը»։

Վրէժ Վարդանեան (Երեւան) լուսաբաճակի տակ առած է Արտաշէսեան Հարցտութեան ականաւոր դէմքերէն Արտաւազդ Բ. Թագաւորին (Մեծն Տիգրանի որդին, Ն.Ք.՝ 55 – 34 թ.) վիճակած քաղաքական դժուարին դերակատարութիւնը՝ «Հռոմէա – պարթեւական պատերազմների դիւանագիտական հանգոյց – ներում»։ 20 էջանի այս պատմական ակնարկին մէջ, հեղինակը երկարօրէն կը խօսի Հռոմի եւ Պարթեւաստանի դադար չճանչցող թշնամութիւններուն մասին ու կը գծէ այդ երկու դերպետութեանց մէջեւ մնացած Հայոց Արտաւազդ Բ. արքային դիւանագիտական ճապկումներուն հետաքրքրական մէկ համայնապատկերը։ Արտաւազդ չարունակ կ'աշխատի կարելի հաւասարակշռութիւն եւ չէզոքութիւն պահպանել Հռոմէացի կրասոս պատերազմասէր զօրապետին եւ պարթեւներու Օրոդէս թագաւորին միջեւ, եւ այդ ճամբով՝ չխոցել Հայաստանի անկախ դիրքն ու ամբողջականութիւնը։ Ա.նուհանդերձ, ի հեճուկս Արտաւազդի չրջահայեաց քաղաքականութեան, Հայոց արքան աւելի ուշ պիտի ձերբակալուէր Հռոմայեցի Անտոնիոս զօրապետին կողմէ ու 35 թուին չղթայակապ տարուէր Աղեքսանդրիա, ուր պիտի դլխատուէր Կղէոպատրա թագուհիին հրահանգով...։

Հեղինակը, իր այս ուսումնասիրութեան համար, հայկական աղբիւրներու կողքին՝ լայնօրէն օգտուած է Ա. դարու յոյն համբաւաւոր պատմիչ Պլուտարքոսի հաղորդած տեղեկութիւններէն։

Հմայեակ Մարտիրոսեան (Երեւան) կը ծանօթացնէ «Պեւտինգերեան Քարտէս»ի (Tabula Peutingeriana) այն հատուածները՝ որոնք ուղղակիօրէն կ'առընչուին պատմական Մեծ Հայքին։ Նշեալ քարտէսը, որ Դ. դարուն պատրաստուած է հռոմայեցի քարտէսագիր Կաստորիուսի կողմէ, կ'ընդգրկէ Ասիոյ, Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Աֆրիկէի բոլոր այն երկիրները՝ որոնք տուեալ դարուն ենթակայ էին հռոմէական կայսրութեան։ Սոյն նշանաւոր քարտէսը առաջին անդամ տպագրուեր է դերմանացի Գոնրատ Պեւտինգերի կողմէ (ԺԶ. դար) եւ անկէ ալ ստացած է իր այժմու անունը։

Քարտէսը, ըստ յօդուածին հեղինակին, ծառայեցուեր է առեւտրա – տնտեսական, ռազմական ու կրօնա – մշակութային նպատակներու։ Լուսարձակի տակ առնելով քարտէսին այն հատուածները, որոնք կ'առընչուին Հայաստանի պատմական տարածքին ու գայն եզերող երկիրներուն, Հ. Մարտիրոսեան առանձինն քննութեան կ'ենթարկէ քարտէսին էքբատան (այժմու Համատան) – Աստիոք, էքբատան – Արտաշատ, Արտաշատ – Տիգրանակերտ, Արտաշատ – Սեբաստոպոլիս (այժմ՝ Սուխումի), Արտաշատ – Մցխէթ, Տիգրանակերտ – Մելիտինէ եւ Տիգրանակերտ – Մծբին երթուղիները, նշելով այդ երթուղիներուն վրայ յիշատակուած քաղաքներն ու դիւղերը եւ ճշդելով կամ հաստատելով անոնց համաձայնութիւնը՝ մեզի ծանօթ բնակավայրերու անուններուն հետ։

Նշենք, որ սոյն քարտէսը աննկատ չէ թողուած հայ բանասիրութեան մէջ, ու այդ առընչութեամբ թերեւս ամենակարեւոր աշխատութիւններէն մէկն է՝ Ց. Մանանդեանի «Հայաստանի գլխաւոր ճանապարհները ըստ Պեւտինգերեան Քարտէսի» դործը (Երեւան, 1936)։

Պարոյր Մուրատեան (Երեւան) «քնադրագիտական դիտարկումներ» կը կատարէ Մ. Խորենացիի «Պատմութիւն Հայոց»ի կարգ մը էջերուն վրայ՝ պատմահօր հեղինակային իսկագիրը վերականգնելու մտօք։ Յօդուածը ինքնին ապացոյց մըն է, որ 5–րդ դարու մեր մեծանուն պատմահայրը դեռ կը չարունակէ զրաղեցնել 21–րդ դարու խորհնացիագէտները...։ Դեռ լուծման կարօտ ինչ – ինչ հանդոյցներ կան՝ Խորենացիի անձին ու երկին առընչութեամբ։ Պ. Մուրատեանի յօդուածը կ'իյնայ այդ չրջադծին մէջ։ Ան նկատել կու տայ, որ Խորենացիի պատմագրքին ընդօրինակուած հնագոյն ձեռագիրը կու գայ ԺԴ. դարէն ու ներկայիս պահ դրուած է Երեւանի Մատենադարանին մէջ։ Սա կը նշանակէ, թէ «հեղինակի ժամանակներից մինչեւ մեզ հասած վերոյիշեալ ձեռագիրը՝ բազմակի ընդօրինակումներից է անցել, տասնեակ գրիչներ ու սրբագրող խմբագիրներ ունեցել, եւ ոյնիսկ անգամ ենթակայ եղել գիտակցուած կամ ակամայ միջամտութիւնների ու փոփոխութիւնների»։ Այսինքն, բնագիրը անաղարտ չէ ու վերականգնումի կը կարօտի։

Ռաֆայէլ Մաթեւոսեան (Հայաստանէն), որ անցեալին եւս իր աշխատակցութիւնը բերած է Հանդէսին եւ որ մահացաւ 2001–ի աշնան, հետաքրքրական ակնարկ մը ստորագրած է Դ. – Ժ. դարերու Տայքի քաղաքական անցքերուն մասին։ Տայքը պատմական Մեծ Հայքի 15 նահանգներէն մին է, սահմանակից՝ Գուգարքին, Բարձր Հայքին եւ Այրարատին։ Ունեցած է 8 գաւառներ։ Սկզբնական չրջանին Մամիկոնեաններու, այնուհետեւ՝ Բագրատունիներու տոհմային տիրոյթը եղած է։

Յօդուածին հեղինակը անդրադարձեր է քաղաքական ու եկեղեցական այն բոլոր կարեւոր իրադարձութիւններուն, որոնք արձանագրուեր են Տայքի պատմութեան մէջ՝ նշեալ դարերուն։ Այսպէս, Տայք, Հայաստանի 387–ի բաժանումին՝ մնացեր է պարսկահպատակ բաժնին մէջ, չուրջ 200 տարի։ Զ. դարու վերջերը, 591–ի Հայաստանի երկրորդ բաժանումի ընթացքին, նահանգը կ'անցնի Բիւզանդացիներու հովանիին։ Տայքի բնիկներէն համբաւաւոր է Ներսէս Գ. Շինող կաթողիկոսը (ծանօթ՝ նաեւ Տայեցի կամ Իշխանցի մականունով, 641 – 661)։ Ը. դարու արաբական տիրապետութեան ընթացքին, Տայք կեդրոններէն մին եղած է հակա – արաբական դիմադրութեանց։ Նահանգը սելճուգներու ձեռքը կ'անցնի ԺԱ. դարուն,, որուն հետեւանքը կ'ըլլայ «Տայքի հայ բնակչութեան մի մասի աստիճանական մահմետականացումը»։

Եղիա Ներսէսեան (Միացեալ – Նահանգներ), որ հայագիտական մեր պարբերականներուն մէջ մնայուն ներկայութիւն մըն է այլեւս իր դրամագիտական յօդուածներով, ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ «Յաւելեալ փաստարկներ Կիլիկիոյ Հայոց ոսկեդրամներու վաւերականութեան շուրջ»։ Ակնարկուած ոսկեդրամները Լեւոն Ա. Թագաւորի օրով կոխուած են իբրեւ յուշադրամներ կամ յուշանուէրներ, եւ որոնք իբր պատերազմական ուաբ՝ Եդիպտոս տարուեր են մեմլուքներու կողմէ։ Ծանօթ է որ մեմլուքները 1266–էն սկսեալ մինչեւ Թուրքիոնան Հարստութեան անկումը՝ 1375, տասնեակ յարձակումներ կատարած են Կիլիկիոյ վրայ, եւ «իւրաքանչիւր ներխուժման ընթացքին, հայ պալատները, դանձատուները, դրամահատարանները, կաթողիկոսարանը, ինչպէս նաեւ մեծահարուստները կողոպտուած են ամբողջովին»։

Ներկայ հետաքրքրաշարժ ուսումնասիրութիւն մըն է վարիպաբնակ պատմաբան Ասթիւր Պէյլէրեանի «Ազատ – ռըմնադրութեան մուտքը Օսմանեան կայսրութեան եւ Պոլսոյ հայկական Սէր օթեակը

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՈՂ ԵԻՍ Է «ԾԵՐ ՄԱՐԴԸ»

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Երէկ, Մայիս 10–ին, յուզումնալից ոգեկոչումի արարողութիւն մը կատարուեցաւ Գանատայի տահմանամերձ Նիւ Հէմփիր Նահանգի մէջ նորոգ հանգուցեալ պատմական «Մեր Մարդ»ուն յիշատակին։ Ամբողջ նահանգը եւ տարբեր սեռունդներու պատկանող միլիոնաւոր Ամերիկացիները, նահանգէն ներս թէ դուրս, որոնք տարիներու ընթացքին ուխտագնացութեան մը նման իրեն այցելած էին, հոգեւին մասնակցեցան յարգանքի եւ երախտագիտական այդ արարողութեան։

Ոչ ոք կը հաւատար որ չաբաթ մը առաջ, Մայիս 2–ի առաւօտ մը, Նիւ Հէմփիրի Ազատութեան խորհրդանիշ այդ հսկային փշրանքները պիտի դտնուէին նուհետեւ՝ Բագրատունիներու տոհմային տիրոյթը եղած է։

Ծօդուածին հեղինակը անդրադարձեր է քաղաքական ու եկեղեցական այն բոլոր կարեւոր իրադարձութիւններուն, որոնք արձանագրուեր են Տայքի պատմութեան մէջ՝ նշեալ դարերուն։ Այսպէս, Տայք, Հայաստանի 387–ի բաժանումին՝ մնացեր է պարսկահպատակ բաժնին մէջ, չուրջ 200 տարի։ Զ. դարու վերջերը, 591–ի Հայաստանի երկրորդ բաժանումի ընթացքին, նահանգը կ'անցնի Բիւզանդացիներու հովանիին։ Տայքի բնիկներէն համբաւաւոր է Ներսէս Գ. Շինող կաթողիկոսը (ծանօթ՝ նաեւ Տայեցի կամ Իշխանցի մականունով, 641 – 661)։ Ը. դարու արաբական տիրապետութեան ընթացքին, Տայք կեդրոններէն մին եղած է հակա – արաբական դիմադրութեանց։ Նահանգը սելճուգներու ձեռքը կ'անցնի ԺԱ. դարուն,, որուն հետեւանքը կ'ըլլայ «Տայքի հայ բնակչութեան մի մասի աստիճանական մահմետականացումը»։

Եղիա Ներսէսեան (Միացեալ – Նահանգներ), որ հայագիտական մեր պարբերականներուն մէջ մնայուն ներկայութիւն մըն է այլեւս իր դրամագիտական յօդուածներով, ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ «Յաւելեալ փաստարկներ Կիլիկիոյ Հայոց ոսկեդրամներու վաւերականութեան շուրջ»։ Ակնարկուած ոսկեդրամները Լեւոն Ա. Թագաւորի օրով կոխուած են իբրեւ յուշադրամներ կամ յուշանուէրներ, եւ որոնք իբր պատերազմական ուաբ՝ Եդիպտոս տարուեր են մեմլուքներու կողմէ։ Ծանօթ է որ մեմլուքները 1266–էն սկսեալ մինչեւ Թուրքիոնան Հարստութեան անկումը՝ 1375, տասնեակ յարձակումներ կատարած են Կիլիկիոյ վրայ, եւ «իւրաքանչիւր ներխուժման ընթացքին, հայ պալատները, դանձատուները, դրամահատարանները, կաթողիկոսարանը, ինչպէս նաեւ մեծահարուստները կողոպտուած են ամբողջովին»։

Ներկայ հետաքրքրաշարժ ուսումնասիրութիւն մըն է վարիպաբնակ պատմաբան Ասթիւր Պէյլէրեանի «Ազատ – ռըմնադրութեան մուտքը Օսմանեան կայսրութեան եւ Պոլսոյ հայկական Սէր օթեակը

բանուկ ճամբու եզրին՝ լերան ստորոտը, որուն բարձունքէն ան հպարտօրէն կը պայմանաւորէր Նահանգին նշանաբանը – «Ապրէ՛ Ազատ կամ Մեռի՛ր», եւ որուն կիսադէմքին հարդաքանդակը կ'ուրուագրէր նաեւ ինքնաչարժներու թուադրական տախտակին վրայ։ Սեպին անհատական անկումին չարունակ պատել մարդոց հոգին։

Մերունին -The Old Man- կը խորհրդանշէր նաեւ Փիլիպական յաւիտենականութիւնը։ Մեծադոյն քանդակագործ Մայր բնութիւնը միլիոնաւոր տարիներու համբերատար աշխատանքով յղացած էր, դեռ միայն տասը հազար տարի առաջ, աւարտելու ձեւաւորում տարեց մարդու մը կիսադէմքին, բաղկացած

ծթ. դարուն» խորագրեալ յօդուածը, որ 40 էջերու տարածքին մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ մասոնական օթեակներու եւ անոնց անդամակցած հայ երեւելի դէմքերու մասին։ Ան նախ դիտել կու տայ, որ ազատ – որմնադրութեան առաջին օթեակը հիմնուած է Լոնտոնի մէջ 1717–ին։ Այնուհետեւ, թափանցելով Օսմանեան սահմաններէն ներս ալ՝ լայն տարածում գտած է այնտեղ՝ մասնաւորաբար ԺԹ. դարու Բ. կիսուն։ Արեւելեան (Oriental), Վոսփորի Աստղը (L'Etoile du Bosphore), Պուլվըր (Bulwer), Արեւելքի Միութիւն (Union d'Orient) եւ այլ օթեակներ իրենց երդիքին տակ համախմբած են այլազեղ ու այլակրօն սահմանափակ թիւով անդամներ՝ «եղբայրութիւն, համերաշխութիւն եւ իրարօգնութիւն» կարգախօսով։ Հայ մասոններ, որոնք մինչ այդ գործունէութիւն կը ծաւալէին վերոյիշեալ օթեակներուն մէջ, 1866–ին կը հիմնեն «Սէր» օթեակը, Սերովբէ Ազնաւուրի գլխաւորութեամբ, Ֆրանսայի Մեծ Արեւելք (Grand Orient) մայր օթեակին հովանիով եւ սկովտիական ծէսի սահմանադրութեամբ...։

Պէյլէրեան «Սէր» օթեակի դիւանները ամբողջովին թղթատելով՝ երեւան հանած է անոր հայ անդամներուն անուանացանկը, որմէ կը պարզուի որ «Սէր» իր 30 տարուան գործունէութեան ընթացքին (1866 – 1898) ունեցած է ընդամէնը 164 անդամներ, որոնց 158–ը՝ հայեր, 5–ը՝ Թուրքեր եւ մէկն ալ՝ Հնդիկ։ Բանաստեղծ Մկրտիչ Պէչիկթաշլեան, վիպագիր Ծերենց, «Մասիս»ի խմբագիր Ն. Իւթիւճեան, թատերագիր Սրապիոն Հէքիմեան եւ Գաբրիէլ Էֆէնտի Նորատունկեան դտնուած են անոնց միջեւ։

Բախտիար Յովակիմեան (Երեւան) «Շեքսպիրի մուտքը հայ թատրոն» խորագրեալ գրութեամբ՝ կ'ուզէ ճշդել թէ ո՞վ առաջին անդամ Շեքսպիրի մէկ դործը բեմ հանեց հայկական թատրոնի մէջ։ Անիկա «Ղերասան, բեմադրիչ, դերասանուհի, թարգմանիչ, թատերախօս եւ թատրոնի պատմաբան» Գէորգ Զմշկեանն է (1837 – 1915), որ 1864–ին Ֆրանսերէն հայերէնի թարգմաներ է անգլիացի մեծ թատերագիրին «Վենետիկի վաճառականը» դործը ու յաջորդ տարի անկէ հատուածներ բեմադրեր է Թիֆլիսի քաղաքային (Թամամշեան) թատրոնին մէջ, հոն ստանձնելով Շայլոկի դերը։

Յովակիմեան կը հակաճառէ Հ. Շաքպրատկէտ Լուիզա Սամուէլեանի, թատրագէտներ Ռուբէն Զարեհեանի, Բագրատ Ջարուխեանի եւ Հենրիկ Յովհաննիսեանի հրատարակութիւններուն մէջ տեղ դտած այն հաւաստիացումներուն՝ որոնք կ'ուզեն Թ. Ֆասուլեաճեանը տեսնել Շեքսպիրի առաջին խաղարկութեան դերխաւար (Շայլոքի) դերին մէջ։ Մատենագիտական ճշդումներով ու տրամաբանական փաստարկումներով՝ ան կը ջրէ անոնց թիւր տեսակէտները ու կը վերագանգնէ տեղը՝ Գ. Զմշկեանին։ Այսպէսով ալ, ան կը յաջողի նպատակին մէջ, որ է՝ «Զմշկեանին վերադարձնել յանիւրաւի նրանից առնուած Շեքսպիրի առաջին թարգմանիչ, առաջին դերակատար եւ առաջին բեմադրիչ տիտղոսները»։

(Մնացեալը յաջորդով)

հինգ կրանիթէ զանգուածներէ – ճակատ, աչք, քիթ, շրթունքի վերեւ եւ կզակ, ընդհանուրը՝ ինչը մեծը բարձրութեամբ: Եւ բիւր դարերէ ի վեր ան անվրդով դիմադրած էր բնութեան բոլոր վայրագ արշաւանքներուն – աւերիչ հողմակոծութիւն, ձիւնամրրիկ, յորձանուտ անձրեւ, կիզիչ արեւ: Բայց ահա, ինչպէս որ բնութիւնը հիւծէ առ հիւծէ գայն քանդակած էր, իր նոյն միջոցներուն հակառակ դործածութեամբ գայն տկարացուց թաքուն աստիճանական քայքայումով – ներծծուած սառած ջուր, հողմամրրիկ, անձրեւ, քիմիական փոփոխութիւն եւ երկրաշարժային խախտում՝ հուսկ աւերում: Նման ճակատագրին մարդուն՝ որուն ճակտին ամէն տարի եկեղեցականը ցեխ կը քսէ ըսելով – «Հող էիր եւ հող դարձիր»:

Մեր Մարդուն զահավէժ անկումով երկրի վրայ որեւէ կարդի յաւիտենականութիւն կը զառնայ պատրանք: Իրմէ պիտի մնայ ազատութեան խորհրդանիշ մը, զոր մարդիկ – մարդկութիւնը – պէտք է ոդի ի բուին պաշտպանեն ոչ թէ բնութեան աւերին՝ այլ այս անդամ մարդոց կողմէ յարուցուած աւերիչ փոթորիկներուն դէմ, որովհետեւ մեծագոյն վըտանգը հոն կը կայանայ: 21–րդ դարուն մնա՞ց հաւատք մը, խոհ մը, սկզբունք մը որ խաթարուած, եղծուած եւ ամէն օր պղծուած չըլլայ մարդոց եւ պետութիւններու կողմէ: Մեր սերունդը տեսաւ ֆաշականութիւնը, նացիականութիւնը, համայնավարութիւնը որոնք վտուլ եկան որքան արագութեան, նոյնքան եւ աւելի ախտաւարակ ներքին փճացումով: Հիմա ալ կարդը կը թուի եկած ըլլալ այն գեղութիւնը, որ Դեմոկրասի կը կոչուի, որ լուսաճաճանչ կը խորհրդանշէր Ազատութիւնը, Հաւասարութիւնը եւ Եղբայրութիւնը, եւ որ արդէն կը ներկայանայ իր զառամած, խորշելի, ծամածուռ տեսքով: Իտալներու մայրամուտի այս մթնշաղին մէջ, երբ համատարած Սուտն է դերիշխան, երբ ամէն բառ կը գործածուի իր հակիմաստով – երբ ազատ ըլլալ կը նշանակէ ըլլալ տիրապետող – մարդկութիւնը կը խարխափէ ուղեկորոյս: Հոդեբանօրէն կը դանուի նաեւ ասիճանի մը, որ ազատութեան ուղին կը դանէ արհամարհանքին մէջ այն ամէնն ինչին որ իրմէ կախում չունի:

Միայն պէտք է հսկէ որ այդ կեցուածքը զինք չառաջնորդէ դէպի ոչնչապաշտութիւն, անել փապուղի, նոյնիսկ՝ մարդատեացութիւն: Պէտք է հոգիներուն խորը հոգածութեամբ վառ պահել պատմութեան «Մեր Մարդ»երուն ներշնչած ոգին առանց անոնց ժամանակաւոր նիւթեղէն – նոյնիսկ կրանիթեայ – խորհրդանիշերուն:

Գ. Ք.

Պոսթըն, Մայիս 11

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ ՄԸ ՖՐԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի մերձաւոր արուարձաններէն Ֆրէնը ճիշդ է որ մեր այժմէականութեան մէջ տեղ կը գրաւէ աւելի իր պատմական բանտով ու մահապարտ անկէ կատարուած փախուստներով, սակայն, հոն կայ նաեւ մշակութային աշխոյժ կեանք մը: Անոր մղիչ ուժերէն է գրադարանը եւ 600 աշակերտներով երաժշտանոցը որուն տնօրէնն է յօրինող ու խմբավար ժան – Ժակ Վէրնէր: Հաստատութիւնը միայն դասաւանդումի վայր մը չէ, այլեւ վայր մը փորձառութեան ու երաժշտական ըստեղծագործութեան, ինչպէս ցոյց տուաւ Մայիս 6–ի երեկոյթը:

Ան կազմակերպուած էր 1991–ին Մարսէլ Լանտովսքիի կողմէ հիմնուած «Մխիթք նուվէլ ան լիպէրթէ» ընկերակցութեան մասնակցութեամբ: Այդ ընկերակցութեան նպատակն է ժամանակակից երաժշտութեան հաղորդակից դարձնել կարելի առաւելագոյն թիւով ունկնդիրներ:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած էազմութեան, ներկայացուած յայտագիրը բաղկացած էր երկու մասէ. առաջինին մէջ ունկնդրեցինք Փիէր Ժանէէնի «Զորս եղանակներ» ժամանակակից գործը, երգի ու նուագախումբի ընդդրկումով, Միշել Տէլփորթի (1927 – 2001) չորս քերթուածին վրայ: Թէ՛ առաջին ունկընդրութիւն մը, թէ՛ յայտնութիւն մը եղաւ ան: Երկար, վայլուն, բարդ այդ կտորը Ժ. – Ժ. Վէրնէրի ղեկավարութեամբ հիանալի կերպով մեկնաբանուեցաւ Օթիլ Տէսքոլի կողմէ որ այնքան կը յիշեցնէր Գաթի Պէրպէրեանը:

Երկրորդ մասը յատկացուած էր Պէթհովէնի Պատարագին (ութ մաժէօր, օփ. 86): Անոր մեկնաբանութեան մասնակից եղան Ֆրէնի Արթիւր Հոնեկէր երգչախումբն ալ (ղեկավար Տոմինիք Սուրիս), երաժշտանոցի նուագախումբը եւ չորս մենակատուներ. Հերմինէ Երիցեանց (սոփրանօ) ու իր երեք աշակերտները՝ Ռոզլին Տոմպ (մեծծօ), Ժան Ռոպէր Ռավիօ (թէնոր) եւ Եուսուֆ Սամանթար (պաս):

Այս առիթով կ'արժէ յիշեցնել թէ Ֆրէնի այդ նոյն երաժշտանոցին մէջ երկու ուսուցիչ երաժիշտներ՝ Հերմինէ Երիցեանց եւ դաշնակահար Յասմիկ Սիւրմէլեան, իրենց ուժականութեամբ, տաղանդով եւ մշակութային ժառանգութեամբ նկատելի դեր կը կատարեն:

Յ. Սիւրմէլեան որ հայ երաժիշտներու ծանօթ ու անծանօթ գործեր կը ներկայացնէ, վերջին չորեքշաբթի (փետրուար 2) այդ անցքին համար: Գերմանիա եւս պինուորական երկարատեւ գրաւման ենթարկուեցաւ Հիթլէրէն ետք: Եւ ըսել որ Ձավոն ունի կայար մը որ մենատէր չէ, Գերմանիա ունէր ժողովրդավար կարդեր. մինչ Իրաք երբեք ժողովրդավար չըլլան չէ ունեցած: Իսկ Ս. Հիւսէյնի անկումէն ի վեր նշմարուածը կրօնական ենթախորք մըն է. ան դէմ է ժողովրդավարութեան ու ցեղային կամ ցեղախմբային տարբեր խումբերու:

Ատով, Իրաք կարելիներուն վատթարագոյն օրինակը կը հանդիսանայ. բայց լրատուիւները ատկէ չեն վերադոված, կուլ կու տան ինչ որ կ'ըսուի: Կ'ըսուի թէ երկիրը տասը տարուան պէտք ունի ժողովրդավար ըլլալու համար: Այդ նպատակով պէտք է օրէնքներու սահմանադրութիւն մը գրուի: Հաստատուին մարդկային իրաւունքները եւ կրօնքներու նկատմամբ լայնախոհութիւնը:

Սակայն, ի՞նչ կարդի օրէնսդրութիւն կարելի է նախատեսել Իրաքի համար, եթէ ոչ իսլամականը. Գուրանի օրէնքը: Հապա հիմնարկութիւնե՞րը: Իրաք նոր, արուեստական պետութիւն մըն է որ ծըննաւ Օսմանեան կայսրութեան մասնատումէն, անգլիացիներու ջանքով եւ Ազգերու դաշնակցութեան խնամատարութեամբ, որպէս մենատիրութիւն. յետոյ վերածուեցաւ բռնատիրութեան մը: Այդ պայմաններով, ի՞նչ հիմնարկութիւն կըրնար ունենալ. Ս. Հիւսէյնի ճնշումներու աւանդութի՞ւնը: Արդէն ո՞ր տահմանադրութեան մասին է խօսքը, երբ Իրաքի ամէնէն մօտաւոր օրինակը իրանեան է, ուր ո՛չ մարդկային իրաւունքներու, ոչ ալ լայնախոհութեան տեղ կայ:

Ճիշդ է Ցորդանանի թագուհի Ռանիայի ըսածը թէ ժողովրդավարութիւնը ինքնաբերաբար չի գար, ընտրութիւններ կազմակերպելով: Մխայն թէ Սպիտակ Տունը պէտք է հասկնայ այդ կէտը: Մնաց որ ընտրութիւններ կրնան նաեւ սպանել ժողովրդավարութիւն մը, ինչպէս 1933–ին Գերմանիոյ մէջ: Արդէն, իսլամական ոչ մէկ երկրի օրինակ կայ ուր ընտրութեամբ ժողովրդավարութիւն հաստատուած է: Երբ ԱՄՆ իր ճակատագրին լծեցին Իրանի Շահը, ժողովուրդին քուէներով յաղթապանծ կերպով օրինականութիւն ստացաւ իսլամական հանրապետութիւնը: Կեղծաւոր Արեւմուտքը ալժերացի պինուորականները կ'ամբաստանէ որ 1991–ին մերժեցին ընդունիլ Փրկութեան իսլամական ճակատին յաղթանակը. յաղթանակ որով Ալժերիոյ մէջ հաստատուած պիտի ըլլար խոմէյնիական վարչակարդին նոյնատիպը: Նոյնպէս, այսօր, Իրաքի մէջ ընտրութիւն մը կրնայ իշխանութեան բերել միայն իսլամական կրօնավարութիւն մը, բայց հաստատապէս ո՛չ ժողովրդավարութիւն մը: Հակասական բան է «սիրայօժար հեղինակութեամբ կառավարութիւն»ը. բայց ոչ՝ «խնամատարութեան հովանոցով ժողովրդավարութիւն»ը: Ան ժողովրդավարութիւն մըն է որ հաստատուած է եւ գործելու ազատութիւնը կը վայելէ. սակայն ,այն օրը երբ երբ քուէարկէ ինքզինք կործանել, կը կատեցնեն զայն: Իրաք թերեւս ունենայ ժողովրդավարական կարդեր. բայց ատիկա կ'ըլլայ խնամատարութեան ենթակայ ժողովրդավարութիւն մը, ինչպէս է պարագան Թուրքիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

Օրուան հարցեր

Ի՛ՆՉ Կ'ԸԼԼԱՅ ԻՐԱՔԻ ԱՊԱԳԱՆ

Ճովաննի Սարթորի Ֆլորանսի համալսարանը եւ Նիւ – Եորքի Գոլումպիա համալսարանը քաղաքական գիտութիւն – ներու դասախօս է. նաեւ տնօրէնն է քաղաքական գիտութիւններու իտալական պարբերաթերթին. խմբագրականներ կը դրէ Միլանոյի ծանօթ թերթին՝ «Գորիէռէ տէլլա Սէրա»ին մէջ: Իրաքի վաղուան մասին անոր մէկ էջը արտատպուած է «Գուռիէ էնթէրնասիոնալ»ի Մայիս 7 – 14–ի թիւին մէջ:

Սարթորի զուգահեռ մը կը տանի 1944–1945–ի Իտալիոյ եւ այսօրուան Իրաքի միջեւ. կարելի՞ էր երեւակայել որ այդ օրերու Իտալացիները անգլեւամերիկեան ուժերու դէմ ցոյցի ելլէին, պահանջելով անոնց մեկնումը: Պատասխանը ժխտական է: Մինչդեռ, ներկայի Իրաքին մէջ այդ է պատահածը: Իրաքցիները որոնք «ազատագրուած» պէտք է ղպային իրենք զիրենք, դրաման տակ կը դան, ցոյցերով պահանջելու համար որ «ազատագրիչ»ները անմիջապէս մեկնին, ճիշդ է որ պատերազմը բռնակալ մը տապալած է. բայց, ինչո՞վ փոխարինելու համար զինքը: Լաւատեսները կ'ըսեն թէ բռնակալին տեղ ժողովրդավարութիւն պիտի դայ: Սարթորի թերահաւատ է: Կը յիշեցնէ դժուարին նախընթացներ. Ճափոն տասնամեակի մը պէտք ունեցաւ կարեւոր յաջողութիւն արձանագրած էր, նուազեցնելով Ժ. – Ժ. Վէրնէրի դաշնակի քոնչէրթօն որ արդիական գործ մըն է: Իսկ Հ. Երիցեանց որ երգի ուսուցիչ է, մեծ համարձակութիւն պահանջող ձեռնարկներ կը կազմակերպէ. կ'երգէ ինք եւս, բեմ կը հանէ իր աշակերտները, նոր ուժեր յայտնաբերելով: Այդ ձեռնարկներէն են 2002 Սեպտեմբերի Մոցարթի Ռեքուէյմը, Ռոսինիի պատարագը եւ վերջինը՝ Պէթհովէնի պատարագը: Ամէնօրեայ լարուած աշխատանքի մը լծուած արուեստագէտն է ան:

Այնքան մեծ էր ստեղծուած խանդավառութիւնը եւ ծափերը այնքան երկարատեւ որ յաւելեալ Տէր ողորմեա՛յով մը արձագանգեցին արուեստագէտները:

ԱՆԱՀԻՏ Տ�էՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ ՄԸ ՖՐԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի մերձաւոր արուարձաններէն Ֆրէնը ճիշդ է որ մեր այժմէականութեան մէջ տեղ կը գրաւէ աւելի իր պատմական բանտով ու մահապարտ անկէ կատարուած փախուստներով, սակայն, հոն կայ նաեւ մշակութային աշխոյժ կեանք մը: Անոր մղիչ ուժերէն է գրադարանը եւ 600 աշակերտներով երաժշտանոցը որուն տնօրէնն է յօրինող ու խմբավար ժան – Ժակ Վէրնէր: Հաստատութիւնը միայն դասաւանդումի վայր մը չէ, այլեւ վայր մը փորձառութեան ու երաժշտական ըստեղծագործութեան, ինչպէս ցոյց տուաւ Մայիս 6–ի երեկոյթը:

Ան կազմակերպուած էր 1991–ին Մարսէլ Լանտովսքիի կողմէ հիմնուած «Մխիթք նուվէլ ան լիպէրթէ» ընկերակցութեան մասնակցութեամբ: Այդ ընկերակցութեան նպատակն է ժամանակակից երաժշտութեան հաղորդակից դարձնել կարելի առաւելագոյն թիւով ունկնդիրներ:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած էազմութեան, ներկայացուած յայտագիրը բաղկացած էր երկու մասէ. առաջինին մէջ ունկնդրեցինք Փիէր Ժանէէնի «Զորս եղանակներ» ժամանակակից գործը, երգի ու նուագախումբի ընդդրկումով, Միշել Տէլփորթի (1927 – 2001) չորս քերթուածին վրայ: Թէ՛ առաջին ունկընդրութիւն մը, թէ՛ յայտնութիւն մը եղաւ ան: Երկար, վայլուն, բարդ այդ կտորը Ժ. – Ժ. Վէրնէրի ղեկավարութեամբ հիանալի կերպով մեկնաբանուեցաւ Օթիլ Տէսքոլի կողմէ որ այնքան կը յիշեցնէր Գաթի Պէրպէրեանը:

Երկրորդ մասը յատկացուած էր Պէթհովէնի Պատարագին (ութ մաժէօր, օփ. 86): Անոր մեկնաբանութեան մասնակից եղան Ֆրէնի Արթիւր Հոնեկէր երգչախումբն ալ (ղեկավար Տոմինիք Սուրիս), երաժշտանոցի նուագախումբը եւ չորս մենակատուներ. Հերմինէ Երիցեանց (սոփրանօ) ու իր երեք աշակերտները՝ Ռոզլին Տոմպ (մեծծօ), Ժան Ռոպէր Ռավիօ (թէնոր) եւ Եուսուֆ Սամանթար (պաս):

Այս առիթով կ'արժէ յիշեցնել թէ Ֆրէնի այդ նոյն երաժշտանոցին մէջ երկու ուսուցիչ երաժիշտներ՝ Հերմինէ Երիցեանց եւ դաշնակահար Յասմիկ Սիւրմէլեան, իրենց ուժականութեամբ, տաղանդով եւ մշակութային ժառանգութեամբ նկատելի դեր կը կատարեն:

Յ. Սիւրմէլեան որ հայ երաժիշտներու ծանօթ ու անծանօթ գործեր կը ներկայացնէ, վերջին չորեքշաբթի (փետրուար 2) այդ անցքին համար: Գերմանիա եւս պինուորական երկարատեւ գրաւման ենթարկուեցաւ Հիթլէրէն ետք: Եւ ըսել որ Ձավոն ունի կայար մը որ մենատէր չէ, Գերմանիա ունէր ժողովրդավար կարդեր. մինչ Իրաք երբեք ժողովրդավար չըլլան չէ ունեցած: Իսկ Ս. Հիւսէյնի անկումէն ի վեր նշմարուածը կրօնական ենթախորք մըն է. ան դէմ է ժողովրդավարութեան ու ցեղային կամ ցեղախմբային տարբեր խումբերու:

Ատով, Իրաք կարելիներուն վատթարագոյն օրինակը կը հանդիսանայ. բայց լրատուիւները ատկէ չեն վերադոված, կուլ կու տան ինչ որ կ'ըսուի: Կ'ըսուի թէ երկիրը տասը տարուան պէտք ունի ժողովրդավար ըլլալու համար: Այդ նպատակով պէտք է օրէնքներու սահմանադրութիւն մը գրուի: Հաստատուին մարդկային իրաւունքները եւ կրօնքներու նկատմամբ լայնախոհութիւնը:

Սակայն, ի՞նչ կարդի օրէնսդրութիւն կարելի է նախատեսել Իրաքի համար, եթէ ոչ իսլամականը. Գուրանի օրէնքը: Հապա հիմնարկութիւնե՞րը: Իրաք նոր, արուեստական պետութիւն մըն է որ ծըննաւ Օսմանեան կայսրութեան մասնատումէն, անգլիացիներու ջանքով եւ Ազգերու դաշնակցութեան խնամատարութեամբ, որպէս մենատիրութիւն. յետոյ վերածուեցաւ բռնատիրութեան մը: Այդ պայմաններով, ի՞նչ հիմնարկութիւն կրնար ունենալ. Ս. Հիւսէյնի ճնշումներու աւանդութի՞ւնը: Արդէն ո՞ր տահմանադրութեան մասին է խօսքը, երբ Իրաքի ամէնէն մօտաւոր օրինակը իրանեան է, ուր ո՛չ մարդկային իրաւունքներու, ոչ ալ լայնախոհութեան տեղ կայ:

Ճիշդ է Ցորդանանի թագուհի Ռանիայի ըսածը թէ ժողովրդավարութիւնը ինքնաբերաբար չի գար, ընտրութիւններ կազմակերպելով: Մխայն թէ Սպիտակ Տունը պէտք է հասկնայ այդ կէտը: Մնաց որ ընտրութիւններ կրնան նաեւ սպանել ժողովրդավարութիւն մը, ինչպէս 1933–ին Գերմանիոյ մէջ: Արդէն, իսլամական ոչ մէկ երկրի օրինակ կայ ուր ընտրութեամբ ժողովրդավարութիւն հաստատուած է: Երբ ԱՄՆ իր ճակատագրին լծեցին Իրանի Շահը, ժողովուրդին քուէներով յաղթապանծ կերպով օրինականութիւն ստացաւ իսլամական հանրապետութիւնը: Կեղծաւոր Արեւմուտքը ալժերացի պինուորականները կ'ամբաստանէ որ 1991–ին մերժեցին ընդունիլ Փրկութեան իսլամական ճակատին յաղթանակը. յաղթանակ որով Ալժերիոյ մէջ հաստատուած պիտի ըլլար խոմէյնիական վարչակարդին նոյնատիպը: Նոյնպէս, այսօր, Իրաքի մէջ ընտրութիւն մը կրնայ իշխանութեան բերել միայն իսլամական կրօնավարութիւն մը, բայց հաստատապէս ո՛չ ժողովրդավարութիւն մը: Հակասական բան է «սիրայօժար հեղինակութեամբ կառավարութիւն»ը. բայց ոչ՝ «խնամատարութեան հովանոցով ժողովրդավարութիւն»ը: Ան ժողովրդավարութիւն մըն է որ հաստատուած է եւ գործելու ազատութիւնը կը վայելէ. սակայն ,այն օրը երբ երբ քուէարկէ ինքզինք կործանել, կը կատեցնեն զայն: Իրաք թերեւս ունենայ ժողովրդավարական կարդեր. բայց ատիկա կ'ըլլայ խնամատարութեան ենթակայ ժողովրդավարութիւն մը, ինչպէս է պարագան Թուրքիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

20

– Պէտք է, որ դո՛ւք ալ հագուիք, – ըսաւ Մխ Հելէն ինձ եւ Մելինէին. – Սօնա՛, պէտք է քեզ զարդարես, պեղեցկացնես... Մեր յարդանքը արտայայտելու ենք այս օրը պատրաստողներուն:

Մելինէին հագցուցի իմ անցեալէս մընացած երեկոյեան հագուստներէս մին, ես ալ անցուցի մէկ ուրիշը: Մեր մազերը որոշ խնամքով յարդարեցինք եւ վերադարձանք ճաշասենեակ: Եթէ նորա – ձեւութեան համար խոտապահանջ ըլլալնիք, մենք երկուսս ալ լաւ հագուած էինք:

Սուրիկի մաքին մէջ յարուցուած խընդիրը հեռուհեռ աւելի անլուծելի կը դառնար: Ի՞նչ կրնար ընել ինքը, խեղճ զօրավարը, այս երեք թեկնածու թագուհիներու հետ: Կար նաեւ թեկնածու առաջինը ,մեծ մայրիկը...

Եզեր էր մեր սեղանը: Մխ Հելէն ծաղիկները ճաշակաւոր կերպով տարածած էր սեղանին սիրոյին վրայ, մէկ մասն ալ ծաղկամանին մէջ դրած: Առաջնակարգ անուշավաճառէ առնուած խմորեղէնները եւ այլ համադամ ուտելիքները, ինչպէս նաեւ Զարոյի պատրաստած խորովածն ու փիլաւը, իսկական տօնի եռեւոյթ մը կու տային մեր սեղանին:

– Այս կերակուրները ուտելու համար ինծի խոժոռ նայելու պէտք չունիս, – կ'ըսեմ Զարոյին, որ կը խնդայ:

– Աւօյին յիշատակին, – կ'ըսէ Զարօն՝ գաւաթը բարձրացնելով:

– Արայի՛ յիշա···, – կը սկսի Մխ Հելէն, բայց իմ սարսափած նայուածքիս եւ Զարոյի գլխի թեթեւ շարժման առջեւ կը սրբագրէ. – Արայի՛ն կենացը···

– Եղուարդի կենացը, – կ'ըսեմ Մելինէին՝ նայելով ժպտուն:

– Այս կենացներուն մէջ չմոռնանք գլխաւորը, – կ'ըսէ Զարօն, – հայ ժողովուրդին ապագային կենացը: Տոկուն եւ պոհղութեան ընդունակ ժողովուրդին կենա՛ցը···

– Հայ ժողովուրդին կենա՛ցը, – կը կրկնենք մենք ալ:

Ցանկարծ միտք մը կ'ունենամ:

– Արան ալ շատ աշխատած է վանայ մէջ, – կ'ըսեմ յուզուած. – Ան ալ իր տարիներուն լաւագոյնը անցուցած է վարուրականի մէջ: Աւօյին պէս, այս օրը պարբնողներէն մին եղած է: Ահա ինչ դարբնողներէն մին եղած է: Ահա ինչ կ'առաջարկեմ: Տղաս դեռ անուն չունի: Արան եւ ես շատ մտածեցինք, շատ փընտռեցինք, բայց բոլոր անուններն ալ բանական սիրուն կամ բովանդակալից չէին: Հիմա գտայ յարմար անունը: Նոր կեանք մը բնորոշող անունը: Նորվա՛ն:

Կը վերցնեմ փոքրիկս, կը բարձրացնեմ գլխէս վեր ու կ'ըսեմ հանդիսաւոր. –

– Նորվա՛ն, Նորվա՛ն, իմ տղա՛ս···

Ցետոյ համբուրել կու տամ բոլորին:

– Համբուրեցէ՛ք Նորվանը:

– Նորվա՛ն, Նո՛ր օրերու, երջանիկ օրերու նոր հայը ըլլաս, – կ'ըսէ Զարօն՝ տղաս համբուրելով յուզուած. – Հայրդ դարբնեց, դուն եւ քեզպէս նորերը վայելէք:

– Նորվանը գինուոր կ'ընեմ, – կ'ըսէ Սուրիկ գիշերում ընելու ձեւով, ու յետոյ դառնալով Մխ Հելէնին, որուն դեռ պաշտօն չէ տուած, կ'ըսէ. – Քեզ հաստատուն սիւն պիտի ընեմ:

Կը բացատրենք Մխ Հելէնին այս պաշտօնին խմաստը: Ան բարձր կը խնդայ:

– Աւօն սեմ եղաւ, ես սիւն ըլլամ, – կ'ըսէ Սուրիկին. – աւելի համեստ պաշտօն մը տո՛ւր ինծի:

Սուրիկ, որ բոլորովին հակառակ իմաստով կը բացատրէ այս առարկութիւնը, կը տատանուի ու վերջապէս կ'ըսէ.

– Լա՛ւ, քեզ Թագուհիին աղջիկը կ'ընեմ, Թագուհին ա՛ս է:

Ու մեծ մայրիկը ցոյց կու տայ: Այս պաշտօնը ան երբե՛ք ուրիշին գիջելու ձեւ չունի:

Սեղանին չուրջ հաւաքուած կիները, որոնցմէ ամէնն մէկը իր կրծող վիշտն ունի պահած, այդ իրիկուն հովերու թեւերով եկած կազդուրիչ լուրով մը կ'աշխատինք հովացնել մեր խանձուած սրտերը:

– Հիմա՛, Սուրի՛կ, դնա՛ պառկէ, – կ'ըսէ Զարօն, – մեծ տղայ ես, լուացուէ ու պառկէ: Պէտք է քնանաս, որ մեծնաս եւ զօրավար ըլլաս:

Սուրիկ մեզ կը նայի չփոթած: Կարծես նեղութիւն կը խնդրէ, որ ինք, զօրավար, դեռ հրամաններու տակ է եւ ըսուխապած է թողնել··· արքունական սեղանը: Բայց հրամայողը մեծ մայրիկն է, ճար չկայ, պէտք է հնազանդի:

– Գիշե՛ր բարի, մեծ մայրիկ:

– Հապա այս տիկիններուն գիշեր բարի չե՞ս ըսեր:

– Գիշեր բարի այս տիկիններուն, – կը կրկնէ Սուրիկ չարաճճի ժպտալով:

Սուրիկին դուրս ելլալէն վերջ, Զարօն մեզ կը դառնայ.

– Հիմա քիչ մը խօսինք մեր ընելիքի մասին: Սօնային խոստացած էի, որ ինճ պիտի օգնէ փոքրիկները վախցնելու գործին: Իր այս վիճակին մէջ անհնար է այդ, իսկ աւելի երկարաձգել չենք կըրնար: Փոքրիկները կը սկսին մոռնալ իրենց անցեալը, իրենց լեզուն: Դուն, Սօնա, արդէն քու բաժինդ բերիր այս գործին, փոքրիկ Ալիսը պտնելով:

(Շար. 86)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 10-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 23, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ

Hôtel Lutetia, 45, Bd Raspail, 75006 Paris

Métro: Sèvres Babylone

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող կին մը աշխատանք կը փնտռէ, մանուկի կամ տարեց անձի մը խնամք տանիլ կամ այլ աշխատանք:

Հեռաձայնել՝ Յասմիկ Յովսէփեանի:

01 – 39 – 87 – 42 – 88

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի Ա. Իսահակեան մանաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Եւրօ Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանէ Զատկուան առթիւ եւ 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժան – Կի Մուսայեանէ իրենց զարմուհիին՝ Ալիս Պահատրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Վերժին Ուզունեանէ 30 Եւրօ, Վահէ Դարբինեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 թ. Մայիսի 25–ին կայանալու է Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովի ընտրութիւնները:

Այդ կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրական տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում ապրող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները կարող կ'ունենան քուէարկելու հնարաւորութիւն կ'ունենան:

Ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8–ից մինչեւ 20՝ տեղական ժամանակով:

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ. Մայիսի 25–ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ ընտրութիւններին:

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

9, rue Viète, 75017 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur
GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :
«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse! Je participe!

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·689 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·689

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿ

ՄԱՍՆԱԿԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՅԱՅՏՆԻ ՉԷ

Ուրբաթ, Մայիս 16-ին, ամէն մարդ սկսած էր չունչ առնել, քանի նախորդ օրուան մահանակի համաձայնութիւնը պատճառ էր որ գործադուլները սկսին վերջ գտնել: Ընդհանրապէս, ինչ որ պատահած էր նախորդ օրը, անսպասելի կերպով, յաջողութիւն մը կը նկատուէր կառավարութեան համար, բայց նա-խընտրելի է զգոյշ ըլլալ եւ ի յառաջագունէ լաւատեսութիւն չցուցաբերել, քանի յայտնի չէ թէ ի՞նչ հետեւանք կրնայ ունենալ եղած կարգադրութիւնը:

Ուրեմն, Մայիս 15-ին, կառավարութիւնը նոր հանդիպումի մը հրաւիրած էր սենտիքաները: Սէ-Ժէ-Թէ-ն կը մերժէր մասնակցիլ, մինչ ԷՖ-Օ կը մասնակցէր, բայց կէս ժամ ետք դուրս կը թաչէր ու կը մեկնէր:

Այս նոր ժողովը, որ կարճ կը տեւէր (մէկ ու կէս ժամ), մանաւանդ բաղադատմամբ նախորդին, համաձայնութեան մը կը յանգէր երեք սենտիքաներու հետ՝ Սէ-Էֆ-Տէ-Թէ, Սէ-Ժէ-Սէ եւ Սէ-Էֆ-Թէ-Սէ, զորս կառավարութիւնը «ամէնէն չինարարները» կը նկատէ: Այս կարգադրութիւնը կարելի եղած էր չնորհիւ Ռաֆարէնի, որ նոյն առաւօտը խօսած էր Ֆ. Ֆիյոնի հետ ժամ առալ դրական լուծում մը գտնելու նպատակաւ: Որո՞նք են նոր բարենորոգումները: Նուազագոյն թոշակը 3% յաւելում պիտի կրէ 2004-ին, 2006-ին եւ 2008-ին, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ թուականին ամիսեար մը (նուազագոյն աշխատավարձը ստացող) ապահովութիւնն ունի որ ամբողջական թոշակ մը կը ստանայ: Կառավարութիւնը, 2606-ին, կը նախատեսէ նաեւ 0,2%-ի յաւելում մը ծերութեան սակերուն վրայ: Մասնաւոր կարգադրութիւններ պիտի ըլլան նաեւ հիւանդանոցներու անճնակազմին համար:

Այս կացութիւնը, խորքին մէջ, երկայրի սուր է: Եթէ կառավարութիւնը գոհ է ստեղծուած պատկառումէն, դեռ ծանօթ չեն անոր հետեւանքները: Սէ-Ժէ-Թէ եւ ԷՖ-Օ վճռած են, ընդհակառակն, աւելի խստացնել ընկերային չարժումները, այսինքն՝ գործադուլները, քանի այլեւս անչարժութիւնը այսինքն գործադուլները՝ «ընկերային շարժում» մկրտուած են: Առայժմ կը խօսուի Մայիս 25-ի մեծ ցոյցին մասին, բայց կասկած չկայ որ այլ չարժումներ ալ պիտի նախատեսուին:

***

Մթնոլորտը տարբեր է սակայն կրթական գետնի վրայ եւ Մայիս 19-ին, ընդհանուր գործադուլ նախատեսուած է: Մայիս 15-ին ալ, Կրթական նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի բուռն ցոյցերով ընդունելեցաւ Ռոուէդ, ուր 3000 ցուցարարներ երեսին նետեցին իր գիրքը, ինչ որ նախարարը «ջերմ» ընդունելութիւն որակեց, ցաւ յայտնելով որ ոմանք դէմ են երկխօսութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ պաշօնապէս բողոք ներկայացուց ամերիկեան իշխանութեանց, իր դեսպանին միջոցաւ, այն ապալրատուութեան համար որու զոհ է Ֆրանսան: Ֆրանսացի դիւանագէտներ ցանկը պատրաստած են այն ստացող ամբաստանութիւններուն, զորս ամերիկեան մամուլը կը հրատարակէ Ֆրանսայի դէմ: Ֆրանսայի դեսպանը՝ Ժան _ Տավիտ Լէվիթ բողոքի իր նամակին մէջ, դժգոհութիւն կը յայտնէ որ իշխանութիւնները չեն հետապնդեր այդ արշաւին հեղինակները: Ֆրանսայի դէմ եղած ամբաստանութիւններու կարգին, Ամերիկացիք կը պնդեն որ խախտած է Իրաքի դէմ դէնքերու չբերջափակումը, որ ծաղկախտի վիրիւս կը պահէ եւ դեռ Ֆրանսական անցագրեր բաչխած է Ս. Հիւսէյնի վարչակարգի պատասխանատուներուն: Ուշչինկըն չոր ոճով մը ուրացած է թէ նման արշաւ մը պոյութիւն ունենայ Ֆրանսայի դէմ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մէկ ամիսէն (Ճունիս 20) պէտք է ներկայացնէ Սահմանադրութեան (Գոնվանսիոն) նախագիծին եւ կառավարութիւններու դեկավարներուն: Այդ առընչութեամբ, Պայմանգրութեան (Գոնվանսիոն) նախագահը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն չարք մը առաջարկներ ունի որոնց կարգին· _ Ա) Պետութեան եւ կառավարութեան դեկավարներու Եւրոպական Խորհուրդի նախագահ մը, վերջ դնելու համար ներկայ դրութեան (հերթական նախագահութեան) որ կը վնասէ աշխատանքներու չարունակականութեան: Նոր նախագահը կ'ընտրուի երկուեւկէս տարուան համար: Բ) Քաւէարկութիւնը, գանազան մարմիններու մէջ, պէտք է ըլլայ պարզ մեծամասնութեամբ: Գ) Եւրոպական գեղչեալ յանձնախումբ պէտք է ըլլայ, որպէսզի դաշնակցային տարողութիւն ունենայ: Դ) Աւելի ժողովրդավար Եւրոպական Խորհրդարան մը կեանքի կոչուի:

ՎԵՑ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ եւս սպաննուած են Մայիս 15-ին, որոնց կարգին 12 տարեկան մանչուկ մը: Գրաւեալ հողամասերուն մէջ, հազարաւոր Պաղեստինցիներ բողոքի ցոյցերով նշած են Իսրայէլի ստեղծումը 55 տարի առաջ: Շաբաթ, Մայիս 17-ին, Շարոն հանդիպում կ'ունենայ պաղեստինցի նորընտիր վարչապետ՝ Ապու Մազէնի հետ: Բայց, հանդիպումէն առաջ արդէն, Շարոն աւելի խիստ դիրք մը որդեգրած է եւ կրկին ու կրկին կը պնդէ որ, Հրեաներու հաստատումը գրաւեալ հողամասերու մէջ, խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԻ կեդրոնը, Փլէնի թաղամասին մէջ պանդոկ մը կրակ առած է եւ ինը հոգի մեռած են, թէեւ այս թիւը վերջնական բնոյթ չունի, վախ կայ որ դիակներ յայտնաբերուին աւերակներուն տակ: Հրշէջները անմիջապէս հասած են, բայց հուվը (Մխիթար) պատճառ եղած է որ հրդեհը տարածուի: Բնակիչները, բոլորն ալ օտարականներ են, գաղթականներ, գլխաւորաբար Ռումանացի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի արուարձաններէն՝ Տըբօյսոկի քաղաքապետը Վադիմ Նայդենով սպաննուած է, Մայիս 15-ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի հիւսիսը, ճեպընթաց մը կրակ առած է գիշերը եւ 38 հոգի ողջ ողջ մեռած են, որոնց մէջ 11 երախաներ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ՀԱՑԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

«Արմէնփրէս»ի Մայիս 15-ի լրաչրին մէջ կար ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպան Ճ. Օրտուէյի մէկ հանդիպումին լուրը: Ան հանդիպում ունեցած էր օտար լեզուներու Բրիւսելի անունը կրող համալսարանին ուսանողութեան հետ, զրուցած էր, պատասխանած անոնց հարցումներուն: Այսքանով լուրը կը դասուէր «հանդիպում, ընդունելութիւն, ասուլիս» դլխուն տակ ամէն օր տրուածներու չարքին մէջ· չարք որ ընդհանրապէս պարագայականին սահմանէն դուրս չի դար, ամէնէն քիչ հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդելով:

Ամերիկացի դեսպանին ուսանողութեան հետ հանդիպումին լուրը իր պարունակութեամբ չարքին հազուադէպ բացառութիւններէն մէկը կը հանդիսանայ: Ճ. Օրտուէյ ուսանողութեան լսարանը յարմար առիթ նկատած է քաղաքական ուչադրաւ յղումներ ընելու· տեսակ մը «ականջը քաչելու» զանգուածի մը որմէ չատ հաւանօրէն պիտի ելլէ երկրին վաղուան ղեկավարութեան որոչ մէկ տոկոսը:

Ճ. Օրտուէյի առաջին «պատգամը» նիւթ ունի ցեղասպանութիւնը: Երկրորդը Ղարաբաղի հակամարտութիւնը որ փոխադարձ զիջումներով կը լուծուի եղեր, եւլն.: Ան Թուրքիոյ բանբերի մը հարատատ Թոնով ըսած է թէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները կապուած են ցեղասպանութեան հարցին· իսկ անոր մէջ պէտք է ակնարկները դարձնել դէպի ապագան, եւ ո՛չ դէպի անցեալը: Այս թելադրանքը որ աւելի ինքնահամոզուածի չեչտ մը կը մատնէ ամէն անգամ երբ կ'արձակուի Այնգարայէն, կամ անոր մեծ հովանաւորին չըլլանակէն, մենք ճանճատացած ենք լսելէ, բայց յայտնապէս, արձակողները յոգնած չեն կրկնելէ· աւելի՛ն. ամէն անգամուն ալ կրկնութեան կապուած կ'ըլլայ իրենց նպատակին ուղղութեամբ հակազդեցութիւն գտնելու ակընկալութիւնը:

Ճ. Օրտուէյի Մայիս 15-ի կրկնութիւնը ունի սակայն առկից մաս մըն ալ· ան Հայոյն ակնարկին ուղղութիւն թելադրելէ եաք, ըսած է նաեւ թէ Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը կը բարդանայ անով որ ճանաչումին հողային հարցը կը չայֆորդէ··· Այս մատնանչումը ուղիղ դիծով մը կը կապուի մինչեւ այսօր կողմնակի ձեւերով Անգարայի հասկընել փորձածին· եթէ հարցը միայն ճանաչում, ներողութիւն, եւլն· ըլլար··· սակայն, պէտք է ապահովութիւն տրուի որ անոնց պիտի չչայֆորդէ հատուցումի դլուխը, նիւթականի, կամ հողայինի տարբերակներով:

Ճ. Օրտուէյ ըսեր է տակաւին թէ իր երկրին Գոնկրէսը այսօր մտադիր չէ այդ ճանաչումին: Այս կէտն ալ չեչտած է, վստահաբար, հասկընելու համար որ ուրացումի պատը հարկաւոր ամրութիւնը կը պահէ: Այս արտայայտութիւնները ուչագրաւ զուգահեռ մը կը տանին ցեղասպանութեան ժխտումը մինչեւ մանկապարտէզի տղոց մակարդակին իջեցընելու թրքական որոչումին («Ճառաչ» Մայիս 14) որ կը ծառայէր միայն խուճապի վիճակ մը մատնելու: Մարդ կը տարուի հարց տալու թէ իրա՛ւ, Անգարա այդքա՞ն մօտալուտ կը զգայ «վտանգը»:

ԱՄՆ–ու դեսպանը պատմեր է նաեւ թէ Հայաստան ցեղասպանութեան հարցը պէտք է լուծէ Թուրքիոյ հետ եւ ո՛չ ուրիչ երկիրներ ներքաչելով անոր մէջ: Օրտուէյի լսածներուն մէջ միակ նկատի առնուելիքը պիտի ըլլար այս կէտը, եթէ այդ թելադրանքին հետ ապահովութիւն ալ տուած ըլլար որ «ուրիչ երկիրներ»ու դերակատարութենէն կը հրաժարէր Թուրքիա եւս: Եւ մանաւանդ, կարենար այդ «ուրիչ»ներուն փրկիչ – խառնակիչ մանակցութիւնը վերջնապէս բացառելու հաւատք ներչնչել:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը յատուկ կոնդակներով Արքութեան պատիւ ե տիտղոս չնորհած է հինդ եպիսկոպոսի· Կոմիտաս Եպիսկոպոս Օհանեանի, Վարուժան Եպիսկոպոս Հերկելեանի, Խաժակ Եպիսկոպոս Ճակոբեանի, Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի, Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 15 / 16)

Ճ. ՌԱՊԸՐԹՍԸՆ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

ՕԹԱՆ–ի ընդհանուր քարտուղար Ճ. Ռապըրթսըն Երեւանէն Մայիս 15-ին անցած է Բաքու: Լրագրողներու հետ հանդիպումին ան ըսած է թէ կ'ողջունէ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման նախագահ Հ. Ալիեւի ջանքերը: Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի եւ կողմերուն պատասխանատուութիւնը կը չայտնուի կարելի չափով արագ լուծումին մէջ» աւելցուցած է ան: Որպէս ուղերձ Հարաւային Կովկասի երկիրներուն չեչտած է· «Ազգերը միասին աշխատելով իրենց դրացիներուն հետ, իրենց սեփական ապահովութիւնը կ'ապահովեն»:

Նոյն օրը Ազրպէյճանի Ազգային ժողովին մէջ ելոյթ ունենալով Ռապըրթսըն յայտարարած է թէ ՕԹԱՆ–ը ոչ մէկ նըպատակ ունի Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին մասնակցելու, սակայն, կը հասկնան որ առանց արտաքին օժանդակութեան դժուար է կարգաւորումը:

***

Ա. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՏԵՍՈՒՉ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի ռուսական համալսարանի մէջ տեսուչի ընտրութիւն կատարուած է· մասնակցած են դասախոսական կազմի 118 անդամներէն 116–ը: Վերընտրուած է Արմէն Դարբինեան որ միակ թեկնածուն եղած է:

ԹԷՆԻՍ

Արժանթինահայ Դ. Նալպանտեան կը չարունակէ իր յաջող երթը Համպուրկի մրցաչարքին: Ան, Մայիս 15-ին պարտութեան մատնեց Գերմանացի Ռայները Շուլէրը 7–6 (7/3), 6–2 արդիւնքով:

ՆՈՐԱՏԻՊ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»

(ՀԱՏՈՐ ԻԱ., ՊԷՅՐՈՒԹ, 2001, 466 ԷՋ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Արծուի Բախչինեանի (Երեւան) յօդուածը կը կրէ «Մարսէյէզը եւ հայ իրականութիւնը» խորագիրը: Ան կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի ազգային փառերգին թողած առաջին արձագանգներուն՝ հայ մամուլին ու այլ հրատարակութեանց մէջ: Կը նշէ որ «Մարսէյէզ»ը գրի առնուած է 1792–ին Սթրազպուրկի մէն, գլօա Ժոզէֆ Ռուժէ տը Լիլի կողմէ եւ 1870–էն սկսեալ պետական օրհներգն է Ֆրանսայի Հանրապետութեան: Ըստ յօդուածագրին, «Մարսէյէզ»ի հայերէն անդրանիկ թարգմանութիւնը լոյս տեսած է Զմիւռնիոյ «Արփի Արարատեան» ամսագրին մէջ, 1854–ին, Յակոբ Ոսկանեանի թարգմանութեամբ, թէեւ «թարգմանութեան գրաբար չարադրանքը եւ խըրթնաբանութիւնները չափազանց ծանրացըրել են բանաստեղծութիւնը, ինչը անյարիր է նման մի մարտաչունչ քայլերգի»: Այնուհետեւ, աւելի յայտնի թարգմանութիւններ երեւցեր են մամլոյ զանազան օրկաններու մէջ, որոնցմէ յիշատակութեան արժանի է մասնաւորաբար բառարանագիր Մեսրոպ Նուպարեանի («Արեւելեան Մամուլ», 1877) եւ Գր. Հ. Գալուստեանի (Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին մէջ, 1927) թարգմանութիւնները, աշխարհաբար յղկուած հայերէնով: «Մարսէյէզ»ը իր արձագանգները թողած է նաեւ հայ գրականութեան վրայ ալ: Մ. Պէչիկթաշլեանի «Եղբայր եմ մե՛ն»ը ու Գամառ – Քաթիպայի «Հայ գինուոր»ը կ'իյնան այդ շրջագծին մէջ:

Արա Յակոբեանի (Երեւան) յօդուածը կ'առընչուի նկարչական կալուածին ու կը փնտռէ «Եւրոպական մշակոյթի արձագանգները Վարդան Մախոխեանի ըստեղծագործութիւններուն»: Ան նկատել կու տայ որ 1869–ին Տրապիզոն ծնած ու 1937–ին Նիս մահացած այս տաղանդաւոր ծովանկարիչին մասին առ այսօր «գոյութիւն չունի դէթ մի ամբողջական աշխատութիւն»: Գրութեան հեղինակը մասնաւորաբար կը քննարկէ Մախոխեանի վրձինին ենթադրեալ աղերսը՝ գունագրիացի նկարիչ Առնոլտ Պէօքլիի (1828 – 1901) եւ Ֆրանսացի նկարիչ Կիւսթաւ Գուրպէի (1819 – 1877) արուեստին հետ:

Գրականագիտական – վերլուծական բարդ նիւթ մըն է, զոր ճեռք առած է Հայաստանէն Վաչագան Գրիգորեան՝ իր "Ազատութեան խնդիրը Լեւոն Շանթի ՂԼԹԱՑՈՒԱԾԸ դրամայում" խորագրեալ գրութեամբ: Ան նկատել կու տայ որ 1918–ին գրի առնուած եւ Ժ.Բ. դարուն Անիի մէջ պատահած դէպքեր վերակոչող Շանթի այս թատերգութիւնը չատերու կողմէ խստօրէն քննադատուած երկ մըն է: Ցետոյ, կանգ առնելով հոն երեւցող գլխաւոր հերոսներու մարմնաւորած տիպարներուն եւ ընկերային հարցեր յուցընող այլաբանական պատկերներուն վրայ, կը կատարէ սա՛ հաստատումը· "Շանթը դասակարգային պայքարը, յեղափոխութիւնը ճնշում էր փիլիսոփայական – մարդաբանական հայեացքների ընդհանուր լոյսի ներքոյ: Դարաշրջանին ընորոշ հարցերը նա առընչում էր յաւերժական խնդիրներին»: Ըստ իրեն, պէտք թատերագիր Էմիլ Վերհարնի «Արշալոյսներ» (Les Aubes, 1898) գործը «առանձին պատկերներով յիշեցնում է Շեքսպեարեան»:

Գրականագիտական չահեկան ուսումնասիրութիւն մըն է նաեւ լիբանանահայ ծանօթ մտաւորական Պէպօ Սիմոնեանի յօդուածը, նուիրուած՝ Պոլսոյ «Բարձրաւանիք» գրական ամսագրին (1922), որմէ հրատարակուած է լոկ 5 թիւ: Այս որակեալ ամսագրին հրատարակիչները եղած են Գեղամ Գաւաֆեան, Կոստան Զարեան, Վահան Թէքէեան, Շահան Ռ. Պէրպէրեան եւ Յակոբ Օշական, բոլո՛րն ալ եղեռնէն վերապրող մտաւորականներ: Յօդուածագիրը մանրամասն քննութեան ենթարկած է «Բարձրաւանիք»ի տեսա – փիլիսոփայական, արուեստագիտական, դրականագիտական կամ գուտ ստեղծագործական էջերը եւ փորձած ապացուցել՝ թէ անիկա «արեւմտահայ աւանդութիւններով, բայց եւ ժամանակակից մտածողութեամբ սփիւռքահայ դրական մամուլի համար ճանապարհ հարթող մեկնակէտը կը հանդիսանայ»: Ան առաջադրութիւններու եւ հանգանակի նմանութիւններ կը տեսնէ «Բարձրաւանիք»ին ու անկէ 8 տարի առաջ դարձեալ Պոլիս հրատարակուած «Մեհեան» ամսագրին միջեւ:

Նիւ – Ճըրզիարնակ բանիբուն բանասէր Վարդան Մաթէոսեան թուղթակցով մը կը գծէ «Արժանթինի հայ կաթոլիկէ համայնքին ծագումն ու զարգացումը»: Ցօդուածէն ի յայտ կու գայ, թէ Հարաւային Ամերիկայի հայ կաթողիկէ յարանուանութեան անդամները մեծաւ մասամբ կը սերին Անգարայէն, Մարաչէն ու Մարտինէն: Համայնքին կազմաւորումը կը սկսի 1925–էն կարճ ժամանակ առաջ եւ առոր մէջ նշանակալից դեր կ'ունենայ Մկրտիչ Վրդ. Գազազեան: Համայնքը հետզհետէ կ'ունենայ իր ներկայացուցչական մարմինը, մամուլը եւ աւելի ուշ՝ եկեղեցին:

Հանդէսին անդլերէն միակ ուսումնասիրութիւնը ստորագրուած է լիբանանահայ կրթական մշակ եւ պատմագիր Զաւէն Մսըրլեանի կողմէ, եւ ուր 40 էջերու երկայնքին կը պատմուի «Հայոց մասնակցութիւնը Լիբանանի խորհրդարանական ընտրութիւններուն ֆրանսական հոգատարութեան շրջանին (1934–1943)»: Լիբանանեան հայալեզու կամ այլ լրագիրներու հարուստ արխիւի մը օգտագործումով՝ Մսըրլեան կը վերագծէ հայ համայնքին յատկացուած երեսփոխանական աթոռներուն չուրջ ծաւալած պայքարը, հայ քաղաքական կուսակցութեանց որդեգրած հակոտնեայ դիրքորոշումները եւ անոնց հաստատած ընտրական դաշինքները՝ միւս համայնքներու թեկնածուներուն հետ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսական հոգատար իշխանութեանց միջամտութիւնները ընտրութեանց ընթացքին: Ուսումնասիրութենէն կը պարզուի, թէ 1934–ի ընտրութեանց յաղթական թեկնածուն եղած է Վահրամ Լէյլէքեան. 1937–ի ընտրութեանց՝ Խոսրով Թիւթիւնճեան, իսկ 1943ի ընտրութեանց՝ Հրաչեայ Շամլեան եւ Մովսէս Տէր – Գալուստեան: Ի դէպ, հետաքրքրական է նշումը, թէ 1943–ի ընտրութիւններուն մայրաքաղաք Պէյրութի ընդհանուր քուէարկողներուն թիւը եղած է չուրջ 44 հազար, որուն աւելի քան 12 հազարը՝ հայեր:

Հալէպաբնակ Միհրան Մինասեանի յօդուածը ի լոյս կը հանէ «Հայ պարբերական մամուլի 33 նորայայտ անուններ»: Իր այս աշխատանքին հիմք ծառայած է հայերէնի բանասէր Մանուէլ Բալոյեանի 1986–ին Երեւան տպուած հայ պարբերական մամուլի «Մատենադիտական համահաւաք ցուցակ»ը, որուն մէջ պակաս անուններ նշմարած է յօդուածագիրը ու ցանկագրած զանոնք՝ համապատասխան բացատրութիւններով: Ան արդարօրէն նկատել կու տայ թէ «որքան որ հարուստ եղած է ու է՛ հայ մամուլը, նոյնքան մեծ է գայն կորուստէ փրկելու եւ պահելու մասնագէտներու անտարբերութիւնը»:

Հանդէսին վերջին «հրապարակում»ը կու գայ Վարդի Քէչիչեանէն (Հալէպ): Ան ընթերցողներուն տրամադրութեան կը յանձնէ Մարաչի 1920–ի աղէտին առընչուող եւ «արժէքաւոր վկայութիւններ բովանդակող երկու անտիպ տեղեկագիրներ, որոնք գտած անծանօթ մնացած են պատմագրութեան»: Այդ տեղեկագիրներէն առաջինը ստորագրուած է բնիկ մարաչցի մտաւորական Նշան Սաաթճեանի կողմէ (Հալէպի Ազգային Հայկազեան վարժարանի երբեմնի տնօրէնն), եւ ուր սրտաճմլիկ պատկերներով կը պատմուի մարաչահայութեան կոտորածը՝ Ֆրանսական զօրքերու անակընկալ նահանջին վաղորդայնին: Իսկ երկրորդ տեղեկագիրը ստորագրուած է վեց մարաչահայերու կողմէ, որոնք կը խօսին Ֆրանսական նահանջէն եւթ քաղաքը մըներացած 8000 հայ խլեակներու տխուր ճակատագրին մասին...: Զոյգ վաւերաթուղթերն ալ գրի առնուած են դէպքերու անմիջական ականատեսութեան տակ՝ 1920–ին:

Հանդէսը իր այս թիւով տեղ տուած է չորս գրախօսականներու: Առնոց մէջ ամէնէն ծաւալունը (չուրջ 20 էջ) կը պատկանի Վարդան Մաթէոսեանի գրչին, եւ ուր միատեղ կը քննարկուի 1999 – 2001 Երեւանի մէջ գրականագէտ Եուրի Խաչատրեանի կողմէ հրատարակուած Կոստան Զարեանէն երեք հատոր, – «Սպանիա», «Նաւատոմար» եւ «Դէպի Արարատ»: Եթէ ականջ տանք գրախօսին, ապա այսօր Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ «գոյութիւն ունի սերունդ մը, որ ի վիճակի է կարդալու եւ ըմբռնելու հոն ամբարուած գաղափարները»:

Համապարփակ գրախօսական մըն է նմանապէս Հանդէսի խմբագրական կազմէն Արա Սանճեանի ստորագրածը (անդրկերկնով), Ռիչըրտ Ցովհաննիսեանի եւ Տէյվիտ Մայըրզի համահեղինակութեամբ հրատարակուած «Enlightenment and Diaspora : The Armenian and Jewish Cases» գրքին մասին (Ատլանթա, 1999): Ասոր կը յաջորդեն երկու կարճ ակնարկներ, որոնցմէ առաջինով՝ Զաւէն Մսըրլեան կը ներկայացնէ պէյրութաբնակ Քաթիա Փէլէքեանի կողմէ դանատական «The Halifax Herald» թերթին 1894 – 1922–ի թիւերուն մէջ Հայոց կոտորածներուն կամ տեղահանութեան մասին երեւցած լուրերը մէկտեղող հատորը (2000 Թ.), իսկ միւսով՝ Սիրանոյշ Գալուստեան կը ներկայացնէ՝ Երեւան տպուած «Հայկական կիւնօ 1924 – 1999, լիակատար կատալոգ»ը:

Չուրջ 25 էջեր տրամադրուած են Հայկազեան Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնի հրապարակային գործունէութեան ծանօթացումին: Նորահաստատ եւ չահեկան բաժին մըն է այս մէկը Հանդէսի մէջ, որով արձագանգ տրուած կ'ըլլայ Հայագիտական Ամպիոնի (որ ի դէպ, ներկայիս ո՛չ մէկ ուսանողուն իր երդիքին տակ...) ծաւալած մշակութային տարեկան գործունէութեան, որ վերջին չրջանին թափ ստացած է բազմաթիւ դասախօսական ձեռնարկներու սարքումով:

Հանդէսը կը փակուի մահազրութեան բաժնով մը, ուր այս տարի եկած են «խմբուիլ» Հրանտ Թամրազեան, Լեւոն Մկրտչեան եւ Բագրատ Ուլուբաբեան՝ Հայաստանէն, Հրաչ Տասնապետեան եւ բժիչկ Ռոպերտ Ճէպէճեան՝ սփիւռքէն:

***

Աւարտին բերելէ առաջ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի ԻԱ. հատորին մասին մեր այս ակնարկը, կատարեալ եզրափակիչ կարգ մը հաստատումներ.

1· – Հանդէսը խմբագրուած է խըղճմտօրէն, բծախնդրութեամբ եւ ակադեմական աչալուրջ մերձեցումով: Տպագրական կամ այլ վրէպներ անզոյ ըլլալու չափ սակաւ են եւ աննչմարելի: Երեմն, յօդուածագիրներ, իրե՛նք են որ թոյլ տուած են փոքր սայթաքումներ: Զորօրինակ, Զաքարիա Զագեցի կաթողիկոսին գահակալութեան տարիները նըշուած են 855 – 875 (տե՛ս էջ 102), մինչ պէտք է ըլլան 855 – 877: Ռուբէն Տէր – Մինասեանի համբաւաւոր յուշերուն ակնարկուած է (էջ 218) իբրեւ «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակարանը». ճշդել՝ «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակութիւն», եւ այլն:

2· – Առանձին ճչդումի արժանի է սակայն Ռ. Մաթեւոսեանի յօդուածին այն պնդումը, որով Հայոց Ներսէս Գ. Շնորհող կաթողիկոսը (641 – 661) կը ներկայացուի իբրեւ քաղկեդոնիկ հակումներ ունեցող անձ մը, որ «պաշտօնապէս միացաւ յունական եկեղեցուն» (էջ 101): Կը խորհինք որ արդար չէ յօդուածագրին այս ծանրակչիռ հաստատումը: Ներսէս կաթողիկոսի նախագահութեամբ հրամարուած Դուինի 648–ի ժողովը արդէն բացայայտօրէն դէմ արտայայտուած էր Հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառ դաւանանքէն որեւէ չեղումի: Իսկ երբ Յուստինոս Կոստանդնի կայսրը անճամբ Հայաստան կ'արշաւէ ու կը գրաւէ մայրաքաղաք Դուինը (652)՝ կաթողիկոսն ու եպիսկոպոսաց դասը կայսեր անմիջական պարտադրանքով կը բռնադատուին դաւանական հնազանդութեան: Հետեւաբար, «պաշտօնապէս» ու կամովին Յունաց քաղկեդոնիկ եկեղեցիին միանալու հարց մը խնդրոյ առարկայ չէ: Մնաց որ, յունական բանակին նահանջէն ետք՝ կաթողիկոսն ու կղերականութիւնը կը շարունակեն կառչած մնալ իրենց նախկին հայադաւան սկզբունքներուն, եւ տեսութեանց (տե՛ս Օրմանեանի «Ազգապատում»ը, Ա. հատոր, «Ներսէս Գ. Իշխանցի»ի նուիրուած հատուածները):

3· – Հանդէսին խմբագրութիւնը չանդիր պէտք է ըլլայ մաքրագրելու հայրենի կարգ մը յօդուածագիրներու բառամթերքին մէջ սողոսկած օտար եզրերը կամ դէթ առաջարկելու անոնց հայերէն համարժէքը: Կասկած չկայ որ հայագիտութիւնն է որ պիտի չհեթ մեր ոսկեղինիկին փոխակերպուին էֆցենտրիկութիւն, պրակտիկա, փանտաստիկա, սիմվոլիստական, մասշտաբայնութիւն, էներգիա, պոզիտիւ, փոքուլա, պրոբլէմ, էվոլիւցիոն, էյֆորիա, ափեկտային վիճակ, ափորիզմ եւ օպտիմիզմ դիտաբառերը, որոնք հինէն ի վեր առատօրէն կը գործածուին արեւելահայ գիտնականներու կողմէ, եւ որոնք ցաւագինօրէն ժառանգուած են խորհրդային ժամանակաշրջանէն:

4· – Անհրաժեշտ է աւելի ընդգրկուն դարձնել գրախօսականներու բաժինը: Այդ ճամբով՝ հայագիտական թէ պատմա – բանասիրական նորատիպ տասնեակ հատորներ թեւ կ'առնեն, կը ծանօթացուին հանրութեան, կ'արժեւորուի անոնց բովանդակութիւնը, միաժամանակ ալ փրկուած կ'ըլլան պարզապէս թերթի մը մէկ անկիւնը տոկական «Մտացանք»ի մը արժանացած ըլլալու դառնութենէն...:

5· – Նմանապէս, կարկինը աւելի լայն պէտք է բանալ «Մահագրութիւն» բաժնին վրայ, որքան ալ ատիկա ցանկալի չըլլայ որպէս իրողութիւն: Զորօրինակ, պատշաճ էր, կը խորհինք 2001–ի մահախօսականներու չարքին տեղ տալ նախ՝ Հանդէսի աշխատակից Ռաֆայէլ Մաթեւոսեանին (մահացած՝ 2001, Սեպտեմբերի սկիզբը), ապա նաեւ փրոֆէսէօր Վարուժան Առաքելեանին (հայրենի վաստակաշատ բանասէր, բառարանագիր եւ լեզուագէտ, մահացած՝ 2001, Օգոստոս 8–ին) կամ նախկին սաղմոսահայ քանաստեղծ եւ վիպագիր տոքթոր Կարօ Կարապետեանին (Անել, մահացած 2001, Յունիս 24–ին):

***

«Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսը» մնայուն եւ պատուաբեր տեղ մը ունի վերջին երեսուն տարիներու մշակութային մեր ապրումներուն մէջ: Ան մէկ կողմէ ուշագրաւ ներդրում կը բերէ հայագիտութեան զարգացման եւ տարածումին, միւս կողմէ ալ կը նպաստէ հայագէտներու միջեւ հաստատելի կապերու ստեղծման: Թող այս երթը ընթանայ անխափան ու չճանչնայ ոչ մէկ ընկերում:

Հալէպ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՉԻԿ ԵՒ ՐՈՆՍԱՐ
Բանաստեղծութիւններ

***

ՀՕՏԸ, ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

***

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՍՆ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2002

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՌ Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻԻՆ...

Նորից երգում–մորմոքում է աստուածային կոմիտասը,
կախարդում է ու մոգում է աստուածային կոմիտասը...
Ամենամեծ դու ճահատակ, ամենաճա՛յր, ամենաճա՛յ,
Գիւնու կարասն՝ ուրիշներին, մեզ հերիք է fո մի թասը:

Պարոյր Սեւակ

Կոմիտաս վարդապետի արձանը, փարիզի սրտում, աննախընթաց մի դէպք է: Փառահեղ այդ վայրում, Վարդապետի դէմքի խոր տխրութիւնը արտայայտում է, հարազատօրէն, մեր ազգի անլքնքելի վիշտը, հանդէպ՝ Եղեռնի անչափ զոհերին:

Ճիշդ է որ տասնեակ տարիներ տեւեց այս արձանի ծրագրի իրագործումը: Չէր չեզաւ: Ու մեզ յուզող այս գնահատելի յաջողութեան հետ, մի զուգէ թոյլատրելի է որ նշուին մի քանի իրողութիւններ:

Նախ ասենք որ այս ծրագրի նախաձեռնողը եղաւ Փարիզի նախկին առաջնորդ երջանկայիշատակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանը: Նրա թելադրանքով է որ եկեղեցւոյ վարչութեան մի քանի անդամներ հանդիպում ունեցան երես – փոխան եւ Շարանթոնի քաղաքապետ Ա– լէն Կրիոթրէի հետ: Ցուչարձանի ծրագրին համամիտ եղաւ քաղաքապետը եւ նրա միջամտութեան շնորհիւ 1971 Փետր. 25–ին պաշտօնապէս մեզ ընդունեց Փարիզի Որհուրդի նախագահ Տիւիէ Տէլֆուր: Այդ թուականին Փարիզ դեռ չունէր քաղաքապետ: Ա. Կրիոթրէն ջերմ խօսքերով պաշտպանեց մեր դիմումը: Նախագահն էլ չատ բնական եւ արդար գտաւ գայն, ճշդելով որ լաւ ծանօթ է հայ ժողովրդի պատմութեան եւ 1915–ի տեղի ունեցած ահաւոր ողբերգութեան, որ անխիճելիօրէն ցեղասպանութիւն է: Սակայն, նախագահը ճշդեց որ ինքը պիտի փոխանցէ մեր դիմումը Ներքին գործոց նախարարութեան, քանի որ Փարիզի Որհուրդը չի կարող այդպիսի ծրագրին առընչութեամբ որոշում տալ:

Պաշտօնական այս դիմումը Փարիզի Որհուրդին, յոյս տեսաւ 1971 Փետր. 25–ին, «Փարիզիէն Լիպէրէ» օրաթերթում:

«M. Didier Delfour recevra à l'Hôtel de Ville, M. Alain Griotteray, député du Val-de-Marne, et une délégation de personnalités arméniennes de Paris Jeudi 25 février 1971 à 11h30.

Cette audience a pour but d'exprimer au Président du Conseil de Paris le désir de la colonie arménienne en France de voir ériger dans la capitale une stèle à la mémoire des 1.500.000 Arméniens victimes du génocide d'avril 1915».

Այս դիմումը մնաց անպատասխան, բայց Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կատարեց այլ դիմումներ ու հանդիպումներ պետական, քաղաքական անձնաւորութիւնների մօտ:

Երբ 1977–ին Ժակ Շիրաք ընտրուեց Փարիզի առաջին քաղաքապետ, առաջնորդ Սերովբէ Արք., 1978 Յունուարի 27–ին, դիպուկ մի նամակով խնդրեց նորընտիր քաղաքապետից որ մեզ արտօնի մի կոթող դեռեղել Գուռ Ալպէր Ա. հոդամասում, մեծարելու համար 1915–ի մեր անչիրիմ զոհերը: Այս նամակի չընորհիւն էր որ մեզ ընդունեց Ժ. Շիրաք եւ իսկոյն յայտնեց իր համաձայնութիւնը: Ու 1979 Ապրիլի 4–ի նամակով Սերովբէ Արք.ի հաստատեց իր համաձայնութիւնը յուշարձանի ծրագրի համար («Ցառաջ», 1979 Մայիս 5): Ցետագայում եղան բազմաթիւ հանդիպումներ ու նիստեր, քաղաքապետարանի բարձրաստիճան պաշտօնեաների հետ, որոնք որոշեցին որ այդ կոթողը պիտի դեռեղուի կոան փալէի եւ փալէ տէ Կլասի միջեւ:

Այդ թուականից սկսեալ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը դիմեց Ծերակոյտի հանրածանօթ ճարտարապետ Ֆ. Լանկլուային, ինչպէս նաեւ մեր գաղութին ծանօթ ու գնահատուած ճարտարապետ Խտուար Պարպեանին, որոնցից խնդրեցինք որ մեզ ներկայացնեն նախագիծեր այդ արձանի ծրագրի համար:

Երկու ճարտարապետների ծրագիրները ներկայացրինք մեր գաղութի հեղինակութիւն ունեցող ճարտարապետների եւ քանդակագործների՝ Ա. Յանկեանի, Նաֆիլեանի, Տիգրան Հեքիմեանի, Տէր – Սարգիսեանի, Գուրճանի, Կամսարականի, Ա. Պէրպէրեանի, որոնք հաւանութիւն տուին Ի. Սարգսեանի նախագծին, որ ներկայացնում էր երկփեղկ մի խաչքար, 9 մեթր բարձրութեամբ, արմատացած մօտ երեք մեթր խորութեամբ մի ստորերկրեայ դամբարանում, որի պատերի վրայ պիտի արձանագրուէր մեր Եղեռնի պատչառ վկայութիւնները:

Այդ նախագիծը կարօտ էր զանազան պետական դրասենեակների հաւանութեան: Տեղի ունեցաւ նամակների, հանդիպումների, դիմումների, նիստերի երկար մի չարան, որոնց համար յարատեւօրէն աշխատեցին, պայքարեցին Գիւտ Արք. որ 1987 Հոկտ. 22–ի նամակով դիմեց Ժ. Շիրաքի, վարչութեան տեղապետ Արմէն Բարսեղեան եւ մանաւանդ Է. Սարգսեան, որ բազմաթիւ անգամներ Մարսէյլից եկաւ Փարիզ, հանդիպելու այլ պաշտօնեաների, երեսփոխանների, նախարարների: Բազմաթիւ անդամ նա ստիպուած եղաւ վերամշակել իր խաչքար–կոթողի նախագիծը:

1980 Փետր. 19–ի խորհրդակցական նիստին Գոմիսիոն տէ Սիթէի պատասխանատուներին ներկայացրինք երկու ճարտարապետների նախագիծերը: Մեծամասնութիւնը նախընտրեց Է. Սարդսեանի ստեղծագործութիւնը: Միայն թէ յետագայում բաւական վիճաբանութիւններ եղան դեռնափորի մասին: Ապահովութեան մի հարց կար որի համար հարկաւոր էր մի ցանկապատ: Այդ էլ կատարեց Է. Սարգսեան:

Կարեւոր լուծելիք խնդիրը այդ կոթողի արձանագրութիւնն էր: Զանազան առաջարկութիւններից, Եկեղեցւոյ վարչութիւնը միաձայնութեամբ ընդունեց Ռուբէն Մելիքի մեր ազգային վշտի հարազատ մի տրտունջ՝

«Ce monument par Paris élevé, inscrit dans le temps la passion que vécut sur sa terre ancestrale, le peuple arménien pour son pays, son église, sa culture : le 24 avril 1915, sur ordre du gouvernement turc commençait le premier génocide du XXe siècle».

Այս արձանագրութիւնը, ինչպէս որ ակընկալում էինք, տեղի տուեց պետական դրասենեակների կողմից որոշ վերապահութեան, ընդդիմութեան եւ մի երկար լռութեան...

1983–ին դիմեցինք Ներքին գործոց նախարարին՝ Կասթոն Տըֆէռի, որ մեզ ընդունեց Ջերմօրէն: Ներկայացրինք Է. Սարգսեանի կոթողի մանրաքանդակը եւ Ռուբէն Մելիքի արձանագրութիւնը: Նախարարը հաւանեց ու... Ժպտաց: Պահանջ զգաց մեկնաբանել՝ «...Հարկաւ դիտակցում էք որ Թուրքերը պիտի բողոքեն, ագմկեն: Դուք էլ չլինի որ պարտաւոր զգաք գնալ Թրքական դեսպանատան պատուհանների ապակիները ջարդել...»: Նախարարը Փարիզում պահում էր Մարսէյլի հիմնուրդ եւ... արեւահամ չէչոը:

Ոչ մի ապակի չջարդուեց: Ոչ էլ առիթը ստեղծուեց: Ոչ իսկ մտադիր էինք: Մեզ լուր հասաւ որ այդ յուշարձանի արձանագրութիւնից պիտի հանել «Թուրք» եւ «ցեղասպանութիւն» բառերը: Այլ պիտի նշուի միայն՝ «Ի յիշատակ 1·500·000 զոհուած Հայերին»:

Մեր Առաջնորդը եւ վարչութիւնը չընդունեցին այդ «Թլփատուած» եւ վիրաւորական մակագրութիւնը: Տէքառթի երկրում տրամաբանութիւնը, ճշմարտութիւնը ենթարկուած են Ռէգոն տ'Էթայի պիղծ տիբթաբին...

Ուստի այս պատճառով էր որ յուշարձանի ծրագրի իրագործումը կանգ առաւ, հակառակ Ժ. Շիրաքի 1985 Յունուար 25–ի նամակի ուր յայտնում էր՝

«Aucun obstacle technique ne s'oppose plus en effet à ce que le Conseil de Paris prenne cette décision et je serais heureux que nous aboutissions enfin s'agissant d'un projet qui est cher à toute la communauté française d'origine arménienne et que je vous avais promis il y a déjà longtemps de soutenir avec détermination».

Յոստովանենք ուրեմն, որ չզիջելով մեզ առաջարկուած «մկրատուած» մակագրութեան, մեր Եկեղեցւոյ «մեղքով» երկարեց ընդմիջումը... բայց ամենակարեւորը որ այն է որ ի վերջոյ 1971 Փետր. 25–ի դիմումը իրագործուեց Ալպէռ Ա. դեղամայլ ծառուղիներում ուր տեղի ունեցաւ, կարծես, վերածնունդը Կոմիտաս Վարդապետի:

Անուամենայնիւ, մեղմ ասած, ցաւում ենք որ այս նուիրական ու պատմական դէպքի առթիւ Հայց. Եկեղեցին չարժանացաւ պատշաճ մի ուշադրութեան: Մըննաց համր... Իսկ ինչո՞ւ այսպիսի անտեսում: Պատասխանուեց՝ «Այս օծումը լաիք է»:

Ցաւում ենք նաեւ որ մի հրաւէրի արժանի չեղաւ Ճարտարապետ Է. Սարգսեան, որ խանդով, նուիրումով սիրայօժար բերեց իր մասնակցութիւնը յիշեալ ծրագրի իրագործման: Նրա ինքնատիպ խաչքարի եւ դեռնափորի ստեղծագործումը, իսկապէս խորհրդանշում էր, վայելչօրէն, մեր ազգի դաժան ողբերգութիւնը:

Այս առթիւ կարծում եմ հարկ է յիշել նախագահ Ֆրանսուա Միթերանի 1981–ի վճռական ու յստակ պատգամը ուր յայտնում էր.– «...1915–ին կատարուեց հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը: Պատմական այս իրողութիւնը պէտք չէ որ ՄԱԿ–ը եւ Մարդկային Իրաւունքներու կազմակերպութիւնները թաքցնեն»:

Ի՜նչ խօսք որ մեր համայնքի մի խաւի ցոյց տուած ազգային միամտականութեան դիտակցութեան չնորհիւ, ստեղծուեց «Ապրիլ 24 Կոմիտէ»ն եւ որի յարատեւ ջանքերը պսակուեցին մեր ցեղասպանութեան պետական ճանաչումով եւ վերջապէս յուզիչ այս արձանի դեռեղումով:

Ի միջի այլոց, արդեօ՞ք գալու է մի օր որ Երեւանի բարձունքին տիրող, խրբտւիլակի նման տիկին Մարիօն իր ժանգոտած թուրքով, անցնի թռչակի, տեղ տալով անմոռանալի Կոմիտաս Վարդապետին...

Մի զուգէ այս մի քանի ճշդումները, մանրուքներ համարուեն վերջին ժամի մանակցող առաքեալների կողմից, որոնցից մի քանիսը ընդունակ են զարդարուել սիրամարգի փետուրներով... Կարեւորը, անշուշտ, այս պատուարեր յաջողութիւնն է:

Սակայն, եկրբ հունճքը յաջող է, սերմանցը արժանի է նոյնպէս յիշուելու...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Փարիզ, Մայիս 1

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Մայիս 3–ին, յանկարծամահ եղած է զաղուէթին ծանօթ մշակ մը՝ Թորգոմ Պէչիկթաշլեան, որ վերջերս կը պաշտօնավարէր որպէս Ենիգիւղի Թաղային Խորհուրդի անդամ: Ողբացեալը ծնած էր 1940–ին, Տիյարպէքիրի Լիճէ գիւղը, յաճախած էր Դպրեվանք, ապա լիսէի վերջին տարին՝ կեդրոնական, ուրկէ չրջանաւարտ էր 1959–ին: Ուսուցչական (ուսողութեան) պաշտօն վարած է զանազան վարժարաններու մէջ, նախ պետական վարժարան մը, յետոյ Պալաթու Խորէնեան, Պէզճեան եւ Տատեան: 1977 – 78–ին Էսաեանի անօրէն կարգուած է: Ուսուցչական ասպարէզէն եառ, քիմիպիտական իր սեփական տարրալուծարանը հաստատած է: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 7–ին, Ֆէրիզիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին:

***

ՀԱԼԷՊի մէջ, Ապրիլ 14, 15 եւ 16–ին տեղի ունեցած են յաջորդական երեք ձեռնարկներ, որոնց ընթացքին դասախոսած է փրոֆէսէօր Արմէն – Գլօտ Մուրթաֆեան: Կազմակերպութեամբ Հ.Ե.Մ. Հայ Դատի յանձնախումբին, առաջինը տեղի ունեցած է Լ. Շանթ սրահին մէջ եւ նիւթն էր. – «Հայկական դիւանագիտութիւնը Աբեւելքի մէջ Միջին դարերուն Կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանին»: Ձեռնարկին սկիզբը Ժիրայր Ռէխեան ներկայացուցած է դասախօսը: Որպէս նախաբան, փրոֆէսէօր Մուրթաֆեան յիչած է որ ինք զարմանքով նկատած է որ Հայոց պատմութեան այս թեման հայագիտութեան մէջ համարուած է լուսանցքային եւ իր նկատումին որպէս օրինակ ըսած է որ Հայաստանի մէջ հրատարակուած ութ հատորանի Հայոց պատմութեան մէջ Կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանը դրաւած է մէկ հատորին մէկ երրորդ բաժինը, իսկ Կիլիկիոյ պատմութեան ժամանակաշրջանը ընդհանրապէս անտեսուած է: Երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 15–ին արաբական մշակութային կեդրոնին մէջ, կազմակերպութեամբ արարական եւ ֆրանսական մշակութային կեդրոններու եւ համագործակցութեամբ սուրիական պատմահնագիտական ընկերութեան: Դասախոսութեան նիւթը եղած է՝ «Հայաստանի պատմութիւնը քարտէսներու ընդմէջէն»: Դասախօսութիւնը տրուած է Ֆրանսերէն, արաբերէն անմիջական թարգմանութեամբ: Ձեռնարկին սկիզբը, Ֆրանսական հիւպատոսարանի մշակութային կցորդը ներկայացուցած է դասախօսը: Նոյն դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Ապրիլ 16–ին, Լ. Շանթ սրահին մէջ, հայերէն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Ամերիկեան համալսարանին Գոլէճ Հոլ սրահին մէջ, ցեղասպանութեան 88–ամեակի նչումներու չարքին, Ապրիլ 30–ին, կազմակերպութեամբ համալսարանի հայկական ակումբին, ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է, որու դասախօսը եղած է Գերմանիայէն հրաւիրուած տոքթոր Հիլմար Քայդէր: Ակադեմականը մասնագէտ է Գերմանիա – Օսմանեան կայսրութիւն յարաբերութիւններուն, որոնց մասին ունի ուսումնասիրութիւններ եւ աշխատութիւններ: Դասախօսը ծանրացած է ցեղասպանութեան հիմնական պատճառներուն վրայ, որոնց չարքին կարեւոր նկատած է հայաչատ չրջաններու հարստութիւններուն՝ երկրաչափական եւ ընդհանրապէս Հայոց կալուածներուն եւ ինչքերուն տիրանալու թրքական կառավարութեան մտադրութիւնը: Ներկայացուցած է Եւրոպական եւ Օսմանեան արխիւներէ չօչափելի տուեալներ: Դասախօսութեան ատարին, Հիլմար Քայդէր պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Ճակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 2–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. ՋՈՄ–ի եւ ԼԵՄ–ի, դասախօսական ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է, որուն Թեման եղած է. – «Գերմանիոյ դերակատարութիւնը Հայոց ցեղասպանութեան մէջ»: Բացման խօսքը կատարած է Վահէ Ծատուրեան, որ չեշտած է ցեղասպանութեան ճանաչման քաղաքական հարց ըլլալու իրողութիւնը: Քայդէր իր դասախօսութիւնը բաժնած է չորս մասերու: Ան խօսած է Հայոց ցեղասպանութեան օրերուն գերմանացի պետականաւորներու, դիւանագէտներու, զինուորականներու եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններու վերաբերումին մասին: Վերջաբերութեան պատասխանած է հարցումներուն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի ԼՕՒ–ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) Արաքսի Պուլղուրճեան Ընկերաբժշկական Կեդրոնի Թնճուկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 28–ին, ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արեւմտեան Հայաստանի: Բացումը կատարած է Ցասմիկ Գէորգեան, որ նչած է թէ Ապրիլը ոչ միայն ցեղասպանութեան այլ նաեւ վերապրումի ու գոյատեւման ամիս է հայ ժողովուրդին համար: Առաջին բաժինով ցուցադրուած է Մեսրոպ Արք. Աչճեանի արեւմտեան Հայաստան այցելութեան տէսերիզէն հատուածներ: Օրուան բանախօսը՝ Ցակոբ Բագրատունի չէշտը դրած է հատաքական չիշողութեան կարեւորութեան եւ նոր սերունդին մօտ Հայոց ցեղասպանութեան ու պահանջատիրութեան լաւ դիտակից ըլլալու անհրաժեշտութեան վրայ: Իր եզրափակիչ խօսքին մէջ ալ, ըսած է թէ Հայը ամբողջ կեանքին ընթացքին պէտք է ձգտի հարիւր առ հարիւր հայ մնալու, ինչպէս նաեւ ըլլալու մոլեռանդ՝ հայ բառին ամբողջական իմաստով:

***

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան տան 90–ամեակի հանդիսութիւններու ծիրէն ներս, կազմակերպուած էր ճաշարակի մրցանչարք մը նուիրուած Թուրքիոյ ճաշարակի Ֆեսթերասիոնի նախկին նախագահ ողբացեալ Ժիրայր Զաքըրօհանեանի յիշատակին եւ որ քանի օր տեւելէ ետք, վերջ գտած է Ապրիլ 30–ին: Մասնակցած են Էսաեան, Մէրամէթճեան, Լեւոնեան – Վարդուհեան, Բանկալթըլի Մխիթարեան, Պոմոնթիի Մխիթարեան, Գալֆայեան, Տատեան, Եչիլգիւզ, Պէզճեան, Սահակեան – Նունեան եւ Գարակէօզեան վարժարաններու ճաշարակի խումբերը: Մեծերու դասաւորման մէջ ախոյեան հանդիսացած է Էսաեան վարժարանի խումբը 33 նիչով, փոքրերու կարգին մէջ ախոյեան հռչակուած է Մէրամէթճեան վարժարանի խումբը 9 նիչով:

A l'occasion de la Fête
de la Cité Internationale
Universitaire de Paris,
le Comité des résidents
de la
Maison des Etudiants Arméniens
vous invite à une

rencontre amicale

le Samedi 24 mai de 13h à 18h

Projection vidéo :
RETROSPECTIVE ARMENIENNE

Barbecue
et spécialités

Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, 75014 Paris,
Tél. : 01 44 16 10 60
M° Porte d'Orléans,
RER: Cité Universitaire

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 թ. Մայիսի 25-ին կայանալու է Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովի ընտրութիւններ :

Այդ կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրական տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները կարող կ'ունենան :

Ընտրական տեղամասը դադարելու է ժամը 8-ից մինչեւ 20՝ տեղական ժամանակով :

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ. Մայիսի 25-ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ ընտրութիւններին :

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

9, rue Viète, 75017 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet

deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles

Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :
— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com
— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter à la présentation
de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur
GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :
«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse ! Je participe !

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 20
MARDI
20 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաւկան առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·690 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·690

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Կիրակի, Մայիս 18–ի ցերեկին, է որ Տիժոնի մէջ վերջ կը գտնէր Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը, որ կը հաստատէր Ֆր· Հոլանտի յաղթանակը եւ վերընտրութիւնը իր գլուխ աթոռին վրայ, այսինքն կը մնայ Ա· քարտուղար· պետն էր, միակ թեկնածուն էր: Մնաց որ անակնկալ մը չէր, քանի, վերջին չրջանին չարքայիններու քուէարկութիւնները ապահոված էին արդէն լայն մեծամասնութիւն մը իրեն ի նպաստ:

Այս համագումարին, գլխաւոր նորութիւնն էին Պերնար Թիպոյի ներկայութիւնը, քանի Սէ–Ժէ–Թէ–ն, որու ընդհ· քարտուղարն է, համակրական նախարարի մը պաշտօնը կը մատնանշէր: Իր ներկայութիւնը եւ բերած զօրակցութիւնը մեծապէս գնահատուեցան: Ժ·–Լ· Մելանչոն բեմէն բացատրեց որ·– «Սէ–Ժէ–Թէ–ն մեր ժողովուրդին դիմադրութիւնը կը մարմնաւորէ ազատական չափանիշներուն նկատմամբ»: Այլեւս կողք կողքի են ընդդէմ հանգստեան թոշակներու բարենորոգումներուն, կամովին անտեսելով որ առաջարկուած ծրագիրը քիչ տարբերութիւն ունի Ժոսփէնի նախատեսած ծրագրէն: Բեմէն, Հոլանտ մէկ ժամ քառասուն վայրկեան խօսեցաւ, խոստանալով ոչ միայն նոր զերծելակերպ, այլեւ՝ նոր պաշտպաններ: Հոլանտ չատ խիստ ոճ գործածեց, փորձեց նաեւ իւմուռ ընել, Ռաֆարէնը բաղդատելով Կիզոյի (Ֆրանսայի քաղաքական դէմք, 1787 – 1874, պահպանողական) եւ խօսք տալով որ երբ (եթէ) իշխանութեան գլուխ գան արմատապէս կը ջնջեն թոշակներու ներկայի բարենորոգումները:

Երկրորդ նորութիւնն էր Սօս–Ռասիդի պարագլուխ՝ մաղրեպցի Մալէք Պուրիհի մուտքը կուսակցութեանղեկավարութեան մէջ: Ազգային Ժողովրդի (վերին մարմինը) 204 անդամներուն մէկ երրորդը նորերէ կը բաղկանայ եւ 48%–ը կիներ են:

Հոլանտի կոչով, ընկերվարականներն ալ պիտի մասնակցին Մայիս 25–ի մեծ ցոյցին:

*
**

Եթէ Մայիս 19–ին, գոնէ Փարիզի մէջ գործադուլ չկար փոխադրամիջոցներուն մէջ, նոյնը չէր պարագան այլ մարզերու մէջ, գլխաւորութեամբ ուման նախատին: Արդարեւ, մեծ ցոյց մըն է որ տեղի կ'ունենար եւ բոլոր գլարոցներն ալ փակ կը մնային: Այս ճիւղին բոզոքը միայն հանգստեան թոշակներուն չի վերաբերիր, այլեւ ապակեդրոնացման, պաշտօններու ջնջումին եւլն. եւլն·: Որքան ալ արդարացի պատճառներ ըլլան, առնուազն նուազագոյն պատշաճութիւնը պէտք է արգիլէ որ ուսուցիչներ, այսինքն կրթական մշակներ, կրթական նախարարին երեսին չպրտեն իր գիրքերը, երբ Ռոտէզ կ'այցելէր: Գիրք մը, նախ գիրք է, անկախ իր հեղինակէն կամ բովանդակութենէն, եւ ի՞նչ օրինակ է աշակերտին համար, նման վարուելակերպ մը ուսուցիչներու կողմէ: Այնէն պարագայի մէջ, բունտ տպչնապը կրթական մարզին մէջ է եւ չատ աւելի կարեւոր է, քան հանգստեան թոշակի պարագան, բայց, 30 տարի է որ Ֆրանսա չէ կրցած կարգի դնել իր ուսումնական ճիւղը:

Այս չրջանի գործադուլները պատճառ են նաեւ որ տարեվերջի քննութիւնները տեղի չունենան, աշակերտ եւ ուսանող տուժեն:

Գործադուլը կը վերաբերի նաեւ հանրային այլ սպասարկութիւններու, ինչպէս հիւանդանոց, թղթատար, դրամատուն, եւլն· եւլն·:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՒՔ, խորապէս ցնցուած է, Մայիս 16–ին Գազապլանքա գործուած ռճրափորձէն ետք: Երեկոյեան ժամը 9–ին է, որ միաժամանակ 5 ռճրափորձեր տեղի ունեցան, որոնց թիրախները էին Սաֆիր պանդոկը, Պելժիոյ հիւպատոսարանը, Իսրայէլեան կեդրոնը եւ Գազա տէ Սպանիա ճաշարանը, այսինքն գլխաւորաբար օտարները, բայց, 41 մեռեալներու մեծ մասը Մարոքցիներ են: Կան նաեւ չուրջ 100 վիրաւորներ, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Ռապաթի համար միջազգային ահաբեկչութեան դործն է, բայց հինգ քաղաքիներէն մէկը մեռած չէր եւ ոստիկանութիւնը կը հարցաքննէր: Թակարդ երեք կառքերով է որ արարքները գործուած էին: Բոլոր քամիքազներն ալ Մարոքցի են եւ կը պատկանին մարոքեան Ասիրաթ ալ Մուսթաքիմ (Ուղիղ ճամբան) արգիլուած խմբակի մը: Ամէն պատրաստի մէջ, Մարոքի իշխանութիւնները համոզուած են որ 14 ահաբեկիչներ (13–ը՝ սպաննուած) բջիջը կապուած է միջազգային ահաբեկչութեան, թէեւ կանխահաս կը նկատեն կապ մը տեսնել Ալ – Քաիտայի հետ: Զոհերուն մէջ երեք Ֆրանսացիներ կան: Ոճրափորձերէն ետք, պարզուած պատկերը սարսափելի եղած է, մանաւանդ որ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր թէ Մարոք կրնայ ահաբեկչութեան թիրախ ըլլալ: Թագաւորը տեղւոյն վրայ վուճաց արարքին յաջորդ օրը:

ԱՐԵԻԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ է, այս անդամ, որ Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 17–ին, անձնասպանական ռճրափորձ մը գործուեցաւ թիւ 6 հանրակառքին մէջ: Քամիքազը կը կրէր հրեայ կրօնաւորի համազգեստ եւ կասկած չէր ներչնչած: Եօթը մեռեալ կար (ներառեալ ահաբեկչուհին) եւ 20 վիրաւոր, որոնց չորսը չատ ծանր վիճակի մէջ էին: Երկրորդ արարք մըն ալ կը գործուէր Հեպրոն, որու միակ զոհը քամիքազն է: Համակառակ այս դէպքերուն, Շարոն – Ապու Մազէն հանդիպումը տեղի կ'ունենար, բայց, երեք ժամ տեւող տեսակցութիւնը ոչ մէկ դրական արդիւնքի կը յանգէր: Շարոն կը ջնջէր Ուաշինկթընի կատարելիք այցելութիւնը, ուր պիտի տեսնուէր Պուշի հետ: Պաղեստինեան Իշխանութիւնը զատապարտեց երկու արարքներն ալ տեղեկատուութեան նախարարին բերնով: Նաեւ Շաբաթ, Մայիս 17–ին, երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են Շաարէ Թիքվայի մօտ, իսկ Կիրակի, 18–ամեայ Պաղեստինցի մըն ալ ըսպաննուած է Իսրայէլեան բանակին կողմէ Գազայի գաղթակայանին մէջ: Մայիս 19–ին, Իսրայէլ չրջափակումի ենթարկած էր Գազայի գօտին եւ Այսյորդանանը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՊՕՂՈՍ Բ·, Կիրակի, Մայիս 18–ին տօնեց իր 83–րդ տարեդարձը, ի ներկայութեան տասնեակ հազարաւոր Լեհերու, որոնք այդ նպատակաւ Հռոմ գացած էին: Նոյն օրը, Պապը սըրբացուց չորս հոգի եւս, որոնց մէջ երկու Լեհեր (եպիսկոպոս մը եւ մայրապետ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 17 / 19)

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԵՐ

Մայիս 25–ի խորհրդարանական ընտրութեան մեծամասնութեան կարգով երկրին 56 ընտրատարածքներուն մէջ արձանագրուած էին 401 թեկնածու: Մինչեւ Մայիս 15 մասնակցութենէ հրաժարողներով, թիւը իջած է 279–ի: Ազգային ժողովի 131 աթոռէն 56–ին տէրերը կ'ընտրուին այս կարգով: Թեկնածուներուն 84–ը երեւանէն են, 195–ը՝ մարզերէն:

*
**

ԼՎՈՎԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿՐԿԻՆ ՕԾՈՒԱԾ

Գարեգին Բ· Կրանոյարսկի հայկական եկեղեցիին օծումէն ետք մեկնած է Ուկրանիոյ Հայոց Թեմը: Հոն, Մայիս 18–ին վերաօծած է Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին: Ժդ· դարուն կառուցուած եկեղեցին 1945–էն ի վեր կը գործածուէր որպէս սրբապատկերներու պահեստարան: Անցեալ Դեկտեմբերին ան վերադարձուած էր Հայոց Թեմին:

*
**

ՍՓԻՒՌՔԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ Ա· ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՍԿՍԱԾ

«Սփիւռք» դիտահետազօտական կեդրոնին մէջ Մայիս 17–ին սկսած է սփիւռքահայ ուսանողներու գիտական, մշակութային, մարզական եւ ստեղծագործական առաջին փառատօնը: Կը տեւէ մինչեւ Ցունիս 4: Տեղի կ'ունենան մարզական հանդիպումներ, ուսանողները կը ներկայացնեն իրենց ստեղծագործութիւնները, կը կազմակերպուին համերգներ: Փառատօնը կը փակուի աշխատանքներու ցուցադրութեամբ:

ՍԷՆ – ՍԷՆ-ՏԸՆԻԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Մայիս 16–ի Ուրբաթ առաւօտը, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տեսչութիւնը եւ 235 աշակերտները ընդունած են Սէն – Սէն – Տընիի Նահանգապետը՝ Միչէլ Սափիէն, տեղեկանալու համար վարժարանի կացութեան եւ յարաբերութիւն ստեղծելու: Կարճատեւ այս այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Ռէնսիի ենթանահանգապետ՝ Պ· Սատուլի, երեսփոխան – քաղաքապետ եւ Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Էրէք Ռատուլթի, Ռէնսիի փոխ – քաղաքապետներու՝ Մալ եւ Պոտէն եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան:

Այցելութիւնը ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած է եւ նահանգապետին յանձնուած է վարժարանին վերաբերող թղթածրար մը եւ Տալիլօ–ի վերջին խոտացեալ տալը:

«ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ՋԵՌՔԵՐԿԱՐԵԼՈՒ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻՆ» Կ'ՂԱՀ ԹՈՒՐՔ ԱԱԽԱՐԱՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա· Կիւլ Անթալիայի մէջ յայտարարած է թէ Թուրքիա պատրաստ է բարեկամութեան ձեռք երկարելու Հայաստանին, եթէ այս վերջինը ճանչնայ Թուրքիոյ սահմանները: Կիւլ այս յայտարարութիւնը ըրած է, ակնարկելով Արարատն ու Արեւմտեան Հայաստանը իր սահմաններուն մէջ առած Հայաստանեան քարտէսներու: Կիւլ ըսած է· «Մենք մեր բոլոր դրացիներուն հետ լաւ յարաբերութիւններու կը ձգտինք: Լաւ յարաբերութիւններ հաստատած ենք Ռուսաստանի, Ճունաստանի, Սուրիոյ, Իրանի եւ Պուլկարիոյ հետ: Մեր դրացիներուն մէջ միակ խնդրայարոյցը Հայաստանն է: Կ'ուզենք այդ երկրին հետ ալ զարգացնել մեր յարաբերութիւնները: Կ'ուզենք բարեկամութիւն, խաղաղութիւն»:

ԱՄՆ ՄԵՐԺԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՑՑԻ ՓԱՓԱՔԸ

ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւնները կը չարունակեն լարուած վիճակ մը պահպանել, Իրաքի պատերազմին առթիւ Անդարայի ցուցաբերած կեցուածքէն ի վեր: Պաշտպանութեան նախարարի օգնական փ· Վոլֆովիցի յայտարարութենէն ետք թէ Թուրքիա պէտք է ընդունի գործած սխալը, ԱՄՆ–ու Անդարայի դեսպանը Ռ· Փիրսըն ալ սուր քննադատութիւն ուղղած է Թուրքիոյ: Ան ըսած է թէ վրդոված են Իրաքի հարցին մէջ Թուրք զինուորականութեան ընթացքէն· ատկէ զատ, մերժողական պատասխան տուած է յարաբերութիւնները բարելաւելու համար Ուաշինկթընի այցելելու Թուրք Արտաքին գործերու նախարար Ա· Կիւլի վճռակին, ըսելով որ պահը յարմար չէ:

«Սի–էն–էն _ Թիւրք» հեռատեսիլի կայանը տեղեկացուցած է թէ ԱՄՆ–ու Իրաքի գինուորական ղեկավարութիւնը անհանդիստ է Թուրք զինուորականութեան ընթացքէն· մտավախութիւններ ունին Թուրք գինեալ մխուրներու Հիւսիսային Իրաքի գործունէութենէն: Յատկապէս ժխտական ազդեցութիւն գործած է Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահութեան կողմէ ղրկուած նամակ մը ուր բացատրուած է թէ ի՛նչ պէտք է ընել Քէրքիւքի նոր կազմուելիք քաղաքային խորհուրդին առընչութեամբ: Դեսպան Փիրսըն ըսած է թէ իրենց համար նման պարտաւորեցնող ոճով ընթացքներ գործակցութեան դեմին չեն պատրաստեր:

ԹԷՆԻՍ

Համպուրկի մրցաշարքին կէս – աւարտականին Գալերի (Ադրժանթին) յաղթած է Նալպանտեանի (նոյնպէս Ադրժանթին) 6 – 4, 6 – 1:

Աւարտականին ալ Գալերի պարտուած է Գորիայէ, ան ալ Ադրժանթինցի:

ՀԱՅՑԷՆ ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԻ՞

Վերջին շրջանին Սփիւռքի յատկապէս արեւմտեան կողմէն կրօնական մարզի նրբազգածուածիւն մը չարժման մղած է մարդիկ: Գրեթէ ամէն օր իմակները, նամակները կը հասնին. անոնց մէջ «սրտցաւ» ազգայիններ դժգոհութիւն, ընդվզում կը յայտնեն հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան վերագրուած ոտնձգութիւններուն մասին: Կ'ակնկալեն, կը պահանջեն որ Հայաստանեայց եկեղեցիին պետերը հակազդեն, քայլերու ձեռնարկեն այդ ոտնձգութիւններուն դէմ, որոնց մէջ կը նշմարեն մարդորսութեան նպատակ:

Ըստւածը այն է որ հայ կաթողիկէ կաթողիկոս պատրիարքը Ներսէս Պետրոս Թարմունի կը նկրտի կաթողիկոսութեան...: Նամակի պաշտօնական թուղթերուն վրայ այդ արձանագրութիւնը կայ, եւ այլն: Առով կը չեչտուի արդէն երկու աթոռի տէր հայ եկեղեցիի ոլորտին մէջ նոր ալեկոծում ստեղծելու տրամադրութիւն, մարդորսութեան փորձ: Գրութիւններէն ամենք առիթը չեն փախցըներ իրենց հակազդեցութենէն բաժին մըն ալ հանելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին որուն մասին ըստւածը այն է որ հետամուտ է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին համահաւասար դիրքի, եւայլն: Նամակագիրները յայտնի սրտնեղութիւն ալ կ'արտայայտեն որ էջմիածին լուռ ու կրաւորական կը մնայ նման ծանրակշիռ երեւոյթի դէմ:

Կատարուած մատնանշումները, արտայայտուած բծախնդրութիւնը համոզիչ ըլլալէ առաջ զարմացնող բնոյթ կը կրեն: Իսկ ատիկա հարց տալու կը մղէ թէ այդ անհատները հակազդելու մղողը խակապէ՞ս վոանգաւոր, մտահոգիչ կացութիւն մըն է: Եկեղեցական նուիրապետութեան մը դերպատկն աստիճանը որ միշտ կոչուած է «կաթողիկոս պատրիարք», ի՞նչպէս կրնայ մէկ օրէն միւսը բողոքի թիրախ ըլլալ այդ կոչումը գործածելու «մեղքով»: Իսկ եթէ օրինական, պատմական, կամ այլ տեսակի լուրջ հարց մը կայ այդ ուղղութեամբ, տրամաբանականը այն չէ՞ որ եկեղեցական պատկան մարմիններ, անձնաւորութիւններ հրապարակ գան, կամ ընեն հարկաւորը, սահմանազանցումներու ընթացք չտալու, նոր վրդովում չարտօնելու համար, փոխանակ աչքէն ու ճակէն մարդոց ձայն բարձրացնելուն, սրբագրութիւն պահանջելուն:

Ցարուցուած աղմուկին համոզիչ ըլլալէ առաջ զարմացնող բնոյթը կը չեչտուի մանաւանդ «մարդորսութեան» մատնանշումով: Ատոր պատճառած վըրդովումին դէմ ցոյց տրուած դիւրազրգռութեամբ: Ճիշդ է որ այսօր, երբ ամէն եկեղեցիի, հովիւի, հօտի սահմանները յստակօրէն գծուած են, մարդորսութեան գործունէութիւն մը չատ տգեղ կեցուածք կը մատնէ: Բայց զարմանալին հո՛ն է որ այդ դիւրազգածութիւնը ունեցողները կրցած են անտարբեր մնալ այդ բնոյթի ծաւալուն, իսկապէ՛ս ծանրակշիռ երեւոյթի մը դէմ ու ո՛չ հակազդած են, ոչ ալ էջմիածնի միջամտութիւն ակնկալած:

Ցօսքը կը վերաբերի աղանդներու ասնձարձակ գործունէութեան, Հայաստանի մինչեւ ամէնէն հեռաւոր անկիւններուն մէջ, անկախութեան առաջին օրէն ի վեր: Գործունէութիւն որ երբեմն ոչ միայն ազատ – արձակ ճգնած, նոյնիսկ նաեւ քաջալերուածի տպաւորութիւնը կը գործէ: Շարաթ չանցնիր որ հայաստանեան մամուլի անուններէն մէկը կամ միւսը սրտցաւ արձագանգ չտայ անոր: Այլեւս բացայայտ է որ այդ առաքելութեան լծուածները իրենց տրամադրուած լայն պիւտճէներով լուրջ յաջողութիւն կ'արձանագրեն. աւելորդ է ըսել որ ժողովուրդին չախչախիչ մեծամասնութեան անտեսապէս անզօր վիճակը առաջին պարբեր հողը կը տրամադրէ անոնց գործունէութեան յաջողութեան: Կայ, բնականաբար, կրօնքը վակի տակ պահած տատնամեակներուն գործած չարիքն ալ: Ինդիրը այնքան հաւատացեալ ըլլալ – չըլլալուն առընչուած չէ, որքան՝ ճանաչումի պակասին: Ժողովուրդ մը որ մոռցած է իր ինքնութեան բաղկացուցիչ տարրերէն մէկը, ամէն կապ խզած է 1700 տարուան անցեալի մը հետ, պարզ է որ առանց մասնաւոր դժուարութեան այդ դլուխին տակ թոյլ կու տայ որ ինքնակոչներ գետեղեն իրենց յարմար տեսածը:

Մինչ նոյնքան տարեկան եկեղեցին այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ աւելի կարեւորութիւն կու տայ այդ անունը կրող նիւթին, չէնքին, պիտակին, փառաբանումին, քան՝ անոր միջուկին: Աչխարհի քրիստոնեայ առաջին պետութեան մեծադմուկ նշումը առոր նորագոյն փաստը եղաւ, փոխանակ, դոնէ առոր հետ եկանին ալ անդրադարձնելու:

Աղանդներու մասին նորագոյն էջ մը ունէր Ապրիլ 30–ի «Ազգ»ը, ըսելու համար թէ «Մորմոնները հանդիսաւ չեն թողնում անգամ մեր նահատակներին ու մեռեալներին»: Հոս եւս նիւթ է մարդորսութիւնը. այս անգամ ոչ թէ ապրողներու, այլ խորագրով ըստւածին պէս՝ սուբբերու, ցեղասպանութեան զոհերու, Ծանօթ հանրային, մշակութային դէմքերու... անոնց մարդորսութիւնը կ'ըլլայ եղեր «դաղտնի միջնորդաւորուած մկրտութիւն իրականացնելով»:

Այդ մասին աղբիւրը ամերիկահայ կայքէջ մըն է ուրկէ կարիսա Վանիկեան տեղեկացուցած է չորս ամսուան հետազոտութեան արտառոց արդիւնքները: Մորմոնները «մկրտեր են» Գրիգոր Լուսաւորիչը, Վարդան Մամիկոնեանը, Մեսրոպ Մաշտոցը, Կոմիտաս վարդապետը, Գրիգոր Նարեկացին, Գրիգոր Տաթեացին, Սայաթ Նովան, Սարոյեանը, եւայլն: Իսկ այդ մկրտութիւնը Մորմոններու բանբերին խօսքով՝ «հոգատարութեան արտայայտութիւն» է եղեր... Ու այդ «հոգատարութիւն»ը 1990–ական տարիներուն տարածուեր է Հրեաններու ողջակէզին զոհերուն վրայ ալ, ինչպէս Անն Ֆրանքին, բայց Հրեաները բուռն կերպով բողոքեր են ու մորմոններու ցուցակէն հանել տուեր իրենց զոհերուն անունները:

Այդ վերամկրտութիւնը կը կատարուի եղեր փոխանորդով. որպէս մկրտուելիք մահացած անձերու փոխանորդ, կը դրծածուին եղեր դեռատի աղջիկներ ու մանչեր: Իսկ մկրտութեան պատուիրատուն պէտք է եղեր մկրտուելիք մահացած անձին մէկ բարեկամը ըլլայ: Իսկ ատիկա կը նշանակէ թէ ԱՄՆ–ու մէջ կան Լուսաւորչի, Մաշտոցի, Վարդան Մամիկոնեանի, Նարեկացիի բարեկամներ... որոնք իրենց թանկագին հանգամանքով, ընելիք ուրիշ բան չեն դաեր, քան՝ պատւիրել այդ մկրտութիւնները:

Գարշելի այդ որսը ո՛վ պիտի իանկեր երբոր անգամ ընդվզումի, զայրոյթի սըլաքները կ'ուղղէ հայ եկեղեցիին. գրութեան հեղինակը, որուն անունը չէ նըշուած, հետեւեալ հարցականով կը փակէ էջը. «Հետաքրքիր է՝ ի՞նչ հակազդող քայլեր է ձեռնարկելու հայ եկեղեցին»:

Արդար ըլլալու համար, ո՞րն է աւելի ծանրակշիռը. կաթողիկոս պատրիարքի մը, ըսե՛նք, կաթողիկոսութեան նկըռը – ո՞ւմը որ հակազդողներու դաս մը դրծի մղած է, թէ Մորմոններու մինչեւ անդենական երկարող գործունէութիւնը որմէ վրդովող չկայ: Թէեւ, բաւական լաւատես ըլլալու է հաւատալու համար որ հակազդել – չհակազդելու, մեր եկեղեցիին պատչաճը ակնկալելու կամ անտարբեր մնալու տարբերակները կրնան բան մը փոխել:

Թերեւս ամէնէն իրատաչտը պիտի ըլլայ ակնկալութիւն, պահանջներ արտայայտելէ առաջ, թակել անոնց ուղղուած եկեղեցիին դուռը ու հարց տալ. «Հէ՛յ, մարդ կա՞յ տակաւին հոն»...

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՎԷՐՔԸ

Վերջերս լոյս տեսած իր յօդուածով (1), Մինաս Գոճայեան կ'արծարծէ խոցելի եւ մչտատեւ հարցի մը գոյութիւնը հայկական իրականութենէն ներս, որ է Թըրքերէն երգերու որդեգրումը՝ որոշ խաւի մը կողմէ, նոյնիսկ եթէ ասիկա անպայման հայութենէ բեկում չի նչանակեր խնդրոյ առարկայ խաւին համար, ինչպէս խառն ամուսնութիւններու պարագային:

Բայց ինչո՞վ բացատրել Թրքերէն երգերու հանդէպ ցուցաբերուած նախասիրութիւնը:

Սխալ պիտի ըլլար այս երեւոյթը միայն ճաշակի եւ անմչակուածութեան վերագրել: Երկկ եւ այսօր կարդացած եւ լսած եմ Թրքերէն արտայայտութիւններ, աւելի զարգացած կամ մտաւորական խաւի պատկանող հայ անհատներու կողմէ, որոնք հաճոյքով եւ գոհունակութեամբ ատիկա ըրած են եւ կ'ընեն: Առնք Թըրքահաս ծնողներէ եւ չրջանակէ սերած անձեր են ըստ էութեան, որոնց համար այդ քայլը Թերեւս ձեւ մըն է, կարօտով իրենց ընտանեկան արմատներուն վերադառնալու, ինչպէս եւ այլեւս յիչատակ դարձած անցեալին, անոնց դերակատարներուն, պահ մը վերակենդանացնելու անոնց պատկերները եւ վերապրելու հին սովորութիւնները ու զանոնք պարուրող մթնոլորտը:

Տակաւին կան այլ ազդակներ, որոնք իրենց բաժինը կրնան ունենալ խնդրոյ առարկայ անձերու որդեգրած երգացանկի կամ արտայայտելու այդ ընթացքին մէջ, ըստ իւրաքանչիւրին հոգեբանութեան, ինչպէս օտարամոլութիւնը, սոըրկամտութիւնը, հեղինակութեան պահանջքը, ենթակայութեան եւ ստորադասութեան բարդոյթը, չատերու մօտ գիտակցութեան պակասը, ճախաւեր ինքնարժեւորումը կամ ինքնազատորոշումը, բողոքի մը նչանը կամ ձեւը, հաւաքականութեան անկումային կամ նահանջի ընդհանուր վիճակը, եւլն.:

Եթէ գոյութիւն չունենար զահիճի եւ զոհի հարցը, այս պարագան գուցէ նոյնքան ընդվզում եւ ցաւ պիտի չյառաջացընէր զոհուած եւ անիրաւուած ժողովուրդի այն անդամներուն մօտ, որոնց համար զահիճը պէտք է խզումի ենթարկել: Նման մօտեցումի մը մխայն Հայերու չըվերաբերիլը կը մղէ անոր արմատները մարդկային հոգեբանութեան մէջ փընտրելու, քան թէ զուտ հայկականին:

Այսպէս, պարագան նոյնն է նաեւ Հրեաներուն մօտ, որպէս ցեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդ կամ հաւաքականութիւն: Որեւէ քայլ այդ խզումը բերկտնող, կրնայ զանգուածային հակադրումի բախիլ: Քանի մը տարի առաջ, Հանրածանօթ հրեայ դաչնակահար եւ խմբավար Տանիէլ Պարէնպոյմ բուռն հակազդեցութեան թիրախ եղաւ հրեայ որոշ հատուածի մը կողմէ, երբ ուզեց Ռիխարտ Վակներ ղեկավարել Իսրայէլի մէջ, հակառակ Վակների երաժչտութեան վերհութեան եւ արտասահմանի տարածքին հրեայ բազմաթիւ մեկնաբաններու կողմէ այդ երաժչտութեան գնահատման եւ կատարման:

Կայ այլ օրինակ մը, որ կը վերաբերի ոչ միայն արհաւիրքէն ետք եկող սերունդներու, այլ՝ նոյնինքն անոր անմիջական եւ վերապրող զոհերէն մէկուն: Զուիցերացի դերդ Նիքոլա Պուվիէ այս պարագան կը ներկայացնէ իր ճամբորդական պատումներէն մէկուն մէջ(2): Կը դրէ. –

«Պանդոկի բակը մտնելով, աղախինին հանդիպեցայ, որուն յանձնուած էր կոյուղիները պարպելու գործը: Հաստկեկ եւ կարմրուկ կտրիճ մը, բոպիկ եւ լայն ոտքերու վրայ հաստատուն, որ աղտոտութիւնը կը փոխադրէր մեծախօսելով, եւ իր աւցքին վրայ զիս բարեւելով, խըրտն ձայնով ու առաւօտեան շէնշողութեամբ: Օր մը, երբ աւուշադրութեամբ իրեն գերմաներէնով պատասխանեցի, անյանկարծ կանգ առաւ եւ, իր դոյները վար դնելով, որոնցմէ աղտեղութիւնը դուրս թափեցաւ, ինծի ժպտեցաւ իր կոտրած ատամները ցոյց տալով: Պիտի նախընտրէի որ աւ ինչ մը աւելի հեռու վար դնէր իր բեռը, բայց իր ժպիտը շատ գեղեցիկ էր, այնքան զարմացնող կանացի դրոշմով եւ գուարճութեամբ, այս խոշոր մատակ խոզուկին կողմէ արտայայտուած.

– So... du bist Deutsch?(3), – ան հարց տուաւ, իր յօնքերը բարձրացնելով:

– Ոչ:

Ջեռէերը զոր գոգնոցին վրայ խաչաձեւ դրած էր, իրենց եղունգները կարընցուցած էին եւ նկատեցի որ ոտքինները վատորէն ճմռուած էին:

– Ich bin Jûdin und Makedonin(4), – ըսաւ ան..., – aber Deutschland Kenn ich gut. Drei Jahre...(5). – Իր երեք մատները վեր ցցեց, – Während des Krieges, im Lager Ravensbrück... sehr schlecht, Kameraden kaput. Verstanden? ...Aber Deutschland Kenn ich doch gut(6). - Ան տեսակ մը գոհունակութեամբ ուարտեց իր խօսքը:

Անկէ ետք, ամէն անգամ որ իրարու հանդիպէինք, ան միչտ նչան մը կամ մեղսակցական ակնարկ մը կ'ուղղէր ինծի. երկուքս ալ Գերմանիոյ տեսած էինք –հակառակ շատ տարբեր ձեւերով– գէշ այս բանը ուզէինք իրարու միջեւ բաժնելու: Եւ երբեմ չկրցայ այս կինը մոռնալ, ոչ ալ իր կողմէ իր յուշերը պատշաճեցնելու ձեւը: Որոշ աստիճանաչափի մը, դաժան պայմաններու եւ քչուառութեան անցնելէն ետք, երբեմն կեանքը կը վերագարթնի եւ ամէն ինչ կը սպիացնէ: Անցնող ժամանակը, տարագրութիւնը կը դառնան ճամբորդութեան ձեւ մը եւ նոյնիսկ, շնորհիւ յիչողութեան գրեթէ զարհուրելի յատկութեան՝ տարապարը բաղութեան վերածելու, ճնշապարհորդութիւն մը՝ որուն մասին յօժարակամ կը խօսինք: Աչխարհը դիտելու բոլոր ձեւերն ալ լաւ են, պայմանը որ անկէ վերադառնանք: Այնքան մահացու տարամտութիւն մը՝ երբեմնի չարդարարներուն համար. Գերմանիա կեցութիւնը դարձած էր անոր հպարտութեան գլխաւոր առարկան, արկածապատում մը որուն կրնային նախանձիլ Փրիլէրի(7) այն բոլոր խեղճերը որոնք կրնային գոհանալ իրենց վայրին մէջ չարչարանքի ենթարկուելով»:

*
**

«Թրքերէն խօսողին հայերէն պատասխանէ՛» եւ այլ լոզունգներ կամ ողբ ու դանդաւներ չեն կրցած եւ չեն կրնար լուծել հարց մը, որ ոչ միայն հոգեբանական խոր արմատներ ունի, այլ նաեւ մշակութային եւ դաստիարակչական պատճառներ: Ցաւելեալ մարտահրաւէր մը հայութեան առջեւ ցցուած, զոր դիմագրաւելու միջոցները, գէթ ներկայիս, անբաւարար կը թուին: Վերջին բորբոքը կը չարունակուի, Թրքերէն կամ հայերէն Թրքատիպ հասարակ երգերու աղմուկով խաթարուած:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

---

(1) «Նորէ՛ն թրքերէն ու թուրք երգը···», «Ցառաջ», 2003, Ապրիլ 29. (արտատպուած՝ «Նոր Օր»էն):

(2) Nicolas BOUVIER, «L'usage du monde», Editions Payot, 1992, pp. 65-66. Պատումը կը վերաբերի 1950–ական թուականներու սկիզբներուն տեղի ունեցած ճանապարհորդութեան մը, Պալհանիրէն մինչեւ Հնդկաստան (իմիճնաչարժով), որուն մէջ Պուվիէ կ'անդրադառնայ նաեւ Թաւրիզի Հայերու կեցցաղին, շրջան մը տեղւոյն հայկական թաղամասին մէջ կայք հաստատած ըլլալով իրեն ընկերացող բարեկամին, ճկարիչ Թիէրի Վերնիէի հետ:

(3) Ուրեմն, Գերմանացի՞ ես:

(4) Ես Հրեայ եմ եւ Մակեդոնացի:

(5) Սակայն, լաւ կը ճանչնամ Գերմանիան: Երեք տարի···

(6) Պատերազմին ընթացքին, Ռավենսբրիւքի ճամբարին մէջ··· շատ գէշ, ընկերներ մեռան: Կը հասկնաս··· սակայն, Գերմանիան լաւ կը ճանչնամ:

(7) Մակեդոնիոյ մէջ բաղաք:

ՍՈՖԻ ՕՏՈՒԷՆ-ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԵՐՈՍԸ ՄՐՑԱԿԻՑ Է ՀԱՐԻ ՓՈԹԷՐԻ

Պատանեկան գրականութեան ժամանակակից հերոսը Հարի Փոթէրը որուն հեղինակը այսօր աւելի հարուստ է, քան՝ Անգլիոյ թագուհին, այլեւս մրցակից մը ունի. ան կը կոչուի Թարա Տիւնգան (*): Փոթէրին նման կը պատկանի կախարդական աշխարհի մը: «Էքսփրէս» շաբաթաթերթը լայն տեղ յատկացուցած է գործին ու անոր հեղինակ՝ Սոֆի Օտուէն-Մամիկոնեանի զոր կը ներկայացնէ որպէս Հայաստանի գահուն յաւակնող մը եւ աւով՝ հէքեաթներու պարիկին նման նոր տիպար մը ինք ալ:

«Կախարդները» առաջինն է տասը հատորնոց չափի մը որուն հինգ հատին համար հեղինակը պայմանագիր կնքած է «Սէօյ» հրատարակչականին հետ: Առաջինը լոյս տեսած է արդէն եւ Մայիս 14-էն ի վեր կարելի է գտնել գրավաճառներուն մօտ:

«Էքսփրէս»ի աշխատակիցը Թիէռի Կանտիյօ մեծ դովեստներով կ'արտայայտուի գործին մասին. համառօտ տողերով կը ներկայացնէ հերոսը՝ Թարան որ կը մեկնի Անդիի աշխարհը՝ կախարդական մրցարակը:

Թ. Կանտիյօ համոզին տակ է Սոֆիի որուն այցելարարին վրայ կայ հայկական գահուն պինանչանը եւ «Հայաստանի գահուն յաւակնորդ» արձանագրութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ իր ընտանիքը Հայաստանի ամէնէն հիներէն է, թէեւ ինք ոտքը այդ երկիրը դրած չէ: Տեղ տրուած է Մամիկոնեաններու պատմութեան ալ. Վարդանանցը, հերոսները...: Նման նախայայրերով ի՞նչպէս աստղերէն վար իջնել: Եւ երբ կը ծնին Սոֆիի երկու աղջիկները, իրաւարանական ուսումէն, կապից ծովու քարիւղին վէճերուն մասին թէղ մը եւ, բաւական ազատ ժամանակ կ'ունենայ: Սրտնեղութեան պահ դարման, կը ստեղծէ Անդիի Աշխարհը: Ներշնչումը կու գայ Շէյքսփիրի Ամրան գիշերուան մը երազէն:

Սոֆի ներկայիս լծուած է Բ. հատորը գրելու: Օրը տասը էջ կը գրէ: Աւելի արագ կարենալ գրելու համար արագ մեքենագրութեան յատուկ դասընթացքի մը հետեւած է: Տասը հատորին վերջակէտը պիտ է դրուի 2013 Մայիսին:

(*) **Tara Duncan. Les Sortceliers** par Sophie Audoin-Mamikonian, Ed. du Seuil.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

— • —

ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԻՆ

Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմի Պըրպէնքի «Արշակ եւ Էլէանոր Տիգրանեան» նոր համալիրի «Արմէն եւ Կլորիա Համբար» սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, դումարուած է թեմին 76-րդ պատգամաւորական ժողովը, որուն ընթացքին թեմին նոր առաջնորդ ընտրուած է Գանատայի առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեան: Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ Գարեգին Բ., Մայիս 6-ի հայրապետական դիրով հաստատած է Ցովնան Արք.ի ընտրութիւնը: Ցովնան Արք. Տէրտէրեան ծնած է 1957-ին, Պէյրութ: 1975-ին աւարտած է Անթիլիասի դպրեվանքը: Տարի մը ետք մեկնած է Ս. Էջմիածին, իր ուսումը չարունակելու հոգեւոր ճեմարանին մէջ, զոր աւարտած է 1980-ին, ձեռնադրուելով կուսակրօն քահանայ՝ Վազգէն Ա. Հայրապետին ձեռամբ: Նոյն տարին յաճախած է Օքսֆորտի համալսարանը, ուրկէ ստանալէ ետք պսակաւոր արուեստից վկայականը աստուածաբանութեան մէջ, վերադարձած է Մայր Աթոռ եւ Հոգեւոր ճեմարանին մէջ դասաւանդած է Հայ եկեղեցւոյ պատմութիւն եւ երաժշտութիւն: 1984-ին նշանակուած է հոգեւոր հովիւ Թորոնթոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ, վեց տարի ծառայելով համայնքին: 1987-ին Օքֆորտի համալսարանէն ստացած է մագիստրոսի վկայականը աստուածաբանութեան մէջ: 1990-ին ընտրուած է Գանատայի թեմին առաջնորդ եւ նոյն տարին օծուած է եպիսկոպոս՝ Վազգէն Ա. Հայրապետին ձեռամբ: Երեք տարի ետք իրեն չնորհուած է Արքութեան տիտղոս: Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմի նորընտիր առաջնորդը հեղինակ է բազմաթիւ գրքոյկներու եւ յօդուածներու:

Նախկին առաջնորդը՝ Վահէ Արք. Ցովսէփեան, 32 տարի պաշտօնավարելէ ետք, հանգստեան կոչուած է:

*
**

ՎԱԶԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿ
ԵՒ
ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ 32-ԱՄԵԱԿ

Պըրպէնքի «Տիգրանեան» համալիրի «Գալայճեան» սրահին մէջ, Մայիս 3-ի երեկոյեան, նշուած է Հիւսիսային Ամերիկայի նախկին առաջնորդ Վահէ Արք. Ցովսէփեանի քահանայութեան 50-ամեակը եւ առաջնորդութեան 32-ամեակը: Ներկայ եղած են 750 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է իրաւաբան Մարք Կիրակոս: Ցօսք առած են Լոս Անճըլըսի քաղաքապետ Ճէյմս Հան, կարդինալ Մահոնիի ներկայացուցիչը, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ, դրուատելով Վահէ Արք.ի վաստակը թեմին մէջ: Գնահատական խօսքով հանդէս եկած է նորընտիր առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեան, որ Վահէ Արք. Ցովսէփեանի լամբակին անցուցած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կողմէ ղրկուած «Ս. Ներսէս Շնորհալի» շքանշանը: Այս առթիւ, Վահէ Արք.ին նուիրուած է 160 հազար տոլար, ըստ կարգ գործածելու համար:

*
**

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ
ՄԻՍԱԿ ԹՈՐԼԱԿԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Լոս – Անճըլըսի «Իվըրկրին» դերեզմանատան մէջ գտնուող Միսաք Թորլաքեանի շիրիմին ուխտագնացութիւն մը կատարուած է Մայիս 4-ին, հայ վրիժառու բազուկին մահուան 35-ամեակի առիթով Ներկայ եղած է 250 հոգի: Գործադրուած է յատուկ իր մը, զոր վարած է Հ.Ե.Դ. անդամներէն Ռոպի – Անն Թաշճեան: Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք խօսք առած են Թամար Ծատուրեան եւ Սեդօ Պոյաճեան: Ծաղկեպսակներու գետեղումէն եւ մոմավառութենէն ետք ներկաները մասնակցած են Մոնթեբելլոյի Սուրբ Ֆաչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ կազմակերպուած հոգեճաշին, ուր չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հերոսին հօրեղբօր աղջիկը՝ Լենինա Թորլաքեան:

*
**

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԵՒ ՀԱՄԱԼԻՐԻ
ՊԱՐՏԱՄՈՒՐՀԱԿԻ ՀՐԿԻԶՈՒՄ

Օրէնճ Քաունթիի Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 27-ին, տեղի ունեցած է Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ եւ «Ցովնանեան» համալիրի պարտամուրհակի հրկիզման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 300 պաշտօնատարներ եւ համայնքի ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Հայ Դատի Յանձնախումբին Սեդա Համբարձումեան: Ցօսք առած են պետական պաշտօնատարներ, եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան տեղապահ՝ Գարօ Սիմսպիւլեան, Հ.Ց.Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէին Տիգրան Սասունեան, Ազգային վարչութեան տեղապահ Աւօ Տօնոյեան, հոգեւոր հովիւ Վրդ. Տէմիրճեան, Ռազմիկ Գոնեալեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, վեր առնելով 70-ական թուականներէն սկսեալ գաղութին արձանագրած հանդրուանային իրագործումները: Առաջնորդին հոգեւոր հովիւներուն, հոգաբարձութեան նախկին տեղապահներուն, Հ.Ց.Դ.ի եւ զոյր կազմակերպութիւններու տեղապահներուն մասնակցութեամբ կատարուած պարտամուրհակի հրկիզման արարողութեամբ գաղութը սեփականատէրը դարձած է եկեղեցւոյ եւ համալիրին:

ԼՐԱՏՈՒ

Livres reçus

TARA DUNCAN
LES SORTCELIERS

Sophie AUDOIN-MAMIKONIAN

Ed. du Seuil, Paris 2003

ԻՐԱՒՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 28-ի միջօրէին, Լիբանանի թեմի Հայ Կաթողիկէ պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ արհիապատիւ հայր Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեան հաղորդակցութիւն հաստատեց Իրաքի Հայ Կաթողիկէ թեմի առաջնորդ գերպ. հայր Անտոն Թ. Ծ. Վրդ. Ադամեանի հետ, քննարկելու համար տիրող ծանօթ իրավիճակի լոյսին տակ իրաքահայութեան առընչուող չարք մը հարցեր: Հայր Ադամեան հաղորդեց, որ առկայ տուեալներով, Պաղտատի Հայ Կաթողիկէ համայնքը մարդկային որեւէ կորուստ չէ ունեցած: Իսկ համայնքապատկան հաստատութիւնները կրած են նուազագոյն վնասներ: Շնորհիւ աչալուրջ հսկողութեան, հաստատութիւնները զերծ մնացած են կողոպուտի երեւոյթներէն, որոնք համատարած ընոյթ կը կրէին յատկապէս յետ պատերազմեան առաջին օրերուն:

Հայր Սուրբը հաղորդեց, որ իր վիճակի եղած է կանխելու նաեւ Հայաստանի դեսպանատան չէնքի կողոպուտը, ապահովելով դեսպանատան պատկանող ամբողջ դոյքի անձեռնմխելիութիւնը: Այժմ, դեսպանատան դոյքն ու արխիւը, ինչպէս նաեւ դեսպանին ինքնաշարժը պահ դրուած են Հայ Կաթողիկէ առաջնորդարանին մէջ: Հայաստանի դեսպանը, յանուն Հայաստանի իշխանութիւններուն երախտագիտութիւն յայտնած է ու մեծապէս գնահատած Հայր Ադամեանի ճիգերը ընդհանուր կարգ ու կանոնի պահպանման ի խնդիր անոր մասնակցութեան համար:

ԴԻՒԱՆ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

2003, Ապրիլ 28

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

20

– Ե՞ս փոքրիկ Ալիսը դառայ...

– Հապա՛, քու տեսած աղջնակը, Արիֆէն, մեր այնքան փնտռած Ալիսն է, Տոքթոր Առիլեանի աղջիկը: Մակեդո – նացիներու միջոցաւ սպասուհիին քիչ մը ղրամ տալով, խօսեցայ փոքրիկին հետ: Ան կը յիշէ իր եւ ծնողացը անունը, կը խօսի հայերէն եւ չուէտերէն: Ինքզինք, որ մայրը չուէտացի է: Ալիսը փախցնելու միակ միջոցը սպասուհին կաշառելն է, ուրիշ ձեւ անհնար է: Հելէն լայն բացաւ քսակը Ալիսին համար, – կ'ըսէ Զարօն ամերիկուհիին դառնալով ժպտուն:

– Ալիսին եւ Ազնիւին համար յարկաբաժինը ամէնէն մեծ եւ օդաւէտ սենեակը պատրաստել տուի, – կ'ըսէ Միս Հելէն: – Դուրս չպիտի ելլան, բայց օդէ զրկուած չպիտի ըլլան: Անոնց խնամքը մեր սիրուն օրիորդը պիտի ստանձնէ, – կ'աւելցնէ Միս Հելէն՝ Մելինէն ցոյց տալով:

– Սքանչելի՛ միտք, – վարժուհի մը եւ մայր մը պիտի ըլլամ իրենց համար:

– Հայկօն արդէն չաբաթ մըն է ազատած է եւ կը գտնուի ծովեզերեայ գիւղ մը: Այսքան քիչ ժամանակուան մէջ իսկ բաւական կաղդուրուեցաւ: Արտակարգ կամքի ուժի տէր տղայ մըն է աս փոքրիկը: Գիտէք, որ մեռցնելու չափ կը ծեծէին, բայց միշտ կը պնդէր, որ իր անունը Հայկօ է, որ ինք թուրք չէ, հայ է: Հիմա գինքը խնամող կնկան հետ շատ կապուած է, բայց ոչ մայրիկ կ'ըսէ, ոչ մօրաքոյր: «Ես մայրիկ ունիմ, մօրաքոյր ալ ունիմ», կ'ըսէ «դուն տիկին ես»: Ուսուցչի մը տղան ըլլալու է: Երբ հարցուցի՝ «հայրիկդ ի՞նչ կ'ընէր», «դպրոց կ'երթար», – ըսաւ, բայց չկրցաւ ըսել, թէ ինչո՞ւ դպրոց կ'երթար: Բարեբախտաբար, ծնողացը անունները կը յիշէ: Ըսի, որ բոլոր ըսածները գրեն: Օր մը, ո՞վ գիտէ, թերեւս իր ընտանիքէն մէկն ու մէկը գտնանք: Ամէնէն դժուարը Ազնիւին դործն է: Շաբաթ մըն է ներկայացման մը նման փորձեր կը կատարենք...

– Այո՛, բան մը գիտեմ, – կ'ըսէ Միս Հելէն ժպտելով, – փորձերէն վերջ ներկայացման օրը պիտի ըլլար երէկ. կառքովս երկար սպասեցի, մէկը չեկաւ կառքս նստելու:

– Փոքրիկը դուրս չհանեցին երէկ: Քեզի լուր ղրկեցի, որ չսպասես: Վաղը ամէն բան սկիզբէն պիտի սկսինք:

Ազնիւը փախցնելու համար կատարեալ բեմադրութիւն մը հնարուած էր, քանի մը դերակատարներով, որոնցմէ մին ես պիտի ըլլայի, եթէ հիւանդացած չըլլայի:

Զարօն եւ Մարիամ, անձնուէրը կին մը նմանապէս, պիտի հետեւէին Ազնիւին եւ անոր ընկերացող սպասուհիին: Երբ այս վերջինը խանութ մը մտնար գնումի, Մարիամ ինքն ալ անոր ետեւէն պիտի երթար ու պիտի աշխատէր իր գնումի պայուսակին մէջ գտնուած սուր իրով մը սպասուհիին հագուստը պատռել, անոր չատ քովէն անցնելով, կռիւի մը առիթ տալու համար:

Իրկունները գնում ընողները չատ են խանութներու մէջ, չատ մօտէն անցնիլը գժուար չպիտի ըլլար: Եթէ չյաջողէր պատռել, հրելով, առաջ անցնիլ ուզելով կռիւ պիտի ստեղծէր սպասուհիին հետ, այս միջոցին, Զարօ պիտի մօտենար Ազնիւին ու «ինձ հետ եկուր» պիտի ըսէր: Աղջնակը չպիտի դժուարանար հետեւելու Զարօյին, քանի որ անոր «մեծ մայրիկ, ա՛լ տուն երթանք», կ'ըսէր ամէն անգամ զայն տեսնելուն:

Մայթերուն վրայ գտնուող խիտ բազմութեան մէջէն Զարօյին համար դիւրին պիտի ըլլար անչափահասը ու Միս Հելէնին կառքին մօտենալը, որ Զարօյին եւ Մարիամին հետեւելէ, անոնց խանութին մէջ մտնալը տեսնելէ վերջ, հարիւր քայլ մը անդին կանգ առած՝ պիտի սպասէր:

Զարօյին եւ աղջնակին կառք նստելուն պէս, Միս Հելէն պիտի քշէր, նախ կամաց, կասկածի տեղի չտալու համար, յետոյ մեծ արագութեամբ: Կառքին մէջ նստած պիտի ըլլար վայելչօրէն հագուած տիկին մը, որը Զարօն պիտի նշանակէր: Տաքին մէջ Զարօն փոքրիկին հագուստները պիտի հանէր, ուրիշ հագուստներ պիտի հագցնէր եւ մազերը ծածկող գլխարկ մը պիտի դնէր, յետոյ հանած հագուստները պիտի ծրարէր ու քանի մը վտղոյ անդին վար պիտի իջնար ծրարը հեռը:

Միս Հելէն, կառքով երկար չըլլան մը ընելէ յետոյ, կանգ պիտի առնէր իր տան առջեւ, պիտի իջնար եւ ինքնաշարժին դռնակը բանալով պիտի օգնէր վայելչօրէն հագուած տիկնոջ, որ վար իջնայ փոքրիկին հետ:

Հաւանաբար իր ընկերուհիներէն մին, որ Միս Հելէնի հետ պատյար մը ընելէ վերջ, վեր կ'ելլայ դասէթ մը թեյ խըմելու իր փոքրիկին հետ: Ոչ ոքի մտքին պիտի անցնէր, որ այդ հոյակապ տան բնակիչներէն մին, Միս Հ. Ռիչարտսըն, փոքրիկի մը առեւանգման գործով զբաղած էր:

(Շար. 87)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 22
Յիշատակ աշխարհագօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի,
վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց
Ժամը 18–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ՝ Սարդարապատի հերոսներուն համար:
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28
Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ
Ժամը 18–ին Երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդուած մեր մանուկներն ու դպրոցները բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ:

Centre Culturel
SAINT MESROB
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
UNE SOIREE A NE PAS MANQUER
Le jeudi 22 mai à 20 heures 45
GERARD CHALIAND
présentera son livre
Mémoire
de ma mémoire
paru récemment
aux Editions Julliard
Conférence,
Dialogue avec le public,
Vente du livre et signature
Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
— Entrée libre · Cocktail —

(Շար. Ա. Էջէն)

մը), ինչպէս նաեւ երկու Իտալուհի մայրապետներ: Յունիս 5–էն 9, Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Պրուաթիա կ'երթայ, ապա՝ Պոնիա Յունիս 22–ին եւ Օգոստոսի վերջ հաւանաբար՝ Մոնղոլիա:

ՊԵԼՃԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւնները (Մայիս 18) ապահովեցին Ազգատական – ընկերվարական կառավարական համախմբումի յաղթանակը: Ծանր պարտութիւն մը կրեցին կանաչները, որոնք ոչ մէկ աթոռ կրցան ապահովել, մինչ կը յառաջդիմէ Ֆլաման ծայրայեղ աջը:

ՍԼՈՎԱՔՆԵՐՆ ալ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, իրենց հաւանութիւնը տուին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, Մայիս 18–ի հանրաքուէով: 52% էր մասնակցութիւնը եւ 92·46%–ը այ լաւ, ինչ որ մրցանիչ մըն է:

ԼԻՈՆի մօտ է, որ դբօսաշրջիկի ահաւոր արկած մը պատահեցաւ, Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 17–ին, երբ Գերմանացիներ փոխադրող հանրակառք մը տապալեցաւ: Ձամբորդները, որոնք վիճակահանութենէ մը չհած էին Հանովրէն Սպանիա այս ճամբորդութիւնը, քանի մէկ էին վաղ առաւօտեան եւ ցնցումը մեծ եղած է: 28 մեռելներ կային, հինգ ծանր վիրաւոր եւ այլ աւելի թեթեւ վիրաւորներ: Կը թուի որ կառքը չատ արագ կ'երթար (127 քիլոմեթր ժամական, փոխանակ 90–ի) եւ թաց ճամբուն վրայ սահած է:

ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ, քանի մը տասնեակ հազարաւոր Ադրբէջանցիներ ցոյց մը ըրած են, Կիրակի, Մայիս 18–ին, պահանջելով Հ. Ալիեւի հրաժարումը: 80 տարեկան, Ալիեւ 30 տարի է երկիրը կը ղեկավարէ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷԶԵԱՆ, նախարար պատուիրակ տեղական ազատութեանց, կ'առաջարկէ որ քաղաքապետները եւ ոչ թէ նահանգապետները արտօնութիւն տան, որ որոշ խանութներ կարենան բաց մնալ Կիրակի օրերը: «Ժուռնալ տիւ Տիմանչ»ի (Մայիս 18) տուած հարցազրոյցին մէջ ան կը բացատրէ այդ դրութեան առաւելութիւնները, նաեւ նոր աշխատանքներ ստեղծելու մէջ: Գիտէ որ ընդդիմացողները սենտիքաներն են, որոնց վախն այն է որ աշխատաւորներ պիտի ստիպուին աւելի աշխատելու, ինչ որ սխալ է: Կը բաւէ փոխադարձ համաձայնութեան գալ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 10-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 23, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ

Hôtel Lutetia, 45, Bd Raspail, 75006 Paris

Métro: Sèvres Babylone — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter à la présentation
de l'ouvrage
«Mémoire
de ma mémoire»
par son auteur
GERARD CHALIAND
le Vendredi 23 mai à 20h45
Suivie d'un débat :
«LA SITUATION
AU PROCHE-ORIENT»
Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A l'occasion de la Fête
de la Cité Internationale
Universitaire de Paris,
le Comité des résidents
de la
Maison des Etudiants Arméniens
vous invite à une
rencontre amicale
le Samedi 24 mai de 13h à 18h
Projection vidéo :
RETROSPECTIVE ARMENIENNE
Barbecue
et spécialités
Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, 75014 Paris,
Tél. : 01 44 16 10 60
M° Porte d'Orléans,
RER: Cité Universitaire

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԻ ՀԱՅԱՍՊԱՆԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

1976 — 2003
REPAS
DU 27ème
ANNIVERSAIRE
Vendredi 23 mai à 20 heures
27-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ԴԷՊԻ ՎԻԵՆՆԱ

Ո՛վ չէ երազած Վիեննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարտէզներով...:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախաճաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հոֆպուրկի պալատները:

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶԱՑԻՆ՝
04 _ 78 – 31 _ 92 – 98

Թիւով եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29:

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին: Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ:

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente
«DALILO»
VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de Haïg SARKISSIAN
Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72
P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՆՐԱ ՍԻՐՏԸ ԳԵՂԱՄԱՅՑ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ Է

ՍՐՏՑԱԻ ՀԱՑԵՐ

"...Ինձ իմ երկիրը տարէք
անձայն, անշշուկ,
ինչպէս ափսորեալին են տուն բերում.
բռնի, ծաղր ու սուլոցի միջով,
ինչպէս դասալիքին են վերադարձնում":
Կ. Պ.

Կարիկ Պասմաճեանը որպէս բանաստեղծ, թարգմանիչ, ու հայ արուեստի տարածող, իր կեանքի ներկապնակն ունի, որի մեկնարանումն ու գնահատականը տուել են ու կը տան մասնագէտները: Այս գրուքիւնը պարզապէս մեկ վրձնի թողած յիշողութիւն է նրա կեանքի բազմագոյն կտաւից:

Ուսանողական լաւ տարիները չատ չուտ անցան: Ինչպէս կռունկների երամ, աշխարհի չորս կողմերից թռել – եկել, հաւաքուել էինք Երեւան: Ուսումնասիրութեան մի քանի տարիներից յետոյ կռունկների նոյն երամների պէս չուեցինք դէպի աշխարհի չորս ծագերը, չարունակելու համար ստիւդիի ընդհատուած անբոյն մեր կեանքը...: Որտեղ Կարիկ Պասմաճեանը 1980 թ. Փարիզում պէտք է դրէր.

...Ինձ իմ երկիրը տարէէ
Բարշ տալով մարմինս
մեծ քաղաքների հրապարակներից,
շպրտելով
ալիքների փոխանցիկ երախներին:

... Եւ այդ մեծ քաղաքներից մեկում՝ Մոսկուայում, մենք կրկին հանդիպեցինք ուսանողական տարիներից չատ յետոյ:

1980 թ. Օգոստոսի վերջին օրն էր, Մոսկուայի օդանաւակայանում կնոջս՝ Ճոքոնտայի եւ աղջկանս՝ վոքրիկ Մանուշակի հետ սպասում էինք Երեւանի թռիչքին, չատպում էինք եօթամեայ Մանուշակին Երեւան տանել, քանզի Սեպտեմբերի մեկին սկսում էին դպրոցները:

Մանուշակը մանկական աչխուժու – թեամբ վազվզում էր ընդարձակ սպասարահում, մերթ կորչելով, մերթ երեւալով ուղեւորների բազմութեան մէջ: Նա դէպի ինձ վազեց եւ մատով ցոյց տալով մի ուղղութիւն ասաց.

– Այն մօրուսաւոր քեռին ինձ հարցրեց քո հայրիկի անունը Արամայիս է:

Հետեւեցի Մանուշակի ցոյց տուած ուղղութեանը, ա՛լ քեզ հրաչք, մօրուսաւոր քեռին Կարիկ Պասմաճեանն է: Մենք չարժուեցինք դէպի իրար կողմ եւ անխօս, երկար ողջագուրուեցինք: Այսինչ անսպասելի հանդիպում էր, յուզած էինք եւ դեռ խօսելու բառեր չէինք գտնում... Առաջինը ես հարց տուեցի. – *Կարիկ այս տրտեղի՞ց ես գալիս եւ ուր ե՞ս գնում:*

– Նիւ – Եորքից եմ գալիս եւ ուզում եմ Երեւան թռչել, – եղաւ պատասխանը եւ անմիջապէս չարունակեց, – դիտէ՞ք այս կապոցի մէջ ի՞նչ կայ, ցոյց տալով թեւի տակ զգուչաբար բռնած քառակուսի փաթեթը: Տեսնելով դէմքիս անորոշ արտայայտութիւնը ասաց.

– Չիմացար, չէ՞:

– Ոչ, – պատասխանեցի, դիտեմ, որ Փարիզում պատկերասրահ ունես, եւ թեւիդ տակի փաթաթուածն էլ կտաւի տեսք ունի, բայց թէ այն ինչ է պատկերում, միայն դու դիտես: – Մաքսվդ չի անցնի, ու հանդիսաւոր չարունակեց.

– Այս Մարտիրոս Սարեանի «Գեղամայ լեռներ» կտաւն է: Հանգստացիր, պատմութիւնը երկար է, կը խօսենք... Իսկ դո՞ւք որտեղից էք գալիս եւ ո՞ւր էք գնում: Ինչպէս դիտեմ, Արեւմտեան Պէրլինում էիք, աւելացրեց նա: Այո, բայց ես հիմա Իսֆահանի տեխնիկական համալսարանում եմ դասախօսում: Երկկ ենք եկել Թեհրանից եւ գնում ենք Երեւան, վաղը Սեպտեմբերի մեկին է, Մանուշակը պէտք է դպրոց սկսի: Ճոքոնտան էլ հասցրեց նրա կնոջ՝ Վիվիի որպէսութեան մասին հարցնել, յիշելով որ միւսին հանգստացել են Սեւանայ լճի ափին, Գեղամայ լեռների հովանու տակ...

Կարիկը հարցերին չատ կարճ էր պատասխանում, երեւում էր ժամանակ էր չահում մի կարեւոր բան ասելու համար եւ ասաց. – Գիտէք ի՞նչ ես Երեւան թռչելու տրամ չունեմ, չդիտեմ ի՞նչ պէտք է անեմ: Ես Հայաստանից անմիջապէս պէտք է վերադառնամ Փարիզ, գործ չատ կայ: Ի՞նչ ես կարծում, ինչպէ՞ս կարելի է տրամ գտնել, ակնոցների տակից ուղիղ նայելով դէմքիս:

– Մտածելու չատ բան չկայ, ես իմ տրամը քեզ կը տամ, դու երախաների հետ կը թռչես, իսկ ես կը մնամ վաղը, միւս օրը տրամ կը գտնեմ, կը գամ: – Այ քեզ հրաչալի լուծում, ուրախացած բացագանչեց Կարիկը եւ կտաւի կապոցը մեկ թեւի տակից տեղափոխեց միւս թեւի տակ: Բայց անուան հարցը ինչպէս պէտք է անենք, այս մարդիկ տասն անգամ սուտում են... – Հիմա կը գնանք այն տեղ, ուր տրմասակներ են վաճառում, ես իմ տրամը կը վերադարձնեմ այն պարմանով ,որ քո անունով նոյն տեղի համար նոր տրմս գրեն... – Բայց այդպէս կը լինի՞:

– Փորձենք:

Տրմսավաճառ աղջիկը արդէն ծանօթ էր Կարիկին, կրկին տեսնելով նրան, բարի ու խղճահարուած դէմքով ուսերը բարձրացրեց եւ ասաց.

– Նեռու «չկայ»: Կարիկը յաղթական ձեռքը ուղղեց իմ կողմը եւ իր իմացած ռուսերէնով ասաց. – Մօսիր իմ ընկերոջ հետ... Տրմսավաճառ աղջիկը հասկացաւ իրավիճակը, վերցրեց նոր տրմսի գրքոյկը եւ Կարիկից պահանջեց անձնագիրը: Իրեն ազատ զգալով աւելացրեց.

– Հայերդ հետաքրքիր մարդիկ էք, մեկը եկել է Նիւ – Եորքից, միւսը Թեհրանից եւ այստեղ տրմսեր էք փոխանակում. քան չեմ հասկանում: Կարիկը աղջկան համոզելու համար, որ գործը բարի է, թեւի տակի կապոցը ցոյց տուեց նրան եւ ասաց.

– Արմյանկիէ գործ «Հայկական լեռներ»: Անչուչտ աղջիկը Կարիկի բացատրութիւնից չատ բան չհասկացաւ եւ հաւանաբար տրմսակը լրացնելով, մեծածում էր. այստեղ ի՞նչ գործ ունեն հայկական լեռները եւ ինչո՞ւ են այս մարդիկ աչխարհից – աչխարհ եկել այստեղ, խառնուել իրար, այդ լեռների համար: Տրմսակը պատրաստ էր: Շատ չը-նորհակալ եղանք տրմսավաճառից: Կարիկը տրմսը տեղաւորելով թղթապանակի մէջ, երդեց.

– Մենք գնացինք, դու մնացիր Արմօ ջան...

Տրմսավաճառն ասաց. – Թռիչքից կէս ժամ առաջ եկէք այստեղ, հնարաւոր է դեպուտատներին «երեսփոխաններին» յատկացուած տրմսերից մեկը մնայ, այն ձեզ կը տրամադրեմ: Այդպէս էլ եղաւ, թռիչքից կէս ժամ առաջ ես ալ տրմս ունեցայ... Բոլորից չատ ուրախացաւ Մանուշակը որ հայրիկից չի բաժանուելու...

Օդանաւի մէջ ենք, այնպէս կարգադրեցինք, որ իրար մօտ նստենք: Կարիկը տեղաւորուեց եւ «Գեղամայ լեռները» երկու ձեռքով բռնած ծնկների վրայ, ասաց. – Այլեւս վստահ եմ, որ Երեւան եմ գնում...

Ինձ այնպէս թուաց, որ օդանաւը Գեղամայ լեռների ծանրութեան տակ աւելի դժուար կտրուեց հողից եւ աւելի դանդաղ էր ընթանում սովորականից...

Երբ արդէն օդի մէջ էինք, ես սկսեցի խօսակցութիւնը.

– Հիմա ժամանակ ունենք մինչեւ Երեւան, հանդիսատ պատմիր, թէ այս ինչ կտաւ է:

– Ճայտնի է, որ Մարտիրոս Սարեանը 1926 – 1928 թուականներին մեկ ու կէս տարի ապրել է Փարիզում, որտեղ նա չարունակել է ստեղծագործել եւ օտարութեան մէջ էլ վրձնել է հայրենի բնաշխարհի լեռներն ու ծաղիկները: 1928 թուականի Փարիզում բացուած է նրա անհատական ցուցահանդէսը, որը մեծ յաջողութիւն է քերում վարպետին... Ցուցահանդէսից յետոյ տեղի է ունենում անսպասելի մի ողբերգութիւն: Ցուցադրուած կտաւները տունդարձի ճանապարհին հրդեհուում են նաւի մէջ:

Սարեանը խորը ապրումներ է ունենում. բայց ինչպէս ժամանակն է ցոյց տալիս, նա ուժ է գտնում չարունակելու իր ստեղծագործական կեանքը: Այս կտաւը՝ «Գեղամայ լեռները»ը, վարպետը վրձնել է 1926 թուականին եւ մինչ այսօր բոլորն էլ կարծում էին, թէ այս հրաչալի ստեղծագործութիւնը նոյնպէս կրակի ճարակ է դարձել 1928 թուականի հրդեհուած նաւի մէջ... Ամբը չնչելով Կարիկը չարունակեց.

– Անցած չաբաթ կարդացի, որ Նիւ – Եորքում աճուրդի հանուած կտաւների մէջ է գտնուում Մարտիրոս Սարեանի «Գեղամայ լեռներ»ը: Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներում, եւ հիմա իմ ծնկների վրայ է այն: Վերջին բառերը նա արտասանեց դանդաղ ու ընդմիջումներով նա արդէն քնած էր...

Այդ պահից յետոյ ես արթուն հսկեցի լեռները:

Ուրբաթ օդանաւակայանին, դժուարաբար արթնացրի Կարիկին, – հասանք Երեւան, տես կարծես Արարատն էլ ուրախ է, որ փոքր եղբայրը տուն է վերադարձել, օդանաւի կլոր պատուհանից ցոյց տալով պարզ երեւացող Արարատը...

Ջուարթնոց օդանաւակայանում հեռաձայնեցի ժամանակաւոր կամ մնայուն կայ հաստատած հազարաւոր հայորդիներ: Պատկան մարմինները չեն ուզեր պաշտօնական թիւերը տալ, որովհետեւ մեծ մասամբ ապօրինի կեցուքիւն ունին, միւս կողմէ նաեւ նոյնիսկ Աքէնքի Հայաստանի դեսպանատունը յստակ պատկերը կամ թիւը չունի, (որոնց հետ անձնապէս խօսած եմ), որովհետեւ եկողները դրքէ կապ չեն ուզեր պահել, բացի անոնցմէ, որոնք ստիպուած են անմիջական կապի մէջ ըլլալ կամ կ'ուզեն պահել իրենց հայկական անձնաթուղթը եւ ստիպուած թուղթերու նորոգութեան համար պէտք է կապի մէջ ըլլան դեսպանատան հետ: Հաւանական է որ անոնց թիւը անցնի 10·000–ը, որովհետեւ միայն Սեւանիին մէջ կը հաչուեն աւելի քան 8·000: Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ չրջաններուն մէջ աւելի քան 15·000, Աքէնք 10·000-չուրջ, տակաւին չենք հաչուեր Խալքիտիքի, Քիրքիս, Լարիսա, Սերեզ, Վոլո նման ժամանակաւոր կեդրոնացումներ:

Ճաշկերոյթ կազմակերպեցինք, հրաժեշտ տուինք: Մանուշակին դրկեց ու ասաց, – Թէ քեզ չաչողութի՛ւն, լաւ կը սովրես...

Յաջորդ օրը Կարիկը զանգահարեց, տեղեկացնելու համար, որ Սեպտեմբերի 2–ին, ժամը 10–ին Սփիւռքահայութեան հետ մչակութային կապի կոմիտէում տեղի է ունենալու կտաւի յանձնման արարողութիւնը: Ժամանակից չուտ ես արդէն տեղում էի: Գալիս էին անուանի նկարիչներ, գրողներ, բանաստեղծներ ու հասարակական գործիչներ ... երբ արդէն մտանք տեսայ արեւով ողողուած սքանչելի կտաւը կախուած էր պատին: Մենք արդէն հարազատներ էինք. չէ՞ որ մենք միասին երկու հազար քիլոմեթր ճանապարհ էինք կտրել:

Առաջինը խօսեց Սփիւռքահայութեան հետ մչակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեանը: Հոյրենիք – Սփիւռք կապերի մասին խօսելուց յետոյ չնորհակալութիւն յայտնեց Կարիկ Պասմաճեանին իր հայրենասէր գործի համար: Ապա խօսք առաւ յայտնի նկարիչ Գրիգոր Ոանջեանը, ով խօսեց վարպետի անզուգական արուեստի մասին եւ դարձեալ չնորհակալութիւն յայտնեց կտաւի տուն դարձի համար: Հայաստանի Նկարիչների Միութեան նախագահ, նկարիչ Սուրէն Սաֆարեանը հաղիւ զսպելով իր յուզմունքը, ասաց.

– Այսպէս գործ կատարելու համար մարդ պէտք է արուեստի գիտակ ու ջատագով լինի, պէտք է լինի անմնացորդ հայրենասէր եւ ունենայ նաեւ նիւթական կարողութիւն: Այս բոլորը խառնուած են Կարիկ Պասմաճեանի մէջ, եւ վերջում չնորհակալութիւն յայտնեց Ոսկեայ Մարտիրոս Սարեանի տուն թանգարանի տնօրէն արուեստագէտ Շահէն Ոաչատրեանը: Նա չատ կարեւոր համարեց «Գեղամայ լեռներ»ի տուն դարձը, յատկապէս նչելով, որ աղէտի վտանգով վարպետի փարիզեան ժամանակաչրջանի կտաւների տեղը պակաս էր եւ «Գեղամայ լեռներ»ը լրացնելու են արդասը, եւ դարձեալ չնորհակալութիւն յայտնեց...

Ոսկեը տրուեց Կարիկին, որը մինչ այդ օրուան երկու ափերի մէջ առած, սուսուածմտքերի մէջ լսում էր ելոյթ ունեցողներին:

– Գիտեմ այսքան չնորհակալութիւնները ինչի՞ համար են, եւ չարունակեց, – թէ մարդ իր տան համար մի բան է թերում, արդեօք տնեցիները պէտք է նրան չնորհակալութի՞ւն յայտնեն: Իմ արուեստը մի պարզ պարտականութիւն է, եւ պատից զգուչութեամբ իջեցնելով կտաւը, երկու ձեռքերով այն յանձնեց Շահէն Ոաչատրեանին, անպայման ամբողջ լեռների չափ իրեն թեթեւացած զգալով...

«Գեղամայ լեռներ» կտաւը այսօր կախուած է Մարտիրոս Սարեանի տուն-թանգարանի սրահում եւ ունի հետեւեալ մակագրութիւնը՝ նուիրատու Կարիկ Պասմաճեան:

Իսկ Կարիկի սիրտը Գեղամայ լեռներում է:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԻՐՋԱՆՅԱՆ

Տրոհիոլմ

եւ այլն ըրջաններու մէջ գտնուողները: Ամէն ըրջանի հայաստանցի Հայերը ոչ մէկ կապ ունին հարութեան հետ, մանաւանդ որ յիշեալ ըրջաններուն մէջ տեղացի Հայերուն թիւը նուազագոյն է եւ կամ գրեթէ ոչնչացած կամ օտարացած: Ուրեմն, մեծ մասամբ անոնք ապօրինի կեցութիւն ունին: Գործելու իրաւունքէն զուրկ են եւ մեծ մասամբ կ'աշխատին գաղտնի կերպով: Ամէն կիրակի ակառնտես կ'ըլլանք նոր դէմքերու, որոնք եկեղեցի կը յաճախեն օգնութեան կամ պարզապէս սրտակից բարեկամները, զգեստներ եւ հարազատներ գտնելու յոյսով:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն աւելի քան 1500 հայորդիներ գրանցուած են յունական տոմարներուն մէջ: Շատեր ինչ ինչ կերպով կը փորձեն ձեռք ձգել ինքնութեան կամ աշխատանքի թուղթը: Ապօրինի կեցութիւն ունեցողներէն շատերը կը վախնան իրենց մասնակցութիւնը կամ դերակատարութիւնը բերելու հայ գաղութի կեանքին մէջ: Հաւանաբար չեն ուզեր արձանագրուիլ գաղութի տոմարներուն մէջ, պարզ այն մտահոգութեամբ, որ կրնան ճանչցուիլ իրենց անուններով եւ հասցէներով: Մեծ մասամբ իրենց անձնական միջոցներով եւ կամ քանի մը տեղացի Հայերու օժանդակութեամբ, կրցած են կարգադրել կեցութեան եւ իրենց զաւակներուն դպրոցի հարցը: Անոնցմէ մեծ տոկոսը կը յաճախեն տեղական Ճոնական վարժարանները: Երեւոյթ մը, որուն ականատես կը դառնանք թէ ինչպէս օր _ օր չաղուելով տեղացիներուն հետ կ'ընդօրինակեն, եւ կ'ազդուին անոնց կենցաղէն, վարք ու բարքէն: Աւելին, նոյնիսկ անոնց շրթներուն վրայ նաեւ սկսած է տկարանալ, աղօտանալ եւ ժանգ կապել մայրենի լեզուն: Թէեւ յայտնենք որ չատ քիչ համեմատութեամբ հազիւ 80 պատանի կը յաճախեն չրջանիս չաբաթօրեայ հայկական դպրոցը, երեք ժամ հայերէն լսելու, խօսելու կամ կարդալու:

Անոնցմէ չատերը կը համակերպին նոյնիսկ վերստին մկրտուիլ յունական եկեղեցւոյ մէջ, յոյն կնքահայրով, յունական անունով եւ այլն ըլլան անոնք երախայ կամ տարեց: Այս բոլորը, որպէսզի չեռք ձգեն յունական անձնագիրք մը կամ փաստաթուղթ մը, աշխատանքի կամ կեցութեան իրաւունք տանալու համար: Տակաւին անոնցմէ չատեր կը փոխեն իրենց անունները, այն պատճառաբանութեամբ թէ «Հայկական անունները դժուար կը գրուին կամ կը հնչուին յունարէնով»: Մեծ մասը կ'ապրին դէշ եւ հակա _ առողջապահական պայմաններու մէջ: Կը բնակին նկուղներու, ոչ լուսաւոր բնակարաններու մէջ եւ նոյնիսկ չատ յաճախ կամայ թէ ակամայ, յանձն կ'առնեն ամէնէն դժուար գործն անգամ կատարել, ապրելու եւ գոյատեւելու համար: Երեւոյթ մը եւ իրականութիւն մը, որուն պատճառաւ երբեմն նոյնիսկ կը կորնչցնեն հայկական ուրոյն դիմագիծը, նկարագիրն ու... եւ այլն:

Բաւական ընտանիքներ կան, որոնք թէեւ անունով հայ են բայց ոչ մէկ փաստ ունին անոր համար. այլ խօսքով ըստ փաստաթուղթի հայ են, բայց յունական վիզա ձեռք ձգելու համար փոխած են ամէն ինչ, եւ եղած են յոյն: Միւս կողմէ տակաւին չեն ուզեր խզել իրենց կապերը հայ եկեղեցւոյ հետ: Եկուորները առաւելաբար Վրաստանէն, Բաքուէն, Ռուսաստանէն, Երեւանէն կամ Հայաստանի զանազան գաւառներէն ու քաղաքներէն են: Իրենց այստեղ գալու պատճառը առաւելաբար Հայաստանի տնտեսական ճղնաժամեր ապրիլն է կամ ծանր կացութեան մէջ գտնուիլը: Մեծ մասամբ կը գոլան այստեղ գալուն կամ հաստատուելուն համար եւ միեւնոյն ժամանակ կը խոստովանին թէ զոհ գացած են կարգ մը խմբակցութեանց կամ ճամբորդական գրասենեակներու խաղերուն կամ հրահրումներուն, որոնց հետեւանքով անոնք առեւտուր կ'ընեն, դրամ վաստակելու համար. միւս կողմէ այս «խորամանկ» խաղերով ոչ միայն պատճառ կը դառնան հայրենիքի պարպումին այլեւ մեղքի տակ կը մտնեն, իրենց հայրենակիցներուն պատկանելիութիւնը, անունն ու պատիւը արատաւորելով: Վերոյիչեալ գրասենեակները Հայաստանի մէջ խոստումներ եւ ինչ ինչ հիանալի պատմութիւններ կ'ընեն Ճոնաստանի մասին, պարզապէս իրենց թակարդին մէջ ձգելու համար խեղճացած իրենց հայրենակիցները, պատճառ դառնալով նաեւ անոնց կալուածներուն կամ ինչքերու առ ու ծախին եւ կամ չունենալու պարագային նոր պարտքերու տակ մղնելու:

Սեպտեմբերի Հայոց եկեղեցին յաճախակի, գրեթէ ամէն օր նոր դէմքերու կ'օժանդակէ: Ինչպէս նաեւ երբեմն, Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ու Հ. Գ. Մայի Շրջանային Վարչութիւնը թաղականութեան հետ միասին կը ստանձնեն անոնց հիւանդացողի կամ վերստին Հայրենիք վերադառնալու ծախքերը: Տակաւին, եկեղեցին նոյնիսկ առժամեայ ձեւով կը տրամադրէ անոնց տեղ մը բնակելու համար ցնոր անօրինում:

Կը մաղթենք, որ չուտով ամէն ոք վերադառնայ իր հողին, ջուրին, օճախին եւ երդիքին: Թող փարատին սեւ ամպերը Հայրենիքին վրայէն եւ սրտցաւ հայ չմնայ:

ՅՈՐՎԱՐԴ

Սելանիկ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԱՆՋՐՊԵՏԻ ԱՐՇԱԻԻՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Որհրդային օրերու անջրպետային արկածախնդրութեան մէջ անգնահատելի դեր ունեցած է դասակարգ մը որուն անդամները ոչ ոք կը ճանչնայ: Անոնք զինուորական նուիրեալ բոպայներ եղած են, իրենց կամքով ենթարկուած սարսափելի վտանգներու, որպէսզի աստղանատորդները կարենան ապահովութեամբ ձեռնարկել իրենց անջրպետի ճամբորդութիւնները:

Անանուն այդ նուիրեալները պէտք է հանդուրժէին դժուարին փորձերու որոնցմով կը չափուէին ֆիզիքական տոկունութեան սահմանները, ձգողութեան ուժին եւ արագութեան, նաեւ տարապայման տաքին ու ցուրտին աղեցութիւնները:

Նախկին երկու օդաչուներ որոնք մասնակցած են այդ կարգի փորձերու, պատմած են իրենց ապրումները: Անոնք ջուրի չատ քիչ պաշարով մը անապատին մէջտեղը, կամ սառուցեալ գօտիի մը վրայ ապրելու փորձերու ենթարկուած են: Կամ ծփուն խցիկի մը մէջ, ձգուած են ալեկոծ ծովուն վրայ: Ցետոյ տարուած են Միջին Ասիա, 24 ժամ մխրճուած աւազանի մը մէջ, հագուած աստղանատորդի ազատարար զգեստը. այդ փորձին նպատակն է մարմինը դնել այն կացութեան մէջ որ կ'ունենայ առանց ճգողութեան ուժի միջավայրին մէջ եօթը օր մնալով: Մարդիկը իրենց զլուխը եւ տեսերը դուրսը, մխրճուած են աւազանին մէջ որ անկարգելի պարզ կերպասով մը ծածկուած է միայն, ինչ որ անդր մանիշակագոյն ճառագայթները կ'անցընէ, իսկ օդուան մէջ օդին ջերմութիւնը չուքի մէջ կը բարձրանայ 45 աստիճանի: 24 ժամ եռք մարդիկը ջուրէն հանուած, անապատին մէջ ձգուած են երեք օրուան համար, որպէսզի կարելի ըլլայ հետեւիլ անոնց առողջական վիճակին զարգացումին: Իւրաքանչիւրին երկու լիթր ջուր տրուած է երեք օրուան համար, մինչ կէսօրին իրենց գտնուած վայրը 60 աստիճան կ'ըլլայ:

Աւելի դժուար եղած է 34 աստիճանի աւազանէն ելլելէ եռք բազմաթիւ օրեր անցընել բեւեռային գօտիին մէջ: –40 աստիճանի ջերմութեան մէջ, չատ դէշ հագուած, անոնք պայքարած են մահացող մահէ ազատուելու եւ գործը բոլորովին անտէր չթողնելու համար: Հիմա կանայք հնարաւորութիւն ունին քան մը ընելու, պէտք է, որ ընեն, _ կ'ըսէ Զարօն գուսպ, բայց կանացի բանակները չարժման մէջ դնելու կարող ձայնով մը:

_ Շուտով թուրքի մը հարեմը գտնուղ երիտասարդ հայուհի մը եւս պիտի առեւանգենք: Կիրասոնցի է: Ինքն է, որ ձեւ մը գտած է մեզ լուր տալու եւ խնդրելու, որ օգնենք իր փախուստին: Մինչեւ հիմա չէին ձգեր, որ դուրս ելլայ, բայց իր վարած կեանքով վստահութիւն ներշնչելէ է եւ վերջերս թուրքը թոյլ կու տայ, որ աղախնի ընկերակցութեամբ պտոյտի ելլայ:

_ Գիտէ՞ք ուր պիտի պահեմ այս երիտասարդ կինը, _ կ'աւելցնէ Զարօն:

_ Ո՛ւր, _ կը հարցնենք բոլորս միասին:

_ Սամաթիա, ձկնորս Թորոսին քով: Օր մը, ուէֆ ձեւով իր աղախնին ձեռքէն ազատելէ վերջ, հայուհին պիտի գայ ուրեմն: Երեկոյեան պիտի իջնենք Ղալաթիա, ճուկերու չուկան: Ջուկ դնելու պատրուակով պիտի ըսեմ Թորոսին, որ վարը ծովափ գինքը կը սպասենք մութը կոխելուն պէս: Ասոնց եմ արդէն իրեն հետ. իր նաւակով աղջիկը ուղղակի իր տունը պիտի տանի: Սամաթիան հիմա ամենապահով տեղն է: Թուրքերը տարին մէկ անգամ կենսունակ տարր կը, հիմա ա՛լ այդ թաղով զբաղուղ չկայ:

_ Ես ինչո՞ւ չեմ երթար մօրս քով, եթէ այնքան ապահով է մեր դիւղը, _ կ'ըսէ Մելինէն:

_ Թու պարագաղ տարբեր է, Գալուստեանը նոյնիսկ ձերբակալուած՝ վատութեան նոր նոպայ մը կընայ ունենալ ու քեզ վնասել: Նչանածդ չմեկնած՝ մասնաւոր կերպով խնդրեց ինձմէ, որ քեզ պլիւղ չղրկեմ: Ցետոյ, դուն հոս գործ ունիս հիմա, երկու փոքրիկները քու խնամքին պիտի յանձնուին:

_ Միշտ հիացած եմ հայու անճնազոհ ոգիին վրայ, բայց չեմ հասկնար, թէ ինչպէ՞ս մէկը չելլար, տղամարդ կամ կին, այս հրէշային ջարդերը կազմակերպող Թալէաթին եւ իր նմաններուն պէտք եղած դասը տալու... Հարիւր հազարաւորներ ինկան այդ մարդկանց պատճառաւ, _ կ'ըսէ Միս Հելէն Զարոյին:

_ Կան այդպիսիները: Հազիւ կը զբսպենք: Այդ տեսակ քայլ մը հիմա կրնայ Պոլսոյ ժողովուրդն ալ վտանգել: Օր մը, բնականօրէն վրիժառու ձեռքեր պիտի բարձրանան: Սիրելիներու կսկիծէն՝ կեանքին համը կորնչուցած մէկը, կամ դուտ հայրենիքին վրէժը լուծել ուզող մը արժանի դասը պիտի տայ անոնց:

Այնպէս ալ եղաւ: Զինադադարին, հայ ուսանող մը, կեանքը վտանգելով, Պէրլինի փողոցներուն մէջ, օրը ցերեկով սպաննեց Թալէաթը: Գերմանական դատարանը զինք անպարտ արձակեց չորովհետեւ փաստերով ցոյց տրուեցաւ, որ երիտասարդին ամբողջ ընտանիքը կոտորուած էր Թալէաթի մարդկանց կողմէ:

_ Այս դիչեր բոլորս ալ չատախօս եղանք, _ ըսաւ Զարօն յոգնած ժպիտով. _ Մրախուսիչ լուրը, այս տօնական սեղանը մեզ քիչ մը իրականութենէն դուրս տարին: Հիմա, Հելէ՛ն, եւ դո՛ւն, Մելինէ, պէտք է մեկնիք: Հելէ՛ն, վաղը որոշեալ ժամուն կառքովդ կը սպասես նոյն տեղը:

Միս Հելէն դրաւ կեղծամը, հագաւ սեւ վերարկուն եւ Մելինէին հետ, որ նմանապէս սեւ վերարկու մը անցուցած էր, ելաւ դուրս:

Տօնը վերջացած էր...

(Շար. 88)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԳՊԻՑ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆԻի ԱՆԿԻՒՆ

ԳՈՑՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ՔԱՐՇ ՏԱԼԻՍ

Արամ Կարապետեանը իրօք վերջին 5 տարիներ Հայաստանում էի ապրել, քանի որ վերջին 5 տարում Հայաստանում միայն Ղարաբաղցիներն էին ապրում, մնացածը եռլա էին գնում:

*
**

ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄԻՆ ՍՊԱՍԵԼԻՍ

Առողջապահութեան համաչխարհային կազմակերպութեան դիտարկումներով՝ 2003 թուականի Փետրուարէն Հայաստանում սկսուեց ատիպիկ ընտրութեան համաճարակ:

*
**

ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Առողջապահութեան նախարարութեան դիտարկմամբ, Հայաստանի իշխանութիւնները տառապում են «երեւանեան հիւանդութեամբ», ով ռայոնից Երեւան գալիս, էլ էի ուզում յետ դնա:

*
**

ԱՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻՆ ԶԳՐԱՆՑԵԼՈՒ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ մաթեմատիկոսների, Հայաստանը երկրագնդի միակ երկիրն է, որտեղ 10–ը 5–ից փոքր թիւ է:

*
**

ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ԿԻՏԵՐ

Կենտրոնական բանկի տուեալներով, օրերս դաշնակցութիւնը չեզոք է բացել «Փոխեցէք մեր կեանքը» կարգախօսով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

20

Նոյն օրը փոքրիկ Ալիս _ Արիֆէյին սպասուհին ալ պիտի բերէր եւ որոշեալ ժամուն, խոշոր դումարի մը փոխարէն աղջնակը պիտի յանձնէր Սիրարփեին:

_ Իմ գործս ի՞նչ պիտի ըլլար, _ կը հարցնեմ:

_ Եթէ տեսնայիր, որ սպասուհին աւելի չուտ նկատեց փոքրիկին անյայտացնելը քան իմ կառքին մէջ նստիլս եւ ազմուկ հանել սկսաւ, պիտի մօտենայիր սպասուհիին եւ պիտի ըսէիր թէ՝ տեսար մարդ մը, որ այդպէս հագուած (պիտի նկարագրէիր Ազնիւի հագածը) աղջկան մը ձեռքին բռնած, ա՛ն կողմը գնաց եւ իմ պացածիս հակառակ ուղղութիւնը ցոյց պիտի տայիր ... Այդ վայրկեաններուն մինչեւ ըսածին կը հաւատան:

_ Հիմա ո՞վ պիտի ընէ այդ գործը, _ կը հարցնեմ:

_ Ուրիչ լաւ աղջիկ մը: Գործել ուզող կին պակաս է մեր մէջ, ի՞նչ է.. Մեր ղեկավար տղամարդիկը տարին, մնացած մէկ – երկուքը ստիպուած են պահուիլ եւ այլն ըլլանների մէջ եւ նոյնիսկ չատ յաճախ կամայ թէ ակամայ, յանձն կ'առնեն ամէնէն դժուար գործն անգամ կատարել, ապրելու եւ գոյատեւելու համար: Երեւոյթ մը եւ իրականութիւն մը, որուն պատճառաւ երբեմն նոյնիսկ կը կորնչցնեն հայկական ուրոյն դիմագիծը, նկարագիրն ու... եւ այլն:

Բաւական ընտանիքներ կան, որոնք թէեւ անունով հայ են բայց ոչ մէկ փաստ ունին անոր համար. այլ խօսքով ըստ փաստաթուղթի հայ են, բայց յունական վիզա ձեռք ձգելու համար փոխած են ամէն ինչ, եւ եղած են յոյն: Միւս կողմէ տակաւին չեն ուզեր խզել իրենց կապերը հայ եկեղեցւոյ հետ: Եկուորները առաւելաբար Վրաստանէն, Բաքուէն, Ռուսաստանէն, Երեւանէն կամ Հայաստանի զանազան գաւառներէն ու քաղաքներէն են: Իրենց այստեղ գալու պատճառը առաւելաբար Հայաստանի տնտեսական ճղնաժամեր ապրիլն է կամ ծանր կացութեան մէջ գտնուիլը: Մեծ մասամբ կը գոլան այստեղ գալուն կամ հաստատուելուն համար եւ միեւնոյն ժամանակ կը խոստովանին թէ զոհ գացած են կարգ մը խմբակցութեանց կամ ճամբորդական գրասենեակներու խաղերուն կամ հրահրումներուն, որոնց հետեւանքով անոնք առեւտուր կ'ընեն, դրամ վաստակելու համար. միւս կողմէ այս «խորամանկ» խաղերով ոչ միայն պատճառ կը դառնան հայրենիքի պարպումին այլեւ մեղքի տակ կը մտնեն, իրենց հայրենակիցներուն պատկանելիութիւնը, անունն ու պատիւը արատաւորելով: Վերոյիչեալ գրասենեակները Հայաստանի մէջ խոստումներ եւ ինչ ինչ հիանալի պատմութիւններ կ'ընեն Ճոնաստանի մասին, պարզապէս իրենց թակարդին մէջ ձգելու համար խեղճացած իրենց հայրենակիցները, պատճառ դառնալով նաեւ անոնց կալուածներուն կամ ինչքերու առ ու ծախին եւ կամ չունենալու պարագային նոր պարտքերու տակ մղնելու:

Սեպտեմբերի Հայոց եկեղեցին յաճախակի, գրեթէ ամէն օր նոր դէմքերու կ'օժանդակէ: Ինչպէս նաեւ երբեմն, Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ու Հ. Գ. Մայի Շրջանային Վարչութիւնը թաղականութեան հետ միասին կը ստանձնեն անոնց հիւանդացողի կամ վերստին Հայրենիք վերադառնալու ծախքերը: Տակաւին, եկեղեցին նոյնիսկ առժամեայ ձեւով կը տրամադրէ անոնց տեղ մը բնակելու համար ցնոր անօրինում:

Կը մաղթենք, որ չուտով ամէն ոք վերադառնայ իր հողին, ջուրին, օճախին եւ երդիքին: Թող փարատին սեւ ամպերը Հայրենիքին վրայէն եւ սրտցաւ հայ չմնայ:

ՅՈՐՎԱՐԴ

Սելանիկ

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր. 1929)
Երեք բաժնով

Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur
GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :
«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A l'occasion de la Fête de la Cité Internationale Universitaire de Paris, le Comité des résidents de la Maison des Etudiants Arméniens

vous invite à une

rencontre amicale

le Samedi 24 mai de 13h à 18h

Projection vidéo :
RETROSPECTIVE ARMENIENNE

Barbecue et spécialités

Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, 75014 Paris,
Tél. : 01 44 16 10 60
M° Porte d'Orléans,
RER: Cité Universitaire

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 22
Յիշատակ աշխարհազօրաց եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի,
վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց
Ժամը 18–ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ՝ Մարդարապատի հերոսներուն համար:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28
Հայ պետականութեան՝ Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման (1918 Մայիս 28) տարեդարձ
Ժամը 18–ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդուած մեր մանուկներն ու դպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ:

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՌՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Յունիս 1
Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները:

Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը:

Centre Culturel SAINT MESROB
au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
UNE SOIREE A NE PAS MANQUER
Le jeudi 22 mai à 20 heures 45
GERARD CHALIAND
présentera son livre

Mémoire de ma mémoire

paru récemment aux Editions Julliard

Conférence,
Dialogue avec le public,
Vente du livre et signature

Métro : Cardinal Lemoine ,Monge
— Entrée libre - Cocktail —

A l'occasion du 28 mai et pour fêter l'indépendance
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**
et
et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»
organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

1976 — 2003

REPAS DU 27ème ANNIVERSAIRE

Vendredi 23 mai à 20 heures

27-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22
JEUDI
22 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·692 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·692

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՁԱԿԱՏ

ԿՈՂՄԵՐԸ ՏԵՂԻ ՉԵՆ ՏԱՐ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Ընկերային մթնոլորտը ծանր կը մնայ, քանի կողմերը վճռած են ամուր կենալ իրենց դիրքերուն վրայ: Լիւք Ֆէրրի, որու օրերը հաչուած կը թուին, տրամադրութիւն կը յայտնէ բանակցելու, բայց, առայժմ հանդիպումները խորհրդակական բնոյթ կը պահեն: Մայիս 20-ի տեսակցութիւնը ոչ մէկ արդիւնք տուաւ: Ֆէրրի եւ պատուիրակ նախարարը՝ Կլաւիէ Տարքոս կ'ընդունէին զանազան սենտիքաները փորձելով երկխօսութիւն մը վերահաստատել: Նախապէս սակայն, Ֆէրրի յայտարարած էր ձայնափուռի էմ – Թի – էլ կայանէն որ «բարենորոգումները ջնջելու հարց չկայ յանուն ընկերային խաղաղութեան»: Այս վճռական ոճը մեծ բանի չի ծառայեր, քանի սենտիքաները լուռն կերպով քաջալերած են ընկերային սուր մթնոլորտէն: էֆ – էմ – Իւ–ն (զանազան սենտիքան) կը պահանջէ որ 111 հազար անձնակազմերու ապակեղրոնացումի ծրագիրը ջնջուի, հակիչներու կարգավիճակը անփոփոխ մնայ, յաւելեալ միջոցներ չնորհուին եւ յետաձգուի համալսարաններու ընդհանրացման հարցը:

Նախարարը կ'ուզէ որ քննութիւնները տեղի ունենան եւ տեսուչները պատժամիջոցներ ձեռք առնեն խռովարարներու նկատմամբ:

*
**

Կրթականէն զատ, կայ անչուշտ հանդրտեան թոշակներու հարցը: Մայիս 25-ի սոյնին պիտի ընկերանայ գործադուլի չարժում մը: Եւ աւելի ուշ, Յունիս 2-էն գործադուլի պիտի դիմեն ուղեվարները եւ Յունիս 3-էն ալ, հաւանաբար, մեթրոյի եւ հանրակառքի պաշտօնեաները, հակառակ անոր որ այս երկու ճիւղերը խնդրոյ առարկայ չեն հանդրտեան թոշակներու նոր կարգաւորման հետ:

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ բազմաթիւ ճայներ սկսած են բարձրանալ մասնանշելու համար Իրաքի յետ-պատերազմեան չրջանի Ֆիւասքօն: Այդ ճայները կու գան անոնցմէ, որոնք ամէնէն աւելի կը պաչտպանէին Ս. Հիւսէյնի դէմ պատերազմի որոչումը: «Նիւ – Ռեփըպլիք» չաբաթաթերթը, ամէնէն բուռն կողմնակիցներէն մէկը կը խորագրէ՝ «Չերազործուած առաքելութիւն» եւ կը բացատրէ որ Պուշ պատրաստ է լքելու Իրաքը եւ հարց կու տայ. – «Եթէ հարկ եղածին չափ պիտի չմնանք հաստատելու համար ժողովրդավարութիւն մը, ինչո՞ւ ըլլինք այս պատերազմը»: Արդարեւ, տեղւոյն վրայ կացութիւնը ծանր է, խմելիք ջուր չկայ, էլեկտրական հոսանքը չէ վերահաստատուած եւ հիւանդութիւնները կը բազմանան: Իր մասուլի հերթական ասուլիսին ընթացքին, Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռըմսֆելտ կը խոստովանի. – «Ազատութիւնը անկարգութիւն ստեղծած է, մարդիկ ազատ են սխալներ գործելու, ոճիրներ ընելու եւ նաեւ դէշ արարքներ»: Նախարարը կ'ափսոսայ թէ չէին գիտեր թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ յետ – պատերազմեան չրջանին: Մինչ կողմէ, խորհրդակցութիւններ կը չարունակուին Ազահովութեան Խորհուրդին մէջ ամերիկեան բանաձեւի չուրջ, որ կը վերաբերի Իրաքի դէմ պատժամիջոցներու ջնջումին: ԱՄՆ կ'ուզէին քուէարկութեան դնել Մայիս 21-ին, բայց, վստահ չեն որ եթէ ոչ միաձայնութիւն, գոնէ մեծամասնութիւն ստանայ: Ծանօթ է որ Ֆրանսա կ'ուզէ որ չեչոսլովաքիա եւ կրնայ ձեռնպահ մնալ, քանի ԱՄՆ դէմ են: Սրբագրութիւնները կրնան վերջ ալ, բանաձեւը քարիւղային հսկայ հարստութիւնը կը թողու ԱՄՆ-ու եւ Մեծն – Բրիտանիոյ հակակչռին տակ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ սրճարանի մը մէջ, Մայիս 20-ին, ռումբ մը պայթած է սպաննելով կին մը եւ վիրաւորելով ուրիշ մը: Զոհը՝ Ֆաթմա Քայափընար «Ցեղափոխական ժողովուրդի ազատագրութեան կուսակցութեան ճակատ»ի անդամ մեռած է ռումբը բանեցուցած առեն: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին, որ, կ'ըսուի թէ, ծայրայեղ ձախ զաղտնի խմբակի մը գործն է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կարգ մը գործատէրերու տարեկան աչխատավարձը սկսած է մը-տահոգել նոյնիսկ Մէտէֆը (Գործատէրերու կազմակերպութիւնը): Հակառակ ճեռնարկներու կարեւոր կորուստներուն, բաժնետէրերու բողոքներուն եւ կրած վնասներուն, գործատիրոջ աչխատավարձը կը բարձրանայ եւ կապ չունի ճեռնարկին արդիւնքներուն հետ: «Լիպերասիոն» երեք չկերու մէջ (Մայիս 21) կը մանրամասնէ կացութիւնը, հրատարակելով նաեւ ոմանց նկարները, որոնց կարգին Սերժ Զիւրիւք: Այս գործատէրերը չեն գոհանար միայն աչխատավարձերով այլեւ զանազան այլ եկամուտներ ունին՝ ինչպէս Սթոք-օփսիոնները (ճեռնարկին բաժնեթուղթերը): Հրատարակուած է նաեւ աչխատավարձներու գումարը: 2002-ին Ժ· – Մ· Մէսիէ (Վիվէնտի) 5·63 միլիոն եւրօ, Սերժ Զիւրիւք 1·52 միլիոն եւրօ, Զաքարիաս (Վէնսի) 2·95 եւ այլն, եւ այլն:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ու Եւրոպա պայքար կը տանին մնտեսական դեռնի վրայ եւ Ամերիկացիք ամէն ճիգ կը թափեն որպէսզի Եւրօն բարձրանայ եւ արդելք հանդիսանայ եւրոպական մնտեսութեան արագ աճին: Այս պայքարը սուր կէտի մը հասաւ Մայիս 19-ին, երբ Եւրօն 1·17 տոլարի հաւասարեցաւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Ժ· Փափանտրէու հարցազրոյցի մը մէջ «Ֆիկարօ»ին (Մայիս 21), կ'ըսէ թէ Եւրոպա պէտք է ամբողջական դիւանագիտութիւն մը պատրաստէ: Բայց եւ այնպէս, դժուար կը դտնէ համաձայնութիւն դոյացնել թէ՛ Եւրոպացիներու միջեւ եւ թէ Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ու: Ինչ կը վերաբերի Մերձաւոր – Արեւելքի, ընդունելով հանդերձ որ Եւրոպա ազդեցութիւն ունի, կը պնդակցի որ այդ ազդեցութիւնը մինչեւ տեղ մը կ'երթայ: Յունաստան հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Եւրոպական Միութեան եւ Սելանիկի մէջ է, որ գալ ամիս, տեղի կ'ունենայ վեհաժողովը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետին՝ Թ· Պլէրի բանբերը կոտրիք Սմիթ իր հրաժարականը տուած է Մայիս 19-ին, ճիշդ այն օրը երբ նոյն քայլը առած է Սպիտակ Տան իր պաչտօնակիցը՝ Արի Ֆլէչըր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը պնդակցի որ պարտի ամրապնդել կաչառակերութեան եւ կազմակերպուած ոճիրին դէմ իր պայքարը: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Ալֆենք, ուր Արդարութեան եւ Ներքին իր նախարարները հանդիպում ունէին եւրոպական երբեակին հետ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահին որդին Իլհամ Ալիեւ, ըստ ռուսական աղբիւրներու, մտադիր է թեկնածու ներկայանալու նախագահական ընտրութեան: Իսկ ինքը, ներկայի նախագահը հաւանական է որ մասնակցի Ս. Պետերսբուրգի 300-ամեակի հանդիսութիւններուն եւ այդ ընթացքին նախատեսուած են քանակցութիւններ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ:

ԻՐԱՆի աւելի քան 100 ընդդիմադիրներ եւ բարենորոգիչներ յայտարարութիւն մը ստորագրած են, Մայիս 20-ին, ուր կը դատապարտեն իչխանութեան մէկ մասին դործիքի վերածելը կրօնական սկզբունքները: Կը մատնանչեն որ առանց հիմնական բարենորոգումներու, իսլամական վարչակարգը Իրաքի ճակատագրին կ'ենթարկուի: 116 ստորագրողները կը բաղկանան երեսփոխաններէ, բարեսիրական կրօնաւորներէ, լրագրողներէ, մտաւորականներէ եւ ուսանողական պարագլուխներէ:

ՌՈՏԻՕ – ՖՐԱՆՍԻ լրագրողները դործադուլի դիմած են Մայիս 21-ին: Կը բողոքեն աչխատավարձերու «սառեցման» դէմ, ըստ իրենց վեց տարիէ ի վեր: Ֆրանս – էնֆոյի տնօրէնը՝ Միչէլ Փոլաքօ ցաւ յայտնած է լրագրողներուն, որոնք դատապարտած էին իր խիստ մատակարարումը միջադէպի մը վաղորդայնին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԵՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ արտաքսուած են Միացեալ – Նահանգներէն Մայիս 10-ին, այն պատճառաբանութեամբ թէ լրագրողի վիզա չունէին: Գացած էին Լոս – Անճըլըս Վիտէոյի ցուցահանդէսին համար եւ ձերբակալուած են օդակայանը եւ ձեռնակապերով վարուած ամերիկեան գաղթի սպասարկութեանց կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Շաւղ Ազնաւուր որ Լվովի եկեղեցիին վերաօծումին ներկայ ըլլալու համար տղուն ընկերակցութեամբ մեկնած էր Ուկրանիա, Մայիս 19-ին ընդունուած է երկրին նախագահին Լ· Կուչմայի կողմէ: Անոնց տեսակցութիւնը նիւթ ունեցած է Ուկրանիոյ մէջ Ֆրանսական մչակոյթի տարուան (2004) առթիւ Ազնաւուրէն ակընկալուած մասնակցութիւնը: Եկեղեցիին օծումին եւք արուեստագէտը հաղորդ մը տուած է տեղւոյն հայ գաղութին համար:

Յաջորդ օրը, որպէս նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի անձնական հիւրը, Ազնաւուր հասած է Երեւան, եռօրեայ այցի մը նպատակով, նաեւ Մայիս 22-ին հոն նչելու համար իր 79-րդ տարեդարձը: Եռօրեայ ծրագրին մէջ առնուած էին Հայաստանի պատմական ու մչակութային բազմաթիւ վայրերու այցերը:

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 20 / 21)

ԴՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒԻԻ ԵՒ ՓԱՔԱ-ՅԻ ՄԻՋԵՒ

Փրովանս, Արփ, Գոթ մ'Ազիւրի չրջանի ճեռնարկութիւններու ներկայացուցիչ Գ· Օմիրա այցելած է Լոուիի մարզը· այցին ընթացքին կնքուած է գործակցութեան պայմանագիր: Անով կը սպասուի որ մեծապէս նպաստաւորուի Լոուիի տնտեսական զարգացումը, արտասահմանեան ներդրումները աւելնան, աչխատանքի տեղեր բացուին: Ներդրումները դլխաւորաբար պիտի ուղղուին չեռուցիչներու, արեւի եւ հովու ուժանիւթէն օգտուելու սարքերու, հեռա-հաղորդակցութեան միջոցներ արտադրող ճեռնարկութիւններու կառուցումին:

*
**

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ՉԻՆԱԴԱՂԱՐԻՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանը Ճ· Օրտուէյ ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին զարգացումներուն առընչութեամբ երկու հիմնական մտահոգութիւն ունին. մէկը ազդարարին պահպանումն է, միւսը՝ վերջնական, ընդունելի եւ կայուն համաձայնութեան հասնիլ: Ան աւելցուցած է թէ պինադադարին պահպանման տեսանկիւնէն ստեղծուած կացութիւնը բաւական կայուն է· վերջին չրջանին դրեթէ մտահոգիչ իրադարձութիւն արձանագրուած չէ եւ երկու նախագահներն ալ բաւարարուած են ճեռք ճգուած կայունութեամբ: Ճ· Օրտուէյ 2003-ը բոլոր կողմերուն համար չատ բարդ տարի համարած է, քանի որ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ ընտրութիւններ կան· իսկ աննախատեսելի տուեալ եղած է Հ· Ալիեւի առողջական կացութեան վատթարացումը:

ԵՐԲ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահը Փաթ Գոքս բողոքի դիմումներու թիւը կ'ըլլայ, Հայերու ցեղասպանութեան լուսանկարներու ցուցահանդէսի մը դրուած արգելքներուն պատճառով: Ծրագրուած էր Խորհրդարանի չէնքին մէջ ցուցադրութիւն մը կազմակերպել ցեղասպանութեան առընչուած 1915 – 16-ի լուսանկարներով· սակայն, Խորհրդարանին մչակութային հարցերու պատասխանատուն չէ արտօնած, այն մտավախութեամբ որ 88 տարուան անցեալի տէր այդ պատմական իրադարձութիւնը որ տեղի ունեցած է Օսմանեան պետութեան վերջին չրջանին, կրնայ «քաղաքական լուրջ առարկութիւններ»ու տեղի տալ:

Այս կեցուածքը Գերմանիոյ «Ընդդէմ ցեղասպանութեան» թուրքեւգերմանական միութեան նախագահները, դլխաւորութեամբ Ալի Էրթէմի եւ Հիւլյա Էնկինի, գործի մղած է: Անոնք Խորհրդարանի նախագահին ղրկած են նամակ մը, ուր իրենց զարմանքը կը յայտնեն, որոչումը անհասկնալի դտնելով, քանի որ նոյն Խորհրդարանը 1987-ին այդ ցեղասպանութիւնը ճանչցած եւ բազմաթիւ առիթներով ալ նոյն քայլին հետեւելու թելադրանք ըրած է Թուրքիոյ: Անոնք կը դրեն որ համաձայն չեն Անդարայի պաչտօնական տեսակէտին հետ որ կը մերժէ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ դործադրուած կոտորածները· ճայնակից են Եւրոպական Խորհրդարանի հռչակագիրներուն եւ որոչումներուն մէջ տեղ դտած այն միտքին թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը անբաժանելի եւ կարեւոր մասն է Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն բարելաւման:

մաձայնութեան հասնիլ: Ան աւելցուցած է թէ պինադադարին պահպանման տեսանկիւնէն ստեղծուած կացութիւնը բաւական կայուն է· վերջին չրջանին դրեթէ մտահոգիչ իրադարձութիւն արձանագրուած չէ եւ երկու նախագահներն ալ բաւարարուած են ճեռք ճգուած կայունութեամբ: Ճ· Օրտուէյ 2003-ը բոլոր կողմերուն համար չատ բարդ տարի համարած է, քանի որ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ադրբեջանի մէջ ընտրութիւններ կան· իսկ աննախատեսելի տուեալ եղած է Հ· Ալիեւի առողջական կացութեան վատթարացումը:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ - ԿԻՊՐՈՍ-ԾԱԽՈՒՍ ՉԷ

ԽՄԲ. – Այս յօդուածաշաբթը, որ կը շօշափէ խիստ կարեւոր, չընելու համար կենսական հարց մը, լոյս տեսած է Ռամկավար Ազատական Մամուլի օրգաններէն՝ «Նոր Օր»ի, «Ապագայ»ի, «Արեւ»ի մէջ: «Նոր Օր» կը ներկայացնէ հետեւեալ տողերով. –

«Յօդուածագիրը մելգոնեանցի չրջանաւարտ մըն է, ՀԲԸ Միութեան կեդրոնական Վարչութեան երկարամեայ անդամը եղած է՝ մինչեւ տարիքի պատճառով հեռանալը վարչութենէն, մտերիմը եւ վստահելին եղած է ազգային մեծ բարերար Ալեք Մանուկեանին, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան հարցերուն սերտօրէն առընչուած է անցնող քառորդ դարուն: Հայկաչէն Ուզունեանի այս յօդուածը կու գայ ՀԲԸ Միութեան ամէնէն քարձր հանդամանք ունեցած ղեկավարէ մը՝ հոգ չէ թէ նախկին»:

ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Ամէն քանի մը տարին անգամ մը հայ Սփիւռքի մէջ զրոյց կը չրջի, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը վաճառելու առընչութեամբ:

Վերջերս դարձեալ նոյն զրոյցը հրապարակ նետուած է, ըստ երեւոյթին հայ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի ժողովուրդին միտքերը պատրաստելու, ճակատագրական ու ազգային ազէտի մը դործադրութենէն յառաջանալիք փոթորիկին դէմ:

Նիւ – Եորքէն ծանօթ խմբագիր մը՝ Էտի Պօղոսեան «The Armenian Reporter Int.»–ի, ըստ երեւոյթին ապատրանքի վրայ, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն այցելած է եւ «երկու ամբողջ օրեր» ուսումնասիրած է Մելգոնեանի չուրջ տարածուող տեսակէտներու յարաբերականութիւնը եւ կը ներկայացնէ, ոչ իրը՝ այլ իրարմէ տարբերուող առաջարկները, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ապագայի նկատմամբ:

Խմբագիրը ունի սակայն «երկու օրերու ուսումնասիրութենէն» եաք իր եզրակացութիւնները: Ան կը կարծէ որ Մելգոնեանը 50 – 60 տարիներ ծառայելէ եաք Միջին – Արեւելքի երկիրներուն, այսօր այլեւս վերածուած է պարզ հայկական վարժարանի մը եւ այլեւս չի պատրաստեր հայ ոգիով, հայ աւանդութիւններով թրծուած սերունդներ, ծառայելու համար հայ համայնքներուն՝ զանազան դաղութներու մէջ:

Բացարձակապէս ճիշդ չէ այս եզրակացութիւնը: Ճիշդ է որ եղեռնէն եաք երբ հայ խլեակներ թափուեցան Միջին – Արեւելքի հիւրընկալ երկիրներուն մէջ ու մեր ժողովուրդին կը պակսէին հայ վարժարաններուն ուսուցիչներ, հայ միութիւններուն գործիչներ, հայ դաղութներուն կազմակերպման պատասխանատու մարմիններուն վարչականներ, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը տարիներու յաջորդականութեամբ պատրաստեց ու տրամադրեց մեր դաղութներուն, ապրելու համար այդ հացի ու ջուրի նման գոհարերող հոգիները, որոնցմով լեցուեցան մեր դպրոցները, մեր միութիւնները, մեր դաղութային խորհուրդները եւ փրկեցին մեր Ժողովուրդը կրթական, մշակութային, կազմակերպչական անուսաղութենէն: Ամէն դպրոցի, ամէն արպարէզի, ամէն կազմակերպութեան մէջ մեղուային աշխատանքով ու մանաւանդ չատ համեստ վարձատրութեամբ անոնք է որ չափազանց համեստ տախտակէին ու թիթեղածածկ կառոյցներու մէջ կը պատրաստէին նոր սերունդները, հրաչքի համազօր օգտաչատ ու կենսունակ վարիչները:

Մելգոնեանցիները եղան նաեւ ազատ ասպարէզի մարդիկ. բժիշկ, երկրաչափ, դեղագործ ու տակաւին բոլոր դասակարդի անճնաւորութիւնները, որոնք չկըզիացան իրենց չնորհաբեր ու հանդուրժող պատեհաններուն մէջ, այլ իրենց հաչեցի դաստիարակութեամբ մտան բոլոր հայ հաւաքական չարժումներուն մէջ ու ծառայեցին իրենց կոչումին համապատասխան:

Կ'ըսուի հիմա թէ պայմանները փոխուած են եւ Մելգոնեանը վերածուած է պարզ, սոսկ հասարակ հայկական դպրոցի մը: Այսպէս ըսողները անտեղեակ են մեր համասփիւռ դաղութներու իրականութեան, անոնց պահանջներուն եւ Մելգոնեանէն ներս ստեղծուած հայկական ոգեղինութեան, ուսումնական նոր օրերու պատչաճեցումին առընթեր:

Եթէ այսօր Միջին – Արեւելքը՝ Սուրիա, Լիբանան, Պարսկաստան, Եգիպտոս, Յոյն երկիրները, որոնք արդէն իրենց հաւաքական կչիռը մեծ համեմատութեամբ կորսնցնելու վրայ են, իրենց թուաքանակը նախապատերազմեան չրջանի մէկ վեցերորդէն ալ նուազ եղած է պէտք չունին ղեկավարութեան կոչուած սերունդներուն, բայց ստեղծուած են նոր չրջանակներ որոնք ծարաւը եւ պահանջը ունին այդ սերունդներուն: Այսօր Ամերիկան Եւրոպայի մեր դաղութները անհամբեր Մելգոնեանի չրջանաւարտներուն կը սպասեն վերակենդանացնելու համար հայկականութիւնը իրենց համայնքներուն մէջ, հայ դպրոցը վերապրեցնելու, հայ միութիւնները հայապահպանութեամբ դինելու համար: Ես եղայ Պուլկարիա, Յունաստան, Հունդարիա ու տեսայ թէ ի՛նչ սքանչելի աչխատանք կը տանին հազիւ նոր հասած մելգոնեանցի չրջանաւարտներ, ժիր աչխատասիրութեամբ, դպրոցներու, միութիւններու հայ չրջանակներուն մէջ: Այսօր անոնք նոյն ճիշդ պատկերը կը ներկայացնեն ինչ որ Միջին – Արեւելքին էր 60 տարիներ առաջ:

Նոյն է պարագան Պարսկաստանի, Սուրիոյ համար ուր կրթական ու հաստատական սեղմումներ կ'ուժացնեն հայ նոր սերունդները ու ծնողներ դէպի Մելգոնեան կ'ուղղեն իրենց զաւակները, զանոնք ուժացումէ փրկելու հատար: Շուտով Միջին – Արեւելքի միւս երկիրներն ալ պիտի հետեւին Պարսկաստանի, Սուրիոյ օրինակներուն:

Մելգոնեանը փակելով, ՀԲԸ Միութեան ազգային քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ հայ սերունդները ուժացումի դիրկը նետել:

Տակաւին Մելգոնեանը ունի աչակերտներ Պուլկարիայէն, Ռուսիայէն, Մոլտովայէն, Ալպանիայէն, որոնք հետզհետէ պիտի բազմանան՝ հրապուրելով վերադարձող մելգոնեանցի չրջանաւարտներէ: Պէ՞տք է հեռացնել, պէ՞տք է վանել այդ պատրաստուելու պատրաստ սերունդները: Ապագայցը այս բոլորին՝ Մելգոնեանի աչակերտութեան թիւին հետզհետէ բազմացումն է: Ամէն տարի աւելիով նորեր կու գան վերոյիչեալ երկիրներէն ու կը մեծնայ աչակերտութեան թիւը: Եթէ կրնանք ըսել առաջնոյն թուչկներու դիւրութիւններ ստեղծել, Մելգոնեանը փոքր պիտի դայ պարփակելու բոլոր դիմողները: Ու պէտք է ստեղծենք եւ կրնանք ստեղծել նիւթական պայմանները, եթէ փափաքը եւ նախաձեռնութեան ոգին ունենայ ղեկավարութիւնը:

Խմբագրին «երկու օրերու» մակերեսային հետաքրքրութեամբ հասած 2–րդ եզրակացութիւնը՝ Մելգոնեանը վերածուած է սոսկ սովորական վարժարանի մը (mere instituted) քայարձակապէս անճիշդ, անպատասխանատու եզրակացութիւն մըն է: Ես որ յաճախ կիպրոս եմ ու մնայուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւիմ Մելգոնեանի մտաւոր, ազգային պատրաստութեան, հանդէսներուն, անհատական չփումներուն եւ հաստատութեան «Հայեացք» թերթին պարունակութեան, ապագայցներու զօրութեամբ կրնամ հաստատել որ Մելգոնեանի մէջ կը պատրաստուին սերունդներ, որոնք ամբողջապէս կը հետեւին նախորդ մելգոնեանցի սերունդներու ազգային, ոգեկան, աւանդութիւններով ճոխացած կազմաւորումին:

Այսօր երբ Սուրիոյ, Լիբանանի, Պարսկաստանի դպրոցներուն մէջ հայերէնը չարաթական երկու, երեք դասապահերու մակերեսային դասընթացքներու վերածուած է, հայ տղան կը հեռանայ հայերէնէն ու կը պարտադրուի այդ երկիրներու կրթական պահանջներուն զոհացում տալու, լինքնաբերաբար կը կորսնցնէ իր հայկական լինքնութիւնը: Ահաւասիկ հիմնական եզրակացութիւնն է մեր բոլոր հայապետներուն՝ Միջին – Արեւելքէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաները:

Հարաւային Ամերիկա կան բազմաթիւ հայ վարժարաններ, որոնք կը պարփակեն մանկապարտէզէն մինչեւ բարձրագոյն երկրորդական դասարանները. ուր՝ Պուէնոս – Այրէսի մէջ, երկու՝ Մոնթէվիտէօ, երկու Սան Փաուլօ: Այս վարժարաններու աչակերտութիւնը առանց բացառութեան կը խօսի սպաներէն կամ փորթուկալերէն:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ նոյնպէս կան բազմաթիւ հայ վարժարաններ արեւելքէն արեւմուտք: Այս վարժարաններու աչակերտները բոլորն ալ նախ կը խօսին անդլերէն ապա՝ հայերէն: Ծունաստան նոյնն է պատկերը: Այնուհետեւ կան Միջին – Արեւելքի դաղութներ որոնք տակաւին որոշ չափով մեր գիտցած հայերէնով կրնան արտայայտուիլ, բայց այս վարժարաններուն մէջ ալ մէկ կամ երկու սերունդներ եաք հայերէնը պիտի մարի:

Այդ արտասահմանի մէջ կը մնայ միայն Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, որ չուրջ ութսուն տարիներէ ի վեր, ուրկէ ալ դայ աչակերտը, հայերէնն ալ բացարձակապէս չգիտնայ, քանի մը ամիսներ եաք հպարտութեամբ կը բացագանչէ մեր ոսկեդարեան ոճով, ապրեցնելով իր հայու լինքնութիւնը իրական հայկական բարբառով:

Գալով ոգիի իր հայեցի պատրաստութեան, որեւէ եզրակացութենէ առաջ անհրաժեշտ է տեսնել «Հայեացք»ը, մտիկ ընել զիրենք իրենց դրական ու պատմական տեսակէտներու արտայայտութեանց մէջ: Օրինակ մը միայն տալու համար, հաւաքական հարցազրոյցի մը ընթացքին մելգոնեանցի աչակերտ մը, ան ալ ոչ բարձրագոյն դասարանէ, խուսափումի մատնեց առաջնորդ եպիսկոպոս մը հայ եկեղեցւոյ միութեան վէճին առիթով: Սփիւռքահայ մեր մտաւորը սմէն տեղ «Հայեացք»էն առնելով վերահրատարակեց այդ հարցազրոյցը: Ու այս ուսանողը Մելգոնեանի մէջ ոչ միակն է, ոչ առաջինն է եւ ոչ ալ բացառիկն է, կան ու պատրաստուած են իրեն պէս իր բազմաթիւ ընկերները: Միայն կ'արժէ հանդիպիլ, խօսիլ ու նոյնիսկ վիճիլ իրենց հետ:

Եւ ահա կը մտածուի փակել ու ծախել այս հայկականութեամբ ուռճացող միակ երկրորդական վարժարանը որ, հայեցիութեան առընթեր աչակերտութիւնը կը պատրաստէ միջազգային համալսարաններու ընդունման: Այսօր Մելգոնեանի բոլոր աչակերտները իրենց O և A level general certificate–ի անդլիական վկայականներով դինուած, կ'ընդունուին աչխարհի բոլոր համալսարանները:

Կայ տակաւին ամենավիրաւորական ու վարկաբեկիչ անտեղեակութիւնը երբ ՀԲԸ Միութեան պատասխանատու անդամ մը, առանց Մելգոնեանը տեսած ըլլալու, ամերիկեան միջավայրի մէջ մեծցած, ուր աչակերտները իրենց ոտքերը սեղաններու վրայ երկարած կը վիճին իրենց ուսուցիչներուն հետ, համարձակած է Միութեան Անդամական Ընդհանուր Ժողովին յայտարարել թէ, Մելգոնեանի աչակերտները delinquent juvenile –ներ են (չարագործ պատանիներ), հետեւաբար պէտք է ծախել Մելգոնեանի կալուածը: Նախ չատ ծանրակչիռ ու վիրաւորիչ է այս յայտարարութիւնը ոչ միայն Մելգոնեանի այսօրուան աչակերտութեան համար, այլեւ բոլոր հին ու դալիք Մելգոնեանցիներու համար, 2–րդ՝ իրենչ տրամաբանական եզրակացութիւն է Մելգոնեանի կալուածը ծախելու: Ու այս պարոնը չեմ գիտեր ինչ criteria –ով (որակում) հրաւիրուած է այն խումբին մէջ, որ ամերիկեան ատեաններուն վրայ նստած, հայ դպրոցի ճակատագիրը կը համարձակի որոշել:

Որքա՜ն ճիշդ է մելգոնեանցի իմ թոռնիկս՝ Թամար Վարդերեսեանը, տակաւին Մելգոնեան աչակերտութեան չրջանէն, այսօր համալսարան՝ Միացեալ – Նահանգներ, «Հայեացք»ի մէջ երբ գրած էր. «Մելգոնեանը չի բացատրուիր, պէտք է ապրիլ զայն»: Այս կարճ նախադասութիւնն իսկ բաւարար է յայտարարելու աչխարհին, որ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը լինքնայատուկ է բոլոր սփիւռքեան դպրոցներուն մէջ հայապահպանման իմաստով ու ամենամեծ հայավնաս որոշումը պիտի ըլլայ, փակել Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

Այն մխակը մնացած է հայկական ոգիով, Հայոց պատմութեամբ, հայկական աւանդութիւններով, հայ լեզուով հայ աչակերտութիւնը զինող, հայրենիքի հարատատ ու հայրենիքով անանող Հաստատութիւնը:

Երբ կամաց կամաց, լինքնաբերաբար քաղաքական պայմաններու բերումով պիտի պարպուին ու փակուին Միջին – Արեւելքի հայ վարժարանները, անկէ ետք ի՞նչ կը մնայ ՀԲԸ Միութեան մեծ առաջնորդներուն մշակած, փայփայած, անուցած խոհանոցներէն: Ինչի՞ կը վերածուի ՀԲԸ Միութիւնը երբ ան կը փորձէ ոչնչացնել իր ամենամեծ զօրանոցը:

Կ'ըսուի թէ Մելգոնեանի կալուածը կ'արժէ 40 – 60 եւ տակաւին հաւանական բարձրացուի մինչեւ 100 միլիոն տոլար, ախորժակով հարուստ ու իր չրջանին Միութեան ժառանգը բարձրօրէն արժեւորած չրջանառութիւնը ապրելու կիրքը ունեցող ղեկավարութեան համար: Ա՞յս է Միութեան հեռակայ նպատակը անոնց համար որոնք կը պատճառաբանեն թէ «մեղք չէ՞ այսքան դումար թաղուած պահել 250 աչակերտի համար»: Ե՞րբ ունէք սերունդներու պատրաստութիւնը նիւթական կչիռի դրուած է: Աւտր համա՞ր մեր անճնազոհ բարերարները իրենց կեանքի ամբողջ զոհերութիւնը նիւթականի վերածուած, կտակած են մեր ժողովուրդին հայ սերունդներ պատրաստելու համար: Եթէ անոնք իմանային ու իմանան որ իրենց զոհողութիւնները օր մը պիտի անչքանան ու մոռացութեան անդունդը նետուին, պիտի ընէի՞ն կամ պիտի ընե՞ն իրենց համար սրբազան այդ պարտականութիւնը: Եւ յետոյ, այսօրուան կալուածին արժէքը արդար չէ դատել թաժանումով այսօրուան աչակերտութեան թիւին հետ, անհրաժեշտ է նկատի առնել հազարաւոր ազգային ծառայութեան մտած չրջանաւարտները, դալիք չրջանաւարտները ու չունել ըստ այնմ գնահատականը նիւթական արժէքին, ծախուած՝ պատրաստելու համար հայ սերունդներ: Եթէ վրայիչեալ տրամաբանութեան հետեւինք, այսօր Միացեալ – Նահանգներու ինչպէս եւ այլուր գտնուող օտար եւ հայ կրթական հաստատութիւններու կալուածները միլիառներ կ'արժեն, ատոր համար այդ հաստատութիւններու պատասխանատուները կը վաճառե՞ն ու կը փակե՞ն այդ հաստատութիւնները, վաճառքէն դոյացած դումարները այլ նպատակներու դործածելու համար:

Այսօր կարելի է հարցնել ի՞նչ եղան Յովակիմեան – Մանուկեան Դարուէի Յակոբեան կալուածներու վաճառքէն դոյացած դումարները:

Ինչո՞ւ արեւմտեան Պէյրութի մէջ ուր դրեթէ Հայ չէ մնացած, բարձրացող մեծակառոյց Ալեք Մանուկեան կեդրոնը, ուր, ոչ մէկ ազգային գործունէութիւն կը ծաւալի, չի մտածուիր ծախել ու Ալեք Մանուկեանի անուամբ աւելի օգտակար ծրագիր մը մշակել: Կամ տակաւին Լուսնճըլըսի Մարի Մանուկեան, Սարգիս եւ Սեդա Տէմիրճեան ու Նազարեան հաստատութիւնները, որ, բազմամիլիոն տոլարներ կ'արժէ, Մելգոնեանի տրամաբանութեամբ ծախելու չի ձեռնարկուիր:

Հարցումներն ու պատասխանները ճիշդ տեղին դնելու համար են գրուածները: Եւ անշուշտ հակաճայն չեմ որեւէ կրթական հաստատութիւն փակելու դաղափարին, այնքան ատեն որ հայ աչակերտ կայ ու կը չահախէ հայ վարժարան: Եթէ պիւտճէի դժուարութիւններ կան, Միութեան դեկավարութեան պարտականութիւնն է հաչուեկչիռներու կարմիրը սեւի վերածել անձնական կամ հաւաքական միջոցներով:

Սկիզբէն մինչեւ այսօր ՀԲԸ Միութեան նախագահները եղած են մեծ բարերարներ՝ Պօղոս Նուպար փաչային մինչեւ Ալեք Մանուկեան: Անոնք ունեցած են իրենց հիմնադրամները, որոնք մինչեւ այսօր կը գործեն հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ: Անոնք իրենց միջոցներով Միութիւնը եւ Միութեան կրթական ու այլ նախաձեռնութիւնները պահած են միշտ գործօն: Անոնք երբ իրենչ տուած են, կրցած են նաեւ պարտադրել որ ուրիչներ ալ տան Միութեան ազգօգուտ նպատակներուն համար: Անոնք իրենց հմայքով, իրենց նուիրումով ու նուիրատուներուն կազմակերպած են միութենական լիոններ նպատակակէտ ունեցող հանդանակութիւններ, ինչպէս Նուպարեանի հանդանակութիւնը, 1926–ին երկրաչարժի հանդանակութիւնը, 1932–ի

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՅԱՆՑԱԻՈՐ ԶՈՀԵՐԸ

Պաշտօնական անձնաւորութիւններու, դրծի մարդոց, լրագրողներու սպանութիւնները յաճախակի պատահարներ են Ռուսաստանի մէջ: Նաեւ այնքան տարածուած են որ ոչ մեծ յուզում կը պատճառեն, ոչ ալ մարդիկ կը զարմանան, տեսնելով որ ոճրագործները համեմատաբար անպատանելի կը մնան: Բառածը բազմաթիւ օրինակներ ունի, պատկանող վերջին տասնամեակին:

«Մոսկովսկիյ Նովոստի» թերթին մէկ լրագրողը ասոնց կ'աւելցնէ դրեթէ այլանդակ պնդում մը· ան համոզուած է որ սպանուիլ նեղութիւններու ամբողջ շարքի մը սկզբնակէտ կ'ըլլայ զոհին համար, Ռուսաստանի մէջ: Առաջին պատահածը այն կապն է որ կը տրուի զոհին ու ոճրային շրջանակներու հետ: Եթէ սպանուողը քաղաքական դէմք մըն է, կը վարկաբեկուի անոր ամբողջ շրջանակը: Ընկերները, գործակիցները կասկածներու թիրախ կ'ըլլան մութ գործարքներու

Զանգեզուրի երկրաշարժի հանդանակութիւնը, 1943–ի հայրենիքի ազէտեալներու հանդանակութիւնը, երկրորդ Պատերազմի ընթացքին Սասունցի Դաւիթ հերոսյներու հանդանակութիւնը, 1945–ին հայրենիքի եւ գաղութներու աղքատութեան դարմանման հանդանակութիւնը, 1946 – 1947–ին հայրենադարձութեան հանդանակութիւնը, 1952–ին դպրոցաշինութեան հանդանակութիւնը, 1976–ին կրթական նպատակներու հանդանակութիւնը, Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին գաղութին օգնութեան հանդանակութիւնը, 1988–ին Գիւմրիի, Սպիտակի երկրաշարժի հանդանակութիւնը: Ու այս բոլորը յաջողութեամբ եւ ակընկալուածէն աւելի արդիւնքներով պսակուած են:

Այսօրուան ղեկավարութիւնը հետեւելու է իր մեծ նախորդներու օրինակին եւ մեծ պէտը գործելու չէ հայ վարժարաններ փակելով: Այլապէս ինք մտածելու է ելքը գտնելու:

Հ. ՈՒ.

(Շար. 1)

ամբաստանութեամբ, նոյնիսկ պատասխանատու կը նկատուին գործուած ոճիրին: Եւ վերջապէս, հետախոյզները, դատախազներն ու լրագրողները որոնք այրէն մինչեւ օ եւ ֆէֆ լաւատեղեակ են զոհին կեանքին, զարմանք կը յայտնեն որ աւելի կանուխ չէ մաքրագործուած ան:

Անցեալ Ապրիլ 17–ին սպաննուեցաւ ազատական երեսփոխան Ս. Խուչէնկօ: Նախքին գործերու նախարարութեան արդարադատ ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնը Կորտիչնկօ թելադրեց մահուան պատճառը փնտռել անոր անձնական ու տապարէզի կեանքին մէջ: «Անձնական կեանքը» փողոցի մարդուն համար պիտի նշանակէր, բնականաբար, կնոջ մը դաւութիւնը: Լաւատեղեակ թերթ մըն ալ դրեց թէ անոր սպանութիւնը կապ ունէր Վլադիմիր Կոլովլեւի ոճիրին հետ որուն հեղինակները չեն գտնուած: Երկու զոհերը կ'ամբաստանուէին 1989–ի սեպտեմբերնոյեմբերու չարաշահութիւններով· կ'ըսուէր թէ առաջին զոհը մեծամեծ դումարներ իւրացուցած էր, ամերիկուհիի մը հետ կեղծ ամուսնութիւն կնքած ու գումարները անոր անունին անցուցած, եւ այլն: Նաեւ այդ դումարներով զօրակցած էր Ազատական Ռուսաստան կուսակցութեան որուն նախագահներէն էր Իուչէնկօ: Եւ ըսել որ այս տեղեկութիւններուն աղբիւրը ցոյց կը տրուին «Դումայէն խօսակիցներ» ու «գաղտնի սպասարկութիւններ»:

Մինչդեռ, չատ ու չատ բան կայ ըսելիք Դումայի մարդոց ու գաղտնի սպասարկութիւններու մասին, քան վերոյիշեալ զոհերուն: Ռուսական թերթին յօդուածագիրը Դ. Բաբիչ կ'ըսէ թէ կրնայ խօսիլ 1999–ին Մոսկուայի մէկ չէնքի պայթումին հետ անոնց առընչութեան մասին· մինչդեռ, առաջին ամբաստանութիւնը չէչէն ահաբեկիչներու ուղղեցաւ, երկրորդն ալ ծանձարձակ, ապօրինի սեպհականաչնորհումին:

Յայտնի է երեւելիի մը սպանութեան հետեւած նպատակը· վարկաբեկել զոհին ղեկավարած կազմակերպութիւնը ու մայր վերածել մեղսակցութեան ապացոյցի մը: Իսկ լրագրողը հարց կու տայ որ խնդրոյ առարկայ վերջին սպանութենէն ի վեր վեց ամիս անցնելով հանդերձ, ինչո՞ւ չէ բացուած ոճիրին դատը: Ցեւոյ կ'աւելցնէ թէ 1998–ին երեսփոխանուհի Գալինա Ստարովոյտովայի սպանթենէն ետքն ալ, գլխաւոր կասկածելին նկատուած էր անոր կենակիցն ու օգնականը: Զոհեր վարկաբեկել տեղին է ասով որ ճշմարտութիւնը վերահաստատելու համար ոչ ոք կը մնայ:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան վարժարանը համախմբուած են, Մայիս 4–ին, հին եւ նոր Մխիթարեանցիներ իրենց աւանդական «խաւիծ»ի օրուան առթիւ: Առաւօտեան կատարուած Գոհաբանական պատարագէն եւ հոգեհանդստեան պաշտօնէն ետք, ներկաները անցած են վարժարան: Հանդիսութիւնը վարած են Սարթէ Մորայճը եւ Շիրվան Ծատուր: Բացումը կատարած է Հ. Սարգիս Վրդ. Էրմէն, որ յիշեցուցած է թէ հաւաքոյթը հաւաքական երախտապիտութեան օր է հանդիսեալ ուսուցիչներուն, անցեալի մեծ դաստիարակներուն եւ դարաւոր վարժարանին: Մատակարար Մարմնի ատենապետ՝ Յարութիւն Գահրամանն ալ իր ուղերձին մէջ դիտել տուած է որ դժուար է գըտնել մեր մշակութային գործօնքի որեւէ մէկ փուլ, որուն վրայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր բարերար ներգործումը դրած չըլլայ: Մխիթարեանը հինէն ի վեր հոմանիշ դարձած է հայ գրականութեան, հայերէն լեզուի ու դպրոցի: Տնօրէն Շահին Զընար նախ յարգանքի տուրք մատուցանած է Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար Աբբահօր նըկատմամբ: Տեղեկութիւններ տուած է դպրոցին մասին: Վերջին տարեշրջանին, վարժարանը ունեցած է Միջնակարդէն 30, լիսէէն 27 շրջանաւարտներ որոնցմէ 17 հոգի յաջողութիւն արձանագրած են համալսարաններու մուտքի քննութիւններուն: Յանուն Մխիթարեան Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Արսէն Գովան կարդացած է իր ողջոյնի խօսքը: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Ներկայ Մխիթարեանցիներէն ոմանք ունեցած են ինքնաբուխ արտայայտութիւններ: Խօսք առած է Ռոպէր Քէատէճեան: «Հուսկ Բանք»ին մէջ, Հ. Յակոբոս Վրդ. մատնանշած է վարժարանին դիմաց ցցուած դժուարութիւնները, դիտել տուած որ վարժարանին ուսման մակարդակը այն չէ ինչ որ իրենք կ'ուզէին, թէ ի մօտոյ, երկու վարդապետներ ալ պարտադրաբար հանդատեան պիտի կոչուէին նոր օրէնքին պատճառաւ եւ այս պայմաններուն տակ, թերեւս պիտի ստիպուէին դարձեալ մտածել լիսէի բաժինը փակելու մասին:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Սահակեան _ Նունեան վարժարանի աշակերտութիւնը, Մայիս 10ին, հանդիպում մը ունեցած է բանաստեղծ Իզնա Սարըասլանի հետ: Հրաւէրին նախաձեռնութիւնը ունեցած են ուսուցիչ Փասքալ Թէօրէնլի եւ տնօրէնուհի Օրիորդ Թալին Մաթոսօղլու, որ թացման խօսքը արտասանած է եւ քարի գալուստ մաղթած հիւրին: Ապա, գինք ծանօթացուցած է որպէս մանկապէտ բժիշկ եւ նրւիրեալ մտաւորական ու բանաստեղծ: Ցետոյ, բանաստեղծին մասին արտայայտուած է Փասքալ Թէօրէնլի, որու կողքին բեմին վրայ տեղ գրաւած են 17 աշակերտներ, տուած է անոր կենսագրութիւնը, թուած հրատարակած գիրքերը, ստացած մրցանակները եւ ծանօթացուցած Սարըասլանի գրականութեան հիմնական գիծերը, իբր ուղեցոյց ընդունելով, այս տարի, Ռ. Հատտէճեանի հրատարակած այն 13 յօդուածները ,որոնք նուիրուած էին բանաստեղծին գրականութեան վերլուծման: Դասախօսութեան առընթեր, աշակերտները արտասանութիւններ ըրած են Սարըասլանի գործերէն: Վերջաւորութեան, բեմը յանձնուած է բանաստեղծին, որ երկխօսութիւն մը ունեցած է աշակերտներուն հետ եւ պատմական ու ընկերային հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած անոնց Սամաթիոյ եւ Սահակեանի կապուած անցեալէն:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

ՍԻՄՈՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Ազգային ժողովի երեսփոխան Ս. Պաղտասարեան յանկարծամահ եղած է, 66 տարեկանին: Ծնած էր Թիֆլիս, երկաթուղիի ճարտարապետ էր: 1990–ին ընտրուած էր երեսփոխան, անդամ էր Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին եւ Ազգային ժողովրդավարներ երեսփոխանական խումբին: 1999 Մայիս 30–ին երեսփոխան ընտրուած էր ԱԺՄ ցուցակէն. նոյն խմբակցութեան ղեկավարն էր:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

21

Հետեւեալ առաւօտ Զարօ կանուխ եղաւ տունէն: Պէտք էր իր տունը գտնուէր լաւ կարեւոր գործի մը համար:

– Հաւանաբար այս երեկոյ հոս չգամ: Եթէ ձեռնարկներս յաջողին, կ'ուզեմ Ալիսին քովը մնալ, Հելէնին եւ Մերիին վարժեցնելու համար: Հոգ տար Սուրիկին:

Ամբողջ օրը անհանգիստ վիճակ մը ունէր: Պիտի յաջողի՞ն: Ցաջողեցա՞ն:

Մութը կոխեց, Զարօն չկար: Ցաջողած ըլլալու են: Իսկ եթէ ձերբակալուա՞ծ ըլլալուն համար չեկաւ:

Պէտք չէր Զարօն ինքզինքը վտանգէր առեւանգման գործերուն ալ մասնակցելով: Ճիշդ է, որ Ալին պիտի մերժէր ուրիշին հետեւիլ, ճիշդ է նաեւ, որ Զարոյին համար ամէն կեանք թանկագին էր:

Վերջապէս, դիւերը ուշ առեն դուրս պրծին: Սիրարփին էր:

– Ի՞նչպէս անցաւ կը հարցնեմ անհամբեր:

– Հրաշալի՛... Ալիսը Միս Հելէնին տունը տարի, այնպէս մուրացիկի մը պէս հագուած: Հոն էր արդէն Ալնիւը, որ չուարած՝ մեր հարցումներուն չէր պատասխաներ: Լուեց ու մեզ նայեցաւ մինչեւ Զարոյին գալը: Ջե՛ս կրնար երեւակայել իւ՛նչ գնդոց նայուածք մը ունի այդ տարիքին: Զարօն տեսնալուն պէս, վազեց ու «մեծ մայրիկ» ըսելով փաթթուեցաւ:

– Մամաս ո՞ւր է, մեծ մայրիկ, – հարցուց անմիջապէս:

– «Դեռ չեկաւ, պէտք է համբերես, ան չատ հեռու է: Ահա քեզի մօրաքոյր մը, – ըսաւ Զարօն, ահա նաեւ փոքրիկ քոյրիկ մը, Ալիսը: Պաչեցէ՛ք իրար տեսնեմ»:

Փոքրիկները տատանուելէ, իրարու քննական նայելէ վերջ, ժպտեցան եւ իրար համբուրեցին: Ցետոյ բոլորս միասին սեղան նստանք ընթրիքի: Երկու փոքրիկները քով քովի: Ալնիւ չուտ չուտ կը ծռէր եւ Զարոյին կը նայէր չարաճճի ժպիտով, կարծես ըսել կ'ուզէր. «Ինաղը լաւ խաղացինք»: Ընթրիքի ընթացքին յանկարծ Ալիս, Միս Հելէնը ցոյց տալով ըսաւ.

– «Իմ մամաս ասանկ է»:

Ըսել կ'ուզէր թէ մայրիկը այնպէս չեկ է, թէ՞ մօրը պատկերը արդէն աղօտած ուղեղին մէջ: Չհարցուցինք՝ հետաքրքրելու համար խնդիրը: Ընթրիքէն անմիջապէս վերջը, Ալիս գնաց ու Միս Հելէնին փաթթուեցաւ գուրգուրանքով, բայց «մամաս» չըսաւ: Միս Հելէնն ատատիկ յուզուած էր: Իր ջիղերուն տէրը եղող այդ կինը, հազիւ իր լացը կը զսպէր:

Սիրարփի ինքն ալ յուզուած էր պատմած ժամանակը:

– Իսկ Ալիսը դիւրութեա՞մբ եկաւ քեզ հետ:

– Շատ դիւրութեամբ: Մեղմ աղջնակ մըն է: Ես բաւական դողալով սպասեցի թուրք սպասուհիին եւ Ալիսին գալուն: Նշանակուած ժամը անցեր էր, մարդ չկար: Արդեօք թակո՞ղն ինկայ, կը մտածէի: Տրուելիք գումարը մեծ էր, բայց սպասուհին կրնար մատնել: Մակեդոնացիները ըսած էին, որ սպասուհին դժգոհ է իր հանըմէն եւ մտադիր է իր դիւղը վերադառնալու մեր դրամը ստանալուն պէս, բայց ո՞վ պիտի, կրնային սխալած ըլլալ: Վերջապէս եկան: Կառապան Սիսակը քայլ մը անդին կը սպասէր: Մինչեւ փոքրիկին հետ կառք նստայ, դրամը չտուի: Սիսակ թոյլ մեզ քամիի պէս: Կառքին մէջ հին հագուստներ հագցուցի Ալիսին ու իրմանք խուլ վողոց մը: Քալելով եկանք Միս Հելէնի տունը: Հոն ամէն յարկաբաժնի դուռը զարկի մուրալով, մինչեւ որ հասայ Միս Հելէնի յարկաբաժինը: Եթէ ուղղակի Միս Հելէնին երթայի, կրնային կասկածել: Այս առաւօտ երկու մանչուկներ ալ պիտի փախցնէին Սկիւտարի շրջանէն եւ տղաքը պիտի տանէին Սամաթիա:

Ուրախ է Սիրարփի իր յաջողած գործին համար, բայց այդ ուրախութիւնը չի յաջողիր անոր դէմքին տալու առաջւան թարմ, աչխոյժ արտայայտութիւնը: Ցոգնած են դիմագծերը: Երկու ամիս է միայն չեմ տեսած զինքը, բայց դէմքը փոխուած է ամիսները կրկնակի տարիներ հաշուելով:

– Լեւոնէն ի՞նչ լուր, – կ'ըսեմ մեղմ ձայնով:

– Մնաց բարեա՛ւ, յաւիտեա՛ն մնաս բարեաւ եւ հիմա լռութիւն:

Կը քաշալերեմ գինքը: Արան բնաւ յուսահատած չէ, կ'ըսեմ իրեն: Ընդհակառակը, կը կարծէ, որ պիտի յաջողին փախչիլ: (Ես է որ կը հնարեմ այս, բայց այնքա՛ն մտածած եմ այս ուղղութեամբ, որ չեմ զլար թէ յաւելումը ես կ'ընեմ), անչուչա մինակը չպիտի փախչի, միւսներն ալ հետը պիտի տանի:

Կ'առաջարկեմ Սիրարփիին ինձ հետ գալ Կովկաս ու հոն սպասել նշանածին վերադարձին, որ կրնայ էրզրումի, կարսի ճամբով հոն գալ:

Սիրարփի հետզհետէ կը գունատի: Կ'ուզէ բան մը ըսել, բայց ձեռքի շարժում մը կ'ընէ «լռենք» ըսելու ձեւով մը ու կը հարցնէ.

– Տղադ ինչպէ՞ս է:

– Տղաս հիմա Նորվան է, մեծ մարդ է եւ մեծ անուն ունի:

– Չէ՛, Սիրարփիին, այդ չատ խնդացող Սիրարփիին երեսը ժպիտ բերելը դժուար է այլեւս...

– Իսկ միւս կիները իւ՞նչ նամակներ ստացան իրենց ամուսիններէն:

– Նամակ չէ՛, սիրելիս – կտակները ստացան, – կ'ըսէ Սիրարփի ջղայնացած· – Մէկը, որուն կինը զաւակ կը սպասէ, դրեր էր թէ ինչ անուն դնէ, եթէ մանչ ծնի, ինչպէս կրթէ: Դրեր էր թէ իրեն համար վերադարձ չկայ: Միւսը թէ՝ «երիտասարդ կին ես, հաւանաբար ամուսնանաս, բայց զաւակներս թող չմոռնան իրենց հօր անունը եւ»...

Սիրարփի կը լռէ: Ցայտնի է, որ կը դղջայ ըսածներուն համար: Վախով կը նայի երեսս, պոռթկում մը կամ յուսահատ ճիչեր սպասելով:

Կը բռնեմ սեղանին, որը կարծեմ ինձ հետ կ'օրօրուի:

– Կը սխալին անոնք ,դուն ալ կը սխալիս: Անկարելի՛ է, կը հաւնա՞ս, անկարելի՛ այդ··· քու կարծածդ:

(Շար· 89)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԵՒ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նատին, Վիզէն, Վանիկ եւ Վահէ Դարբինեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՎԱՀԷ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

*
**

Անոր մահուան քառասունքին առթիւ Նատին, Վիզէն, Վանիկ եւ Վահէ Դարբինեան եւ Դարբինեան ընտանիքը կը յանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 25-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին յատարտ պատարագի։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

A l'occasion de la Fête
de la Cité Internationale
Universitaire de Paris,
le Comité des résidents
de la
Maison des Etudiants Arméniens

vous invite à une

rencontre amicale

le Samedi 24 mai de 13h à 18h

Projection vidéo :
RETROSPECTIVE ARMENIENNE

Barbecue
et spécialités

Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, 75014 Paris,
Tél. : 01 44 16 10 60
M° Porte d'Orléans,
RER: Cité Universitaire

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԶԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՑՆԱԽՈՒՄԲԸ
Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 29
ժամը 12·30-ին Ճաշ – հիւրասիրութիւն
Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Երգ ու պարի ուսնական ծրագիր
Մասնակցութիւն՝ 25 Եւրօ։
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը։
Հեռաձայն. –
04 – 42 – 22 – 08 – 52
կամ՝
04 – 91 – 77 – 84 – 70

LES RENCONTRES / LECTURES
DU VILLAGE EUROPEEN
DES ECRIVAINS

Mardi 27 mai dès 20 heures

«POESIE D'ICI ET D'AILLEURS»
en présence de
VAHE GODEL,
poète mi-suisse, mi-arménien.

L'auteur, au fil d'un entretien, présentera ses ouvrages les plus récents ainsi que ses traduction de **poètes arméniens classiques et contemporains** (G. de Narek, Nahabed Koutchak, Mariné Petrossian), sur le thème de la «poésie comme déplacement».

Centre Culturel Suisse
38, rue des Francs-Bourgeois
(fond de la cour)
75003 Paris (Métro: Saint-Paul)
Entrée: 5 Euros — Places limitées
Réservation nécessaire : **01 42 71 38 38**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter à la présentation
de l'ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

par son auteur
GERARD CHALIAND

le Vendredi 23 mai à 20h45

Suivie d'un débat :
«LA SITUATION AU PROCHE-ORIENT»

Signatures — Dédicaces

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**
et
et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»
organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28
Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ
Ժամը 18-ին երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի։
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29
ՏՕՆ Ի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԿՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու դպրոցները։ Բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅՁՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

1976 — 2003

REPAS DU 27ème ANNIVERSAIRE

Vendredi 23 mai à 20 heures

27-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ Ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Կիրակի, Յունիս 1
Ժամը 12·30-էն 19, Մայր եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30-էն սկսեալ կրնաք ճաշկերեղոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները։

Զեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծը նողներուն համար։

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐԶԱԿԱՆ «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադրութեան 85-ամեակին առիթով, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս կը կազմակերպէ իր աւանդական մարզական «Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքը, բարձր հովանաւորութեամբ Իսի-Լէ-Մուլինոյի քաղաքապետ-եռեսփոխան Պրն. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ-ի։

150 մարզիկներ (ֆութպոլ, պասքէթ), Հ.Մ.Ը.Մ-ի մասնաճիւղեր, թէ այլ, Եւրոպայի տարբեր շրջաններէն՝ Զուիցերիա, Գերմանիա, Անգլիա, Հ.Մ.Ը.Մ.-Արծիւ (Մարսէյլ), Հ.Մ.Ը.Մ-Վալանս, Փարիզէն՝ A.S.O.A., U.G.A.B. եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս կը հաւաքուին Փարիզ, մասնակցելու հայկական մթնոլորտ ստեղծելու նպատակին ծառայող այս մրցաշարքին։

Խաղերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ (ժամը 14-էն սկսեալ) եւ Կիրակի, Յունիս 7 եւ 8-ին, Իսի-Լէ-Մուլինոյի Jean Bouin *դաշտին վրայ։*

Եկէ՛ք, միասնաբար վայելենք Հ.Մ.Ը.Մ-Ֆրանսի նախաձեռնած այս խանդավառ մթնոլորտը։

Աւելցնել մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝
01·47·78·10·53 *թիւին։*

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 23
VENDREDI
23 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·693 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·693

ԹՈՒՐՔԻՍ

ՀԱԿԱՁԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԻՆ

«Ակօս» շաբաթաթերթը (Մայիս 16) կը տեղեկացնէ թէ Կրթական Նախարարութեան «Անհիմն ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ պայքար» խորագրուած շրջաբերականը թէ՛ արտասահմանէն, թէ՛ ներքին ճակատէն հակազդեցութիւններու թիրախ եղած է։ Մարզկային իրաւունքներու մշութեան Պոլսոյ մասնաճիւղը հանրութեան դիմած է, որպէսզի իմակներով եւ հեռապատճէններով Կրթական Նախարարութենէն պահանջէն շրջաբերականը չեղեալ նկատել։ Իսկ շրջաբերականին չեղեալ նկատել՝ նոյն նախարարութեան մամուլի տրապարակումով մը պաշտօնապէս կանգնած է իր ձեռնարկին։ Ան ըսած է թէ սխալ բան չի նշմարեր նոյն շրջաբերականը հայկական վարժարաններ ալ ղրկելու որոշումին մէջ։ Կ'աւելցնէ թէ դարձեալ նոյն նախարարութեան մրցումներ եւ դասախօսութիւններ կազմակերպեն «6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն անհիմն ըլլալուն մասին»։ Այդ մեթոտը լրագրողը կը կոչէ· «Ցաղթականին սրտէն բխած շարժութիւնը պարտեալին գրել տալու» մեթոտ։

«Ռադիքալ»ի մէջ Թիւրքէր Ալքան երկիպական չեշտով մը կ'անդրադառնայ նիւթին, ապա կ'եզրակացնէ· «Թերթին ոմանք կը գրեն թէ Կրթական Նախարարութիւնը դիւերը ցերեկին խառնած կ'աշխատի ու ծրագիրներ կը յղանայ։ Ասիկա վախ կը պատճառէ։ Երանի՛ թէ նուազ աշխատէին։ Նոյնիսկ, բնա՛ւ չաշխատէին։ Ի՛նչ բարեբախտութիւն կ'ըլլար»։

«Միլիյէթ»ի մէջ Մելիհ Աչըք կը քննադատէ շրջաբերականին հետ դպրոցները ղրկուած բացատրականը ուր նշուած է թէ նիւթը ձեռք առնելու ընթացքին ի՛նչ աղբիւրներ օգտագործելի են, ինչե՞ր՝ ո՛չ։ Աւտոր հմխուէլով կ'եզրակացնէ· «Աշակերտները նիւթին մասին պիտի գրեն ոչ թէ իրենց պրպտումին, մտածածին, այլ նախարարին հրահանգածին պէս։ Իսկ այդ ընթացքին ոչ միայն երախաներուն միտքը, թուրքիոյ արտաքին յարաբերութիւններն ալ խանգարելու վտանգ պիտի դառնան»։

«Ակօս» տեղ տուած է հակադիր կեցուածքով թերթի մը գրածին ալ. «Եէնի չաֆաք» (Նոր արշալոյս) թերթին մէջ Քիւրշատ Պումին շրջաբերականը անհեթեթութեան եւ երեւակայութեան արդիւնք նկատելէ ետք, կը գրէ· «Կըրթական նախարարութեան այս նոր մեթոտը կարելի է այլ մարզերու մէջ ալ գործածել։ Օրինակ, կարելի է թուրքիոյ յունական վարժարաններուն ալ առաջարկել որ շաբաթաբերութեան մրցումներ եւ դասախօսութիւններ կազմակերպեն «6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն անհիմն ըլլալուն մասին»։ Այդ մեթոտը կը կոչէ· «Ցաղթականին սրտէն բխած շարժութիւնը պարտեալին գրել տալու» մեթոտ։

«Ռադիքալ»ի մէջ Թիւրքէր Ալքան երկիպական չեշտով մը կ'անդրադառնայ նիւթին, ապա կ'եզրակացնէ· «Թերթին ոմանք կը գրեն թէ Կրթական Նախարարութիւնը դիւերը ցերեկին խառնած կ'աշխատի ու ծրագիրներ կը յղանայ։ Ասիկա վախ կը պատճառէ։ Երանի՛ թէ նուազ աշխատէին։ Նոյնիսկ, բնա՛ւ չաշխատէին։ Ի՛նչ բարեբախտութիւն կ'ըլլար»։

«Միլիյէթ»ի մէջ Մելիհ Աչըք կը քննադատէ շրջաբերականին հետ դպրոցները ղրկուած բացատրականը ուր նշուած է թէ նիւթը ձեռք առնելու ընթացքին ի՛նչ աղբիւրներ օգտագործելի են, ինչե՞ր՝ ո՛չ։ Աւտոր հմխուէլով կ'եզրակացնէ· «Աշակերտները նիւթին մասին պիտի գրեն ոչ թէ իրենց պրպտումին, մտածածին, այլ նախարարին հրահանգածին պէս։ Իսկ այդ ընթացքին ոչ միայն երախաներուն միտքը, թուրքիոյ արտաքին յարաբերութիւններն ալ խանգարելու վտանգ պիտի դառնան»։

«Ակօս» տեղ տուած է հակադիր կեցուածքով թերթի մը գրածին ալ. «Եէնի

ԱՄՆ

ԳՈՆԿՐԷՍԻ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

ԱՄՆ–ու Հայ Դատի յանձնախումբը կը տեղեկացնէ թէ Գոնկրէսի Արդարութեան յանձնախումբը Մայիս 21–ին, միաձայնութեամբ ընդունած է ցեղասպանութեան բանաձեւը որ առաջարկուած էր Ապրիլ 9–ին, ձ· Ռատանովիչի, Ա· Շիֆի, Ֆ· Փալոնի եւ ձ· Քնոլէնպէրկի կողմէ։ Այս ճանաչումը դուռ կը բանայ Ներկայացուցչական ժողովին կողմէ եւս նման քայլի մը։ Կը սպասուի որ այդ ժողովը մօտ օրէն իր օրակարգին վրայ ունենայ նոյն հարցը։

Արդարութեան յանձնախումբին անդամներէն Ա· Շիֆ «արտակարգ օրէն կարեւոր» համարած է որոշումը, ոչ միայն հայութեան, այլեւ ամբողջ միջազգային հանրութեան համար։ Աւելցուցած է թէ կատարուածը մարդկային իրաւունքներու տեսանկիւնէն եւս կարեւոր զարգացում է, քանի որ վերջապէս հարկաւոր ճանաչումը կը կատարուի մէկուկէս միլիոն զոհերուն եւ ցեղասպանութիւնը կը կոչուի ցեղասպանութիւն։

Արդարութեան յանձնախումբին քարտուղարութեան նախորդած օրերուն Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանը Ֆարուք Լոդօղլու աչխոյժ գործունէութիւն տարած է նման արդիւնքի մը արգիլք ըլլալու համար։ Յատկապէս պայքարած է բանաձեւէն «Հայերու ցեղասպանութիւն» սահմանումը ջնջել տալու, պնդելով որ Հայերու այդ որակումը պատմական, կամ օրինական տրեւէ հիմ չունի, եւայլն։ Աւելցուցած է նաեւ թէ նման արդիւնք մեծ վարկաբեկումի պատճառ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ մէջ եւ ժխտական անխուսափելի հետեւանքներ ունենայ Թուրքիա – ԱՄՆ յարաբերութիւններուն վրայ։

Հայ Դատի ԱՄՆ–ու մարմինը յանձնախումբի անդամներուն ղրկուած նամակով մը հարկաւոր ճշդումները կատարած է թուրք դեսպանին պնդումներուն։ Իսկ Հայաստանի դեսպանը Ա· Կիրակոսեան չհումներ ունենալով յանձնախումբի անդամներուն հետ, պատասխանած է Ֆ· Լոդօղլուի ըսածներուն։

Գոնկրէսի շրջանակներէն հաղորդուած է որ Թուրք դեսպանը եւ Թրքանպաստ լոպիական գործունէութեան պատասխանատուներէն Պ· Լիվինկսթըն ամէն ջանք թափած են որ կարգ մը սրբագրութիւններ կատարուին բանաձեւի բնագրին մէջ, սակայն ոչ մէկը նկատի առնուած է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ԱՀԱԲԵԿԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ մը արձակեց Ալ Քահտայի թիւ 2–ը՝ Այման Ալ–Զավահիրի, կոչ ընելով որ անճնասպանական ոճրափորձերը բաղմանան Մացեալ–Նահանգներու, Մեծն–Բրիտանիոյ, Աւստրալիոյ եւ Նորվեկիոյ մէջ, անոնց չահերուն, ձեռնարկներուն, պաշտօնատարներուն դէմ։ Քաթարի Ալ – Ճեզիրա կայանին կողմէ սփռուած ուղերձին մէջ, Ալ–Զավահիրի կը չեշտէ· «Ռաչակիրները եւ Հրեաները միայն մարդասպանութեան, արեան լեզուն կը հասկնան եւ կը համոզուին միայն իրենց զաւակներուն, երկնաքերներու հրդեհներով, իրենց տնտեսութեան փլուզումով։ Ո՛վ մահմետական, զօրաւոր եղիր եւ յարձակէ ԱՄՆ–ու, Մեծն–Բրիտանիոյ, Աւստրալիոյ, Նորվեկիոյ ներկայացուցչութիւններուն վրայ։ Իրենց ոտքին տակի հողը դժոխքի վերածէ, թոյլ մի՛ տար խաչակիրներուն՝ իրաքցի մեր եղբայրներուն մարդասպաններուն որ ապրին մեր երկիրներուն մէջ…։ Եթէ Աստուած ուզէ, գալիք օրերը ձեզի լուրեր կը բերեն որոնք կը ջերմացնեն ձեր սրտերը»։ Այս ըսպառնալիքները բաւական իրարանցում ստեղծած են ԱՄՆ եւ այլուր, թէեւ չի հասկցուիր Նորվեկիոյ մատնանչումը, որ ԱՄՆ–ու կողքին չէր եւ կը կարծուի որ չփոթութիւն մը կայ Դանիոյ հետ։ ԷՖ–ՊԻ–ԱՑ–ը չաս լուրջի առած է այս ըսպառնալիքները և հրաւիրած Ամերիկացիները, որ աչալուրջ ըլլան։ Մաուտի Աբարիոյ մէջ, նոյն օրը, Մայիս 21–ին, Ալ Քահտայի մարոքցի երեք անդամներ ձերբակալուած են։ Ապահովութեան համար, Գանատա եւ Գերմանիա փակած են Մաուտի Արաբիոյ իրենց ներկայացուցչութիւնները։

ԱԼԺԻ եւ իր արեւելեան չրջանը բուռն երկրաշարժի մը ենթարկուած են Զորեքշաբթի, Մայիս 21, ժամը 19·45–ին, 6,2 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանակչին վրայ։ Ցնցումը մեծ խուճապ ստեղծած է եւ Մայիս 22–ի առաւօտեան լուրերու համաձայն, մեռելներու թիւը 538 էր եւ 4600 վիրաւորներ կային, բայց, այս թիւերը վերջնական բնոյթ չունէին։ Պաք–Էլ–Ուէտի թաղամասը ամբնկեր աւելի տուժած էր եւ վախ կար որ զոհեր ըլլան նաեւ վիրատակներու տակ։ Ալժէրէն 40 քմ· արեւելք Պումէրտէսի մէջ, հիւանդանոցը փլած է, վնասներ կան նաեւ Պէլքուր թաղամասը։ Ալժերիոյ հզօրագոյն երկրաշարժն է 1980–էն ի վեր, երբ 7,7 ուժգնութեամբ ցնցումը պատճառ եղած էր 5000 հոգիի մահուան։ Մայիս 22–ին, հետաձգնային կապն ալ դրեթէ խզուածէր Ալժերիոյ հետ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ընկերային մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ եւ աչքերն ալ սկըսած են տարակարծութիւններու մէջ խըրխլել։ Արդարեւ, ոմանք, ինչպէս Թիւիէ, կ'ուզեն որ կառավարութիւնը զիջումներ ընէ կրթական դեռնի վրայ։ Օրինակ, յետադիմ ապակեդրոնացման ծրագիրը եւ ԻԻ–ՏԷ–ԼՖ–ն ալ կը թելադրէ «նշան մը ընել դասատուներուն»։ Հաւանական կը նկատուի որ Ֆէրի փոփոխութիւններու ձեռնարկէ, որքան ալ կառավարութիւնը չուզէ տալ այն տպաւորութիւնը որ տեղի կու տայ փողոցին։ Գանատա մեկնելէն առաջ, Ռաֆարէն հրաւիրած էր ԻԻ–ԼԻՄ–ՓԷ–ի երեսփոխանները որ «տոկան», բայց կառավարութեան ծրագիրներուն դէմ զօրակոչը մեծ է եւ Մայիս 22–ին, նոր յոյսեր կային Փարիզէն դուրս, գլխաւորաբար կրթական մարզին մէջ։ Գործադուլի կոչերն ալ կը բազմանան հանրային զանազան ճիւղերու մէջ՝ ելմտական ճիւղ, թղթատար և Ցունիս 2–էն փոխադրամիջոց։

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ԲԱՆԲԵՐԸ՝ Արի Ֆլէշէր, պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, ինչ կը վերաբերի Պուշի Էվիան կեցութեան (կ'ըսուէր թէ ԱՄՆ–ու նախագահը պիտի չուզէ Ֆրանսական հողի վրայ մնալ եւ Ժընեւ պիտի գիշերէ Ժէ–8–ի վեհաժողովին առեն) ուզած է Ֆրանսերէնն պատասխանել եւ ըսած է· «Le Président restera dans son chambre à la France. Il va parler bien sûr avec le premier ministre Chirac»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ քարիւղի ընկերութիւնը Հայաստանի սահմանին վրայ, Կարսի Արբաչայ գաւառակին մէջ, սկսած է քարիւղի հետազօտման աշխատանք տանիլ։ Արբաչայէն հինգ քմ·. հեռաւորութեան վրայ ճէտէ գիւղին մէջ մինչեւ 200 մեթր խորութեամբ պեղումներ կը կատարուին։ Ցոյս կայ որ հինգ հազար մեթր խորու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 21 / 22)

ԱԶՆԱՒՈՒՐԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանեան եռօրեայ այցին առաջին օրը Շ· Ազնաւուր ընկերակցութեամբ Ֆրանսայի դեսպան Է· Նալպանտեանի, Արարատի մարզպետին եւ տղուն Միշայէլ, այցելած է Խոր Վիրապ։ Վանա – հայրն ու հոն գտնուող ուխտաւորները, այցելուները ջերմօրէն ընդունած են երդիչը։

Ազնաւուր որ ուզած էր 79–րդ տարեդարձը Հայաստան նչել, ըսած է թէ պիտի փորձէ հարիւրամեակն ալ հոն նչել։

Նոյն օրը Ազնաւուր եւ իր գործավարը Լեւոն Սայեան ընդունուած են նախագահ Ռ· Քոչարեանի կողմէ։ Նախագահը այդ առթիւ Մովսէս Խորենացի մեծարով պարգեւատրած է Լ· Սայեանը։ Զրոյցի ընթացքին նիւթ եղած են Ազնաւուրի Հայաստանին ընծայած ծառայութիւնները, արուեստագէտին յետագայ ծրագիրները եւ «Ազնաւուրը Հայաստանին» հմայնադրամին միջոցով կատարուած գործերը։

*
**

ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւաքական Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարը Ն· Բորդիւժա ռուսական թերթի մը տուած հարցազրոյցին յայտնած է թէ Հաւաքական ապահովութեան պայմանագիրը եւ արեւմտեան ուղղութեամբ պետութիւններու պաշտպանութեան։ «Կեդրոնական մասին մէջ արդէն ունինք հաւաքական ուժեր, Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Կիրղզստանի եւ Տաճիկիստանի ռազմական կառոյցներու հիման վրայ։ Սակայն, խորհուրդը պէտք է ունենայ այնպիսի զինուորական խմբաւորում որ ապահովէ պետութիւն – ներու պաշտպանութեան սկզբնական հարցերը, ոչ միայն կեդրոնական ուղղութեամբ, այլեւ կովկասեան եւ արեւմտեան ուղղութիւններուն վրայ» ըսած է քարտուղարը։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ - ԿԻՊՐՈՍԻ ԾԱԽՈՒՆ ՉԷ

ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Յաճախ կը յայտարարուի ՀԲԸ Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամներուն կողմէ, թէ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը չուրջ մէկ միլիոն տոլար բաց ունի ու Միութիւնը կը ծանրաբեռնուի այդ պիւտճէի բացը հայթայթելով: Ինչո՞ւ այս անճիշդ ու պիտակնուազ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ մարդոց կողմէ, որոնք գիտակցութիւնը ունին ճշմարտութեան:

Այս յայտարարութիւնը ընողները նկատի ունին այն յատկացումները, որոնք կու գան Մելգոնեան կտակի հիմնադրամի եւ Մելգոնեան կալուածին վրայ չինուած եկամտաբեր չէնքի վարձակալական եկամուտներէն: Այդ գումարները Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան կը պատկանին եւ ոչ թէ Միութիւնը այլ հիմնադրամներու եկամուտներէն կը տրամադրէ Մելգոնեանին: Ինչո՞ւ այս չվերծնող յայտարարութիւնը, թէ՝ պարզապէս Մելգոնեանի կալուածը ծախելու համար միտք պատրաստել կ'ուզուի:

Մելգոնեան կտակը կ'ըսէ, տեսնել «Extrait des minutes de greffe des actes notariés du tribunal mixte d'Alexandrie» էջ 16 եւ 17 յօդուած V–ին մէջ յատակ կերպով կտակարարը կը ճշդէ.

«Ամբողջութիւնը կտակին պիտի յատկացուի նշանակուած եւ յիշուած բարեսիրական նպատակներու 1925 Դեկտեմբեր 28–ի acte–ով:

1. Մատակարարում Մելգոնեան որբանոցներու՝ Մելգոնեան Հաստատութիւններ կոչուած (Նիկոսիոյ մէջ գտնուող, տեսնել էջ 13):

2. Տարեկան յատկացում 1000 եգիպտական ոսկիի Երուսաղէմի Պատրիարքութեան:

3. Մխանուագ յատկացնել 1000 եգիպտական ոսկի Պոլսոյ Պատրիարքութեան:

4. Տարեկան 3000 եգիպտական ոսկիի յատկացում Երեւանի համալսարանին:

5. Կտակէն աւելցած գումարով (Մելգոնեան Հաստատութիւններու չինութենէն վերջ. Հ. Ու.) ստեղծել Մելգոնեան հիմնադրամ մը որուն եկամուտները յատկացնել միայն վերոյիշեալ նպատակներուն»:

Ուրեմն Մելգոնեան բարերարները գրի՛չտ եւ կարապետ, յստակ նշած են հաստատութիւնները որոնց պիտի յատկացուին կտակն ու Մելգոնեան Հիմնադրամի եկամուտները: Այս պայմաններու տակ ու այս ճշմարտութեան պիտակնուազութեամբ, ինչո՞ւ կը յայտարարուի թէ Մելգոնեանի պիւտճէին բացը կը դոցուի Միութեան գումարներէն ու կ'ըլլայ բեռ մը Միութեան:

Նոյնն է պարագան Մելգոնեանի հողին վրայ չինուած կալուածի վարձքերուն: Կալուածը կը պատկանի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան: Շինուած է Մելգոնեանի հողին վրայ ու չինութեան ծախսերը հոգացուած են մաս մը Մելգոնեանի հողին վաճառումէն ու մաս մըալ դրամատունէն եղած փոխառութեամբ: Փոխառութիւնը քանի մը տարուան մէջ վերադարձուած է ու արդէն իսկ 90–ական թուականներուն չէնքը Հաստատութեան ի՛նապահովէր չուրջ 500·000 ամերիկեան տոլար: Այսօր Կիպրոսի մէջ երբ կալուածներուն գիներն ու վարձքերը անհամեմատ աւելցած են, չէնքին վարձքին ալ պէտք է աւելցած ըլլան: Ուրեմն Մելգոնեան Հիմնադրամն ու չէնքին վարձքերը միասնաբար Հաստատութեան կ'ապահովեն չուրջ 1·000·000 տոլարի գումար մը, զոր Կեդրոնական Վարչութեան անդամներ պիւտճէի բաց կը յայտարարեն: Միւս կողմէ՝ աշակերտական թոշակները, զանազան բարերարներու կողմէ նուիրուած թոշակները ու կիպրական կառավարութեան յատկացումը կիպրահայ աշակերտներու թոշակին՝ չուրջ 127·000 տոլար, Հաստատութեան կ'ապահովեն չուրջ 500·000 տոլար: Կիպրական կառավարութիւնը իւրաքանչիւր կիպրահայ աշակերտին համար, որ Մելգոնեան կը յաճախէ, կը վճարէ 1100 կիպրական ոսկի կամ 2050 ամերիկեան տոլար՝ այսօրուան կիպրական ոսկիի տոլարով սակով: Մորհրդարանի հայ ներկայացուցիչը կը ջանայ աւելցնել վերոյիշեալ յատկացումը յատուկիկայ տարիներուն համար: Ակնյայտ է թէ կիպրական կառավարութիւնը այս տարի Մելգոնեանին յատկացուցած է 70·000 կիպրական ոսկի կամ 130·000 ամերիկեան տոլար, համակարգիչները lab–երը նորոգելու եւ վերամշակելու համար: Նաեւ կիպրական կառավարութիւնը խորհրդարանի հայ ներկայացուցիչին ջանքերով կը ծրագրէ Մելգոնեանի բոլոր խաղադաշտերը՝ ֆութպոլի, վոլիպոլի, բարեկարգ միջադպարկի մակարդակով, ինչ որ Մելգոնեանին կրնայ ապահովել կարեւոր գումար մը վարձքերէ:

Ո՛ւր եւ ո՞ր կառավարութիւնը նման օժանդակութիւն մը պիտի տար Մելգոնեանին: Տակաւին Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան մէջ մուտքով, պետական այս

պատակով կազմուած յանձնաժողովին աշխատանքի արդիւնքներուն: Կը խընդրուի որ մատնադէտ մը ղրկուի Երեւան, հայկական յանձնաժողովին անդամներուն ծանօթացնելու համար վերջնական տառերու բարեկարգման նիւթերը եւ հիմնական սկզբունքները: Նամակը «կոմունիստական ողջոյնով» ստորագրած է Կոմիսարի տեղակալ Գ. Եաղուպեան:

Յաջորդ փաստաթուղթով ալ (1927, Փետրուար 11) կ'ըսուի թէ Թիֆլիսէն հեռագրելով պատասխանած են որ Երեւան կը հասնի վրացական նոր այբուբենի հեղինակը Շէվարնիձէն: Անոր զեկուցումը կ'ունկնդրեն Փետրուար 17–ին, ուղղագրական յանձնաժողովին 20–րդ նիստին: Զեկուցումով ըսուածը հետեւեալն է. «Մեզի առաջարկուած էր տպագրական արդիական պահանջներուն համեմատ վրացական տառերը բարեփոխել: Բայց, տեսիլա պէտք չէ նշանակէր օտար տառերու տեղ տալ, ինչպէս լատիներէն, կամ դոյութիւն ունեցող տառերը այնպիսի փոփոխութեան ենթարկել որ նոր տառերը առանձին ուսանելու նիւթ չդառնային: Լատիներէն, կամ ուրիշ նոր տառեր ընդունելէ ոչ մէկ արդարացում ունենալու մասնաւորաբար, կ'ըսուի թէ վրացի ժողովուրդը իր հետին ունի բազմադարեայ, հարուստ մշակոյթ եւ շատ մարդերու մէջ նշանաւոր գրականութիւն. այնպէս որ վրացերէնի տառերը

սորվիլ պէտք է անհրաժեշտ համարուի ամէն ուսեալ Վրացիի համար»:

Վրաստանի փորձառութենէն օգտուելու նպատակը ապարդիւն չի նկատիր Ս. Հնճաճեան անով կը բացատրէ, ճիշդ է, երկար ժամանակ եւ, 1949–ին նիւթին վերարծարծումը: Հայաստանի կառավարութիւնը այդ թուականին կրկին ձեռք կ'առնէ ուղղագրութեան փոփոխութեան եւ նոյն տարուան Օգոստոս 15–ին մասնակի բարեփոխութեամբ գրեթէ կը բարելաւուին 1922–ի որոշումի սխալները: Մանաւանդ, նոր որոշումը կը ներչնչէ որ ժամանակի ընթացքին մնացեալ սխալներն ալ կը շտկուին: Զարիբեանի մասամբ դարմանումը եւ ազգային սրբագրութեան յայտը կ'ուղարկէ մատենագիտներուն:

1922–ի այլանդակումէն 18 տարի եւս կարելի եղած է որոշ բաներ վերկել հայ բէնի ուղղագրութենէն: Եւ, պէտք չէ մոռնալ՝ նոյն խորհրդային կարգերու օրով: Իր դլխուն, ունեցածին տէր չէ յաստանի անկախութեան օրով պէտք չէ որ սրբագրութիւնը նոյնքան տարուան յապաղում չունենայ: Թէեւ տասնամեակը դլորած է արդէն, երկու տարի ալ եակը դլորած է արդէն, երկու տարի ալ աւելիով. մտահոգիչը այն է որ տասնամեակ հայ մտաւորականութեան թելադրական օրինակ մը ո՛չ Թիֆլիսէն հասնական կը թուի, ո՛չ ալ Մոսկուայէն...

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՇԻՒ ՄԸ

Նախիջեւանի Հայոց Ազգային Մորհուրդի պարբերաթերթը՝ «Նախիջեւան» երեւանի մէջ դասական ուղղագրութեամբ հրատարակուող ամսաւաթիւ թերթերէն է: Ունի Ռաֆայէլ Համբարձումեանի դլխաւորութեամբ խմբագրական խորհուրդ մը, բաղկացած՝ ակադեմիկոս Ռաֆայէլ Ղազարեանէ, Արման Մանարեանէ, Անդրանիկ Պետրոսեանէ (Գանաա), Վլադիմիր Սարգսեանէ եւ կարէն Սմբատեանէ: Հետաքրքրական է տեսնել որ թերթին վերջին էջին վրայ գետեղուած այս կազմին ամէն մէկ անդամին անունին հետ նշուած է ուրտեղացի ըլլալն ալ. օրինակ՝ գլխաւոր խմբագիրը նորսեցի է, Ա. Մանարեանը ադուլեցի, եւ այլն: Թերթը ունի պրտատահմանի ներկայացուցիչներ ալ որոնցմէ է Փարիզէն Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանը:

«Նախիջեւան»ի Յունուարի թիւը (24) հետաքրքրական էջ մը ունի ուղղագրութեան 1920–ական թուականներու փոփոխութեան մասին. հետաքրքրական, մասնաւորաբար հոն տեղ գտած տասնեակ մը փաստաթուղթերու շնորհիւ, որոնք առնուած են այդ հրատապ հարցին առընչուած թղթակցութիւններու ստուար թղթածրարէն: Այդէն էջը պատրաստուած է այդ փաստաթուղթերը հրատարակելու բուն նպատակով:

Ինչպէս կը գրէ իր նախաբանի տողերով Ա. Հնճաճեան, 1920–ական թուականներու սկիզբը բոլշեւիկեան իշխանութիւններու նախաձեռնած «կուլտուրական յեղափոխութիւն»ը նպատակ ունէր միութեան կազմին մէջ առնուած ժողովուրդները միատարրելու. նպատակ որ թարդմանութեամբ համատարած դրագիտութիւն հաստատելու բարի ձգտումով: Ինչպէս ծանօթ է եւ կը գրէ Ա. Հնճաճեան, բոլոր այդ ժողովուրդները պէտք է իւրացնէին Կիւրեղեան այբուբենը, որպէսզի միատարրումը կատարեալ ըլլար: Սակայն, այդ անցքը ծրագրուած էր երկու փուլով. նախ որպէս ընդհանրացումի առաջին քայլ, ժողովուրդները պիտի գրէին ու կարդային լատինական այբուբենով, յետոյ պիտի յաջորդէր վերջնական հանգրուանը:

Այս նպատակին համար բոլո՛ր հանրապետութիւններուն, մարզերուն, շրջաններուն մէջ յանձնաժողովներ, կեդրոնական կոմիտէներ կեանքի կոչուած էին. անոնք աշխոյժ գործունէութիւն կը տանէին: Այդ գործունէութեան առաջին կարեւոր մէկ քայլը եղաւ Հայաստանի մէջ Լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսարին 1922 Մայիս 24–ի հրամանագիրը որով առանց ժողովուրդին ու մասնագէտնե – րուն կարծիքը նկատի առնելու, արմատական փոփոխութիւն կատարուեցաւ հայերէնի ուղղագրութեան, նոյնիսկ այբուբենին մէջ:

Աւելորդ է որ դիւրամարս պատառ մը չեղաւ նախ մտաւորականներու, ապա ժողովրդային խաւերու համար: Հակազդեցին, վրդովում յայտնեցին, սակարկեցին, վերջէն որոշուած եւ «բարեփոխում» անուանուած չարիքը իր ճամբէն կ'ընթանար, առանց աչ ու ձախին անսալու: Կարճ ժամանակի մէջ կարելի եղած էր, այնքան կատարեալ համակարգէ մը որ մաշտոցեանն էր, այլանդակութեամբ 20–ական, 30–ական տարիներուն լոյս տեսած «Հայերէն» հատորի մը էջերուն վրայ, տեսնելու համար չարիքին անբեւեակայելի տարողութիւնը:

Ինչպէս կը գրէ Ա. Հնճաճեան եւ էջին մէջ առնուած թղթակցութիւններով ալ ըսուած է, այբուբենը միատարրելու նպատակը համեմատաբար աւելի դիւրին կ'իրագործուէր սեփական դիր – դրականութիւն չունեցող հասարակութիւններու մէջ, ինչպէս՝ դարասպլքարները, ինդուշները, Ադրբեջանցիները որոնք արաբական տառերով կը գրէին եւ մանաւանդ դժուարութիւն չունեցան անցնելու լատինականին. մանաւանդ որ, ինչպէս թուրքիոյ յետագայ օրինակով, այդ անցքը դիւրացուց գրել – կարդալու դործը: Այսուհանդերձ, կարելի չէ ըսել որ փոփոխութիւնը այդ ժողովուրդներուն մօտ անմիջապէս ընկալուեցաւ, առանց դժուարութեան: Վերէն արձակուած ո՛ր վճիռը տեղի չի տար հակազդեցութեան. սակայն եւ այնպէս, համեմատաբար կարճ տեւողութեան մէջ, լատինական այբուբենով կարդացող – գրող հասարակութիւններու թիւը քանի մը տասնեակի հասաւ, վստահաբար քաջալերական ազդակ մըն ալ ըլլալով գործը չարունակելու:

Նոյնը չէր կրնար ըլլալ ու չեղաւ Հայերու եւ Վրացիներու պարագան: Ի՞նչպէս կարելի էր գարաւոր մշակոյթի ու հարուստ մատենագրութեան տէր այդ ժողովուրդները մէկ օրէն միւսը խզել այդ անցեալէն: Ճիշդ է որ քաղաքական հեռանկարներով ծրագրուած եւ կատարուած այբուբենները, ուղղագրութեան փոփոխութեան այսօրուան պաշտպանները ծաւալած վէճերուն մէջ քնա՛ւ չեն ուզեր անդրադառնալ այս կէտին: Ինչի որ իրենց ներկայի չահուն ու վաղուան յաւերժացումի երազներուն ներհակ է պարտադրուած սխալին սրբագրութիւնը. երբ մանաւանդ, ատով կը վախնան որ տուժէ դրող – կարդացողի իրենց համբաւը. ամէն ազգիւրէ ջուր կը բերեն, համոզելու համար որ հարկաւոր էր փոփոխութիւնը, ուղղագրութիւնը, անոր հետ նաեւ լեզուն արդիականացան, ամէն մարդ գոհ էր եւ գոհ է ստեղծուած տարբերակէն եւ խառնակիչ փոքրամասնութիւն մըն է միայն պղտորողը: Եւ ոլովհետեւ լեզուականին հետ կրթական, գրական մարդերն ալ կը գտնուին այս երդուեալ թալիսաններուն ձեռքը, հակառակ անկախութեան մօտալուտ 12–ամեակին, անկախ առաջին նոր սերունդն ալ գոհ է նոյն խաւարամտութեան:

«Դասական ուղղագրութեան վերադա՞րձ կ'ըսէք. բայց, ի՞նչպէս, ի՞նչով: Դասագիրք է պէտք, ուսուցիչ, ուսուցչապետ... ո՞ւրկէ: Մենք պիւտճէ չունինք ,յետոյ ուրիշուն տարուան գիրք – պրականութի՞ւնը: Չէ, չէ, չի՛ կարելի հղպէս թեթեւ ձեռով անել»: Ահա չըրջանակը վէճին, վիճարկումին որ կրնայ ծաւալիլ Երեւանի ակադեմական չրջանակին, Գրողներու միութեան մէկ անկիւնը, կամ փարիզեան սրահի մը մէջ, Երեւանէն հրաւիրուած մշակոյթի, դըրականութեան դէմքի մը հետ: Բացառութի՞ւններ. կա՛ն, անշուշտ. բարեբախտաբար. սակայն, իրենց գոյութիւնը հիացում, զօրութիւն պատճառելէ առք, այսօր սկսած է վախեր ներչնչել. յոլնած, վհատած չե՞ն արդեօք, պիտի կրնա՞ն դիրքերը չլքել, մանաւանդ, յաջորդներ ունենալ մինչեւ որ պատմութեան դիրկը թաղուի խորհրդային կարգերու այդ քանդիչ նուէրը:

Այդ նուէրը անկախութեան սերունդներն ալ թունաւորելու գնով պահպանելու կողմնակիցները բոլորովին մոռցած ըլլալ կը թուին քանակական թուական – ներու հայ մտաւորականներուն մերժումը, ընդվզումն ալ: Ինչպէս կը նչէ Ա. Հնճաճեան, «դարաւոր մշակոյթի, յատկապէս հարուստ մատենագրութեան առկայութեամբ աւանդական ճանապարհից շեղուելը հայ մտաւորականները համառում էին առնուազն անմտութիւն»:

1926 Հոկտեմբեր 17–ին Հայաստանի դիտութեան եւ արուեստի հիմնարկին պատմական – հասարակագիտական ու դեղարուեստական բաժինները լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսարի կարգադրութեամբ միացեալ նիստ կը գումարեն եւ կ'ընտրեն «Ուղղագրութեան եւ տառերի ձեւի բարեփոխութեան յանձնաժողով»: Հետաքրքրական է տեղեկութիւնը որ կը հետեւի ըսուածին. այդ յանձնաժողովը երկու ամիս ետք, Դեկտեմբեր 21–ին անհրաժեշտ կը նկատէ Վրացիներուն փորձառութենէն օգտուիլ, յուսալով որ կեդրոնական իշխանութիւնները մեղմ վերաբերում կ'ունենան անոնց դէմ:

«Նախիջեւան»ի նոյն էջին մէջ, նիւթին առընչուած փաստաթուղթերէն երկուքը կը խօսին վրացական օրինակին ծանօթանալու հետաքրքրութեան մասին: Առաջինը Վրաստանի Լուսաւորութեան ժողկոմիսար ընկեր Կանդելակիին ուղղուած նամակ մըն է, 1927 Յունուար 28 թուակիր. կ'ըսուի թէ Հայաստանի յատուկ յանձնաժողովը որ կ'ուսումնասիրէ հայերէնի ուղղագրութեան եւ պիւրերու փոփոխութեան հարցը, անհրաժեշտ կը դտնէ ծանօթանալ Վրաստանի նոյն նը-

յատկացումները պիտի աւելնան ըստ եւ-րոպական Միութեան օրէնսդրութեան որ կ'ըսէ.

«Կիպրոս պարտաւոր է յաւելեալ հան-րային յատկացում ընելու չրջանային լե-զուներու համար, ըստ վերջերս վաւե-րացուցած Չրջանային լեզուներու եւ-րոպական համաձայնագրին: Համաձայ-նագիրը Կիպրոսի համար կ'իրարկէ՝ սկսելով 2002 Դեկտեմբեր 1-էն: Իր վա-ւերացումի յայտարարութեան մէջ (2002, Օգոստոս 26) Կիպրոս հայերէնը կ'ըն-դունի որպէս ոչ տարածքային լեզու. եւ յանձնառու կ'ըլլայ երկրորդական ուսուց-ման մէջ այդ լեզուներուն տեղ տալու»:

Կիպրական կառավարութիւնը որ ար-դէն իսկ մեծ բարեացակամութեամբ կը մօտենայ հայ վարժարաններու, հոգալով Կիպրոսի 3 նախակրթարաններուն (Նի-կոսիա, Լիմասոլ եւ Լառնաքա) բոլոր ծախքերը, մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց կու տայ նաեւ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան, որովհետեւ կ'ուզէ զայն վերածել հայ մշակոյթի ճոդողական կեդրոնի մը համբողջ Սիփրոսի համար: Ո՛ր երկրին մէջ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը պիտի ունենար այս բացառիկ առաւելութիւնները: Պատ-րաստուած ու հիմնաւորուած ծրագիր-ներու ներկայացումը կիպրական իշխա-նութեանց, կառավարութիւնը բարեա-կամօրէն նկատի պիտի առնէ յաւել-եալ նիւթական օգնութիւն ընծայելու, նկատի ունենալով որ ամբողջ սիփրոս-հայութիւնը իր միտքն ու հոգին ուղղած է Մելգոնեանին, որպէս Սիփրոսի մէջ բացառիկ հայ ոգիի ներշնչման կեդրոն մը:

Այս բացառութիւններով կը հաւա-տանք որ Մելգոնեան Կրթական Հաստա-տութիւնը առայժմ պիւտճէի նշանա-կալի բաց մը պէտք չէ ունենայ: Եթէ կը պնդուի որ ունի, լաւ է որ հրատա-րակուի Հաստատութեան հաշուեկշիռը իր ելեւմուտքի մանրամասնութիւններով: Զի՞ որ ՀԲԸ Միութիւնը թափանցիկ տուն մըն է եւ ամէն ոք կը տեսնէ բոլոր տուեալները հոն արձանագրուող եւ եթէ իրապէս կայ կարեւոր բաց մը, այն ա-տեն Մելգոնեանցիները ու Մելգոնեանով մտահոգ հայորդիները պիտի կանան օգ-տակար ըլլալ Հաստատութեան, թեթեւ-ցնելու համար Միութեան բեռը:

Առնցմէ անկախ պէտք է ուսումնասի-րել ու հետամուտ ըլլալ յառաջիկայ տարիներուն ստեղծուելիք պիւտճէի չաջ գոգելու մասին, որովհետեւ տըն-տեսական պերճաձեւով (inflation) անուշադ Հաստատութեան պիւտճէն յե-տզետզ տարիներուն պիտի ծանրաբեռ-նուի: Ու որպէսզի Միութեան պատաս-խանատուները չգանգատին Հաստա-տութեան պիւտճէի յետզետզ քաշն, անհրաժեշտ է որ առանց ժամանակ կորսնցնելու մտածեն ու ծրագրեն այժ-մու եկամտաբեր չէնքի չարունակու-թեամբ կառուցանել մէկ ու աւելի ուշ՝ երկրորդ նոյնանման չէնքեր: Այսօր Եւ-րոպական Միութեան մուտքի նախօրեա-կին, Կիպրոս կ'ապրի չինարարական թա-փով մը: Շէնքերու վարձքերը մեծ յա-ւելումներ կրեցին վերջին քանի մը տա-րիներուն ու տակաւին կը չարունակեն բարձրանալ: Դրամատուները տրամա-դրելի մեծ գումարներ ունին կիպրոսի մէջ ու պատրաստ են Մելգոնեանին տը-րամադրել չինարարութեան անհրա-ժեշտ գումարը՝ չափազանց նպաստա-ւոր տոկոսներով: Անցեալի փորձառու-թեամբ անոնք վստահութիւն ունին Մել-գոնեանի վրայ եւ դժուար պիտի չըլլայ դործակցիլ այդ դրամատուներուն հետ:

Եթէ անցեալին Պր. Ալեք Մանուկեանի հետ Պր. Արամ Գալայճեանն ու ես յա-ռաուռ հեռանկարը եւ հաւատը չունե-նայինք եւ չկառուցանէինք այսօրուան եկամտաբեր կալուածը, ինչպէս եւ կեն-ցաղային կառոյցները, կեդրոնական վարչութիւնը իրաւացիօրէն դժուար կացութեան մը առջեւ պիտի գտնուէր: Ինչո՞ւ այսօրուան Միութեան ղեկա-վարները մեր ունեցած նոյն հաստատն ու յաջողելու յանդգնութիւնը պիտի չունե-նան, նախաձեռնելու Մելգոնեանի ա-պագան փրկելու առաքելութեան: Կիպ-րոսի մէջ չեն պակսիր նոյնիսկ երիտա-սարդ պատասխանատուութեան ղգացու-մով անհատներ, որոնք կրնան նման ծը-րագրի մը ղլուխը անցնիլ եւ իրագործել զայն: Գոյանալիք վարձքերէն քանի մը տարուան ըղթացքին կը փակուի պարտ-քը ու Հաստատութիւնը կ'ապահովուի յաջորդ տասնեակ տարիներուն համար:

Հ. ՈՒ.

(Շար. 2)

ԼՐԱՏՈՒ

ՋԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 16-էն 23, ժամը 15-էն 19·30, Ֆրանսայի Մշակութային Միութեան կեդրոնը (*) կը ցուցադրուին հրամա-նատար Զատիկ Խանզատեանի քարտէսա-գիտական գործերը (Հայաստան, Պա-ղեստին, Ալժերիա):

Զ. Խանզատեան (1886 – 1980) 1924-էն հրատարակած է պատմական եւ տնտեսա-կան քարտէսագիտութեան գանազան աթ-լասներ. – 1926-ին՝ Սուրիա, 1930-ին՝ Ալժերիա, 1932-ին՝ Պաղեստին, 1960-ին Հայաստանի պատմական աշխարհագը-րութեան աթլասը:

(*) 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԼՅՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան արահին մէջ, Կիրակի, Մայիս 11-ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լի-բանանի Շրջ. վարչութեան գրական ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Շահան Շահնուրի ծննդեան հարիւրամ-եակին: Ցանուն Համազգայինի բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խոջեան, որ կատարելէ եռք իր մասնակցումները Շահնուրի գրականութեան մասին, ներ-կայացուցած է օրուան բանախօսները՝ Հալէպէն հրաւիրուած Մարուշ Երամեան եւ լիբանանահայ գրականագէտ՝ Գրիգոր Շահինեան: Մ. Երամեան խօսած է ըս-փիւռքի գրական առաջին երկին՝ «Նա-հանջը առանց երգի»-ին մասին յիչելով թէ ան առաջին անգամ հրատարակուած է «Ցառաջ»-ի մէջ որպէս թերթօն: Իր խօսքէն եռք գործադրուած է գեղար-ուեստական յայտագիր մը, որու ընթաց-քին Սարգիս Տէր – Ղազարեան եւ Իրմա Տէմիրճեան հատուածներ կարդացած են «Նահանջ»-էն, «Յարալէզներու գաւա-ճանութեան» գործին, «Առաւօտեան չե-փոր»ը դրուագէն: Վերջին խօսք առնո-ղը եղած է Գրիգոր Շահինեան որ արտա-յայտած է «Շահնուր նորարարին մա-սին»:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան թատերասրահին մէջ, Մայիս 11-ին ե-լոյթ ունեցած են Հ.Բ.Ը.Մ. – Հ.Ե.Ը. մանկապատանեկան երգչախումբը եւ թատերախումբը: Միացեալ այս ելոյ-թին թացման խօսքը արտասանած է Գէորգ Սանդուբեան, որ նչելէ եռք հայ մշակոյ-թին մէջ երգին ու թատրոնին ներկայա-յուցած կարեւորութիւնը, չեչտած է սիփրոսահայութեան համար հայ մշա-կոյթին հետ տեւական հաղորդակցու-թեան մէջ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը: Ապա, աւելի քան ժամ մը, չուրջ 60 մա-նուկներ ու պատանիներ ներկայացուցած են գեղարուեստական մշակուած յայտա-գիր մը: Թատերախումբը, թեմադրու-թեամբ Վարդան Մկրտչեանի ներկայա-յուցած է թատերական զոյգ պատկեր-ներ՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Կիկոսի մահը» եւ «Սուտլիկ որսկան»ը, համեմ-ուած պարային բաժիններով: Իսկ, Լուի-զա Օհանեանի խմբավարութեամբ, երգ-չախումբը հրամցուցած է հայկական եւ օտար մանկապատանեկան եւ ժողո-վըրդական տասը երգեր:

*
**

ՊԼՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Նարեկեան սրա-հին մէջ, Ուսուցչաց Հիմնարկի գործու-նէութեանց չրջագծով ու Միութեան ան-դամներէն ուսուցչուհի Տիկին Աղաւնի Եղեկէլի նախաձեռնութեամբ, Մայիս 10-ին, տեղի ունեցած է Ուսուցիչներու Հետ Գրական Զրոյցի երկրորդը: Ներկայ գտնուած են մօտ 120 ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ այս գրական հաւաքոյ-թին, զոր ղեկավարած է Ռ. Հատտէճեան: Ցայտագիրը բաղկացած է երկու մասերէ: Առաջինը նուիրուած է Վահան Թէքէեանի, երկրորդը՝ Իշնա Սարըա-լանի, այս վերջնոյն մասնաւորաբար մէկ երկարաչունչ թանաստեղծութեան: Եր-կու բաժիններն ալ մեծ յաջողութիւն ար-ձանագրած են: Բացումը կատարած է Տիկին Աղաւնի Եղեկէլ եւ բեմը յանձնած Ռ. Հատտէճեանի, որու կողքին տեղ գրաւած էին Մաքրուհի Պ. Ցակոբեան եւ Սիլվա Կոմիկեան: Մ. Ցակոբեան կարդացած է երջանկայիշատակ Շնորհք պատրիարքի կողմէ Գարակէօզեանի 70-ամեակին առթիւ խօսուած քարոզէն հատուած մը ուղղուած ուսուցիչներուն: Ապա, Ռ. Հատտէճեան խօսած է Վ. Թէ-քէեանի մասին եւ երկրորդ մասին մէջ Իշնա Սարըասլանի եւ մասնաւորաբար անոր «Մայրամուտին Թատրի» թանաս-տեղծութեան, որ ցարդ չէ մտած բա-նաստեղծին հաւաքածոներուն մէջ: Սիլ-վա Կոմիկեան արտասանած է Թէքէեա-նէն եւ Սարըասլանէն: Սահակեանի ութ աչակերտներ արտասանած են «Մայրա-մուտին Թատրի» բանաստեղծութիւնը թատերական բեմադրութեամբ, երաժըշ-տական ընկերակցութեամբ: Հուսկ խօսք առած է Ի. Սարըասլան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է Մատենադարանի սրահին մէջ տրուած ճոխ ընդունելութեամբ մը:

*
**

ՓԼՈՐԻԴԻՂԻ Մէքրամէճեան վարժա-րանին մէջ, Մայիս 9-ին, տեղի ունեցած է դաշտրիկ հանդէս մը, զոր պատրաս-տած էին առաջին դասարանի աչակերտ-ները: Ժամը 13·30-ին արդէն լեցուած է վարժարանին հանդիսասրահը: Բեմ բարձրացած են 35 աչակերտ – աչակեր-տուհիներ եւ լաստադոյն ձեւով ապահո-ված ամբողջ յայտագիրը, որ մկրտը-ւած էր «Ընթերցման ոճ»: Ուշագրաւ մասը եղած է Ցովհաննէս Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր»ի ներկայացումը: Հան-դիսութեան ատարին, խօսք առած է վարժարանի տնօրէնուհին՝ Արփի Մա-նուկեան:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

21

կը դողամ, բայց ձայնս հաստատ է, երբ, ոչ թէ կը խօսիմ ,այլ կը պոռամ Սէրարփիին:

– Ան-կա-րե-լի՛ է, – կը կրկնեմ հաւա-տացեալի մը չերմեռանդութեամբ:

– Հաւատա՛, Սէրարփի, – կ'աւելցնեմ աս ցած ձայնով, – ինձ պէս հաւատա՛: Ոպանոնուող մարդիկ չեն անոնք: Գիտես, չ՛, պերմարդկային էակներ են: Ո՞ր ձեռքը կրնայ համարձակիլ վնասելու հա-մար բարձրանալ անոնց վրայ: Ըսէ՛, կա-րելի՞ է այդպիսի բան...

Իմ խօսքերս կ'ազդեն Սէրարփիին, եւ ան պինդ կը դրկէ զիս:

– Սօնա, սիրելիս, հաւատաք քո կեցու-ցին քեզ: Դուն իրաւունք ունիս: Հաւա-տա՛, յուսա՛, հրա՛շք սպասել:

– Ե՞րբ պիտի մեկնիս, – կ'ըսէ խօսքը փոխելու համար:

– Անցագիրը չունիմ, – կ'ըսեմ. – Ամուս-նանալով կորսնցուցի ընտանիքիս անցա-գրի իրաւունքը, իսկ Արան երբեք չհաւա-տար ինձ այդ մասին: Զարօն պիտի սոր-վեցնէ, թէ ինչ ձեւով կրնամ անցագիր ստանալ:

– Ես ալ պիտեմ: Աս տեսա՞ր, – Սէ-րարփի դրամ հաշուելու ձեւ կ'ընէ. – Դեսպանատուն մը կայ ու հոն պաշտօն-եայ մը, որ իր խոշորակազմ տեսարկին մէջ անունդ կը գտնայ, անմիջապէս որ դեղին ոսկիները չարես սեղանին վրայ ... Բայց Զարոյին թողնենք քեզ դաս-ախօսարակելը այս դործին մէջ ալ:

– Գիտե՞ս, երէկ ա՛լ աւելի հիացայ Զարոյին վրայ, – կ'ըսէ Սէրարփի չա-փըչտակուած. – Երեք տեղ, երեք փոք-րիկներուն ազատումը ղեկավարեց, ի-րիկունը երեսը նայէիր, կ'ըսէին բան չէ ըրեր: Երէկ, ո՛վ գիտէ, ղեռ ինչե՞ր ը-րաւ: Ի՛նչ ուժի տէր կին է:

– Հին օրերէն մնացած ոգի մըն է, – կ'ըսեմ ես. – Շատ անդամ կը զարմանամ, որ կ'ուտէ, կը քնանայ: Աննիւթեղէն էակ մը ըլլալու էր, ժամանակաւոր կեր-պով երկիր իջած՝ իր ժողովուրդին ազա-տագրման օդնելու համար:

– Մարիամն ալ, ան, որ թուրք սպա-սուհիին հետ կռիւ առիթ պիտի ստեղ-ծէր, չատ լաւ կատարեր է իրեն ինկած դերը: Շնորհքով ծակ է բացեր սպասու-հիին «Փէրաճէ»ին վրայ: Երբ սպասու-հին «պիտի վճարես, այլապէս աչքերդ կը հանեմ», «չէ՛», ըսեր է Մարիամը, – «բազմութիւնը չատ էր, պիս հրեցին, ես ի՞նչ յանցանք ու-նիմ»: Վերջապէս, մսավաճառը ինքը մօտեցեր է, «հանըմ» ըսեր է սպասու-հիին, – Փէրէճէդ հին է, դպին պիտի պատռի ,թող աս կինը երկու մէճիտիէ տայ, խնդիրը վերջանայ»: «Հինդ փա-րա չեմ տար, ես աղքատ կին եմ, երկու մէճիտիէն ո՞ւրկէ գտնամ», – պնդեր է Մարիամ: Կռիւը այնքան երկար տեւեր է, որ մէկ աղջիկ չէ, տասը հատը կարե-լի պիտի ըլլար փախցնել: Երբ Մարիամ համոզուեր է, որ փոքրիկը հեռացուած է, մէճիտ մը տուեր է եւ անվրդով դուրս է ելեր խանութէն: Դրամը ստանալէն վերջ միայն սպասուհին նկատեր է, որ աղջնակը չկայ: Սկսեր է պոռալ, կան-չել, թէ «հանըմիս ի՞նչ պատասխան պի-տի տամ»:

«Կեավուրին լակոտին համար սիրտդ մի՛ հատցներ, – ըսեր է ուրիչ Թրքուհի մը: «Թող հանըմիդ պէյը ուրիչ մը բերէ: Փառք Ալլահին եւ Թուրքին սուրին, այս ապրանքէն չատ կայ Ազատոլուի մէջ»:

*
**

Գաղտնի ոստիկանին անյայտանալո՞ւն համար էր թէ տունս եկող գացողներուն համար, տանտիրուհիներուս դէպի ինձ տարած քաղաքականութեան մէջ փոփո-խութիւն մը կատարուեցաւ: Նախ ժպիտ մը երեսց իրենց դէմքերուն վրայ, յե-տոյ ալ իրենք երեսցան տանս մէջ: Տղաս եւ ես յանկարծ իրենց մտահոգութիւննե-րուն եւ դուրգուրանքին առարկան դար-ձանք:

Ուրախ էին, որ սկսեր էի ուտել, որ ա՛լ մինակ չէի:

– Օրերով, չաբաթներով կերակուր չե-փեցիք, – կ'ըսեն ինձ, – հոգի չէր մնացեր վրանիդ:

Այս կիները բաց դրքի մը պէս կը կար-դան բոլոր դոց դրները:

Քալիօբի, տանտիրուհիս աղջիկը, ըս-կըսաւ նորէն վեր գալ, դրացի յոյն կինը լրտեսելու եւ վերջին նորութիւնները ինձ հաղորդելու համար:

– Թուրք սպան ա՛լ չի գար Էլինային: Հաւանաբար զօրաթաժինը տեղափոխե-ցին ուրիչ տեղ: Հիմա դեղին մազերով օտարական մը կու գայ: Շատ հարուստ մէկը կ'երեւայ: Զեռքերը միչտ լեցուն են եկած ժամանակը: Բախտաւոր կին է այս Էլինան: Դեռ չեմ գիտեր թէ՝ ո՞վ է այս նոր սիրականը, բայց չուտով Էլինայի լուացարարուհին լուացքի պիտի կանչեմ ու պիտի խօսեցնեմ: Զեղի ալ կ'ըսեմ ի-մացածս:

Հիմա, որ ա՛լ պիտի մեկնիմ եւ հաւա-նաբար անդարձ, այս աղջիկը ազատօրէն սիրտը կը բանայ ինձ: Երեսուն տարեկա-նը անցած է եւ ա՛լ ամուսնանալու մեծ յոյս չունի: Աբեւելքի մէջ այդ տարի-քին չատոնց ամուսնացած կ'ըլլան կիները:

– Շատ լաւ կ'ընէ Էլինան, – կ'ըսէ ո-պեւորութեամբ. – Ինչի՞ ծառայեց իմ պարկեչտութիւնս, իմ պատուասիրու-թիւնս: Ով որ դուռս դարկաւ դիս ամուս-նութեան ուղելու համար, «Որքա՞ն դը-րամ պիտի բերէ հետը», հարցուց: Մէկը չհետաքրքրուեցաւ այս տաք սրտով. – ուժով կը դարնէ սրտին: Մէկը չհասկը-ցաւ, որ ես սիրել կ'ուզեմ, սիրուիլ կ'ու-զեմ. ձայնը թրէմօլօ ունի: Զոր ու ցամաք կեանք մը կ'ապրիմ: Ոչ ամուսին, ոչ ալ սիրական, – իսկ Էլինան ե՛ւ մէկը ունի ե՛ւ միւսը: Շատ լաւ կ'ընէ. այս ան-սիրտ աչխարհին մէջ այդպէս պէտք է ապրիլ: Երբ որ մարդիկ ա՛լ չպիտի ը-նայ, ես պիտեմ ընելիքս...

(Շար. 90)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պասմաճեան, իրենց սիրելի մօրեղբօրորդիին՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԷՄԻՐԶԵԱՆԻ մահուան առթիւ 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

(Շար. Ա. Էջէն)

թեան մէջ քարիւղ պիտի գտնուի։ Երեք ամսուան հետազօտական աշխատանքները պիտի արժեն մօտ վեց միլիոն տոլար։

ԿՐՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ Էօզկիւր Փոլիքիճա (*Մայիս 22*) էջ մը յատկացուցած է Հայաստանի մէջ քրտերէնի ուսուցումի նիւթին։ Կ'ըսուի թէ գործը դժուարութեամբ առաջ կը տարուի, քանի որ ուսուցիչները հակում ունին խորհրդային չրջանին գործածուած կիւրեղեան այբուբենէն լատինականին անցնելու, սակայն, դասագիրքեր չկան, չկայ նաեւ այդ մասին օրէնք։ Այբուբենի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ կը նկատուի այդ մասին օրէնքի մը հրապարակումը Հայաստանի Գործարանին կողմէ։ Հաւանօրէն Քիւրտերը տեղեակ չեն թէ հայերէնի ուղղագրութեան սրբագրութեան սայլը տակաւին տեղէն չէ չարժած 1991–էն ի վեր, որպէսզի կարգը գայ Քիւրտերու գործածելիք այբուբենին...։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆԵՐՈՒՄԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ արշաւի մը ձեռնարկած է, որպէսզի Բրիտանիոյ կառավարութիւնը նուիրական նեցուկ չտայ Բաքու–Ճէյհան քարիւղատարին չինուելեան։ Բացատրութիւնը այն է որ այդ խողովակաչարը պատճառ պիտի ըլլայ հազարաւոր մարդոց տեղահանութեան, ինչ որ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարում կը համարուի։ Ըսուած է նաեւ թէ երկրաչարժի հաւանականութիւնը բարձր նման չրջանի մէջ անպատեհ է այդ տարողութեամբ խողովակաչարի մը գոյութիւնը։ Ժողովրդագրական եւ բնապահական այս նկատումները կը բաժնէ նաեւ «Աչխարհի բարեկամները» կազմակերպութիւնը որ նոյնպէս դէմ է քարիւղատարին չինուելեան։

ՔԱՊՈՒԼի (Աֆղանիստան) ամերիկեան դեսպանատան առջեւ, ամերիկացի զինուորականներ –սխալմամբ– կրակ բացած են եւ սպաննած երեք զինուոր եւ աֆղան տեղեկատուութեան պատասխանութեան անդամ մը։

ԺՆԵՒԻ մէջ, Մայիս 21–ին, Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութեան 192 անդամները քուէարկած են ծխախոտի դէմ Միջազգային Պայմանագրութիւնը, ինչ որ «պատմական» որոշում կը նկատուի։ Նորվեկիացի կրօ Հարլէմ, որ կը քաշուի հինգ տարուան ղեկավարութենէ ետք, իր դոհունակութիւնը յայտնած է։ Օ–ԻՄ–Ի–ի (Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւն) համաձայն, ծխախոտը հինգ միլիոն հոգի կը սպաննէ ամէն տարի։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Դուման (Երեսփոխանական ժողով) իր հաւանութիւնը տուաւ պայմանական ներումի մը չէչէն ըմբոստներուն նկատմամբ, լայն մեծամասնութեամբ մը։ Ներումը կը վերաբերի բոլոր անոնց որոնք Օգոստոս 1–ին իրենց զէնքերը վար կը դնեն եւ ծանրակչիռ ոճիրներ չեն գործած։ Ջէչէնիոյ գատախազը կը խորհի որ չուրջ 400 մարտիկներ կըրնան որոշել անձնատուր ըլլալ։

«ՄՈՆՏ»ի մնօրէնը՝ Ժան – Մարի Գոլոմպանի անուանարկութեան դատի դիմած է «Լա Ֆաս դաշէ տիւ Մոնտ»ի հեղինակներուն եւ հրատարակիչին դէմ, դիրքը որակելով «երկար բիրտ եւ առեւտրական ամբաստանագիր մը»։ Կ'ուզէ որ դատարանը դատապարտէ հրատարակիչը (Միլ է իւն Նիւի – Ֆայար) եւ հեղինակները (Փ. Փէան եւ Ֆիլիփ Գոհէն) խորհրդանշական մէկ Եւրօ վճարելու որպէս վնասուց հատուցում եւ վճիռը հրատարակելու տասը թերթերու մէջ 100 հազար Եւրոյի արժողութեամբ եւ ամսնատփուռի 5 եւ հեռատեսիլի 3 կայաններէ սփռելու։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

***

ԴԷՊԻ ՎԻԷՆՆԱ

Ո՞վ չէ երազած Վիէննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարահէդներով...։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մանուհիները առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախաճաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հոֆպուրկի պալատները։

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶԱԶԻՆ՝

04 _ 78 – 31 _ 92 – 98

Թիւով եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29։

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին։

Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ։

16e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
16ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ
PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր· 1929)
Երեք բաժնով
Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS
ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկները ու ղպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։

***

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

Ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 թ· Մայիսի 25–ին կայանալու է Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի ընտրութիւններ։

Այդ կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրական տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները քուէարկելու հնարաւորութիւն կ'ունենան։

Ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8–ից մինչեւ 20՝ տեղական ժամանակով։

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ· Մայիսի 25–ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ ընտրութիւններին։

ՖՐԱՆՍԻԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

9, rue Viète, 75017 Paris

TELEVISION
FRANCE 2

Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux (France 2) diffusera **jeudi 29 mai** une émission spéciale «Ascension» de 9h à 10h. La première partie, commentaire sur la fête de l'Ascension, se terminera par une longue explication de Jean-Pierre Mahé sur l'Homélie de l'Ascension de Nersès de Lampron. La deuxième partie (vers 9h30) sera consacrée au couvent des Mekhitaristes de Vienne et aux trésors qu'il contient.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28

Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ

Ժամը 18–ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի։

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 1

Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները։

Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար։

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՑՆԱԽՈՒՄԲԸ
Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 29

Ժամը 12·30–ին Ճաշ – հիւրասիրութիւն
Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՎԻՃԱԿԱՒԱԶ

Երգ ու պարի տօնական ծրագիր
Մասնակցութիւն՝ 25 Եւրօ։
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը։
Հեռաձայն. –

04 – 42 _ 22 – 08 – 52
կամ՝
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**
et
et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»
organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·694 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·694

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ–ի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ վերջուց Իրաքի դէմ միջազգային պատժամիջոցները, քուէարկելով բանաձեւ մը որ, ԱՄՆ–ու եւ Մեծն Բրիտանիոյ կը յանձնէ, փոխանցման չէզոնի մը համար, իրաքի տնտեսութեան եւ քաղաքական ապագային հակակշիռը։ 15–ի վրայ 14 երկիրներ քուէարկեցին այս բանաձեւը, որ 1483 թիւը կը կրէ։ Սուրիա չէ մասնակցած քուէարկութեան։ Ֆրանսա քուէարկելով ուզեց մեղմացնել ԱՄՆ–ու հետ իր լարուած յարաբերութիւնները։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ զոհերու թիւը զգալի յաւելում մը կրած էր Մայիս 23–ին եւ վախ կար որ այս հաշուեկշիռն ալ վերջնական քնոյթ չունենայ։ Ապրաբէ, Մայիս 23–ին, մեռելներու թիւը 1092 էր եւ 6782 վիրաւորներ կային, բայց հարիւրաւոր անհետացածներու հարց ալ կար։ Շարժը այնքան տուր քնոյթ ունեցած է, որ հեռաձայնային կապերն ալ զադրած էին, ընդծովեայ ելեկտրաթելերու խզումին հետեւանքով, ինչ որ աննախընթաց կը նկատուի։

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարար՝ Կ. Փաուըլ որ, Փարիզ կը դտնուէր Մայիս 22–ին ժէ. 8–ի նախարարական ժողովի մը առթիւ, ընդունուած է իր պաշտօնակիցին կողմէ։ Ընդունած է որ, Ֆրանսայի դրական քուէարկութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ ի նպաստ ամերիկեան բանաձեւին «քայլ մըն է դէպի լաւ ուղղութիւն մը, բայց, դեռ լարածութիւն կայ»։

ՆՈ – ՖՐԱՆՍ պիտի վերսկսի իր թռիչքները դէպի Ալժէ Յունիս 28–էն ըսկսեալ։ 1994 Դեկտեմբեր 24–ի ահաբեկչական արարքէն ի վեր, երբ իսլամապաշտ օդահիններ գրաւած էին Ալժէ – Փարիզ օդանաւը եւ արարքը արիւնալի վախճան մը ունեցած էր Մարսէյլի օդակայանը (3 մեռեալ), Էռ – Ֆրանս դադրեցուցած էր երթեւեկը։

ԳՐԻՖԸ (Ֆրանսայի հրէական հիմնարկներու ներկայացուցչական խորհուրդ) Մայիս 22–ին ոտնկայ իր վաթսունամեակը եւ այս առթիւ, նախագահ Ժակ Շիրաք վստահեցուց որ Ֆրանսա հակահրեայ երկիր մը չէ։ Ապահովութիւն տրուած է նաեւ որ, իր դիմումին վրայ, ի մօտոյ, պիտի ստեղծուի անկախ իշխանութիւն մը պայքարելու համար բոլոր խտրականութեանց դէմ։ Շիրաք իր ճառը արտասանեց Էլիզէ, ուր տեղի կ'ունենար արարողութիւնը եւ յիշեցուց թէ առաջինը եղած էր, 1995–ին ընդունելու որ «Ֆրանսայի Հրեաները, 1940–էն 1944 հետապնդուած, հալածուած, տեղահանուած են Ֆրանսական Պետութեան մասնակցութեամբ եւ գործակցութեամբ» (հակառակ ճնշումներու, Միթերան միշտ մերժած էր դատապարտել Ֆրանսական Պետութիւնը)։

ՓԱՐԻԶ իր թեկնածութիւնը դրաւ 2012–ի Ողիմպիական խաղերուն համար։ Քաղաքապետը՝ Պերթրան Տելանոյէ պաշտօնապէս յայտարարեց այս որոշումը Մայիս 21–ին։ Ողիմպիականի Միջազգային կոմիտէն 2005 Յուլիս 6–ին կը կատարէ իր ընտրութիւնը, քանի ուրիշ թեկնածուներ ալ կան եւ մրցակցութիւնը սուր է։ Թեկնածուներու չարքին են Լոնտոն, Նիւ – Եորք, Մատրիտ, Մոսկուա, Լայփցիկ, Պոլիս, Հաւանա եւ հաւանաբար ուրիշներ ալ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեվարները եւ փոխադրամիջոցներու (մեթրօ եւ հանրակառք) աշխատաւորները հանգստեան թոշակի չատ նպաստաւոր պայմաններ կը վայելեն եւ որոնք, դոնէ առայժմ, խնդրոյ առարկայ չեն։ Այսպէս, 175 հազար ուղեվարներու եւ մեթրոյի եւ հանրակառքերու 43·000 աշխատաւորներու պայմանները են։ Ուղեվարները կրնան մեկնիլ 50 տարեկանէն սկսեալ, աշխատավարձի 75%–ով հանդստեան թոշակին համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփոխանները օրէնքի մը բարենորոգումը քուէարկեցին, որ կ'օրինականացնէ մանուիչներու վճարումները։ Վօքլիւզի երեսփոխանը որ ներկայացուցած է օրէնքին այս նոր տրամադրութիւնը, պաշտպանած է իր տեսակէտը։ Կը նախատեսուի տուգանքներէ դանձուած գումարներու մէկ մասը տրամադրել այս վճարումներուն։ Արդարութեան նախարարը թեր արտայայտուած է, բայց, ձախը դէմ եղած է։

ԹՈՒՅՎԱՆԻ ՄԷՋ (Ազգայնական Չինաստան) ասիական թոքաբորբի 65 նոր պարագաներ յայտնաբերուած են եւ ցարդ 60 մեռեալներ կային։ Կղզիին իշխանութիւնները կը յուսան տիրապետել կացութեան մինչեւ Յունիս, խիստ միջոցներու շնորհիւ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ Մահմուտ Ապպաս, Գազայի մէջ, հանդիպում ունեցած է Համասի ղեկավարներուն հետ, հրաւիրելով իր խօսակիցները որ հանդարտեցնեն իրենց զինուորեալները։ Տեսակցութիւնը դրական արդիւնք չէ տըւած։

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ, իր մզկիթէն չիի իմամը՝ Ֆարթուսի փաթվա մը արձակեց, արդիւլելով ալքոլի վաճառքն ու գործածութիւնը քաղաքին մէջ։ Այս արդելքէն ի վեր, գարեջուր արտադրող գործատան տնօրէնը վախի մէջ է, քանի զինեալ խմբակ մը եկած ու յարձակում գործած է եւ յայտնած թէ կ'ուզէ թալանի տալ եւ քանդել գործատունը։ Բանակցութիւններով, կարելի եղած է կացութիւնը փրկել։ Իմամը կ'ուզէ նաեւ կարգի բերել քրիստոնեաններուը եւ համոզել որ «վերադառնան իրենց կրօնքին»։ «Ճիստա, կ'ըսէ, երբեք չէ արտօնած քրիստոնեաներուն որ ալքոլ խմեն, գալով Մարիամին քոյղ կը կրէր»։

ԹԵՀՐԱՆԻ պարտէզի մը մէջ, երկու եղբայրներ կախաղան հանուած են հրապարակաւ Մայիս 20–ին։ Դատապարտուած էին թմրեցուցիչի չահատակութեան համար։ 125 քիլօ հերոյին գնած եւ վաճառած էին։ Իրանի մէջ, իսլամական օրէնքին համաձայն, ոճիրի, բռնաբարութեան, ուրացումի կամ զինեալ կողոպուտի յանձնառուները մահապատիժ են։

ՓԱԹՐԻՍ ԱԼԼԿՐԻ (չարքով մարզապան) հարցին կապակցութեամբ դատական հարցաքննութիւնները, որոնք կը չարունակուին Թուլուզ, բաւական իրանցում կը ստեղծեն տեղւոյն երեւելիներու շրջանակին մէջ։ Երկու նախկին նորընկերները պնդած են, Մայիս 22–ին, որ Տոմինիք Պօտիս մասնակցած է այդ սատիստական – մազոխական հաւաքոյթներուն։ Յանօթ է որ Թուլուզի նախկին քաղաքապետը, ներկայիս Լաւաեսողական Խորհուրդի նախագահ՝ Տոմինիք Պօտիս, բոլորովին ուրացած էր եւ անուղղակի ամբաստանած պոռնկագրական ճարտարարուեստի գործատէրերը, որ նման պրպարտութիւններու եւրին են։ Խնդրոյ առարկայ դէպքերը 90–ական թուականներուն կը վերաբերին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը իր բաները Զիւնիկ Սաղաջանեանի բերնով պատասխանած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին Թուրք Արտաքին գործերու նախարարին վերջին արտայայտութեան։ Ա. Կիւլ ըսած էր մամուլի ասուլիսի մը թէ Թուրքիա իր բոլոր դրացիներէն մին Հայաստանի հետ հարց ունէր եւ թէ պատրաստ էր սահմանը բանալու, դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու, եթէ Երեւան ընդունէր ճանչնալ Թուրքիոյ տարածքային ամբողջականութիւնը։

Զ. Սաղաջանեան ըսած է թէ Հայաստան միշտ կողմնակից եղած է Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններու հաստատումին, առանց նախապայմանի։ Նման յարաբերութիւններ առիթ կու տան վճռակամի նիւթ ընելու զանազան հարցեր, մինչեւ ամէնէն փափուկները, ըսած է բանբերը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22 / 23)

Ա.ԶՆԱՒՈՒՐԻ ԳԱՌՆԻ, ԳԵՂԱՐԴ ԱՑՑԸ

Շարունակելով Հայաստան եռօրեայ այցը, Շ. Ազնաւուր իր տարեդարձին օրը, Մայիս 22–ին, այցելած է Գառնի եւ Գեղարդ։ Միշտ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է ժողովուրդին կողմէ, ըստացած տարեդարձի շնորհաւորութիւններ։ Գառնիի մէջ պինքը դիմաւորած է ազգային նուագարանիներու «Տկզար» համոյթը, իսկ հեթանոսական տաճարին մէջ երեւանի սեւեռկային երգչախումբը երգած է Կոմիտասէն կտորներ։ Նոյն երեկոյեան հայ արուեստագէտներու եւ հանրային դործիչներու շրջանակով մը երգիչը կը նչէր 79–րդ տարեդարձը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍԻԱ ԱՌԱՆՑ ԱՑՑԱԳՐԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Բելառուսիոյ Խորհրդարանը վաւերացուցած է այն համաձայնագիրը որ երկու երկիրներու քաղաքացիներուն փոխադարձ այցելուն համար այցագրի (վիզա) պարտաւորութիւն չի դներ։ Երկու երկիրներուն քաղաքացիները կրնան միւս երկիրը մեկնիլ, վերադառնալ, միայն իրենց քով ունենալով իրենց անձը եւ քաղաքացիութիւնը հաստատող փաստաթուղթ մը։ Բելառուսիոյ Արտաքին պործերու փոխ – նախարարը ըսած է թէ այս կարդադրութիւնը կը նպաստէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններու զարգացման, տնտեսական, առեւտրական, գիտական, մշակութային կապերու ամրապնդումին։

*
**

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ 300–ԱՄԵԱԿԸ

Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեան բաժնին մէջ, Մայիս 22ին, դիտաժողով մը նչուած է Ս. Պետերբուրգի 300–ամեակը։ Ելոյթներ ունեցած են Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւկով, պատմութեան ամպիոնէն Անդրանիկ Վարդանեան, պատմական դիտութիւններու տոքթոր Միքայէլ Մուրատեան, նաեւ փրոֆէսէօր Հենրիկ Աբրահամեան, դոցենտ Գարեգին Յարութիւնեան։

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԺԽՏՈՒՄԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՐՇԱԻԻՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը, հաղորդագրութեամբ մը կոչ ուղղած է ամբողջ Եւրոպայի ընկերակցութիւններուն, հիմնարկներուն, կազմակերպութիւններուն եւ եւրոպական բոլոր երկիրներու ժողովրդավարներուն որ միանան Եւրոպական Համախոհութեան, որպէսզի Միութիւնը առկախէ Թուրքիոյ կրթական համակարգին կատարուելիք յատկացումները։ Այս որոշումը հակազդեցութիւնն է Թրքական կրթական նախարարութեան Հայերու ցեղասպանութիւնը ժխտելու վերջին քայլին, որով թիրախ կ'առնուէր դպրոցներու – ներառեալ հայկական – աշակերտութիւնը։ Ինչպէս տեղեկացուցած էինք («Յառաջ», Մայիս 14, 15, 23) նախարարութիւնը չրջաբերականով մը հրահանգած էր դպրոցներու մէջ վկաներու ունկնդրութիւններ, չարդութեան մրցումներ կազմակերպել նիւթին մասին։ Որոշումը հակազդեցութեան մղած էր նոյնիսկ Թուրք լրագրողներ, որոնք կը դատապարտէին նախարարութիւնը, զայն ամբաստանելով ժխտումի քաղաքականութեան մէջ մինչեւ հայկական վարժարաններու աշակերտները ներքաշելու արարքով։

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին Հ. Զոպոյեան ցնցիչ աստիճանի սիճիֆ նկատելով Թուրքիոյ կրթական նախարարին հրահանգը որով վտրքամասնութիւններու զատակներէն կը պահանջուի դատապարտել իրենց ծնողքներուն որոնք իրենք զոհերը եղած են բռնջրնջումներու։

ԿՈՉԸ

Հայ Դատի յանձնախումբին կոչը կը դատապարտէ Թրքական նախարարութեան հրահանգը որ ժխտումի նորագոյն փաստ մըն է ամբողջ աշխարհէն ընդունուած պատմական իրողութեան մը։ Կը պահանջուի որ Եւրոպական Միութիւնը կարեւորութեամբ կանգ առնէ հարցին վրայ ու Թուրքիոյ նոյն Միութեան հետ յարաբերութիւններուն նիւթով յառաջիկայ ժողովներէն մէկուն օրակարգին վրայ տեղ տրուի անոր։ Կը պահանջուի նաեւ որ Միութիւնը կրթական մարզին կատարելի յատկացումներէն դուրս ձգէ Թուրքիան։ Իսկ եթէ այս միջոցները բաւարար չըլլան, խնդրոյ առարկայ դարձուի Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա Դործընկերութեան եւ դործակցութեան համաձայնագիրը։

ՄԵՍԱԵԹ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՐԹԱԼ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ

Ապրիլեանական 525–րդ թիւրթը կը դրէ թէ Ռուսաստանի Կրասնոդար չրջանի քնակիչ մեսխեթ Թուրքերը կը չանան ռուսական քաղաքացի դառնալ, որեւէ տրամադրութիւն չունենալով Վրաստան փոխադրուելու։ Շուրջ 10 հազարնոց այդ Թուրքերուն մէկ մասին գաղթականի Թուղթ տրուած է, ինչ որ իրենց կեցութիւնը կ'օրինականացնէ։ Սակայն, անոնք տեղեկացուցած են որ չեն փափաքիր օտար նկատուիլ։

Ռուսական պատկան իշխանութիւնները կը յիշեցնեն որ Եւրոպայի Խորհուրդին առջեւ Վրաստանի չանձնառութեան համաձայն, այդ Թուրքերուն պէտք է ընթացք տրուի Ջաւախքի չրջանը վերադառնալու։ Չարցը հոն է որ մեսխեթցիները կը մերժեն այդ վերադարձը, պատճառաբանելով որ չեն ուզեր հայաբնակ այդ վայրին մէջ Հայերու հետ ապրիլ, մանաւանդ որ այս վերջիններուն հետ լաւ յարաբերութիւններ չունին։

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐԸ

Մենք մեր մայրերուն «մայր» կամ «մայրիկ»» չէինք ըսեր: Սորվեցուցած չէին, չէինք գիտեր: Հարսիկ կ'ըսէինք: Մեր հարսիկներն էին անոնք: Մեր տեղաբարբառին մէջ հարսիկը պզտիկ հարս ըսել չէր, ինչպէս հայրիկը, մայրիկը պզտիկ հայր, պզտիկ մայր ըսել չեն:

Մենք խօսիլը մեր մամերէն կը սորվէինք: Անոնք մեր մայրերուն հարս կը կանչէին, մեզի ալ «հարսիկդ է» կը վարժեցնէին: «Հարսիկդ եկաւ, հարսիկդ գնաց» կ'ըսէին: Կը մեծնայինք, տասը, տասնհինգ տարեկան կ'ըլլայինք, խելքերնիս կը հասնէր, գիտէինք, թէ անոնք մեր մայրերն էին, բերաննիս հեզ մը վարժուած էին, նորէն հարսիկ կը կանչէինք: Եթէ մեր մայրերուն «մայրիկ, մայր» կանչէինք, կը զգացին խնդալէն՝ չսուած բան մը լսած ըլլալնուն համար:

Մեր մամերը մեզ կը մեծցնէին: Մեր մայրերուն պարտաւորութիւնը մինչեւ մեզ կաթէ կտրելը ծծցնելն էր: Կը մօտենային, կը սպասէին, որ ծծէինք, ու իրենց ծիծերը կը քաշէին մեր բերաններէն: Վայրկեան մը իսկ չէին կենար, կը հեռանային, կ'ըսես՝ ոչ թէ իրենց, այլ անծանօթի մը երախաներն էինք: Երբ հեզհեզիկ սկսէինք ճանչնալ զիրենք, թովռայինք, իրենց գիրկը երկննալ ուզէինք, անտարբեր կը մնային: Կ'ամբչնային մեզ սիրելու, վայելելու: Տանը մէջ կեսուրներու եւ ուրիշներու ներկայութեանը մեզ չէին գրկեր, մեզ չէին առներ եւ նստեր: Կը քննադատուէին, կ'այպանուէին, «տղան գիրկը առեր ու նստեր է» պիտի ըսէին: Առատն կանուխ կ'ելլէին, մինչեւ իրիկուն ոտքի վրայ կ'ըլլային: Դիպուկ թէ տունը կամ դուրսը ընելիք մը չէր մնացած, ամանները լուացեր, աղբիւրէն ջուր բերէր, բզուկները լեփ – լեցուն էին, ու տնեցիները մեզքնային, «նստէ հարս» ըսէին, ան պէտք էր մերժէր, չնստէր, նոյնքան իր արժանիքները կ'աւելնային, ամէնքէն կը գովուէին, իսկ երբ չատ ատիպէին, մեկուսի կը նստէր, ծնկածալ ու յանցաւորի մը պէս:

Մեր մայրերուն տարիքը նկատի չէին առնուեր: Քանի տարեկան ըլլային թէ քառասուն, հարս էին նորէն, ինչքան ատեն իրենց կեսուրները իրենց գլխին վերեւն էին: Մեզ կարգելէն, իրենք ալ հարս մը առնելէն, կեսուր ըլլալէն յետոյ հարս ըլլալէ կը դադրէին:

Մեր ամէնը մեր մամերը կ'ընէին: Երբ արթննայինք, մեզ օրօցքէն կը հանէին, կը հագուեցնէին, մեր փորը կը կշտացընէին՝ եթէ կաթէ կտրածէինք, իսկ եթէ կթանկեր էինք, մեր մայրերը կը կանչէին, որ զայրն ու մեզ ծծցնէին: Օրօցքը բարակ ու մաղուած աւազի վրայ մեզ կը պառկեցնէին, չոր մը փռելով մեր տակը: Զմեռը աւազը կը տաքցնէին ու կը բարեխառնէին, ամառը առանց տաքցնելու կը պառկեցնէին, վրայ – քաշիկով մը մեզ կապելով, որ մէջէն չիյնայինք ու երես ծածուկով մը մեր աչքերը դոցելով, որ լոյսը չտեսնէինք: Եթէ աւազը թրջած էին, թացը կը նեխէին ու չորը կը փոէին ու չորերը մեր մայրերուն կու տային, որ աղբիւրը տանէին ու չոր լուալիք ղուրերուն մէջ մաքրէին: Մեր մամերը մեզ կը լողացնէին, կը սանրէին, մեզ կը կայնեցնէին ու մեր վրայ հնթաբի, կրծիկ, չապիւլ, սալթա կը ձեւէին ու կը կարէին, մեր պատռուածները կը կարկատէին:

Մեր մայրերը ատոնցմով չէին զբաղեր: Մենք երախային պլիկ կ'ըսէինք: Անոնք պլիկ բերելու, այսինքն մեզ ծնելու, երկրորդ ալ տունը թէ դուրսը ուժեղ բազուկներով բան բանող մը ունենալու համար մեր հայրերուն կ'առնէին: Բայց երջանիկ չէին ըլլար մեր հայրերը, ոչ ալ մանաւանդ մեր մայրերը: Ամուսնութենէն տարի մը ետքը մեր հայրերը կը ձգէին մեր մայրերը, պանդխտելու կ'երթէին: Մենք չատերը դեռ աշխարհ եկած չէին ըլլար կամ մէկ – երկու ամսական հազիւ կ'ըլլային: Եւ այս պանդխտութիւնը կը շարունակուէր իրենց կեանքի տեւողութեանը: Կու գային չորս – հինգ տարին անգամ մը, տարի մը կը կենային, նորէն կ'երթային: Քանիէն վերջ՝ քառասուն տարուան մէջ ընդամէնը հինգ կամ տասը տարի մեր հայրերը գիւղը կ'ըլլային, երեսունհինգ – քառասուն տարի այրիի կեանք մը կ'ապրէին մեր մայրերը:

Ինչո՞ւ կը պանդխտէին: Որովհետեւ դրամ չկար գիւղը: Ամէնէն ունեւորները ճակատի եւ չիվի զարդոսկիներ մը ունէին կիներուն համար: Իմ գաւառս, ինչպէս Եփրատի ենթակայ միւսները՝ Քեմախը, Զմչկածագը, Ակը, Աբրաքիրը կամ Տիվրիկը այրերը պանդխտութեան դրկող գաւառներէն էր: Մեր բերքերը ով կ'առնէր: Իմ տունս օրինակ մեզի բաւելէն աւելի ցորեն կը հանէինք: Շատ լծկոյզ ունէինք: Ամպար մը ընկոյզ, կարասներով չոր թութ, բուլղ, օղի, գինի, վաթսուն կթոց կողով խաղող կ'ունենայինք, որո՞ւ պիտի ծախէինք: Զորս տեղ այդի ունէինք, պահապանի դրամ երկերկու ղուրուշ այդի գլուխ ու մէկ – մէկ կող ալ ալիւր: Ալիւրը կու տայինք. ութ ղուրուշը Պոլիսէն դրամ պիտի գար, որ տայինք:

Մեր ամէն երդերը պանդխտութենէ կ'առնէին իրենց թեմաները: Մեր օրօրներէն չատ քիչը իրաւէն օրօր էին: Շատը, չատ չատը, անհատնումը պանդխտութենէ ուղղուած, բացական կանչելու համար չհնուած էին: Մեր մայրերը պանդխտի երգեր կանչելով մեզ կը ննջեցնէին: Մենք պատրաստեր էինք, իրենց կարօտները, յուզումները պարպելու համար:

Քներ եմ, խոշ եմ եղեր,
Սիրուդ սեբխոշ եմ եղեր,
Հերու իմ ձիչ աղէկ էի,
Աս տարի գէշ եմ եղեր:

Շատ ալ թուրքերէնէն կային, բայց չկարծէք, թէ թուրքերը յօրինած էին: Հայերուն ստեղծագործութիւններն էին, հայու զգացումներով, գեղջուկ, նախնական:

Մեր մայրերը ինչ ներսէն, ինչ խորունկէն, ինչ տարուելով, ինչ քնարերգութիւններով կը կանչէին: Զարմանալին հոն է, որ մենք երախաներս ալ կ'ուզէինք, մտիկ կ'ընէինք, ընդհատելու ըլլային, կը պռատայինք, որ կանչէին:

Դուք աշխարհին վրայ ասանկ օրօրներ լսա՞ծ էք, կ'ըլլա՞ն: Մեր պանդխտութիւնը ձեզի պատմելուս՝ ասոնց նմանները լսած էի:

Երեկոներն էին օրօրներու պահը: Սեւքարի լերան կատարին առջեւ աստղը ելած չէր ըլլար: Երախաները պիտի քնացնէին, որպէսզի հաւաքուէին, ճաշի նստէին: Բոլոր տուներէն, ամէն փողոցներէն կը բարձրանային այս օրօրները: Իմ գաւառիս գիւղերը համերգ կը սարքէին ամէն երեկոյ, մենք երախաներս համերգով կը քնանայինք: Դուք գիտէ՞ք, լսա՞ծ էք Սըհակ Թռչունը, որ առնօք աղջիկ եղեր է, իր աղբարիկը՝ Սըհակը կորսնցուցեր է, Թռչուն եղեր է, հիմա ամէն գիշեր կալերուն, երդիքներուն վրայէն Թռչելով կ'երթայ, կու գայ: Սըհակը կը փնտռէ: Մեր մայրերն ալ ամէն երեկոյ իրենց եարը, իրենց տղան կը կանչեն:

Ամառ որ ըլլար, մեր մայրերը մեզ կը չալկէին կարմիր հողերուն ու խառիճակի այդէիները կը տանէին: Թթենիէ թթենի մը կամ ծիրանիի մը կախօրան մը կը յարմարցնէին, կը պառկեցնէին մեզ մէջը: Օրելու պէտք չկար, ճամբան զալէն յողնած ըլլալով՝ իսկոյն աչքերնիս կը գոցուէին: Կ'ուրախանայինք, որովհետեւ իրենք չատ գործեր ունէին ընելիք: Գետին ջուրը պղպեղներուն, լոլիկներուն ածուները պիտի ցարճէին, այդտան եաեւը աւազներուն վրայ փըռած թութերը, ծիրանները չորցեր էին, իրիկունը տուն տանելու համար հապկային աչքերը պիտի լեցնէին, վարունգնոցէն վարունգները պիտի փրցնէին, ու ժողվելով գլուխ չելլելիք գործը՝ ծառերուն տակի թութերը պիտի ժողվէին: Հազար – հազարներով թափեր էին բոլոր թթենիներուն տակը, առուին ափուզաներուն վրայ, քովնտի ածուներուն մէջը: Մինակ նայէիր վրան, աչքերդ կ'առնէին: Ասոնք մէկիկ – մէկիկ ժողվել կ'ուզէր:

Բայց գետին գիմացի ափէն պռատլու ձայն մը, այդիէ – այդի անցնողներուն բարձր խօսակցութենէ մը, մօտակայ մեղվընոցէ մը պարս ելլող մեղուներու երաժշտութիւն մը, թութի մը փըթի մեր երեսծածուկին վրայ իյնալէ մը, մեկին կ'արթննայինք: Գլուխնիս չարժելով, մեր երեսծածուկը կը ձգէինք, քիչ մը նայէինք թութերուն, քիչ մը ականջ կու տայինք ժիժիներուն՝ ժի–ժի–ժի–ժի... կանչելուն կը պռատայինք, որ պային մեզ հանէին օրօցքէն: Մեր մայրերը կը վազէին:

– Ծօ ինչո՞ւ արթնցար, ծօ, քչիկ մըն ալ քնանայիր, ի՞նչ կ'ըլլար: Ինչէ՞ն արթընցար: Մեղուներու ձայնէ՞ն, խոշոր – խոշոր խօսելով անցան քովէդ, անոնցմէ՞, կախօրանիդ վրայ թութիկ ինկեր էր, թութիկներէ՞ն:

– Ա՛խ, հարսիկդ ինչ ընէ քեզ... աղ սեւուկ – սեւուկ, վըլի – վըլի նայող չամիչ աչուկներդ սիրեմ... կեռասի պէս կարմրուկ աղ երեսիկներդ սիրեմ... Ախ, ինչո՛ւ արթնցար՝ կ'ըսեմ:

– Ը՛հ... կ'ընէինք:

– Ելլես... ծօ հանեմ քեզ, ի՞նչ ընեմ... պլիկ ես... չատ պլիկ ես, վարդավառին եօթը ամսուն պիտի ըլլաս... չես կրնար մինակդ նստիլ... Ձեռքս, ոտքս կապեցիր... խենթ պիտի ըլլամ ես... տահա թութիկ մը չէ ժողվեր հարսիկդ... հինգ ծառին թութերը ե՞րբ եւ ինտոր պիտի ժողվեմ, արեւը պիտի փռեմ, որ չորնան, վաղը նորի՞ն պիտի ղանք... ծօ՛ մամդ ի՞նչ պիտի ըսէ, ասոր – անոր հետ խօսքի բռնուելար, գործդ տեղը մըննց՝ պիտի ըսէ...

Յոտին դաթը կը տանէին մեզ, քուրդ կախմըլխի եաեւի արոս արտերը: Արոս – նեբուն խոտերը պիտի քաղէին: Ծառ չկար: Ջողանի մը չուքը որչա՞փ կ'ըլլայ, պետինը հողերուն վրայ մեզ կը պառկեցընէին, կը քնացնէին ու մանղաղը ձեռքերնին մեր մայրերը թէ՛ կը քաղէին ու թէ՛ արոսին մէջ կ'առաջնայինէ: Կախմըլխցոնց ձորերը կ'իջնային, ուր առատ խոտ կ'ըլլար: Հեռուէն եկող ձիի մը խըրխիւնէն, չողանի մը թութին վրայ թառող թռչունի մը ճվճվոցէն կ'արթընայինք: Ջեռքերնիս կապուած էին, գլուխնիս երերցնելով կը յայդդէինք եւ ըեռնիս բանալու, մէկ ձայն կու լայինք: Մէկ կու լայինք, երկու կու լայինք, երեք կու լայինք. մեր մայրերը չէին գար: Ո՞ւր էին: Լացերնիս աւելի կը ատոփացընէինք: Մեր լացերէն քրդոյ կնիկները կու գային, ձեռքերնին վրանիս կը ջնջէին, օրելու պէս փըչ – փըչ կ'ըսէին: Մեր հարսիկներուն չնմանող կնիկները թթենիներուն տակը, առուին ժողվէին: տեսնելով՝ ա՛լ աւելի կը բարձրացնէինք մեր լացերը: Կ'երթային կը կանչէին:

– Ղը՛զ, չոճուխըն աղլըեօր, ղոչ...

Մեր մայրերը կը վազէին:

– Ձորնայ ու քորնա հարսիկդ, ինչո՞ւ կուլաս, գիտցար, թէ հոս չե՞մ... ձորը ագուռիկ հատոցիկներ տեսայ, գնենուկ, անոնք քաղեմ՝ ըսի... Ձորնամ, ալ մի՛ լար, ալ մի՛ լար, ես եկայ, նայ:

Կը փայփայէին մեզ:

– Աչքերդ կոկան – կոկան եղեր են, ալ մի՛ լար, հա՛, նայէ, ես քովիկդ եմ, տեղ չեմ երթար, ալ ձորը չեմ երթար: Սրտիկդ վը–վեր մի ըներ: Եարքէն քիչ մըն ալ կը քաղեմ, իշուն կը բեռնեմ, մէկտեղ տուն կ'երթանք:

Աւտոցը արտերը քաղելու կը տանէին մեզ: Ամիս մը արտ կը քաղէին, արտերը կը պառկէինք գիշերները, տուն չէինք գար: Շաբաթ իրիկուններէն մի պայինք, Կիրակի իրիկուններէն նորէն արտերը քաղելու կ'երթայինք: Երեք ձոտերը քաղելու կ'երթայինք: Երեք ձոտերը քաղէր եւստանիով տաղան մը կը չինէին, մէջըմէջը կախօրան մը կը կապէին, արտէ – արտ կը տանէին մեզ, կը պառկեցնէին: Աւտոքաղ երեք տուն միանալով, 25 – 30 հոգիի բազմութիւնով մը կ'ընէին: Մեր մայրերը միայն կը ծծցընէին մեզ, անոնք մեզմով չէին զբաղեր:

Ասոնք մեր մայրերուն պատմութիւններն են: Ինչեր որ քաշեցին անոնք, սուրբերը չքաշեցին, Հռիփսիմեները, Գայեանէները աւելի չէ՛ արհարեցան սուրբ ըլլալու համար:

Ե. ՄՆՃՈՒՐԻ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ - ԿԻՊՐՈՍԾԱԽՈՒ ՉԷ

ՀԱՑԿԱՇԷՆ ՈՒՋՈՒՆԵԱՆ

Կարծիքներ կը յայտնուին Մելգոնեանը տեղափոխել այլ երկիր մը, կամ՝ Կիպրոսի մէջ Նիկոսիայէն հեռու այլ վայր մը· այս վերջին պարագային այժմու կալուածին վաճառումէն ու նորի չինութենէն զատ անալիք գումարի տարբերութիւնը օգտագործելու համար Մելգոնեանի պիւտճէին կամ Մխիթեան այլ նպատակներուն:

Այս երկու առաջարկներն ալ վնասակար են ու Մելգոնեանի ամբողջական անհետացման պատճառը կը դառնան: Կրթական հաստատութիւնները կը հարստանան իրենց տարիներու հնութեան համբաւով եւ աւանդութիւններով: Այսօր վերցուցէք Մելգոնեանի 77 տարիներու պատմութիւնը, 77 տարիներու ընթացքին մեր ժողովուրդին ընծայաբերած հայրենասէր սերունդները, այդ սերունդներուն Հաստատութեան ամէն մէկ քարին, ամէն մէկ թուխին, ամէն մէկ ծառին կամ ամէն մէկ չէնքին հետ ապրուած պատմութեան յիշատակներով ապրումները, մեր ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր մարմինէն, իր կրթական աւանդութենէն ու կրթական հարստութենէն մեծ բաժին մը: Այսօր Անգլիոյ Օքսֆորտ–ը կամ Էթընը կը հրապուրեն ու կը հպարտացնեն անգլիացի ժողովուրդը իրենց հնութեամբ, իրենց աւանդութիւններով, իրենց պատրաստած սերունդներու հարստութեամբ:

Փորձ եղաւ զիս համոզել Մելգոնեանը փոխադրել Լիբանան: Կարելի՞ է երեւակայել անհեթեթութիւնը այս առաջարկին: Քանի տարիներ ահռելի քաղաքական կոխումներու դաշտ դարձած երկիր մը, որուն քաղաքական վիճակը կը շրուներակէ մնալ անկայուն, որ տնտեսական քայքայիչ ճգնաժամ մը կ'ապրի եւ ուր կեանքը չատ աւելի սուղ է քան Կիպրոսի մէջ եւ որ տակաւին պզտիկ արկածախնդրութեամբ մը, ինչպէս անցեալին, կրնայ վերադառնալ քաղաքացիական նոր պայթումներու, եւ ուր՝ կը մտածուի փոխադրել Մելգոնեանը: Երկիր մը, ուր հայութիւնը պատրանքային արտաքաղաքած է ու կը չարունակէ արտաքաղաքել· ի՞նչ խղճահարութեամբ կը մտածուի Լիբանանի մասին, ուր հայ դպրոցները կորսնցուցած իրենց աշակերտական զանգուածը կը միաւորուին կամ պիւտճէի դժուարութեան պատճառով կը ստիպուին կամ պիտի ստիպուին փակել իրենց դռները:

Ողբերգա – կատակերգական մտածելակերպ մըն է այս եղածը կամ այլապէս Պէյրութի հայ կրթական հաստատութեանց պատասխանատուները բեռ մը իրենց վրայէն վերցնելով, Մելգոնեանի նիւթական միջոցներուն վրայ կ'ուզեն բարդել զիրենք անհանգստացնող կացութիւնը:

Ո՞ր հայը Եւրոպայէն, Հայաստանէն, Ռուսիայէն, կամ Միացեալ – Նահանգներէն յանձն պիտի առնէ իր զաւակը Լիբանան ղրկել, ծնողական վստահութիւնը դրծել: Կիպրոսը մինչեւ հիմա քաղաքական առումով ապահով երկիր մըն էր: Այսօր Եւրոպական Միութեան մէջ մտնելով այլեւս կը դառնայ վերջնականապէս անխոցելի, պաշտպանութեամբը Եւրոպական Միութեանը: Այս եւս չատ կարեւոր պատճառ մը չ՝ Մելգոնեանը չարունակել պահել Կիպրոսի մէջ, ապահովութենէն ալ անդին Հայերու նկատմամբ բարեացակամ եւ նիւթական կարեւոր օգնութիւն տրամադրող պետութիւնով մը եւ ժողովուրդով մը չըլլապատուած:

Կարծիք յայտնողներ կան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը Եւրոպական այլ երկիր մը փոխադրել, օրինակ՝ Պուլկարիա: Զեմ գիտեր թէ չատեր եղած են Կիպրոսէն դուրս այլ երկիրներու մէջ եղող հայ վարժարաններէն ներս: Մոռնանք Սուրիոյ եւ Պորսկաստանի վարժարանները ուր, հայ դպրոցներուն անօրէնները արաբ կամ պարսիկ են, այս դպրոցներուն մէջ արտօնուած է հայերէն լեզուն միայն չաբաթական քանի մը ժամ դասաւանդել, բայց արդիւնած է դասաւանդել Հայոց պատմութիւն, հայ կը

րան, Հայաստանի աշխարհագրութիւն: Իսկ եւրոպական դպրոցները ... Ես եղած եմ Պուէնոսայրէսի Փլոմոիւի եւ Վառնայի բազմաշաւակերտ վարժարանները: Այս վարժարանները կը դործադրեն պետական ծրագիրը ու աշակերտները կը խոսին իրարու հետ պուէնոսայրէսէն: Ծնողները կը խօսին պուէնոսայրէսէն: Դպրոցները կը մատակարարուին պուէնոս այրէսի կողմէ եւ ստիպուած են ընդունիլ նաեւ պուէնոս այրէսցի աշակերտներ: Հոս եւս հայերէնը սահմանափակ քանի մը ժամերով կը դասաւանդուի եւ ուսուցչուհին իր ճարպիկութեամբը հայերէնին կը խառնէ Հայոց պատմութիւն կամ դասապահերէ դուրս հայ աշակերտին կը սորվեցնէ հայերէն երգ որպէս հայապահպանութեան կամ հայկական ոգիի խարուսիկ ներծծում:

Հայկականութեան լմնաւոր պարագան նոյնն է Ֆրանսայի մէջ, ուր կան քանի մը հայ դպրոցներ: Աշակերտները կը խօսին Ֆրանսերէն, եթէ Մինչեւ Արեւելքէն կամ Հայաստանէն նոր հաստատած ընտանիքներու զաւակներ չեն: Բայց Ֆրանսայի մէջ եւս ասոնք, սերունդ մը եւս Ֆրանսերէն պիտի խօսին: Իսկ վարժարանները կը դործածեն պետական ծրագիրը, ոչ թէ որովհետեւ ստիպուած են, այլ որպէսզի աշակերտները կարենան անցնել պետական քննութիւնները եւ ընդունուիլ Ֆրանսական համալսարանները:

Կան տակաւին Միացեալ – Նահանգներու եւ Հարաւային Ամերիկայի դպրոցները: Անշուշտ այս դպրոցներուն մէջ հայ զաղութները չատ ընտատելի են, բայց անխուսափելի կերպով հայ աշակերտը եթէ հին զաղութի զաւակ է, պիտի խօսի երկրին լեզուով· իսկ եթէ նոր հաստատուած ընտանիքի զաւակ է, ինչպէս վերը ըսի, միայն մէկ սերունդ եւս պիտի խօսի երկրին լեզուն: Մեղքը ոչ ոքի է· պարտադրանքը երկրին մշակոյթն է, աշակերտին չըբաղատն է, ուսումը չարունակելու միակ միջոցն է:

Պուէնոս – Այրէս կան ութ հայ վարժարաններ որոնք, ունին մանկապարտէզ մինչեւ երկրորդական բաժիններ: Ես երեք կամ չորսին այցելած եմ, մէկը անոնցմէ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեանն է, երկրորդը՝ Հ. Ց. Դ.–ի հովանաւորութեամբ կը դործէ, երրորդը՝ Պոլսահայերու պաշտպանութիւնը ունի: Այս վարժարաններուն մէջ աշակերտները կը խօսին սպաներէն: Նոյնն է պարագան Մոնթեվիտէոյի եւ Սան – Փաւլոյի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարժարաններուն մէջ: Առաջինին աշակերտները սպաներէն կը խօսին, իսկ Սան – Փաւլօ՝ փորթուկալերէն:

Կան Միացեալ – Նահանգներու վարժարանները· ճիշդ է, բոլորին մէջ ալ կան հայկական դասաւանդուող նիւթեր, որքա՛ն սակայն աշակերտները հայ ոգիով կը մնանին, որքա՛ն հայ լեզուն կը մոռնայ այս պատանիներուն չրթնեքուն վրայ ու կը դառնայ դիմաղրական նիւթիւն հայապահպանման:

Կ'ըսեն ու չատ կը գրեն թէ առանց լեզուի դիտակցութեան, ազգային զգացումն ու զգացողութիւնը տեղի կու տայ: Մինչդեռ Կիպրոսի մէջ Մելգոնեանին նէրս կամ դուրս, զաղութը ներառեալ՝ ամբողջութեամբ հայերէն կը խօսին ու հայօրէն կ'ապրին: Բոլոր այն աշակերտները որոնք կու դան վերոյիշեալ երկիրներէն, մասնաւորաբար արեւելեան Եւրոպայէն ու երբ բացարձակապէս հայերէն չեն գիտեր, քանի մը ամսուան ընթացքին մեր բոլորին նման կը սկսին հայերէն խօսիլ· հայերէն մտածել ու նոյնիսկ իրենց պարբերաթերթը «Հայեացք»ը թղթակցելու ադթը եթէ ունենաք, պիտի տեսնէք որ գրական էջերը կ'արտադրեն ազգայնական ոգիով:

Այս է առաւելութիւնը Մելգոնեանին: Չոր ոչ միայն հայկական նիւթերը կը դասաւանդուին լայն ծաւալով, այլ պետութիւնն իսկ կը քաջալերէ պահել հայկական ինքնութիւնը, զարգացնել հայ մշակոյթը: Պետութիւնը հայ զաղութին մեծ դումարներ կը յատկացնէ Հայաստանէն բերելու դեղարուեստական խումբեր, երգիչներ, Փիլհարմոնիքը, սեմնկային նուագախումբը քաջալերելու եւ պահելու համար ազգագրական նկարագիրը փոքրամասնութիւններուն:

Ըսողներ եղան տակաւին Մելգոնեանը Հայաստան փոխադրել· կարծէք Հայաստանի մէջ դպրոցի պակաս կայ: Ճիշդ է, բազմաթիւ ուսանողներ Հայաստանէն ու Ղարաբաղէն կու դան Մելգոնեան: Բայց չի տեսնուիր առաւելութիւնը այս Համատարած հայրենիք փոխադրութեան: Եւրոպական երկիրներու մէջ կայ փոխանակութեան դործընթաց մը: Աշակերտները կը փոխանակուին երկիրներու միջեւ, ազդերու մտայնութեանց, կենցաղի, մշակոյթի զանազանութիւններն ու տարբերութիւնները ճանչնալու եւ այդ ծանօթացումով իրենց ծանօթութեան հորիզոնները ընդլայնելու համար: Նոյնն է պարագան Հայաստանի ու հայ Սփիւռքի պատանիներուն միջեւ յարաբերութիւնները ստեղծելու առումով: Մտայնութիւնները, մշակոյթ, կենցաղ իրարու փոխանցելով, միասր ճանչնալով եւ երկու հայ համայնքներու միջեւ հիմնական կապեր հաստատելով մէկ ժողովուրդի զաւակները ըլլալու համոզումն ու դիտակցութիւնը կը զօրանայ: Ուրիշ տեղ եւ որեւէ այլ միջոցներով այս դործընթացը չիրագործուիր· միայն Սփիւռքի մէջ Մելգոնեանի դոյութեամբ կարելի է իրականացնել այս փոխ – յարաբերու – թիւնը, որ անհրաժեշտ ու չափազանց օգտակար է հայութեան երկու թեւերուն համար:

Մտածումներ եղան նաեւ Մելգոնեանը վաճառել, քանի այժմու վայրը չատ արժէքաւոր դտրնած է ու փոխադրել զայն Կիպրոսի մէջ քաղաքներէ հեռու ամայի վայր մը, ածան հողի մը վրայ: Այս գաղափարն ալ համոզիչ եւ ճիշդ չէ: Նախ, այդ հեռաւոր վայրերուն մէջ ոչ էլեկտրականութիւն կայ եւ ոչ ջուր, հետեւաբար դանոնք քաղաքներէն բերել մեծածախս է: Եւ յետոյ, ճիշդ չէ աշակերտները վանական ճղնաւորներու նման հեռաւոր վանքի մը մէջ բանտարկել: Այսօր աշակերտը յարաբերութեան մէջ պէտք է ըլլայ ժողովուրդին հետ, պէտք է տեսնէ ու ճանչնայ չուկան, ապրի սովորական մարդու առօրեայ կեանքը, կարենայ յաճախել բարեկամներու, խօսի մարդոց: Ու Մելգոնեանի աշակերտները այսօր այդ կարելիութիւնը ունին: Անոնք կ'երթան իրենց պզտիկ գնումները, կը քալեն քաղաքի փողոցներէն: Կը տեսնեն մարդոց լաւն ու դէշը: Հայ զաղութը Մելգոնեանի կեանքին մաս կը կազմէ· ու անկէ կ'օգտուին Մելգոնեանցի աշակերտները զանազան ձեւերով: Այսօրուան ուսանողական կեանքին մէջ չատ անհրաժեշտ են այս բոլորը: Իրենց ծնողներէն հեռու՝ վանդակներու մէջ դնելու պիտի նմանի Մելգոնեանը նետել հեռաւոր առանձնութեան մէջ:

Եզրակացնելով այս երկար յօդուածը որ այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր, Մելգոնեանի չուրջ ծաւալած ոչ յանձնարարելի ու վնասակար միտքերուն պատճառով կը չեշտենք, վճռապէս յատակ պէտք է ըլլայ Մելգոնեանի դոյութիւնը իր այսօրուան վայրին մէջ:

Մելգոնեանը Կիպրոսի մէջ իր յարմարագոյն եւ ապահով մթնոլորտին մէջ է: Մելգոնեանի կրթական ծրագիրը պատշաճեցուած է հայկական ոգիի պահպանման եւ նոյն առեն՝ միջազգային համալսարաններ մուտքի պատրաստութեան: Մելգոնեանի մէջ հայ աշակերտը կ'ապրի հայ պատմութեամբ, կ'ընտելանայ հայ դրականութեան, կը ծանօթանայ հայ հայրենիքի ու հայ Սփիւռքի կեանքի ելեւէջներուն եւ կը վերադառնայ հայ զաղութները կամ հայրենիքի դիրկը, հայկականութեամբ լեցուած: Միաժամանակ, ան կը պատրաստուի միջազգային ուսումնական ծրագիրներով իր կեանքը Մելգոնեանէն ետք պատշաճեցնելու իր ապրած երկրին կրթական պահանջներուն, համալսարաններ ընդունելու համար:

Շուտով, երբ Կիպրոս մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան, Մելգոնեանը պիտի օժտուի իր վկայականի համապատասխանութեամբ (équivalence) եւրոպական նոյն մակարդակի հաստատութեանց վկայականներուն հետ: Պիտի օգտուի Եւրոպական Միութեան ուսումնական ծրագիրներու մշակումէն որպէս կիպրոսի կրթական լաւագոյն հաստատութիւններէն մէկը: Ասոնցմէ անկախ ունի կիպրական կառավարութեան մշտական հոգածութիւնը, զարձնելու համար Մելգոնեանը փոքրամասնութեանց նկատմամբ կիպրական կառավարութեան դրական մօտեցումի ապացոյցը, որպէս պահանջը՝ Եւրոպական Միութեան տահմանադրական տրամադրութեանց: Այլպէս ալ պիտի օգտուի կիպրական կառավարութեան նիւթական յատկացումներէն, որոնք կրնան եւ հաւանաբար պիտի աւելնան Եւրոպական Միութեան պետութիւններուն ըրած ընդհանրական յատկացումներէն, ներդաչնակելու համար կրթական ծրագիրը բոլոր միութենական երկիրներուն մէջ:

Ի՞նչ կարելի է աւելի սպասել կրթական հաստատութենէ մը, մանաւանդ հայ կրթական հաստատութենէ մը՝ Սփիւռքի մէջ: Հայաստանի իշխանութիւնները ու ժողովուրդն ալ, առանձնապէս ու բարձրօրէն կը դնահատեն Մելգոնեանի դերը Սփիւռքի մէջ ու երթէք պիտի չհամոզուին Մելգոնեանի վաճառումով եւ անոր դադարեցումին որեւէ ձեւի տակ: Հետեւաբար ու վստահ եմ որ Միութեան դեկավարութիւնը երբէք յանձն պիտի չառնէ նման քայլի մը տապնապեցնող նախաձեռնութիւնը:

Ու միտքերը հանդարտեցնելու համար անհրաժեշտ է որ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը յայտարարութեամբ մը Մելգոնեանի պահպանման իր հաստատակամութիւնը յայտարարէ, նախքան որ ծնողները չփոթութեան ու մտահոգութեան մատնուին՝ իրենց զաւակներուն ապագային համար: Այս անորոշութիւնն ու տարաձայնութիւնները կը վնասեն աշակերտներու հաւատքին եւ կեդրոնացման: Վստահ եմ նաեւ որ Միութեան դեկավարութիւնը այս դիտակցութիւնը ունի:

Հ. ՈՒ.

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՊԵՐԿԱՄՈ–ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

Անցնող Կիրակի, Մայիս 18, Պերկամո քաղաքի օդուժի զօրանոցի չքեղ պարտէզներուն մէջ, բացօթեայ վրանի մը ներքեւ, 250 խռլացի եւ հայ ներկաներ, մեծ երկիւղածութեամբ կը հետեւէին հարցազրոյցին, որ վենեսուէլէն մասնաւոր հրաւէրով ժամանած, Հայր Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան կը մատուցանէր:

Այս բացառիկ տեղեկամբութեան չարժառիթը, ՏԱՐԵԴԱՐՁ մըն էր, 15–րդ տարեդարձը բարեդործական այն լուրջ, հետեւողական եւ սիրով կատարուած աշխատանքին որ սկիզբ առած էր Սպիտակի երկրաչարժի օրերուն, Պերկամո քաղաքի քանի մը անձերու կողմէ, որոնց չարժիչը պիտի հանդիսանային, ժամանակի ընթացքին դառնալով նաեւ գլխաւոր մղիչ ուժը , Պերկամոյ բնակ ազգանուէր ամոլ Տէր եւ Տիկին Ալէքօ եւ Անի Պզտիկեան:

Իմ պարբերական այցելութիւններուս առիթով դէպի Մայր Հայրենիք, ստէպ հանդիպած եմ այս 15 հոգիներէ կազմուած կամաւորներուն, որոնք միաձեւ տարազներով եւ ուրախ – զուարթ խոսակցութեամբ, օդակայանի սպասման անվերջանալի ժամերը կը զուարթացնէին իրենց բարձր տրամադրութեամբ:

Արդէն 15 տարի անցեր է· այդ տարիներու ընթացքին Պերկամո – Սպիտակ բարեդործական – կամաւորական ջոկատը անպատմելի բարիքներ սփռած է այդ նահատակ քաղաքի բնակիչներուն, տանելով բժշկական խնամքներ, մատակարարելով ջուր, ջուրէ զրկուած աշխարհի ամէնէն ջրատար երկիրներէն մէկուն մէջ... Հոգալով զպրոցական ծախքերը տասնեակներով որբ – աշակերտներու եւ այժմ նաեւ անոնց համալսարանական ծախքերուն ալ հատնելով եւ տակաւին բազմաթիւ այլ նպատակներ, մեքենաներու առաքում եւ այլն որոնց թուարկումը կատարուեցաւ պատարագին յաջորդող ճոխ ճաշին:

Պ. Ալէքօ Պէզիկեան մեծ ճարպիկութեամբ կատարեց խօսնակի իր դերը, Տիկին Անի Պէզիկեանի ջանքերով պատրաստուած զուտ հայկական ճաշերը արժանացան բոլոր ներկաներուն գնահատանքին եւ հուսկ որպէս արդար գնահատանք իրենց տարած տարիներու աշխատանքին Տէր եւ Տիկին Պէզիկեան ըստացան ոսկի մետալ քաղաքական իշխանութիւններէն եւ չատ սիրուն ծաղկեփունջ մը Երեցկին Սարգիսեանի ձեռքով, ջերմ ծափերով ողջունուելով բոլոր ներկաներէն:

Հ. Ց. Պ.

ԴԱՂՈՒԹԻՆ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԷՑՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 8–ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Լիբանանի Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Միութիւններու հիմնադրութեան 80–ամեակին առիթով, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հ. Ց. Դ. Միութիւններու ընդհանուր վարիչ մարմնին: Ֆայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Վարիչ Մարմնի ատենապետ՝ Սագօ Նոխուրեան, որ չեշտած է թէ Պատանեկան Միութիւնը 112–ամեայ Դաչնակցութիւնը ապագային կապող օղակն է, որ պիտի իրականացնէ հայ ժողովուրդին երազները: Օրուան բանախօսը եղած է եսայի Հասրեան որ անդրադարձած է հայ պատանիին ատաքելութեան: Անոր հոգիին մէջ, անհրաժեշտ է բարձր պահել Փետայական ոգին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ՊԷՑՐՈՒԹԻ Ազատ ակումբին մէջ, Մայիս 9–ին, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. ԼԵՄ.–ի «Արաբօ» մանուճիւղին Դրօյի յիշատակին նուիրուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է: Բացման խօսքը արտասանած է Արաբօ մասնաճիւղի Պատանեկան Միութեան ատենապետ՝ Դրօ Մարըլեան: Ան չեչտած է որ Դրօ ու իր նմանները կերտած են հայութեան նուիրական ուղին, որքան երթը եւ թէ պէտք է չարունակել այդ ուղին եւ քալել Դրօներու ճամբով: Դրօյի կեանքին եւ արժանագրած նուաճումներուն մասին խօսած է Սարգիս Կիրակոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ՊԷՑՐՈՒԹԻ Ազատամարտ ակումբի սրահին մէջ, Մայիս 12–ին, Համազգայինի Էչմիձինի Ռուբէն Զարդարեան մասնաճիւղի յիսնամեակին առիթ, վարչութիւնը կազմակերպած է հերթական հանդիսում մը, որ վերածուած է տօնակատարութեան: Խօսք առած է մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ՝ Մոսիկ Պարսումեան, որ վերահաստատած է մասնաճիւղին ու անոր հիմնադիրներու ուղղութեան կառչած մնալու ներկայ անդամներու ուխտը եւ չեչտած թէ որեւէ ճիգ պիտի չխնայուի մասնաճիւղին յիսնամեայ հարուստ պատմութեան վրայ աւելցնելու նոր իրագործումներ: Ներկայացուած է խնամքով պատրաստուած յայտադիր մը: Արփի Համբարեան ներկայացուցած է նահատակ դրագէտին եւ գործիչին՝ Ռուբէն Զարդարեանի կեանքը, գրական վաստակը, հայ գրականութեան մէջ անոր գրաւած ուրոյն տեղը: Ռիթա Գուլաճեան ներկայացուցած է մասնաճիւղին հիմնադիր անդամներէն՝ Սուրէն Անթոյեանի եւ առաջին անդամներէն՝ Ցարութիւն Վարժապետեանի յուշերը: Ապա, քեմ հրաւիրուած են եւ իրենց յանձնուած են յիսնամեակի մեծադրանքի յուշանուէրները: Խօսք առած է մասնաճիւղին մօտ, Լիբանանի Համազգային Շրջանային Վարչութեան ներկայացուիչ՝ Պետիկ Ծառուկեան:

CD reçus

DALILO
Chants arméniens

ՏԱԼԻԼՕ
Դպրցասէր Տիկնանց Վարժարանի
Երգչախումբ

Ղեկավարութիւն՝
ՀԱՑԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Production :
Association des Dames Arméniennes
Amies des Ecoles Tebrotzassère,
Carrefour d'Arménie, 1 Bd du Nord,
93340 Le Raincy
Tél. : 01 43 81 01 72

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդուած մեր մանուկներն ու ղպրոցները բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

Ժամը 10–ին
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ՍԻՒՏՅԻՒԵԱՆ

TELEVISION
FRANCE 2

Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux (France 2) diffusera **jeudi 29 mai** une émission spéciale «Ascension» de 9h à 10h. La première partie, commentaire sur la fête de l'Ascension, se terminera par une longue explication de Jean-Pierre Mahé sur l'Homélie de l'Ascension de Nersès de Lampron. La deuxième partie (vers 9h30) sera consacrée au couvent des Mekhitaristes de Vienne et aux trésors qu'il contient.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28

Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ

Ժամը 18–ին երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի։

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական վարժարանը
կը հրաւիրէ ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 1

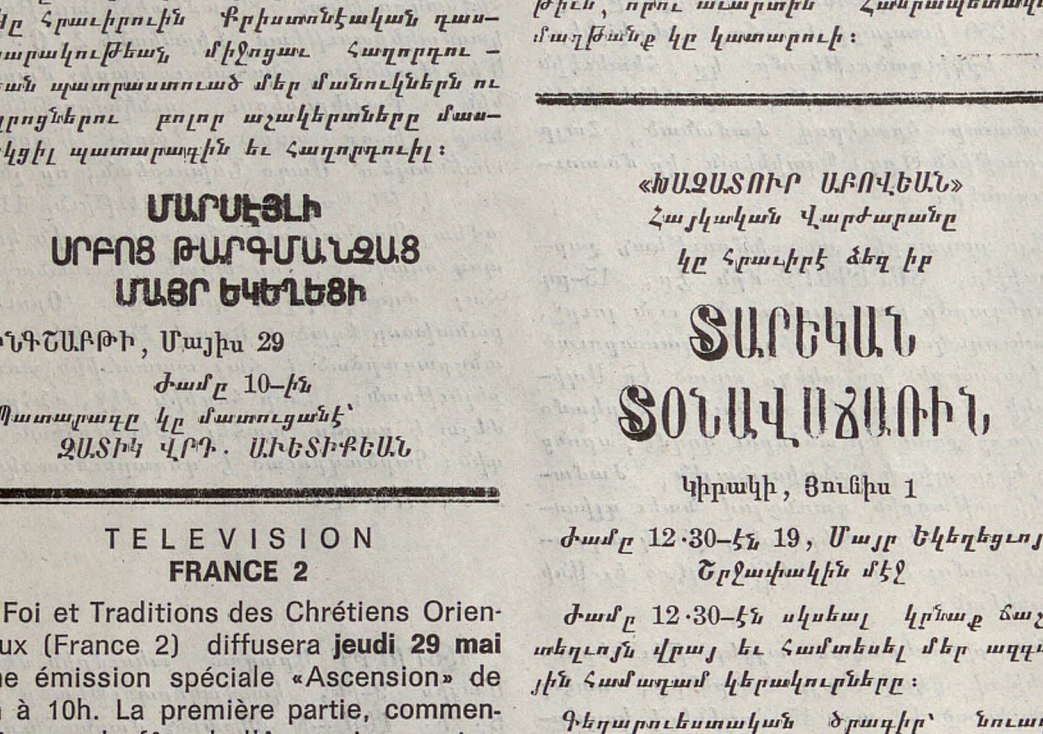
Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր աղջամին համապատասխան կերակուրները։

Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար։

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

Séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

***

ԴԷՊԻ ՎԻԷՆՆԱ

Ո՞վ չէ երազած Վիէննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարտէզներով...։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախաճաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հոֆպուրկի պալատները։

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶԱԻԻՆ՝

04 _ 78 – 31 _ 92 – 98

թիւով եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29։

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին։
Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՑՆԱԽՈՒՄԲԸ
Զեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՑԻՍ 29
Ժամը 12·30–ին ճաշ – հիւրասիրութիւն
Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Երգ ու պարի տօնական ծրագիր
Մասնակցութիւն՝ 25 Եւրօ։
Համեցէք ապահովել ձեր տեղերը։
Հեռաձայն. _
04 – 42 _ 22 – 08 – 52
կամ՝
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance
La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**
et
et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»
organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆ
ՈՍՏԱՅՆԸ (գր· 1929)
երեք բաժնով

Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plusieurs décennies, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 27
MARDI
27 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·695

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·695

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ 50,1 %

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՈՎ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութիւնը եւ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու հանրաքուէն տեղի ունեցաւ Մայիս 25, Կիրակի օր: 2·317·945 ընտրողները հրաւիրուած էին լրենց քուէն գործածելու առաւօտեան ժամը 8–էն մինչեւ 20, երկրին 1885 ընտրական տեղամասերուն մէջ: Արտասահմանի 28 երկիրներուն մէջ ալ 35 տեղամաս կազմակերպուած էր, առիթ տալով երկրէն դուրս գտնուող քաղաքացիներու քուէարկութեան:

Նշենք որ Հայաստանի Խորհրդարանը ունի 131 երեսփոխան որոնց 75–ը պէտք է ընտրուէր համեմատական, 56–ը մեծամասնութեան կարգով: Համեմատական կարգով մանդատակցելու դիմում ունէին 21 կուսակցութիւն եւ դաշինք, որոնք ներկայացուցած էին 1080 թեկնածու: Իսկ մեծամասնութեամբ որոշելի 56 աթոռի համար կար 273 թեկնածու:

Ընտրութեան կը հետեւէին աւելի քան 400 միջազգային դէտ, մօտ 4500 ալ տեղացի: Ինչպէս նախազգալի էր ընտրութեան, խորհրդարանականին եւս կը դրժածուէին թալանցիկ քուէատուփեր:

Երեւանէն կատարուած առաջին տեղեկատուութեան համաձայն, ժամը 20–ին փակուած են բոլոր ընտրական դրասենեակները եւ ստուգուած է որ քուէարկած է 1·161·025 քաղաքացի, ինչ որ կը նշանակէ 50·1 տոկոս: Երեւանի մէջ այդ համեմատութիւնը եղած է 39·3: Ամենաբարձր մանդակցութիւնը արձանագրուած է Տաւուշի մարզին մէջ 67·2%–ով:

Մայիս 26, Երկուշաբթի առաւօտ հաշուած առաջին արդիւնքներու համաձայն, նախնական տուեալներով առաջին դիծի վրայ կը հանդիսէր վարչապետ Ա. Մարգարեանի գլխաւորած Հանրապետական կուսակցութիւնը:

ԱՐՏԱՍՍԱՀՄԱՆԻ
ՔՈՒՔԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Արտասահմանի 32 քաղաքի մէջ բացած ընտրական դրասենեակներուն մէջ քուէարկած է 4·033 հոգի:

***

ՓԱՐԻԶ

Մայիս 25–ին Հայաստանի Փարիզի գեսպանատան մէջ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու հանրաքուէին եւ Ազգ· ժողովի մեծամասնութեան կարգով ընտրութեան մանակցած է Հայաստանի 78 քաղաքացի:

Ինչպէս տեղեկացուցած է դեսպանութիւնը նոյն օրն իսկ, Սահմանադրութեան փոփոխութեան թերք քուէարկած է 64 հոգի (83%), դէմ՝ 13, իսկ մէկ քուէ անվաւեր հռչակուած է:

Կուսակցութիւններու եւ դաշինքներու ստացած քուէները պարզած են հետեւեալ պատկերը.

Հանրապետական կուսակցութիւն
18 ձայն 26%
«Ազգային Միաբանութիւն» դաշինք 9 ձայն 13%
Հ· Ց· Դ· 7 ձայն 10 %
Ազգային Միաբանութիւն կուսակցութիւն 7 – 10%
ՀՌԱԿ 6 – 9%
Ազատական դաշինք – ԱԻՄ, (քրիստոնէավարներ), Մտաւորական Հայաստան, Ազատ Հայք առաքելութիւն 3 – 4%
Դաշինք Հայ արիներէ բռունցք կուսակցութիւն 3 – 4%
Հ· Հ· Շ· 3 – 4%

Մնացեալ կուսակցութիւններն ու դաշինքները ստացած են 4%–էն նուազ ձայն:

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿՈՒԻԷՐԿԱԾ «ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԻՆ»

Իր ընտանիքին անդամներուն հետ քուէարկելէ ետք նախագահ Ռ· Քոչարեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ քուէարկած է «Ի հարկէ այն կուսակցութիւններից մէկի օգտին, որի հետ համագործակցում եմ եւ որի աջակցութիւնն ինձս ունեցել եմ»: Ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան հանրաքուէին, նախագահը ըսած է թէ ինք թերք քուէարկած է փոփոխութիւններու ծրագրին, սակայն, եթէ արդիւնքը սպասուածը չըլլայ, իշխանութիւնը կը գործէ ներկայի Սահմանադրութեան շրջանակին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

Մայիս 23, Ուրբաթ երեկոյեան Փարիզի Լիւթէտիա պանդոկին սրահներէն մէկուն մէջ, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ հանդիպումով նշուեցաւ Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին տասնամեակը: Հանդիպումին ներկայ էին Ֆրանսայի կազմէն, նաեւ կազմակերպութիւններու, հոգեւոր կեանքի, մամուլի ներկայացուցիչներ, բարերարներ, համահայկական այդ կառոյցով հետաքրքրուած անձեր:

Բացման հակիրճ ելոյթով նախարարն ու ներկաները ողջունեց Ֆրանսայի հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան. ան հայ աշխարհին ամէնէն ներկայացուցչական մարմինը որակեց «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը, աւելի՛ քան՝ Հայաստանի Խորհրդարանը որ միայն երկրին բնակչութիւնը կը ներկայացնէր:

Պ· Թերզեան ըսաւ թէ տասը տարուան ընթացքին հաւաքուած մօտ 80 միլիոն տոլարին 10%–ը հանդանակուած էր Ֆրանսայէն· յաջորդ տասնամեակին համար կային կարեւոր ծրագիրներ: Կարեւորութեամբ կանգ առաւ ցանկագրուած անուններուը աւելցնելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ շուրջ 50 հազար նուիրատու կար, 11·850 ընտանիքի հաշիւով: Ամբողջ արեւմտեան Սփիւռքի մէջ 200 հազար ընտանիք ցանկագրուած էր, ինչ որ շուրջ մէկ միլիոնի թիւ մը կը ներկայացնէր: Աշխարհագրաւոր կատարուած իրազործումներուն որոնց գլխաւոր տեղը կը գրաւէր, իր ռազմավարական խմաստով, Գորիս – Ստեփանակերտ կառուցին, որուն ներկայիս աշխատանք կը տարուէր աւելցնելու Հիւսիս – Հարաւ ճամբան: Պ· Թերզեան յիշեցուց նաեւ թէ Ֆրանսայի մէջ հանգանակուած դրամարկղն ամէն տարի 5% համեմատութեամբ յատկացում կ'ընէր տեղական վարժարաններուն:

Հայաստանի դեսպան Լ· Նալպանտեանի շնորհաւորութիւններէն ու կատարուած վերլուծն աշխատանքին համար Պ· Թերզեանին ուղղուած շնորհակալութենէն ետք, խօսք առաւ նախարարը:

Ան հիմնադրամը յաջորդած նկատեց գլխաւոր երկու ազդակով· նախ՝ գործնական ներդրում որպէս, երկրին տնտեսական եւ ընկերային խնդիրներու կարգաւորումին որ ստացած էր երբեմն մահու կեցած բնոյթ, ինչպէս՝ 1993 – 1994–ի տաժանելի ձմրան· ապա՝ որպէս համահայկական բնոյթի ակը նախաձեռնութիւն:

Վ· Օսկանեան մեկնելով համոզումէն որ Սփիւռքի կարողականութիւնը լրիւ կերպով օգտագործել կարելի չէր եղած տակաւին, հինգ խումբ գանագանեց, հիմնադրամին նկատմամբ տարբեր մօտեցումի տէր· ա) արդէն մասնակցութիւն բերած գանգուածը, բ) անտեղեակները, գ) անտարբերները, դ) վատահութեան հարց ունեցողները եւ ե) Հայաստանի իշխանութեան հանդէպ ընդդիմադիր կեցուածքի տէրերը: Իր համոզումով անտարբերները մեծագոյն չերտը կը ներկայացնէին· առաւել աշխատանք պէտք էր գտնուի ընդգրկելու համար տարուած դործին: Մեծ թիւ կը կազմէին հիմնադրամի կազմին չվստահողներն ալ: Ինչպէս չեշտած էր Պ· Թերզեան, Վ· Օսկանեան եւս ըսաւ թէ ամէն եկամուտ ու ծախք բծախնդիր հսկողութեան ենթակայ էր ու բոլոր հաշիւները միշտ տրամադրելի: Աւելցուց թէ որեւէ կասկած թոյլատրելի չէ այն ուղղութեամբ որ հիմնադրամին տրուած դումարները կը չարաչահուին: Ինչ կը վերաբերէր իրենց նուիրատուութիւնը իշխանութեան կըլուի գտնուողներով պայմանաւորողներու, նախարարը դիտել տուաւ թէ մասնակցութիւնը, տարուած աշխատանքը իշխանութեան դէմ քերուն, կազմին համար չէր, այլ՝ ժողովուրդին: Սխալ էր սպասել որ մեր նախընտրածը գայ գործի դլուխ, մասնակցելու համար:

Նախարարը յայտնապէս բաւարարուած չէր նուիրատուութիւններու մինչեւ այսօր արձանագրած ծաւալէն: Կ'ըսէր թէ տարեկան ոչ միայն 8 միլիոն, այլ՝ 20 – 25 միլիոն տոլարի պէտք է հասնէր ան: Շեշտելով ամէն առիթի թէ համահայկական կարողականութեան այսօր մեր քաղաքրիչներէն Հայաստան ու Ղարաբաղն էին առաջնային կարիքը ունեցողները, կը խուսափէր նաեւ դիւրազգացուութիւններու հպելէ· կ'ըսէր թէ չի քննադատեր եղածը, սակայն, Հայաստանի ու Ղարաբաղի անհրաժեշտութիւնները աւելին կարօտ են:

Վ· Օսկանեանի ելոյթին վերջին մասին նիւթ եղաւ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման հեռանկարը: Նախարարը ըսաւ թէ ամէն անգամ Գորիս – Ստեփանակերտ կառուղիէն անցքին յուզումով կը կարդայ երկու ցուցատախտակներու մէկը նշողն է թէ այդ ճամբան կառուցուած է համայն հայութեան ջանքով, միւսը ուր արձանագրուած է· «Ազատ Արցախը ողջունում է ձեզ»: Այդ ազատութիւնը երազի մը իրականացումը նկատեց ան, արդիւնք՝ քաղաքական կամքի, միասնական ջանքերու: Այսօր Ղարաբաղը փաստօրէն կերպով մասը կը կազմէր Հայաստանի, թէեւ տակաւին կարելի չէր եղած միջազգային մարզին մէջ արձանագրել առիկա: Կային դրական տեղաշարժեր եւ լուրջ արդիւնք առնուած էր կարգաւորումը Ղարաբաղի կարգավիճակին իրաւական կողմին վրայ հիմնելու աշխատանքէն: Վ· Օսկանեան յայտնեց որ յառաջիկայ հինգ տարուան ընթացքին կարելի կ'ըլլար հասնիլ Ղարաբաղի այսօրուան կարգավիճակին միջազգային ճանաչումին:

Խօսքը աւարտելէ առաջ ան Ֆրանսահայ համայնքին յաջողութիւնը նկատելով շնորհաւորեց Կոմիտասով խորհրդանշուած արձանով մը ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը յաւերժացնելու ատրբջը· ապա կրկնեց թէ 1998–էն ի վեր ցեղասպանութեան ճանաչումը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարդին մշտական նիւթն է եւ կը մնայ այդպէս մինչեւ համաչխարհային ճանաչում եւ մասնաւորապէս մինչեւ Թուրքիոյ ճանաչումի հանդրուանը:

Հանդիպումը չարունակուեցաւ հարցումներու բաժինով մը որուն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

Ա· ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

ՃԱԿԱՏՈՒՄ

ՑՈՑՑԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԵՐ

Կիրակի, Մայիս 25–ին, զանգուածային ցոյցի օրն էր եւ որովհետեւ դաւադրողները չէին կրցած Փարիզ պալ, ցոյցեր եղան նաեւ զանազան քաղաքներու մէջ: Փարիզի մէջ ցուցարարներու թիւը 300 հազար էր ըստ ոստիկանութեան եւ 600 հազար ըստ սենատիքներու: 40 հազար ցուցարարներ կային Մարսէյլ, 7–էն 20 հազար Պորտօ, 6000 Թուլուզ: Ընդհանուր ձեւով, ոստիկանութեան համար թիւը մէկ միլիոն էր եւ երկու միլիոն սենատիքներուն: Այս ցոյցը կը վերաբերէր հանգստեան թոշակներու, որոնց բարեկորոգման կառավարական ծրագիրը կը բախի գլխաւոր սենատիքներու ընդդիմութեան:

Բոլորը կը գիտակցին որ բարեկորոգումը անխուսափելի է, բայց ներկայացուած ծրագրին դէմ են, առանց սակայն ուրիշ ծրագիր մը ներկայացնելու (ընկերվարական համագումարն ալ ոչինչ առաջարկեց): Գլխաւոր պահանջը՝ բանակցութիւնն է, ինչ որ ընկերային հարցերու նախարարը կը բացառէ: Այս տեսակէտը կրկնեց նոյն իրիկուն հեռատեսիլի Ա· կայանէն: Ճակատումը այլեւս չի կրնար տեղի չունենալ: Նախարարը ծրագիրը կը ներկայացնէ Մայիս 28–ին նախարարաց հերթական նիստին, ապա ընդունուելէ ետք կը փոխանցուի Ազգային ժողովի վիճարկումին: Եթէ Ռաֆարէնի համար՝ փողոցը չի կառավարեր, սենատիքաներն ալ կ'ուզեն փաստել որ փողոցը իր խօսքը ունի ըսելիք եւ կրնայ, ի հարկին, կեանքը անչարժութեան մատնել, ինչ որ ըրաւ 1995 Դեկտեմբերին, երեք չաբաթ:

Այս անդամ, գործադուլերու ժամանակացոյցն ալ պատրաստուած է· – Երկուշաբթի, Մայիս 26–ին, հիւանդանոցները գործադուլի մէջ էին, Մայիս 27–ին՝ կրթական ճիւղ, Փրանսթելեքոմ, օդանաւային անձնակազմ: Աւելի ծանր էր գալ չարթուան ծրագիրը, քանի գործադուլ որոշուած էր Ցունիս 3–էն սկսեալ (եւ երկարաձգուելիք) երկաթուղի իեւայլ փոխադրամիջոցներու համար (մեթրօ, հանրակառք):

Մայիս 26–էն եւ անոնց ժամանակի համար, ընդհանուր գործադուլ հռչակած են նաեւ Փարիզի աղբահաւաքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼ պատմական որոշում մը տալու «այո, բայց» մը ըսելով «ճամբու ուղեգիծ» ծրագրին որ կը նախատեսէ Պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը 2005–ին: Մայիս 25–ին է որ կառավարութիւնը ընդունեցաւ Քուառեակին (ԱՄՆ, Եւրոպական Միութիւն, ՄԱԿ, Ռուսաստան) ծրագիրը, Շարոն խոստովանելով որ «ժամանակը եկած է կըտրելու եւ բաժնելու սա պուտ մը հողը մեր եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ: Հարկ է իրատես ըլլալ»: «Այո»ին կցուած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՆԳՐԱԳԷ՞Տ ԷՐ, ԱՐԴԵՕՔ, ՅԻՍՈՒՍ...

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»)։ – *Աշխարհի մէկ – վեցերորդ մասում, որ կոչուել է Խորհրդային Միութիւն, մարդկային խիղճը բռնազաւտուած է եղել առաջին իսկ օրուանից։ Օրէնքը թղթի վրայ եղել է ուրիշ, կեանքում՝ ուրիշ։ Գրել են, թէ եկեղեցին անջատ է պետութիւնից, եւ պետութիւնը՝ եկեղեցուց, իւ տես աշխարհի պահպանել են մի քանի աղօթատեղիներ, իսկ մնացեալները՝ վաչկել կամ կործանել...*

Թերեւս ինչ – որ չափով մխիթարական է, որ անաստուած այդ պետութիւնը եօթ տասնամեակից աւելի չդոյատեւեց։ Սակայն եօթ տասնեակ տարիներն էլ բաւական եղան, որպէսզի անաստուածութիւնը դառնար տիրապետող գաղափարախօսութիւն, յօրինուէր մի «դիտութիւն», որն իրեն անգթօղ կերպով կոչում էր աթէիզմ՝ աստուածամերժութիւն։

Այդ նրա՛նց՝ աթէիստների, այսինքն անհաւատների, աստուածամերժների միահամուռ ծափերի ուղեկցութեամբ էր, որ հեռատեսութեամբ, դնդակահարում կամ, լաւագոյն դէպքում՝ աքսորում էին հոգեւորականներն ու նրանց մերձաւորներն ամէնուրեք, անվերջօրէն...

Այդ նրա՛նց՝ այդ աթէիստների «դիտական» հիմնաւորմամբ էր կրօնը համարուել հաւիւ, մարդկային հոգին վերածելով խաւար անապատի...

Ներկայիս, երբ վերահաստատուած է խղճի ազատութիւնը, երբ վերականգնուում են եկեղեցիների կողքին չինւում են նորերը, կարող է այնպէս թուալ, թէ անաստուածութեան դարն է սպառ անցել է այլեւս։ Աւա՛ղ, այդպէս կարող է թուա՛լ միայն... Իրականութեան մէջ աստուածամերժներից ոմանք տակաւին կա՛ն եւ գործո՛ւմ են նախկինից ոչ պակաս մոլեգնութեամբ։

Հրապարակի վրայ է մի գիրք՝ «Ուղղագրութեաց բարեփոխութիւնը պատմական անհրաժեշտութիւն էր» վերնագրով։ Երեւան, 2002 թ., 172 էջ։ Հեղինակն է՝ Գուրգէն Սարգսեան, դոցենտ։ Գրքում նշուած է, որ «1973 թ. Գ. Սարգսեանը պաշտպանել է թեկնածուական գիտական աստիճան, բայց՝ ի՞նչ մասնագիտութեան գծով, չի ասուած։ Նաեւ ոչ մի տեղեկութիւն այն մասին, թէ ո՞ր հրատարակչութեան յանձնաժողովի՞ն, ո՞ր տպարանում է աշխարհ եկել այս գիրքը։ Առաջին անգամ ենք հանդիպում ծննդեան վկայական չունեցող գրքի։ Գրքի, որ "Նախատեսուած է Հայոց լեզուի մասնագէտների եւ ընթերցող լայն հասարակութեան համար"։

Գրքի հեղինակը մէկն է հայերէնի արդի խեղաթիւրութիւնը հնարաւոր բոլոր միջոցներով պաշտպանողներից։ Եթէ ինչ – որ բանով տարբերւում է միւսներից, ապա՝ առաւել թերխմացութեամբ, գաղթականութեան հանդէպ անտահման սիրով, հեղինակութիւնների վերաբերեալ չարամտութիւններ յօրինելու վարպետութեամբ։

Ցիշեալ գրքում կայ մի առանձին բաժին, որը կոչւում է «Յարգե՛նք հիւնը, սիրե՛նք նորը»։ Այս բաժնում Սարգսեանը, որը 1991 թուականից, այսինքն Անկախութեան սկզբից եւեթ, լքել է Հայրենիքը՝ ապաստանելով տաքուկ Լոս – Անճըլըսում, փորձում է հիմնաւորել իր որդիական սէրն ու հաւատարմութիւնը «մեր» երկրի նկատմամբ։ Դա, ի հարկէ, այնքան էլ դիւրին գործ չէ, եւ բնական է, որ գլուխը կորցրած դոցենտն իրար է խառնել երկինք – գետինք, աստղեր եւ... ուղղագրութիւն։ Եւ հոգատար խրատատուի յատկնոտութեամբ չարադրել է հետեւեալ պատգամը.

"Տիեզերքում միլիարդաւոր աստղեր պտտւում են իրենց կենտրոնի շուրջը, սա է տիեզերական օրէնքը, այսպէս պէտք է լինի յատկապէս մեզ համար։ Մենք պէտք է պտտուենք մեր երկրի շուրջը, յարգենք նրա օրէնքները, գրենք այնպէս, ինչպէս մեր երկիրն է գրում եւ ոչ թէ պահանջենք... թէ գրենք այնպէս, ինչպէս Մաշտոցն է գրել" (էջ 124)։

Այս հաղուագիւտօրէն չքնաղ միտքը եթէ հասնի օտարներին, պիտի կարծեն, թէ Մաշտոցն այլեւս մեր երկրի հետ կապ չունի... Այն էլ ասենք, որ, որքան մեզ յայտնի է, մինչեւ այժմ ոչ մի աստղ չի խախտել «տիեզերական օրէնքը», չի լքել իր հարազատ միջավայրը եւ հեռատոր օտար տարածութիւններից տեսականօրէն չի "պտտուել" «իրենց կենտրոնի շուրջը»... Սա՝ ի միջի այլոց...

Գրքի «Յարգե՛նք հիւնը, սիրե՛նք նորը» բաժնում, հակառակ վերնագրի, ոչ մի բացատրութիւն չի տրուում, թէ ինչո՞ւ, օրինակ, հինը պիտի ընդամէնը յարգե՛նք, իսկ նորը՝ սիրե՛նք։ Մի՞թէ չի կարելի սիրել եւ հինը, եւ նորը...

Նման յեղյեղուկ հարցադրումով սկսուղ այս բաժնում աւելի չատ են չորս կողմի վրայ տեղացող նետերը, որ արձակուած են բոլոր նրանց դէմ, ովքեր յանդգնել եւ յանդգնում են ասել, թէ վաղուց ժամանակն է վերականգնելու ազգային ուղղագրութիւնը։ Անզուսպ նետահարողների թիրախ են նաեւ իմ յօդուածները, ելոյթները, մինչեւ անգամ՝ անձս։

Ուղղագրութեան հարցում ինչպէս որեւէ մէկի, նոյնպէս եւ իմ առիթով ոչ մի կերպ որեւէ համոզիչ հակաճառութիւն հանդէս բերել չկարողանալով, դոցենտ Գուրգէն Սարգսեանը նետարձակումներ է կատարել նաեւ իմ պատմագիտական ուսումնասիրութիւններից մէկի վրայ։ Ներքան դուբ չի եկել Լոս – Անճըլըսի «Փառոս» երկշաբաթաթերթի մէջ (1992 թ., Յունիս 1 և 15) լոյս տեսած իմ յօդուածը՝ «Ցիսուսը եւ հայ իրականութիւնը»։ Այդ յօդուածին մէջ ես քննադատել եմ խորհրդային պատմագէտներին, որոնք, հակառակ մեր ազգային, ինչպէս նաեւ օտար պատմագրութեան, Ցիսուսին աթէիստօրէն ուրանալով, ուրացել են նաեւ Հայոց Աբգար Թագաւորի դոյութիւնը, ի չիք դարձնելով պատմական եզակիօրէն մեծարժէք մի իրողութիւն՝ Ցիսուսի նամակակցութիւնը Հայոց Թագաւորի հետ, որով նաեւ՝ Աստուածորդու առընչութիւնը Հայ իրականութեանը։

*Հայոց Աբգար Թագաւորի հարցը մէկ զարկով «լուծելուց» անմիջապէս յետոյ, առանց չունչ առնելու, Գուրգէն Սարգսեանը հարկ է համարել չարունակել՝ սեւով սպիտակի վրայ գրելով բառացիօրէն հետեւեալը. «Նախ շեշտենք, որ Ցիսուսը գրել կարդալ չի իմացել, որովհետեւ այդ դարերում կրթութիւն էին ստանում միայն բարձր դասակարգի երախաները, Ցիսուսը ախոռում էր ծընուել, հետեւաբար հրէական ժողովրդի երրորդ դասին էր պատկանում։ Ցիսուսի խօսակցական լեզուն եղել է արամերէնը, մի լեզու, որ այդ դարերում միջազգային հաղորդակցման լեզուներից մէկն էր։ Քառասերորդ դարի հայ բանաստեղծը, ազատագրուած հին օրերի խօսքի եւ մտքի բռնակալներից, ընկնում է կրօնական ժողովրդի երրորդ դասին էր պատկանում», *ինչպէս բարեհաճում է մեկնաբանել Գուրգէն Սարգսեանը, այլ այն պարզ պատճառով, որ Բեթղեհէմ ժամանածները չատ էին, եւ իշխանաւորն այլեւս ազատ տեղ չէր մնացել։*

Ինչո՞ւ է Գուրգէն Սարգսեանը յօրինել ախորը։ Նախ, որովհետեւ չի կարդացել Աստուածաշունչը... Իսկ Թոյլատրելի՞ է, արդեօք, չկարդացած, չուսումնասիրած նիւթի չուրջ վերք հրապարակել եւ ամպագղող դատողութիւններ անել։ Ի հարկէ՝ Թոյլատրելի չէ... Բայց դա պարկե՛շ չա անձանձ համար։

Ինչքա՞ն պիտի միամիտ լինի ընթերցողը, որպէսզի հաւատայ, թէ, իբր, «Ցիսուսն անգրագէտ էր», «գրել կարդալ չգիտէր», եւ դա, իբր, այն պատճառով, որովհետեւ «Ցիսուսի խօսակցական լեզուն եղել է արամերէնը, մի լեզու, որը այդ դարերում միջազգային հաղորդակցման լեզուներից մէկն էր»...

Ի դիտութիւն դոցենտի, ասենք, որ պէտք էր գրել ոչ թէ արամերէն, այլ՝ արամէերէն։ Իսկ այն, թէ այս արամէերէնը, որպէս խօսակցական եւ որպէս միջազգային լեզու, իբրեւ թէ պատճառ է դարձել, որ Ցիսուսը չկարողանայ գրագէտ լինել, գրել կարդալ իմանալ, ապա սա բացարձակ ախորամտութիւն է...

Աշխարհին վաղուց է յայտնի Ցիսուսի անթերի դրագիտութիւնը, որը վկայութեան կամ փաստարկման կարիք չունեցել։ Պարզապէս այն չարաբաստիկ պատճառով, որ, մեր կամքից անկախ, մեզ վիճակուել է դործ ունենալ դժուար հաւակացող մէկի հետ, ստիպուած ենք նրան մի քանի փաստեր յիշեցնել։

Դոցենտ պարոնն ի՞նչ է կարծում, անգրագէտ, գրել կարդալ չիմացող մէկը կարո՞ղ էր, օրինակ, մարդկանց ասել. «Գրբերում երբեք չէ՞ք կարդացել (Մատ., ԻԱ. 42), «Մոլորեալնե՛ր, ո՛չ գրբերը գիտէք եւ ո՛չ Աստուծոյ զօրութիւնը» (Մատ., ԻԲ. 29), «Ուրիշ ինչպէ՞ս պիտի կատարուեն Սուրբ Գրքում գրուածները...» (Յատ., ԻՉ. 54), «Գրուած է, թէ՝ միայն հացով չէ, որ կ'ապրի մարդ...» (Ղուկ. Դ. 4), «Գրուած է՝ պիտի երկրպագես Ֆո տէր Աստծուն եւ միայն նո՛ւն պաշտես» (Ղուկ. Դ. 8) եւ այլն, եւ այլն...

Կարծես մեր անհաւատ դոցենտի համար է Ղուկասը մանրամասն նկարագրել Ցիսուսի քարոզչութեան հետեւեալ դրուագը.

"Եւ նրան տուին եսայի մարգարէի գիրքը. եւ նա վեր կացաւ ընթերցելու եւ երբ գիրքը բացեց, գտաւ այն տեղը, ուր գրուած էր. "Տիրոջ Հոգին իմ վրայ է, դրա համար օծեց ինձ, աղքատների աւետարանելու ուղարկեց ինձ..."։

Եւ փակելով գիրքը՝ տուեց պաշտօնեային եւ նստեց» (Դ. 17 – 20)։

Անճամբ մենք, որպէս բանաստեղծ, մի առանձին ցաւով ենք անդրադառնում այս երեւոյթին, որ «անգրագէտ», «գրել կարդալ չիմացող» է յայտարարուած Նա՛, ով մարդկութեանն օժտել է աշխարհի լաւագոյն բանաստեղծութեամբ։ Նա՛, Ցիսուսն է հեղինակը ՀԱՅՐ ՄԵՐ ՏՐՈՒՆԱԿԱՆ Աղօթքի, որը երկու հազար տարի եղել է եւ յաւիտեանս պիտի լինի մարդկային սերունդների սրտի, մտքի եւ հոգու ուղեկիցը նաե՛ւ որպէս հանճարեղագոյն բանաստեղծութիւն։

Այսքանից յետոյ կարո՞ղ է պնդել դէթ մէկ ընթերցող, որ միամտութիւն ունենայ հաւատ ընծայել Ցիսուսի իբրեւ թէ «անգրագէտ» լինելու մասին Գուրգէն Սարգսեանի ստապատիր խօսքերին։

Լինել աշխարհի ամենահին քրիստոնեայ պետութեան քաղաքացի, ուրանալ Ազգի եւ մարդկութեան հոգու եւ մտքի վեհագոյն կոթողները, բանսարկել նաեւ Աստուածորդո՛ւն...

Սա միայն տգիտութեան եւ ամբարտաւանութեան հետեւանք չէ։

Սա հետեւանք է, ամէն բանից առաջ, այն անհնախաղէպ անտարբերութեան եւ անզօրութեան, որի մէջ յայտնուել է Հայ հաստատակամ իմաքը վերջին տասնամեակում։

Պէտք է ընդունել, որ, միւս ազգերի համեմատութեամբ, գիտութեան ասպարէզը բնաւ չչահեց նրանից, որ նրանն առաջինները դարձան...

Մի կողմում, այո՛, Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիա, Մայր Համալսարան, աւանդական եւ նորահարս համալսարան, ինստիտուտներ, կրթական հաստատութիւններ՝ տիտղոսապարտ գիտնականներով, դասախօսներով, նաեւ, փառաւոր Հոգեւոր Ճեմարան, ընտիր հոգեւորականութիւն... Միւս կողմում՝ ազգային պատմութեան եւ մշակոյթի տր-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԻՐԱՔԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ուղղաթիռի ձերքնքուկի մէջ Ն. Քինկ ճարտարապետութեամբ պրուէիւն մը լոյս տեսած է, որ կը մանրամասնէ Իրաքի համար ԱՄՆ-ու պատրաստած ծրագիրները – Գլխաւոր ըսուածը այն է թէ երկրին անտեսութիւնը հիմնովին պիտի փոխուի, արաբական աշխարհին մէջ ապականութեան ներմուծումը փորձելու համար: Հասկնալի է որ այդ ծրագրին կիրարկութեան առաջին հարուածը ամերիկեան ձեռնարկութիւնները պիտի ըլլան:

Նպատակը իրաքեան տնտեսութիւնը վերաձեւել է ամերիկեանին պատկերով: Հոն չուկայի տնտեսութիւն մը հաստատելու համար Ուաշինկթըն կը պատրաստուի սեփականացնել պետական հակակշռին ենթակայ մարզերը: Առաջնային տեղը կը գրաւէ քարիւղի ոլորտը: Ծրագրին մասին խորհրդապահական փաստաթուղթ մը պատրաստուած է ուր կը տրուի հիմնական նպատակը. «Իրաքեան տնտեսութիւնը անկումային վիճակէն հասցնել մնայուն բարգաւաճումի»:

Որոշուած առաքելութեան պիտի լծուին ամերիկեան զանազան մեծ նախարձեռնութիւններ: Առաջին տարին, նախատեսուած է որ 70 միլիոն տոլարի պիտակ հարկաւոր ըլլայ: Արդէն ընտրուած են ընկերութիւնները, անոնց հետ պայմանագրեր կնքուած, եւ այլն: Որոշուած է Իրաքը դարձնել ամերիկեան դրամատնութեան կիւրարկումի առաջին փորձադաշտը արաբական աշխարհին մէջ: Ապիկա ընելու ընթացքին, որոշ է որ ամէնէն աւելի ընդդիմութեան պիտի բախի իրաքեան ճարտարարուեստը սեփականաշնորհումը: Այդ մասնաւոր որ կը նախատեսուի որոշ ձեռնարկութիւններու պարտունէութեան վերջ տալ, ուրիշներ արժեւորել:

Միայն քարիւղի ճարտարարուեստին սեփականաշնորհումը հսկայածաւալ գործ պիտի ըլլայ: Կրնայ աշխոյժ վէճերու պատճառ ըլլալ, եթէ մանաւանդ, օտար ընկերութիւններ տիրանան բաժնեթուղթերու: Հակառակ Սպիտակ Տան ժըխտումին, Եւրոպայի, Միջին Արեւելքի մէջ տիրական է այն միտքը թէ ԱՄՆ իրաք ներխուժեցին, ձեռք անցընելու համար երկրին քարիւղը:

Առաջուընէ պատրաստուած օրացոյցին համաձայն, ծրագրուած փոփոխութիւններու չարքին է Պաղտատի նախնական չկարանին միջազգային չափանիշով վերակազմակերպումը: Նաեւ, ներկայի միջազգային կիւրարկութեան յարիր ձեւով պիտի կազմակերպուի եկամուտներէ

մասների ղէմ անարգել մարտնչող թանձրացեալ ազիտութիւն՝ առաւե՛լ վտանգաւոր, քան բոլոր աղանդները՝ միասին վերցրած...

Օրապահաս դոցենտ Գուրգէն Սարգսեանի դրքի մէջ ամէն միջոց գործադրուած է՝ պահպանելու թէ՛ մեր ազգային մշակոյթը, թէ՛ այդ մշակոյթի հին ու նոր բաղում արժէնաւոր ներկայացուցիչների՝ եւ՛ աշխարհական, եւ՛ հոգեւորական: Ու միշտ՝ ամենաանպարկեշտ արտայայտութիւններով, ահաս մեկնաբանութիւններով, ստայօդ, ապակողմնորոշիչ տեղեկութիւններով...

Սա այն դէպքերից է, երբ մարդ կոչածը ո՛չ մարդկանցից է ամաչում, ո՛չ Աստծուց վախենում...

Երեք հազարամեակ առաջ, հանճարեղ Սողոմոսերգուն՝ հզօր ու արդարամիտ թագաւոր Դաւիթը վշտանում էր այն իրողութիւնից, որ ինչ – որ մէկն իր սրբատաւ փորձել էր ժխտել Աստուծոյ գոյութիւնը: Մի սաղմոսով (ԺԴ) Դաւիթը պատժից այդ անճնաւորութեանը եւ նրան կոչեց անզգամ: Եւ դա՝ ա՛յն դէպքում, երբ անհատը Աստուծոյ գոյութիւնը ժխտել փորձել էր ոչ թէ բարձրաբարբառ, այլ՝ ընդամէնը «իր սրտի մէջ»...

Ինչպէ՞ս կը վարուէր Դաւիթը, եթէ այդ անճնաւորութիւնը յանդգնած լինէր Ամենակալի դէմ ծառանալ հրապարակօրէ՛ն, դրքո՛վ...

2003, Մայիս 17 Լ. Մ.

ՍԱՑԱԹ ՆՈՎԱ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻ ՓԱՑԼՈՒՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ Խ. ԵՂԼՄԱԶԵԱՆԻ

1992–ին կարգ մը երաժշտասէր անձեր, գլխաւորութեամբ Տիկին Վիրժինի Գոնզէլէսի եւ Պր. Զարեհ Մարտիրոսեանի, ազնիւ զաղափարը կ'ունենային կազմելու երգչախումբ մը Նիսի մէջ: Այսպէսով, Նիսի զաղութի կազմութենէն ի վեր օր ըստ օրէ գլալի զարճած պակաս մը եւ 70 տարիներու երազ մը կու գար իրականանալ «Սայաթ Նովա» անուան տակ: Այդ օրէն իսկ, երգչախումբի գեկավարութեան պաշտօնին հրաւիրուեցաւ Մարսէյլէն Պր. Խաչիկ Եղլմազեան, որ իր աշխատանքին սկզբնակէտ ըրաւ եկամտեան քառաձայն պատարագը եւ զուգահեռաբար՝ պղտրիկ – աշխարհիկ երգեր:

Կարճ ժամանակուան մէջ խումբը աճեցաւ, թիւը հասաւ 35–ի եւ մեծ յաջողութեամբ կատարեց Եկմալեան իր անզրանիկ երգեցողութիւնը, հանդիսաւոր պատարագի մը առթիւ: Ղեկավարը, աչունհետեւ ուժը դրաւ հայ աւանդական, ժողովրդային եւ դասական երգերու վրայ, հրապարակային համերգներով հանդէս գալու համար Նիսի եւ շրջակայքին մէջ:

Անցած տասը տարիներու ընթացքին Սայաթ Նովա երգչախումբը տուաւ բազմաթիւ համերգներ ոչ միայն հայկական, այլ նաեւ օտար շրջանակներու մէջ, սատարելով հայ երգի ծանօթացման: Նշենք անոնցմէ մի քանին.

– 1994–ին, իր երկրորդ տարեդարձը կը նուիրէր Կոմիտասի 125–ամեակին, առաւօտեան պատարագի երգեցողութեամբ, իսկ կէսօրէ ետք կատարուած հանդիսութեան բերելով իր մասնակցութիւնը, որուն «Յառաջ»ի մէջ կ'անդրադառնային ողբացեալ Տ. Հաճեան «կատարեալ եւ անթերի ներդաշնակութեամբ» եւ Ժ. Մերիճեան «հպարտութիւն ժամեր մեր զաղութին համար» տողերով:

– 1996–ին Նիսի Սէն Սիւէր մատուռին մէջ խումբը առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան կը ներկայանար համերգով մը: Հոն երգչախումբի մակարդակը ատպերելու եկողները կը վերադառնային հոգեկան զոհացումով:

– 1997–ին խումբը բեմ կու գայ իրեն յայտնի երկու ներկայացումներով: Մին՝ «Նիսի Սրբազան երաժշտութեան փառատօն»ին կը բերէ իր մասնակցութիւնը, աչխարհահռչակ երգչախումբ, նուագախումբ, երգիչ – երգչուհիներու

հարկերու դանձումը: Փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններու մինչեւ ութ միլիոն տոլարի հասնող վարկեր պիտի տրուին: Պիտի վերաձեւաւորուի դրամատնային համակարգն ալ որ ներկայիս չատ խեղճ վիճակի մէջ է: Նոր համակարգը պիտի ընդգրկէ աւանդական որոշ կիւրարկութիւններ:

Վերջին չարաթներուն ամերիկեան ֆինանսի նախարարութիւնը որոշ չափով զղոյշ է իրաքեան նոր դրամի մը հաստնական ստեղծումին մասին: Կ'ըսուի թէ ատոր որոշումը տուողը պիտի ըլլայ իրաքցի ժողովուրդը: Մինչդեռ, խորհրդապահական ծրագիրը կը նախատեսէ դրամական արագ փոփոխութիւն մը, մինչեւ Ցուլիս իրաքեան նախկին դրամները հաւաքելով ու ոչնչացնելով: Աւելորդ է ըսել որ օրինական, կանոնական աչխատանքը ամերիկեան մարմիններ պիտի ընեն, գործակցելով Իրաքի կեդրոնական դրամատան ու զանազան նախարարութիւններու հետ:

Ուրիշ պայմանագրով մը ձեռք կ'առնուի սեփականաշնորհումը, բաժնեթուղթերու չուկային արդիականացումը, վարկերը, միջազգային առեւտուրը եւ սեփական մարզին զարգացումը: Հոն հազիւ նչուած են կեդրոնական Դրամատունը եւ Դրամային միջազգային հիմնադրամը, հակառակ որ մասնակցած են Ռուսաստանի ու Արեւելեան Եւրոպայի մէջ կիրարկուած վերելքի նման հոլովոյթներու: Ցաւելեալ, Գլինթընի չրջահովտային մասնագէտ պաշտօնատար մը կը հաստատէ թէ ծրագիրը իրաքցի ժողովուրդէն մեծ վարկ պիտի չվայելէ, եթէ կիրարկութիւնն ալ Ամերիկացիներուն ձեռքով ըլլայ:

Ժամանակը ցոյց պիտի տայ թէ ԱՄՆ պիտի յաջողի՞ն ամերիկեան ոճի դրամատիրութեամբ մը օժտելու Իրաքը, թէ այդ երկիրը խրած փուշ մը պիտի ըլլայ Ամերիկայի կոկորդին, տակաւին բաւական երկար ժամանակ:

ՔԱՂՀԱՆ

կողքին, հրաւիրուած ըլլալով Դոմի – Նիկեան միաբան Հայր Անտրէ Բոնօէի կողմէ, որ նախապէս ունկնդրած եւ աքանչացած էր թէ՛ հայ երաժշտութեան եւ թէ խումբին երգեցողութեան: Այս առթիւ Նիսի երաժշտանոցի տնօրէնն եւ «Նիս Մաթէն»ի քննադատ՝ Պր. Անտրէ Փէրէյն, Թերթին մէջ կ'արտայայտուի հետեւեալ ձեւով. «Ցուզումով ունկնդրեցինք չարայարութիւնը իրենց երգերուն, խոնարհ եւ ջերմեռանդ, երանգաւորումի ու արտասանական զմայլելի հասկացողութեամբ մը մեկնաբանուած: Հաւատքի ճանապարհներուն վրայ յուզուեցանք (...) այդ 40 ձայներէն»:

Իսկ երկրորդը՝ Սէնթ Ռեփարթ Մայր Տաճարին մէջ, ուր աչխարհահռչակ թենոր Գեղամ Գրիգորեան կու տար երգահանդէս մը, ի նպաստ Պարսամեան հայկական վարժարանին, մասնակից ընելով Սայաթ Նովա երգչախումբը: Ներկանները, մեծ մասամբ օտար ունկնդիրներ, որքա՛ն կը գնահատեն համբաւաւոր թենորը, նոյնքան եւս երգչախումբը, իր ներդաշնակ ընկերակցութեան համար:

Սայաթ Նովայի համբաւը դուրս ելած է հայկական շրջանակներէն եւ ըստ տեղւոյն երաժշտական քննադատներուն, ան կը դասուի այլեւս քաղաքին լաւագոյն երգչախումբերու կարգին: Այդ համբաւին ապացոյցներէն մին եւս կ'ըլլայ 1998–ին, դարձեալ Սէնթ Ռեփարթ Տաճարին մէջ, այս անգամ ի նպաստ – էնտիկօ – ընկերակցութեան (Լանվալ հիւանդանոցի ծանր հիւանդ մանուկներու հոգածութեան համար) կազմակերպուած համերգը, որ կը պսակուի փայլուն յաջողութեամբ: Անկասկած, այդ իրերայաջորդ յաջողութիւններու ճարտարապետն էր խմբավար Խաչիկ Եղլմազեան, որ կրցած էր քանի մը տարուան մէջ բարեղծել սքանչելի երգչախումբ մը:

1999–ին Սայաթ Նովա կը հրաւիրուէր Ճէնովա (Իտալիա), մէջ–եկեղեցական ողջագուրման վճռատօնին մասնակցելու հայկական պատարագով մը: Հոն ներկայ էին աչխարհի բոլոր կողմերէ եկած կլերնապետեր, հայ հոգեւորականներ, գլխաւորութեամբ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք՝ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի եւ չուրջ 1800 հաւատացեալներ: Ի՛նչպէս չչեչտել թէ անթերի ճայնականութեամբ չքեղ եւ խորհրդաւոր Սան Լօրէնզօ Մայր Տաճարին մէջ, երգչախումբը «պիս»երով կը գնահատուէր, բայց ոչ թէ սովորական երգի մը, այլ չարականներու եղեցողութեան համար, եւ գեկավար Խաչիկ Եղլմազեան մասնաւոր չնորհաւորութիւններ կը ստանար հոն ներկայ Իտալիոյ նախկին նախագահ, այժմ ծերակուտական Օսքար–Լուիճի Սքալֆարոյէն, որուն խնդրանքին ընդառաջելով երգչախումբը կ'երգէր երկու չարական եւս:

2001–ին երգչախումբը կը բերէ իր մասնակցութիւնը Նիսի Լիոնս Գլէօպի կազմակերպած բարեսիրական մէկ համերգին, ուր սոփրանօ Գ. Օհանեան եւ պաս Տ. Ճամպազեան ժխլիխէթ Եղլմազեանի դաչնակի ընկերակցութեամբ կը մեներգեն եւ նաեւ կը մեկնաբանեն խումբին երգած երգերու սոլոյի բաժինները: Այս ելոյթին առընչութեամբ «Նիս–Մաթէն»ի վերոյիչեալ քննադատը Պր. Ա. Փէրէյն հետեւեալ տողերով կ'արտայայտուի թերթին մէջ. «Բացառիկ երաժըշտական զգայնութեամբ օժտուած Խ. Եղլմազեանի կողմէ ղեկավարուղ այս հայկական երգչախումբը, կը գնահատենք, ո՛չ միայն իր ճչգրիտ երգեցողութեան համար, որ մեր չրջանի սիրողական երգչախումբերու մէջ հազուագիւտ է, այլ նաեւ սրտանց երգողներ ըլլալով»:

Վերջապէս, Սայաթ Նովա երգչախումբը իր եռին կը թողուր 10 տարիներու աչխատանքի չրջան մը, որ պէտք է ոտնուէր արժանավայել ձեւով եւ ինչ որ ալ եղաւ...

Կիրակի, Մայիս 11, արեւոտ յեսմիջօրէ մը, Նիսի հայ համայնքը եռուզեռ ունէր: Քաղաքի Նոթր–Տամ Մայր Տաճարը կը լեցուէր բերնէ բերան, ուր կը նչմարէինք նաեւ թէ՛ ոչ–հայ համակիրներ, եւ թէ Մարսէյլէն ժամանած մեծաթիւ խումբ մը:

Տաճարամեակի յայտագիրը կազմուած էր առհասարակ ժողովրդական եւ աւանդական երգերէ: Մեծ մասամբ Թ. Ալթունեանէ, նաեւ Հ. Գրիգորեանէ, Գարա Մուրզայէ, Կոմիտասէ եւ Պարթեւեանէ, ուր չատ բնականօրէն կարելի էր գըտնել անտէր–սանտիրական մնացած Հայոյն ցաւը, մեր օճախներէն «Կիլիկիա»ն տեսնելու ցանկութիւնը, հայկական գիւղերու երիտասարդներու սիրերգները, մեր պատմութեան ամենաուէ էջերէն «Ամանայի Ողբ»ը: Վերջապէս, երգչախումբը տուաւ մեզի մարզկային ներաչխարհի պոռթկումները, հասնելով հայրենիքի պովքը հիւսող կենսուրախ երգերու:

Այդ օր, թէեւ կարած էինք աւելի քան 200 քմ., կատարելու համար տարեդարձ մը չնորհաւորելու կենցաղավարական արարքը, բայց վերադարձանք, լեցուած՝ հպարտ հրճուանքով: Տարիներ առաջ աոիթը ունեցած էինք ունկնդրելու Սայաթ Նովա երգչախումբը եւ տակաւին այս անդամ հաստատօրէն նչմարեցինք անոր յառաջդիմութիւնը: Հոն կար մեկնաբանողական արուեստի հասունութիւն, միաճայլ, ներդաչնակ երգեցողութիւն, ճարտական մաքրութիւն, իրապէս «սիրտով երգել»ու վճռակը, որ ա՛լ աւելի կը տպաւորէ ունկնդիրը: Ամէն մէկ անդամ–անդամուհի գնահատելիօրէն կու տար իր լաւագոյնը, տարիներու եւ իմանաւորի վերջին ամիսներուն տարուած անխոնջ աչխատանքին արդիւնքը, որուն կու գային աւելնալ մեներգիչ – մեներգչուհիներուն դիպուկ ճայները: Օրուան մեներգչուհիներն էին՝ Անի Եղլմազեան, Անոյչ Մարտիրոսեան, Տիգրիս Կոկէ, իսկ մեներգիչները՝ Անդրանիկ Մինասեան, Միքայէլ Գոնդէ եւ Նուպարիկ Տէր–Մինասեան: Առանձնայատուկ գնահատանքի արժանի էին Ա. Եղլմազեան եւ Ա. Մարտիրոսեան, Կոմիտասի դժուարին «Սարչն Ելաւ», «Գնա՛, գնա՛» ա գափեղլա երգուած երգերուն մէջ, իրենց գեղեցիկ եւ ճչգրիտ մեկնաբանութեան համար:

Մենք ծանօթ ենք թէ տասը տարի չարունակ Ժխլիխէթ Եղլմազեան անսակարկ նուիրումով բերաւ իր մասնակցութիւնը Սայաթ Նովայի յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան համար, դաչնակով ընկերակցելով խումբին: Բայց այս անգամ իր տեղը թողած էր «Խաչատրեան Նուագախումբ»ին, որ մեզի համար նորութիւն մըն էր: Միայն այս համերգին առթիւ, տասնեակ մը Ֆրանսայի երիտասարդ – երիտասարդուհիներէ կազմուած նուագախումբը, որուն ամէն մէկ անդամը իր ճիւղին մէջ առաջնութեան մրցանակ ըստացած է, սքանչելի կերպով նուագեցին մեր ժողովուրդի հարազատ ակունքներէն սնած գործերը, որոնք իրենց բոլորովին անծանօթ եւ օտար էին քանի մը ամիսներ առաջ: Հոս անժխտելիօրէն վերկայ եղանք իր գգացումները փոխանցելու ղեկավարին տաղանդին եւ երբ առաւելապէս տեսանք հայ եւ Ֆրանսացի երաժշտասէրներու տարկացած աչքերը «Ամանայի Ողբ»ին յուզիչ մեկնաբանութեամբ:

Ցաճախ հայկական ժողովրդական երգերը լսած ենք աւանդական նուագախումբերու ընկերակցութեամբ: Ինչպէս բոլորին, մեզի համար եւս յայտնութիւն մը եղաւ դասական սենեկային նուագախումբի մը հնչեղ, ներդաչնակ, համճելի ընկերակցութիւնը: Շեչտենք թէ յայտագրին բոլոր երգերուն մչակումը եւ նուագախումբի պատչաճեցումը ըրած էր տաղանդաչատ երիտասարդ երաժիչտ Աբէ Եղլմազեան (առաջին մրցանակ գռռ, ալբ-օ), որ արդարացիօրէն գնահատուեցաւ եւ համերգին վերջաւորութեան երկարատեւ ծափերու արժանացաւ:

Մայիս 11-ի յաղողութեամբ պսակած համերգը նուէր մըն էր մեր բոլորին: Բայց Սայաթ Նովա իր այս յաղողութիւնը անկասկած կը պարտի լայն չափով ղեկավար Խաչիկ Եղլմազեանին: Անճ մը, որ ձիրքերը եւ չնորհները դրած է հասարակութեան մչակութային վերելքին: Շնորհիւ իր անյողդողդ կամքին, առանց նկատի առնելու փորձի վայրին հեռաւորութիւնը, աւելի քան քսան տարիներէ ի վեր Մարսէյլի մէջ տարած աչխատանքներու կողքին, Նիսի մէջ ևս կրցած է ոչ միայն փոխանցել հայ երգի սէրը, այլ նաեւ պայն ծանօթացնել Ֆրանսական չրջանակներու:

Շնորհաւորելի է նաեւ երգչախումբի վարչական կազմը գլխաւորութեամբ՝ Տիկին Վիրժինի Գոնզէլէ, որ տոկալով նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններու, զաղութին նուիրած է հպարտութեան ակ մը: Վստահ ենք թէ համեմատաբար ուրիչ տեղերու, Նիսի քանակով փոքր բայց որակաւոր այս զաղութը աւելի ջերմ քաջալերով պիտի փարի հպարտութեան այս ակին, ապահովելու համար անոր յարատեւութիւնը այժմու հոգեմաչ պայմաններուն մէջ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

«քայլ»ը կը վերաբերի կարգ մը կէտերու, ինչպէս գաղթականներու վերադարձի հարցը: Շարոն մերժեց ընդունիլ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Տ. Ալէքսիէնը, որ իսկայէլ ժամանած էր, որովհետեւ ան Ռամալլա կ'երթար տեսնուելու համար Արաֆաթի հետ, ինչ որ անընդունելի էր Շարոնի համար:

Ալճիէի երկրաշարժը ամէն օր աւելի ծանր հաշուեկշիռ մը կը ներկայացնէ: Մայիս 26–ին, մեռելներու թիւը 2162 էր, աւելի քան 9000 վիրաւորներ կային, 1000 հոգի անհետացած էր եւ նոր վախը կը վերաբերէր համաճարակի, քանի օդը չատ տաք էր եւ դիակներ կային փլատակներու տակ: Մայիս 24–ին, նախագահ Պութեֆլիքա որ, Պումէրտէս կ'այցելէր, բուռն ցոյցերու բախած է: Բազմութիւնը իր դժգոհութիւնը արտայայտած է քարերով, հրմշտուքներով եւ նախագահը ստիպուած մեկնած է: Ժողովուրդը դժգոհ է ոչ միայն խարխուլ չէնքերուն պատճառաւ, այլեւ՝ օգնութեան յապաղումներուն:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ չախչախուած է ուկրանական օդանաւ մը (Մայիս 25) որ 62 սպանացի զինուորականներ կը փոխադրէր Աֆղանիստանէն դէպի Սպանիա: 41–ը ցամաքային բանակին կը պատկանէին եւ 21–ը՝ օդային: Ոչ մէկը ապրած է:

ՉԻՉԻՆԻՈՑ մէջ, ռուսական զինուորական երկու չարասիւներ յարձակման ենթարկուած են 24 ժամուան ընթացքին, որոնց հետեւանքով 12–էն 14 մեռեալ կար եւ 6–7 վիրաւոր:

ԻՐԱՆի ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջեւ մթնոլորտը բաւական լարուած է եւ ՄԱԿ-ի մօտ պարսիկ դեսպանը յայտարարած է, Մայիս 25–ին, որ Պարակատան կը դիմադրէ եթէ ապակայունացման նախաձեռնութիւններ ըլլան իրեն դէմ: Նոյն օրը, Ուաշինկթըն Փոսթ կը գրէր թէ ԱՄՆ հանրային, թէեւ գաղտնի, գործողութիւններ կը նախատեսեն ապակայունացնելու համար Իրանը: Ըստ թերթին, Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ'առաջարկէ ժողովրդական ապստամբութիւն մը արծարծել տապալելու համար կառավարութիւնը, Արտաքին նախարարութեան հաւանութեամբ, եթէ Իրան արագ միջոցներու չդիմէ Ալ-Քահաայի դէմ: Միւս կողմէ, Արտաքին նախարարը՝ Քամալ Խարազի, հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ֆիկարօ, Մայիս 26), կը չեշտէ որ ԱՄՆ պէտք է արագորէն իշխանութիւնը յանձնէն Իրաքի: Ինք վստահ է որ չիները կարեւոր դեր մը պիտի խաղան Իրաքի մէջ, սիւննիներու եւ Քիւրտերու կողքին:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Գաննի փառատօնին մըրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մայիս 25–ին եւ անակնկալներու դուռ բացաւ: Հակառակ կանոնագրին, ըստ որու, մէկ ֆիլմ չի կրնար մէկէ աւելի մրցանակի արժանանալ, դատակազմի նախագահին (Փաթրիս Շէրօ) միջամտութեամբ կարելի եղած էր խախտել օրէնքը: Այսպէս, ամերիկացի կըս Վանսանթի «Փիղը» ստացաւ լաւագոյն ֆիլմի մրցանակը (Ոսկեայ արմաւենի) եւ միաժամանակ լաւագոյն բեմադրութեան մրցանակը: Դատակազմի մեծ մրցանակը տրուեցաւ Թրքական Ուզաք Ֆիլմին (Պիլկէ Ճէյլանի), որու երկու այր դերասաններն ալ արժանացան լաւագոյն դերակատարի մրցանակին, մէկը յետ մահու, քանի վերջերս զոհ գացած էր կառքի արկածի մը (Իզմիէմիր եւ Թուրքաք): Լաւագոյն կին դերասանուհին նկատուեցաւ Մարի-Ժոզէ Գրոզ «Բարբարոս արշաւանքներ» ֆիլմին համար (Գանատա) եւ ֆիլմը ստացաւ նաեւ լաւագոյն սենարիոյի մրցանակը: Դատակազմի մըրցանակն ալ չնորհուեցաւ «Կէսօրէ ետք ժամը 5–ին» պարսկական ֆիլմին: Ֆրանսա, նաեւ Եւրոպա ոչ մէկ ուշադրութեան արժանացան:

ԵՐԳի ԷՕՐՈՎԻԶԻՈՆի այս տարուան մրցումին, որ տեղի կ'ունենար Ռիգա, 167 կէտով յաղթական ելաւ Թուրքիան, որ կը ներկայացնէր Սերթապ Էրէնէր: Այս յաղթանակը պատճառ է որ գալ տարի մրցումը տեղի ունենայ Թուրքիա: Այս մրցումը սիռուած էր, Շաբաթ, Մայիս 24–ին Ֆրանս–3 կայանին վրայ, որ դիտողներու մրցանիշ կոտրած է (աւելի քան 5,5 միլիոն):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդուած մեր մանուկներն ու ղպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 29, 40–րդ օր յինանց Համբարձումն Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու եւ հայ աշակերտութեան հաղորդութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

Ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՉԱՏԻԿ Վ.Ր.Դ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՁԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
Ձեզ կը հրաւիրէ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 29

Ժամը 12·30–ին ճաշ – հիւրասիրութիւն
Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Երգ ու պարի տօնական ծրագիր
Մասնակցութիւն՝ 25 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը:
Հեռաձայն. –
04 – 42 – 22 – 08 – 52
կամ՝
04 – 91 – 77 – 84 – 70

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ կամ տարեց անձի խնամք տանելու համար կամ այլ աշխատանքի:
Հեռաձայնել. – Տիկին Աբրահամեան
01 – 39 – 33 – 40 – 48

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Երկուշաբթի, Մայիս 26–ին, սկսաւ Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը, որու կը մասնակցին հետեւեալ Հայերը (կամ կէս Հայեր). – Աղասի (Միացեալ – Նահանգներ), Նալպանտեան (Արժանթին), Սարգսեան (Հայաստան): Ընդհանուր դասաւորման մէջ, Ապրիլ 14–ի թուականով կը գրաւեն հետեւեալ դիրքերը՝ Աղասի 2, Նալպանտեան 12, Սարգսեան 77:

Կիներու ճիւղին մէջ, մասնակցողներն են. – Մալէվա (Պուլկարիա) 14–րդ դիրքի վրայ է, Միքամէլեան (Զուիցերիա) 37–րդ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28

Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ

Ժամը 18–ին երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

TELEVISION
FRANCE 2

Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux (France 2) diffusera **jeudi 29 mai** une émission spéciale «Ascension» de 9h à 10h. La première partie, commentaire sur la fête de l'Ascension, se terminera par une longue explication de Jean-Pierre Mahé sur l'Homélie de l'Ascension de Nersès de Lampron. La deuxième partie (vers 9h30) sera consacrée au couvent des Mekhitaristes de Vienne et aux trésors qu'il contient.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը Զորեքշաբթի, Մայիս 28, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահը:

*
**

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

*
**

ԴԷՊԻ ՎԻԷՆՆԱ

Ո՞վ չէ երազած Վիէննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարտէզներով...:

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախաճաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հօֆպուրկի պալատները:

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶՈՑԻՆ՝

04 – 78 – 31 – 92 – 98

Թիւով եւ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29:

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին:
Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ:

*
**

Croisière sur le Rhône

Sortie à la journée
organisée par la Section «Naïri»
de Beaumont,

Jeudi 5 juin

Renseignements:
04. 91. 93. 53. 59

16e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
16ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ
PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE
ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր. 1929)
Երեք բաժնով
Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS
ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «Astrig»

et

et La F.R.A. Dachnaktzoutioun
Groupe «Vartan»

organisent une

Soirée Dansante
Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou 01 39 87 08 73

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը
կը հրաւիրէ ձեզ իր
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ
Կիրակի, Յունիս 1
Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ
Շրջափակին մէջ
Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները:
Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...
Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար:
Քաջալերեցէք հայ լեզուի ղարդացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՑԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Անդրանիկ Ծառուկեանի գրական գործունէութեան առաջին շրջանը՝ 1940-ական թթ., կը զուգադիպի գաղութահայութեան սփիւռքի փոխակերպուելու հանգրուանին: Զգացական-ութեան շըրջաբներով պատուած երազներու ընդմէջէն, դէպի իրականութիւն կատարուած փոխանցումը այդ թուականներէն սկըսեալ վճռական ըլլալու աստիճան ազդեց Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն: Երազներու թիւրախը լաւագոյն պարագային Սովետական Հայաստանն էր, մեծամասնութեան համար ալ՝ ամբողջական ու միասնական Հայաստան մը ստեղծելու պատրանքը: Թէ քաղաքական կալուածէ ներս հակակրանքներն ու տարհամոզումները, երբեմն երկու կողմերէն ալ եկող սադրանքները պիտի ներգործէին արեւելահայ ու արեւմտահայ հատուածներու հասարակական կեանքէն ներս՝ հասկնալի էր ու նոյնիսկ դիւրընկալելի:

Շրջադարձային այդ օրերուն շրջուն եղաւ Անդրանիկ Ծառուկեանի գրական եւ հասարակական գործունէութիւնը: Իր գործունէութեան առաջին շրջանին «Հառաջ Հայաստանեան» որակեալ հատուածին մէջ գտնուած ըլլալով, ապագային երբ անցաւ «Հայաստանամէտներու» ճամբար, չատերու կողմէ արժանացաւ բազմաթիւ մեղադրանքներու, դիտուեցաւ որպէս անկայուն անձնաւորութիւն, բայց իր ծանրութիւնը այնքան զգալի էր գրական ու հասարակական կեանքէն ներս, որ ունեցաւ համակիրներու բազմութիւն մը, չահեցաւ Սովետական Հայաստանի քարեացակամութիւնը, երբեմն նոյնիսկ տարակարծութիւններու խաղաղեցման միջնորդը ըլլալ փորձեց, այս ու այն կողմի դէմ չեզո պայքար մը մղելէ ետքը:

Անդրանիկ Ծառուկեան որպէս բանաստեղծ, արձակագիր ու հրապարակախօս մեծ ժառանգութիւն մը թողուցած է, միւս կողմէ անուրանալի գերակատարում ու վաստակ ունի նաեւ սփիւռքահայ գըրական կեանքի կազմակերպչական ոլորտէն ներս: Նախ Հալէպ, ապա Պէյրութ հրատարակուած «Նայիրի» ամսագիրն ու չաբաթաթերթը, որու հիմնադիրն ու երկար տարիներու խմբագիրն էր Ծառուկեան, արտաքսարհի գրողներու համար եղաւ բեմ մը, եղաւ գրական ու ընկերային հարցերու արծարծման ու քննարկման թոյլ մը, ինչպէս նաեւ 15-էն վերջ աստ ու անդ ցրուած ու թարթափող գըրական ուժերու համախմբման ժամադրավայրը Միջին – Արեւելքի մէջ: Գրականութեան պատմաբանը երբ կ'ուսումնասիրէ Սփիւռքահայ գրականութիւնը ու Միջին – Արեւելքի հայ գրական կեանքը մասնաւորապէս, չի կրնար նկատի չառնել այս պարբերականը:

Գաղութահայ գրողներու համագումարման ձախողած ծրագիրը կամ Միջին – Արեւելքի գրողներու իրականացած հաւաքը, թէկուզ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայ Գրողներու Միութեան ստեղծումը (որոնք բոլորն ալ Սփիւռքի տարածքին Հայ Գրողներու Միութիւն մը ստեղծելու դիտաւորը ծրագիրին բաղկացուցիչներն էին) կարեւոր ու նշանակալից հանդըրուան մը կը մատնանշեն Անդրանիկ Ծառուկեանի կենսագրութեան մէջ: Նման ձեռնարկում մը մէջտեղ կը նետուի 1940-ական թուականներու աւարտին, աւելի յստակ՝ Հայաստանի Գրողներու Բ. Համագումարէն յետոյ, 1946 – 1947 թուականներուն,, եւ երկու տարի չարունակ (մինչեւ 1949 թ.) կը զբաղեցնէ սփիւռքահայ գրականութեան օրակարգը: Իր ընդհանրութեան մէջ ձախորդութեան մատնուած այս ձեռնարկը այդ թուականէն ետք ո չ միայն լուրջ քննարկումներու նիւթ չի դառնար կամ վերստին օրակարգի վրայ չի յայտնուիր, այլ կ'ենթարկուի մոռացումի, կարելի է ըսել՝ անտեսումի: Այդ մասին ապագային կը լռեն նոյնիսկ գլխաւոր կազմակերպիչները՝ Անդրանիկ Ծառուկեան իր «Նայիրի» հանդէսին եւ Մինաս Թէօլէօլեան իր «Դար մը գրականութեան» երկրորդ հատորին (Նիւ-Եորք, 1977 թ.) մէջ (1):

Գաղութահայ գրողներու համագումարի միտքը, որպէսզի հակադրեցութիւն, ծնունդ առաւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Բ. Համագումարէն վերջ:

Ցուզաւոռ հակադրեցութենէ բնական հակադարձում ճամբայ մը անցած է Միջին – Արեւելքի Գրողներու համագումարը՝ յղացումէն մինչեւ իրականացում: Հայաստանի Գրողներու Բ. Համագումարի արձագանգները չեն ուշանար մանաւանդ Միջին – Արեւելքի գրական շրջանակէն ներս. «Նայիրի»ի Ցունիս – Սեպտեմբեր 1946, թիւ ժ. – ժԹ. մեծ մասը նուիրուած է այս նիւթին: Հետաքրքրական են Անդրանիկ Ծառուկեանի եւ Մինաս Թէօլէօլեանի յօդուածները ամսագիրի «Իմացական չարժում» բաժինին մէջ:

Հայ գրականութեան պատմութեան մէջ սովորական երեւոյթ է գրողներու համախմբուելը եւ այս կամ այն գրական նիւթի չուրջ գրուցելը, գիրքի մը քննարկումը կամ պարզապէս իրարու հետ մխաեղուելու գաղափարը: Լաւագոյն օրինակներն են Թումանեանի Թիֆլիսի տան յայտնի Վերնատունն ու Պոլսոյ մէջ Խաեան Սանուց Միութեան կազմակերպած ասուլիսներն ու հաւաքոյթները: Խորհրդային Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը որեւէ առընչութիւն ունէր վերոյիշեալներուն հետ:

1934 թուականին կը հիմնադրուի Հայաստանի Խորհրդային գրողներու Միութիւնը եւ կ'ունենայ իր առաջին համագումարը: Գրականութիւնն ու արուեստը միակուսակցական ու բռնատիրական վարչաձեւի մը գործիքն էր, պետութեան խօսքն ու ընդունած օրէնքը, որոչումները հաստատակութեան լայն խաւերուն մատչելի դարձնող միջոց ու խօսափող, քան թէ անձի ստեղծագործելու բնական ազատութեան արտայայտում: Գրողներու Միութեան մեծ մասը վերապահուած էր հսկիչի դերակատարում մը՝ գրողներու սխալներն ու չեղումները ուղղելու, հարթեցնելու պարտականութիւնը: Պետութիւնը, Միութեան միջոցով, կ'ապահովէր գրողներու ապրուստը, օրապահիկը, կը տպագրէր անոնց գիրքերը: Այս պատճառով «Հաստատումներ (Գրողներու համագումարին շուրջ)» (2) յօդուածին մէջ Մինաս Թէօլէօլեան (1913, Պոլիս – 1997, Միացեալ – Նահանգներ) գրականութիւնը խորհրդային կարգերու տակ կը նկատէ «ճարակում», եւ ոչ թէ «ապրում», նման կարծիք ունի նաեւ Անդրանիկ Ծառուկեան՝ «Պետութիւնը ապահոված է գրողներու ապրուստը, փոխարէն կաշկանդելով անոնց ապրումը» (3) Թէ՛ Ծառուկեան, թէ Թէօլէօլեան իրենց յօդուածներուն մէջ մասնաւորաբար կ'անդրադառնան Խորհրդային Հայաստանի մէջ հեղինակի ազատութեան կապտումին, որ գրականութիւնը կը չանգեցնէ ամլութեան, «Գրողը պէտք է ըլլայ ազա՛տ, անկաշկա՛նդ: Ազատութեան կապտումը, գրականութե՛ան մէջ մանաւանդ, անպայման արուեստագէտը կը տանի միջակութեան, տափակութեան, բռնապրօս, կեղծ ու անարժէք իրագործումներու» (Ա. Ծառուկեան), «Բոլշեւիկները խորհող ու տրամաբանող մարդուն հանդէպ դաւանական թշնամանքով տոգորուած են, խորհելու անկախութիւնը նկատելով յայտնաբար նշան բաղխեցի խառնուածքի» (Մ. Թէօլէօլեան): Ազատութեան կաշկանդումին իրրեւ հետեւանք, Ծառուկեան կը չանգի նաեւ եղրակացութեան՝ «...բառորդ դարու իր նիգին մէջ՝ մեր երկիրը լուսապայծառ ո՛չ մէկ բերթող տուաւ մեզի» (4): Անոնք ունին նաեւ անտեսումի դառնութիւնը: Գոնէ այս անգամ մինչ 1946 թուականը ստեղծուած սփիւռքահայ գրականութիւնը արժանացաւ նուազ ուշադրութեան, գոնէ Զօպանեան մը, Շանթ մը, Զարեան մը, Օշական ու Համաստեղ մը արժանաւոր գնահատականի՝ լոկ հրաւիրուած ըլլալով համագումարին: Այս հանգամանքը Մինաս Թէօլէօլեանին առիթ կու տայ յայտարարելու. "Սովետահայ Գրողներու Բ. Համագումարը, իր բեմադրութեամբ թէ առաջադրութիւններով, կը հանդիսանայ վերջին ու սեւ փաստ թէ Երեւանի "Մշակութային կապը" Սփիւռքի հետ, իրողութեան մէջ կամուրջ մը չէ հայրենիքի հայ մտաւորականութեան ու արտասահմանի հայ գրողներուն միջեւ, այլ պորտակապ մը՝ համայնավարամիտ գրչակներու եւ արտասահմանեան գրական թափթփուկներու միջեւ":

Ծառուկեան ու Թէօլէօլեան Սփիւռքի անուցած դառնութեան թարգմաններն են: Իրենց հակա-ութիւնը այնքան ալ ինքնանպատակ չէ, այլ ակնկալութեան մը խորտակումէն ծնունդ առած յուսախաբութիւն մը աւելի: Զգալի է Սփիւռքի անվերապահ ակնկալութիւնը Հայրենիքին, թէկուզ Սովետական պիտակը փակցուած ըլլար անոր վրան: Սփիւռքը ունէր այն յոյսը, թէ Հայրենիքը պիտի տեսնէ դինք, պիտի լսէ իր ձայնը, հաշուի պիտի նստի արեւմտահայ գրականութեան մնացորդացի ու Սփիւռքի պահանջներուն, հասակ առած սերունդին հետ: Բայց՝ հակառակը պատահած էր, ու վերջին յոյսն ալ կորսուած էր: Ցոյսը նաեւ՝ որ Հայաստան իր պետականութեամբ տէր պիտի կանգնի ինչպէս արեւելահայ, այնպէս ալ արեւմտահայ մշակոյթին: Ստեղծուած յուսախաբութիւնը եւ արեւելահայ գրականութեան չղթայումը՝ Սփիւռքի մէջ կը յառաջացնէ հայ գրականութեան ամբողջականութեան վտանգումի զգալիքը: Ուրեմն՝ տէր կանգնիլ ամբողջականութեան գաղափարին. «Ամէն քանէ առաջ՝ անհրաժեշտ է որ անաղարտ մնայ Հայ Ոգին, բիւրեղանայ ու մաքրուի արուեստի մեր ըմբռնումը»: Ծառուկեանի այս խօսքին կարելի՞ է եզրակացնել, թէ խորհրդահայ գրականութեան մէջ մեռած էին Ոգին եւ զայն պահպանելու ու ապագային, օր մը, արեւելահայ գրականութեան պատուաստելու պարտականութիւնը պարտի ստանձնել սփիւռքահայ գրականութիւնը:

(Շար. 1)

(1) Ա. Ծառուկեան ոչ միայն լուրջ դերակատարում մը ունեցած է Գաղութահայ Գրողներու Համագումարի կազմակերպման մէջ, այլ նաեւ յետագային նպաստած է ԱՄՆ-ու մէջ Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան (ՀԳԲՄ) ստեղծումին: ՀԳԲՄ հիմնադիրներէն Խաչատուր Մակարեան ապագայի պիտի ըլլէր հետեւեալ խոստովանութիւնը. "1955-ին Ա. Ծառուկեանը Ամերիկա եկաւ: Իր այցին ընթացքին մի քանի հետաքրքրուողներու եւ գրականութիւն սիրողներու ըսաւ որ կեանքի համայնաբերման մէջ գրքի սպառումը բաւարար չէ, որ գրագէտին զօրավիգ կանգնելու համար Այդպէս, ա՛յդ տարին կազմեցինք, ինչպաշտօն ձեւով կորիզ մը: 1956-ին այդ կորիզը հիմնեց Միութիւնը": ՀԳԲՄ-ի նախաձեռնութեամբ ալ 1987-ին կը կազմակերպուի Ամերիկահայ Գրողներու Անդրանիկ Համագումարը նիւ – Եորքի մէջ: (Այս մասին աւելի մանրամասն տես՝ "Ամերիկահայ Գրողներու Անդրանիկ Համագումարը", խաչիկ Թէօլէօեան, «Յառաջ», 1979 Յունուար 11 – Մարտ 9):

(2) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս - Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժԹ., էջ 593-600:

(3) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս - Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժԹ., էջ 604-616:

(4) Թէեւ Ծառուկեան այլ տեղ մը յօդուածին մէջ կ'առանձնացնէ Չարենցն ու Տէրեանը:

Գիտական - Այժմէական

1240 ՄԻԼԻՈՆ

Այս է տասնորդներուն թիւը նշանաւոր փիլ երկրաչափական արժէքին զոր յաջողած են հաշուել Եաուամատա Գանատա եւ իր գործակիցները Թորքիոյ համալսարանէն: Ճափոն պիտնական խումբը այսպիսով նախորդ մրցանիշը կը վերազանցէ վեց անգամ աւելիով Այս արդիւնքին հասնելու համար անոնք աշխատած են 400 ժամ, վերհզօր համակարգիչի մը վրայ: Կարենալ վերարտադրելու համար այսքան թուանշան, պէտք պիտի ունենայինք 2 միլիոնէ աւելի պրքդոյկներու, իւրաքանչիւրը 150 էջնոց: Բայց հակառակ իր տպաւորիչ հանգամանքին, այս նոր հանգրուանը դեռ չի յաջողիր լուծել սոյն խորհրդաւոր թիւին պարունակած գաղտնիքը:

ՄԱՆԿԱՒՈՒԺԱԿԱՆ

Ստուգուած է որ նորածիններուն մարճումը կանուխէն կը կանոնաւորէ անոնց քունը: Հրեայ հետազօտողներ հետեւած են քսան նորածիններու, իրենց ծննդեան տասներորդ օրուընէ սկսեալ. ասոնցմէ տասը հատը օրական 30 վայրկեան տեւողութեամբ մարճումի ենթարկուած են: 8 չաբաթ յետոյ ստուգուած է թէ մարճուած երախաները միւսներուն բաղդատմամբ օր – դիշերուան փոփոխութեանց աւելի դիւրութեամբ համակերպած են:

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Վերջերս ստուգուած է որ Երկրագունտի տարածութեան դրեթէ կէսը ներկայացնող հողամասերը դեռ անմշակ են: Աւելի ճշդրտօրէն 46 առ հարիւրի մակերես մը կարելի է անուանել վայրի: Այս եղրակացութեան յանգած են 200-է աւելի պիտնականներ իրենց ուսումնասիրութիւններուն հետեւելով: Վայրի որակումին իրրեւ չափանիշ նկատի կ'առնուի այն 10·000 քառակուսի քիլոմեթրնոց տարածութիւնը որ իր սկզբնական իւրայատուկ բուսականութիւնը պահած է 70 տոկոսով եւ բնակչութեան իրրեւ խտութիւն կը պարունակէ հինգ բնակիչ մէկ քառակուսի քիլոմեթրի մէջ:

Այս չափանիշներուն կը համապատասխանեն 37 հսկայ հողամասեր որոնք կը ծածկեն տարածք մը որ համազօր է վեց ընդարձակ երկիրներու հողամասերու ամբողջութեան – Ռուսաստան, Գանատա, Չինաստան, Միացեալ – Նահանգներ, Պրազիլիա եւ Աւստրալիա – նոյնաներն պատասպարելով աշխարհի բնակչութեան մէկ երրորդը: Այս ընդարձակ հողամասերէն ամենապայծառ կենսաբաժանումը ունեցողը Ամազոնի անտառն է որուն կը յաջորդեն Գոնկոյի անտառը, Նոր Կինէան, Հիւսիս – ամերիկեան անպատռելը, նաեւ հարաւային Ափրիկէի անտառները: Գիտնականները դժրեթէ ահազանգ կը հնչեցնեն մարդկային գերիչխանութեան սպառնալիքի տակ գտնուող այս հողամասերուն ապատութեան ուղղութեամբ, սըրտած ըլլալով որ այս ահաւոր տարածութեանց միայն 7 տոկոսը որոշ պահպանում մը կ'օգտուի:

ԹՌՉՈՂ ԳՆԱՑՔԸ

Շոգեկառք մը որ կը սուրայ ժամական 450 քիլոմեթր արագութեամբ ... Այս անհնարինութեան յաջողութիւնը կը պահէ քանի տարուան հետազօտական աշխատութիւնը: Մագնիսական առկախումի սկզբունքով աշխատող գնացքը իրականացման փուլին մէջ է: Ի՞նչ է գիտական հիմը այս նուաճումին. հզօր մագնիսներ որոնք առկախ կը պահեն միջոցին մէջ հսկայ գնդաւած մը, որ գնացքին կառքն է, այսպէսով ջնջելով երկաթուղիի չփման պատճառած ուժանիւթի կորուստը: Այս երեւոյթը անիներու գործածութիւնը բոլորովին աւելորդ կը դարձնէ քանի որ գնացքին ուղղութիւնը ճշդողը T գրի ձեւը ունեցող բարձրադիր ուղին է: Աւելի դիւրահասկընալի դարձնելու համար մեր պատկերը պարզացնենք գայն թէ՛ կառքը որ անիւներէ զուրկ է, թէ՛ բարձրադիր ուղին, երկուքն ալ ընուած են հզօր մագնիսներով որոնք կ'ապահովեն գնացքին սահքը ,ուղիէն 10 սանտիմեթր բարձրութեան մը վրայ, օդին մէջ. ուրիշ խօսքով՝ գնացքը կը թռչի:

Ցմռոնանք յիշեցնելու որ այս ճարտարապետական հնարքը կիրարկելի է մեր ըմբռնումը»: Ծառուկեանի այս խօսքին կարելի՞ է եզրակացնել, թէ խորհրդահայ գրականութեան մէջ մեռած էին Ոգին եւ զայն պահպանելու ու ապագային, օր մը, արեւելահայ գրականութեան պատուաստելու պարտականութիւնը պարտի ստանձնել սփիւռքահայ գրականութիւնը:

(Շար. 1)

(1) Ա. Ծառուկեան ոչ միայն լուրջ դերակատարում մը ունեցած է Գաղութահայ Գրողներու Համագումարի կազմակերպման մէջ, այլ նաեւ յետագային նպաստած է ԱՄՆ-ու մէջ Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան (ՀԳԲՄ) ստեղծումին: ՀԳԲՄ հիմնադիրներէն Խաչատուր Մակարեան ապագայի պիտի ըլլէր հետեւեալ խոստովանութիւնը. "1955-ին Ա. Ծառուկեանը Ամերիկա եկաւ: Իր այցին ընթացքին մի քանի հետաքրքրուողներու եւ գրականութիւն սիրողներու ըսաւ որ կեանքի համայնաբերման մէջ գրքի սպառումը բաւարար չէ, որ գրագէտին զօրավիգ կանգնելու համար Այդպէս, ա՛յդ տարին կազմեցինք, ինչպաշտօն ձեւով կորիզ մը: 1956-ին այդ կորիզը հիմնեց Միութիւնը": ՀԳԲՄ-ի նախաձեռնութեամբ ալ 1987-ին կը կազմակերպուի Ամերիկահայ Գրողներու Անդրանիկ Համագումարը Նիւ – Եորքի մէջ: (Այս մասին աւելի մանրամասն տես՝ "Ամերիկահայ Գրողներու Անդրանիկ Համագումարը", խաչիկ Թէօլէօեան, «Յառաջ», 1979 Յունուար 11 – Մարտ 9):

(2) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս - Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժԹ., էջ 593-600:

(3) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս - Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժԹ., էջ 604-616:

(4) Թէեւ Ծառուկեան այլ տեղ մը յօդուածին մէջ կ'առանձնացնէ Չարենցն ու Տէրեանը:

հարուստ երկիրներու մէջ, որուած ըլլալով որ հիմնական կառոյցներն ու սարքաւորումները – մասնայատուկ կառոյց եւ սարքաւորումի կարօտ ուղին, նաեւ կառքերը – նիւթական մեծ միջոցներ կը պահանջեն: Միւս կողմէ, որպէսզի ծըրագիրը չհաբեր դառնայ, պէտք է որ ան կիրարկուի մեծ հեռատեսութիւններու համար: Ասյս է պատճառը որ առաջին իրականացումը նախատեսուած է Չինաստանի մէջ, 2004–ին:

ՄԱՐԱԾ՝ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԴԵՌ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ ՎԱՏՆԵԼ

Մարեցէք ձեր բոլոր ելեկտրական կապմածներն ու մեքենաները, մօտեցէք ձեր ելեկտրական հաշուիչին լապտերով մը, անակնկալը ձեզի կը սպասէ. հաշուիչը կը չարունակէ դառնալ: Ասյս տարօրինակ թուղ երեւոյթին պատճառը այն է որ ելեկտրական ուժանիւթով գործող որեւէ կազմած, կամ սարքաւորում, նոյնիսկ մարած վիճակով, կը չարունակէ վատնել ելեկտրականութիւն, երբ բոլորովին չէ անջատուած հոսանքի ցանցէն: Պարզ օրինակ մը. ձեր հեռատեսիլը կըբ – նայ ձեզի աւելի սուղ նստիլ մարած, քան թէ աշխատած ժամերուն, թէ տեսնելը լինչպէս. Եթէ օրական 3 ժամ միայն կանոնաւոր կը դիտէք զայն 80 վաթ–ժամնոց զօրութեամբ ասրքաւորումը կը վատնէ 3×80=240 վաթ–ժամ. մինչդեռ մնացեալ 21 ժամերու ընթացքին երբ մարած մնայ, բայց ո՛չ անջատուած հոսանքէն, կը վատնէ 21×15=315 վաթ–ժամ մինչ որ կը դերազանցէ իր աշխատութեան ժամերու վատնումը: Այսօր մեր տանը անհրաժեշտ ելեկտրական բոլոր սարքաւորումները նուազ թէ աւելի ուժանիւթ կը վատնեն երբ իրենց կոճակները պարզապէս մարենք:

Ուրեմն զէրոյի համարժէք ելեկտրականութեան վատնում ունենալու միակ միջոցը երբ գործածութենէ դադրինք որեւէ սարքաւորում, զայն հոսանքէն անջատելն է:

ԱՆՏԱԿԱՆՆԻՁ

Վերջերս հաստատուած է որ ծխող ծնողները պատասխանատու են իրենց զաւակներուն վատորակ ակռաներէն: Ծխողներու միջավայրի մէջ մեծցող երախաները իրենց տարեկիցներուն բաղդատմամբ աւելի փտած ակռաներ կ'ունենան: Այս եզրակացութեան յանգած են Միացեալ – Նահանգներու Ռոչեսթըր համալսարանի գիտնականները 4–էն 11 տարեկան 3531 երախաներու ակռաներուն կազմութիւնը քննելէ յետոյ: Այս ուսումնասիրութեան ընթացքին երախաներուն արեան մէջ նիկոթինէ ծագում առած քոթինին կոչուած քիմիական բաղադրութեան տոկոսը, նաեւ երախաներուն ակառներու փտումի աստիճանը չափուած է: Բազմաթիւ ենթադրութիւններ առաջարկուած են. կամ կը կարծուի որ նիկոթինը փտումը արագացնող մանրէներու ածին կը նպաստէ եւ կամ արեան Սէ կենսանիւթի համեմատութիւնը կը պակասեցնէ, որուած ըլլալով որ այս վերջինը մանրէներու դէմ պաշտպան դերծօնն է: Նաեւ կ'ենթադրուի որ նիկոթինը ակառներու կազմութեան գործընթացը կը խանգարէ: Փոքր մխիթարութիւն մը սակայն. բոլոր այս անյպատ ապրակները թիրախ ունին մանաւորապէս ծխողները:

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ

Թերած աշխարհը բնապահական ոլորտին իր մասնակցութիւնը կը բերէ. Վիճակագրական տուեալներու համաձայն, 6·3 միլիառ հաշուող երկրագունտի բնակչութեան 2·4 միլիառը որեւէ առողջապահական սարքաւորումէ զուրկ է. իսկ երեք միլիառի բնակչութիւն մը հինցած կարգուսարքի միայն տէրն է որ զուրկ է գործածուած ջուրերու արտաքսումի միջոցներէն: Ըստ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան վերջին յայտարերին, այս վերջինը ոչ – կառավարական կազմակերպութեանց հետ գործակցարար նախատեսած է այս երկիրներու բնակիչներուն տրամադրութեան տակ դնել բնապահական մասնայատուկ ճեմիչներ: Առաջնորդող գաղափարը հետեւեալն է. կոյտերը որոնք միանգամայն սուղ են եւ կ'աղտոտեն գետերը, փոխարինել աւելի ածան անձնական համակարգերով: Այս տեսակի սարքաւորումները նոյն ժամանակ կղզղանքներու հեղուկ թէ հաստատուն մասերը զատելու կը ծառայեն: Հեղուկ բաղադրիչը 80 տոկոսով իր պարունակած բորակածին եւ լուսածինով պարարտանիւթի նախանիւթը կը կազմէ: Նոյն արժեւորումը ի զօրու է նաեւ հաստատուն բաղադրիչին համար:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՔ

ՍՏՈՁԱՆՔ

«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԱՐՏԱՀՐԱԻԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄԱՅ»

Տօքթ. Ա.Բ.Ի.Լ Ք.Հ.Ն.Ց. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յունե, 2003

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՔԷՆ ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵԼԻ ԵՆ ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ջուիցերիա կը պատրաստուի ցանկ մը կազմել, Իրաքի մէջ կողոպտուած մշակութային արժէքներու: Առաջարկին տէրը խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնախումբն է: Գաղափարը տրամաբանական է. անով որ երկիրը ծանօթ է որպէս արուեստի գործերու միջազգային մաքսանենգութեան գլխաւոր ասպարէզներէն մէկը: Ինթերփոլին տեղեկատուութեան համաձայն, ապօրինի կերպով միջերկրականի շրջանը հասած մշակութային հարստութեան մեծագոյն մասը կ'անցնի զուիցերական տարածքէն եւ այդ գործառնութիւնը միլիառաւոր տոլարներու կը հասնի:

Երկրին թանգարաններու ընկերակցութիւնը եւ թանգարաններու միջազգային խորհուրդը եւս կողմնակից են նման ցանկի մը պատրաստութեան. խնդրած են հաւաքածոյ կազմողներէ որ Իրաքէն հասած առարկաներ չգնեն եւ անմիջապէս որ իրենց առաջարկուի այդ կարգի արժէք, տեղեակ պահեն ոստիկանութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ այդ տեսակի գործունէութեան վերջ դնել: Զուիցերիոյ այդ հետաքրքրութեան պատճառը այն է որ ոչ մէկ օրէնք կայ որ կարգաւորէ իր տարածքէն ներս մուտքը եւ անկէ ելքը ապօրինի կերպով ձեռք ձգուած արուեստի գործերու:

Զուիցերիոյ մէջ մէկը որ գողցուած ապրանք կը գտնէ, առաջին անգամուն «վստահութեան արժանի» կը նկատուի եւ վնասուց հատուցում կը ստանայ: Ապրանքին բուն տիրոջն ալ հինգ տարի պայմանաժամ տրուած է, որպէսզի պահանջէ իրեն պատկանածը: Մեծն – Բրիտանիոյ, ԱՄՆ–ու մէջ, օրինակ, ապօրինի արժէքի մը գնորդը երբեք ի յառաջադունէ վստահութեան արժանի չի նկատուիր: Զուիցերիա որ արուեստի գործերու առեւտուրին աշխարհի հինգերորդ երկիրն է, չէ վաւերացուցած ԻՒՆԷՍՔՕ–ի 1970–ին ընդունած մշակութային արժէքներու համաձայնագիրը: Կառավարութիւնը վերջերս Խորհրդարանին ներկայացուց այդ նիւթով օրէնքի բանաձեւ մը որ պէտք է բաւարարէ ՄԱԿ–ի չափանիշները. սակայն, պահպանողական մեծամասնութիւն մը արուեստի գործերու վաճառորդներու ճնշումին տակ զգալի կերպով սահմանափակեց անոր տարողութիւնը: Կառավարութիւնը այս մարզի իր օրէնսդրութիւնը միւս երկիրներուն հետ ներդաշնակելու համար արուեստի գործի մը բուն տիրոջ պահանջի իրաւունքին պայմանաժամը հինգէն երեսուն տարուան բարձրացնել կ'ուզէր: Ի վերջոյ, խորհրդարանը նեղ մեծամասնութեամբ մը 15 տարուան վճիռ արձակեց: Պահպանողականները այդքանը բաւարար կը նկատեն: Իրենց համոզումով՝ զուիցերական չուկային վրայ գործունէութեան տէր արուեստի վաճառողները եւ հաւաքածոյ կազմողները խաբեբաներ, կեղծարարներ չեն: Բանաձեւը կը նախատեսէր տեղեկատու բջիջի մը ստեղծումն ալ ուր հնավաճառները պիտի կարենային դիմել ու կասկածելի ապրանքի մը բնոյթին տեղեկանալ: Առանց ատոր, պիտի ստիպուէին մինչեւ 20 հազար զուիցերական ֆրանքի տուգանք մը վճարել: Այդ առաջարկը չվաւերացուեցաւ, այն բացատրութեամբ որ օրինաւոր վաճառքներու վնաս կը պատճառէր: Այսուհանդերձ, բանաձեւին համար ամէն բան կորսուած չէ, քանի որ այս ամառ վիճարկումի պիտի դրուի Գանթոնններու խորհուրդին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱՓԷՏ

ARIANE-ESSOR-Ի ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ (*)

Առհան – Էսոր ընկերակցութիւնը, որու նախագահուհին է հայ արուեստագիտուհի՝ Ասիլվա Ժերարտիէ յուցահանդէսները կը կազմակերպէ Եւրոպա եւ այլուր, ուր ներկայացուած գործերը յոյց կու տան այսօրուան արուեստի ձգտումները: Անդամ արուեստագէտները կու գան զանազան երկիրներէ: Ֆրանսացի են, Սպանացի, Իտալացի, Գերմանացի, Պելժ, Չեխ, Զուիցերացի, Մարոքցի, Լիբանանցի, Հայ, Պարսիկ եւ այլն, եւ այլն:

1995–էն ի վեր արդէն ութ յուցահանդէսներ տրուած են, այս նորին կը մասնակցին նաեւ երեք հայ արուեստագէտներ՝ Ասիլմա, Գազան, Մուպէսէրեան:

(*) Prieuré du Monastir del Camp, Passa (Pyrénées Orientales), jusqu'au 30 juin, tous les jours sauf le jeudi

---

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ի Հ Ի

21

Ձայնը վճռական է եւ աչքերը փայլուն: Օդէ զրկուած ապրողի իր գունատ դէմքը կարմրած է: Ապագայ ծրագիրները, որոնք պիտի իրագործէ մօրը մահուընէն վերջ, հիմակուընէ կ'ալեկոծեն իր ամբողջ էութիւնը:

– Դո՛ւք ալ, – կ'ըսէ հրամայողական, – ամուսնացէք կամ մէկը գտնէք: Կեա՞նք է ձերինն ալ, այսպէս միս մինակ...

Չեմ պատասխաներ իսկ: Լաւ կ'ըլլայ, որ մայրը գարմանէ իր լեարդի հիւանդութիւնը, եթէ կ'ուզէ, որ իր աղջիկը գտնէ արտաքնապէս առաքինի մնայ որոշ ժամանակ մը եւս, որովհետեւ միտքը, ձեպընթացային արագութեամբ դէպի անկում կը սուրայ:

Դուռը զարնուելուն պէս Քալիօբի կը փախի: Զուզեր Զարոյին հանդիպիլ, անոր դէմքին խիստ, բայց այնքան վճիտ արտայայտութիւնը վախ կ'ազդէ իրեն:

Մօրը մահուդութիւնը կարասիներս են: Խեղճ, բայց վերջապէս կարասի:

– Պիտի ծախէ՞ք ձեր կահարասիները, – կը հարցնէ ինձ:

Ծախել բառն անգամ կ'ատեղնոտէ սիրտս: Իմ սիրելի կարասիներս: Ի՞նչ պիտի ընեմ իրապէս:

– Ո՛չ, – կ'ըսեմ կտրուկ, – չպիտի ծախեմ:

Հանգստանալու հառաչ մը կ'արձակէ: կ'ենթադրէ թերեւս, որ իրենց պիտի թողում ունեցածս:

– Շատ լաւ կ'ընէք: Քանի՞ փարա կուտան, եթէ ծախէք: Ծախելը եւ գնելը տարբեր գործողութիւններ են:

Խելացի գիւտ մը:

Այս կնկան չնորհիւ կարասիներէս բաժնուելու վիշտս աւելի սաստկացաւ: Այս քանի մը անշուք իրերը քով քովի գալով բոյնս կազմեր էին: Որքա՜ն օտար պիտի դղայի ինձ, նոյնիսկ ամենաչքեղ կարասիներու մէջ: Ո՞ւր պիտի գտնայի խօսող, ինձ հետ խօսող կարասիներ:

Կարասիներս Զարոյին պիտի տամ: Միայն անոր տան մէջ անոնք պիտի շրունակեն խօսիլ...

22

Այն հիւպատոսարանը, ուրկէ չեղեալ ճանապարհներով անցագիր մը պիտի ստանայի, կը գտնուէր Պոլսոյ Թրքական թաղամասերուն մօտիկ, որոնք առանձնայատուկ են թէ՛ իրենց արտաքինով եւ թէ՛ իրենց ներքին կեանքով: Շէնքերն իսկ տարբեր են:

Պատուհանները ծածկուած են չատ փոքրիկ, քառակուսի բացուածքներ ունեցող փայտէ վանդակներով, որոնց մէջէն Թրքուհին կրնայ, առանց տեսնուելու, դիտել անցնող դարձողները: Շատ անգամ, սակայն, դիտմամբ կտրուած ճեղք մը կը բացուի եւ կրգոտ, բոցավառ նայուածք մը կ'երեւայ ակնթարթ մը միայն, եթէ փողոցէն անցնողը գեղեցիկ տղամարդ մըն է:

Հիմա նոր ռեժիմով չատ փոփոխութիւններ եղած են Թրքուհիներու դաստիարակութեան, հետեւաբար եւ բարքերուն մէջ: Սակայն, երկար տարիներ պէտք են, որպէսզի Թրքուհին ըլլայ հաստատակուութեան մէկ կարեւոր անդամը, իր ձգտումներով, իր ներքին արժէքով եւ իր դործունէութեամբ: Մատի վրայ համրուող քանի մը մտաւորական կիներ չեն կրնար տակաւին Թուրք կիներու խոշոր զանգուածին ներկայացուցիչները համարուիլ:

Իմ մատնանշած չրջանիս Թրքուհին ազատագրելու չարժումները դոյութիւն չունէին: Ան կ'ապրէր միմիայն իր անձնական հաճոյքին համար, չունէր մինչեւ անգամ բառին իսկական առումով ընտանեկան հոգեր կամ կապեր, միշտ հիւր էր իր ամուսնոյն տունը, ուրկէ բառով մը միայն կրնար դուրս հանուիլ: Եթէ հարուստի կին էր, կ'ապրէր այլ չէնքի մը մէջ, իսկ եթէ ամուսնոյն նիւթական վիճակը թոյլ չէր տար այդ, նոյն տան մէջ առանձին բաժանմունք մը կար, որուն «հարեմլիք» անունը կու տային: Հոն կ'ապրէր ամուսնացած կինը, կինեերը պէտք էր ըսէի, որովհետեւ նոյնիսկ միջակ դասակարգի պատկանող այր մը, յաճախ մէկէ աւելի կիներ կ'ունենար:

Կը ճանչնամ Թուրքեր, որոնք իրենց պաշտօնի բերումով ճամբորդելու ստիպուած՝ դանազան քաղաքներու մէջ պաշտօնական կիներ կ'ունենային ու խօսակցութեան ընթացքին չատ բնական կերպով կ'ըսէին՝ «Իզմիրի կինս, «Տրապիզոնի» կամ «Պոլսոյ կինս»:

Թրքուհին արգիլուած էր տղամարդու հետ տեսնուիլը, խօսիլը: Ան, ամուսինը անգամ չատ քիչ կը տեսնէր, երբեմն, անգամ մը տեսնուելէ եւ սէրը վայելելէ վերջ, ալ երբե՛ք չէր հանդիպեր, քանի որ իր ամուսինը իր ունեցած բազմաթիւ կիներուն մէջէն, իր նախընտրածները կ'ունենար եւ մնացեալները կը մոռնար:

Հարէմի կանայք, ապրելով չքեղ ապարանքներու կամ տուներու մէջ, իրենց ժամանակը կ'անցընէին կեր ու խումով, մեղկ երաժշտութիւն լսելով եւ զրդռիչ պարեր դիտելով, զրկուած ամենայետին աղամարդու ներկայութենէն իսկ, քանի որ չրջապատուած էին ներքինիներով կամ աղախիններով: Այս անբնական պայմանները հիւանդագին վիճակ մը ստեղծեր էին, որ չատ անգամ կ'արտայայտուէր չատ տարօրինակ եւ նոյնքան անբնական ձեւերով:

Երբ Սուլթանին հարէմը կամ իշխանազուններու բազմաթիւ կիները պտոյտի կ'ելլէին ապակիները վար առնուած կառքերով, ասոնք հակառակ իսլամական օրէնքին, իրենց երեսները ծածկած չէին ըլլար, որովհետեւ իրենց կառքին, իրենց տանը մէջ կը գտնուէին, իսկ փողոցներուն վրայ գտնուող մարդկանց խստիւ արգիլուած էր նայիլ այդ կանանց: Բայց կառքերու քովերէն կ'երթային բազմաթիւ ձիաւոր պահակներ՝ սուրերը ձեռքերնին ու անդադար աչ ու ձախ նայելով: Անոնք տեղն ու տեղը կը պատժէին այն մարդը, որ յանդգնութիւն ունեցած էր նայելու կառքերու մէջ գտնուղ կանանց:

(Շար. 91)

(Շար. Ա. Էջէն)

կաւին չէր կրցած վերջնական արդիւնքները ներկայացնել Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու հանրաքուէին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 26 / 27)

ՍՊԱՆՈՒԹԻԻՆ

Մայիս 25–ին Արարատի մարզին Շահումեան գիւղին մէջ Թարզան Եփոքեան կրակած ու սպաննած է իր դիւղացի Վրէժ Աւետեանը: Դէպքին ընթացքին երեք հոգի ալ վիրաւորուած են:

*
**

ԿՈՊԻՏ ԱՐԱՐՔ

Երեւանի Շէնգաւիթ թաղամասին մէկ ընտրական դրասենեակին մէջ ապօրինի կոպիտ արարք տեղի ունեցած է: Թեկնածու Վ. Յակոբեանի վստահուած անձերը եւ համախոհները, 15 – 20 հոգի, ներխուժած են դրասենեակ, առած կնիքն ու փաստաթուղթերը: Շէնգին եռեւի մասին մէջ ալ երկու հոգի խոչտանգած են յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Ս. Բարսեղեանը որ հիւանդանոց փոխադրուած է: Ոստիկաններու միջամտութիւնը հանդարտեցուցած է մթնոլորտը: Երկու հոգի ձերբակալուած է:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած ազատ ոճի ըմբշամարտի միջազգային մրցաշարքին Հայաստանի երկսեռ խումբը (9 մանչ, 3 աղջիկ) Գ. դիրքը գրաւած է: Լաւագոյն երկու աստիճաններուն տիրացած են Թուրքիա եւ Գերմանիա: Անհատական մրցումներուն Բ. տեղը գրաւած են Անահտ Կարապետեան (48 քկ.) եւ Տաթեւիկ Պաղտասարեան (51 քկ.): Արմէն Կարապետեան (55 քկ) եւ Սուրէն Մարկոսեան (66 քկ.) պրոնզէ մետալ չհասած են:

*
**

ՍԵՒԱԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՊՐԱԶԻԼԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Պրազիլի Սանթա Գաթարինի նահանգի Ֆլորիանոպոլիս քաղաքին մէջ Մայիս 15 – 18 մինչեւ 20 տարեկաններու ճատրակի առաջնութեան մրցումները տեղի ունեցած են, երկրին բոլոր, 27 նահանգներէն 51 մասնակիցով: Սան Փաւլոյէն 16 տարեկան Սեւակ Մխիթարեան կարելի 7 կէտէն 6–ը հաւելով արժանացած է Պրազիլի ախոյեանի կոչումին:

Պատանին Սան Փաւլոյի Ազգ. Դուրեան վարժարանի աւարտական դասարանի աշակերտ է, զաւակը նկարիչ Գրիգոր Մխիթարեանի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Մայիս 26–ին տեսնուեցաւ Ալբաթթի հետ Ռամալայի իր կեդրոնատեղին: Տ. Ալ Վիլըփէն, իր զոհունակութիւնը յայտնելով Շարոնի դրական դիրքին առթիւ, յայտարարած է. – «Օգտուինք ընձեռնուած ներկայացող այս առիթէն»: Նախարարը այցելած է Ալ – Ամարիի գաղթակայանը եւ ականջ տուած բնակիչներուն տըրտունջներուն, դատապարտելով պատժիչ ժողովուրդին հանդէպ գործադրած անարդարութիւնը եւ յոյս յայտնելով որ նոր էջ մը կը բացուի, զոր հարկ է միասին գրել: Վիլըփէն որ չէրցաւ տեսնուիլ Շարոնի հետ (մերժած էր ընդունիլ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որովհետեւ հանդիպած էր Արաֆաթի), տեսնուած է իր պաշտօնակիցին հետ եւ վճռական ոճ գործածած է Իսրայէլացիներու նկատմամբ: Վիլըփէն կը կրկնէ որ Իսրայէլ պէտք է վերջ տայ զինուորական գործողութիւններուն, կեանքի բերնականոն պայմաններ ստեղծէ Պաղեստինցիներուն համար, վերջ տայ հրեայ համայնքներու հաստատման եւ ազատ արձակէ բանտարկեալները:

ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ, ուժգին երկրաշարժ մը պատահեցաւ Մայիս 26–ին, հրդեհներ առեղծելով եւ ցնցումներ մինչեւ Թոքիո, որ 300 քիլոմեթր հարաւ կը գտնուի: Ցնցումին ուժը 7–ն էր Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ, այսինքն աւելի զօրաւոր քան Ալժերիոյ երկրաշարժը, բայց, միայն 72 վիրաւորներ կան, որոնց 5–ը՝ ծանր: Վնասները մեծ չեն, քանի շինութիւնները տակուն են: Նոյնը չէ Ալժերիոյ պարագան, ուր աղէտեալները կրնան մինչեւ իսկ ապստամբութեան դիմել: Պումերտէսի վերջին շինութիւնները անմիջապէս փլած են եւ շինարարները ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ են: Մայիս 27–ին, մեռեալներու թիւը 2217–ի հասած էր, 9085 վիրաւորներ կային, բայց դեռ անհետացածներու խօսք կար:

ՍՊԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ամնար յայտնեցաւ իր դիրքը վերահաստատել Մայիս 25–ի թագաւորական եւ հրչանային ընտրութիւններուն առթիւ: Արդարեւ, Իրաքի պատերազմին ի նպաստ իր դիրքորոշումը պատճառ էր, որ շատ համակրութիւն չվայելէ իր երկրին մէջ եւ իր կուսակցութեան (ժողովրդական կուսակցութիւն) պարտութիւնը կը նախատեսէր բոլոր հարցախոյզերով: Բայց, անգամ մը եւս հաշիւները սխալ ելան: Իր կուսակցութիւնը 13–ի վրայ եօթնի մէջ մեծամասնութիւն ապահովեց:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մայիս 26–ին, առաջին շրջանին, կանոց թաժնին մէջ, Մ.Թ.Ա.Յ.Էեան (Զուիցերիա) պարտութեան մատնեց Վիտաժաժան 6 – 3, 4 – 6, 7 – 5:

Այրերու բաժնին մէջ, Աղասի յաղթեց Պէքի (Սլովաքիա) 6 – 2, 6 – 3 – 6 – 3:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու դպրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցիլ պատարագին եւ հաղորդուիլ:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 29, 40–րդ օր յինանց Համբարձումն Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու եւ հայ աշակերտութեան հաղորդութեան:

ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 29

Ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը Զօրեքշաբթի, Մայիս 28, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահը:

*
**

ASCENSION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

La Section de Bd-Oddo **Lola Sassouni** de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une fête à l'occasion de l'Ascension, à la Salle du C.A.Q. : Boulevard Denis Papin, 13015 Marseille, le jeudi 29 mai à partir de midi qui se prolongera jusqu'au soir, pour les personnes qui souhaiteraient dîner sur place. Il y aura aussi le vidjag.

*
**

ԴԷՊԻ ՎԻԷՆՆԱ

Ո՞վ չէ երազած Վիէննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարտէզներով...:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչէ Տէսինի մասնաճիւղը առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախահաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հօֆպուրկի պալատները:

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶԱԻԻՆ՝

04 _ 78 – 31 _ 92 – 98

Թիւով եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29:

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին:
Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ:

*
**

Croisière sur le Rhône

Sortie à la journée
organisée par la Section «Naïri»
de Beaumont,

Jeudi 5 juin

Renseignements:
04. 91. 93. 53. 59

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մայիս 28

Հայ պետականութեան՝
Հայաստանի
Առաջին Հանրապետութեան Հռչակման
(1918 Մայիս 28) տարեդարձ

Ժամը 18–ին Երեկոյեան Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հանրապետական մաղթանք կը կատարուի:

ԱՐՄԱՏ

կը կազմակերպէ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ-ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

վարիպեան շրջանի
միօրեայ չորս վարժարաններու
մանուկներուն համար

ՍԻՄԱՆԹՕ _ ԺԱՖ –
ԵՐԿԻՐ ՆԱՁԻՐԻ _ ԱՐՄԱՏ

Կիրակի օր, Յունիս 1, ժամը 15·30
վայր՝ Salle Voltaire
22, rue Voltaire, Alfortville

Եկէք ընտանեօք, ազգականներով եւ բարեկամներով քաջալերելու մանուկները:

Մուտքը ազատ է:

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**

et

et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»

organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

Peintres arméniens

MICHEL ADJAR, DADERIAN,
HENRI GHAZERIAN, JANSEM,
JEAN-PIERRE SEFERIAN,
GEORGES TCHILINGUIRIAN,
DIR VAHAKEN
Exposition du samedi 31 mai
au dimanche 8 juin
Hôtel de Ville d'Issy-les-Moulineaux
Espace Boullée
62, rue du Général Leclerc
ouverture du lundi au samedi
de 14h à 19h
—— Entrée libre ——

«ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը

կը հրաւիրէ ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Կիրակի, Յունիս 1
Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները:

Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար:

Քաջալերեցէք հայ լեզուի ղարգացման ու ազգային դաստիարակութիւնը:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

Séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29
JEUDI
29 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·697 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·697

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

ՌԱՖԱՐԷՆ ՉՀԱՄՈԶԵՑ

Երեքշաբթի, Մայիս 27, միջնախարարական ժողովի մը աւարտին, Ժ. Փ. Ռաֆարէն ելոյթ մը ունեցաւ Ջանալով համոզել կրթական ճակատը, բայց, ի զուր: Հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ զիջողութիւնը քիչ մը աւելի արմատացաւ:

Բառախաղով մը, Ժ. Փ. Ռաֆարէն ըսած էր թէ կառավարութիւնը վճռական կը մնայ բայց, դուռը չի գոցեր (ֆերմ, մէ փա ֆերմէ): Իր ելոյթին մէջ, այդ էր որ ուզեց ըսել եւ կարդ մը առաջարկներ ըրաւ այդ ուղղութեամբ: «Խըռովութիւնը որ կ'արտայայտուի, ըսաւ, պէտք է պատասխան գտնէ: Կ'ուզեմ որ կառավարութիւնս պատասխանէ»: Ի՞նչ կ'առաջարկէ նախարարապետը, որ իր ձեռքը առաւ Կրթական նախարարին դոռը: Պատրաստ է, անմիջապէս, եւ առանց նախապայմանի խօսելու սենտիքաններուն հետ: Դժուարութեանց պատճառներէն մին է, կ'ըսէ, կրթական որոշ յոռետեսութիւն մը որ չի զար միջոցներու զոյութենէն, այլ ունի աւելի խոր արմատներ: Կրթութիւնը, մանկապարտէզէն համալսարան հանրային սպասարկութիւն մը կը մնայ: Ապակեդրոնացումը անհրաժեշտութիւն մըն է եւ թոյլ կու տայ տեղական ժողովրդավարութեան արտայայտութիւնը: Ուրեմն, կարելի չէ հրաժարիլ անկէ, կարելի է խօսիլ այդ մասին: Ինչ կը վերաբերի հանդստեան թոշակներուն, Ռաֆարէն կը գտնէ որ բարենորոգումը արդար է եւ հաւասարակշռուած: Այլ խօսքով, Ռաֆարէն ոչ մէկ կէտի վրայ տեղի կու տայ, ինչ որ պատճառ է սենտիքաներու բուռն դժգոհութեան եւ չարժումը աւելի ծայրայեղ դարձնելու տրամադրութեան: Կրթական ճիւղի բոլոր սենտիքները նոյն դիրքի վրայ են: ԼՖ _ ԷՍ _ ԻԷ–ի (դասատուներու սենտիքա) համար նախարարապետը անել կացութիւն մը ստեղծեց: Քարտուղարը կ'ըսէ թէ Ռաֆարէն ոչ մէկ հարցումի պատասխանեց եւ պատասխանատուութիւնը ստանձնեց չարժումը աւելի ծայրայեղ դարձնելու: Նոյն դիրքի վրայ են ՍԷ–ԼՖՏԷ–ԹԷ–ն, ՍԷ–ԺԷ–ԹԷ–ն եւ միւսները: Լիսէներու եւ գոլէժներու առաջին սենտիքային համար (ՄՆԷՍ – ԼՖ – ԷՍ _ ԻԷ) քարտուղարը կ'ըսէ· – «Չեմած եմ նման պարապութեան մը առջեւ, այսքան հեղնական ելոյթի մը քաղդատմամբ չարժումին ծաւալին: Մէկ լուծում կը մնայ՝ չարժումը չարունակել»:

Նոյն օրը, հսկայ ցոյց մը տեղի կ'ունենար Մարսէյլ, ուր 230 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը: Ցոյցեր տեղի կ'ունենային նաեւ 40 քաղաքներու մէջ, դէմառորութեամբ Փարիզի, ուր 25–էն 50 հազար էր մասնակցողներու թիւը:

Կը թուի որ Ռաֆարէնի վճռականութիւնը չատ արդիւնաւէտ պիտի չըլլայ:

*
**

ՌԱՖԱՐԷՆԻ Ա.Ձ ԲԱԶՈՒԿԸ Փ· ՏԷՎԷՃԵԱՆ

«Մոնտ»ի մէջ (Մայիս 28) դրուատալից տողեր նուիրուած են Փաթրիք Տէվէճեանի, որ վերկարար ուժը կը նկատուի նախարարապետին:

Յօդուածագիրը կը գրէ թէ Ռաֆարէն հրաւիրած է Տէվէճեանը, որպէսզի սուսերամարտիկի իր տաղանդը դնէ մեծամասնութեան տրամադրութեան տակ: Իւ _ էմ _ փէ ղեկավարութեան մէջ ալ հիացումը մեծ է, երեսփոխան մը կը խոստովանի՝ «մէկ տարազով կ'ըսէ, ինչ որ մենք կը փորձենք բացատրել երկու էջով»:

*
**

Հետաքրքրական կը նկատուի որ Ցունիս 2–էն, երկաթուղիի եւ փոխադրական միջոցներու (մեթրօ, հանրակառք) գործադուլը տեղի չունենայ, կամ առնուազն նախատեսուած տարողութիւնը չունենայ: Արդարեւ, համապատասխան սենտիքաները ապահովութիւն ստացած են որ հանգստեան թոշակներու իրենց կարգավիճակը անփոփոխ պիտի մնայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ դժգոհութիւն եւ բողոք ստեղծած է, Մայիս 27–ին, իր իսկ կուսակցութեան (Լիքուտ) ծոցը, երբ, առաջին անգամ ըլլալով բառ մը գործածեց, որ ցարդ, տեւէ Իսրայէլացի չէր գործածած: Արդարեւ, ան ըսաւ· – «Պահպանել 3·5 միլիոն Պաղեստինցի գրաւման տակ, սարսափելի բան է, կարելի չէ չարունակել յաւիտենապէս»: Այս «գրաւում» բառը մեծ իրարանցում ստեղծած է եւ կառավարութեան իրաւական խորհրդականն իսկ յայտարարած է «գրաւում» բառը կրնայ վնասել իսրայէլեան չահերուն աշխարհի մէջ: Լիքուտի 40 երեսփոխաններէն տասն ալ բուռն կերպով դատապարտած են նախարարապետը, նախարար մը չեչտած է· – «Այդ բառը սխալ է, բուն գրաւողները Պաղեստինցիներն են»: Շարոն մասնակի յետ քայլ մը ըրած է, յայտարարելով որ բառը գործածած էր իրաւագիտական իմաստով եւ ոչ մարդոց սովորաբար գործածած:

ԱԼԺԻ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ չրջակայքը նոր երկրաչարժի մը ենթարկուեցան Մայիս 27–ին, 5·8 ուժգնութեամբ Ռիխթերի բաց աստիճանաչափին վրայ, նոր խուճապ մը ստեղծելով: Առաջին հաշուեկշռի մը համաձայն 3 մեռեալ կար եւ 200 վիրաւոր: Բազմաթիւ չէնքեր փլած էին, մանաւանդ անոնք որոնք խարխուլ վիճակի մէջ էին առաջին երկրաչարժէն ետք: Բնակչութեան բարկութիւնը մեծ է, քանի ոչ բանակ, ոչ իշխանութիւն օգնութեան հասած են եւ խլամապաշտներն ալ առիթէն կ'օգտուին սնունդ բաժնելով եւ աղէտեալներուն օժանդակելով: Երկրաչարժը քաղաքական դէնքի մը վերածուած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Առողջապահութեան նախարարը՝ Ժան–Ֆրանսուա Մաթէի բուռն պայքարի կը դիմէ ծխախոտին դէմ եւ կը նախատեսէ 17%–էն մինչեւ 25% յաւելում, որպէս տարհամոզումի միջոց: Նպատակն է ծխամոլութիւնը 30% նուազեցնել երիտասարդներու մօտ եւ 20% չափահասներու: Ծխախոտի վաճառքը կ'ուզէ արգիլել նաեւ 16 տարեկանէն վար պատանիներուն:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ, թաղապետական եւ դատաստական ընտրութիւններու առաջին չրջանի արդիւնքները ցոյց կու տան որ Պէրլուսքոնիի կառավարական համախմբումը կորսնցուցած է Հռոմի գաւառի հակակչիռը: Ձախը հինգ գաւառներու կը տիրանայ եւ նախաստուր համեմատականի մէջ է Գալթանիսեթթա (Սիկիլիա):

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(28 mai)

«ԹԱՊՈՒ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՃԱԹՌՏԻ»

«ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՑԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻՆ ԱՌՋԵՒ»

Միջազգային մամուլէն չարաթեական ընտրանիի «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» թերթը այս խորագիրներով լման երկու էջ յատկացուցած է Հայերու ցեղասպանութեան Թրքական մամուլին մէջ վերջերս դատած արձագանգին: Թարգմանաբար տրուած են «Ռուսիքալ» թերթին մէջ լոյս տեսած երկու գրութիւնները. մէկը գրի առնուած է Այչէ Հիւրի կողմէ, միւսը Թ. Աքչամի («Յառաջ», Մայիս 15): Անջատ տողերով ալ անդրադարձ մը կայ Թուրք կրթական նախարարութեան ցեղասպանութեան նիւթին առընչուած ծանօթ չրջաբերականին:

Նշուած յօդուածները երկուքն ալ կը ծանրանան վերջապէս ուրացումի քաղաքականութիւնը մէկդի ձգելու, թապուները խորտակելու եւ զանազան բնոյթի ճապկումներուն տեղ իրականութիւնը յայտնաբերելու աշխատանքին անհրաժեշտութեան վրայ: Սուիկա կը պահանջէ իր անցեալը ճանչնալու եւ ստանձնելու անխուսափելի պարտաւորութիւնը:

Շաբաթաթերթը ծանօթ կը դարձնէ այս երկու յօդուածին քով տեղ տուած է «Ճումհուրիյէթ»էն ծանօթ լրագրող ու դասախօս Ալի Սիրմէնի նոյն նիւթով մէկ դրութենէն հատուածներու:

Ան կ'ըսէ թէ իր ուսանողներէն տեսած է թէ թուրք երիտասարդութիւնը կամ անտեղեակ է հարցին, կամ դիտցածը թերի է: Իր կարծիքով՝ հարցը չի վերաբերիր տարադրութեան ընթացքին մեծ կոտորածներու եղած ըլլալ, կամ չըլլալուն· այլ, անոր թէ հայութեան ամբողջանալու ընթացքին: Ան խարդախութիւններ ալ վերագրած է ընտրութեան ընթացքին, ըսելով թէ հաշուարկումներուն մէջ յաւելումներ կատարուած է որոշ կողմերու համար, իսկ իրենց տրուած քուէներու թիւը զեղչուած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27 / 28)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Սահմանադրական հանրաքուէն որ տեղի ունեցաւ խորհրդարանական ընտրութեան օրը, ժխտական արդիւնք տուած է: Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը Մայիս 27–ին յայտարարած է թէ հանրաքուէին մասնակցած է 1·216·581 հոգի, որոնցմէ թերի քուէարկած է 563·205–ը, իսկ դէմ՝ 550·668: 5709 քուէ անվաւեր հռչակուած է: Հանրաքուէի մասին օրէնքին համաձայն որպէսզի առաջարկուածը ընդունելի ըլլայ, պէտք է թէր քուէարկէր մասնակիցներու կէսէն աւելին, այն պայմանով որ այդ թիւը ընդհանուր ընտրողներու մէկ երրորդէն նուազ չըլլար: Քանի որ ընտրողներու ընդհանուր

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՊԱՏԳԵՐԸ

Մայիս 25–ի ընտրութեան արդիւնքներուն հրապարակումէն ետք, խորհրդարանը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը: Ընտրութեան մասնակից կուսակցութիւններէն եւ դաշինքներէն մէյմէկ վեցը յաղթած են նուազագոյն 5%–ի սահմանէն վեր քուէ ստանալ ու աթոռի տիրանալ խորհրդարանին մէջ: Համեմատական ընտրակարգով որոշելի աթոռներու նախնական բաշխումը հետեւեալ ձեւով կ'ըլլայ.

Հանրապետական կուսակցութիւն	23 աթոռ	%31·18
Արդարութիւն դաշինք	14 աթոռ	%18·03
Օրինաց երկիր	12 աթոռ	%16·38
Հ.Ց.Դ.	11 աթոռ	%15·15
Ազգ. միաբանութիւն	9 աթոռ	%11·65
Միաւորուած աշխատանքային	6 աթոռ	%7·61

*
**

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Հայաստանի ընդդիմութեան դիմաւոր ճակատը որ Արդարութիւն դաշինքն է, Մայիս 27–ին յատարարութեամբ մը մերժած է ճանչնալ խորհրդարանական ընտրութեան պաշտօնական արդիւնքները, ըսելով որ անոնք խորհրդարանը իր հակակչռին տակ պահելու առիթը կ'ընծայեն նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Արդարութեան ղեկավար Ս. Դեմիրճեան ըսած է թէ յայտարարուած արդիւնքները ոչ մէկ առընչութիւն ունին ժողովուրդին կամքին հետ: Ան խարդախութիւններ ալ վերագրած է ընտրութեան ընթացքին, ըսելով թէ հաշուարկումներուն մէջ յաւելումներ կատարուած է որոշ կողմերու համար, իսկ իրենց տրուած քուէներու թիւը զեղչուած է:

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Պուշ _ Տիւ _ Ռոն նահանգէն 36 հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Հայաստան Մայիս 29–ին, երեք օրուան այցելութեան համար: Առաջին օրը, Մայիս 30՝ Երեւան, Մայիս 31–ին՝ Գիւմրի եւ Ցունիս 1–ին՝ Էջմիածին:

Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Պուշ _ Տիւ _ Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան Նոէլ Կէռնինի: Իրեն կ'ընկերանան տասներկու ընդհանուր խորհրդականներ, հայ գաղութէն տասներեք հոգի եւ երեք թղթակից – լրագրողներ:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ (Մայիս 29) տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Մայիս 30–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Մայիս 31:

ԶՐՈՅՑ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՊԵՆԵԼՈՊԷԻ ՍՏԵՂԾԻՉԻՆ ՀԵՏ

Անցեալ տարի ռուսերէնէ Ֆրանսերէնի թարգմանուած վէպ մը լոյս տեսաւ Պէլֆոն հրատարակչականէն: Հատորը կը կրէր «Պենելոպէի լոգանքը» (*) խորագիրը, իսկ կողքին ճակատը մեծատառ գրուած էր հեղինակին անունը՝ Գոհար Մարկոսեան: Հոմերոսի հերոսուհիին անունին հետ հայկական այս անուն – մականունին, միասնութիւնը, ռուսերէնին ու Ֆրանսերէնին թեւերով հասած մինչեւ Ֆրանսական հրատարակչականին, հետաքրքրութիւն արթնցնող երեւոյթ էր: Ո՞վ էր Գոհար Մարկոսեան որուն վէպը թարգմանութեան ու հրատարակութեան արժանի նկատած էր Պէլֆոնը: Արդեօք ռուսերէնն ալ հայերէնէն թարգմանուած չէ՞ր: Մանաւանդ որ գիրքին մասին ծանօթացմանն առղերը որոնք տեղ գտան Ֆրանսական թերթերու գրական էջերուն մէջ, Պենելոպէ հերոսուհին կը ներկայացնէին որպէս երեւանցի:

Ցետոյ, հետաքրքրութեան միացաւ յիշողութիւնը, քանի մը տարի առաջ ես երթալով գտնելու համար Գոհար Մարկոսեան անունին առաջին երեւումը Փարիզի հայկական մշակութային գործունէութեան մէկ անկիւնը: 1999 Մարտին Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան Թատերական ընթերցումներուն, չարքին ներկայացած էր Ցուշարձանը Թատերգութիւնը որուն հեղինակը նոյն Գոհար Մարկոսեանն էր: Ներկայացման տեղեկատու թերթիկն ալ կ'ըսէր թէ հակառակ առնուած քայլերու, կարելի չէր եղած թատերագրին կեանքին ու գործին մասին մանրամասնութիւն ունենալ. միայն դիտցեր էին թէ ան Երեւան կը բնակի, իսկ Ցուշարձանը տպագրուած է «Սովետական արուեստ» հանդէսին մէջ, 1989 Օգոստոսին: Աւելի ետք, Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան անդամներ չնորհիւ երեւանեան կապերու, յաջողեր էին հետքը գտնել Գ. Մարկոսեանին որ ներկայիս Խատինոյ մայրաքաղաքին բնակիչ էր 1991-էն ի վեր, ամուսնացած ըլլալով էստոնացի գրագէտ Քալէ Քասիկըի հետ: Սակայն, Երեւանի հետ կապը խզուած չէր բնաւ, ամէն ամառ գրագիտուհին կը վերադառնար հոն ուր կ'ապրէին իր ծնողքը, քոյրը: Արդէն Երեւանի մէջ ալ տեղի ունեցած էր Հայ Թատրոնի ընկերակցութենէն անդամներու հետ իր հանդիպումը:

«Պենելոպէի լոգանքը» մէկ չունչով գրուած ըլլալու տպաւորութիւնը գործող վէպ մըն է, որ կը մղէ մէկ չունչով ալ կարդալու: Ամբողջ պատումը զետեղուած է երեւանեան ցուրտ ու մութ ձմեռուան մէկ օրուան մէջ: Այդ երկու յատկանիշերը կը կապուին անմիջապէս ուժանիւթին բացակայութեան: Տուները ջերմութիւն եւ լոյս չունէին, չկար տաք ջուր: Իսկ Պենելոպէ այդ օրը արթնցած էր անպայման լոգնալու վճռակամութեամբ: Եթէ իրենց բնակարանը առոր առիթ չէր կրնար տալ, Երեւանի մէջ կային առանձնաշնորհեալներ որոնց բնակարանը տաք էր, կար տաք ջուր ու ամենայն բարիք: Մինքը դրած՝ իր ծանօթներուն, բարեկամներուն մէջ այդ դասէն մէկը գտնելու, Պենելոպէ քաղնիքի պայուսակը պատրաստած, վճռոյ եղած էր առաուն, տաք, վրիւրոտ ջուրին երազով:

Գրեթէ ամբողջ օրը տեւած այդ վընտռտուքին մէջ ան պիտի հանդիպէր ազգականներու, ծանօթներու, մոռցուած ընկերներու. ամէն մէկ քայլի, ամէն մէկ հանդիպումի մարդոց, վայրերու, դէպքերու յիշողութիւններ պիտի ընկերանային իրեն, չըլլապատի մոայլ այդ պատկերին հակասական երդիծանքի, կատակներու, բառախաղերու, զուարթութեան արտայայտութիւններու վերածուած: Արդարացի է Ֆրանսացի հրատարակիչը որ դերբին կողքին վրայ գործը ծանօթացնող տողերուն կը սկսի գրելով. «Ողիսականի յաւերժական միթոսին յանդուգն մէկ փոխադրումը ներկային ուր կը գտնենք արդիական Պենելոպէն որ զարմանալի խառնուրդ մըն է յանդգնութեան ու խմաստութեան»:

Գոհար Մարկոսեանի անձին հանդիպ հետաքրքրութիւնները գոհացնելու համար ելի առիթ մը եղաւ գրագիտուհիին քանի մը օրուան փարիզեան արձակուրդը: Ան իր ամուսնին հետ այցելեց խմբագրատուն ուր գրոյց ունեցանք, քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալով գինքը:

Զարմացնող էր լսել թէ ինք բժիշկ է, վկայուած՝ Երեւանի բժշկական համալսարանէն. սակայն, վերջին 2-3 տարուան ընթացքին առիթ չէ ունեցած ասպարէզը գործադրելու, հակառակ ապրած երկրին լեզուն սորված ու մինոյ մըն ալ աշխատած ըլլալուն:

Գրականութեան հետ կապը, գրելու իր լեզուն, հետաքրքրութեան մեր ըլխաւոր նիւթերն էին: Ըսաւ թէ կապը բաւական հին է, պատանութեան տարիներէն սկսած է քանաստեղծութիւն գրել: Ունի 1990-ին լոյս տեսած հատոր մըն ալ. «Կիսաչէն դղեակը»: Ցետոյ, երբ անցած է արձակ գրելու, թողած է քանաստեղծութիւնը: Արձակով նախ տուած է պատմուածքներ: Ցետոյ չորս մը մեծ հետաքրքրութիւն յուցաբերած է թատրոնի մարդին: 1989 Օգոստոսին «Սովետական արուեստ»ի մէջ լոյս տեսած «Ցուշարձան»ը այդ չորսի արտադրութիւն է:

Ինչ կը վերաբերի գրելու համար գործածած լեզուին, ան միշտ ռուսերէնը եղած է: «Ցուշարձան»ն ալ գրած է այդ լեզուով: Օր մը հայրը տարած է հանդիսին խմբագրութեան, որոշած են հրատարակել հայերէնի թարգմանել տալով: Այդ լեզուին նախընտրութիւնը Գ. Մարկոսեան կը բացատրէ անով որ ինք, ինչպէս առեղին որոշ խաւի մը սովորութիւնն էր, ռուսական վարժարան յաճախած է:

Արուեստագէտներու ընտանիքի մը շառաւիղն է բժիշկ – գրագիտուհին. հօրը մեծ հայրն է աշուղ Շերամը: Հայրը՝ Կառլոս Մարկոսեան Երեւանի օփերային ծանօթ երգիչներէն է (պաս), իսկ մայրը՝ պարուհի: Քոյրը պարագիր է ու պալէի պատմութեան ուսուցիչ:

Ի՞նչպէս եղած է որ ձեռնարկած է վէպ գրելու դժուար, պատասխանատու գործին: Մանաւանդ որ առաջին հատորով հասած է լուրջ յաջողութեան: Գ. Մարկոսեան քիչ մը մեկ խաղէն միւսին անցքին մասին պատմող պատանիի մը ոճով կ'ըսէ թէ մօտ 15 պատմուածք գրելէ ետք, ամուսնին թելադրանքով մտածած է վէպի մասին: Պատմուածքներն ալ գերբուած են ռուսերէն, ռուսական թերթերու մէջ տպուած, ոմանք նաեւ Երեւան: Երբեմն ունին մխիթարական մոթիվներ. այսպէս է օրինակ այն մեկը որուն մէջ Արարատը կը կորսուի օր մը...:

Վէպ գրելու որոշումին հետ կ'որոշէ թէ անոր վայրը Երեւանը պիտի ըլլայ. կը ճշդէ հերոսուհին: Իսկապէս, գարավերջի մեկուկէս տասնամեակի Հայաստանը առատ նիւթ ունեցաւ գրողին համար, սկսած՝ Ղարաբաղի չարժումէն. անոր հանրահաւաքները, ղեկավարները, ժողովուրդներու մեծ խանդավառութիւնը յետոյ ժամանակի որոշ հեռաւորութենէ մը այդ բոլորին արձագանգը, խորհրդային կարգերէն անկախութեան անցքին յաղորդած յանկարծ ցնցող փոփոխութիւնները՝ բարքերու, առօրեայ մանրուքներ, ինչպէս լոյսի դադարումները, եւայլն: Այս բոլորը տեղ գտած են վէպին մէջ, թօթափած՝ լուկանութեան, դանդաղութեան, դատապարտումի յաճախակի չեշտերը որոնք կ'ընկերանան անոնց, թերթերու, կամ դերքերու մէջ: Գ. Մարկոսեան կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի չարժումին հետ սկսած է նոթեր առնել, որոնք գործածուած են վէպին մէջ, որպէս վաւերական տեղեկութիւն: Նոյնն է պարագան Եղեռնի մասին էջերու. հոն ալ տրուածը մեծ մայրիկին հարազատ պատումն է. այն մեծ մայրիկին որ Պոլսոյ չրջանէն տարագրուած, հանդրուանած է Հայաստան ու ամբողջ կեանքը անցուցած, գերդաստանէն գոնէ մէկ վերապրող գտնելու անդուլ մարմաջով:

Պենելոպէին երեւանեան մէկօրեայ արկածախնդրութեան վէպը Ֆրանսերէնէն դատ արդէն թարգմանուած է սպաներէնի, գերմաներէնի, հոլանտերէնի, իտալերէնի: Որոշուած է նաեւ հայերէնի թարգմանութիւնը, Երեւանի մէջ:

Գ. Մարկոսեան ունի երկու ուրիշ վէպ եւս. անոնք ալ լոյս տեսած են «Լիթերատուրնայա կազեթա»ին մէջ: Հատորով կը հրատարակուի՞ն, Ֆրանսերէնի թարգմանելու հեռանկար կա՞յ. գրագիտուհին կը խնդայ. այդ թուները այնքան դիւրին չեն, արտօրէն չեն ըլլար: Սակայն, կարդալէ ետք «Պենելոպէի լոգանքը» մարդ չի կրնար անհամբեր չըլլալ նոյն գրիչէն ուրիշ բան ալ կարդալու:

Գ. Մարկոսեանի հետ գրոյցը աւարտին կը հասնի նորէն եղեռնի նիւթով: Արարատը դիտելէ ետք Տալինի մէջ, ամուսինը տեղական մամուլին կը գրէ այդ մասին, բնականաբար, ծանրանալով եղեռնի նիւթին վրայ որ հիմնական թեման էր ժապաւէնին: Ցաջորդ օրը էստոնոյ թուրք դեսպանը կը հակազդէ, ըսելու համար որ այդպէս չէ իրականութիւնը, եւ այլն: Հակազդեցութեան պատասխանը կու տայ գրագիտուհին, ըսելով հարկաւորը, սկսած իր մեծ մօրը օրինակէն: Էստոնացիներու ըսածը այն կ'ըլլայ որ իրենք արդէն տեղեակ էին իրականութեան ու որեւէ արժէք չեն տար թուրք դեսպանին բողոքի նամակին:

Շատ պարզ, հաղորդական գրուցակից է Գոհար Մարկոսեան. իր խօսքին չի պակսիր սուր դիտողի, երգիծողի չեչտը: Մեր կարճատեւ գրոյցին ընթացքին քանի' պահեր ստեղծուեցան, երբ մարդ տպաւորութիւնը կ'ունենար վէպին Պենելոպէն լսելու...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

(*) **Pénélope prend un bain**», Ed. Belfond, 2002.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԻՆՃԵԱՆ

Երեւոյթը անգամ մըն ալ դիտենք Հայաստանի կողմէ...

Եդուարդ Թօփչեան իր գեկուցման մէջ յիշատակած էր սփիւռքահայ հետեւեալ գրողները՝ Վահան Թէքէեան, Շահան Շահնուր, Լուիզա Ասլանեան (Լաս), Զարեհ Որբունի, Կարապետ Սիտալ, Վահէ Վահեան, Սեմա (Գեղամ Ա.Թմաճեան) եւ Միսաք Մանուչեան: Անշուշտ կրնային աստ յիշատակուիլ այլ անուններ եւս, չեն յիշատակուած սակայն առաւելաբար իրենց քաղաքական հայեացքներու պատճառով: Եթէ Շահնուր մը, Որբունի մը, Թէքէեան մը ու Վահեան մը այսպէս կամ այնպէս կը դնահատուէին, ուրեմն սփիւռքահայ գրական վաստակի ուրացում մը կամ գեղեցկադիտական խիստ տարբեր ընկալումներու բախում մը խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ: Այս անունները մեծ հեղինակութիւններ էին նաեւ Սփիւռքի տարածքին: Հայաստանը, դնահատելով քննադատական վարչակարգի մը իշխանութեան տակ, աւելին պիտի չկրնար ընել մեր կարծիքով: Մինաս Թէօլէօլեան եւ ուրիշներ կ'արձանագրէին այս փաստը՝ առանց հասկնալ Լանգալու երկրի առկայ կացութիւնը... «... յստակ է մեզի համար, որ սովետահայ թէ արտասահմանեան գրականութեան համար Երեւանի կողմէ քանաձեւուած հանգանակները՝ հասարակական – քաղաքական – քաղաքական բնոյթ կը կրեն աւելի, քան գրական նկարագիր» (5):

Թէ՛ Մինաս Թէօլէօլեանի, թէ Ա.Ծ.Ռ.Ի.Կ.Եանի յօդուածներուն մէջ անդրադարձներ կան հայրենիք – գըրականութիւն աղերսին: Սովետական Հայաստանի համակիր գրողներն ու մտաւորականները Հայաստանէն ըսուած կամ եկած ամէն ինչ պատրաստ էին ընդունելու անվերապահօրէն, զոհելով երբեմն իրենց անհատականութիւնն ու գիտակցութիւնը: Միւս կողմէ, Թէօլէօլեան, Ծառուկեան ու անոնց նման բազմաթիւ այլ մտաւորականներ սակայն, սիրելով հանդերձ հայրենիքի գաղափարականը, անձնականութեան, գիտակցականութեան ու անհատականութեան զոհաբերման կողմնակից չէին (Ա.Ծ.Ռ.Ի.Կ.Եան՝ «Հայրենիքի սիրոյն՝ Էրթող մը կրնայ փշրել իր քնարը, կ'արժէ ամէն ինչ փշրել հայրենիքի սիրոյն: Փշրե՛լ Էնարը՝ բայց չփորձել ոչ մէկ բանի սիրոյն, նո՛յնիսկ հայրենիքին՝ բռնապետական երգ յօրինել: Փշրուած Էնար մը տխուր վեհութիւն մը ունի: Խաթարուած երգը՝ կեղծիքին շեշտը») (6): Ձիշդ այս պատճառի վրայ ալ անոնք կը հակադրուէին Սովետական Հայաստանի գրական նոր դասականին: Իրենց հաւկըցած գրականութիւնը պէտք է ըլլար ազատ, անկաշկանդ, պէտք է ըլլար ապրումի մը՝ թրծուած հայ ոգիով եւ ոչ՝ պարտադրանք: Այստեղ կարելի է տեսնել արեւմտահայ գրականութեան մինչ 15-ը եղած ձեռքբերումին արգասիքը եւ նամանաւանդ «Մեհեան»ի աղդեցութիւնը: Ցառաջընթաց մը կար ակներեւաբար, որ հայ գրականութեան միասնութեան, արեւելահայ ու արեւմտահայ հատուածներու գրականութիւններու մերձեցման համբային հարթեցումն էր: Անոնց մտահոգութեան առարկան հայ գրականութիւնն էր՝ իր ամբողջութեան մէջ: Տեսան գրականութիւնը վտանգուած՝ ուրեմն կա՛մ զայն պէտք էր չարունակել Սփիւռքի մէջ, կամ ալ ընդհանրապէս պէտք էր անտեսել խորհրդահայ գրականութիւնը: Անտեսումը յարաբերական բնոյթ պիտի ունենար, քանի որ կային Խորհրդային Հայաստանի կողմէ հովանաւորուող, քաջալերուող գրողներ, որոնք այս կամ այն կերպ կրնային խոչընդոտել սփիւռքահայ գրականութեան առողջ զարգացումը: Ուրեմն հարկ էր ո՛չ միայն զարգացնել գրականութիւնը, այլ ինքնապաշտպանուիլ: Մինաս Թէօլէօլեանի հետեւեալ նախադասութիւնը կարելի է համարել Գաղութահայ գրողներու համագումարի հիմնաքարը. "Հայրենասիրութիւնը կոյր դարձուցած պիտի ըլլայ մեզ, եթէ շարունակենք բարեմիտ սպասումով մը բարեշրջում ակնկալել այդ ճակտէն, ու, մանաւանդ՝ եթէ չաճապարենք խորհիլ արտասահմանեան հայ գրականութեան ինքնապաշտպանութեան կարեւորութեանց շուրջ» (7) (ընդգծումը մերն է – Ս. Տ.):

*
**

«Նայիրի»ի Մայիս 1947-ի Դ. թիւին մէջ (էջ՝ 229 – 231) կը հրապարակուի կոչ մը՝ «Պէ՛տք է խօսի գրագէտը» վերնագրով. անհատորագիր է, բայց դատելով ոճէն, եղած է Անդրանիկ Ծառուկեանի գրիչէն: Գաղութահայ գրողներու համագումար մը ժողվելու նախաձեռնութիւնն է որ կ'ընէ «Նայիրի» այս կոչով եւ կը նախատեսէ, որ կարգ մը չրջանակներ «Հայկահայաստանեան» բնոյթ պիտի վերապրէն անոր: Պատասխանատու ու կազմակերպչական լուրջ աշխատանք պահանջող ձեռնարկ մըն է այս, ուստի կ'առաջարկուի Վենետիկի Մխիթարեաններու կամ «Համազգային»ի օժանդակութիւնը: Այս առթիւ նամակներ կը յղուին սփիւռքահայ գրողներուն, որոնց պատասխանները կը հրատարակուին յաջորդ թիւին մէջ: Համաձայնութիւն յայտնած են՝ Մուշեղ Իշխան, Կոստան Զարեան, Համաստեղ, Արամ Հայկազ, Սիմոն Վրացեան, Շաւարշ Միսաքեան, Նիկողոս Սարաֆեան, Վահան Նաւասարդեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Կարօ Սասունի, Եդուարդ Տարօնեան, Եդուարդ Պօյաճեան, Բենիամին Թաշճեան, Արսէն Երկաթ, Գէորգ Զէյթլեան, Սեզա, Արմէն Անուշ, Օննիկ Թօփուզեան, Վաղարշ Վաղարշեան եւ ուրիշներ:

Նոյն թիւին մէջ Անդրանիկ Ծառուկեան հարկ կը համարէ անդամ մը եւս չեշտել կատարուելիք գումարումի ղեկաւորութիւնները եւ կոչ կ'ուղղէ, որպէսզի մշակութային կազմակերպութիւն մը յանձն առնէ համաժողովի իրականացման կազմակերպչական աշխատանքները. "...նախաձեռնութիւն մը չէ որ կը ըստանձնէ «Նայիրի»ն, եւ ոչ ալ յանկուածիւնը ունի այնքան մեծակշիռ եւ պատասխանատու գործի մը կազմակերպիչը ըլլալու: Մենք կը շեշտենք կարեւորութիւնը համագումարին: ... Իր կոչումին գիտակցութիւնը ունեցող եւ ձեռնարկին իրական տարողութիւնը կշռող մշակութային կազմակերպութիւն մը միայն կրնայ իրագործել համագումարը". Իր հերթին, «Հայրենիք» ամսագիրը եւս, ինչպէս Սփիւռքի այլ թերթեր, համագումարի նախաձեռնութիւնը ու կազմակերպումը կ'առընչէ «Նայիրի»ին. «Նա-

յիրի»ին կը պատկանի Սփիւռքի Հայ Գրողներու Համագումարի անհրաժեշտութիւնը հրապարակ դնելու եւ յաճախ արծարծելու առաջնութիւնը" (8)։

Համագումարի նախապատրաստական աշխատանքները կը տարուին մեծ թափով։ «Նայիրի»ի Թիւերուն մէջ լոյս կը տեսնեն այս նիւթին նուիրուած քաջալերիչ յօդուածներ։ Մինչ համագումարը ամէն մէկ գաղութի մէջ պէտք է կազմը– պէին գրողներու միութիւններ, որոնք պէտք է ընտրէին իրենց ներկայացուցիչները, ճշդէին օրակարգերը եւ մասնակցէին համագումարին։ Համագումարին եղած ակնկալիքը հետեւեալ կերպով կը ձեւակերպուէր. «1. Գրողներու ընդհանուր միութիւն մը, որ իրարու կապէ Սփիւռքի գրագէտները, գաղութէ գաղութ։ 2. Ամուր հիմերու վրայ դրուած հրատարակչական մը, լուսաւոր կեդրոնի մը մէջ» (9)։

Որպէս առաջին քայլ, Պէյրութի մերձակայքին գտնուող Շէթուրա ապանին մէջ, կը հիմնադրուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի Գրողներու Միութիւնը, 1947 Օգոստոս 10 թուականին։ Կ'ընտրուի վեց հոգիէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը (նախագահ՝ Նիկոլ Աղբալեան, քարտուղար՝ Անդրանիկ Ծառուկեան, անդամներ՝ Կարօ Սասունի, Եդուարդ Պօյաճեան, Մուշեղ Իշխան, Արմէն Անուշ), որու պարտականութիւնն էր կազմել Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրողներու միութեան կանոնադրին նախագիծը, հրաւիրել ընդհ. ժողով եւ նախապատրաստել գաղութահայ գրողներու համագումարը (10)։ Իսկ 1948 Յունուար 3 – 4 թուականին ալ կը կայանայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Գրողներու Միութեան Առաջին Ընդհանուր Ժողովը, որ իր ուսերուն վրայ կ'առնէ Գաղութահայ Գրողներու համագումարին նախապատրաստական ամբողջ աշխատանքը (11)։

Սփիւռքը այս համագումարին չուրջ մխակարծիք չէր։ Հակահայաստանեան տրամադրութիւնները կը վերագրուէր այս գումարումին։ Անոնք, որոնք Հայաստանի Գրողներու Բ. Համագումարին մասնակից էին կամ քաղաքական առումով համակիր Սովետական Իշխանութիւններուն, ամէն գինով կ'ուզէին խանգարել նման ձեռնարկի մը յաջողութիւնը։ Կային նաեւ քաղաքական • աստառ վերագրելու փորձեր, քանի որ Դաշնակցական մամուլն ու գրողներն էին գաղութահայ գրողներու համագումարին հիմնական կազմակերպիչները։ Անդրանիկ Ծառուկեանի՝ Զօպանեանին տուղեալ նամակէն. «Խնդիրը ծանօթ է արդէն ձեզի՝ Գաղութահայ Գրողներու Համագումարը։ Կը յուսամ, թէ խօսքերս կրնայէք իրենց ճշգրիտ իմաստովը ու նահապետի մը լայնախոհութեամբ կը բացատրէք երեւոյթը։ Անկախ մամուլին մէջ երեւցող անկշռադատ յօդուածներէն, անկախ աջէն ու ձախէն եղած ու ըլլալիք վերագրումներէն, կայ ու կը մնայ կեանական խնդիր մը.– Արեւմտահայ լեզուն, մշակոյթը, աւելի ճիշդ՝ գաղութահայ գրականութիւնը։ Հայաստանի դէ՞մ եղած կ'ըլլանք անպայման, եթէ կերպով մը փորձենք կազմակերպել ցաւ ու ցրիւ մեր արժէքները, կապ ու շփում ստեղծենք մեր գրողներուն միջեւ, եանչեանէ իրար ու սիրեն մէկզմէկ։ Ճշմարտապէս արուեստագէտ գրողը ընդունակ է արուեստի մարզին մէջ բարձր մնալու առօրեայէն եւ ընթացիկ հաշիւներէն։ Կեղծ – գրողներն են ու կեղծ – արուեստագէտները, որոնք չեն կրնար ձերբազատուիլ ընթացիկ իրենց նկատումներէն՝ գրական նուիրեալ մարզէն ներս իսկ։ ... Իրապէս գրական մտահոգութիւններ են մեզ առաջնորդող նկատումները» (12)։

Ակներեւաբար, գաղութահայ գրողներու համագումարի գաղափարը ծնունդ կ'առնէ Սովետական Հայաստանի գրողներու Բ. համագումարէն ետք։ Սփիւռքահայ գրողները միութիւններու կամ միութեան մը մէջ կազմակերպուած տեսնելու ձգտումը սակայն աւելի վաղ երեւոյթ մըն է։ Փարիզի մէջ արդէն հիմնադրուած կար Ֆրանսահայ Գրողներու Միութիւն մը՝ 1926 թուականին՝ այսինքն աւելի առաջ, քան Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը (Ֆրանսահայ Գրողներու Միութիւնը 1930 թուականին կը հաշուէր 65 գրող) (13)։ Ուրեմն, եթէ գրողներու միութիւն մը հիմնադրելու գաղափարը նորութիւն մը չէր, ապա գրական համագումար մը ասրքելու մասյացումը արդիական էր ու ներչնչուած՝ Հայաստանի Սովետական Գրողներու Բ. համագումարէն։ Այս պարագային, Սփիւռքի մէջ, առնուազն Միջին – Արեւելքի գրական չրջանակներու մօտ, վերջինիս հակադրուելու միտումը ակներեւ է։ Ինչքան որ ալ Ծառուկեան խոստովանէր, թէ «իրապէս գրական մտահոգութիւններ են զիրենք առաջնորդող նկատումները», յղացումի էնթագիտակցութիւնը աւելի քաղաքական պէտք է համարել։ Կը հաստատենք Ծառուկեանի ու այլոց անկեղծութեան ու ազնուութեան։ Սակայն միայն այն փաստը, թէ Հայաստանի Գրողներու Միութեանն համագումարին հակադրուելու ոգին կար ձեռնարկին մէջ, «անոնք ըրին՝ մենք ալ կ'ընենք»ի մտայնութիւնն մը, կրնար խրտչեցնել ու խրտչեցուց ալ չատեր։ Երեւոյթը նման ձեւով պիտի ընկալուէր նախեւառաջ Հայաստանի կողմէ։ Եւ արդեօք Սփիւռքի գրողները, հարցում պիտի արուէր, չէ՞ն զոր ծեր այն սխալը, զոր իրենք կը մատնանշէին Հայաստանի գրողներու համագումարին մէջ, չէ՞ն իյնար այն ծուղակը, ուր, ըստ իրենց, կը գտնուէին Հայաստանի գրողները՝ երբ անտեսէին Հայաստանի խորհրդային դրականութիւնը, ոչինչի համարեցնէին արեւելահայ ամբողջ գրականութեան ներունդ մը «ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման»ի փիլիսոփայութեամբ։ Առնուազն մինչ համագումարը մամուլին մէջ երեւցող յօդուածները կամ ակնարկները նման ընթացք մը դուրս կու տային (եթէ մտաբերենք Անդրանիկ Ծառուկեանի ձեւակերպումը՝ «... Հառորդ դարու իր ճիգին մէջ՝ մեր երկիրը լուսապայծառ ո՛չ մէկ բերքով տուաւ մեզի»)։

Գաղութահայ գրողներու համագումարին «հակահայաստանութիւն» վերագրելու փորձերը ու վերեւ մատնանշուած հանդամանքները թերեւս յայդուկութիւն կ'ունենային։ «Նայիրի»ի մէջ կը հրատարակուի կոչ մը, որով գաղութահայ գրողներու համագումարի մը փոխարէն Միջին – Արեւելքի Հայ Գրողներու համագումար մը հաւաքելու հրաւէր կ'ուղղուի։ "Զանազան պատճառներով, որոնց կարգին Պաղեստինի հարցին ստեղծած տագնապալի իրավիճակը այս երկիրներուն մէջ, կը ստիպեն մեզ առայժմ հրաւէր չուղղել հեռաւոր երկիրներու հայ գրողներուն եւ բաւարարուիլ աւելի սահմանափակ հաւաքոյթով մը, որուն պիտի մասնակցին, բացի Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրողներէն, նաեւ Եգիպտոսի գրողները։ Ներկայ կոչը կրնաց իբր հրաւէր ընդունիլ Իրաքի եւ Պարսկաստանի այն գրողները, որոնք հնարաւորութիւն ունին գալու Լիբանան" (14)։

Միջին – Արեւելքի Հայ Գրողներու Համագումարը կը կայանայ 1948 *Սեպտ.* 18 – 20 *թուականին, Պէյրութի արուարձաններէն Շէթուրայի մէջ։ Համագումարի պատուակալ նախագահ կ'ընտրուի Լեւոն Շանթ, քանի որ վերջինս կը զբաղուէր Միացեալ – Նահանգներ, կ'ատենապետ Կարօ Սասունի։ Մասնակիցներն են՝ առենադպիր Մինաս Թէօլէօլեան, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Անդրանիկ Ծառուկեան, Մովսէս Տէր – Գալուստեան, Արամ Սահակեան, Մուշեղ Իշխան, Արմէն Անուշ, Եդուարդ Պօյաճեան, Վահէ Օշական, Հուրի Իփէքեան – Աղասեան, Վահան Փափազեան (Կոմս), Վահէ Սէթեան, Եդուարդ Տարօնեան, Օննիկ Թօփուզեան, Եղիշէ Մանուկեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ (15)։ Զեկուցումներ կը կարդացուին հետեւեալ նիւթերու շուրջ. «Հայ արձակը Սփիւռքի մէջ» (Եդուարդ Պօյաճեան), «Հայ թատրոնը Սփիւռքի մէջ» (Վահէ Օշական), «Արտասահմանի հայ մամուլը» (Մինաս Թէօլէօլեան), «Հայ լեզուի խնդիրները» (Եդուարդ Տարօնեան), «Բանաստեղծութիւնը Սփիւռքի մէջ» (Մուշեղ Իշխան), «Գաղթաշխարհի հայ գրական ուղին» (Կարօ Սասունի) եւ «Մորմրդահայ գրականութիւնը» (Անդրանիկ Ծառուկեան) (16)։ (Ինչպէս նկատելի է, զեկուցումներու նիւթերը գրեթէ նոյնութեամբ կը կրկնեն Խորհրդային Հայաստանի համագումարի նիւթերը)։

(Շար. 2)

(5) Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս – Սեպտեմբեր, թիւ ժ. – ժթ., էջ 593 – 600։

(6) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս – Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժթ., էջ 604 – 616։

(7) «Նայիրի», Հալէպ, 1946 Յունիս – Սեպտեմբեր թիւ ժ. – ժթ., էջ 593 – 600։

(8) «Հայրենիք», 1948 Մայիս, թիւ 268 ,էջ 107։

(9) «Նայիրի», 1947 Յուլիս թիւ Զ., էջ 368 – 376։

(10) «Նայիրի», Օգոստոս 1947 թ., թիւ է., էջ 431։

(11) «Հայրենիք», Փետրուար 1948 թ., թիւ 265, էջ 104 – 105։

(12) ԳԱԹ, Զօպանեանի թղթօն, թիւ 3215 թ.։

(13) Գրիգոր Պըլտեանի հարցազրոյցը "Ֆրանս Արմենի"ին, հայերէնը "Բագին" հանդէսի մէջ, Ձմեռ., 2002, թ., էջ 134–139։

(14) «Նայիրի», Յուլիս 1948, Թիւ Զ., էջ 504։

(15) «Հայրենիք», Յուլիս 1948, թիւ 274, էջ 96 – 106։

(16) «Նայիրի», Օգոստոս – Սեպտեմբեր 1948, թիւ է.–Ը., էջ 608–641։ Ձեն տպագրուած միայն Անդրանիկ Ծառուկեանի ու Եդուարդ Տարօնեանի զեկուցումները։ Զեկուցումները ծրագրուած էր հրատարակել անջատ գրքոյկով մը, բայց չէ տպագրուած։ Յօդուածի այս հատուածին մէջ կատարուած բոլոր յղումները "Նայիրի"ի նշուած թիւէն են։

ՊՈԼՍՈՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԼԻՍԷՆ ՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑ ԶԿԱՑ

ԽՄԲ. – Մայիս 22–ի մեր թիւին գաղութի լուրերու կարգին (Գ. էջ) արձանագանդ հանդիսացած էինք, աղբիւր ունենալով «Մարմարա»յի Թղթակցութիւնը, Մխիթարեանցիներու «Խաւիծ Օրուան», ուր Հ. Ցակովբոս Վրդ. Զօփուրեան իր մտահոգութիւնները կը յայտնէր վարժարանի ուսումնական մակարդակին մասին եւ կ'ըսէր թէ թերեւս «ստիպուէին կրկին մտածել լիսէի բաժինը փակելու մասին»։ Արդ, այդ առընչութեամբ, «Մարմարա» Մայիս 15–ի իր թիւով լոյս ընծայած է հետեւեալ լուսաբանութիւնը. –

*
**

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պատուական «Մարմարա» աղբօդուստ օրաթերթի, 2003 Մայիս 5 եւ 9 արժէքաւոր էջերուն մէջ, հայերէն եւ թրքերէն լեզուներով լայնօրէն տեղ տրուած «Խաւիծ»ի օրուան նկարագրութեամբ եւ իմ «Հուսկ Բանք» խօսքիս հրատարակութեամբ, Բանկալթըի Մխիթարեան մեր վարժարանի նկատմամբ, զգայուն համայնքիս մէջ գոյացած են կարգ մը տարակարծութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ։

Մայիս 4, Կիրակի, Մխիթարեան ընտանիքի՝ չրջանաւարտներու արտացոլացող ուրախութիւններուն եւ յաջողութիւններու առընթեր, մտերմիկ մթնոլորտի մէջ, վարժարանի ներկայ պայմաններու, միաժամանակ ապագայի վերաբերեալ որոշ յաւելր, նեղութիւններ, ինչպէս նաեւ նախադուչութիւններ յայտնաբերուած են իմ խօսքիս մէջ, անչուշտ միչտ Մխիթարեան վարժարանի վերելքին՝ ապագային աւելի դրական ընթացք մը տալու նպատակաւ։

Ուստի, առ ի գիտութիւն Մխիթարեան ընտանիքին, համայնքիս յարգոյ հատրակութեան եւ Մխիթարեանի պատուական համակիրներուն կը յայտնենք, որ ներկայիս մեր եւ ձեր Բանկալթըի Մխիթարեան վարժարանի լիսէի բաժինը փակելու որեւէ աչխատանք չկայ, եւ նման նպատակ մը չի հետապնդուիր։

Յարգանօք՝
Հ. ՑԱԿՈՎԲՈՍ ՎՐԴ. ՁՕՓՈՒՐԵԱՆ

2003, Մայիս 13

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

22

«Մենք՝ հայ կիներս ազատօրէն կրնայինք նայիլ, հիանալ... եւ զարմանալ միանգամայն՝ դիտելով այս կիները, որոնք, իրենց ապրած կեանքին չնորհիւ, չեղեր էին բնութենէն իրենց սահմանած առաքելութենէն։

Գեղեցիկ, չքնաղ էին հարեմի կիները ու անհնարագրելի ճոխութեամբ պճնուած։ Ոմանք իրենց առատ մազերը քանի մը հիւսակէններով կամ բոլորովին արձակ տարածած էին իրենց ուսերուն վրայ, մինչ ազատանդակուռ պառկի մը մէջէն, խոշ խոպոպներ կ'իյնային գեղեցիկ ճակատներուն վրայ։ Իրենց արձանավայել վիզերը, թեւերը ծածկուած էին անդին, հազուագիւտ զոհարներով ու զարդերով, այնպէս որ, անոնց անցնելէն վերջ, լոյսի հետք մը կը մնար ճամբուն վրայ ու մեր աչքերուն մէջ։

Ամէնէն տարօրինակը, անպատմելին, այդ կանանց նայուածքներն էին, երբ անոնք իրենց դլուխները կառքէն դուրս կը հանէին եւ անյապօրէն կը նայէին դէպի եռուզեռ կեանքը, որ գոյութիւն ունէր իրենցմէ դուրս։ Ես երբեք, ո՛չ մէկ տեղ, այդպիսի կանացի նայուածքներ չեմ տեսած։ Անոնք այլեւս նայուածք չէին, այլ տեսակ մը ներքին քննկման դրսեւորում, զսպուած ապրումներու պոռթկում, խելագչար խոյանք մը, մանաւանդ երբ այդ նայուածքները կանգ կ'առնէին անցնող տղամարդկանց վրայ։

Թերեւս անապատի մէջ ծարաւէն տապկուող ճամբորդը կ'ունենայ այդ նայուածքը, քչքչալով հոսող վտակի մը առջեւ, որմէ չի կրնար խմել ինք...

– Այն թաղերը, ուրկէ ես կ'անցնէի, չկային վարթամ ապարանքներ։ Մէջին դասակարգի պատկանող Թուրքեր կ'ապրէին հոն նոյն կեանքը, բայց աւելի փոքրիկ տահմաններու մէջ։ Հոն կային յատուկ չուկաներ։ Խմորեղէնի, չոր տեսակ պտուղներու, արեւելեան դունդեղ կօշիկներու եւ գորգերու խանութներ, քով քովի, իրար սեղմուած, ոտքի վրայ քնացողի երեւոյթ ունէին, ճիշդ իրենց տէրերուն պէս, որ կիսախուփ աչքերով, ձեռքերնին համբիչ մը դանդաղօրէն չարժելով յամախորդի կը սպասէին։ Կեանքի անիւը այդ թաղերուն մէջ անկասելի կերպով կը դառնար։

Ամէն քայլափոխիկ կը հանդիպէիր չուներու խմբերու։ Շուները առատ էին նաեւ քաղաքի միւս մասերուն մէջ (կ'ըսեն թէ այլ եւս չկան), բայց այս թաղերուն մէջ անոնք թիւ ու համար չունէին։

Ահա չուն մը բազմաթիւ ձագերով, քիչ մը հեռուն՝ ուրիշներ, եւ այսպէս անվերջ։ Թուրքերը մասնաւոր խնամք կը տանէին դէպի չուները՝ անոնց հաց, միս, կաթ եւ այլն բերելով։

Այս պուրդուրանքը դէպի չուները դառնութեամբ կը լեցնէր հոգիս։ Կ'ուզէի կանգ առնել եւ ըսել խնամող Թուրքերուն.

– Դուք, որ այսպէս հոգալ գիտէք մայր չուները, ըսէ՛ք, ի՞նչ ըրիք մարդկային էակ մայրերու հետ։ Ինչպէ՞ս քայքայեցիք անոնց բոյները, խլեցիք ճտերը ու սպանեցիք հայրերը։

Հաւանաբար, երբ Եւրոպացիներ կամ Ամերիկացիներ Պոլիս կու գան եւ կը տեսնեն այդ դուրդուրանքը դէպի չուները, կը մտածեն. «Ի՛նչ քնքոյշ ժողովուրդ է աս, որ այսպէս խնամել գիտէ կենդանիները անդամ»։ Անոնց մտքէն թերեւս չանցնիր, որ չուներն ձագը խնամողը, անդին, կրնայ ժպտելով, ուրախ կանչերով անմեղ մանուկները խողխողել ծնողացը աչքին առջեւ նախ քան այս վերջիններուն սպանելը, միայն չարչարելու համար։

Շուներուն տրուած խնամքը թարեսըրտութեան հետ կապ չունի բնաւ։ Նախապաշարեալ Թուրքին համար չունը օրհնեալ կենդանի մըն է եւ դայն հոգալը չարը խափանող։

– Հանը՛մ, պզտի՛կ հանըմ, – քաղցր վտքլատ՛ մը, որ բերնիդ մէջ հալի, կը պոռայ ինձ խմորեղէն ծախող մը։

– Շէրպէ՛թ, պա՛ղ պա՛ղ չէրպէթ, սըրտին կրակը մարող չէրպէթ, – կ'ըսէ դրացիին կանչէն կէս արթնցած՝ խմիչքներ ծախողը։

(Շար. 92)

(Շար. Ա. Էջէն)

Թիւը 2·234·993 էր, թէր քուէարկողները առտը 1/3–ի սահմանին չէին հասած։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՈՒՂԵՐՁԸ

Հայաստանի առաջին անկախ հանրապետութեան 85–ամեակին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ուր Հայաստանի պետականութեան 1918 Մայիս 28–ի վերականգնումը բախտորոշ իրադարձութիւն կ'որակէ հայ ժողովուրդին կեանքին մէջ։ Մաղթած է ամուր հաւատք եւ եռանդուն աշխատանք, չարունակելու համար Մայիս 28–ով յատկանշուած ազգային վերածնունդի ուղին։

Շնորհաւորական ուղերձներ հրապարակած են վարչապետ Ա. Մարգարեան եւ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Խաչատուրեան եւս։

*
**

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՌՈՇՊԼՈՒԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Ազգ· ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան երեսփոխանական բարեկամական խումբի նախագահ Ֆ· Ռոչպլուան Եւրոպայի խորհրդարանական վեհաժողովի պատուիրակութեան կազմին մէջ Հայաստան գացած է, հետեւելու ընտրութեան ընթացքին։ Մայիս 27–ին ընդունած է նախագահ Ռ· Քոչարեան։ Հանդիպումէն ետք Ֆրանսայի երեսփոխանը ըսած է թէ ընտրութեան օրը տարբեր մարզերու քանի մը ընտրական տեղամասի մէջ դտնուած է եւ լուրջ ապօրինութիւն չէ նկատած։ Աւելցուցած է թէ ընտրական համակարգը տակաւին բարելաւման պէտք ունի, սակայն, արձանագրուած յառաջընթացը ակներեւ է։

*
**

ՎԻՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՂՔ

Մայիս 21–ին, Վրաստանի տարբեր շրջաններու հայութեան մօտ 600 ներկայացուցիչները հաւաքուած են Թիֆլիսի ռուսական պետական թատրոնի սրահը։ Անոնք յանգած են այն եզրակացութեան թէ Վրաստանի յառաջիկայի խորհրդարանական ընտրութեան պէտք է պաշտպանել նախագահ Շեվարնաձէի քաղաքական դիծը։ Տեղեկատուութեան մէջ ըսած է նաեւ թէ հաւաքոյթը կազմակերպուած էր երկրին իշխանութեան կողմէ եւ հրաւիրուած էին միայն նախագահական տեսակէտի տէրերը։

*
**

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Երեւանի Բաղրամեան փողոցին վրայ, մեթրոյի նոյնանուն կայարանին մօտ, Մայիս 24–ին հանդիսաւոր թացումը կատարուած է Մառեշալ Բաղրամեանի արձանին։ Ներկայ գտնուած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, Ազգ· Ժողովի նախագահը, վարչապետը, Պաշտպանութեան նախարարը, պաշտօնատար դէմքեր, հոծ բազմութիւն։ Արձանին քանդակագործն է Նորայր Կարգանեան, պատուանդանին ճարտարապետը՝ Եդուարդ Աբեւեանեան։ Գործը կը ներկայացնէ 5,5 մեթր բարձրութեամբ կրանիթէ պատուանդանին վրայ զետեղուած հեծեալ Բաղրամեանը (պրոնզէ արձանին բարձրութիւնը 4 մեթր է)։

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՅԼԵՒՍ ՀԱՅ ԴԱՏԱՒՈՐ ՉԿԱՅ

Վրաստանի Սահմանադրական դատարանին որոշումով Ախալքալաքի եւ Նինոծմինդայի շրջաններու երեք հայ դատաւորներու՝ Սուսաննա Մանուկեանի, Մեհփան Երանոսեանի եւ Արարատ Զոպանեանի դատաւորի պաշտօններուն վերջ տրուած է։ Որոշումին որպէս պատճառաբանութիւն ըսուած է որ երեքն ալ չեն յաջողած վերապատրաստութեան քննութիւնները վրացերէն անցընել։

*
**

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ

Երեւանի Սունդուկեան թատրոնը Մայիս 21–ին Թուրքիա գացած է, մասնակցելու Սեւ Ծովու ափի երկիրներու թատերական հանդիպումին որ կը տեւէր մինչեւ Մայիս 28։ Մասնակից միւս երկիրներն էին Ռուսաստան, Մոլտովա, Վրաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ադրբեջան, Սերպիա։ Սունդուկեանի խումբը Մայիս 24–ին ներկայացուցած է Պեռնարտա Ալպայի տունը թատերախաղը։

Զբօսաշրջութեան գործավարը է· Մոսճու այս առթիւ ըսած է թէ կը ձգտին մշակոյթներու երկխօսութեան, ինչ որ կապ չունի քաղաքականութեան հետ։ Ան ըսած է թէ հպարտ է Հայաստանի մասնակցութեամբ։

Monument au R.P. Komitas à Paris

COMMUNIQUE

Des propos mal interprétés ont pu laisser croire que la réalisation de la statue du R. P. Komitas avait été financièrement prise en charge en totalité par la Ville de Paris. En réalité il s'agissait du seul socle en pierre ce dont nous la remercions. Par contre la statue elle-même est à la charge de l'association des Amis du R.P. Komitas mandatée en cela par le CCAF.

Aucun généreux donateur n'a non plus assuré ce dernier coût sauf à garantir les règlements.

A ce jour la souscription a recueilli environ 75 000 Euros et il manque 50 000 Euros suivant le budget initial, toutes les factures ayant été acquittées.

C'est la raison de cet appel à tous ceux restés dans l'ignorance par défaut de communication ou qui n'ont pu participer à cette œuvre nationale.

Vous pouvez adresser vos dons à :
Association des Amis du R.P. Komitas:
92, rue Saint-Lazare, 75009 Paris

Un reçu CERFA vous sera adressé avec nos très sincères remerciements.

«Les Amis du R. P. Komitas»
MANUEL DEIRMENDJIAN

«ՀԱՅԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Վարժարանը

կը հրաւիրէ ձեզ իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ

Կիրակի, Յունիս 1

Ժամը 12·30–էն 19, Մայր Եկեղեցւոյ Շրջափակին մէջ

Ժամը 12·30–էն սկսեալ կրնաք ճաշել տեղւոյն վրայ եւ համտեսել մեր ազգային համադամ կերակուրները։

Գեղարուեստական ծրագիր՝ նուագ, երգ եւ պար...

Վիճակախաղ եւ հաճելի անակնկալներ, ինչպէս մանուկներուն, այնպէս ալ ծնողներուն համար։

Քաջալերեցէք հայ լեզուի զարգացումն ու ազգային դաստիարակութիւնը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Առաջին շրջանին, Մայիս 27–ին, Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) յաղթեց Մոնթանէսի (Սպանիա 6–4, 6–3, 3–6), Ս· Սարգսեան (Հայաստան) յաղթեց Ռոտրիքի (ԱՄՆ, թիւ 6 աշխարհի ընդհանուր դասաւորման մէջ) 6–7 (3/7), 6–1, 6–2, 6–4, որ դուրս կը մնայ մրցաշարքէն։

Կանանց մէջ, Մալեվա (Պուլկարիա) յաղթեց Մոլիքի (Աւստրալիա) 6–3, 3–6, 6–1։ Մայիս 28–ին, Մ'Քայէլեան կը մրցի Ս· Ուիլլըմսի հետ (ԱՄՆ), Ագասի ալ Ենսիքի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԴԷՊԻ ՎԻԷՆՆԱ

Ո՞վ չէ երազած Վիէննա այցելել իր օփէրայով, պալատներով, տաճարով եւ պարտէզներով...։

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ Տէսինի մասնաճիւղը առիթը կ'ընծայէ վայելելու այս բոլորը՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 13 – 17–ին, օդանաւով ճամբորդութեամբ մը, 4 գիշեր՝ 4 աստղանի պանդոկի մը մէջ, առաւել նախաճաշ, ընթրիք եւ այցելութիւն Շէօնպրունի եւ Հօֆպուրկի պալատները։

Եթէ հետաքրքրուած էք, հեռաձայնեցէք ԼԻԶԱԳԻՆ՝

04 _ 78 – 31 _ 92 – 98

Թիւով եւ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչին 250 Եւրոյի կանխավճար մը ուղարկեցէք մինչեւ Մայիս 29։

Ընդհանուր գինն է 655 Եւրօ, մնացեալը վճարելի Սեպտեմբեր 30–ին։

Տեղերը սահմանափակ են, կը խնդրուի անյապաղ արձանագրուիլ։

*
**

Croisière sur le Rhône

Sortie à la journée
organisée par la Section «Naïri»
de Beaumont,

Jeudi 5 juin

Renseignements :
04. 91. 93. 53. 59

Ա. Ր Մ Ա. Տ

կը կազմակերպէ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ-ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

փարիզեան շրջանի միօրեայ չորս վարժարաններու մանուկներուն համար

ՍԻՄԱՆԹՕ _ ԺԱՖ – ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ _ ԱՐՄԱՏ

Կիրակի օր, Յունիս 1, ժամը 15·30
վայր՝ Salle Voltaire
22, rue Voltaire, Alfortville

Եկէք ընտանեօք, ազգականներով եւ բարեկամներով քաջալերելու մասնակիցները։

Մուտքը ազատ է։

A l'occasion du 28 mai
et pour fêter l'indépendance

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section **«Astrig»**
et
et **La F.R.A. Dachnaktzoutioun**
Groupe «Vartan»
organisent une

Soirée Dansante Exceptionnelle

animée par l'Orchestre «MASSIS»
Samedi 31 mai
Dîner à partir de 20 heures
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐԶԱԿԱՆ «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Հ·Մ·Ը·Մ·ի հիմնադրութեան 85–ամեակին առիթով, Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանս կը կազմակերպէ իր աւանդական մարզական «Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքը, բարձր հովանաւորութեամբ Իսի–լէ–Մուլինոյի քաղաքապետ-երեսփոխան Պրն· Անտրէ Սանթինի–ի։

150 *մարզիկներ (ֆութպոլ, պասքէթ), Հ·Մ·Ը·Մ–ի մասնաճիւղեր, թէ այլ, Եւրոպայի տարբեր շրջաններէն՝ Զուիցերիա, Գերմանիա, Անգլիա, Հ·Մ·Ը·Մ·–Սրծիւ (Մարսէյլ), Հ·Մ·Ը·Մ–Վալանս, Փարիզէն՝ A.S.O.A., U.G.A.B. եւ Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանս կը հաւաքուին Փարիզ, մասնակցելու հայկական մթնոլորտ ստեղծելու նպատակին ծառայող այս մրցաշարքին։*

Խաղերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ (ժամը 14–էն սկսեալ) եւ Կիրակի, Յունիս 7 եւ 8–ին, Իսի–լէ–Մուլինոյի Jean Bouin *դաշտին վրայ։*

Եկէ՛ք, միասնաբար վայելենք Հ·Մ·Ը·Մ–Ֆրանսի նախաձեռնած այս խանդավառ մթնոլորտը։

Ցաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝
01 · 47 · 78 · 10 · 53 *թիւին։*

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 31
SAMEDI
31 MAI
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78Դ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·698 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·698

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, հարցազրոյցներով հեռատեսիլի «Ֆրանս 3» կայանին եւ «Ֆիկարօ»ի, յայտարարած է որ վչտացած չէ Ֆրանսայի, այլ՝ յուսախաբ է, Իրաքի առթիւ իր բռնած դիրքին համար: Ամէն պարագայի մէջ, դէմ է պատժական միջոցներու: Ֆրանսայի բացասական դիրքը, կ'ըսէ, ոչ մէկ ձեւով պիտի ազդէ իմ քաղաքականութեան վրայ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի նկատմամբ: Նախագահ Պուշ չի ապաստի մը ձեռնարկած է, որ սկսաւ Մայիս 30–ին Լեհաստանով եւ շարունակուեցաւ Ս. Պետերսբուրգով(Մայիս 31), Էվիան (Յունիս 1), Եգիպտոս (Յունիս 3), Յորդանան (Յունիս 4) ուր հանդիպում մը կայ Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու նախարարապետներուն հետ, ետքն՝ Քաթար (Յունիս 5):

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ աշխատաւորական նախկին Արտաքին նախարարը՝ Ռոպին Քուք խորհրդարանական քննութիւն մը կը պահանջէ, որովհետեւ, կ'ըսէ, «այլեւս յստակ է որ Սատտամ քնաջընջման գինք չունէր եւ ոչինչ ունէր որ իրեն թոյլ տար առաջինը յարձակելու մը վրայ»: Ուրեմն նախարարին համար Թ. Պլէր «աւտս խօսած է»: ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ կը փորձէ արդարացում գտնել, առարկելով թէ հաւանական է որ Հիւսէյն որոշած ըլլայ բնաջնջել գինքերը նախքան պատերազմը:

ԷՎԻԱՆի Մէջ եւ անմիջական չրջակայքը ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ԺԷ 8–ի վեհաժողովին առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ Յունիս 1–ին: Արդէն իսկ Ժընեւ ժամանած են, անոնք որոնք համաշխարհայնացման դէմ չեն որակեր իրենք զիրենք այլ՝ «այլ համաշխարհայնացումի» մը կողմնակից են: 16 հազար ոստիկաններ կը հսկեն քաղաքին, օժանդակ ուժեր բերուած են նոյնիսկ Գերմանիայէն: Ընդդիմադիրները տեղաւորուած են Անըմաս, Էվիանի բնակիչները յատուկ արտօնագիրներով կը չրջին, Ռոյալ պանդոկը բերդաքաղաքի վերածուած է եւ տեղւոյն վրայ ԺԷ–ականները ալ մեծ են:

Թ. ՊԼԷՐ, օտար առաջին դեկավարն էր որ Իրաք այցելեց Մայիս 29–ին: Քննութենէ անցուց բրիտանական բանակը Պարա, ուր հանդիպում ալ ունեցաւ ամերիկացի վարչական դեկավար Պրէմէրի հետ: Իրաքի մէջ, ամէն օր քիչ մը աւելի կը սաստկանան Ամերիկացիներու դէմ յոյսերն ու բողոքները:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ, Մայիս 31–ին կը տօնէր իր 300–ամեակը եւ այդ առթիւ, Պուտին կ'ընդունէր 24 պետական դեկավարներ մեծ չուքով: Հիւրերու կարգին են Ժակ Շիրաք, նաեւ Ցունաստանի վարչապետը, Կիպրոսի, Ուկրանիոյ, Ազրեկիստանի, Ղազախստանի նախագահները, եւ այլն, եւ այլն: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են: Հայաստանի պատւիրակութիւնը կը գլխաւորէ նախագահ Ռ. Քոչարեան, մաս կը կազմեն Արտաքին նախարարը՝ Վ. Օսկանեան եւ Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահը՝ Ֆ. Սարգսեան:

ԼՈՒՃԻԱՆՕ ՊԼՈՒԻՕ, իտալացի ծանօթ երաժիշտը, մեռած է Հռոմ, Մայիս 27–ին: Ծնած էր 1925–ին, Օնէկլիա եւ ճանչցուած էր որպէս չատ արտադրող յօրինողներէն 20–րդ դարու երկրորդ կիսուն: Հեղինակն էր «Ֆոլք Սոնկզ»երու եւ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵԻԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵԻ

ԱՄՆ–ու Հայ Դատի Յանձնախումբը կը տեղեկացնէ թէ Ներկայացուցիչներու Ժողովին Արդարութեան յանձնաժողովը մեծամասնութեամբ ընդունելէ ետք Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը, դիմած է Ներկայացուցիչներու Ժողովին որ իր կարգին ընդունի զայն: Այդ թելադրանքին հակառակ նամակ մը ղրկուած է Արտաքին գործերու նախարարութենէն ուր ըսուած է թէ նման ճանաչում կրնայ խոչընդոտել ԱՄՆ–ու կողմէ Կովկասի մէջ կայունութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատելու, նաեւ հայեւթուրք հաշտութեան ջանքերը: Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ Արամ Համբարեան այդ նամակը մեկնաբանած է որպէս ճանաչումի աշխատանքը ձախողեցնելու փորձ, աւելցնելով որ իրենց ծանօթ է նոյն նախարարութեան այսպանելի կեցւածքը: Ինչ կը վերաբերի հայեւթուրք հաշտութեան հոլովոյթին, ան ըսած է թէ այդ յանձնախումբն ալ մաս կը կազմէ Թուրքիոյ ուրացումի քարոզչութեան զօրակիցներու ճակատին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ ԴԱՏԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԻ ՆԻԻԹ

Թուրքիոյ Մարդկային Իրաւունքներու Միութեան Ընդդէմ ցեղասպանութեան եւ խորութեան յանձնախումբին խումբ մը դատական հետապնդումի ձեռնարկած է, կրթական նախարարութեան Ապրիլ 14–ի չրջաբերականին չեղեալ հռչակումը պահանջելով: Ծանօթ է որ այդ չրջաբերականով կը հրահանգուէր վարժարաններու մէջ դասախօսութիւններու, չարաշրութիւններու նիւթ դարձնել «Հայերու ցեղասպանութեան անհիմն պնդումները»:

Մարդկային Իրաւունքներու Միութեան կեդր· խորհուրդէն անդամ մը յայտարարած է թէ այդ չրջաբերականը կը հակասէ թէ՛ երկրին Սահմանադրութեան, թէ՛ միջազգային համաձայնագիրներու: Ան աւելցուցած է թէ նման հրահանգ հայ աշակերտները ճնշումի ենթակայ կը դարձընէ, պատճառ կ'ըլլայ որ անոնք իրենք զիրենք ճնշումի տակ զգան, իսկ այլ ծագումի տէր երախաները կը մղուին թշնամական զգացումներ մշակելու անոնց հանդէպ:

բազմաթիւ այլ գործերու որոնք ապահոված են իր համբաւը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական ճակատի սուր տագնապը չի մեղմանար, ընդհակառակն, Մայիս 29–ին, քիչ մը աւելի ծանր բնոյթ առաւ, երբ նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի անակնկալօրէն այցելութիւն մը տուաւ Հանրային Ուսման Աչակերտներու Ծրնողքներու Դաչնակցութեան 84–րդ հա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄՓՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 28 / 30)

Ա· ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՄԷՋ

Հայաստանի առաջին հանրապետութեան 85–րդ տարեդարձին առթիւ, նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, նախարարները, դեսպանները այցելած են Սարդարապատի յուշահամալիրը: Ծաղկեպսակները զետեղած են ճակատամարտի հերոսներու յուշակոթողին: Ներկայ գտնուած է հոծ բազմութիւն մը, տօնական տրամադրութեան մէջ:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Հ·Ց·Դ·–Ի ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պատասխանելով նոր կառավարութեան մէջ կարեւորագոյն նախարարութիւն մը ունենալու ՀՑԴ–ի ակնկալութեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ «ուժային» նախարարութիւններէն միակ քաղաքականացուածը Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնն է, զոր իր կուսակցութիւնը ուրիչին տալու նպատակ չունի: Ա· Մարգարեան որ կը գլխաւորէ ընտրութեան յաղթական Հանրապետական կուսակցութիւնը, ըսած է նաեւ թէ կառավարութիւնը հրաժարական չի տար, այլ փոփոխութիւններու ենթարկելով կը շարունակէ աշխատանքը:

Անդրադառնալով ընտրութեան արդիւնքներէն ծագած դժգոհութեան, ինչպէս ՀՑԴ–ի պարագային, վարչապետը ըսած է թէ որոշ առումներով իր կուսակցութիւնն ալ դժգոհութիւններ ունի, սակայն, ատիկա պէտք չէ որ կուսակցութիւնները մեկուսացման մղէ, այլ միաւորման ջանքերու: Այլապէս ընդհանուր աշխատանքը չի յառաջանար:

*
**

ԱՆՎԱՒԻԵՐ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Ընտրական երկու չրջանի՝ Շէնդաւիթի եւ Արմաւիրի ընտրութիւնը անվաւեր հռչակուած է, ընտրական յանձնաժողովներուն կողմէ: Անոնք քննելով ըստացուած դիմում–բողոքները, յանգած են այդ եզրակացութեան: Ինդոյ առարկայ են մեծամասնութեան կարգով կատարուած ընտրութիւնները: Նոր ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Շէնդաւիթի մէջ Յունիս 15–ին, Արմաւիրի մէջ Յունիս 14–ին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (293) թիւը, նուիրուած Բիւզանդ Թօփալեանի յիշատակին, հեռեւեալ բովանդակութեամբ· –

Նամակներ եւ բացիկներ
Հր· Բալուեանին

Բ· ԹՕՓԱԼԵԱՆ

"Իմ առանձնակեաց Բիւզանդը"

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ժամ երաժշտական

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանութիւնը «ընտանեկան» մտերիմ չրջանակի մը մէջ Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան 85–րդ տարեդարձը նչելու հրաւէր ուղղած էր համայնքային կազմակերպութիւններու, մարմիններու եւ լրատուներու ներկայացուցիչներուն: Մայիս 28 Չորեքչաբթի քանի մը տասնեակ ներկաներով սեղմ չրջանակի նչում մըն էր տեղի ունեցածը որ առիթ տուաւ բաժակ վերցնելու 1918–ի առաջին անկախութիւնը կերտողներու, պահողներու յիշատակին:

Ինչպէս չեշտեց Հայաստանի դեսպանը Է· Նալպանտեան իր կարճ ելոյթին մէջ, կարեւոր էր 1918 Մայիս 28 թուականը նախ անով որ մեր պատմութեան մէջ չուրջ վեց դար ետք, կրկին կ'արձանագրէր պետութեան իրականութիւնը: Այդ կարգավիճակը միայն որ ամէն ժողովուրդի դերպոյն ձգտումը կը մարմնաւորէր, կարելի կ'ընէր իր հողին վրայ տէրիշխան ապրելու ու ամէն տեսակի զարգացում արձանագրելու հեռանկարը: Հակառակ հազիւ երկուուկէս տարուան կեանքին, այդ անկախութիւնը հիմը կը կազմէր Հայաստանի նաեւ այսօրուան պետականութեան:

Շնորհաւորական խօսքերէ ետք, Պր· Նալպանտեան մաղթեց որ ներկայի պետականութեան զօրութիւնը առաջնորդէ մինչեւ մեր ցանկութիւններուն իրականացումը ու Հայաստան բարգաւաճ, յառաջդէմ երկիրներու չարքին դրաւէ արժանի տեղը:

Ան ապա խօսեցաւ Մայիս 25–ի ընտրութեան եւ հանրաքուէին արդիւնքներուն, Շ· Աղնաւուրի երեւան եռօրեայ այցին ու 79–րդ տարեդարձին տպաւորիչ դրուագներուն մասին: Պատմեց թէ երդիչը որքան յուզումով դիտած էր թատերական խումբի մը կողմէ պատրաստուած տեսարանները որոնք իր մանկութեան, պատանութեան տարիները, ընտանիքին անդամները ներկայացուցած էին զարմանալի հարազատութեամբ:

Դեսպանատան մը սրահին մէջ ըլլալով հանդերձ, պաշտօնականին նուազագոյն տեղ յատկացուած հաւաքոյթ մըն էր Մայիս 28–ինը որ առիթ տուաւ նաեւ դրոյցներու, հանդիպումներու:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Մայիս 28–ին, կանանց Բ· չրջանին, Ս· Ուիլիըմս (ԱՄՆ, Թիւ 1 համաշխարհային դասաւորման մէջ) պարտութեան մատնեց Միքայէլեանը (Զուիցերիա, Թիւ 37), 6–3,6–2: Պատուաւոր պարտութիւն մը քանի Ս· Ուիլիըմս անյաղթելի նկատուած է:

Այրերու բաժնին մէջ, նոյն չրջանին, Սպասի (Թիւ 2) դժուարութեամբ յաղթեց Անսիքի (Խրուաթիա, Թիւ 75) 5–7, 1–6, 6–4, 6–2, 7–5:

Մայիս 29–ին, կանանց Բ· չրջանին մէջ, Մալեւա (Պուլկարիա, Թիւ 15) պարտութեան մատնեց Կուլիկովսկայան (Ռուսաստան, Թիւ 98) 6–3, 6–2:

Այրերու կողմը, Հանեսքու (Ռումանիա) յաղթեց Սարգսեանի (Հայաստան, Թիւ 77) 6–3, 7–5, 3–6, 6–2: Գուէրլօ (Ֆրանսա) յաղթեց Նալպանտեանի (Արժանթին, Թիւ 12) 6–3, 6–3, 4–6, 2–6, 6–1:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՂՈՒԹԱՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՑԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

*Սփիւռքահայ ու արեւմտահայ գրականութիւնները մէկ չրջանակի մէջ տեղադրելի երեւոյթներ են իրենց խորքով. չրջանակի յատակը՝ հակասականութիւնը: Հակասականութիւն՝ «երկու» գրականութիւններու հիմքին գտնուող աշխարհագրական տարածքներու եւ գոյնոք ընկալելու, ըմբռնելու, ապրելու կարողականութեան ու անկարողականութեան միջեւ նախեւառաջ: Այս առումով եթէ արձակը որպէս յղացում խարխափում մըն է, ապա քերթողութիւնը որպէս յուզում աւելի տարողունակ է, առնչուելու որպէս տեսութիւն ու բանաձեւում, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ: «Կամովին թէ անգիտակից մղումով մը՝ ֆրանսահայ մեր բերթողները ճիգը ունին իրենց անձնականութիւնը շեշտելու՝ արտայայտութեան չեմ ըսեր խորք, այլ փնտռուած եւ անսովոր ձեւերու տակ: Արեւմտահայ բանաստեղծութեան աւանդութիւններէն զգալի շեղում մը կայ իրենց մօտ, որ կը դժուարացնէ անոնց երգերուն հաղորդական ներթափանցումը, քայց նորագիւտ կարելիութիւններու հեռանկարը կը բանայ մեր առջեւ»: Մուշեղ Իշխանի հետեւութիւնը ունի հետեւեալ պատճառաբանութիւնը՝ «Անոնք իւնկած են գրական դպրոցներու եւ արուեստի հանգրւանակներու անդիմադրելի հոսանքին մէջ, որով այնքա՞ն հարուստ է Ֆրանսան...», *ինչ որ հակասութեան մէջ կը գտնուի աւելի վերը յայտնուած մտքին հետ, թէ՝ "Եթէ ժամանակը առաւելաբար հոգեկան յեղաշրջում ըսել է, ապրումներու հոսանքով, մտածումի ելեւէջներով եւ կամեցողութեան ամբապնդումով, միջավայրը գրականութեան մէջ ճաշակի միջամտութեամբ եւ արուեստի ազդեցութիւններով իմիգինք կը յայտնաբերէ: Մէկը կը հասուցցնէ խորքը, միւսը՝ ձեւը»: Իրավիճակի ու կացութեան պղտորութիւնը կարելի է համարել միտքի ոչ յատակ ըլլալուն պատճառը: Ինչ որ ալ ըլլայ՝ մեծ նուաճում մըն է Սփիւռքի տարածքին երկու այլազան հոսանքներու այնքան յատակ ընկալումը դէռ այդ թուականին: Ակներեւ է Իշխանի մտահոգութիւնը բանաստեղծութեան խորքայինով, մանաւանդ Ֆրանսայի պարագային. «Դեղեցկութեան տանող ճամբաները երբեմ նոյնը չեն եղած եւ հայ բերթողն ալ պարտաւոր չէ քնաւ յաւիտենապէս աւանդապահ մնալու. կարեւորը ճշմարտութեան, իրաւութեան եւ անկեղծութեան գերագոյն յարգանքն է՝ ձեւի բոլոր մտահոգութիւններէն վեր: Ուրախալի է հաստատել, որ սկզբնական թարթափումներէն ետք եւ արուեստի կեանսալոյս բաւիղներուն ընդմէջէն Ֆրանսայի մեր եղբայրները չկորսնցուցին իրենց հոգիին իսկութիւնը եւ նոյն իսկ հասան հայադրոշմ սեւեռումներու (Ն. Սարաֆեան, Բ. Թօփալեան)»:*

Միւս կողմէ, Իշխան, երբ կ'անդրադառնայ Միջին – Արեւելքի բանաստեղծութեան, կ'ընէ սա հաստատումը. «Ակնհայտ Արեւմտահայ Բանաստեղծութեան արժէքներուն հաւատարմութիւնն է»: Երբ միջավայրի մասին խօսք կ'ըլլայ Մուշեղ Իշխանի զեկուցումին մէջ, սոսկ աշխարհագրական միաւորում մը միայն տեսանելի է՝ մէկ կողմէն Ֆրանսան, իսկ միւս կողմէ՝ Միջին – Արեւելքը: Անկարելի է ժխտել ասոնց ազդեցութիւնը, բայց արեւմտահայութեան պարագային, Աղէտէն վերջ յատկապէս, դեր մը պէտք է վերապահել նաեւ տարածքին ենթակայութեան տակ յայտնուած հոգեկան միջավայրի գործօնին՝ անկախ օտար մշակոյթներու ազդեցութենէն: Օրինակ, մինչ Աղէտը դարձեալ Ֆրանսայի մէջ ունէինք մտաւորականութիւն, բայց անոնց ձայնը լսելի չէր: «Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներուն մէջ ... մատի վրայ հաշուուղ մեր բերթողները Սփիւռքի միգամածային օրերուն ստորադաս աշկերտի դիրքին մէջ էին, օրինակ, Ֆրանսայի հանդէպ: Վերջին տասնամեակը մանաւանդ յեղաշրջեց կացութիւնը: Ներկայիս Սփիւռքի բանաստեղծութեան ծանրութեան կեդրոնը վստահօրէն Մերձաւոր–Արեւելքը կարելի է հռչակել»: Ուրեմն, ըստ Իշխանի, արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը նոր ձեւով մը սկսաւ չարունակել Սփիւռքի մէջ Մերձաւորը – Արեւելքի քերթողներու չնորհիւ (17):

Վահէ Օշական Սփիւռքի Թատրոնի մասին կարդացած զեկուցումին մէջ աւելի յատակ կերպով կանգ կ'առնէ հաստատութիւն – Թատրոն, ընդհանրապէս դերասանութիւն, կապին վրայ: Նշելով, թէ մեռած է ընկերային կեանքը, կ'ըսէ. «Ինչպէ՞ս կարելի է ստեղծել ընկերային կեանք մը, որ ըլլայ ստակ արուեստներու զարգացման: Դժբախտաբար, անցեալը ոչ մէկ խրատ կրնայ տալ մեզի: Եզական փորձառութիւն մը կ'ապրինք8: Անդրադարձումը գրականութեան ու արուեստներուն ընդհանրապէս, հետաքրքրական եղրի մը կրնայ յանդեցնել. անցեալի յիշատակումը կամ գրականութեան մէջ անցեալի ներմուծումը ո՛չ թէ հայ հոգիի ոգեկոչում մըն է, այլ օտարացում իրականութենէն, իսկութենէն, եթէ կ'ուզէք ուրացում, առնուազն հրաժարում: Այն ինչ որ Սփիւռք չէ, ուրեմն օտար է. «Կը նշմարուի, որ ձգտում կայ հեռանալու հայ հոգիի յուզող հարցերէն ու փնտռելու ներշնչում հին հայ բարբեռու (որոնք այնքա՞ն կարօտով կը յիշուին, ըլլայ այդ գաւառը թէ Կովկաս, թէ Մեծն Տիգրան, տարբերութիւն չունի) եւ կամ մարդկային հոգիին ընդհանուր գիծերէն թելադրուած տագնապներու մէջ: Սփիւռքէն դուրս ամէն բան ծառացած է իբր արուեստի ներշնչարան: Ու քնականաբար, չկայ մեր շրջանը, չկան մեր ժամանակի հիմնական հարցերը անհատէն ներս թէ ընկերութեան մէջ: Չկայ մեր կեանքը»: Ենթակայական գործօնը պէտք է հաշուի առնուի այստեղ: Վահէ Օշական, 1948–ին հազիւ 26 տարեկան ու Փարիզի համալսարանին մէջ գրականութեան ուսանող, կը մասնակցի այս համագումարին: Ինքը ամենակրտսերն էր ու միակը՝ Սփիւռքի մէջ ծնած ու հասակ առած: Երէցները համագումարին եկած էին անապատներէն ու որբանոցներէն: Աչքերը Սփիւռքին բացած երիտասարդ մը քնականաբար չէր գտներ այն գրականութիւնը իր ընդհանրութեան մէջ, որ գի'նք տար, գի'նք քնորոշէր, կերտէր: Ժամանակային առումով անցեալ մը դոյութիւն չունի Սփիւռքին մէջ, ուրեմն ամէն ինչ պէտք է սկսիլ զէրօյէն, մանաւանդ թատերգութեան մարզէն ներս: Այս առումով ան յատկապէս կը կարեւորէ ընկերային նոր միջավայրի մը կերտումը՝ «Անմիջական լուծումը որ կը թելադրուի, ստեղծելն է ընկերային կեանքը ուր որ կարելի է»: Ցրուած ամբոխի կազմակերպում որպէս ընկերութիւն եւ այս նոր ընկերութիւնն ալ պիտի թելադրէ իր արուեստը ու՝ փոխադարձաբար:

*Ընկերային կեանքի ու կազմակերպուած հասարակութեան մը բացակայութեան ժխտական ազդեցութիւնները Եդուարդ Պօյաճեան եւս կը համարէ գլխաւոր թերութիւնը՝ արձակի կալուածէն ներս: Աղէտէն վերջ տարածքի ու ոգիի աշխարհագրութեան լայնացումը, հասարակութեան սիռուածութիւնը ազդակներ են, որոնք կ'արդիլեն գրականութեան զարգացումը: Տարածքի անդրկելութիւնը պատնէշ մը կարելի է համարել, սակայն միւս կողմէ չէ կարելի անտեսել գրողի ենթակայականը, ներաշխարհը: Գրողը մանրիկն է «հասարակութեան» հասարակութիւն մը, որմէ դուրս կրնայ մղուիլ հեղինակը ինքնակամ պատրաստակամութեամբ մը եւ, յանուն փախուստի, խրիլ իր զուտ արուեստագէտի պատեանին մէջ: Դէտ մըն է այլեւս ան եւ ո՛չ թէ ընդդիմախօս ներհայեցող մը: «Մեր պատմութեան թուականները դիտելու ենք ներսի կողմէն եւ ոչ թէ՝ արտաքին պայմաններու եւ տժգոյն դրսերեւոյթներու ճիշդ վրայէն» :Եդուարդ Պօյաճեան զեկուցումի մը սահմաններու թելադրած հըպանցիկութեամբ կ'ըսէ սատ. «Պոլսոյ մէջ, ազատ Հայաստանի մը մէջ, կամ առնուազն հոծ ու իր հոգեկան հաւասարակշիռը գտած հայութեամբ գաղութի մը մէջ, տաղանդի եւ այլ կարողութիւններու այդքան վատնում, կրնար հրաշք ստեղծել»: Եւ ապա. «Մեր մեծ գրբերն ու գրական շրջանները կը պարտինք հայ ներբնապէս հաւասարակշռութիւնը պահած զանգուածներու միջավայրին ու պահերուն»: Թէ՛ Պօյաճեանի, թէ՛ Օշականի, մասամբ նաեւ Իշխանի զեկուցումներուն հիմնական առանցքն է տարածքը, միջավայրը, ընկերութիւնը: Քանի որ այս վերջիններս տակաւին հասունցած չեն կամ ընկալուած ու կազմուած չեն՝ ուրեմն գրականութիւնն ալ, որպէս հայ կեանքի արտայայտիչ ու արձանագրող, պիտի չկրնայ կայացում մը ապահովել՝ ինչքան որ ալ արուեստի տեսանկիւնէն հասնի բարձր մակարդակի մը: Զոր օրինակ արձակը ընդհանրապէս ու վէպը մասնաւորապէս: «Քանակով գերազանց՝ բան ինչ որ եղած էր եղեռնը նախորդող շրջանին. գերազանց նաեւ՝ որակի իր կարգ մը երեսներով: Յաճախ ուզեց ու չկրցաւ յետ – պատերազմեան մեր վէպը ըլլալ հայեցի այսպիսին հայ կեանքը, իր խոր ու թելադրական հարազատութեամբ, իր ներքին, համապատկերային տարողութեամբ չի ցոլար այդ վէպին մէջ...: Այսուհանդերձ, կայ այդ վէպին ու իր արբանեակը եղող պատմուածքին մէջ արուեստ, երբեմն հրաշալի ոճ, պարագաներու տակ սեմնչելի թէքնիք մը, մարդկային որոշ չափով հոգեբանութիւն»: Ապա Պօյաճեան հայեցիութեան տեսակէտէ յաջողած կը նկատէ Օշականի «Մնացորդաց», Զարեանի «Բանկօօյ...» եւ Համաստեղի «Սպիտակ Ձիաւորը» վէպերը, «որոնց յղացքը լայն է, ամուր, հայեցի»: Բայց, ըստ Պօյաճեանի, անոնք ունին թերիներ, զոր կարելի է վերածել մէկ ընդհանուր թերութեան մը, որ "վէպին յղացքը իր ամբողջական ընթացքին մէջ չկարենալ լիովին ընդգրկել եւ տիրական ձեւով նպատակին հասցնելն է»: Ինչպէս կը տեսնուի զեկուցումներէ մէջբերուած հատուածներէն, բանասացներու գլխաւոր անդրադարձումը կը կեդրոնանայ այս կէտին չուրջ: Որպէս ամփոփում՝ լաւագոյն վերջաբանը կըրնայ ըլլալ Եդուարդ Պօյաճեանի հետեւեալ միտքը. «Արդ, կը նմանի հոս գրաբէտին տաղանդը լուսանկարչական գործիքի մը ,որով երբ ուզուած է նկարել, շարժած է նկարուելիք առարկան՝ մէկ, ու շարժած է գործիքը՝ երկո՛ւ, նկարին արդիւնքը ուրեմն՝ պղտորութիւն, լոյս՝ որ շարժած է ու եղած մշուշ»:

*
**

Միջին – Արեւելքի Հայ Գրողներու Համագումարը կարելի է համարել մինչ 1948 թուականը ստեղծուած գրականութեան ու գրական միջավայրի գնահատում ,որով եւ ապագայի ուղիի ճշդում: Այս յօդուածի սահմաններուն մէջ ջանայինք նկարագրութիւնը տալ թէ այս եւ թէ Սովետահայ գրողներու համագումարին: Դուրսի եւ ներսի երկու համագումարներու կազմակերպման համար ալ ճակատագրական դեր ունեցաւ կուսակցական գործօնը. եթէ Սովետական Հայաստանի մէջ Համայնավար կուսակցութեան կողմէ չարունակուեցան պարտադրուած համագումարները, Միջին – Արեւելքի գրողներու այս պատմական համագումարը չունեցաւ իր չարունակութիւնը, թէեւ Սփիւռքի տարածքին զանազան առիթներով ու թուականներուն համախմբուած են գրողները: Նոյնիսկ աւելին, կարելի է ըսել՝ Միջին – Արեւելքի Գրողներու համագումարը, իր ժամանակին մեծ աղմուկ յառաջ բերած ըլլալով հանդերձ, ապագային կը մատնուի մոռացումի: Մոռացումը կարելի է ինքնակամ ու դիտաւորեալ համարել, քանի որ հատքի կազմակերպիչները յետագային եւս մնացին գրական պատնէշի վրայ, բայց անոնք չկամեցան վերստին արծարծել այս նիւթը: Պատճառները կրնային բազմաթիւ ըլլալ: Հետեւողականութեան պակասը կամ բնական ընթացքի մը բացակայութիւնը ա՛լ աւելի համոզիչ կը դարձնեն ձեռնարկի պարագայականութիւնը:

Ինչպէս ըսած էինք Միջին – Արեւելքի հայ գրողներու համագումարը նախապատրաստութիւն մը պիտի ըլլար 1949–ի ամրան կազմակերպուելիք Գաղութահայ գրողներու համագումարին համար, սակայն կը ձախողի այս ծրագիրը: Անդրանիկ Ծառուկեան, Օգոստոս 1949 թուականին Հալէպէն հետեւեալը կը գրէ Արամ Հայկազին. «Գրողներու մեր համագումարը վիժեցաւ, սիրելի'ս: Եւ գիտե՞ս ինչո՛ւ: Հաւատա՛, ես իսկ չկրցայ ըմբռնել, թէ ինչո՛ւ: Այնքա՞ն գեղեցիկ ծրագիր մը, այնքա՞ն ազնիւ ու բարձր առաջադրութիւններ, եւ այս ձախողա՛նքը: Ամէն ինչ պատրաստ էր, ծրագրուած, դասաւորուած: Երբ կը մտածեմ այն վատնուած ճիգերուն, ճիւթական ու բարոյական զոհողութիւններուն, որ արժեց ինծի այդ գործը, գիտե՞ս ինչ կը մտածեմ: Կը փնտռեմ... կոտրուելիք գլուխ մը: Կը մնայ սակայն իմ գլուխս, որ պէտք է կամ պատին զարնեմ կամ գրականութեան: Եթէ ըսեն աշխարհի ամենէն գէշ բանը մեծամտութիւնն է՝ մի՛ հաւատար: Ըսեն ծուլութիւնն է՝ մի՛ հաւատար, ինչ ըսեն մի՛ հաւատար, բովիհետեւ կայ գէշին գէշը՝ եսամոլութիւնը: Այդ գարշելի, պզտիկ, աննշան, ե՛սն էր, որ ձախողեցուց գործը: Դեռ ռուսահայի – թրքահայի յիմար խնդիր մըն ալ ներտեղից մէջտեղ եւ ամէն ինչ փլաւ» (18): Այս տողերէն կարելի կ'ըլլայ ենթադրել, թէ միջկուսակցական պայքարը կամ անձնական հաշիւները պատճառ դարձած են նման ձեռնարկի մը ձախողութեան (19): Ինչ որ ալ եղած ըլլայ սակայն, Միջին – Արեւելքի գրողներու համագումարը սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան ուշագրաւ չերկն մին պէտք է համարել եւ ըստ արժանւոյն գնահատել:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(17) Հարկ կը նկատենք յիշեցնելու, թէ հետու ենք վերլուծումներ կամ բննուած հարցերու շուրջ մեր հերթին վերբատին բննարկումներ կատարելէ կամ յայտնուած գաղափարները համեմատելէ շրջանի ընթացիկ գրականութեան հետ:

(18) ԳԱԹ, Արամ Հայկազի թղթակցութիւն, թիւ 21:

(19) Միայն ենթադրութիւններ կրնանք ընել, քանի որ մեր ձեռքին տակ չենք գտնուիր Ծառուկեանի այդ շրջանի նամակները եւ "Նայիրի"ի թիւերը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԳՈՐԾՈՒԻՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ

Միջազգային լրատուութեան մէջ վերջին տարիներուն մշտական ներկայ են անձնասպանական արարքները: Անոնք սկզբնական որոշ թիրախի մը ուղղուած ըլլալով հանդերձ, ամէն քանէ առաջ հոգեբանական պատերազմի դէնք են, կարելի առաւելագոյն թիւով զոհ պատճառելու նպատակը հետապնդող: Այդ արարքները կազմակերպողներուն համար այնքան կարեւոր չէ զոհերուն թիւը, որքան՝ արարքին վկաներուն: Եւ պէտք է ըսել որ լրատուիւանները իրենց տեղեկատուութեամբ, չատ լաւ կը ծառայեն կազմակերպիչներուն հաշիւներուն: Անձնասպանական արարքներ գործողները միշտ կու գան այն փակ շրջանակներէն ուր ազդեցիկ զեկավարներու կողմէ յատուկ բջիջներ կը պատրաստուին նոյն նպատակով: Այդ պատրաստութիւնը կը կայանայ անհատներ քաղաքական, կամ կրօնական զղացումներու որոշ հունի վրայ ուղղելու եւ առաջնորդելու այդ անհատները որ իրենց կամքով ստանձնեն անձնազոհութեան քայլը: Անշուշտ, այն համոզումը ունենալով որ իրենց քայլը պիտի ծառայէ ընդհանուրին բարիքին:

Անձնասպանական առաջին կարեւոր արարքը կը նկատուի Պէյրութի իրաքեան դեսպանատան քանդումը (1981 Դեկտ.) որ պատճառ եղաւ 27 հոգիի մահուան եւ աւելի քան 100 վիրաւորներու: 1982–ին Լիբանանի իսրայէլամէտ նախագահ Ֆ. Ճէմայէլի սպանութիւնը ռազմավարական քաղաքականութեան զէնքի մը վերածեց անձնասպանական արարքը: Իսկ յաջորդ տարին, երբ բեռնակառքի մը պայթումը նոյն երկրին մէկ, մօտ 300 Ֆրանսայի եւ ամերիկացի զինուորականի մահուան պատճառ եղաւ, ԱՄՆ եւ Ֆրանսա Լիբանանէն դուրս եկան: Նոյնպէս, 1985–էն սկսեալ, այդ կարգի արարքներով Իսրայէլ 1982–ին Լիբանան ներխուժումով ձեռք ձգած տարածքներ լքելու պարտաւորեցաւ:

Իսրայէլի եւ Պաղեստինի մէջ այդ տեսակի ահաբեկչութիւնը 1993–ին սկսաւ,

Համասի (Դեմոկրատական Իսլամական շարժում) եւ Իսլամական Ճիհատի ա-րարքներով:

Հիւսիսային Ափրիկէի, Արաբիոյ, Կեդրոնական Ասիոյ մէջ գործող իսլամական խումբերը որոնք Ալ-Քաիտային չըրջանակին կը պատկանին, արմատացան եւ իրարու զօդուեցան, Աֆղանիստանի պատերազմին տարիներուն (1979 – 1989) Ինոնք ԱՄՆ-ու նիւթական նեցուկը ունեցան ու օգտուեցան Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունեցող ենթակառոյցներէ:

Այսօր, ամերիկեան ներքին ապահովութեան նախարարութիւնը լայն պրպտումներու ձեռնարկած է, գիտնալու համար թէ ինչպէս պէտք է պաշտպանէ վտանգի ենթակայ թիրախները: Սակայն, գործը դիւրին չէ, քանի որ այդ թիրախները բազմաթիւ ու բազմատեսակ են, մեծ է թիւը ահաբեկչութեան թեկնածուներուն եւ անձնասպանական արարքները նիւթական ու կազմակերպչական մեծ միջոցներ չեն պահանջեր: Միւս կողմէ, հանրութիւնը իր ապահովութեան պատասխանատուներուն նկատմամբ վստահութիւնը կը կորսնցնէ ,երբ տեսնէ թէ զգուշութեան միջոցները մեծ բանի չեն ծառայեր:

Գլխաւոր ընելիքը մարդիկը ահաբեկիչ դառնալէ ետ կեցնելն է· սակայն, այս մարդին մէջ յաջողութիւնը տակաւին չատ հեռու կը թուի: Քամիքաղները յաճախ խենթեր, քանդելու հակամէտ տիպարներ կը համարուին· սակայն, կատարած փոքրաթիւ ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են որ անոնք կարելի չէ հոգեկան հիւանդ նկատել· անոնք յաճախ ընդհանուր միջինէն աւելի բարձր զարգացումի եւ ապրելակերպի տէր են:

Սեպտեմբեր 11–ի արարքներէն ետք, նախագահ Պուշ օգահէններէն դիւային վտանգներ անուանեց: Մինչդեռ, նիւթին մասնագէտներուն կարծիքով, այդ որակումը, կամ Միջին Արեւելքի քամիքաղները ոճրային հակումի տէր խենթեր նկատելը, թերեւս ամերիկեան կառավարութեան, կամ լրատուիւներուն հիմնական սխալն էր: Քաղաքական, կամ կրօնական ահաբեկչութիւնը երբեք անկատար արարքներ չի գործեր, անհատասարակըչիններու ձեռքով:

Անձնասպանական արարքներու պարագային, էականը հասկնալն է այդ երիտասարդները գործի մղելու դրդապատճառներուն բնոյթը: Միջին Արեւելքի մէջ այդ դրդապատճառը պատմական ատնարդարութեան հաւաքական զգացումն է, նաեւ՝ աշխարհի գլխաւոր ուժերուն քաղաքականապէս ենթարկուելու հատքական զգացումը եւ վարկաբեկում մը:

Անձնասպանական արարքի դիմող երիտասարդներն ալ հակումը ունին կարծելու թէ իրենց գործը ամէն բան կը բացատրէ, թէ միայն իրենք աշխարհը անկողմնակալ կերպով կը դիտեն եւ միւս բոլոր կողմերը պատահարներու մասին խախտած տեսանկիւններու տէր են: Շատեր համոզուած են թէ թշուառութիւնը դարմանելով ոճիրը կը բացառուի: Նոյնքան տեղ ունի ահաբեկչութեան դէմ դաստիարակութեամբ պայքարի տեսակէտը:

Քամիքաղները երիտասարդ մարդիկ են: Աւտով միայն հասարակաց կէտ մը ունին ցեղասպաշտ, վայրագ կազմակերպութիւններու հետ որոնց հետ յաճախ կը համեմատուին: Ընդհանուր առմամբ այդ երիտասարդները ոչ ընկերային դեռնի վրայ անբնական յատկանիշներ կ'ունենան, ոչ ալ անձնասպանական հակումներ: Ոչ իրենց թշնամիէն վախ կ'արտայայտեն, ոչ անյուսութիւն, ոչ ալ կորսնցնելիք ոչինչ ունեցողի կեցուածք:

Թերեւս, անոնց արարքներուն վերջ տալու համար հարկ է հասկնալ զիրենք: Գիտնալ, օրինակ, թէ իսկական տարբերութիւններ կա՞ն կրօնական եւ աշխարհաւար խումբերու, գաղափարական ահաբեկչութեան եւ վրէժի մղումով գործող շարժումներու միջեւ: Նկատի պէտք է ունենալ տակաւին արեւմտեան, յատկապէս ամերիկեան ընկերութեան քաղաքականութեան, արարքներուն եւ ահաբեկիչ կազմակերպութիւններու միջեւ պատճառի եւ արդիւնքի յարաբերութիւններու հարցը: Այնպէս կը թուի թէ օրինակ, ԱՄՆ-ու մշակութային ու քաղաքական ծրագիրը կարեւոր դեր մը կը խաղայ աշխարհի այդ տեսանկիւնէն խոյս տալու փափաքին եւ անոնց համաչափ հային չափով հակազդիր ուժ մը ստեղծելու մղումին մէջ: Առաջինին ներկայացուցիչը թալիպաններն են, երկրորդինը՝ Ալ – Քաիտան: Անշուշտ, դլխաւոր հարցը նիւթականին կապած է· կա՞ն միջոցները այս կարգի բոլոր հարցականներուն պատասխան ճարելու: Միւս կողմէ, օրէ օր կը չեշտուի համոզումը թէ ամերիկեան ընկերութիւնը չի կրնար աւելի երկար ատեն ինքն իրեն թոյլ տալ իր իսկ արարքներուն հետեւանքները եւ միւսները դարձի մղող ազդակները անդիտանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՒԷՅԹի ԱԶԳԱՑԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Նախագահութեամբ Քուէյթի եւ Ամերիկայի Մոգի երկիրներու Թեմին կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Կորիւն Արք· Պապեանի ներկայութեամբ Քահանայ Հօր եւ Ազգային Մարմիններու ներկայացուցիչներու, Հ·Օ·Մ–ի Քուէյթի Մեկուսի մասնաճիւղի վարչութեան «Մայրերու Օր»ուան առանձնական խրախճանքը տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի, Մայիս 8–ին, կէսօրուան ժամը 11–էն սկսեալ Ծովահէտ եւ գեղատեսիլ Սի Գլէօպի սրահին մէջ:

Ձեռնարկին բացումը կատարեց Վարչութեանս առենապետուհի՝ տիկնոջ Շաքէ Զարիկեան: Ընկերուհին իր բացման խօսքով ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ ետք, հանդամանօրէն անդրադարձաւ ընտանիքէն ներս մօր խաղացած դերին, չեշտը դնելով հայ մօր առաքելութեան եւ հայեցի կրթութեան: Ապա, Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Հ·Օ·Մ–ի քայլերգներու ունկնդրութենէ ետք, գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Օր· Վեհանոյշ Դաւթեան յուզական ապրումով եւ չեշտով մեկնաբանեց Ռազմիկ Դաւոյեանէն «Մայրը» եւ Վահագն Դաւթեանէն «Մօրս Ցիշատակին» բանաստեղծական երկերէն ընտրեալ հատուածներ, իսկ Ռոստոմ Սարգիսեան իր քնքոյշ ձայնով մեներգեց՝ Գեղամ Սարեանէն «Մարտիկի Երգը»: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, ընկերուհի Շաքէն բեմ հրաւիրեց Կորիւն Արք· Պապեանը, որպէսզի իր սրտի խօսքը փոխանցէ ներկաներուն եւ կատարէ յուշանուէրներու բաշխումը: Նախ չնորհաւորեց ներկայ մայրերը, Հ·Օ·Մ–ի անդամուհիներն ու յատկապէս վարչութիւնը, որոնք ամիսներու նուիրական աշխատանքով պատրաստած էին «Մայրերու Օր»ուան դեղեցիկ հանդիսութիւնն ու յուշանուէրները· ապա չարունակելով՝ հայ մայրը անուանեց սրբութիւն, ընտանիքէն ներս առաքինութիւններ փոխանցող, զոհաբերութեան եւ հայրենասիրութեան խորհրդանիշ, մանուկին առաջին դասատիրքը, եւ յիշեց, թէ հայրը տան սիւնն է, տունը կանգուն պահողը, իսկ մայրը՝ տան օճախը, տունը տաքցնողը, սէր ու գուրգուրանք փոխանցողը:

Կորիւն Արք·ի ջերմիկ խօսքէն ետք, կատարուեցաւ մեծարուող մայրերուն յուշանուէրներու բաշխումը, որոնք իրենց ամուսիններու վաղահաս մահուան պատճառով, ստանձնած են իրենց զաւակներուն (դէռ պատանեկան տարիքը հազիւ թեւակոխած) հոգատարութիւնը, ցուցաբերելով աննկուն կամք, անսպառ զոհողութիւն, կորով եւ քաջութիւն:

Մեծարուող ինը մայրերը յաջորդաբար կարեցին «Մայրերու Օր»ուան չնորհաւորական կարկանդակը, որ նուիրուած էր Հ· Օ· Մ· Ը· Մ· Մ·–ի ընկերային յանձնախումբին կողմէ:

Իսկ համադամ ճաշէն, քաղցրեղէններէն եւ կարկանդակէն ետք, ընկերային յանձնախումբին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցան զանազան խաղեր, որոնցմէ յիշատակութեան արժանի է «Խախտուր Մօր» հրամցուած վոլեյ մը քաղցր խօսքերը՝ դպրոցական ութ աշակերտներու կողմէ:

Խրախճանքը իր աւարտին հասաւ չուրջ ժամը 16·30–ին, վիճակահանութենէն ետք:

Հ· Օ· Մ–ի
ՔՈՒԷՅԹի ՄԵԿՈՒՍԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔի «Քալութա» թատերասրահին մէջ, հազար հոգիի ներկայութեան, Մայիս 11–ին տեղի ունեցած է «Համազգայինի» տարեկան համոյթը, նոր տարազներով իր պարախումբերու՝ «Նայիրի», «Նանօր» եւ «Մարալօ» ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Խաչիկեանի: Այս ձեռնարկը նուիրուած էր Արամ Խաչատուրեանի, անոր ծննդեան 100–ամեակին առթիւ: Յայտագրին առաջին բաժինը կազմած են Խաչատուրեանի սենֆոնիք գործերը, իսկ երկրորդ մասին, պարախումբերը ներկայացուցած են ժողովրդական պարեր եւ Յովհաննէս Թումանեանի մէկ պատմուածքին վրայ հիմնուած առասպելական հերոս «Քաջ Նազարը»:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Այա Իրինի եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 17–ին, Ֆէրիդիւղի Վարդանանց երգչախումբը մեկնաբանած է Մոցարթի Ռէքվիէմը մեծ յաջողութեամբ: Երգչախումբը ընտրուած էր ձեմալ Րէչիտ Րէյի կողմէ որպէս լաւագոյնը, որ կըրնար այս գործը դլուխ հանել: Իր 85 անդամներով, երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ատրուշան Հալաճեանի, հանդիսականներու, հայ թէ օտար, ջերմ գնահատանքին արժանացած է եւ երկու պիսեր հրամցուցած:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան մէջ, Մայիս 16–ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Իշխա Սարըասլանի: Ելոյթներ ունեցած են ուսուցիչ Փասքալ Թէօրչիլի եւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ· Հատտէճեան: Բանաստեղծին գործերը մեկնաբանուած են աշակերտներուն եւ շրջանաւարտներուն կողմէ:

*
**

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ Ա.Թոռանխատ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 18–ին, կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով նշուած է «Պէզճեանցիներու Օր»ը: Արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, քարոզած է Շահան Արք·: Կրօնական արարողութենէն ետք, բազմութիւնը հաւաքուած է Պէզճեան Ամիրա սրահը, ուր տեղի ունեցած է ճաշ մը: Գեղարուեստական յայտագրի բացումը կատարած է օրուան խօսնակը՝ Պէզճեանի ուսուցչուհիներէն Լեռնա Սէզիր, ապա, խօսք առած է Սանուց Միութեան ատենապետ Ասպետ Պօղոսեան: Աւելի վերջ, ուղերձներով հանդէս եկած են Գէորգ Էօզդարակէօզ, Նորա Շէնեան, ամէնէն տարեց եւ ամէնէն կրտսեր Պէզճեանցի – ներ՝ Սիրվարդ Զուքեան եւ Մեսրոպ Ելտըրըմ: Ցայտագրի վերջին ելոյթը տեղի ունեցած է պէզճեանցի աշակերտներու պարախումբով: Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

*
**

ՍԿԻՏԱՐԻ Գալֆայեան գիշերօթիկ վարժարանի պարտէզը դաշտագնացութիւն մը կատարած են, Մայիս 18–ին, Մխիթարեանցիներու «Դալար» եւ «Դալարիկ» պարախումբերը, որոնց վարիչները ուզած էին, այս ձեւով, վարձատրել անդամները: Գալֆայեանի պարտէզը գիրենք դիմաւորած են Մխիթարեանի դէմքերէն՝ Տէր եւ Տիկին Հերման – Խօժէն Օզինեան: Ճաշի ընթացքին խօսք առած է Ռազմիկ Մէզիրճեան, որ ողջունած է ներկաները: Իրմէ ետք արտայայտուած է Հ· Յակոբոս Վրդ· որ գնահատած է Մխիթարեանի հովանիին ներքեւ կատարուած աշխատանքը եւ չնորհակալութիւն յայտնած Գալֆայեանի խնամակալութեան եւ տնօրէնութեան որոնք արտօնած էին այս պտոյտը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Թեքնիք համալսարանի Մաքքայի Ընկերային Արքերու ճաշարանին մէջ, հովանաւորութեամբ Ս· Յակոբ հիւանդանոցի Հայ Կաթողիկէ համայնքի ճաշ մը տեղի ունեցած է, Մայիս 17–ին: Կաթողիկէ համայնքի 2500 անդամներէն ներկայ եղած են $?* հոգի, ինչ որ կազմակերպիչները քիչ գտած են:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

22

– Տասը՛ վարա, տասը՛ վարա հանը՛մ, – կ'ըսէ հաշմանդամ մուրացկան մը, – Աստուած սիրոյն տասը՛ վարա:

Կը լսեմ նաեւ անվայել բացագանչութիւններ, որոնք ուղէ կապ չունին ծախուած ապրանքներուն հետ:

Վերջապէս, կը մտնամ հիւպատոսարան:

Ընդարձակ չէնք մըն է ան, անհամար սենեակներով: Մէկ գրասենեակէն միւսը կը պրկին գլիս, մինչեւ որ կը կանգնիմ խոշոր տեղակի մ'առջեւ նստած մարդու մը դէմ:

– Ի՞նչ կ'ուզես, – կ'ըսէ մարդը, առանց ինծի նայելու յոգնութիւնը կրելու:

– Անցագիր մը: Պիտի հեռանամ Պոլսէն:

– Է՛, աղէ՛կ: Անունդ գրուա՞ծ է հոս, – կը հարցնէ մարդը՝ այս անգամ մէկ աչքը վրաս յառելով:

– Այո՛, – կը պատասխանեմ՝ Զարոյին տուած դասը յիշելով:

– Անունդ ի՞նչ է:

Կ'ըսեմ անունս, ազգանունս, եւ մարդը կը սկսի փնտռել խոշոր տետրակին մէջ ու կանգ կ'առնէ:

– Անունդ չկայ հոս, – կ'ըսէ կտրուկ:

Մ՛, դասս լաւ չեմ սորված ու դրամը ժամանակին չեմ տուած: Կամացուկ մը 5 տաճկական ոսկի կը դնեմ սեղանին վրայ, մեծ տետրակին քով: Պաշտօնեան կը վերսկսի տետրակը թղթատել:

– Գտայ, – կ'ըսէ, – անունդ ի՞նչ էր···

Հազիւ կը բռնեմ խնդուքս ու կը կրկնեմ անունս, որը իբր թէ գտած էր, եւ կը տեսնամ, որ կը նշանակուիմ տետրակին մէջ: Ցետոյ թուղթ մը կու տայ՝ ըսելով·

– Վաղը եկո՛ւր անցագիրդ առ՝ այս թուղթը ցոյց տալով:

Այստեղ անունը չեմ ըսեր այն երկրին, որուն կը պատկանէր այդ հիւպատոսարանը: Այդ արեւելեան պետութիւնը չատ բարեացակամ եղաւ դէպի մեր ժողովուրդը՝ դիւրացնելով փախուստը, այսինքն՝ ստոյգ մահէ ազատելով մեծ թուով մարդիկ:

Զորս անդամ երթալ գալէ վերջ, ես ստացայ անցագիրը:

Այդ դեսպանատան մէջ ես հանդիպեցայ չատ մը ինծ ծանօթ եւ վիճակակից կանանց, որոնք նմանապէս կ'անցնէին մէկ դրասենեակէն միւսը, նո՛յն ձեւերով, նո՛յն նպատակներուն հասնելու համար: Մենք խոհեմութեան համար կ'անցնէինք իրարու քովէն առանց խօսելու, առանց նոյնիսկ բարեւելու, բայց մեր փոխնակած նայուածքը չատ բան կ'ըսէր:

Վաւերական անցագիրը ստանալ էր, ես աւելի թեթեւ քալեցի Թրքական հողին վրայէն: Սիրով անցայ փողոցի ըներուն քովէն, ներողամտութեամբ նայեցայ Թրքուհիներուն վաւաշոտ աչքերուն եւ համբերութեամբ լսեցի ինձ ուղղուած անբարոյ խօսքերը վաճառորդներու կողմէ:

Այդ բոլորը քիչ ժամանակուայ, համար էին: Ես պատկառելի մէկն էի, օտարահպատակ եւ կանոնաւոր անցագրի տէր: Կը կմնար ինձ Թուրքիայէն մեկնելու թոյլտուութիւն ստանալ նախ Թաղային ոստիկանատունէն եւ յետոյ միայն կեդրոնական իշխանութենէն:

Կը տեսնայի, որ ոստիկանատուն երթալս չատ կը մտահոգէր Զարօն: Բայց ուրիշ ճար չկար, պէտք է փորձէի:

– Հանդարտ եղիր եւ վախնալու ձեւ մի առներ: Կրնամ հետդ մէկը ղրկել, բայց առաջ ցոյց տուած կ'ըլլանք, որ օտարահպատակութեան ուժին վրայ մեծ վըստահութիւն չունինք: Գնա՛, եթէ նեղեն քեզ եւ ուշանաս, ինքս անձամբ կու գամ: Մի՛ վախնար, Ռամազանի ժամանակ, Թուրք պաշտօնեան վտանգաւոր չէ ցորեկը: Գիշերները հուպին կ'ելլայ քէֆ ընելէն···

(Շար· 93)

(Շար. Ա. էջէն)

մադամարին (Ամնըվիլ, Մոդէլի նահանգ) եւ շատ խիստ ոճ մը գործածեց։ Նախարարը «քաղաքական» որակեց գործադուլները, չեչտելով թէ սպառնալ քննութիւններուն, կը նշանակէ պատանդի վերածել աշակերտները։ Մանակցողները, բուռն ծափահարութիւններով (կազմակերպութիւնը ալ թեքում ունի), ողջունեցին նախարարին խօսքերը, մինչ էֆ – էմ – իւ–ն (դասատումներու սենթիքա) ձայն բարձրացուց, առարկելով թէ նախարարը իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ։ Սմէն պարագայի մէջ, անել կացութիւն մը ստեղծուած է, քննութիւնները, ներառեալ Պաքալօրէան, վտանգուած են։ Ցոյցի նոր օրեր կը պատրաստուին։

ԱԼԺԵՐԻԱ. քառասային վիճակի մը մատնուած է, քանի Մայիս 21–ի գլխաւոր երկրաշարժէն ի վեր (2·251 մեռեալ, 10·500 վիրաւոր, 100 հազար անօթեւան) ցնցումները չեն դադրիր եւ բնակիչները այլեւս փողոցը կ'ապրին։ Կոչ եղած է ժողովուրդին որ խուճապի տեղի չտայ եւ մանաւանդ հանգստացնէ մանուկները, բայց, ի զուր, վախը մեծ է։ Իսլամապաշտներն ալ կը բացատրեն որ հարկ է համակերպիլ, ենթարկուիլ Աստուծոյ կամքին, որ ուզած է պատժել Ալժերացիները։

ՇԱՐՈՆ ԵԻ ԱՊՊԱՍ, չուրջ 3 ժամուան հանդիպում մը ունեցաւ Մայիս 29–ին, որ դրական նկատուեցաւ։ Այլեւս ճամբան բաց կը նկատուի մերձաւոր վեհաժողովին համար (Պուշի հետ)։ Շարոն կրկին իր պայմանները դրած է։ Պաղեստինցի նախարարապետէն կը պահանջուի որ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ վերջ տալու համար ահաբեկչական արարքներուն, ձերբակալէ ահաբեկիչները եւ դրամ ապօրինի ջենքերը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, Ցունիս 1–էն կը սպեն դրոշմաթուղթերու դիները։ Նամակին դրոշմաթուղթը 0·46 եւրոյէն կ'անցնի 0·50–ի, խնայողութեան դասակարգը կ'անցնի 0·45–ի, 20 կրամէն վեր՝ 0·69–ը կ'անցնի 0·75–ի։

«ՔԷՐՔԻՒՔ իրաքեան Քիւրտիստանի նոր մայրաքաղաքը պիտի ըլլայ» յայտարարած է Քամալ Քէրքիւքի, Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան տեղւոյն պարագլուխը, որու համար «աշխարհագրականօրէն եւ պատմականօրէն քրտական քաղաք մըն է»։ Տեղւոյն վրայ ալ մթնոլորտը ծանր է, հազարաւոր Քիւրտեր կու գան տեղաւորուելու եւ սպառնալիքի տակ կը վտարեն հաստատուած ընտանիքները։

«ՖԻԿԱՌՕ», չաքաթական չուրջ 10 էջեր պիտի ջնջէ խնայողութեան համար, թէեւ տնօրէնութիւնը կը նախընտրէ «առկախում» բառը գործածել ջնջումի տեղ։ Խմբագիրներու ընկերութիւնը կը հաստատէ. – «Նոր հանդրուան մը թեւթին բովանդակութեան աղքատացման դրծընթացին մէջ»։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Croisière sur le Rhône

Sortie à la journée organisée par la Section «Naïri» de Beaumont,

Jeudi 5 juin

Renseignements: 04. 91. 93. 53. 59

*
**

Section «SEVAN» de Vienne
Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղ

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre «ARARAT»
Dimanche 15 juin à partir de 12 heures
Au Parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette — Ambiance arménienne — Tombola
— Salle couverte en cas de puie —

Le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise une

RENCONTRE

CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE

avec REINE CIOULACHTJIAN qui présentera son livre publié par les éditions Nathan

Jeudi 5 juin à 20 heures 30

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS

Ça m'intéresse! Je participe!

Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

ԱՐՄԱՏ
կը կազմակերպէ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՊ-ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
փարիզեան շրջանի միօրեայ չորս վարժարաններու մասնակցութեամբ
ՍԻՄՄԱՆԹՕ – ԺԱՖ – ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ – ՍՄՄԱՏ
Կիրակի օր, Ցունիս 1, ժամը 15·30
Լայր՝ Salle Voltaire
22, rue Voltaire, Alfortville
Եկէք ընտանեօք, ազգականներով եւ բարեկամներով քաջալերելու մասնակիցները։
Մուտքը ազատ է։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
կազմակերպութեամբ՝
Հ. Մ. Ը. Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
«Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքի մասնակցող Եւրոպայի հայ մարզիկներու։
Երեկոն կը խանդավառէ ՓՐԻՇԱ
Կիրակի, Ցունիս 8, ժամը 20·30էն սկսեալ
Իսի լէ Մուլինոյի PACI սրահին մէջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

PARIS → EREVAN → PARIS
3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Camp itinérant 2003

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant dans les Pyrénées Orientales du 8 au 28 juillet pour les adolescents nés entre le 1er août 1987 et le 30 juin 1989.
Prix : 675 Euros + transport.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18

ATTENTION : Places limitées

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18